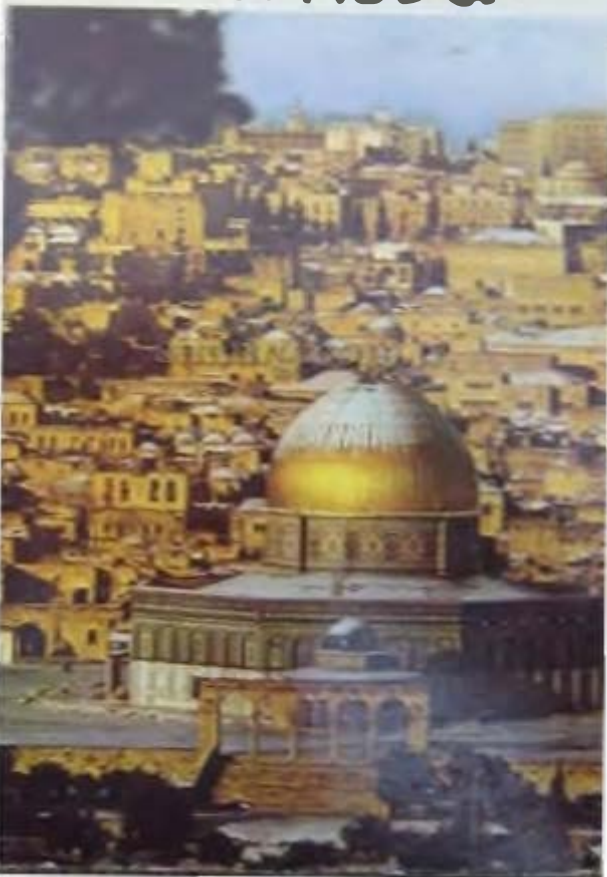
KUDUS
EL KUDUS

E YAYINLARI ANKARA CADDESİ 13 TELEFON 26 81 42 * NARLIBAHÇE SOKAK 19 KAT: 3 TELEFON 27 87 20 * KISA YAZIŞMA ADRESİ: POSTA KUTUSU 12 İSTANBUL * *BELGELER / BİLGİLER / BÖLGELER DİZİSİ*: 3 * KİTABIN ORİJİNAL ADI: O JERUSALEM, İLK YAYINLAYAN: ROBERT LAFFONT, PARİS 1971 * DİZGİ - BASKI: DİVAN MATBAACILIK, CİLT: ALİBABA CİLTEVİ * KAPAK: SUNGU ÇAPAN * DİZGİ DÜZENİ: 10/11 SATONE KN LİNOTYPE * BİRİNCİ BASKI: MAYIS 1973.

...ında, on yedi yaşındayken ce-
...rika'yı dolaşarak gazeteciliğe başladı.
...'de savaş muhabiri olarak bulundu, New York, Mos-
...de Janeiro, Tokyo'da, yeryüzünün her çatışma
...sinde görev aldı ve son yılların önemli olaylarını
...'nın ünlü hafta... ...isi «Paris — Match»da da
...Larry Collins'le Paris yakınındaki SHAPE karargâ-
...ıştı.
...dört yıl UPI haber ajansının
...u muhabirliğini ...ptı ve bu arada Türkiye'ye
... ünlü NE...SWEEK dergisinin Paris mu-
...Orta Doğu sorunlarının uzmanıdır ve
...bek çok ihtilâlde hazır bulunmuştur.
Bir Fransız ve bir Amerikalı gazeteci arasındaki işbirliği, ilk ürününü 1961 yılında «Paris Yanıyor mu?» ile verdi. Bunu ünlü İspanyol boğa güreşçisi El Cordobes'in hayatını anlatan «Yasımı Tutacaksın» ve son olarak da «Kudüs... Ey Kudüs» izledi.

KUDÜS... EY KUDÜS

Larry Collins/Dominique Lapierre
Türkçesi: Aydın Emeç

...opiright: D. Lapierre/L. Collins 1971/onk copiright ajansı, e yayınları 1973

KUDÜS

3

Belgeler/Bilgiler/Bölgeler

EY KUDÚS

Larry Collins

Dominique Lapierre

Seni unutursam, ey Kudüs,
sağ elim hünerini unutsun!.
Eğer seni anmazsam,
eğer Kudüs'ü baş sevincimden
üstün tutmazsam,
dilim damağıma yapışsın.

Sürgün edilen İsrail çocuklarının
şarkısı (Mezmur 137).

Ey Kudüs! Peygamberleri öldüren ve kendisine
gönderilenleri taşlayan sen,
tavuk yavrularını kanatları altına
nasıl toplarsa, ben de senin çocuklarını
kaç kere öyle toplamak istedim...

Kudus'ü Zeytinlik Dağından seyreden
İsa (İncil — Matta 23/37)

Ey Kudüs, Tanrı'nın seçtiği toprak ve onun kullarının
vatanı, senin duvarlarından dünya dünya oldu.
Ey Kudüs, sana doğru inen çiy bütün hastalıkları
iyi ediyor, çünkü geldiği yer Cennet'in bahçeleri.

Hadis, Hazreti Muhammet.

GİRİŞ

1948 yılının bir mayıs akşamı, gaydaların sesi çok eski ve dolambaçlı yollara son kez yayıldı. Bu ses Kudüs'ün Eski Şehir'ini işgal eden İngiliz askerlerinin gidişini bildiriyordu. Soğukkanlılıkla, sekizer onar kişilik gruplar hâlinde sessizce yürüyor, postallarının takırtısı müziği noktalıyordu. Her grubu çevreleyen iki adam, elde makineli, içinden geçtikleri düşman dünyadaki binaların cepheleriyle balkonlarını dikkatle gözlüyordu.

Yahudiler Sokağının pencerelerinde ya da sinagogların ve dinsel okulların eşiğinde, uzun sakallı ihtiyarlar bu geçit törenini izliyorlardı. Üç bin yıldan beri, ataları pek çok işgalcinin gidişini görmüştü: Asurluların, Babillilerin, Perslerin, Romalıların, Haçlıların, Arapların ve Türklerin. Bugün, otuz yıllık tatsız bir hakimiyetten sonra bu surları terkedip gitme sırası İngiliz askerlerinindi.

Tümüyle okumaya adanmış bir hayatın soldurup iki büklüm ettiği bu ihtiyarlar, Kudüs'teki yahudi varlığının devamlılığını canlandırıyorlardı. Hahamlar, talmud (*) uzmanları ya da hukuk doktorları, dağılmış topluluğun neredeyse unutulan parçaları olarak yüzyıldan yüzyıla yaşamaya devam etmişlerdi. Cumartesi günleri gerekeni yapmış ve yoksul hayatlarının her davranışını kutsal esaslara göre dü-

(*) İbranice «lamad: öğrenmek» sözcüğünden gelir. Büyük hahamların öğretilerinin toplamı olup Kudüs Talmudu ve Babil Talmudu adlarıyla iki koleksiyonda bir araya getirilmiştir.

zenlemişlerdi. Torah'ın (*) ayetlerini ezberlemiş ve kuşaktan kuşağa aktardıkları talmud metinlerini özenle yeniden kâğıda geçirmişlerdi. Her gün, gidip Ağlama Duvarı önünde yere kapanarak halkını kovulduğu topraklara döndürmesi için İbrahim'in Tanrı'sına yalvarmışlardı. «O gün» hiç bu kadar yakın olmamıştı.

Başka gözler de yabancı askerler dizisini kolluyordu. Bazı pencereleri tıkayan kum torbalarının ardında pusu kurmuş ya da saygıdeğer bina cephelerinde açılan görünmeyen mazgalların gerisine sinmiş, makineli tüfekler ve ilkel el bombalarıyla donanan yahudi gözcüler bekliyorlardı. Az sonra, en son askerin kaybolmasının ardından terkedilmiş İngiliz mevzilerine, çepeçevre arap mahallelerine karşı yahudi mahallesini koruyan tahkim edilmiş yarım düzüne eve doğru atılacaklardı.

Son İngiliz müfrezesi de yolun ucuna vardığında, Ermeni Patrikhanesinin gösterişli parmaklıklarına doğru giden yokuşu çıkmak üzere sola saptı.

Duvarları eski kitaplar ve dinsel eşyalarla kaplı çalışma odasında, mahallenin en yüksek yetkilisi haham Mordehay Weingarten, öğleden sonrayı kutsal metinlerle başbaşa geçirmişti. Düşüncelere daldığından, kapı vurulduğunda cevap vermeden önce bir an duraladı. Sonunda yerinden kalktı, siyah yeleğiyle redingotunu giydi, altın çerçeveli gözlüklerini düzeltti, şapkasını kafasına geçirip çıktı. Avluda, Suffolk alayının sarı kırmızı işaretlerini taşıyan bir subay uzun bir anahtarı törenle ona vermek üzere bekliyordu. Bu, Kudüs'ün yedi kapısından biri olan Sion kapısının anahtarıydı.

— 70 yılından bugüne kadar, dedi subay, Kudüs'ün hiç bir anahtarı yahudilerin eline geçmemişti. Dolayısıyla on dokuz yüzyıldan beri ilk kez halkınız bu imtiyazı elde ediyor.

(*) İbranicede doktrin, öğreti, yasa anlamına. Yahudiler Musa'nın yasasına bu adı verirler.

Weingarten titreyen elini uzattı. Efsaneye göre, Roma İmparatoru Titus'un yahudilerin tapınağını yıktığı gece din adamları Kudüs'ün anahtarlarını gökyüzüne fırlatıp haykırmışlardı: «Bundan böyle anahtarların koruyucusu Tanrı olsun!.»

İngiliz subayı esas duruşa geçti ve selâm verdi.

— İlişkilerimiz her zaman iyi olmadı, ama dostça ayrılalım, dedi. Talihiniz açık olsun ve elveda.

— Sana şükürler olsun, diye mırıldandı Weingarten, bize hayat ve ekmek bahşeden, bugünü görmemize izin veren Ulu Tanrı.

Sonra İngiliz'e dönerek ekledi:

— Halkım adına bu anahtarı kabul ediyorum.

Subay yarım çarketti ve askerlerine çekilmelerini emretti. Alacakaranlık gölgeler kentini kaplamaya başlamıştı bile. Az sonra yeni bir gürültü yeknesek gayda seslerinin yerini aldı. Sion kapısının anahtarını parmakları arasında sıkan hahamın sevinci silindi. Gürültü yahudi halkın Kudüs'te yaşama hakkının nasıl pamuk ipliğine bağlı, bunu elde etmenin de ne denli hayal olduğunu ona hatırlatmıştı. Bir kere daha, Kudüs savaş alanı haline gelecekti. Duvarları sadece onu ele geçirip koruyabilenlerin olacaktı. Artan karanlıkta gürültü çoğalıyordu. Karanlığı yırtan kasvetli sesler şehrin dört bir yanından gelir gibiydi. Islık çalan mermilerin gürültüsüydü bu.

☆

Islık çalan her mermide, genç arap kadını başını önüne eğiyor ve adımlarını sıklaştırıyordu. Asiye Halabi solunda, doğan güneşin vurup aydınlattığı Eski Şehir'in surlarını seçiyordu. Önünde, ıssız caddenin yukarısında, hayatının büyük bir bölümünü geçirdiği beş katlı bina yükseliyordu. Bu ağır taş yığını, içindekilerin şehrin hayatına hâkim oldukları gibi Kudüs göklerine hâkimdi. Başkentini Yahuda tepelerine kurma yolunu seçen yahudi kralın adını taşıyor ve, daha dün, Filistin'deki İngiliz hâkimiyetinin karargâhı sayılıyordu.

O sabah, Kral Davud otelinin girişi neredeyse bomboştu. Sarı bir toz tabakası koltuklarla kanapeleri kaplıyor, koridorlarda kâğıtlar sürünüyordu. Merdiven başında, kırmızı balmumuyla mühürlü arşivlerin doldurulduğu dolaplar kamyona yüklenmeyi bekliyordu. Dışarda, balkonda, başka belgeler madenî kafeslerde yakılmakla bitmiyordu, yayınlanmaları eskiden nice umutlar uyandıran ve külleri şimdi esintiye göre dağılan kararname ve yönetmeliklerdi bunlar. Girişin bir köşesinde, öteki konukların gittiğini keşfettiklerinde şaşıran son davetliler gibi, birkaç İngiliz memuru alçak sesle konuşuyordu.

Asiye Halabi, arap ve yahudi memurlar içinde, bu adamlara vedâ etmek için hayatını tehlikeye atıp gelen tek kişi olduğunu anladı. Doğduğu toprağı yüzyılın üçte birine yakın bir süre yönetmişlerdi. Önceki gün, üçüncü kattaki odasında, onların hizmetindeki son işini de görmüş ve Majestelerinin hükûmeti adına son resmî işlemi yapmıştı. Cenin ormanına iki yeni korucu alınması için Tarım kesimine altı yüz elli Filistin liralık olağanüstü bir ek kredi verilmesini öngören belgeyi imzalamıştı. Bu ormandaki hiç bir ağacın bir daha İngilizlerin koruyuculuğunu göremiyeceğine kesin inancı, yine de yetkili memur kalemiyle imzasını atmasına engel olmamıştı. Arşiv sandıklarının şimdi düzenli çalışmasını alıp götürdüğü Asiye Halabi, bu yönetimin su katılmadık bir eseriydi.

Orta halli bir hristiyan arap aileden geliyor ve İngiliz yönetimine çok şey borçlu bulunuyordu. Önce, 1939 yılının bir sabahı Kudüs trafik şubesindeki kısa bir işlemin simgelediği kadınlık özgürlüğünü. O gün Asiye Halabi, bir otomobile ve şöför ehliyetine sahip ilk arap kadını olmuştu. Filistin araplarının çoğunluğu gibi Asiye de, İngilizlerin gideceğine gerçekten inanmamıştı. Kendisine, iyi yapılmış işlerin «sevgisini» aşılayan bu adamların, «arkalarında böyle bir boşluk bırakıp» gidebilecekleri ona özellikle imkânsız geliyordu. Yine de, kısa bir tokalaş-

madan sonra, birbiri ardından otobüse biniyorlardı. Artık bu yerlerden bir an önce ayrılmanın telâşıyla, hiçbiri Asiye Halabi'nin sağ salim evine dönmesini dilemeyi düşünmüyordu.

Kafile, yolcuların ülkelerine dönmek üzere hareket edecekleri Hayfa limanının yolunu tutmak üzere Şam kapısına doğru yöneldi. Kaldırımda yalnız kalan Asiye, son olarak vedâ etmek üzere elini sallıyordu. Kral Davut oteli şimdi ıssızdı. Filistin'deki sivil iktidarının kalesi olan bu binada, İngiltere'den kala kala, terkedilmiş girişte uçuşan birkaç kâğıt parçası kalmıştı.

Asiye evine döndüğünde, Eski Şehir'in duvarları ardındaki arap mahallesine gelip kendisini bulmasını isteyen kardeşinin mesajını aldı. Birkaç parça eşyasını, daktilo makinesini, küçüklüğünden kalma yastığıyla oyuncak ayısını topladı. Sonra, kitaplığının rafından bir kitap seçti.

Pek çok Kudüs'lü gibi Asiye Halabi için de yepyeni bir hayat başlıyordu. Doğduğu evi Eski Şehir'in duvarlarından ayıran kısacık yolu aşarken, aslında sürgün yolunu tutmuş oluyordu. Kısa süre sonra şehir ikiye bölünecekti. Ve on dokuz yıl sürecek olan bu ayrılık boyunca, genç kadın, yanına aldığı kitabın mesajı üzerinde düşünecek zaman bulacaktı. Kitabın adı Arap Uyanışı'*ydı.*

☆

Yeni ütülenmiş Kraliyet Topçu Generali üniforması içinde kaskatı ve görkemli, ak bıyıklı İskoçyalı binanın şeref kapısında göründü ve önüne serilen görüntüyü seyretti. Şehrin güzelliğini hisseden; ama İncil'den habersiz bir küçük memur, İngiliz Yüksek Komiserliği binasını Kötü Öğüt adı verilen bu tepeye yaptırmıştı. Sir Alan Gordon Cunningham bakışını bir kere daha duvarlardan bir taçla çevrili Eski Şehir'in görüntüsünde gezdirdi, sonra kısa bir törene başkanlık etmek üzere aşağı indi. Bir asker için, en acılı başarısızlıklar bile vazgeçilmez birtakım

törenlere hak kazanırdı. O sabah, Sir Alan İngiltere'nin Filistin'deki hâkimiyetini gömüyordu.

Oysa, 1922 yılında Milletler Cemiyeti tarafından ülkesine verilen ve Birinci Dünya Savaşında müttefiklerin toplarına yenik düşen Türkiye'nin yerine, Filistin'de İngiltere'yi hâkim kılan manda yönetimi kadar pek az sorumluluğun üzerine böylesine düşülmüştü. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Orta Doğu politikasını dilediği noktaya götürmek için İngiltere'nin Filistin'e ihtiyacı vardı. Burası, Irak'ın akıl almaz zenginlikteki petrol yataklarıyla Taymis Nehrine kadar İngilizleşmiş hayatî bir geçit olan Süveyş kanalı arasında köprü görevini sağlayacaktı.

Bu isteği gerçekleştirmek için, İngiltere, gösterişli bir şekilde, beş yüz yıllık Türk hâkimiyetini bir aydınlık hristiyan üstünlüğü örneğiyle silmeye ve dağınık yahudilere eski vatanlarının kapılarını açmaya girişmişti. Kudüs'e sömürge yöneticilerinin kaymağını yollamıştı. Ama sorunlar tümüyle üstesinden gelinemeyecek bir biçimde ortaya çıkmış ve başarısızlığının bilincine varan İngiltere, sonunda manda yönetiminden vazgeçmişti.

Çok iyi niyetler besleyen kısacık büyük memurlar dizisinin son temsilcisi olan Sir Alan Cunningham, ülkesinin ardında kargaşalık ve bir savaş ihtimalinden başka şey bırakmadığını herkesten iyi biliyordu. Ayakları dibinde uzanan şehri seyrederken, ürkütücü bir düşünce kafasına takılmıştı: Şurada, balkonunun altında, yüz altmış bin Kudüs'lü birbirini boğazlamak için onun gidişini bekliyordu.

Birkaç subay, memurlar ve gazeteciler —topu topu yirmi kişi— binanın önündeki düzlüğe toplanmıştı. Cunningham hüzünle, arap ve yahudi cemaatinden hiç bir temsilcinin kendisini uğurlamak için gelmediğini gördü. Birkaç el sıktıktan sonra, gidip binanın cephesi önünde durdu. Highland Light Infantry Alayının sarı çizgili yeşil kiltler (*) giymiş

(*) İskoçların eteklikli millî kıyafeti.

beş askeri, balkonda esas duruşa geçmiş bekliyorlardı. Saat sabahın yedisiydi. Bir boru sesi işitildi ve notalar uzun süre saydam havada dalgalandı. Sonra ağır ağır, görkemli bir biçimde, gaydalar iniltileriyle Union Jack'in (*) mavi gökyüzüne düşüşüne refakat ettiler. Sir Alan hayal kırıklığının her yanını kapladığını hissetti. «Bunca çaba, diye düşündü, bunca insanın hayatı böylesine gülünç bir sonuç uğruna. Otuz yıldan geriye ne kalıyor?»

Kendisini hava alanına götürecek siyah araba tam o sıra gelip önünde durdu. Arabanın görünüşü canını sıktı. Dört tonluk, zırhlı, Londra bombalandığı sıralar Kral VI. George'un gitmesi gereken yerlere gidebilmesi için yapılmış bir Daimler'di bu. İskoçyalı bu arabayı kullanmayı her zaman reddetmişti. Ama o sabah, güvenliğiyle yüklümlü subayın isteği üzerine, Kudüs içindeki son yolculuğu bu arabayla yapacaktı.

İçeri girip yerleşmeden önce, çok sevdiği bir köşeyi bir kere daha görmek istedi. Bu bahçenin yollarında dolaşıp düşüncelere dalmaktan hoşlanmıştı. Sık sık, içinden bir yahudi mahkûmun hayatta kalıp kalmamasını tartışmış, ya da tedhişçilerin bombalarıyla parçalanan askerlerinin korkunç görünüşünü unutmaya çalışmıştı. Her gül fidanını, her lâvanta kümesini, özenle düzeltilen her Halep çamını biliyordu. «Şimdi, diye soruyordu kendi kendine, kim bakacak bunlara?»

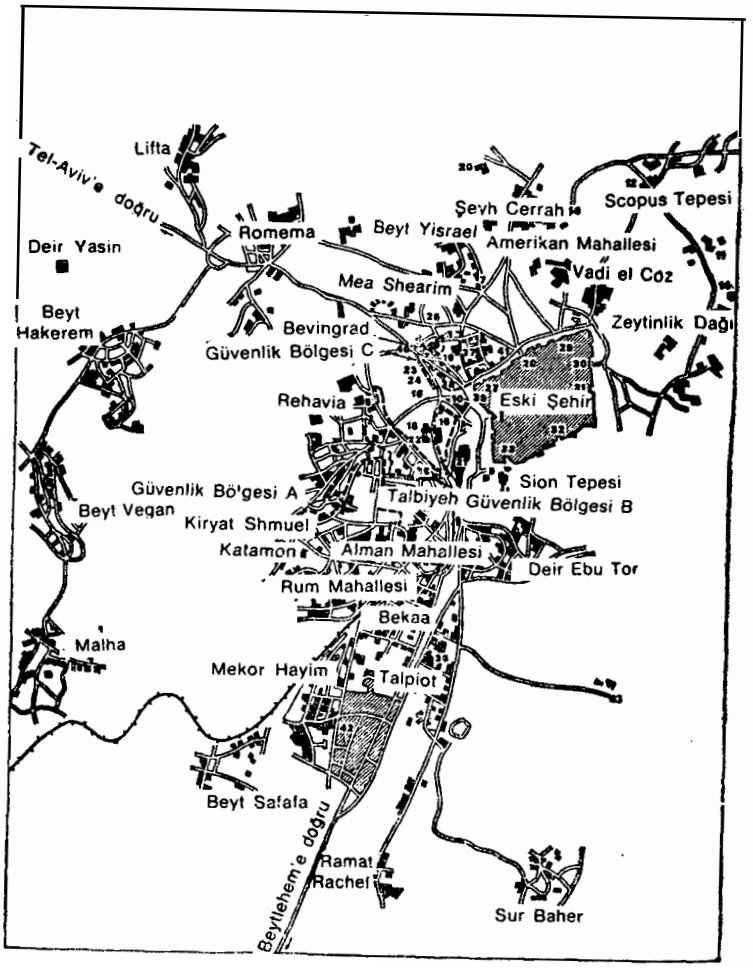
14 Mart 1948 günüydü. O gün İngilizlerin Filistin'den ayrıldıklarını, yahudilerin İsrail Devletinin kuruluşunu ilân ettiklerini, Arapların savaşa girdiklerini gördü.

Bir ihtilâf Kutsal Toprağı alevlere boğacak ve alevler bir daha da sönmeyecekti. Bu kitap ihtilâfın doğuşunu anlatıyor.

(*) İngiliz bayrağı.

KUDÜS VE ÇEVRESİ

1 — Hamit Macac'ın karısının öldüğü Yafa Kapısı.
2 — Ebussuan ailesinin yok olduğu Semiramis Oteli.
3 — Bir daha çıkmayacak olan PALASTİNE POST.
4 — Ben Yehuda sokağı kıyımı.
5 — Ben Gurion'un balkonundan «Artık özgür bir ulusuz dediği Yahudi ajansı binası.
6 — Hadassah hastanesine giden konvoyun pusuya düşürüldüğü yer.
7 — Burada Joseph Nevo Arap Lejyonu savaş arabalarını durdurdu.
8 — Notre - Dame de France, on kere el değiştiren kale.
9 — Kudüs'teki ilk Haganah üssü, Schneller yetimhanesi.
10 — İlk nümayişlerin geçtiği Ticaret Merkezi.
11 — İbranî Üniversitesi.
12 — Hadassah hastanesi.
13 — İngiliz Yüksek Komiserinin evi.
14 — Augusta Victoria enstitüsü.
15 — Kral Davut Oteli.
16 — Mamillah sokağı.
17 — Gar.
18 — Y.M.C.A.
19 — Rus mahallesi.
20 — Polis Okulu.
21 — Fransız konsolosluğu.
22 — V. George caddesi.
23 — Prenses Mary caddesi.
24 — Merkez Postanesi.
25 — Saint-Siméon manastırı.
26 — Peygamberler sokağı.
27 — Yeni Kapı.
28 — Şam Kapısı.
29 — Herod Kapısı.
30 — Saint-Etienne Kapısı.
31 — Altın Kapı.
32 — Dung Kapısı.
33 — Sion Kapısı.
34 — Elektrik santralı.
35 — Davut binası.
36 — Allenby kışlaları.
37 — Musrara.

38 — Barclay's Bankası.
39 — Onarıcı Rahibeler manastırı.
40 — Sion alanı.
41 — Süleyman caddesi.
42 — El - Alemeyn kışlası.
43 — İtalyan hastanesi.
44 — Katy Antonius'un evi.

BİRİNCİ BÖLÜM

KUTSAL TOPRAKLARIN PAYLAŞILMASI

29 KASIM 1947

1

NEW YORK'TA BİR PATİNAJ SALONU

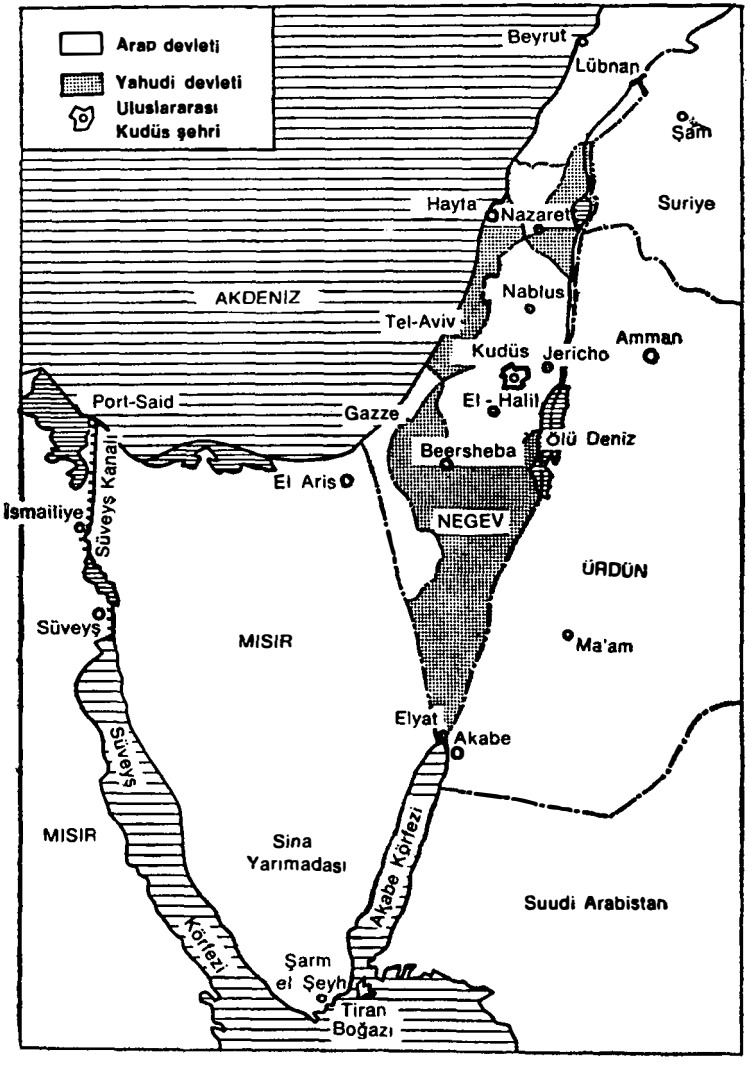
İhtilâfı kaçınılmaz hale getiren, insanlar parlâmentosunun bir oylaması oldu. 29 kasım 1947 soğuk bir cumartesi günü, ilk savaş mermilerinin Kudüs damlarına düşmesinden altı ay önce, yeni kurulan Birleşmiş Milletler Örgütüne üye elli altı ülke temsilcileri New York banliyösündeki Flushing Meadows'da toplanmışlardı. Orada, eski bir patinaj salonunun kubbesi altında, Akdeniz'in doğu kıyısında yer alan, Danimarka'nın yarısı kadar nüfusu Belçika nüfusunun beşte biri olan, Eski Çağ haritaları yapanlar için evrenin merkezi ve dünyanın başlangıcında bütün insanların yollarının yöneldiği bir toprak şeridinin, Filistin'in kaderini çizeceklerdi.

Birleşmiş Milletlerin kısa tarihinde, bunca ihtirasın gemi azıya aldığı görüşmeler pek enderdi. Örgütte temsil edilen her ülke bu bölgeye, şu ya da bu şekilde, manevî mirasının bir bölümünü borçluydu. Uluslararası meclise Filistin'in arap ve yahudi olarak iki ayrı devlete bölünmesi teklif ediliyordu. Böylece ortak bilgelik otuz yıl süren iç savaşa son verecekti. Ama, umutsuzluğun kalemiyle çizilen bu paylaştırma haritası katlanılabilir bir ödünler ve kabul edilemeyecek kepazelikler karışımıydı: Kurulacak yahudi devletinin topraklarının çoğunluğu ve neredeyse nüfusunun yarısı arap olduğu halde, Filistin'in yüzde elli yedisi yahudilere bırakılıyordu. Bu yahudi topraklarının girintili çıkıntılı ve acılı sınırlarına gelince, sağduyuya olduğu kadar savunma gereklerine karşı da gerçek bir meydan okumaydı: Kuzeyden güneye dek uzunluğu dört yüz otuz kilometreyi bulmayan bir ülke için dokuz yüz elli kilometreyi aşan bir sınır. Ayrıca tasarı,

eski çağlardan beri Filistin'in bütün siyasal, ekonomik ve dinsel hayatının çevresinde döndüğü Kudüs şehrinin denetimini ne araplara bırakıyordu, ne yahudilere. Kutsal yer olma niteliği ve sayısız ulusun üzerinde maddî çıkarlara sahip bulunması nedeniyle Birleşmiş Milletler'in denetimine bırakılan Kudüs, üzerinde ne arapların ne de yahudilerin başkent kuramıyacakları bir uluslararası toprak oluyordu.

Yahudi ulusu için, bir devlet kurup Hazreti Davut'un şehrini başkent yapamamak «etinin» dirilişi demekti, «ruhunun» değil. İki bin yıl boyunca «Seni unuturşam, ey Kudüs, sağ elim hünerini unutsun!» yakarısı dağınıklık içindeki bağlılığın yankısı olmuştu. Günün birinde gözleriyle Yahuda tepelerini seyretmek için en ufak olanağı, hattâ niyeti bulunmayan adamlar, yine de her yıl, Paskalya'da tantanalı bir şekilde «gelecek yıl Kudüs'te buluşmak» dileğinde bulunmuşlardı. Cami mihraplarının Mekke'ye dönük oluşu gibi, yeryüzündeki bütün sinagogların cephesi hep Kudüs yönüne bakardı. Bütün dindar aile yuvalarında, kutsal şehrin anısına boyanmamış bir taş bırakılırdı. Ker yahudi nikâhının sonunda, Tapınağın yıkılmasından duyulan acının belirtisi olarak damat sağ ayağıyla bir bardak kırar, birleşmenin Kudüs sokaklarını neşe ve dansa boğması için dua okunurdu. Geleneksel avutma terimi: «Yüce Tanrı size ve Sion'la Kudüs'ün yaşlılarına güç versin», yine kutsal şehri anardı. Bütün dillerde yahudileri eski ülkelerinde toplama isteğini dile getiren siyonizm sözcüğü bile, Kudüs'ün merkezinde yükselen Sion tepesinin adından geliyordu. İbranice'de Sion Seçilmiş anlamına geliyor, yirmi beş yüzyıldan beri de Kudüs'ü, israil halkının umudunu belirtiyordu.

Dini ve tarihi, Peygamber'in gelişini beklemek üzere seçilmiş olan bu halka adanmış toprakla birbirine karışıyordu. Bu manevî bağlara önemli siyasal ve stratejik çıkarlar ekleniyordu. Kudüs halkının üçte ikisi yahudiydi ve sayıları tüm Filistin'deki yahudi nüfusunun neredeyse altıda birini buluyordu. Ayrıca coğrafi yeriyle, şehir ülke göbeğinde eşsiz bir kale meydana getiriyordu, burası olmadan kurulacak yahudi devleti denize itilmiş bir toprak şeridi halinde kalacaktı.

Filistin'in bir arap ve bir yahudi devleti olarak paylaştırılması. Birleşmiş Milletlerin 29 Kasım 1947 tarihli oylaması

Ama Güney Amerika'nın pek çok hristiyan devleti, paylaştırmayı desteklemeleri karşılığının kutsal şehrin uluslararası hale getirilmesi olduğunu bildirdiğinden, yahudiler sonunda bu kopmaya boyun eğmek zorunda kalmışlardı. Kudüs'ten vazgeçmek onlar için çok acı bir fedakârlıktı, ama yine iki bin yıllık bir düşün gerçekleşmesini ve kısa sürede en acele sorunların çözümünü sağlıyordu. Yahudiler, özellikle birbirine çok bağlı bir yığın meydana getiren ve geleneklerini koruyan dinsel topluluklardan olanları, insanlık tarihinde tek sayılacak bir sebat ve inatçılık göstermişlerdi. Tarih sürgünün ebedî olacağını doğrular gibi göründüğü halde, babalarının 70 yılında kovulduğu kutsal toprağın anısını ve bu toprağa bağlılığı sürdürmüşlerdi. Dualarında ve dinsel törenlerinde, hayatlarının her önemli anında, bu toprakla, **Eretz İsrael**'le bağlarını ve uzaklaşmalarının geçici niteliğini hatırlamışlardı. Bu topluluklar yüzyıllar boyunca Orta Çağ Avrupa'sının surlarla çevrili şehirlerinde, Polonya ve Rusya'nın soğuk gettolarında, sanayi devriminin ortaya çıkardığı izbelerde, bayram günleri, bir zamanlar kendilerine ait olan topraklardan alınan arpa ve buğday ürününü kutlamışlardı. Bankacılar, memurlar, tüccarlar, zanaatkârlar, hukuk doktorları, öğrenciler ve ev kadınları, bütün bir ulus her yıl büyük bağlılıkla, güneşin ve yağmurun sadeçe hayalinde yaşayan ülkenin ürünlerini geliştirmesi için yakarmıştı.

Birleşmiş Milletler'in tarihî toplantısından aşağı yukarı tam otuz yıl önce, İngiltere yahudilere, içlerinden pek çoğunun beslediği düşü gerçekleştirmeleri için ilk elle tutulur fırsatı vermişti: Filistin'de bir yuva kurmak. Bu işi de Dışişleri Bakanı Lord Arthur James Balfour'un 2 kasım 1917 günü büyük bankacılar ailesinin İngiltere kanadı şefi Lord Walter Rothschild'e yazdığı yüz on yedi kelimelik basit bir mektupla yapmışlardı. «Majestelerinin hükûmeti, deniyordu mektupta, Filistin'de yahudi halkı için ulusal bir yuva kurulmasını olumlu mütalâa ediyor... tabii Filistin'de yaşayan ve yahudi olmayan toplulukların yurttaşlık haklarıyla dinsel haklarına halel getirecek hiç bir şey yapılmıyacağı açıkça bilinmelidir.. »

Beş yıl sonra Milletler Cemiyeti tarafından İngiltere'ye verilen manda yönetiminin anlaşmasında da resmen doğrulanan bu açıklama, Filistin'deki yahudilerle arapların ilişkilerinde hemen bir bozulmaya yol açmıştı.

Ama 1947 sonbaharında, ileri sürülen tarihî haklar ve Lord Balfour'un verdiği söz gerçekte, anlık ihtiyaçlar karşısında daha hafif kalıyordu. Bütün dünya altı milyon yahudinin Nazi Almanyası gaz odalarında yok edildiğini dehşet içinde ve yeni öğrenmişti. Hiç bir ülkenin istemediği binlerce çocuk, yollarda sürünüyordu. Nazi kamplarından arta kalma dört bin beş yüz elli dört kişinin içinde yeni zindancılarla karşılaştığı geminin, **Exodus'** ün dramı tüm Avrupa'nın ittiği insanlara acele bir barınak bulmanın ne kadar gerekli olduğunu ortaya koyuyordu.

Bu insanlara, aşağı yukarı ekilmesi imkânsız birkaç bin kilometre kare toprağı bağışlamakla, vicdan azabı çeken bir dünya işin içinden pek ucuza sıyrılıp çıkıyordu. Ama kıyımdan arta kalanlar, böyle bir trajedi ve yeniden dönüşü önlemek için tek garantinin, çok sağlam yapılı bir devlet kurmak olduğunu biliyorlardı. Yahudilerin, azınlıkta kalmıyacakları ve bütün insanlar gibi yurttaşı olabilecekleri bir yere yerleşmeleri gerekiyordu. Öteki insanlar gibi olmak da, onlar gibi bir devlete sahip olmak anlamına geliyordu. Tarihî haklar, dinî haklar ve insan hakları onların gözünde birbirine karışarak bu tanınmayı, Tarih'in haksızlıklarının bir çeşit haklı bedeli yapıyordu.

Küçük ve büyük devletler, Doğu ve Batı, yahudiler ve yahudi düşmanları bu ödüne gönül rahatlığıyla razı gelebilirlerdi. Ama uluslararası örgütte yeni temsil edilen pek çok devletin de, bu ödüne yol açan haksızlıklara kayıtsız kalmalarını doğrulayacak geçerli nedenleri vardı. Arap ülkelerinden ve özellikle Filistin araplarından başlamak üzere. Yedi yüz yıldan beri çoğunlukta oldukları bu toprakları paylaştırmanın, arapların işlemediği bir cinayetin bedelini ödemek üzere batı emperyalizmince sürdürülen korkunç haksızlıklara bir yenisini eklemek olduğuna inanan bir milyon iki yüz bin kişiydiler. O za-

mana kadar yahudiler araplarla yanyana, aşağı yukarı hep barış içinde yaşamışlardı. Hattâ sürgünün tek altın çağı İspanya'da kurulan Endülüs Emevileri dönemindeydi. Avrupa ülkelerinin çoğu onlara kapılarını kaparken, Osmanlı Devleti her zaman kapılarını açmıştı. Hitler'in gaz odalarında korkunç doruğuna varan upuzun yahudi kıyımı dizisi İslâm dünyası tarafından değil, hep Avrupa'nın hristiyan ülkelerince sürdürülmüştü. Dolayısıyla, işlenen cinayetlerin yükü bize değil bu uluslara yüklenmelidir, diye itiraz ediyordu araplar. Ayrıca, yedi yüz yıl süren kesintisiz bir hâkimiyet, yahudilerin topraklarına sahip çıkmak için ortaya attıkları uzak tarihî bağlardan çok daha yerinde bir hak gibi geliyordu onlara.

Dışişleri Bakanı Balfour'un vaadi de onların gözünde, su katılmadık bir emperyalist davranışıydı. İngiltere, en ufak bir hak sahibi bulunmadığı toprakların geleceğini ipotek ediyordu: o sıra yerel halkın yüzde doksan ikisini meydana getiren araplara keyfî bir karar kabul ettiriliyordu. Bu yönüyle Filistin ihtilâfı, Avrupa'nın sömürgeci devletlerinin Afrika ve Asya halklarının geleceği üzerinde diledikleri gibi karar verdikleri çağın bir uzantısı gibi geliyordu onlara. Herhangi bir paylaştırmaya amansızca karşı çıkıyor, bu kez yahudiler tarafından kabul edilemeyecek bir çözüm yolu öneriyorlardı: Yahudilerin araplarla eşit haklara sahip olacağı, ama azınlıkta kalacağı bir tek arap devletinin kurulması.

İngiltere, için Flushing Meadows görüşmesi kâbusa dönüşen bir duruma hiç öğünülmeyecek bir son veriyordu. İkinci Dünya Savaşından iki yıl sonra, İngiliz askerlerinin hâlâ krallarının hizmetinde can verdikleri tek yer Filistin'di. Siyasal ve ekonomik hırsları yüzünden Filistin serüvenine sürüklenen İngiltere, birbiriyle çelişen taahhütlerinin tuzağına düşmüştü. Araplarla dostluk bağlarını koparmamak için, 1917 de vadettiği ulusal yuvanın girişini Hitler kıyımından kurtulanlara yasaklamakta diretiyor, böylece Filistin'deki yahudi topluluğuyla büyük bir ihtilâfa düşmüş oluyordu. Filistin'de sözde bir kamu düzeni kurmak için yüz bin askerden aşağısı işini görmüyordu, yani altı yahudiye bir kişi. Haklı ve devamlı

bir barışı sağlayamayınca da, İngiltere sorumluluklarını Birleşmiş Milletler örgütüne yıkmış bulunuyordu.

Ama bu yeni kuruluşun tepkilerini önceden kestirmek henüz mümkün değildi. Dünya dış politikasına yeni giren, doğrudan hiç bir bağın ihtilâfla ilgilendirmediği pek çok devletin oy sayısı ilgili ülkelerinkine eşitti. Birleşik Amerika'yla Sovyetler Birliği'nin son kez aynı görüşte birleştiği bu soğuk harp başlangıcında, ayrılmalarını kanla mühürleyen Hindistan ve Pakistan'ın oyları ne olacaktı? Amerika Birleşik Devletlerinin hegemonyasına karşı bağımsızlıklarını gösterme fırsatı arayan Lâtin Amerika ve Uzak Doğu ülkelerinin de oylarını ne yönde kullanacakları bilinmiyordu; geleneklerinin arap ülkelerindeki çıkarlarla yahudi dostluğu arasında kararsız bıraktığı Fransa'nın tutumu bile belli değildi.

Filistin'in paylaşılmasını gerçekleştirmekte en çok çaba gösteren Birleşik Amerika'ydı. Dünyanın en önemli ve en etkili yahudi cemaatinin oy baskısı karşısında kayıtsız kalamayan pek çok Amerikalı siyaset adamı, Filistin'e yahudi göçünün engellenmemesi ve bir yahudi devleti kurulması yönünde ateşli bir kampanya sürdürüyorlardı. Yine de bu soylu çabalar Amerika'nın tutumundaki ikiyüzlülüğü gizliyemiyordu. Yerinden yurdundan edilmiş yüz binlerce insanın acınacak durumunun kamu oyu önünde kınandığı bir sıra, Birleşik Amerika Kongre'si Avrupa'dan gelecek göçmen sayısında arttırma yapılmasını tartışmayı reddediyordu. Bir milyon iki yüz bin arap nüfusa karşılık Filistin'e en kısa zamanda iki yüz elli bin yahudi göçmenin yerleştirilmesi gerektiğini açıklayan bu kanun koyucular, 1946 yılının ilk sekiz ayı içinde Amerikan cennetinin kapılarından içeri gaz odalarından kurtulanlardan sadece dört bin yedi yüz altmış yedisinin girmesine izin veriyorlardı. Yâni sadece, **Exodus** gemisiyle gizlice Filistin'e girmeye çalışanlardan biraz fazlasını.

Yine de Beyaz Saray, Filistin'in paylaşılmasına karşı çıkan ya da sadece kararsız kalan ülkeler üzerinde mümkün olan her türlü baskıya başvurmuştu. Başkan Truman Birleşmiş Milletler'deki temsilcisi Büyükelçi Her-

hel Johnson'u, «Bir başarısızlığın sonuçlarına şahsen katlanmak istemiyorsa Filistin'in paylaşılması yönünde Birleşmiş Milletler'den karar çıkarmakta çıkarı bulunduğunu» söyleyerek uyarmıştı. Aynı şekilde, Başkan'ın danışmanı olan iş adamı Bernard Baruch, Fransa'nın Birleşmiş Milletler'deki delegesi Alexandre Parodi'yi, ülkesinin paylaştırmaya karşı çıkması hâlinde Amerikan yardımının kesilmesinin muhtemel olduğunu söyleyerek tehdit etmekten çekinmemişti.

Bütün bu çabalara ve kendi yönlerinden giriştikleri dünya çapındaki saldırıya rağmen, yahudi sorumlular 26 kasım çarşamba günü, oylamaya altı saatten daha az bir süre kala kara gerçekle karşı karşıya kaldılar. Her sabahki gibi, Filistin'deki yahudi topluluğunun gayrı resmî hükûmeti olan Yahudi Ajansı'nın şefleri New York'un ünlü gece kulübü Copacabana'nın yakınında 16 East 66th Street'teki karargâhlarında toplandılar. Her gün yaptıkları bir işi tekrarlayarak, Birleşmiş Milletlerde temsil edilen ülkelere yeni bir çağrıda bulundular ve son haberlerin ışığında tutacakları yolu kestirmeye çalıştılar. Her keresinde aynı korkulu sayıma başvuruluyordu. Üçte iki çoğunluğu sağlamak gerektiğinden, Filistin'in paylaştırılmasından yana olan ülkelerin sayısı öyleydi ki, her oy hayatî önem kazanıyordu. Sadece müslüman ülkeleri karşılamak için baştan yirmi iki oy gerekliydi, her olumsuz oya karşılık da iki yeni «evet» sağlamak zorunluydu. Bu son sayım acı bir gerçeği ortaya çıkardı: Önceden kararlaştırıldığı gibi, oylama öğleden sonra yapılırsa bir yahudi devletinin kurulması kesinlikle tehlikeye düşüyordu.

Bu tehlike karşısında, Yahudi Ajansı'nın Dışişleri Bakanı Moşe Sharett ve arkadaşları son bir manevraya başvurmayı kararlaştırdılar. İki bin yıllık beklemeden sonra, yahudi halkının düşünün gerçekleşmesi belki de birkaç saatlik bir uzatmaya bağlı kalıyordu. Kesinlikle gerekli olan son birkaç oyu koparmak için, oylamayı ne pahasına olursa olsun geciktirmek zorunluydu. Eski bir parlâmento taktiği bunu başarmayı sağlayacaktı. Yahudi yetkililer Flushing Meadows'a koşup kendi dâvalarından ya-

na olan bütün delegeleri topladılar ve akşama kadar kürsüyü meşgul etmeleri için yalvardılar. Arap ülkeleri temsilcileri manevranın farkına vardıklarında iş işten geçmişti. Sert protestoları sonuçsuz kaldı. Bu ani söylev maratonu karşısında, toplantıya başkanlık eden ve içtenlikte Filistin'in paylaşılmasından yana olan Brezilya delegesi Oswaldo Aranha, oylamayı sonraki oturuma bırakmak zorunda kaldı. Oysa takvimdeki büyük bir rastlantı sonucu, ertesi gün Amerikalıların büyük bayramlarından şükran günü diye anılan «Thanksgiving Day» olduğu için aslında siyonistler kırk sekiz saatten fazla zaman kazanıyorlardı.

Bu hayatî süre boyunca, paylaştırmaya karşı olan dört ülke —Yunanistan, Liberya, Haiti ve Filipinler— inanılmaz bir baskı ve hattâ tehdit dalgasıyla karşılaşacaklardı.

Sözkonusu ülkelerden en az ikisinin tutumunun değişmesi gerektiğine inanan Amerika Birleşik Devletleri de, siyonistlere bütün güçleriyle yardımcı oldular. New Yorklu parlâmento üyesi Emmanuel Cellar, Başkan'a yolladığı bir açık telgrafta «Yunanistan gibi direten ülkelerin yola getirilmesini» istedi. Yüksek Mahkeme yargıçlarından ikisi Filipinler Başkanına çektikleri telgrafta «Paylaştırmaya karşı çıkma kararında diretirse ülkesinin milyonlarca Amerikalı dost ve taraftarını kaybedeceğini» bildirdiler. Yirmi altı Kongre üyesinin birlikte araya girmesi, Yahudi Ajansı'nın gece yarısı Londra'da bağlantı kurduğu Birleşik Amerika'nın önde gelen kişilerinden birinin telefonla yardım istemesi ve Vaşington'daki elçilerinin yakarıları sonunda, Filipinler Başkanını Birleşmiş Milletlerdeki temsilcilerine, «çok yüksek ulusal çıkarlar» gerekçesiyle olumlu oy kullanma emrini vermeye ikna etti. Siyonist ajanlar Harlem'de Haiti temsilcisini kovalarken, Amerika'nın en büyük sanayicilerinden lâstik yapımcısı Harvey Firestone, Liberya Cumhuriyeti Başkanını tutumunu değiştirmeye ve Filistin'in paylaştırılması yönünde oy kullanmaya ikna edemezse ürünlerinin boykot edilmesi tehdidiyle karşılaşıyordu. Liberya biraz da Firestone'un malıydı. Şirketin bu ülkede, kauçuk elde ettiği dört yüz

bin hektarlık çiftlikleri vardı. Ayrıca da yeni ve çok büyük yatırımlar yapmaya hazırlanıyordu.

29 kasım 1947 cumartesi günü, delegelerin eski patinaj salonunun sıralarını doldurmaya başladıkları saatte, seçim sonucu yine de belli değildi. İlk otomobilin gelişinden çok önce, ellerindeki tabelâları sallayan bir sürü siyonizm taraftarı binanın yakınlarına yığılmıştı. New York polisinde görevli memurlar da, içerde düzeni sağlamakla görevli olanlara yardım etmek için uluslararası örgüt binasında mevzilenmişlerdi. Arayanların çokluğu karşısında telefon santralı arızalandı ve Birleşmiş Milletler karargâhını otuz beş dakika süreyle bütün dünyadan kopardı. Koridorlarda korkunç söylentiler dolaşıyordu. Bunlardan birine göre Tayland delegesi öldürülmüştü.

Bu kargaşalık içinde, delegelerle gözlemciler yerlerini alabildiler. Siyah altın sırmalı giysisiyle bütün dikkatleri çeken Suudî Arabistan emiri Faysal İbni Abdülaziz, Arap delegeleri kafilesinin başında içeri girdi. Eski patinaj salonu tıklım tıklım doldu ve Yahudi Ajansı'nın üyelerinden bir çoğu basına ayrılan tribünlere sığınmak zorunda kaldılar.

Başkan Aranha'nın oturumu açtığını bildiren sesi duyuldu ve gürültüler kesildi. Oturumun ertelenmesini sağlayan yahudi, Moşe Sharett tepeden kuşkuyla sessiz topluluğu seyretti. Bir yenilginin sonuçlarını düşünmemek için, kafasını son bir hesapla oyaladı. Dayanılmaz bir gerilim, kesin karara birkaç dakika kala, yahudi devletinin kurulmasını tehdide devam ediyordu.

Siyonist liderin az ötesinde Filistin araplarının temsilcisi, Kudüs Müftü'sünün yeğeni Cemal Hüsseyni soğukkanlılıkla sabrediyordu. Az önce koridorlarda, son haftalar boyu bıkıp usanmadan savurduğu gözdağını tekrarlamıştı: Eğer Birleşmiş Milletler Filistin'in paylaştırılması yönünde karar alırsa, bütün arap devletlerinin desteklediği Filistin arapları, İngilizler gider gitmez yahudilerle savaşacaklardı.

Hayatî an geldi çattı. Oturdukları yerden oylarını açıkça bildirmeye davet edilen delegeler, Başkan'ın ilk oyu verecek ülkeyi kura sonucu ortaya çıkarmasını sessizce beklediler. Guatemala'nın adı bildirildiğinde bir hareket oldu. Sonra, yeniden ortalığa sessizlik çöktü. Delegeler, seyirciler ve gazeteciler, herkes bu oylamaya aynı önemi veriyor gibiydi. Guatemala temsilcisi ayağa kalktı. Daha ağzını açmadan, tiz bir ses seyircilerin bulunduğu yerden, çağlar ve insanların acıları kadar eski ibranice bir çığlık attı: **«Anna Hashem Hoshia —Na—** Ey Tanrı, kurtar bizi!».

2

«SONUNDA ÖZGÜR BİR ULUSUZ»

Sonbahar göğüne asılı duran koca ay, birbirine geçen kubbeleri, minareleri, çan kulelerini, kümbetleri ve yüzyıllar öncesinden kalma sur mazgallarını aydınlatıyordu. Dokuz bin kilometre ötedeki patinaj salonunda birkaç diplomatın, yüreği olduğu toprağın geleceğini tayin edeceği kutsal Kudüs şehri, kaderinin yeni yönünün ne olacağını bekliyordu.

Eski yahudi tapınağının mihrabında kurban edilen hayvanlarla, İsa'nın çarmıhta can verişiyle, ya da durmadan yenilenen, insanların duvarları dibinde ölüşüyle Kudüs yeryüzünde hiç bir başka şehrin yaşamadığı gibi dökülen kanın lâneti içinde yaşamıştı. Oysa **Yeruşalayim,** eski ibranice de «Barış şehri» anlamına gelir; orada ilk oturanlar, dalları evrensel barışın simgesi haline gelecek Zeytinlik Dağının yamaçlarına yerleşmişlerdi. Birbirini izleyen sonu gelmez bir peygamberler dizisi burada Tanrı'nın insanlara sunduğu barışı ilân etmiş, şehri kendine başkent seçen yahudi kralı Davut burayı şu sözlerle yüceltmişti: «Kudüs'ün barış içinde yaşamasına dua edin.»

Tek Tanrı'ya inanan üç büyük din —hristiyanlık, müslümanlık ve yahudilik— tarafından kutsal sayılan Kudüs'ün taşları bu üç dinin kutsal izlerini ve din adına işlenmiş cinayetlerin anısını taşımaktaydı. Davut ve Firavun, Sennaşerib ve Nabukadnezar, Herod ve Ptoleme, Titus ve Godefroy de Bouillon komutasındaki haçlılar, Timurlenk ve Selâhattin-i Eyyubî'nin askerleri, Türkler ve Allenby yönetimindeki İngiliz askerleri, hepsi burada

savaşmış, yağmalamış ve öldürmüşlerdi. Hepsi Kudüs için can vermişlerdi.

Yahuda (arapça El Yahudiyya) yüksek tepeleri arasına yayılan bu kasım gecesinin mavimsi karanlığında, şehir barış içinde yaşıyor gibiydi. Gezegenlerinin çevresinde dolaşan uydular gibi, uzak ışıklar şehri kuşatıyordu. Kuzeyde Ramalleh; uzakta, doğuya doğru, Ölü Deniz kıyıları yakınında Jericho (Eriha); bir daha güneyde Beytlehem'in ışıkları. Daha yakında, deniz fenerleri gibi şehrin girişini koruyan köylerin ışıkları, bir tepeden ötekine parlıyordu. Batıda, tepesindeki haçlılardan kalma şatosunun yıkıntılarıyla, Castel'in ışıkları denizden gelen tek yola hâkimdi. Bu dar yoldan her gün, şehirde yaşayan yüz bin yahudinin aşağı yukarı bütün ihtiyaçları getiriliyordu. Bu birkaç kilometre Kudüs için hayatî önem taşıyordu. Aşağı yukarı bütün bu ışıklar da arap köylerinin ışıklarıydı.

☆

Bu yol geniş bir bulvar halini aldığında şehir başlar. Yafa Bulvarı Eski Şehir'in surları dibinde sona ermeden önce yeni Kudüs'ün yahudi mahalleleri içinden geçer, üzerinde başlıca ticarethanelerin toplandığı bir ana caddedir. Orta Avrupa ve Doğu'nun alışılmamış biçimde birleştiği bir vitrin ve tabelâ karmaşasında mağazalar, bankalar, kahveler, sinemalar birbirini izler. Bulvarın kuzeyinde, Mea Shearim mahallesinde, çok sayıdaki sinagoglarının kubbeleri çevresine toplanan dinsel tutuculuğun en bağnaz koruyucuları, hassidim mezhebine bağlı yahudiler yaşar. Güneyde çok daha yeni ve çağdaş. Ohel Moşe, Réhavia, Kiryat Şmuel mahalleleri uzanır, bunların ötesinde de yine çağdaş ama genellikle arapların yaşadığı Katamon, Bekaa mahalleleriyle ermeni ve alman kolonisinin mahalleleri yer alır.

Bulvarın sonunda, Eski Şehir'i nefis bir taş kuşakla çeviren gururlu ve görkemli surlar yükselir. Surların içinde de, çeşitli yapıların, üstü kapalı yollarla gizli geçitlerin lâbirentinde, mezheplerle dinlerin ayrı ayrı böl-

melere tıkıştırdığı elli bin insan yaşar. Eski Şehir ermeni, hristiyan, yahudi ve müslüman mahallelerinden meydana gelir. Ama özellikle de bağrında, Kudüs'ün ününü ve felâketini hazırlayan üç büyük kutsal yeri barındırır.

Aşağı yukarı göbeğinde, iki taş kubbe ve bir çan kulesi uğruna yüzbinlerce Orta Çağ insanının Haçlı Seferlerine katıldığı bir yerin karanlık ve hoş kokulu derinliklerini gizler. Hristiyanlığın en kutsal yeri olan Saint - Sépulcre kilisesi Hazreti İsa'nın can çekiştiği ve öldüğü sanılan noktaya yapılmıştır. Burada, tozlu sütunların merdivenlerin ve kemerlerin kargaşalığında, hristiyanlığın her mezhebinden —yunanlı, rus, kopt, lâtin, ermeni, kaldeli ve suryanî —papazlar ayrı ayrı sahip çıktıkları dirilen İsa'nın şanına ilâhiler okuyup mihraplarının ve kutsal eşyalarının önünde kuşkuyla nöbet tutarlar.

Eski Şehir'in öbür ucunda, geniş bir alanın ortasında, Kudüs'ün başka bir inanç için taşıdığı önemin tanığı Kubbet-üs Sahra (Hazreti Ömer camii) yükselir. Tek ve Merhametli Allah'ı yücelten zarif yazıları şereflendirmek için yeşille altın sarısının birbirine karıştığı kubbesinin mozayikleri altında, kara bir kaya yığını görünür. Eski Çağların en yüce yerlerinden biri olan burası **Moriya Dağının** tepesidir. İslâm geleneği, üzerindeki hafif bir izin Muhammet'in beyaz kısrağıyla gökyüzüne doğru yola çıktığı gece onu yerde tutan Cebrail'in elinin izi olduğunu kabul eder.

Bu alanın dibindeki dar bir geçide sıkışmış, üst üste yığılan koca taş bloklarının meydana getirdiği yüksek bir bina cephesi vardır. Hazreti Süleyman'ın yaptırdığı tapınağın kalıntısı olan Ağlama Duvarı, yahudiliğin en kutsal yeridir. Yirmi yüzyıldan beri, dört yana dağılmalarının ardından ağlayan yahudiler ona doğru dönerler. Parlak, sararmış, cilâlı gibi, yüzyıllar boyu dibine sürülen alınlar, dudaklar ve ellerden yağlanmış bu sarsılmaz yığın, çok eski çağlardan beri Kudüs'ü hırpalayan bütün felâketlere karşı koymuştur. Vücutlarını okudukları duaya uydurarak öne arkaya sallayan, kara giysili bir avuç bağnaz yahudi bu duvarın önünde devamlı nöbet tutmuştur. Koca taş bloklarının yarıkları ve çatlakları arasında bir

sürü kâğıt parçası bulunur; kimi Tanrı'ya bağlılık mesajı yollamıştır kimi, yeni doğan çocuğunun ya da hasta karısının Tanrı tarafından kutsanmasını ister, kimi de ters giden işlerinin düzelmesini ya da İsrail halkının kurtuluşunu diler.

Aynı gürültülü çabayla dağların üzerinden aşan kilise çanları, minarelerin tepesinden seslenen müezzinlerin tiz çağrıları ve sinagoglardaki şofarların yakarıları eski Kudüs'ün hayatını düzenler ve şehri devamlı duaya çağırır. Bu sesler orada yaşayan binlerce kişiye Kudüs'ün, şehrin ucundaki derin uçuruma varacak mistik yolculukta bir aşamadan başka şey olmadığını hatırlatır. Orada, surlarla Zeytinlik Dağı arasında, kıyamet günü bütün insanlığı Son Yargı'ya çağıracak olan boruların öteceği kutsal Josephat vadisi vardır. Bütün bu özellikler Kudüs'ü yaşamak kadar ölmek için de gelinen bir şehir yapmaktadır. Kimbilir kaç kuşak hristiyan, yahudi ve müslüman birbirine karışmış olarak bu vadinin beyaz taşları altında uyumakta, hayatları boyunca elde edemedikleri barışı ölümde bulmaktadırlar.

Birbirine düşman etnik ve tarihsel bir sürü adacığa bölünen Kudüs'e, işgalci ingilizler üç yeni bölge daha eklemişlerdi. Dikenli tel şebekesiyle çevrili, makinelilerle korunan ve güvenlik bölgesi adını taşıyan bu bölgelerin içinde askerî tesislerle kamu hizmetinde kullanılan binalar yer alıyordu. Yeni şehrin göbeğindeki bu bölgelerden birinde de polis müdürlüğü, belediye başkanlığı, memleket hastanesi ve Filistin Radyosu binası bulunuyordu. Kimse geçiş izni olmadan, dikenli tellerle ayrılan bu kesime giremezdi. Resmî adı «C Bölgesi» olan buraya, İngiltere Dışişleri Bakanı Ernest Bevin'in tutumuyla büyük hayâl kırıklığına uğrayan Kudüs yahudileri, alay olsun diye «Bevingrad» adını takmışlardı.

Coğrafî durumu ve stratejik önemi, özellikle de adının çevresinde kopan fırtınalar nedeniyle, Kudüs devamlı bir lânetlenmeye mahkûm gibiydi. O geceki karar yeni bir ihtilâfa yol açacaksa, bu ihtilâfın merkezi ve amacı Kudüs olacaktı.

Yine de, alacakaranlık geceye doğru yol alırken, şe-

hir son otuz yıl içinde pek az yararlandığı birliğe kavuşmuş gibiydi. Evlerde, kahvelerde, küçük barakalarda, arap ya da yahudi bütün Kudüs halkı, aynı kuşku içinde şehrin kaderinin bağlı bulunduğu uzak toplantının her sözünü izlemek üzere radyoların başına toplanmıştı.

☆

O akşam, evlendiklerinden beri hemen her gün yaptıkları gibi, Ambara ve Sami Halidî adlı arap çifti küçük kitaplıklarının şöminesi önüne yerleşmişlerdi. Ambara **İlyada ve Odissea**'yı eski Yunancadan ilk kez arapçaya çevirirken üzerinde çalıştığı dar masanın ardında, Sami de ateşin yakınındaki salıncaklı koltukta oturuyordu. Çevrelerinde, deri ciltleri zamanla renk değiştirmiş olan, yeryüzünün en eski islâm kitaplığının metinleri sıralanıyordu. Halid İbni Halid'in Halife Ömer'in savaşçılarının başında kutsal şehre girdiği 638 yılından beri, Kudüs'te hep bir Halidî ailesi yaşamıştı. Kudüs'teki müslüman topluluğunun aydın çekirdeğini meydana getiren uzun bir okumuşlar, profesörler ve şeyhler dizisinin son temsilcisi olan Sami Halidî, binaları kitaplık penceresinin ötesinde uzanan Arap Kolejini yönetiyordu. Saygıdeğer kişilerin, tüccarların, bedevî şeyhlerinin oğulları okulunda toplanmıştı. Çok şey vadeden bu öğrencilerden Filistin'i yönetecek bir seçkinler topluluğu yaratmayı umuyordu Sami Halidî. O akşam, geniş alnı kuşkuyla kırışmış, radyodan çıkan her sözü kolluyor ve kaderin genç öğrencilerini yöneticileri olmaya hazırladığı ülkeden yoksun bırakıp bırakmıyacağını soruyordu kendi kendine.

☆

Herod kapısı yakınındaki evlerinde bir başka arap çifti, posta memuru Hamit Macac ve genç karısı bir yandan radyoyu dinliyor, bir yandan da çok daha iç rahatlatıcı bir uğraşa kendilerini kaptırmış bulunuyorlardı. Bir kere daha, Kudüs'ün girişinde yaptırmayı istedikleri villânın plânını incelemekteydiler. Bütün sonbahar bo-

yunca, mutluluklarını doruğuna çıkaracak bu evi düşlemişlerdi. İki yıl önce Büyük Postanenin tezgâhında karşılaşmışlardı. Kendisinden iş istemeye gelen genç kadına, Macac sadece evlenme teklif etmişti. O günden bu yana iki çocukları olmuş ve bir küçük arsa satın almışlardı. Arsanın kadastro numarasının kendilerine uğur getireceği inancındaydılar. Ama bu kez, on üç sayısı güçsüz kalacaktı. O geceki oylama Macac'ların mutluluğunu yok edecekti.

☆

Radyodan gelecek haberleri beklemenin yarattığı kuşkuyu dağıtmak için, bir kadın şehrin surları üzerine sığınma yolunu seçmişti. Kuşağının en ünlü Arap tarihçisinin dul karısı olan Katy Antonius, Kudüs'ün bir numaralı ev sahibesiydi. Kudüs'e gelen önemli konuklar, din adamları ya da prensler, bilgin ya da generaller, şair ya da siyaset adamları arasında evinin kapısı üzerindeki taş kemere arapça kazılmış «İçeri girin, hoş geldiniz» yazısı altından geçmeyen pek azdı.

O gece, yurttaşlarının kaderini tehdit eden tehlikelere meydan okumak istercesine, salonlarından çıkıp yüzyıllar önce yapılmış olan Leylekler Kulesinin mazgallı terasını seçmişti. Orada, taşların üzerine, konukları için sürüyle **meze** tabağı sermişti. Bu yerin seçimi simgeseldi. Sekiz buçuk yüzyıl önce, başka bir kuşağın arapları hristiyan komutanı Godefroy de Bouillon ve haçlı askerlerine karşı yiğitçe bir direnme gösterip burada Kudüs'ün şerefini kurtarmışlardı.

☆

Şehrin öteki ucunda, yeni yahudi mahallelerinden birindeki basit evinde, kırk dokuz yaşındaki bir kadın önüne koyduğu kâğıdı durmadan doldururken sigarasından da sinirli nefesler çekiyordu. O da Kudüs'ün ünlü kadınlarındandı, ama başka bir türde. Mutfağı salon yerini tutuyordu, konukseverliği de devamlı ateş üzerinde kaynayan koca bir güğümden konuklarının fincanlarına

doldurduğu bitmek tükenmek bilmez kahvesiyle kendini gösteriyordu. Sigaraları birbirinden ateşleyerek dostlarına eyleme geçmeleri için olduğu kadar fincan fincan kahveyle kurabiye sunmakta da ısrarcı olan bu kadın, yeni kuşak yahudi gençleri için Kutsal Kitap'taki ebedî ana olmuştu.

Bir bakıma, bu geceyi yaşamak için doğmuştu. Babası ustalığıyla ailesinin Kiev gettosu dışında yaşamasını sağlamış bir marangozdu, bu ufak imtiyaz sadece biraz daha geç açlıktan ölmeyi sağlıyordu aslında. Kendinden önce doğan altı kardeşinden beşi küçük yaşta ölmüştü. Babası daha sonra onu Amerika'ya, o çağ mültecilerinin cennetine götürmüştü. Ve orada, Birinci Dünya Savaşı sırasında yahudi kıyımının kurbanları için Denver şehri sokaklarında yardım toplarken, on yedi yaşında siyonist inancı benimsemişti. O günden beri de kendini tümüyle bu dâvaya adamıştı. Kadın için bu gece hayat boyu sürdürdüğü savaşın sonucu, hayatının bir bakıma doğrulanmasıydı. Genellikle çok dost canlısı bir kadındı, ama o saatin heyecanı öylesine değerliydi ki, Golda Meir bunu tek başına, kahve fincanı, hiç ayrılmadığı sigarası ve az sonra kendisini bütün bir hayatın düşüne yaklaştıracak her oyu kaydedeceği not defteriyle birlikte geçirme yolunu seçmişti.

☆

Filistin'de en çok aranan otuz yahudi, tabaklar, fincanlar ve yarım düzine kadar votka şişesiyle kaplı bir masanın üzerine yerleştirilmiş eski radyonun çevresine toplanmış, haberleri dinliyorlardı. İki yüz metre kadar ötede, dikenli tellerle çevrili İngiliz Güvenlik Karargâhı bulunuyordu. Burada görevli subaylar, iki yıl süreyle, bütün ülkede onları aramışlardı. Görünüşüyle saygı uyandıran, çıplak başını bir tek kıvırcık perçemin örttüğü, bu insanları bir araya getiren adam masanın başına oturmuştu. Çarlık ordusunda subay, panayırlarda güreşçi, taş işçisi, tablo tüccarı, gazeteci ve felsefe doktoru İzak Sadeh bir efsane kişisi olmuştu bile. Yine de bütün bu çe-

şitli mesleklerde gösterdiği yetenek değildi arkadaşlarının büyük hayranlığına ve İngiliz polisinin saldırısına yol açan. İzak Sadeh, Filistin'deki yahudi topluluğunun gizli ordusu Haganah'ın manevî babası, bu ordunun vurucu gücü, seçkinler birliği Palmach'ın da kurucusuydu.

Marksist — Leninist ilkelere uygun olarak örgütlenen Palmach, rütbesiz, gerçek üniformadan yoksun, geçit törenleri düzenlemeye kalkmayan, büyük disiplini bulunmayan, rütbenin ancak ilk ölecek kişi olma imtiyazını sağladığı bir orduydu.

Palmach'ın genç aslanlarıyla tıklım tıklım dolu olan bu odada İzak Sadeh kırk sekiz saatten beri konuşuyordu. Odayı dolduran kişilerden Yigal Alon ve İzak Rabin gibilerinin adlarını bütün dünya yirmi yıl sonra duyacaktı.

— Oylama olumlu sonuç verirse, dedi Sadeh ciddi bir sesle, araplar bize savaş açacaklar. Ve bu savaş bizden beş bin kişinin hayatına mal olacak.

Bir sessizlik oldu, Sadeh ardından ekledi:

— Oylama sonucu olumsuz çıkarsa, biz araplara savaş açacağız.

Bu ihtimal odada bulunanları buz gibi dondurdu. Sonra radyo oylama sonuçlarını teker teker açıklamaya koyuldu. İzak Sadeh kolunu uzattı, bir votka şişesi alıp bardağını ağzına kadar doldurdu. Sonra bardağını genç subaylara doğru kaldırıp, hüzünlü bir gülümsemeyle:

— Dostlarım, dedi, öyle önemli bir an ki, sanırım her oy şerefine ayrı kadeh kaldırmamız gerekecek.

Filistin Radyosunun teleks salonunda, gelen her haber hemen sökülüp alınıyordu. Orijinali ingilizce bölümüne aktarılıyor, bir kopyası ibranice, bir kopyası da arapça bölümüne iletiliyordu. Arapça bölümünde genç gazeteci Hazım Nusseybi, spikerin okuyacaklarını aceleyle çevirmekteydi. Verilen oylar birbirini izlerken, oylama sonucunun belirsiz olduğu inancından vazgeçmemişti daha. Ama az sonra, son bir haber düştü masasına. Bunu aceleyle çevirdi. Ancak spikerin sesini dinlerken kâğıda

ne yazdığını anlayabildi genç gazeteci. «Otuz üçe karşı on oy ve on çekimserle, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Filistin'in paylaştırılmasına karar vermiştir.»

O sıra, küçük avlunun öteki yanından gelen yahudi meslekdaşlarının sevinç çığlıklarını işitti.

☆

Dolunay şehrin tam tepesindeydi. Dişçi İsrael Rosenblatt balkonundan, mistik sayılabilecek bir dikkatle önüne serilen görüntüyü seyrediyordu: Yeni Şehir'in gübeğinden geçen Yafa Bulvarını, Süleyman kalesini, Davud kulesini, eski Kudüs'ün surlarını, kiliseleriyle sinagoglarının kubbelerini, bembeyaz parıltılarla ışıldayan minarelerini.

Surların ardında gizli bir avludan yükselen garip gürültü sessiz karanlıkları dolaştı. Bu bir şofarın, yeşu'nun bir üfleyişte jericho (Eriha) duvarlarını devirdiği koç boynuzunun (*) sesiydi. Rosenblatt birden, Büyük Bağışlanma yortusu Yom Kippour dualarından birinin sözlerini hatırladı. «Tanrım, diye mırıldandı saygıyla, şofar sonunda özgürlüğümüzü bildiriyor.» Evlerin avlularından sinagoglara kadar başka şofarlar bu çağrıyı tekrarladı. Öyle ki, sonunda boğuk ve ilkel gürültüleri geceyi her yandan yırtar oldu. Pek çok Kudüs'lü gibi, İsrael Rosenblatt da bakışını doğuya, yahudiliğin nice kutsal anısını taşıyan taş duvara çevirdi. Yavaştan, neredeyse sessiz, Tanrı'ya şükretmeye koyuldu.

Radyodan bildirildikçe kâğıda geçirilen oylama sonuçları, Golda Meir'in not defterinde birkaç sayfa doldurmuştu. Ama hayatı boyunca bu an için mücadele eden kadın yazdıklarını bile çözebilecek halde değildi. Kesin sonuç açıklandığında, gözleri birden yaşlarla dolmuştu.

(*) Yeşu (josué) İbranilerin Musa'dan sonraki lideridir ve Kenân topraklarını almıştır. Kalın duvarlarla çevrili Eriha'yı, Tanrı'nın emrine uyup yedi gün çevresinde ordusuyla dolaştıktan sonra bir boru sesiyle bütün halkını bağırtıp duvarlarını yıkarak almıştır. (Kutsal Kitap.)

Sami Halidî'ye gelince, salıncaklı koltuğundan kalktı ve kitaplığa geçerek radyoyu kapadı ve sadece:

— Şimdi bir trajedi başlayacak, dedi karısına.

Şehrin öteki ucunda, ailesinin adını taşıyan arap mahallesinin bir evinde, genç Nasreddin Naşaşibi bu oylamanın savaş anlamına geldiğini babasının ağzından duydu. Aynı gece radyoda, Birleşmiş Milletler'deki Suriye delegesinin savurduğu kehaneti de hiç unutmayacaktı. «Kutsal topraklar, diyordu Faris el Huri, uzun savaş yılları geçirecek, ancak birkaç kuşak sonra buralarda barış hüküm sürecek.»

Paris'in Kurtuluş gününü yaşaması, Londra ve New York'un Zafer gününü kutlaması gibi, Kudüs'ün yahudi kesimi de iki bin yıllık beklemenin sonunu selâmlayan bir sevinç coşkunluğuyla, çılgınca bir neşeyle patlayacaktı.

Sahibi olduğu Fink's barında, Dave Rothschild iki güzel kızla birlikte haberleri dinlemişti. Sonuç ilân edildiğinde, üçü de henüz sakin olan sokağa fırladılar. Çocuklar gibi gülerek, şehrin başlıca geçitlerinden biri olan Kral V. George caddesine yöneldiler. Bütün kapıları yumrukluyor ve gırtlaklarını paralarcasına bağırıyorlardı:

— Bir devletimiz var, bir devletimiz var!.

Haganah'ın iki genç subayı, Motke Gazit ve Zelman Mart, eski bir Chevrolet arabaya atladılar. Sevinç çığlıkları atarak, Gazit kornasıyla bütün şehri uyandırdığına inanana kadar Kudüs sokaklarını dolaştılar.

Haber duyuldukça her yanda ışıklar yanıyor, pencereler açılıyor, komşular birbirlerine sesleniyorlardı. Pijama ve terlikle, omuzlarına attıkları bir sabahlık ya da pardesüyle, Kudüs yahudileri yolları kaplamaya başladılar. Gazeteci Uri Avner, Ben Yehuda sokağına vardığında koşarak yoldan aşağı inen bir öğrenci grubuyla karşılaştı. Her kapıdan birtakım insanlar onlara katılmak üzere dışarı fırlıyor, sayıları evden eve artıyordu. Yafa bulvarının köşesinde İngiliz polisine bağlı bir araba onları durdurdu.

— Saatin gece yarısını geçtiğini biliyor musunuz? diye sordu bir İngiliz subayı.

— Bir devletimiz olduğunu biliyor musunuz? diye bağırdılar adama.

Aynı bulvarın V. George caddesiyle kesiştiği Kudüs'ün en kalabalık kavşaklarından birinde, öğrencilerden biri arkadaşlarını elele tutuşturdu ve yolun ortasında dönmeye başladılar. Bu halkanın içinde tutsak kalan Uri Avner, hayatında ilk kez **hora** tepmekte olduğunu farketti.

Başka gençler de oparlörlü bir kamyon ele geçirmişler, halkı sevinç gösterilerinde bulunmaya çağırmak üzere yollarda dolaşıyorlardı. Bir İngiliz zırhlı arabası önlerini kesti. Ama az sonra, onları izlemek ve yahudi kamyonuna kendi oparlörüyle yardım etmek üzere dönüp peşlerine takıldı. Yahudi milisi üyesi Reuven Tamir kalabalığa doğru koştu. Ben Yehuda sokağında arkadaşlarına rasladı. O iyimserlikle, soğuk içki ve yiyecek satan bir kulübenin kapısını kırdılar. Dükkânı yağmalamaya başladıklarında sahibi bağıra çağıra yetişti. Ama birden, o gece herşeyin herkese ait olduğunu hatırlayıp dağıtıma kendisi devam etti. Bir grup dükkânın önünden geçti. Gençler, İngilizlerin şehir kamu güvenliğinde çalışan bir yahudi polisini omuzlarında taşıyor ve bağırıyorlardı: «Bizim ilk İçişleri Bakanımız olacak!» Tamir coşkunlukla alkışladı ve topluluğa katılmak üzere koştu. Omuzlarda taşınan kendi babasıydı.

Şehrin göbeğinde, bütün kahveler ve lokantalar ağzına kadar dolmuştu. Patronları herkese bedava içki ısmarlıyorlardı. «Carmel Mizrahi» şaraplarının bayii, halkın sevinç çığlıkları arasında kaldırıma kocaman bir şarap fıçısı çıkardı. Çok sofu olarak bilinen Mea Shearim mahallesinde, talmud okullarının kıvır kıvır ve uzun saçlı öğrencileri, hahamların gelene geçene konyak doldurmasına yardım ediyorlardı.

— **Le Şayim!** — Şerefe! diye bağırıyorlardı kadehlerini kaldırırken.

Otobüs şöförleri, dış mahallelerde oturan hemşerilerini şehrin göbeğine taşımak için arabalarına koştular. Sabahın ikisine doğru, binlerce yahudi Kudüs'ün merke-

zini kaplamıştı. Her kavşakta, sevinçten uçan gençler çılgınca hora tepiyorlardı. Sonu gelmeyen neşeli zincirler halinde birbirlerine sarılan insanlar, yollarda koşuşup siyonist marşı **Hatikvah'**ı söylüyorlardı. Rusça, çekçe, almanca, macarca, yiddiş, ibranice, aşağı yukarı bütün dünya dillerinde siyonizm öncülerinin eski şarkıları gecenin karanlığında yükseliyordu. Birbirine yabancı kişiler sarmaş dolaş oluyor, öpüşüyorlardı.

İngilizler bile eğlentiye katıldılar. Haganah subaylarından Jacob Salamon koşarken, bir İngiliz zırhlı arabasıyla burun buruna geldi ve korkudan bembeyaz kesildi. Kemerinden sarkan torbasında hayat boyu hapse mahkûm edilmesine yol açabilecek iki el bombasıyla bir tabanca vardı. Tam o sıra bir grup gencin arabayı durdurduğunu ve üzerine tırmanıp kahkahalar atarak polisleri öptüğünü gördü. Önce şaşırıp kalan İngilizler de hemen ardından gülmeye ve yahudileri öpmeye koyuldular. Şaşkınlığı geçen Salamon, İngilizlerin ilk kez yahudilerin mutluluğunu paylaştıklarını farketti.

Başka yerde bir başka zırhlı araba, kulesi Hatikvah'ı söyleyen insandan bir salkımla kaplı, topundan büyük bir yahudi bayrağı sallanarak Yahudi Ajansı önünde gitti geldi durdu. Sevinç öylesine bulaşıcıydı ki, bir çok İngiliz askeri Ulusal Yahudi Fonuna birkaç şilin yardımda bulunmak için ellerini ceplerine attılar. Daha sonra da üniformalarının yakalarına taktıkları Ajans'ın soluk mavi simgesiyle ortalıkta dolaştılar. Haham Spicehandler'in sunduğu konyak şişesinin üçte birini devirmeden önce, bir asker sevinçle haykırdı: «Yaşasın yahudiler!»

Tanyerine birkaç saat kala, Kudüs'ün bütün yahudi halkı uyanmış sevinç gösterileri yapıyordu. Sinagog kapıları sabahın üçünde açıldı ve hemen içeri minnettar kalabalıklar doldu. Dinle uzak yakın ilişkisi bulunmayanları bile, o gece üstlerinde Tanrı'nın elini hissettikleri izlenimine kapıldılar.

Günün ilk ışıkları tanyerini kızıla boğarken, tüccar Zev Benjamin Kutsal Kitap'ta anlatıldığı şekliyle dünyanın yaradılışını hatırladı: «Ve akşam oldu, ve sabah ol-

du: Bir gün» (*) Başkaları Eyüb'ün kitabındaki yaradılış tasvirini hatırladılar: «Sabah yıldızları hep birden terennüm eylerken; ve bütün Allah oğulları sevinçle çağrışırken.» (**) Gençlerin dansedişini seyrederken, Rus asıllı ustabaşı Redven Ben Yehoşua minnetle, «bu geceyi asla hayal edemeyen, ama onlarsız bu gecenin belki de asla gerçekleşemiyeceği ilk öncüleri hatırladı.»

Yine de birkaç Kudüs'lü genel sevince katılmıyordu. Sinagoglarının alacakaranlığında yere kapanmış, aşırı sofu ve tutucu Nétoré Karta —Şehrin Koruyucuları— mezhebinin şefleri kelimenin tam anlamıyla yas tutuyorlardı. Bu gözüdönük bağnazlar için, yurttaşlarının kutladıkları yeni devletin kuruluşu bir küfürdü, sadece Tanrı'nın gerçekleştirebileceği ve insanların elleriyle yaratılan bir mucize.

Düşünceli ve yalnız bir seçkin kişi Ben Yehuda sokağını ağır ağır çıkıyordu. Çevresinde yeni yahudi devletinin kurulacağı vaadi kutlanırken, Eleazar Sukenik aşağı yukarı iki bin yıl önce Masada'nın kayalık ve sivri tepesinde kaybolan başka bir devleti düşünüyordu. Aynı gün Beytlehem'de, Doğuş (Nativité) kilisesinin yakınındaki hediyelik eşya satan bir arabın dükkânında parmakları, kaskatı kesilmiş ve yazılarla kaplı birkaç parşömen parçasını saygıyla okşamıştı. Heyecandan titreyerek, kaybolan uygarlık üzerine en belirgin tanıklıkları ellerinde tuttuğunu anlamıştı. Ertesi gün, bunları satın almak üzere pazarlık yapmak için arap tüccarla yeniden buluşacaktı. Bu paha biçilmez tomarları —yeni devleti eski yahudi ulusuyla birleştirecek bu geleneğin bağlarını— satın alacağı arapla ilişkilerinin, geceki olaylar yüzünden bozulup bozulmayacağını korkuyla düşünüyordu. Yirminci yüzyılın en önemli arkeolojik buluşuydu bu: Ölü Denizin El Yazmaları.

Oysa, bütün Filistin topraklarında yahudilerin aynı sevinci paylaşıyorlardı. Dünyanın birinci yahudi şehri Tel - Aviv, karnaval gecesini yaşayan bir lâtin başkentini ha-

(*) Kutsal Kitap: Tekvin, Bab 1/5
(**) Kutsal Kitap: Eyub, Bab 38/7.

tırlatıyordu. Bütün kibbutzlarda, görevliler dansediyor ve dua ediyorlardı. Negev ve Kuzey Suriye'de bulunan kolonilerde, genç öncüler tek başlarına nöbet tuttukları yerlerde kendilerini çevreleyen geceyi kutsuyorlardı.

Kudüs'te halkın sevinci şimdi bir kalenin çevresinde patlıyordu, beton duvarları yıllar boyu yahudilerin umutlarını barındıran bir kalenin. Işıldaklarla pırıl pırıl aydınlanan Yahudi Ajansı binası ve avlusu çılgınca bir gösterinin sahnesiydi.

Siyonist bayrağındaki beyaz zemin üzerine soluk mavi Davut yıldızı binanın direğine çekildiğinde, kalabalıktan bir alkış tufanı yükseldi. Kalabalığın girdabına kapılan gazeteci İzak Giviton, kendi gözünde Kudüs yahudilerinin o geceki sevincini simgeleyecek hiç raslamadığı bir görüntüyle etkilendi. İlk kez, genellikle çok dikkat edilen çiçek tarhlarının bir çok insan tarafından keyifle çiğnendiğini gördü. «Artık bu insanlar bir kalabalık değil. Bir ulus oldular» diye düşündü sendikacı Reuven Shari kalabalığın çılgınca sevinci karşısında.

Birden kargaşalık durdu ve binanın çevresine garip bir sessizlik çöktü. Balkonda sağlam bir kadın karaltısı belirmişti.

— İki bin yıl boyunca, diye bağırdı Golda Meir, kurtuluşumuzu bekledik. Şimdi avucumuza geldi ama öylesine büyük, öylesine eşsiz ki, duygularımızı dile getirecek söz bulamıyoruz.

Sonra, sesi heyecanla kısılmış, yüreği sevgi dolu, Klev'li marangozun kızı halkının kaç kuşaktan beri sevinçli ve büyük anlarında dile getirdiği dileği tekrarladı.

— Yahudiler, diye bağırdı, **Mazel Tov!** — Talihiniz açık olsun!.

Arap mahallelerinin ıssız sokaklarında, zafer haykırışlarının yankıları çan sesi gibi ortalığı çınlattı. Katamonun bugenvilyalarla kaplı villâlarından şeyh Cerrah'ın pembe taştan binalarına dek, sayısız arap geceyi gözlüyordu. Yahudi mahallelerinden yükselen gürültüleri dinlerken,

kendilerini ne gibi değişikliklerin beklediğini düşünüyorlardı.

— Herşey mahvoldu. Kan Kudüs sokaklarında akacak, dedi hüzün ve acı içindeki Eğitim Müdürlüğü görevlisi Cebrail Katul karısına.

Sonra, yüzyıllardan beri devam eden kadercilik onu bir suçlu aramaya itti.

— Suç İngilizlerin, diye ekledi. Bizi yüzüstü bıraktılar. Bütün dünya bizi yıkmak için elbirliğiyle çalıştı.

Ama arapların çoğu, İngilizlerin otuz yıl süreyle yönettikleri bir ülkeden ayrılabileceklerini hayal bile edemiyorlardı. Başka bir manda yönetimi görevlisinin, Sami Hadawi'nin tepkisi anlamlıydı. O geceki kararın bir serap olduğu ve asla uygulanmayacağı yolundaki inancını yitirmiyordu. «Doğru, diye tekrarlıyordu güvenle, İngiliz-ler Filistin'den asla ayrılmayacaklar.»

Yirmi bir yaşındaki muhasebeci Zihad Kâtip, eğlenti gürültülerinin yükseldiği komşu Mea Shearim mahallesi duvarlarında oynaşan meşalelerin turuncu alevlerini seyrediyordu. «Tıpkı Zafer Günü gibi», dedi kendi kendine. Sonra, acı acı düşündü: «Ama zaferi kazanan biz değiliz, onlar.»

Filistin Radyosundaki stüdyosundan çıkan Hazım Nusseybi, karanlıkta bir sesin yakınında mırıldandığını işitti:

— Günü geldiğinde, görevlerini yapmaya hazır araplar bulunacaktır.

Kimin konuştuğunu görmek için geri döndü. Radyo istasyonunu koruyan birlikte görevli bir bedevî subayıydı. Makinelileri ve toplarıyla yahudilere o gece kutladıkları devletin bedelini pahalı ödetecek seçkinler birliğine, Arap Lejyonu'na bağlıydı.

Yahudilerin kutlamalarına tanık olan araplardan hiç biri, yeryüzündeki bir numaralı yahudi şehrinin halkı içinde sivil dolaşan Suriye'li bir subay kadar durumun garipliğini hissetmemişti. Tel - Aviv'de gün doğarken, Yüzbaşı Abdülaziz Kerin, otelinin penceresinden hâlâ sokakta danseden sevinçli kalabalıkları seyrediyordu. Genç Suriyelinin etkilenmesi için pek çok neden vardı, çünkü çok

özel bir görev onu buraya getirmişti. Birkaç saat içinde Lod hava alanından Prag'a hareket edecekti. Çekoslovak başkentinden on bin otomatik tüfek, bin makineli ve iki yüz mitralyöz satın alması gerekiyordu. Bu tarihî gecenin uyandırdığı umutları silip süpürmek için, arapların kullanmayı düşündükleri silâhların ilk partisini.

☆

— Kazandıysak ne önemi var! diye fısıldadı sabahlıklı kadın. Bırakın uyusun.

Oysa Yahudi Ajansı'nın genç memuru ve Berlin'li bir kravat yapımcısının oğlu olan Gerşon Avner, bu yaşlı adamı uyandırmak için Kudüs'ten Ölü Deniz kıyısındaki Kalya kibbutzuna kadar kırk kilometrelik yolu tepmişti. Uyuyan adama bir açıklama müsvettesi getiriyordu. Birleşmiş Milletler oylamasının Yahudi Ajansı tarafından ilk kez resmen kabul edildiğini belirten açıklamanın müsvettesini. Avner'in önünde uyuyan adam bu zaferin baş sorumlusuydu. Avını kovalayan avcının amansız sabrıyla, Filistin'de bir yahudi devleti kurulmasına adamıştı kendisini. Gerektiğinde esnek ya da katı; uzlaşıcı söz dinlemeyen bu adam, halkını bir peygamberin ateşi ve kutsal kitaptan çıkma bir savaşçının usta gerçekçiliğiyle yönetmişti.

Avner sevgi ve saygıyla bu göbekli gövdeye ve darmadağınık beyaz saç tutamlarına baktı. Hafifçe, uyuyan adamın omuzuna dokundu.

— Mazel Tov, diye mırıldandı David Ben Gurion'a, kazandık.

Ben Gurion yataktan kalktı, sırtına bir sabahlık geçirdi ve ağır adımlarla gidip masasının başına oturdu. Gözlüklerini düzelttikten sonra, açıklama taslağını inceledi. İngilizce yazılan metnin yüz elli kelimesi kısa sürede, heyecanın yerini daha sade bir havaya bıraktığı karalamalarla kaplandı.

— Biraz daha kâğıt! dedi Ben Gurion.

Genç adama söylediği ilk sözlerdi bunlar. Avner ve Ben Gurion'un karısı Paula, yaşlı adamın sabırsızlığı ar-

tarken telâşla aranmaya koyuldular. Sonunda başka çare bulamyan Avner eline geçeni, banyodan kopardığı bir tuvalet kâğıdı parçasını uzattı. Ben Gurion açıklama metnini bu kâğıdın üzerine yazmaya koyuldu. Aşağı yukarı bitirmişti ki, yakındaki bir potas fabrikasının genç işçileri odasına daldılar. Liderlerini alkışlayarak, çevresinde çılgınca hora teptiler. Ellerini eski sabahlığının ceplerine sokan Ben Gurion, onlara acıyarak bakıyordu. Bu gerçekçi adam, Birleşmiş Milletler'in o gece sözünü verdiği devlet karşılığında yahudi halkının ödemek zorunda kalacağı bedeli şimdiden biliyordu. Gençler onu da dansa sürüklemek istediler. Hüzünlü bir gülümsemeyle, başını hayır dercesine salladı.

— Onlarla dansedemezdim, diyecekti daha sonra. O gece şarkı söyleyemezdim. Hepsini bu kadar neşeli gördükçe bir tek şey dolaşıyordu kafamda: Savaşa gidecekleri.

☆

Kudüs'te, bu savaşın ilk hazırlıkları başlamıştı bile. Yahudi Ajansı'nda görevli gencin Austin'i Kalya kibbutzuna doğru giderken, bir başka araba Kudüs'ün yahudi mahallelerinden birindeki karanlık sokaklara dala çıka ilerliyordu. Histadrut'un, Filistin'deki Yahudi İşçileri Genel Konfederasyonu'nun dispanseri önünde durdu. Kısa boylu, kısacık kesilmiş kır saçlı bir adam arabadan indi, kapıya doğru süzüldü ve hafifçe vurdu.

Karanlıktan fırlayan bir hastabakıcının beyaz gönlekli karaltısı adama kapıyı açtı. Birlikte ıssız koridorları geçtiler, sonra ziyaretçi binanın bir ucundaki küçük çalışma odasında işe koyuldu.

İsrael Amir Kudüs Haganah'ına komuta ediyordu, hastabakıcı da askerlerinden biriydi. Bir yılı aşkın süreden beri, bu dispanser karargâhını gizlemişti. Amir akşamüstü ve gece gelen telefon mesajlarını inceledi. Hiç bir şüpheli hareketten ya da arap mahallelerinde bir çatışmadan sözedeni yoktu, ama bu kadarıyla Amir'in içi rahatlamazdı. Arapların, Birleşmiş Milletler'deki oyla-

mayı tepki göstermeden geçiştirmeyeceklerini biliyordu. Haganah karargâhlarının çoğu gibi, Kudüs'tekinin de güçlerini çabucak seferber edebileceği bir alârm plânı vardı. Amir duyanlara çok önemsiz gelecek üç telefonla plânın uygulamasını başlattı. Sonra ikinci bir karar verdi. Arap muhbirlerle doğu ülkelerinden gelme yahudilerin meydana getirdiği haberalma örgütüne, Eski Şehir'in arap mahallelerinde devamlı devriye gezilmesi emrini verdi. Birtakım olaylar çıkacaksa, Amir bunların önce çok kalabalık çarşılarla müslüman mahallesinin sokaklarından geleceğini biliyordu.

☆

Haganah'ın şefi haklı çıkmıştı. Eski Şehir'de birtakım araplar harekete geçmişlerdi bile. Her birinde, bir ayla bir haçın üst üste basıldığı, Arapça E.G. harfleriyle imzalanmış bir kâğıt vardı. Bunlar, Birleşik Amerika'nın Cincinnati Üniversitesinden diplomalı bir hristiyan arabın, Arap Yüksek Komitesi üyesi Emile Ghory'nin adının baş harfleriydi. (*).

Bu esrarlı maymuncukların açabileceği kapılar Eski Şehir'e yayılmıştı. Ağlama Duvarının yakınında, Saint - Etienne kapısı civarındaki bir camide ya da İsa'nın mezarının arkasındaydı. Emile Ghory'nin adamları kısa sürede şeyhleri olduğu kadar basit seyyar satıcıları, ya da sofuluklarıyla her türlü kuşkunun dışında kalan tutucu küçük burjuvaların dul karılarını yataklarından kaldırdılar. Ghory'nin mesajını gösterdiklerinde, almak üzere geldikleri şeylerin gizlendiği yerlere götürülüyorlardı. Sahte dolap kapılarını açtılar, parkeleri kaldırdılar, çukurlar kazdılar, bölmeleri açtılar, kıvır zıvır dolu sandıkları boşalttılar, ekmek pişirilen fırınları söktüler, eşyaların yerlerini değiştirdiler. Gün doğarken ürünü toplamışlardı. Surların öteki yanında yahudiler bütün geceyi dansederek geçirirken, Kudüs'teki Arap Yüksek Komitesi'nin bütün gizli silâhları çıkarılmıştı ortaya. Toplam olarak, Filis-

(*) Kudüs'te yaşayan hristiyan arapların sayısı müslüman olanlara yakındır.

tin araplarının İngilizlere karşı giriştikleri uzun ve kanlı başkaldırmanın sona erişinden bu yana on yıldan fazla bir süredir gizlenen, tam sekiz yüz tüfek.

☆

Kudüs yahudileri için, Emile Ghory'nin emirlerinin sezinlettiği fırtına henüz uzak bir kuşkuydu. O pırıl pırıl kasım günü sevinç için yaratılmıştı. Hahambaşı'nın Ağlama Duvarının taşları önünde açıkladığı gibi, «Tanrı'nın Kendisinde sevinmemizi sağlamak için yarattığı gündü.»

Ve Kudüs gerçekten sevinç içindeydi. Sabahın erken saatlerinde, şehrin yahudi kesimindeki bütün sokak lâmbaları esintiyle dalgalanan mavi - beyaz bayraklarla süslenmişti. Duvarlar şimdiden, yahudi topluluğunun çeşitli siyasî partilerince acele bastırılmış bildirilerle kaplanıyordu. Şehri çevreleyen yerleşme bölgelerinden bayraklarla süslü traktörlere doldurulmuş kafileler geliyordu, traktörlerin arkasındaki römorklara yığılan çocuklar şarkılar söylüyorlardı. Yollardan ağır ağır geçerken, içlerindeki insanlar kaldırımları dolduran kalabalığa doğru Halep çamı ya da zeytin ağacı dalları sallıyorlardı. Elinde küçük bir siyonist bayrağıyla, katırına binip Ben Yehuda sokağından aşağı inen bir ihtiyar kalabalığa Zekâriya'nın kehanetinin gerçekleşmesi gibi geldi: «Sevinç çığlıkları at, ey Kudüs kızı! İşte kralın... bir eşek üzerine binmiş sana geliyor. (*).

Bir başka görüntü, Atara kahvesinde çalışan garson kız Chava Eldar'ı şaşırttı. Genellikle çok ciddi olan Kudüs'te buna benzer bir şey görmemişti hiç. Çalıştığı kahve sabahın yedisinde dolmuş ve Bakûs'ü şereflendirerek Yehova'ya (**) teşekkür etme yolunu seçen müşterilerin büyük çoğunluğu zilzurna sarhoştu.

Bu uzun gecenin taşkınlıkları Haganah'ın seferberlik plânlarını ciddi olarak karıştırmıştı. O sabah zorunlu ola-

(*) Kutsal Kitap: Zekâriya, Bab 9/9.

(**) Yehova yahudilerin Allah'ı Baküs ya da Diyonisos ise eski Yunanda şarap tanrısıdır.

rak karşılaşılan durum dışında, bütün olanaklar öngörülmüş gibiydi. Ama bütün Kudüs'te, bir tek genç yahudi erkeği bile yatağında yatmıyordu. Çoğunluğu İbranî Üniversitesi öğrencilerinden oluşan birliğindeki yetmiş kişiyi toplamak için, Zvi Sinai nişanlısının motörlü bisikletini alarak tıklım tıklım dolu sokaklarda yavaş yavaş dolaşmak zorunda kaldı. Adamlarından birini görür görmez ardına süzülüyor, omuzuna vurup eğlentinin sona erdiğini bildiriyordu.

O sabah birkaç arapla birkaç yahudi için, içine yuvarlanmaya mahkûm göründükleri ihtilâftan kaçınmak umuduyla çekine çekine bir görüşme denemesine giriştikleri saat oldu. Memleket hastanesinde yanyana günlük yoklamalarını yapan iki eski dost, Doktor Recep Halidî ve Doktor Cooke, aralarında çıkacak kardeş kavgasının kısa süre sonra kurbanlarla dolduracağı yatak dizilerine bakıyorlardı.

— İlle de savaşmamız mı gerekiyor? diyerek içini çekti Cooke. Böylesi gerçekten korkunç olacak!.

V. George Caddesinde, dişçi Sami Ebussuan, bu soruya çok sert bir cevap aldı. İnce ve kültürlü bir adam, aynı zamanda da usta bir kemancı olan Ebussuan, yahudi topluluğuyla her zaman iyi geçinmiş araplardan biriydi. Son yıllarda başgösteren krizlere rağmen, sonunda iki ulusun barışacağına inanmakta diretiyordu. Dolayısıyla da, dansedenler arasında eski dostu ve her zaman açık görüşlülüğüyle barışçılığını takdirle karşıladığı keman hocası İzak Rottenberg'i görünce şaşırdı. Koluna yahudi milisinin kolluğunu taktığını da daha büyük bir şaşkınlıkla karşıladı.

Genç muhasebeci Zihad Kâtip, daha değişik bir hayal kırıklığıyla karşılaştı. İş yerine geldiğinde, yahudi meslekdaşları eğlentinin doruğundaydılar. Aralarında gizlice sevdiği sarışın bir romen kızı olan güzel Elisa da vardı. Konuştular. Sonra Elisa ona bir parça pasta getirdi, elinden tutup eğlentinin ortasına sürükledi. Kâtip durumu idare etmeye çalıştı, ama içinden eğlenmek gelmiyordu. Birkaç dakika sonra, geceki olayların aralarında hiç bir şeyin dolduramıyacağı bir uçurum açtığının bilincine hü-

zünle vararak oradan ayrıldı. Arap delikanlısı sevdiği yahudi kızını bir kere daha görecekti. Nisan ayında, Montefiore mahallesindeki Haganah mevzilerinden birinden doğrultulan tüfeğin ardında Elisa'yı tanıyacaktı.

Şalom Turgeman adlı yahudi de bundan böyle iki topluluğu ayıracak uçurumu, yakın arkadaşı olan bir kadını çalıştığı İngiliz polis komiserliğine kadar götürmek üzere Yafa kapısından geçtiği sıra tarttı ve anladı. Rasladığı arapların gözlerinde düşmanca bir parıltı okuyordu. O zaman bir nefret patlamasının kaçınılmaz olduğuna inandı, çünkü bu bakışları iyi biliyordu. On yedi yıl önce, daha küçük bir çocukken, Hébron (El Halil) kıyımını yaşamıştı.

☆

Şalom Turgeman'ın kaçınılmaz olduğunu sezdiği şiddet, arap dünyasının birkaç başkentinde patlak vermişti bile. Birleşmiş Milletler kararının kendilerini haksız olarak malvarlıklarının bir bölümünden yoksun bıraktığına inanan Şam'lı öğrenciler sabahın erken saatlerinden beri nümayiş yapıyorlardı. «Silâh isteriz!» çığlıklarıyla hükûmet sarayına koştular. Başbakan Cemil Mardam yurtseverliklerini sözden çok eylemle göstermelerini teklif etti öğrencilere. Ertesi sabah, Filistin'de savaşmak isteyen gönüllülerin yazılabileceği bir askerlik dairesi açılacağını bildirdi. Ama öğle olmadan, öğrenciler Fransız ve Birleşik Amerika elçiliklerini kırıp dökmüş ve Suriye Komünist Partisi merkezini ateşe verip üyelerinden dördünün alevler içinde can vermelerine yol açmışlardı. Lübnan başkenti Beyrut'ta, başka gruplar Arap - Amerikan sermayeli Aramco petrol şirketinin merkezini yakıp yıkıyorlardı. Ürdün emirliğinin başkenti Amman'da, mutlu bir raslantı iki Amerikalı profesörü kendilerini linç etmeye hazırlanan ellerden kurtardı. Riyad'daki sarayından, Suudî Arabistan kralı İbnissuud son dileğinin birlikleri başında Filistinde savaşırken can vermek olduğunu açıkladı.

Ne gariptir ki, haberi en soğukkanlı karşılayan arap

dünyasının en büyük ülkesi Mısır'ın başkenti oldu. Kral Faruk'un mabeyincisine geceki mesajları getiren başbakanın habercisi, alışılmış bahşişi de vermekten geri durmamıştı. Önemli belgelerin Kral'a en uygun anda —öğleye doğru, içki ve eğlenceyle geçen bir gecenin yorgunluğundan sıyrıldığı sıra— sunulacağının garantisiydi bu.

Kahire'deki çalışma odasında, Başbakan Mahmud Nukraşi Paşa haberleri kuşkuyla inceliyordu. Kral ne denli aşırıysa o kadar ölçülü olan eski tarih profesörü Nukraşi, ülkesinin politikacıları arasında bir istisnaydı. Namusluydu. İngilizlerin amansız bir düşmanı olarak, ülkesinin tek amacının Süveyş Kanalının boşaltılmasını ve Sudan'ın Mısır Krallığına katılmasını sağlamak olduğuna inanıyordu. Nukraşi Mısır ordusunun, ne yoldan olursa olsun Filistin'de bir savaşa girmesini istemiyordu.

Yine de şartlar Başbakanın övülecek niyetlerini değiştirecekti. Gerçek bir heyecanla harekete geçen, devamlı kendi hayallerinin serabında yaşayan adamlar tarafından yönetilen araplar, çoğunlukla hiç bir değere inanmayan ve kışkırttıkları ihtiraslara gem vurma gücünden yoksun politikacıların tehlikeli söylevleriyle savaşa itiliyorlardı. Kısa süre sonra felâkete doğru atacaklardı kendilerini.

İki güç Mısır'ı şimdiden Nâsırcı başkaldırmaya, Mahmut Nukraşi Paşa'yı da bir kaatilin randevusuna hazırlıyordu. Kahire'nin eski çarşısının —Han El Halil— dar sokaklarında, yeryüzünün en eski islâm üniversitesi El Ezher'in yöneticileri bildiri hazırlıyorlardı: Emevî Halifelerini Poitiers'ye, Selâhaddin Eyyubî'nin süvarilerini de Hittin'e götüren çağrının eşinde karar kılacaklardı. Gerektiğinden çok kullanılması yüzünden kısa süre önce dinsel içeriğinin bir bölümünden yoksun kaldığı halde, kırk yıllık **Cihad** çağrısı kadar hiç bir şey arapların heyecanını uyandıramazdı.

Kahire'nin aynı kenar mahallelerinde, sağlamaya çalıştıkları halk ayaklanmasını gerçekleştirmek için, İslâm'daki yeniliğin bağnaz habercisi Müslüman Kardeşler de, Birleşmiş Milletler kararına karşı başkaldırmayı telkin ediyorlardı. Kısa sürede, Şam, Bağdat ve Beyrut duvarları, Kuran-ı Kerim kadar hançer ve makineliyi de ustalık-

la kullanan bu yeni İslâm şövalyelerinin kanlı imzasını görecekti.

☆

David Ben Gurion, bir an önce Kudüs'e dönmeye karar vermişti. Bütün şehrin dansetmekte olduğunu görünce, «Ne kadar da bilinçsiz hepsi, diye düşündü, bir savaşın dansla başlıyacağına inanıyorlar!» Doğru Yahudi Ajansı'ndaki çalışma odasının yolunu tuttu. Yeniden binanın çevresine toplanan kalabalık, ısrarla yöneticilerin görünmesini istiyordu. Yüreğini buran duyguyu yurttaşlarına da paylaştırmaya kararlı olarak, Ben Gurion başlıca yardımcılarıyla birlikte balkona çıktı. Konuşurken biri Golda Meir'in kulağına, yapmaya hazırlandığı uyarıyı garip şekilde doğrulayan bir haber fısıldadı. Üç yahudi, Tel - Aviv'in çıkışında kurulan bir pusuya düşürülüp öldürülmüşlerdi.

— Birleşmiş Milletler'in kararı, diye açıkladı Ben Gurion kalabalığa, hâlâ bizi tehdit eden tehlikelere karşı bir kalkan meydana getirmiyor. Mucizeler çağı henüz geçmediyse, saldırılar çağı da geçmedi. Bütün güçlüklerin yok olduğunu ve artık hayatın sevinç ve eğlentiden meydana geleceğini sanıp kendi kendimizi aldatmıyalım.

Sözlerini bitirdiğinde, kalabalıktan yaşlı lideri duygulandıran çılgınca bir alkış yükseldi. Ben Gurion da sonunda kendini o anın heyecanına bırakıyor, yahudi ulusunun iki bin yıl önce bu tepelerde ant içtiği buluşmanın büyüklüğünü hissediyordu.

Artık gülümseyerek karşılıyordu alkışları. Yanında kocaman bir mavi - beyaz bayrak sarkıyordu. Hafifçe, neredeyse saygıyla, bu bayrağın kıvrımlarını okşadı.

«— Sonunda, diye mırıldandı, sonunda özgür bir ulusuz.»

3

UZUN VE ACILI BİR YOL

Ben Gurion'un ulusu için bu özgürlüğe giden yol uzun ve acılı olmuştu. Tanrı'nın şefleri İbrahim'e verdiği topraklar üzerinde ataları İbranilerin ilk görünüşünden bu yana, acılar ve mücadelelerle dolu dört bin yıl geçmişti.

Anayurtları Mezopotamya'dan gelir gelmez, İbraniler buradan kovulmuş ve bin yıllık bir sürgüne, köleliğe ve çarpışmalara mahkûm edilmişlerdi. Sonunda, Musa'nın yönetiminde geri dönüp Yahuda (Jedée) tepelerinde ilk devletlerini kurmuşlardı. Ama Kral Davud ve Süleyman yönetiminde ulaştıkları doruk yüz yıl bile sürmedi. Afrika, Asya ve Avrupa'dan gelen ana yolların kavşağında, herkeste devamlı bir istek uyandıran topraklara yerleştiklerinden, bin yıl daha komşu devletlerin saldırılarına karşı koyacaklardı. Asur, Babil, Mısır, Yunan ve Roma sırayla onları yok etmek için yüklenecekler, onları iki kere sürgüne iterek Moriya Dağında, ilk ve evrensel tek Tanrı adına dikilen tapınağı yıkacaklardı. Ama bu çifte dağılma ve ardından gelen felâketler dizisi ataların topraklarına maddî ve manevî bir bağlılığın doğuşuna ve sürüp gitmesine yol açacaktı. Yeryüzündeki devletler de o gece bunun haklılığını kabul etmişlerdi.

Yahudi ulusunun çektikleri ,aslında insanlara sevgi aşılamaya çalışan bir dinin ortaya çıkmasıyla başladı. Dinsiz halk yığınlarını kendi saflarına çekmekte gösterdikleri büyük ateşin etkisiyle hristiyanlığın ilk öncüleri yaymakta oldukları yeni inançla yahudiliği birbirinden ayıran uçurumu belirtmek için ellerinden geleni yaptılar. Bu

isteği metinlerle kanunlaştıran Bizans İmparatoru II. Teodosyüs, yahudiliği bir çeşit ırkçı görüşle karşılayıp yahudileri kanun gereğince herkesten farklı bir ulus saydı. Daha sonra Frank'ların kralı Dagobert onları Galya'dan kovdu, İspanya'daki Vizigotlar'da çocuklarını toplayıp hristiyanlaştırmaya çalıştılar. VI. yüzyılda başka bir Bizans İmparatoru, Heraklius, yahudi dinini kanun dışı saydı. Haçlı Seferleri çağıyla devamlı bir baskı dönemi başlamış oldu. Araplar uzakta yaşıyorlardı ve tehlikeliydiler; oysa Avrupa'nın her ülkesinde yahudiler vardı, hristiyan inancının savaşçıları dinsel ihtiraslarını onların üzerinde çok daha çabuk ve kolayca giderebiliyorlardı. Cinayetlerini doğrulamak için de, **Deus Vult** —bunu Tanrı istiyor— çığlığıyla Kudüs yolunda rasladıkları her yahudi topluluğunu kılıçtan geçirdiler.

Çoğu ülkeler yahudilere taşınmaz mal edinme hakkı tanımıyordu. Orta Çağ zanaatkârlarıyla tüccarlarının meslek kuruluşlarına, loncalara girmelerine de izin yoktu. Bir papalık emirnamesi hristiyanlara para ticaretini yasakladığından, yahudiler aşağılatıcı tefecilik mesleğine yöneltildiler. Kilise öte yandan hristiyanların yahudiler hesabına çalışmalarını, hattâ onlarla bir arada yaşamalarını yasaklıyordu. Bu ırkçılık 1215 yılında doruğuna vardı ve dördüncü Latran konsili belirli bir işaret taşıma zorunluluğu koyarak yahudileri ayrı bir tür sayma kararını verdi. İngiltere'de bu belirti, Musa'nın Tanrı'dan on emri aldığı tabletleri gösteren bir çeşit rozetti. Fransa ve Almanya'da da bu, Nazi Almanya'sının gaz odasına gidecekleri belirtmek için seçtiği sarı yıldızın habercisi, sarı renkte bir O harfiydi.

İngiltere'de I. Edward, Fransa'da IV. Philippe, topraklarında yaşayan yahudileri bugünden yarına sınırdışı ediverdiler. Bu da mallarının büyük çoğunluğunun üzerine oturmalarını sağladı. Hatta yahudileri, dinsel bir geleneğe uyarak çocukları öldürmek ve döğülmüş örümcek, kurbağa bacağı, kertenkele, hristiyan barsağı ve Tanrı'ya adanmış, kurban etinden meydana getirilen bir tozla kuyuları zehirleyip korkunç kara vebayı yaymakla bile suçladılar. Bu suçlama sonucu, ayrı ayrı yerlerdeki iki

yüzden fazla yahudi topluluğu son ferdine kadar yok edildi.

Bu acımasız yüzyıllar süresince, yahudilerin aşağı yukarı normal bir hayat sürebildikleri tek yer halifeler İspanya'sı oldu. Orada, arapların aydınlık hâkimiyeti altında yahudi halkı dağınık yaşadığı yüzyıllar boyunca asla fırsat bulamayacağı kadar gelişti. Ama İspanya'nın yeniden hristiyanların eline geçişi bu istisnaya son verdi. 1492 de, Kristof Kolomb'u yeni kıtalar keşfetmeye yolladıkları yıl, Ferdinand'la İsabelle yahudileri İspanya'dan kovdular.

Prusya'da yahudilerin arabaya binme ve kutsal cumartesi günleri hristiyanlara ateş yaktırma hakları yoktu. Büyük baş hayvanlar gibi, yahudilerin de bir şehre girmeleri ayak bastı parası ödemelerini gerektiriyordu. İtalya yarımadasında da, yahudilerin karşılaştığı davranışlar insanlık dışıydı. Talmud'u elde bulundurmak suç sayılıyordu. Roma, her yıl, eğlenmek için sirk eğlentilerinin yüzyıllar önceki vahşetine dönüyor, bu kez kaz gibi besili yahudileri yarı çıplak Corso'da koşturuyordu. Venedik de, yahudilerin oturmaya zorunlu tutuldukları mahalleye **Ghetto Nuovo** —yeni dökümhane— adını vererek evrensel sözcük hazinesini zenginleştirdi. Çoğu şehirlerin gettolarında oturacakların sayısı kanunla belirtilmişti, gençler evlenmek için birinin ölüp yerini boş bırakmasını beklemek zorundaydılar.

Polonya'da yahudiler bir süre, eskiden İspanya'daki hayatlarına yakın bir özgürlük ve refah içinde yaşadılar. Ülke yönetiminde önemli yerlere geçmeleri bile kabul ediliyordu. Dolayısıyla da, Kazaklar Polonyalılara karşı ayaklandıklarında, yahudiler başlıca kurbanları oldu. O güne kadar yahudi kıyımı tarihinde örneği bulunmayan bir vahşet ve incelikle on yıldan kısa sürede yüz binden fazla yahudiyi yok ettiler.

Çarlar imparatorluklarının sınırlarını Polonya içlerinden batıya doğru ilerletirken, Orta Çağ'ınkini andıran yeni bir vahşet dönemi yeryüzündeki yahudi nüfusunun aşağı yukarı yarısının üzerine çöktü. Çarlar yahudileri sürüp tarihin en büyük gettosu olan batı sınırındaki **yer-**

leşme bölgesi'ne kapadılar. Gençler on iki yaşına gelince askere yazılmak ve yirmi beş yıl süreyle orduda hizmet görmek zorundaydılar. Kaşer etinden (*) ve kutsal cumartesi yakılan mumlardan özel vergiler alınıyordu. Yahudi kadınları büyük üniversite şehirlerinde, ancak orospuların sarı işaretleriyle dolaşma hakkına sahiptiler. 1881 yılında Çar II. Alexandre'in ölümünün hemen ardından, halk yığınları resmen yahudileri öldürmeye kışkırtıldı. Kısa süre sonra koca Rus topraklarında şehirden şehire çınlayacak, yılgı ve ölüm anlamına gelen yepyeni bir sözcük, **Pogrom** sözcüğü doğacaktı. Artık, Doğu ülkelerinin bu lânetli halkı bağnazca bir bağlılıkla dinine sarılıp geleneklerine büyük bir ateşle uyarak kendi içine kapanacak ve yok olmaktan böyle kurtulacaktı.

Fransız İhtilâlinden beri, Batı ülkelerindeki yahudiler Doğululara oranla daha imrenilecek bir hayat sürüyorlardı. Fransa'da, Almanya'da ve İngiltere'de, 19. yüzyıl onları vesayetten kurtarmış ve özgürlüğe kavuşmalarını kolaylaştırmıştı. Yine de 1885 yılının bir ocak sabahı, İnsan Haklarının başkentinde yahudilerin kaderi kesin bir dönemeci alacaktı.

O gün Paris'teki askerî okulun büyük avlusuna yığılan halk arasında, yüzü nefis bir kara sakalla çevrili bir adam ayaklarını yere vurarak dolaşıyordu. Viyana'da çıkan en büyük gazetenin Paris muhabiri olan, Avusturyalı bir gazeteciydi bu. Önünde esas duruşa geçmiş dört bin askerin karşısında, bir topçu yüzbaşısının narin ve yalnız gövdesi dikiliyordu. Yolundan saptırılmış bir yurtseverlikle ürperen halk, herkesin içinde öldürülecek bir mahkûmu seyretmeye gelmiş Orta Çağ yığınlarını andırıyordu. Bir bakıma, bu sabahki görüntü de ölüm cezasının yerine getirilmesiydi. Fransız ordusundan bir subayın herkesin içinde rütbeleri sökülüyordu.

Cellâtlık görevini yapan Assubay Bouxin ilerledi. Sert bir hareketle yüzbaşının kılıcını yakaladı, ipin, asılan ada-

(*) Sofu yahudilerin yedikleri, kesilirken hahamca kutsanmış et.

mın boynunu kırması gibi, kılıcı dizinde kırdı. Sonra subayın apoletlerini söktü.

— Alfred Dreyfus, dedi, Fransa adına silâh taşımaya lâyık değilsiniz.

Hazır bulunan kalabalık dalgalandı ve az sonra ürkütücü intikam çığlıkları atmaya koyuldu.

— Haine ölüm! Yahudilere ölüm!.

Bu görüntü gazetecide büyük bir değişime yol açıp onu peygamber haline getirecekti. Alfred Dreyfus gibi, Theodor Herzl de yahudiydi. Ülkesinin hayatını benimseyen Dreyfus gibi ırk ve din sorunlarına sırt çevirip Avusturya toplumuna katılmıştı tümüyle. Gençliğini geçirdiği Viyana'da, kaderini paylaşmadığı Doğu ülkelerindeki yahudilerin başlarına gelenlerden söz edildiğini duymuştu yine de. Derken birden, Paris kışının buz gibi rüzgârıyla savrulan bu alanda, yeryüzünün en uygar halkının çığlıkları ona Kazakların vahşi haykırışlarını hatırlatıyordu. Bir anda Theodor Herzl yahudi düşmanlığı denen volkanın asla sönmeyeceğini ve Ulus - Devletler yüzyılında, gelişen milliyetçiliğin kurbanı olan yahudilerin de, ancak ulus olarak hayatlarını sürdürebileceklerini açıkça anlamıştı.

Yıkılan Herzl, işkence yerinden ayrıldı. Ama o sabah yüreğine ekilen büyük başkaldırma, yahudi halkının kaderini ve 20. yüzyıl tarihini değiştirecek bir görüş oluşturacaktı.

Dinî siyonizm, siyasî siyonizm oluyordu. İki ay içinde, Theodor Herzl, yüz sayfalık bir manifesto kaleme alarak bu görüşü gerçek haline getirecekti. Bu küçük kitap yahudi halkını özgürlüğüne götüren İncil olacaktı. Herzl buna en basit başlığı attı. **Der Judenstaat** —Yahudi Devleti— adını taktı.

«İsteyen yahudiler bir devlete sahip olacaklardır. Bunları yazarken, diyecekti günlüğünde, garip bir gürültü duyar gibi oluyordum. Sanki bir kartal sürüsü kanatlarını çırparak tepemden geçiyordu.»

☆

İki yıl sonra, İsviçre'nin Basel şehri «Gazino» sun-

da toplanan ilk Dünya Siyonist Kongresi sırasında Herzl siyonist hareketi resmen kurdu. Hayalcilikle gerçekçiliği birbirine karıştıran garip bir kongreydi bu. Nerede ve nasıl olacağını bilmeden —çünkü Osmanlı İmparatorluğu Filistin'de en ufak bir açılmayı kabul etmiyordu— bir devlet kurulmasına karar vermişti. Yine de delegeler bir uluslararası yürütme kurulu seçtiler, bir Ulusal Fon ve Filistin'de toprak satın almayı amaçlayan bir banka kurdular. Şimdilik hayal güçlerinin coşkunluğunda yaşayan bu devletin iki simgesini bile seçtiler: Bayrağıyla ulusal marşını. Aynı günün akşamı, Herzl defterine şunları not etti: «Basel'de yahudi devletini kurdum. Bunu şimdi yüksek sesle söylesem, evrensel bir kahkaha tufanına yol açabilirim. Belki beş yıl sonra, ama kuşkusuz elli yıl sonra herkes için kesin bir gerçek olacaktır bu.»

Bayrak için seçilen renkler mavi ve beyazdı, yahudilerin dua ederken omuzlarına aldıkları geleneksel ipek şalın, taleth'in renkleri. Ulusal marş olarak seçilen İbranice şarkıya gelince, bu daha da simgeseldi. Herzl ve taraftarlarının bol bol sahip bulundukları tek zenginliği dile getiriyordu. **Hatikvah**'dı adı, Umut.

Yine de yahudiler hiç bir zaman, Theodor Herzl taraftarlarının geri dönmelerini teklif ettikleri Sion toprağından tam anlamıyla kopmamışlardı. En karanlık anlarda bile, küçük yahudi toplulukları Safid'de, Taberiye'de, Galilée'de yaşamışlardı. Avrupa'da olduğu gibi, en büyük acıları hristiyan hâkimiyetinden gelmişti. İlk hristiyanlar onların Kudüs'ten atılmalarını sağlamış, Haçlılar kutsal şehirde yaşayan yahudileri sinagoglarda diri diri yakmışlardı.

Filistin'i ele geçiren müslüman fatihleri çok daha yumuşak davranmışlardı. Halife Ömer onların nisbî bir rahat içinde yaşamalarına imkân vermiş, Selâhaddin Eyyubî Kudüs'e dönmelerini sağlamıştı. Hattâ Türkler Kutsal topraklara yerleşmek üzere dönen ilk yahudilere izin

de vermişlerdi. 1860 da İngiliz hayırseveri Moses Montefiore'nin, Eski Şehir'in duvarları dışında yaptırdığı yeni mahalleye yerleşmeleri için yahudileri teşvik etmesini bile kabul etmişlerdi. O çağa göre bu öylesine gözüpek bir girişimdi ki, Montefiore duvarların dışında bir gece geçirecek her yahudiye bir sterlin ödemeyi vadetmek zorunda kaldı.

Rusya'daki 1881 ve 1882 programlarından sonra, Filistin'e ilk önemli göçmen dalgası geldi. **Yahudi Devleti** yazarının Dreyfüs'ün apoletlerinin sökülmesinde hazır bulunduğu sıra, kırk bin Kudüs'lüden otuz bini yahudiydi. Yüzyıl başındaki kıyımlar yeni göçmenlerin Filistin'e koşmasına yol açtı. Bunlar Theodor Herzl tarafından ortaya atılan hareketin çocuklarıydı. Pratik kafalı bu idealistler, yarım yüzyıl boyunca siyonizmin aralarından şeflerini seçeceği, Filistin'e yerleşen ilk öncü kuşağı meydana getiriyorlardı. İçlerinde Reuven Shari gibi aydınlar vardı. Kırım'da avukatlık yapıyordu, karısı da konser piyanistiydi. «Parşömenlerimi de yanıma aldım ve kanallar açmaya koştum, diyecekti daha sonra. Karım da Mozart ve Brahms'ın eserlerini çalan parmaklarından inek sağmakta yararlandı, çünkü toprağımızı ancak böyle geliştirebilirdik.»

Aralarında, Varşova'dan atmış kilometre ötede Plonsk adlı küçük sanayi şehrinde avukatlık yapan bir adamın oğlu, on dokuz yaşındaki David Gryn de vardı. David Gryn babasının çalışma odasının kapısından Sion toprağına tapanların konuşmalarını gizlice dinleyerek siyonizmi keşfetmişti. Ama bu odayı başlıca buluşma yeri haline getirenlerin tersine, siyonizm konusunda söylevler vermek niyetlisi değildi. Bunu yaşamak istiyordu.

Çok da amansızca yaşadı. Açlığı, sıtmayı, verimli hale getireceğine yemin ettiği düşman bir toprağı ekip biçmek için verdiği mücadele sonucu bitkinliği tanıdı.

Gelişinden bir yıl sonra, hayatını adadığı dâvayı simgeleştiren şehri, Kudüs'ü keşfetmek için iki buçuk gün sürecek bir yürüyüşe çıktı. Keşfettiği yer bir Babil kulesi oldu. Kulaklarına öyle çok dil ve lehçe çarptı ki, kesin bir görüşe vardı: Ortak bir dil bulunmadıkça, Filis-

tin'deki yahudi toplulukları asla gerçek bir devletin içinde eriyemezlerdi.

Bir süre sonra, hem yahudi emekçilerin dâvasına, hem de ulusal dil olarak ibranicenin zorunlu tutulmasına hizmet etmek üzere siyonist bir sendika gazetesi adına Kudüs'e döndü. İlk yazısını tamamladığında, sayfanın altındaki imzasına göz attı. Gryn adında ibraniceyle uzak yakın bir benzerlik yoktu. Bir an düşündü, sonra bu adı sildi ve kendine, Romalıların Kudüs'ü kuşattıkları sıra yararlık gösteren bir yiğidin adını seçti. İbranice'de Ben Gurion **aslan yavrusu** anlamına gelir.

David Ben Gurion imzalı ilk yazı çıkalı bir yıl olmamıştı ki, ikisi Filistinli olan yedi Arap, Şam'da **El Fetih** adlı gizli bir örgüt kurdular. Örgütün hedefi, Arapları Türklerin hâkimiyetinden kurtarmaktı. Ama özellikle, Theodor Herzl'in öncülüğünü yaptığı yahudi milliyetçiliği ilk zaferlerini kazanırken, **El Fetih'**in kuruluşu, yarım yüzyıl süreyle yahudilerin Filistin üzerindeki niyetlerine karşı çıkacak arap milliyetçiliğinin doğuşunun ilk belirtisiydi.

Kısa süre sonra, araplar da Lord Balfour'un yahudilere verdiği sözün bir benzerini aldılar. İngiltere, Mısırdaki temsilcisi Sir Henry McMahon'la en büyük Müslüman yetkilisi Mekke Şerifi arasındaki sekiz mektupluk bir yazışma sonucu, Almanya'nın müttefiki olan Türk'lere başkaldırmaları şartıyla, Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde araplara geniş ve bağımsız bir devlet kurulacağına söz verdi. Diplomasiye özgü açıklıktan yoksun oluşuyla dikkati çeken mektuplarda McMahon Filistin'in sözünü hiç etmiyordu. Ama mektupların havası arapları, kendilerine bırakılan bölgeye Filistin'in de dahil edildiğine inandırabilirdi. Verilen bu söz ve Albay Thomas Edward Lawrence'in konuşmacı yeteneğiyle kamçılanan araplar sözlerini tuttular ve Türklere karşı ayaklandılar. Ama başkaldırma hareketi arap dünyasına yayılırken, İngiltere de bağımsız bir devlet kurmak için arap-

lara vereceğini vadettiği toprakların geniş bölümünü Fransa'ya bırakıyordu. Sir Mark Sykes ile Charles Georges - Picot arasında yapılan pazarlık sonucu, anlaşma 1917 yılında Moskova'da imzalandı. Anlaşmanın gizli tutulması gerekiyordu. Ama bolşevikler, iktidara gelir gelmez bunu açığa vurdular ve arapların öfkesine yol açtılar. İngiltere'nin ihanetine uğrayan, Şam'dan ve Suriye'den Fransızlar tarafından kovulan, Filistin üzerindeki istekleri Lord Balfour'un yahudilere verdiği söz ve İngiliz mandası yüzünden geri çevrilen araplar, düşlerinin yıkılmasına tanık oluyorlardı. O andan sonra da, öfkelerinin sadece kendilerine vadedildiğine inandıkları bir toprak üzerine yerleştirilen siyonistleri hedef alması kaçınılmaz oluyordu.

Dağınık yahudiler de, öte yandan, Filistin'i ancak kutsal kitaptaki görüşlerle hayallerinde canlandırıyorlardı. Bu toprak üzerinde, haklarını korumaya hazır başka bir ulusun oturması onlar için çarpıcı bir keşif oldu. Yıllar boyu, siyonist liderler arap halkın varlığını ve haklarını resmen benimsemeyi reddettiler. Herzl dünya siyonist kongrelerinde verdiği söylevlerin hiç birinde araplara değinmez, yazılarında da arap sorununu ikinci plâna iter.

Ancak 1925 yılında, Filistin'de bir Ulusal Yahudi Yuva'sının kurulmasından sekiz yıl sonra, siyonist yöneticilerden Hayim Weizmann arap sorununun önemini ortaya attı. On dördüncü büyük kongrede yaptığı konuşmada: «Altı yüz bin arap Filistin'de yaşıyor! diye bağırdı. Bizim ulusal bir yuvaya hakkımız olduğu kadar, onların her birinin de aynı yuva üzerinde hakkı var.»

İlk siyonistler, Herzl'in ideallerine de bol bol kattıkları bir toplumcu felsefeye inanıyorlardı büyük ölçüde. Kendileriyle birlikte Çarlık baskısını lânetleyen marksist kuramcıların etkisiyle, yahudi geleneğinin gerçek bir toplumsal demokrasinin kuruluşuyla birleşeceği bir devlet yaratmak istiyorlardı. Bu idealin sürdürülmesi siyonizmi basit bir dinsel hareketten çok daha zengin bir doktrin yapmış, taraftarlarına ilerdeki başarılarında hayatî rol oynayacak bir toplumsal disiplin ve ortak sorumluluk duygusu aşılamıştı.

Siyonizme kattıkları temel kavramlardan biri el emeğine dönüşle yahudi ırkının bir çeşit kurtuluşu, yahudilerin uzun süredenberi yapmadıkları işleri yapmalarıyla getto zihniyetinin temizlenişiydi. Kazmaları ve tüfekleriyle, kibbutların (*) öncüleri bütün 19. yüzyıl sosyalistlerinin düşledikleri ütopyayı uygulamaya geçiyor ve tembel, çıkarcı, serseri yahudi efsanesini geride bırakıyorlardı. Hem ortak çıkarlara sahip kişilerin bir arada yaşadıkları yer, hem de bir çeşit manastır olan kibbutz, güvenlik gerekleri kadar ideallere de cevap verecek, çıkarcılıktan uzaklaşmayı, çalışmayı ve erdemi geliştirecekti.

Gerçek bir işçi sınıfı oluşturmaya kararlı olan öncüler, yahudi kuruluşlarının hizmetinde çalışan yahudi emekçiler yaratmakta bütün güçlerini harcadılar. Filistin'deki Yahudi Emekçilerinin Genel Konfederasyonu, Histadrouth, yahudi şirketlerin sadece yahudi işçi çalıştırmalarını zorunlu kıldı. Çoğunluk Beyrut'ta yaşayan büyük toprak sahibi araplardan toprak satın aldıkça, siyonistler arap çiftçileri buradan kovuyor ve yerlerine yahudi çiftçiler yerleştiriyorlardı.

İbraniceyi yayma ve kültürel bir yeniden doğuş kaygusuyla, yahudiler eşine az raslanan eğitim sistemlerini de geliştirdiler. Yahudi Ajansı'nın bünyesinde, kendi siyasal işlerini diledikleri gibi yürütebildiler. Yahudi topluluğu hedeflerine yönelirken Filistin'de kendinden başka kimse yokmuş gibi davranıyor, hayat düzeyi ve eğitimi arap topluluğunu kendinden aşağı görmesine yol açıyordu.

Araplar için, yahudilerin pek öğündükleri bu kuruluşlar katlanılması imkânsız bir yabancı müdahalesiydi. Yahudi işçi kullanma politikası ve arap köylüsünün topraklarından atılması, savunmasız ve geçinme olanaklarından yoksun arap şehir proletaryasının oluşması sonucunu doğurdu. Düşmanlarının örgütçü yanı ve canlılığı altında ezilip itilen Filistin arapları, çok geçmeden üzün-

(*) Filistin'de kurulan, daha sonra İsrail Devleti'nin de sürdürdüğü kollektif çiftlikler.

tü, kuşku ve sonunda nefret duygularıyla dolacaklardı. Geçen her gün iki topluluk arasındaki uçurumu genişletmekten başka şeye yaramıyordu.

Başlangıçta araplar, hem ilkel hem de işgüdüsel tepkilerle yetindiler. Henüz sanayi devrimini başlatmamış bir dünyada yaşıyorlardı, sömürge halklarının sorumsuzluğuna alışmışlardı, geleneksel bir kadercilik bu tutumlarını destekliyordu; ulusal istekler yönünde pek örgütlenmediklerinden içgüdüleriyle en verimli sandıkları tutumu, reddetme yolunu seçiyorlardı. Arap dinamiği siyonizmden elli yıl geri kalmıştı.

Aşırı çözüm yolları aramaya mahkûm olan araplar, her türlü uzlaşmayı reddediyorlardı. Onların gözünde yahudilerin istekleri hiç bir temele dayanmadığından, bunları tartışmanın bile isteklere bir geçerlilik başlangıcı sağlayacağını sanıyorlardı. Kaç kere, şeflerinin bağnazlığıyla desteklenen tutumları, Filistin yahudilerinin gelişim hızını önleme ve kendi haklarını açıklıkla tanımlama fırsatlarını kaçırmalarına sebep oldu. Bunun yerine, arapların kini belirli aralıklarla, 1920 de, 1929 da ve 1935 - 36 yıllarındaki İngiliz hâkimiyetine karşı girişilen açık başkaldırmalarda şiddet patlamalarına yol açtı.

Ulusal Yahudi Yuvası bütün bu fırtınalar gibi, en büyük düşmanı olan yeni göçmen yokluğunu da atlattı. Sonra Hitler'in iktidara gelişi Filistin kıyılarına dört yılda atmış binden fazla insan attı. Yahudi yatırımları aynı ölçülerde gelişti. İngiliz mandasının ilk on beş yılında seksen milyon ingiliz lirası sağladılar ki, bu para aynı dönem içinde İngiltere'nin Filistin'e ayırdığı bütçenin aşağı yukarı iki katıydı. Arapların şiddete başvurmalarının sonucu, yahudilerin korunmalarını sağlamak için çoğu kere kayıtsız davranan İngiliz ordusuyla polisine değil, kendi kendilerine güvenmek gerektiğine inanmaları oldu. Bu keşiften önce bir milis, sonra oldukça karışık bir muhafız örgütü, en sonunda da Haganah adını taşıyan gizli ordu ve bu ordunun en seçkin birliği Palmach doğdu.

İkinci Dünya Savaşı arap - yahudi anlaşmazlığına kısa bir süre ara verdi. Ama Nazi Almanya'sının gaz odalarıyla insan yakılan fırınlarından yeni çatışma nedenleri

doğacaktı. Savaş sona ererken, iki düşman topluluğun şefleri savaşın sonuyla birlikte Filistin'de kaçınılmaz şekilde başlayacak olaylara hazırlanmaya koyuldular.

☆

1945 yılının ilkbahar başlangıcında, Tel - Aviv'deki Keren Kayemet sokağının 15 numaralı binasını öteki kırmızımsı beton binalardan ayıracak hiç bir belirti yoktu. Her yerde aynı tuğla siperler birinci kat pencerelerini örtüyordu, şehrin Alman Hava Kuvvetlerine bağlı uçaklar tarafından bombalandığı günlerin anısıydı bu. Bir küçük pencerenin ardında, başına Rus köylülerinin yemenilerinden saran kısa boylu kadın, az önce kocasıyla birlikte üzerinde birkaç dilim domates ve salatalıkla yoğurt ve kara ekmek yedikleri mutfak masasını topluyordu.

Hemen mutfağın üstünde, yüzlerce tarih ve felsefe kitabının yığıldığı dağınık çalışma odasında, David Ben Gurion bir ziyaretçi kabul ediyordu. Açık pencereden denizin hışırtısı kulaklarına geliyordu. Kitaplarla kaplı bu oda Ben Gurion'un fildişi kulesi, her akşam okumak ve çalışmak için çekildiği sığınağıydı. Yahudi lideri her gece tekrarlanan bu uğraştan ayırabilecek olaylarla insansanlar pek azdı. Yine de David Ben Gurion, karşısında oturan adamla bütün gece konuşmak isterdi.

Birleşik Amerika hükûmetinin önemli bir üyesi olan bu adam, birkaç hafta önce olağanüstü bir buluşmaya katılmıştı. Kırım'daki küçük Yalta şehrinde, üç Büyükler onun gözleri önünde savaş sonrasının dünya haritasını çizmişlerdi. Şimdi, büyülenmiş gibi dinleyen ev sahibine Franklin Roosevelt, Winston Churchill ve Joseph Stalin arasında geçen, konusu da Filistin'den başka şey olmayan özel bir konuşmanın ayrıntılarını anlatıyordu. Konuşma sırasında Stalin, çok sinirli bir havayla Churchill'e doğru dönmüştü. Filistin araplarıyla yahudileri sorununun tek çözüm yolu olduğunu söylemişti İngilize; bunun da avukatlığını yapacaktı. Stalin'in öngördüğü çözüm yolu bir yahudi devletinin kurulmasıydı.

Açıklama Ben Gurion'u allak bullak etmiş gibiydi.

Kimse bunun büyük önemini Ben Gurion kadar iyi kavrayamazdı. Yıllar sonra, Filistin'de bir gün yahudi devletinin kurulacağı yolundaki kesin inancının ilk kez o an kafasına yerleştiğini hatırlatacaktı. Belki bir, iki ya da üç yıl geçecekti ama, niyetleri kendisine açıklanan Sovyetler Birliği'yle kendi bünyesindeki yahudilerin gücüne kayıtsız kalamayan Birleşik Amerika'nın ortak baskısı sonucu, İngiltere'nin yahudi isteklerini kabul edeceğine inanıyordu artık.

Ben Gurion koltuğuna gömüldü ve aldığı haberin sonuçları üzerinde düşünmeye koyuldu. Yıllar boyu, siyonistlerin başlıca çabası yahudi halkının bir devlet kurma hakkının geri kalan devletlerce tanınmasına yönelmişti. O günden sonra, bütün öncelik bu devletin korunmasına tanınmalıydı. Ben Gurion büyük devletlerin halkına bir siyasal kimlik verme gücüne sahip olduklarını biliyordu ama, birleşecek arap devletleriyle askerî bir çatışmaya girmelerini önlemeyeceklerinin de farkındaydı. Bu çatışma, 1936 yılındaki gibi, Haganah'ın yeraltı birliklerini birkaç gerilla çetesiyle değil, uçaklara ve zırhlı birliklere sahip düzenli arap ordularıyla karşı karşıya getirecekti. Çatışma anı gelip çattığında da, yahudilerin yaşaması sadece hazırlanma derecelerine bağlı olacaktı.

David Ben Gurion kendisine verdiği olağanüstü haberden ötürü ziyaretçisine hararetle teşekkür etti. Bundan böyle, bütün gücü Filistin yahudilerini savaşa hazırlama yolunda harcanacaktı. Onları çatışma anında hazır bulundurmaya bizzat dikkat edecekti.

4

«BABA GERİ DÖNDÜ»

1945 ilkbaharında, Berlin üzerinde uçan bombardıman uçaklarının gümbürtüleri kızıl sakallı bir Filistin arabı için dâvasını benimsediği bir ülkenin yenilgisi ve kendi umutlarının yıkılışı anlamına geliyordu. Kudüs Müftüsü Muhammet Sait Hacı Emin el Hüsseyni, bahsi kaybetmişti.

Dört yıl süreyle, 6 nisan 1945 sabahı terketmeye hazırlandığı Berlin'in Goethe sokağındaki bu konforlu villâda, Nazi Almanya'sının başta gelen yöneticilerini kabul etme imtiyazına ermişti. Bütün Avrupa'dan ve Doğu'dan, nazi başkentinde sofrasının ün salmasına yol açan seçkin yiyecekler getirtmişti: Périgord ve Strazburg'un kaz ciğeri, Hazar Denizi'nin mersin balığı ve havyarı, nar, hint kirazı ve Doğu'nun tatlıları. Himmler, Goebbels, von Ribbentrop bu beyaz sarıklı, tatlı ve hafif sesli, hareketleri çok kibar adamın konukseverliğinden yararlanmak üzere evine gelmişlerdi.

Ben Gurion'un Amerikalı ziyaretçisiyle yaptığı görüşmeden sadece birkaç dakika sonra, Kudüs Müftüsünün masasında hazır bulunan tek Alman temsilcisi Mersedes arabasının SS birliklerine bağlı şoförüydü. Tabağında da, Alman dostlarının ancak hayvanlara verebilecekleri, Mısır'lı fellâhların günlük yiyeceği olan sirkeli bakla ezmesinden —**Ful**— başka şey yoktu. Masanın çevresinde de, eski cenaze sofralarının ağlayıcıları gibi, 1941 ekiminde bir İtalyan diplomatının uşağı kılığına girip İngilizlerin kurduğu kapandan kurtulduğu ve Tahran'dan Türk sınırına kadar yürüyüp oradan Alman başkentine

ulaştığı sıra kendisini izleyen bir düzine kadar arap vardı.

1929 yılından beri Filistin araplarının lideriydi. Acımasız, becerikli, kendini beğenmiş, siyasî entrikalar çevirmekte şaşırtıcı bir yeteneğe sahip olan Hacı Emin, Filistin'lilerin kendi Ben Gurion'ları olarak seçtikleri adamdı...

Almanya'nın zaferinin hedeflerine varmasını sağlayacağına, yani yahudileri Filistin'den ve İngilizleri Orta Doğu'dan kovmak için üstünlüğünü yurttaşlarına kabul ettireceğine inanan Hacı Emin, kaderini nazilerin kaderine bağlamıştı. Kişisel prestijini ve Kudüs müslüman topluluğunun dinsel şefi olarak sağladığı üstünlüğü onların emrine vermişti. Almanya'nın zaferi kazanması için elinden ne gelirse yapmıştı: İngiliz hatlarının gerisine arap sabotajcılar yollamış, S.S. lerin müslüman Yugoslavlardan iki tümen kurmalarını desteklemiş, Almanların Tunus ve Libya'ya girmelerini kolaylaştırmış, hatta kendisine inanmak istemeyen Alman Savunma Bakanlığına, müttefiklerin Kuzey Afrika'ya yapacakları çıkarmanın tarihini kırk sekiz saat önceden bildirmişti. Ünlü «Son çözüm yolu» ndan haberliydi ve Himmler'in gaz odalarına gidecek kurbanlardan hiçbirinin kaderinden kurtulup Filistin'e dönmemesi için elinden geleni yapmıştı. 1943 yılında, dört bin yahudi çocuğunun Bulgaristan'dan Filistin'e gönderilmesini önlemek için bizzat Ribbentrop'a başvurmuştu. O da Ben Gurion gibi, savaşın bir sonraki aşamasını hazırlamak zorundaydı.

Hacı Emin özel muhafızı olan S.S askerini, Kızılhaç'ın savaş tutsakları için hazırlattığı paketlerle dolu çuvalı aldırmak üzere arabasına yolladı. Bunları ses çıkarmadan masasında oturan adamlara dağıttı. Sonra elini siyah giysisinin kıvrımları arasına soktu ve bir deri cüzdan aldı, cüzdanı dolduran kalın İsviçre frangı, dolar ve İngiliz altını belgeleri destesini çıkardı. Bunları saydı ve özenle on, on iki desteye ayırıp arkadaşlarından herbirinin önüne koydu.

Üç yıl önce, Alman ordularının zaferi toplarının nam-

larında tuttuklarının sanıldığı sırada bir şey belli etmeyen keskin mavi bakışıyla adamlarına şöyle dedi:

— Burada işimiz bitmiştir. Herkes Filistin'e dönmenin bir yolunu bulmalı. Orada savaşımız başka esaslar üzerinde yeniden başlayacaktır.

Sonra yerinden kalktı ve kısa, kesin adımlarla odadan çıktı.

Bu esrarlı kişinin meslek hayatı, İslâm kültürünün tapınağı sayılan Kahire'deki ünlü El Ezher Üniversitesi sıralarında başlamıştı. Ama tanrıbilime karşı her türlü eğilimden yoksun oluşu, dinle ilgili konular karşısında canının sıkılışı yüzünden, yaradılışına daha uygun düşen bir çağrıya cevap verip Türk ordusuna subay olarak katılmıştı. Işıltılı kızıl saçları, gözlerinin keskin mavisi ve parıldayan kılıcıyla öylesine gösterişliydi ki, kısa sürede Kudüs'teki arap milliyetçilerinin, ardından da İngilizlerin dikkatini çekti ve gizli ajan olarak onların hizmetine girdi. Araplara verdikleri sözlerden haberli ve İngiltere'nin halkını özgürlüğe kavuşturacağından emin, ateşli bir İngiliz dostu oldu.

Bir süre sonra, Lord Balfour'un açıklaması ve Sykes - Georges - Picot anlaşması ona acı bir şekilde İngilizlerin ihanetini gösterdi. Hacı Emin İngilizlerin en amansız düşmanı olacaktı. Bundan böyle, nefretlerinin sıralamasında İngilizler yahudilerin önüne geçecekti. Sudan'daki İngiliz yönetiminde yapmakta olduğu danışmanlık görevinden ayrıldı ve Kudüs'e döndü. Orada, Filistin'e yahudi göçünün uyandırdığı ilk nefret belirtilerinin yayılmaya başladığı, doğduğu şehrin sokak ve çarşılarında, Hacı Emin gerçek eğilimini buldu.

Henüz belirsiz olan heyecanlara büyük bir ustalıkla yön vererek, kahvelerdeki hoşnutsuzluğu yığınların korkunç patlamalarına çevirmeye koyuldu. 1920 yılının paskalyaya raslayan bir pazar günü, halkın öfkesini sabırla sömürmesi Kudüs'ün göbeğinde kanlı bir çatışmaya yol açtı. Bu çatışmada, altısı arap altısı yahudi, on iki kişi öldü. Dökülen ilk kanla, o pazar günü Kudüs'ün elde edilmesi için yeni bir savaş başlıyordu. Bundan böyle, Filis-

tin'in kaleleriyle ovaları İngilizlerin elindeyse, kenar mahalleleri, çarşıları ve köyleri Hacı Emin'indi.

Bu ayaklanmanın patlak vermesindeki rolü, gıyaben on yıl hapse mahkûm edilmesine yol açtı. Ama dehâsının belirtisi olan bir kurnazlıkla, İngiliz adaletinin elinden kurtulup Ürdün'e geçebilmeyi başardı. Sürgünü kısa sürdü. Kısa süre sonra, müslüman Filistin'in en önemli dinsel görevi boşaldı. Müslüman ileri gelenlerinin teklif edecekleri üç kişilik listeden bir aday seçip bu göreve getirmek İngiltere'ye düşüyordu. Listede Hacı Emin'in adı olmadığı hâlde, sonunda o seçildi. 1922 martında, aslen yahudi olan Filistin'deki İngiliz Yüksek Komiseri Sir Herbert Samuel'in elinden, İslâm'ın üçüncü kutsal şehri Kudüs Baş Müftülüğü görevini aldı. Bu gözüpek siyasal seçimle, İngiltere en amansız düşmanının elini kolunu bağlamayı umuyordu.

Bir süre, bu karar özellikle ustaca bir manevra gibi göründü. Hacı Emin sessiz oturuyordu. Gerçekte, düşmanlarına saldırmaktan çok daha önemli işleri vardı. Tam bir doğulu sabrıyla, gücünün temellerini sağlamlaştırmaya koyuldu. Önce Yüksek İslâm Kurulu Başkanlığına seçilmeyi sağlayarak, Filistin'deki dinsel fona yatırılmış müslüman paralarını kullanma yetkisini ele geçirdi. Sonra mahkemeleri, camileri, okulları ve mezarlıkları hâkimiyeti altına aldı. Öyle ki, hiç bir Filistin müslümanı ona başvurmadan doğamaz ya da gömülemezdi. Hiç bir şeyh, hiç bir öğretim üyesi, en ufağından bile olsa hiç bir memur, önce Müftü'ye bağlılığını ispatlamadan maaş alamazdı. Hacı Emin ülkesinin aydın kesimlerine karşı nefret ve şüphe besliyor, taraftarlarını bilgisizliğin kalelerinden, kenar mahallelerle köylerden toplamayı yeğliyordu. Oralarda, parayla silâhın her türlü bağlılığı perçinleyeceğini biliyordu.

24 Eylül 1928, yahudilerin Yom Kippour bayramını kutladıkları gün, Hacı Emin altı yıldır sürdürdüğü ateş - kes'i bozmaya karar verdi. Halk yığınlarının dinsel bağnazlığını kışkırtmak için daha sudan bir bahane bulunamazdı. O gün, yahudiler Ağlama Duvarının ortasına bir paravana yerleştirmişlerdi. Bu paravananın amacı da,

dua etmekte olan erkeklerle kadınları ayırmaktı. Herkese önemsiz gelen bu girişim, Kudüs'te dinsel dengeyi bozacak en ufak harekete ne denli dikkat edildiğini bilen Hacı Emin için çok önemliydi. Yahudileri araplara ait kutsal bir yeri çiğnemekle suçlayıp, aslında amaçlarının Hazreti Muhammet'in üzerinden gökyüzüne çıktığı kayayı ele geçirmiş olduğunu söyleyerek, halkının dinsel bağnazlığını güçlü bir protesto hareketine çevirdi.

Ama gerçek gövde gösterisi bir yıl sonra, 1929 un ağustos ayında başladı. Bu kez, yangın bütün ülkeye yayıldı. Söndüğünde de, yüzden fazla yahudi ölmüş ve Hacı Emin Filistin araplarının tartışılmaz lideri olmuştu. Altı yıl sonra, taraftarları başarılı birkaç gerilla hareketine giriştiler. Hacı Emin halkın ölüme hazır olduğunu sandı ve **Cihad-ı mukaddesi,** kutsal savaşı ilân etmeye karar verdi. İngilizleri Filistin'den kovmayı ve yahudi sorununun çözümlenmesinde şartlarını kabul ettirmeyi hesaplıyordu.

Olay altı ay sürecek bir genel grevle başladı. Sonra, İngilizlerin pes etmediği görülünce, grev silâhlı ayaklanmaya çevrildi. Önce İngiltere'ye ve yahudilere yönelen ayaklanma, kısa süre sonra bu iki hedeften sapıp araplar arasındaki bir iç savaş halini aldı. Bu ayaklanmadan faydalanarak, Hacı Emin otoritesine karşı çıkabilecek herkesi, özellikle kendi ailesine rakip büyük aileleri, Naşaşibi'leri, Halidî'leri ve Dacani'leri temizlemeye koyuldu. İngilizceyi çok iyi konuştukları ve okudukları gerekçesiyle, büyük toprak sahipleri, tüccarlar, öğretmenler, hükûmet görevlileri, memurlar Hacı Emin'in kaatillerinin kurşunlarıyla can verdiler. Şehirlerde, cinayetler genellikle sabah erken, arap geleneği uyarınca erkekler çarşıda alışveriş yaparlarken işleniyordu. Bir gölge kurbanının ardına süzülüyor, giysisinin kıvrımları arasından bir tabanca çıkarıyor, ateş edip kayboluyordu. Köylük yerlerde gece adam öldürülüyordu: Bir komanda kurbanın odasına dalıyor ve yatağında onu temizliyordu. İki binden fazla arap Müftü'ye bağlı kaatillerin kardeş kurşunlarıyla böyle can verdiler.

Yahudi cemaatinde genç şeflerin ve bir gün Filistin'-

deki en büyük güç olan toplumsal kuruluşların sayısı artarken, Hacı Emin arapları aynı kaynaklardan yoksun bıraktı. Dinsel bağnazlığının taşkınlıklarıyla gelişimi ve akıl yolunu boğazlayarak; ülkesinin en seçkin kişilerini cahil köylülerinin tüfekleriyle yıldırıp şef olacak nitelikte koca bir kuşağı korku ve sessizliğe itti.

Buna karşılık, kendi çevresinde şaşırtıcı güvenlik tedbirleri alıyordu. Bu ince görünüşlü, tırnakları manikürlü adam kurşun geçirmez yeleğini giyip altı zenci muhafızını yanına almadan dışarı çıkmazdı. Yalnız zırhlı bir Mersedes arabayla gezer ve buluşmalarına ya erken ya da geç gelir, aslâ saatinde buluşma yerine varmazdı.

İngilizler sonunda onu tutuklama kararı verdiklerinde, Müftü elini daha çabuk tuttu ve kaçtı. Dilenci kılığında, Eski Şehir'in duvarlarını tırmanıp aştı. Duvarların öteki yanında kendisini bir eşek Gethsemani'ye götürmek üzere bekliyordu. Oradan da arabayla Yafa'ya vardı. Bir balıkçı teknesiyle, gizlice Lübnan'a geçti. Beyrut'tan, Fransız yetkililerinin hoşgörülü bakışları önünde Filistin'deki başkaldırmanın iplerini çekmeye devam etti.

1939 yılının bir eylül akşamı, dostlarından birine: «Almanların İngilizlerden daha iyi olduklarına inanıyor musunuz?» sorusunu sorduğunda, cevabı kendi kendine vermişti bile. 1936 yılından beri nazilerle ilişkisi vardı. Fransız polisi tarafından kibarca Lübnan'ı terketmesi istenildiğinde Bağdat'a sığındı ve bu kez, Almanya'nın yardımıyla Irak'taki İngiliz yanlısı rejimi devirmek isteyen yeni bir komploya katıldı. Ama sürgün Müftü'yü eninde sonunda Hitler'le buluşmaya götürecekti. Ve, 1941 eylülünde geldiği Berlin'den 1945 ilkbaharında, nazi yenilgisinin kargaşalığında ayrılıp geri dönüyordu.

Berlin'de yediği son yemekten altı hafta sonra, Hacı Emin Hüsseynî Paris'in Charche - Midi cezaevinde konuktu. Avusturya'ya geçtikten sonra, Alman Hava Kuvvetlerine bağlı bir eğitim uçağıyla İsviçre'ye sığınmaya kalkışmıştı. Geri çevrilince de, Fransız yetkililerine teslim olma yolunu seçmişti. Paris yolu Hacı Emin'i Nu-

remberg'den başka yere götürmeyecek gibiydi. Orada da savaş suçluları arasında seçkin bir yer alacağa benziyordu. Dosyası çok yüklüydü. Hacı Emin'i suçlayan tanıklıkların çoğu Almanya'da, en sevdiği oda hizmetçisi tarafından büyük bir sabırla biriktirilmişti. Kadın, Hacı Emin'in çalışmalarını denetlemek için Yahudi Ajansı tarafından hizmetine verilmiş bir yahudiydi. Görevine öyle bir bağlılık göstermiş, öyle iyi çalışmıştı ki, Müftü giderken kadına minnetinin çok özel belirtisi olan yüklü bir bahşişle veda etmişti.

Yine de Nuremberg, Hacı Emin'in Paris'ten sonra gideceği yer olmayacaktı. Suriye ve Lübnan'dan çıkarılmalarından sorumlu tuttukları İngiltere'ye karşı biraz kırgın olan Fransızlar, müttefikleri için çok rahatsız edici ve tehlikeli bir adamı elde tutmaktan hoşlanmıyor değillerdi. General de Gaulle'ün durumuyla bizzat ilgilenmediği söylenerek Müftü uyarıldı. Kendisiyle birlikte yola çıkan birkaç sadık adamıyla, Paris dışındaki bir villâya yerleşmesine izin verildi. Orada polisçe rahatsız edilmeden göz altında tutuluyordu.

Öteki sömürgelerindeki müslümanların öfkesini uyandırma tehlikesiyle karşılaşmamak için, İngilizler sonunda Hacı Emin'in Nuremberg mahkemesine çıkarılmasını istemekten vazgeçtiler. 1946 ilkbaharında, o sıra Birleşik Amerika'yı ziyaret eden Fransız Başbakanı Léon Blum'u birkaç Amerikalı siyonist şef ziyarete geldi. Müftü'nün verilmesine karşılık, Fransa'nın Amerika'dan ekonomik yardım alacağını vadettiler. Siyonizm dâvasına yakın olan Blum, bunu kabul etti. Ama Dışişleri Bakanı Georges Bidault, bu pazarlığı bozdu. O sıra Hacı Emin'e, Fransız topraklarından çıkmasının istendiği bildirildi. 29 mayıs 1946 günü, sakalını traş ettikten, yanına da sahte bir Suriye pasaportuyla yine sahte bir Amerikan askerlik belgesi aldıktan sonra, Kahire'ye giden T.W.A. uçağına bindi. (*).

(*) *On iki yıl sonra Fransa'da yayınlanan* **Paris - Presse** gazetesi, Müftü'nün kaçışına göz yumulması karşılığı Fransa'nın Kuzey Afrika'daki durumunu ve rolünü destekleyeceğine söz verdiğini açıkladı.

Dört gün sonra, Kudüs'teki genel karargâhına üç kelimelik bir telgraf geldi: «Baba geri dön.» O günden sonra Filistin araplarının komutası kaçınılmaz şekilde, bu gözü dönük ve uzlaşmaz kişinin eline düşüyordu.

Sonraki on sekiz ayı, David Ben Gurion gibi Hacı Emin Hüsseyni de, karşılıklı kaçınılmaz gördükleri çatışmaya halkını hazırlamakla geçirdi. Lübnan'ın Aley tatil kasabasındaki otel odasından, Birleşmiş Milletler'de Filistin'le ilgili görüşmelerin son dönemini kelimesi kelimesine izlemişti. Filistin'in bölünmesine karar veren oylamayla 15 mayıs 1948 günü İngilizlerin gidişi ve İsrail Devletinin resmen doğuşu arasında geçen altı ay boyunca boş durmayacaktı. Ertesi sabah güneş doğunca Kudüs'e telefon açtı, yeniden başlatacağına yemin ettiği savaşın ilk hazırlıkları için talimat verdi. Ve yirmi yedi yıl önce, bu işlere yeni atıldığı sıra yaptığı gibi, çatışmaları en iyi bildiği yerlerden, Kudüs'ün kenar mahalleleriyle çarşılarından başlatma yolunu seçti.

5

PRAG'DA İKİLİ OYUN

Pırıl pırıl siyah saçları, yanık teni ve simsiyah gözleriyle görünüşü araptan daha araptı. Oysa Abraham Gil yahudiydi. O gün Eski Şehir'in kenar mahallelerinde bulunuşu da bu benzerlik yüzündendi. Düşmanı kollamak için Haganah'ın Kudüs'teki kanadı tarafından kurulan «arap şubesi» nde görevliydi. Gil bütün gün kalabalık sokaklarda gezinip bilgi toplamaya çalışmıştı. Birden durdu. Arap dükkâncılar dükkânlarının kepenkleri üzerine boyayla bir haç ve bir hilâl çizmeye koyulmuşlardı. Gil bu işaretlerle, dükkânlarının komşuları olan yahudilerin dükkânlarıyla karıştırılmaması amacını güttüklerini biliyordu. Hemen Haganah'a, arapların bir gösteriye hazırlandıklarını bildirdi.

Gerçekten de, Birleşmiş Milletler'deki oylamaya cevap vermek için Hacı Emin, halkına güveniyordu. Filistin'deki bölünmenin yürürlüğe gireceği 15 Mayıs 1948 gününe kadar, Müftü sokağı konuşturmak niyetindeydi. Kudüs'ün yahudi halkı için, eğlentiyle geçen gecenin ardından sıra katı gerçekle karşılaşmaya gelecekti.

Ertesi gün sabahtan, bütün arap mahallelerinde halk toplanmaya başladı. Bu tür gösterileri geleneksel olarak destekleyen söylentilerle de —bu kez Yafa kapısında yahudilerin iki arap kadınının ırzına geçtikleri söyleniyordu— körüklenip şeflerinin denetiminden kurtulmakta gecikmediler. Yeni Kapı'da, imzasıyla Eski Şehir'in gizli silâh depolarını boşalttıran Emile Ghory, kalabalığın sopalarını sallayarak ilerlediğini gördü. Ben-

zin bidonları taşıyan çocuklar en önde gidiyordu. Ghory hemen ileri atıldı.

— Nereye gidiyorsunuz?

— Yahudilerin evleriyle dükkânlarını ateşe vermeye.

Ghory ne yapacağını şaşırmıştı. Müftü'nün emirlerinin böyle taşkınlıkları hesaba katmadığını biliyordu, çünkü araplar misillemelere karşı kendilerini koruyacak durumda değillerdi. Nümayişçilerin yolunu kesmeye çalıştı. Bir an, kalabalık durulur gibi oldu. Ama ıslıklar ve kadınların tiz çığlıkları göstericileri yeniden harekete geçirdi. Emile Ghory'yi itip kakarak, haykıran bir insan seli Yeni Kapı'yı geçip Yeni Şehir'e doğru atıldı.

Haberi alan Haganah, bir «müdahale birliği» ni harekete geçirmişti. Oylama gecesi adamlarını toplamak için Kudüs sokaklarını arşınlayan genç yahudi subayı Zvi Sinai, şehrin arap kesimini yahudi kesimine bağlayan ana yollardan Prenses - Mary caddesinde devriye gezme emrini aldı. Caddenin ilerisinde, kaldırımda bekleyen bir grup makineli tüfekli İngiliz polisi gördü. Kendine yolda gezinen bir yaya süsü vererek, onlara doğru ilerledi.

Tam o sıra, bentleri yıkıp geçen seller gibi Yafa Kapısını aşan arap nümayişçilerini farketti. Doğru şehrin yahudi kesimine yönelen kalabalık, yol boyu katılanlarla gitgide kabarıyordu. Tulumlu işçiler, siyah beyaz damalı kefiyeler giymiş köylüler, memurlar, ellerinde yazılarla yürüyen gençler, ceketli kravatlı tüccarlar kadın çığlıklarıyla bir ağızdan tekrarlanan sözlerin kıskırttığı genel kargaşalık içinde birbirlerine karışıyorlardı. Bir nakliye şirketinde hademelik yapan on altı yaşındaki arap genci Nadi Dayes, Barclay's Bankası'nın pencerelerinin birinden bu görüntüyü seyredip allak bullak oldu. Hemen elindeki tepsiyle kahve fincanlarını bırakıp koştu, nümayişçilere katıldı.

Demir çubuklardan, sopalardan ve tokmaklardan bir orman, caddede yürüyen kalabalığın tepesini kaplamıştı. Yolda kalabalığa raslayan yahudi gazeteci Ashor Lazar, arabasından çekilip çıkarıldı ve oracıkta parça parça edildi.

Yine de Zvi Sinai, nümayişçilerin ilerlemesini fazla telâşlanmadan izliyordu. İngiliz polislerinin neredeyse harekete geçip şehrin yahudi kesimine girmelerini önleyeceğinden emindi. Yirmi dört saat önce, bir çok Kudüs'lü gibi o da, aynı polislerin yahudilerle kadeh tokuşturup dostluk ettiğini görmüştü. Ama araplar on metre yakınına vardığında, genç yahudi subayı İngilizlerin onları durdurmak niyetlisi olmadıklarını dehşetle farketti. Bir sınav akşamı öğrenci topluluklarının Piccadilly Circus'tan geçişini seyreden «bobby» lerin kayıtsızlığıyla, kalabalığı şehrin yahudi kesimine bırakacaklardı. Bunun üzerine Sinai tek başına harekete geçmeye karar verdi. Beretta'sını çıkardı ve başların biraz yukarısına birkaç kurşun sıkıladı. Patlama sesiyle hareket halindeki sopa ve tokmak ormanı dondu kaldı. «Dikkat, silâhları var!» diye bağırdı nümayişçilerden biri, İngiliz polislerinin ardında duran Sinai ve bir grup yahudiyi gösterdi. Kalabalıkta bir dalgalanma oldu. Sonra sıralar çözüldü ve kalabalık Yafa Kapısına doğru çekilmeye başladı. Sinai bozgunu rahat bir soluk alarak seyrederken, iki İngiliz polisinin üzerine geldiğini gördü. «Ateş et! diye bağırdığını duydu birinin. Ama ayaklarına, canlı yakalamamız gerek!» Sinai rasladığı ilk dükkâna daldı ve avludan geçerek kaçmayı başardı.

Önceki hareketsizliği izleyen bu insan avı bile, İngiliz polisinin görevini nasıl bir partizanca tutum içinde yaptığını ortaya koyuyordu. Aşağı yukarı aynı anda, Emile Ghory, silâhlı arap milislerine Eski Şehir'deki yahudi misillemesiyle karşılaşabilecek önemli binaları korutuyor ve kanunu pervasızca çiğneyebiliyordu. Ama birkaç saat sonra, bu tutum acı sonuçlar verecekti.

Polisin kayıtsızlığıyla yüreklenen arap nümayişçiler, yeniden toplandılar. Birden kalabalık Yafa Kapısı'nın altındaki, aşağı yukarı tümü yahudilere ait dükkânlarla dolu ve «Ticaret Merkezi» adını taşıyan mahalleye saptı. Halk yığınları bir çekirge sürüsü gibi dükkânların üzerine çöktü, rafları devirdi, vitrinleri kırdı döktü, yağmaladı, dehşete düşüp dört yana kaçışan esnafı yaraladı, öldürdü. Her sokak köşesinde, İngiliz polisi, Kudüs'ün eski

yarası olan bu «bir mahallenin yağmalanması» nı kayıtsızlıkla izliyordu. Birkaç polis memuru makinelileriyle kilitleri kırıp nümayişçilere yardım edecek kadar ileri gittiler. Hatta bir savaş arabasının, bir mağazanın demir kepengini parçaladığı bile görüldü.

Olay yerine koşan vali James Pollock, Yüzbaşı Haddington'a adamlarının kayıtsızlığından yakındı.

— Bu adamlara arapların dostlarımız olduğu durup dinlenmeden tekrarlandı efendim, diye cevap verdi yüzbaşı; bugünden yarına arapların tepesine binmelerini onlardan isteyemezsiniz.

Yağmanın ardından yangın geldi. Kısa süre sonra yoğun dumanlar fışkırdı ve yakındaki yahudi mahallelerine bir kül yağmuru yağdırdı. Çevrede oturan birkaç arap, büyük yüreklilik göstererek verilen zararı önlemeye çalıştılar. Kemancı - dişçi Sami Ebussuan, dairesinin altındaki dükkânda çıkan yangını söndürmeyi başardı. Sonra, eline bir fırça ve bir boya kutusu alıp, yahudi dostlarına ait olan ve henüz kimsenin el sörmediği dükkânların kepenkleri üzerine dikkati çekmeden bir haç, bir de hilâl yaptı. Ama bu tür çabalar hızla yayılan ateşe ancak birkaç damla su serpiyordu.

Filistin'in kaderini çözümleyecek kararın üzerinden kırk sekiz saat geçmeden, her türlü barış umudu Ticaret Merkezi'nin alevlerinde yanıp kül olmuştu bile. Kudüş kaynağındaki bölünmelere dönüyordu.

Arapların şiddet hareketlerini cezasız bırakmamaya karar veren yıldırma hareketleri uzmanı İrgun örgütüne bağlı bir komando birliği, araplara ait Reks sinemasına dalıverdi. Herşeyi parçaladıktan sonra film bobinlerini salonun ortasına saçıp ateşe verdi. Koca tiyatro binası birkaç saniye içinde bir alev denizinde kayboldu. Kudüs göklerine yükselen en kara ve en yoğun duman bulutu şehrin tepesinde dalgalanıyordu.

Birkaç sokak ötede bir arap, balkonundan sakin sakin bu büyük yangının resmini çekiyordu. Antoine Albinanın çektiği resimler aile albümündeki yerini alacaktı. Bu amatör fotoğrafçı aslında, gözleri önünde yanan sinemanın sahibiydi. Alevlerin kemirdiği cephesinde, o hafta

hemşerilerine sunduğu filmin adı hâlâ okunabiliyordu: **Ah Ne Zevk:**

☆

Swissair'in 442 sayılı seferini yapacak uçak havalandı ve portakal bahçelerinin yeşil lekeleri üzerinden denize yöneldi. Suriyeli yüzbaşı Abdülaziz Kerin, birkaç saat önce arasına karıştığı İsrail Devletinin kuruluş vaadini kutlayan coşkun kalabalıkların doldurduğu Tel - Aviv sokaklarını seçti. Yüzbaşı kemerini çözdü, bir sigara yaktı. Sonunda yola çıkmıştı! Yedi saat sonra Paris'te olacak, oradan yolculuğunun hedefi olan Prag'a giden bir başka uçağa atlayacaktı.

Vatanının sahip olduğu olağanüstü bir imtiyaz genç arabın bu DC 4 uçağında bulunmasını sağlıyordu. Dünyanın bu bölümündeki iki özerk devletten biri olduğu için, Suriye uluslararası piyasadan dilediği gibi silâh alabilirdi. Bağımsızlığına kavuşalı beri, yabancı silâh fabrikalarının temsilcileri, kaçakçılar, silâh tüccarları, Massachusetts İnstitute of Technology'nin eski öğrencisi ve Suriye'nin Savunma Bakanı Ahmet el Şerabati'nin odasını ablukaya almışlardı. Bir Belçikalı, tanesi elli iki dolardan elli bin makineli teklif ediyordu, bir İspanyol otuz yedi dolardan kelepir yirmi bin tüfek, bir İsviçreli yedi yüz seksen iki dolardan 88 milimetrelik havan mermileri. Kötü ün yapan bir İtalyan otuz dört bin dolardan Sherman tankları bile satmaya kalkışmıştı. Ama teklif edilen tüfeklerin çoğu horozsuz, makineliler şarjörsüz, tanklar topsuz, uçaklar motörsüzdü. Bu savaş sonrası yıllarında, resmî bir alım emriyle bloke edilmiş banka hesabı gösterebilen herkes, aslında savaş araç - gereciyle dolup taşan dev bir hurdalık halindeki Avrupa'dan silâh alabilirdi.

Suriye Savunma Bakanı sonunda Avrupa'nın en büyük ve en ünlü silâh fabrikalarından olan, Çekoslovakyanın Zbrojovka Brno fabrikasının tekliflerini kabul etmişti. Arap yüzbaşının yolculuğunun amacı da siparişi doğrulayıp alınacak silâhların Şam'a kadar gönderilmesini ayarla-

maktı. Sözkonusu on bin tüfek, bin makineli ve iki yüz mitralyözdü. İkinci Dünya Savaşı ölçülerine göre, böyle bir silâh deposu gülünç gelebilirdi. Ama Filistin yahudileri için çok etkileyiciydi: Arap yüzbaşının elindeki alım emri Haganah'ın depolarında bulunan bütün silâhların iki katıydı.

Suriye'linin birkaç sıra gerisinde, vücuduna çok uzun gelen bir gömlek ve çok dar bir elbise giymiş olan kişi ibranice **Davar** gazetesini okuyordu. Bir diş fırçası, deri ciltli bir Kutsal Kitap ve Goetne'nin **Faust**'uyla birlikte bu gazete, adamın yanına aldığı bütün eşyayı meydana getiriyordu. Ceket cebindeki Filistin pasaportu kimliğini George Alexander Uiberale olarak açıklıyor ve mesleğini kamu hizmetleri gören Solel Boneh adlı bir yahudi kuruluşunda ticaret müdürü diye tanımlıyordu. Gerçekte doğru olan sadece adamın yaşı —otuz bir— ve kalın kaşların altında sakin bir kararlılıkla dolu iki gözün dikkati çektiği yuvarlakça yüzünü gösteren fotoğraftı. Aslında adamın adı Ehud Avriel'di. O gün gerçekten bir iş görüşmesini sonuçlandırmak için Avrupa'ya gidiyordu ama, ne Solel Boneh'in ticaret müdürüydü ne de herhangi bir başka şirketin. Yapacağı iş de, Suriye'li yüzbaşının yola çıkmasına sebep olan işin aynıydı. Ehud Avriel de on bin tüfek almaya gidiyordu. Ama onun tüfekleri Haganah'a gidecekti.

Birkaç saat önce, Filistin'in kuzeyinde Nahariya kibbutzundaki evinin önünde eski ve gri renkli bir Ford durmuştu. «Git yıkan ve üstünü değiştir, demişti sadece arabanın şöförü, seni Kudüs'e götürüyorum. Patron seninle görüşmek istiyor.»

Avriel hiç bir şaşkınlık göstermemişti. Bu Avusturyalı aydın on yıl süreyle kendisine en büyük zaferlerinden birkaçını borçlu olan siyonizm dâvasına adamıştı hayatını. Viyana'dan, İstanbul'dan, Atina'dan ve sonunda Paris'ten, Avriel yahudi hareketinin en büyük serüvenlerinden birini, binlerce Avrupalı yahudinin gizlice Filistin'e göçünü yönetmişti. Savaşın ortasında, binlerce yahudi çocuğunu ölüm kamplarından kurtarmak için ajanlarını Hitler Almanya'sına sokmayı başarmıştı. Bütün Avrupa

ülkelerinden yüz bini aşkın yahudi, nazi cehenneminden kaçıp kutsal toprakların kıyılarına varmalarını şahsen Ehud Avriel'e ve örgütüne borçluydu. Şimdi, Filistin'e döneli iki ay olmadan, Avriel yeniden ailesini ve kibbutzunu bırakıp yola düzülüyordu.

Üç saat sonra, Kudüs'teki Yahudi Ajansı binasının ikinci katında, duvarları kitapla kaplı bir odaya giriyordu. Dosyalar ve çeşitli belgelerle kaplı bir masanın ardında, David Ben Gurion ziyaretçisini bekliyordu. Avriel'in karşısındakinde pek az gördüğü ciddi bir sesle, yahudilerin lideri, kendisine Filistin'deki yahudi halkının yaşamasının üzerine alacağı göreve bağlı bulunduğunu açıkladı.

— Beni iyi dinle, dedi. Altı ayı bulmadan savaş patlayacak. Araplar hazırlanıyorlar. Gelecek 15 mayıs günü son İngiliz askeri de gider gitmez, beş düzenli ordu topraklarımıza girecek. Ama, bu işgalden önce burada bir arap ayaklanması başgösterecek. Yanında 1936 ayaklanması çocuk oyuncağı kalacak.

Ardından Ben Gurion, tecrübesini silâh alımında kullanması için kendisini Avrupa'ya yolladığını Avriel'e açıkladı.

— Taktiğimizi kesin olarak değiştirmek zorundayız, diye devam etti. Bir traktörün içine dört tüfek gizleyip bunun Hayfa limanına varmasını bekleyecek zamanımız yok. Çabuk ve kesin bir şekilde harekete geçmemiz gerekiyor. Cenevre'deki Union des Banques Suisse kasalarında kullanabileceğin bir milyon dolar var.

Sonra cebinden, üzerinde makineyle yazılı altı satır bulunan özenle katlanmış kâğıdı çıkardı ve ekledi:

— İşte ihtiyaçlarımızın listesi.

Avriel okudu: «On bin tüfek, bir milyon mermi, bin makineli, bin beş yüz mitralyöz.» Başını kaldırdığında, Ben Gurion ona ikinci bir kâğıt verdi. Bu da bir mektuptu.

— Paris'te, bize bunları sağlayabileceğini söyleyen Klinger adlı bir yahudi iş adamı var, dedi Ben Gurion. Hemen gidip kendisini görmen gerekiyor.

Sonra yahudi lider koltuğundan kalktı ve çalışma

masasının çevresini dolandı. Elini Avriel'in omuzuna koydu ve dokunaklı bir sesle onu yüreklendirdi:

— Ehud, bize bu on bin tüfeği getirmen gerekiyor.

☆

Swissair uçağı hedefine doğru uçarken, Tel - Aviv'in denize bakan pembe bir binasında üç adam toplanıyordu. Hayargon sokağının 44 numarasındaki «Kırmızı Ev» diye anılan bu ne olduğu belirsiz bina, Haganah'ın gizli genel karargâhıydı. Üç adam, üç askerî şef, bir gün Ehud Avriel'in almak üzere yola çıktığı silâhların kullanılmasından sorumlu olacaklardı.

Ben Gurion'un eski bir arkadaşı, gizli yahudi ordusunun temel direklerinden Jacob Dor Haganah'ın başkomutanıydı. Otuz iki yaşındaki arkeolog Yigael Yadin, Plân ve Harekât bölümü şefiydi. Altı ay önce David Ben Gurion onu eski arap yazılarını incelerken çekip almış ve çağdaş arapların niyetlerini önceden sezme görevini vermişti. Üçüncü kişi, Michel Şaşam, Haganah'ın ilk silâh yapım atelyesini kuran kişiydi. Marangoz, elektrikçi ve tesisatçı yeteneklerini Weizmann Enstitüsü bilginlerinin kuramsal bilgileriyle birleştirerek, 1938 yılında, suda ateşlenebilecek bir patlayıcının bulunmasına yardım etmişti.

O aralık sabahı üç adamı bir araya getiren, görünürde önemsiz bir nedendi. Kıyı şehri Natanya'yı Kudüs'e bağlayan yahudi otobüsü bir pusuya düşmüş, yolcularından beşi ölmüştü. Ama Haganah şefinin gözünde bu tuzak, beklenilmesi gereken savaş türünü önceden haber veriyordu.

— Savaş, diye açıkladı ciddi bir sesle, Filistin yollarında kazanılacak ya da kaybedilecek. Yaşamamız ulaşım hatlarımızla ilgili olacak.

Michel Şaşam'a döndü:

— Haganah size ulaşımımızın güvenliğini sağlama görevini veriyor.

Yigael Yadin'in odasının duvarlarında, sorunun önemini ortaya koyan bir belge vardı. 1945 yılında İngiliz ordusunun 512. bölüğüne bağlı harita uzmanlarınca dü-

zenlenen, yüz binde bir ölçekli on altı dörtgene ayrılmış bir Filistin haritasıydı sözkonusu olan. Lübnan sınırından kuzeye, Negev'in derinliklerine, Akdeniz'den de batıya, Ölü Deniz'e kadar kırmızı başlı bir sürü iğne, Şaşam'ın bundan böyle tecrit edilmelerini önlemek zorunda bulunduğu yahudi topluluklarını gösteriyordu.

Her iğnenin altında, altı aydan beri Yadin tarafından hazırlanan bir plân uyarınca çeşitli topluluklara verilen görevleri özetleyen İbranice bir yazı bulunuyordu. Dalet Plânı, ya da D Plânı diye bilinen bu plân, İngilizlerin Filistin'den ayrılmaları ve yahudi devletinin resmen kuruluşuyla savaşın patlayacağı varsayımından yola çıkıyordu. Haganah'ın stratejisi bu plâna göre düzenlenmişti. Birleşmiş Milletler kararı Kudüs'e uluslararası bir nitelik verdiği halde, savaşın kısa sürede şehre de sıçrayacağını öngörüyordu. İngiliz birliklerinin ayrılmasından sonra kısa sürecek bir boşluk döneminin olacağı hesaba katılıyor, bu dönemde her yahudi topluluğunun düzenli bir ordu harekete geçene kadar kendini savunmasını sağlaması isteniyordu. Ama bu ilk hedefin gerçekleşmesi, Haganah'ın o zamana kadar gerekli insan ve araç - gereci yollamasıyla mümkündü.

Bir iğneden ötekine harita üzerinde dev bir örümcek ağı örerek, üzerinde savaşın kaderinin ortaya çıkacağı yüzlerce kilometrelik yol gidiyordu. Bunların çoğunluğu tümüyle arapların denetimindeki geniş alanlardan geçiyordu. Oralarda, kilometreler boyunca, en hafif eğim, en ufak tepe, en küçük dere yatağı, basit bir ev kümesi ölümcül birer tuzak olabilirdi.

Bütün bu yollar içinde, haritadaki on numaralı kıvrımdan geçen ve güney - doğuda kıvrıla kıvrıla ilerleyen kadar büyük tehlikelerle karşı karşıya bulunanı yoktu. Yetmiş iki kilometre uzunluğunda, denizden başlayarak yedi yüz atmış metre yüksekliğe tırmanan bu yol Filistin'deki en büyük hayudi topluluğuna, Kudüs'ün barındırdığı yüz bin erkek, kadın ve çocuğa giden yoldu.

Sırasıyla kutsal kitapta adı geçen, kervanların kullandığı, Haçlıların izlediği, Roma lejyonlarının denizden gelerek çıktıkları ve daha sonra kutsal topraklara gider-

ken Selâhaddin Eyyubî'nin askerlerinin ve Türklerin geçtikleri Kudüs yolu baştan sona acılı bir tarihin izlerini taşıyordu. Tel - Aviv ve Yafa'nın dış mahallelerinden başlıyor, zengin portakal bahçeleri arasından kayarak Filistîlerin altın balığından ötürü Beit Dagan adını alan, güneşten beyazlaşmış bir eski evler kümesinin meydana getirdiği ilk köye varıyordu. On kilometre kadar ötede oldukça geniş bir alana yayılan ve Orta Doğu'daki en büyük üslerden biri olan İngilizlerin Sarafand askerî üssünün önünden geçiyordu. Kısa bir süre sonra da, doğuya doğru, bir caminin incecik minaresi arap topraklarına girdiğini belirtiyordu.

Hazreti Süleyman tarafından kurulan, Aslan Yürekli Rişar'ın ele geçirdiği ve Selâhaddin Eyyubî'nin yakıp yıktığı, daha sonra memlûkler tarafından tekrar yapılan ve bir saldırı sonucu Napolyon'un eline geçen yol üzerindeki ilk önemli arap şehri, Ramleh, kaç kuşaktan beri kervan soyguncularıyla haydutlara yataklık etmişti. Hemen şehirden sonra, kıraç bir tepenin ardında, Mısır Firavununun Süleyman'la evlenen kızına düğün armağanı olarak verdiği, kutsal kitapta da adı geçen Gezer şehri vardı. Yol daha sonra, yine kutsal kitapta sözü edilen, Dalila'nın doğduğu ve Samson'un çakallarının alev alan kuyruklarıyla Filistî'lerin ürünlerini yaktığı Sorek Vadisini izliyordu. Sonra doğuya kıvrılıyor, zengin bağlar ve buğday tarlalarıyla kaplı bir ovayı aşıp, Yeşu'nun emriyle güneşin üzerinde durduğu Ayalon Vadisine giriyordu. Vadinin öteki yanında ve yolun iki kıyısında amaçlarıyla Filistin'i özetleyen iki bina bulunuyordu. Binalardan biri yolun on kilometrelik bir bölümünü denetleyen İngiliz polis karakoluydu; Roma ve Haçlılar döneminden kalmış yıkıntılarla kaplı bir tepenin yamaçlarında dikilen öteki, Latrun'un Yedi Acısı adını taşıyan bir trappist (*) manastırıydı. Manastırın bağlarından birinin ucunda Kudüs'e su veren bir pompalama istasyo-

(*) 1140 da Fransa'da kurulan ve kendisine bağladığı din adamlarından çok sıkı disiplinli bir hayat yaşamalarını isteyen, hristiyan mezheplerinden biri.

nu ve çok eski bir kervansaray yıkıntısı vardı. İki yanında birer çam kümesi yükseliyor ve yolun Yahuda tepelerine giden dar geçide girdiğini belirtiyordu. Bu serin ve yeşil yere araplar Bab el Ued —Vadi'nin Kapısı— adını veriyorlardı.

Birkaç ay sonra, sadece Bab el Ued adı bütün bir kuşak Filistin yahudisi için, devletlerini koruma karşılığında ödemeleri gereken bedel anlamına gelecekti. Gerçekten de orada, Bab el Ued'in çamları altında konuşmalar duruyor ve yolun en korkulu bölümü başlıyordu.

Otuz kilometre boyunca, derin bir boğazın girinti ve çıkıntılarına uyan yol, ağaçlar ve kayalıklarla kaplı dik yamaçlar arasından kayıyordu. Her taş ardında bir nişancıyı, her dönemeç bir tuzağı, her ağaç kümesi bir saldırgan sürüsünü gizleyebilirdi. Kayalık tepeleriyle vadiye hâkim olan köylerin tümü arapların elindeydi: Davud'un, içinde On Emir'in yazılı olduğu tabletler bulunan değerli sandığı gizlediği ve onuncu Roma lejyonunun 70 yılında Kudüs'ü yakıp yıkmadan önce karargâh kurduğu Ebu Gosh; Hazreti İsa çağında Kudüs'ün batıdan girişini koruyan ve bir Roma kalesiyle üstüne yapılan bir Haçlı Şatosunun yıkıntılarına kurulan Castel; kutsal şehri kuşattıkları sıra, Titus'un askerlerinin dinlenmek için geldikleri Colonia.

Yeniden güvenliğe kavuşmak için, yahudilerin tepelere varmaları ve Kiryat Anavim kubbutzunun barakalarını görmeleri gerekiyordu. Altı kilometre ötede, yol doruk noktasına varıyordu. Uzun bir eğim öteki yamaca doğru iniyor ve ancak o zaman, Kudüs'ün iç rahatlatıcı dış mahalleleri görünüyordu.

Kutsal kitaptaki kervanların, Romalıların arabalarının ve Haçlı taburlarının devamı olan yahudi kamyonlarıyla otobüslerinin meydana getirdiği kafileler, Kudüs'e yaşaması için gerekli yiyecekleri taşımak için bir kez daha bu dar boğazın tehlikelerine göğüs germek zorundaydılar. Bu daracık yolun korunmasını sağlamak aşağı yukarı çözümü imkânsız bir sorundu. Yine de yahudi liderler, gidene kadar İngiliz polisiyle ordusunun bu görevi yerine getireceğine güveniyorlardı: Kudüs'ün

uluslararası önemi ve ağırlığı, İngilizlerin Filistin'de kaldıkları sürece bu yolu açık tutacaklarına herkesi inandırıyordu. Bu inançtan yola çıkarak, yahudi plânı Kudüs'ün beslenme işini öncelikle Haganah'a bırakıyordu. İngiliz birliklerinin bu hayatî yolu koruyacakları sanılan birkaç ay boyunca, bir arap kuşatması halinde yaşamasının bağlı bulunduğu silâh ve besinlerin Kudüs'e sokulması için elden ne geliyorsa ortaya konacaktı.

Plânının doğruluğundan emin olan Yigael Yadin, kendine güveniyordu. Nasılsa, olanakları öylesine kısıtlıydı ki, başka çaresi de yoktu. Bu kış başında, yahudilerin başlıca silâhı iyimserlikti.

Kudüs yaralarını sarıyordu. Karanlığın bastırışı ve çok sıkı bir sokağa çıkma yasağı yangın çıkaran yağmacı arapları Ticaret Merkezi'nden uzaklaştırmıştı. Sağda solda birkaç alev, hâlâ karanlıkta çıtırdıyordu. Şehrin geri kalan bölümünden dikenli teller ve İngiliz polisinin kordonuyla ayrılan bu zengin mahalle, şimdi acınacak bir görüntü ortaya koyuyordu. Arap dişçi Ebussuan felâketin büyüklüğünü seyrediyordu. Elektrik, telefon ve havagazı kesilmişti. Gecenin karanlığında, yakındaki dumanı tüten bir bakkal dükkânının yıkıntılarından geldiğini sandığı bir dizi patlama işitiliyordu şimdi. Bu patlamalar daha birkaç saat mahalleye rahat vermiyecekti; sıcağın etkisiyle binlerce kutu sardalya patlıyordu. İçi ezilen Ebussuan penceresini kapattı. Bu kez kararını vermişti: En kısa zamanda, daha sakin bir mahalleye sığınacaktı.

David Ben Gurion'un on bin tüfek almak üzere Paris'e yolladığı adam, bitkin ve umudu kırık halde başarısızlığını ölçüyordu. O gün, Berri sokağındaki California Oteli'ne Avrupa'nın bütün silâh tüccarları dolmuştu sanki. Ama başta Klinger tarafından Ben Gurion'a yol-

lanan olmak üzere, bütün teklifler temelsiz ve kabul edilmesi imkânsız çıkmıştı. Ehud Avriel'in artık bir tek umudu vardı: Acı bir puro dumanının ortasında karşısına geçmiş oturan ziyaretçi. Hafif bir utanç duygusu belirten sesiyle, Paris'te ufak bir ithalât - ihracat işi yapan Romen yahudisi Robert Abram Abramovici, 1943 yılında küçük bir yelkenliyle Filistin'e girmeyi başardığını ama orada kalmadığını Avriel'e anlattı. Kutsal toprak ona çok dar görünmüştü, bu topraklar üzerindeki şartlar da ona göre fazlasıyla güçtü.

— İyi yaşamayı çok severim, diye itirafta bulundu. Atları severim, kadınları severim. Dolayısıyla da, savaş biter bitmez gelip Paris'e yerleştim. Ama bu kadar güç beğenen biri olmasaydım, hâlâ Filistin'de yaşayacaktım. Sizin yerinize de Ben Gurion, beni silâh almaya gönderecekti.

Avriel'in şaşkınlığı karşısında, eskiden Avrupa'nın en büyük silâh fabrikalarından birinin Romanya temsilciliğini yaptığını ve fabrika yöneticileriyle yakın ilişkilerinin hâlâ devam ettiğini açıkladı.

— İhtiyaç duyduğumuz herşeyi bize satacaklardır, dedi, evrak çantasından iki katalog çıkararak.

Gözleri hayranlıkla yuvalarından uğrayan Avriel, Ben Gurion'un geniş hayal gücünün bile benzerini gözünün önüne getiremiyeceği zenginlikteki silâh fotoğraflarıyla dolu sayfaları karıştırmaya koyuldu.

Abramovici bu silâhların alımının tek ve önemli bir şarta bağlı bulunduğunu da belirtti. Silâh fabrikası herhangi biriyle değil, özerk bir ulusun yetkili temsilcisiyle anlaşma yapabilirdi. Aşağı yukarı altı ay geçmedikçe yahudi devletinin varlığı resmen kabul edilemiyeceğinden, Avriel'in başka bir ülkeden aldığı yetki belgelerini sunması gerekiyordu.

Ben Gurion'un yolladığı adam düşündü. Sonra Ponthieu sokağı, 53 numarada bulunan bir dosyanın kendisine getirilmesini istedi. Bu adresten, daha birkaç ay önce, Avrupa yahudilerinin Filistin'e göçünü yönetiyordu. Hatırladığı kadarıyla da, dosya çok eski çağlardan beri yahudi ulusuyla ilişkisi olmayan bir ülkenin adını

taşıyordu. Önceki yıl, İmparator Haile Selâsiye'nin Avrupa'daki temsilcisi olan bir Rus prensine ödediği bin dolar karşılığı, Avriel Paris'teki Habeşistan Elçiliğinin başlığını taşıyan yüz kadar kâğıt ve bir dizi resmî mühür edinmişti. Yahudilerin Filistin'e gitmek üzere binecekleri vapurlara ulaşabilmeleri için Fransız yetkililerinin istediği sahte vizeleri hazırlamakta bu belgelerden faydalanmıştı. Getirilen dosyada Avriel başlıklı sekiz kâğıt buldu. Suçortaklığını belirten bir gülümseme Abramovici'nin yüzünü aydınlattı. Silâh alımı için gereken belgeler bunlardı işte.

Cebinden iki zarf çıkardı ve birini Avriel'e uzattı. Romen herşeyi düşünmüştü: Bir zamanlar temsil ettiği silâh fabrikasının bulunduğu şehre gitmek üzere alınmış iki uçak bileti vardı zarflarda.

Avriel talihinin yolunda gittiğine sevinirken, iki bin kilometre ötede başka bir yolcu Avrupa'daki görevini başarıyla sonuçlandırdığı için kendi kendini kutluyordu. Suriye'li yüzbaşı Aziz Kerin, iki tarafı da hoşnut bırakan anlaşmayı yaptığı büyük ve modern binadan az önce çıkmıştı. Zbrojovka Brno'nun Prag'da, Belchrido caddesi 20 numaradaki merkezinde E 18 tipi on bin Mauser tüfek ve MG 34 tipi yüz mitralyöz siparişi vermişti. Bunların Şam'a kadar ulaştırılmasını bile sağlamıştı. Yine de, kendinden sonraki müşterinin kimliğini öğrense, genç arabın iyimserliği herhalde epey azalacaktı. Akşam yemeğine başladığı sıra, Ehud Avriel de diş fırçasını, kutsal kitabını ve Faust'unu evrak çantasına yerleştiriyordu. Ertesi sabah Prag'da, Belchrido caddesi 20 numarada bulunacaktı.

*

Ehud Avriel'in Zbrojovka Brno silâh fabrikasına yapacağı ziyaret, Filistin yahudilerinin yaşamaları için gerekli silâhları edinmek üzere verdikleri savaşın yeni bir aşamasıydı. Ürünlerini yetiştirmek için ihtiyaç duydukları su gibi, silâh da yahudilerin devamlı saplantısı olmuştu. 1936 yılına kadar, kibbutzlarında ve tahkim edilmiş

köylerindeki silâh depoları, hep çoğu kere araplardan satın alınan ve gerektiğinde onlara karşı kullanılacak olan çok çeşitli tüfekleri gizlemişti. O yıl, zararsız görünen traktörler, yol yapımında bullanılan silindirler ve buhar kazanları gelmişti Hayfa limanına: Kişisel silâh alımlarının sonu ve Haganah'ı silâhlandırmak için harcanan çok daha ciddi bir çabanın başlangıcıydı bu. Makinelerin hepsi yeni silâh ve cephaneyle ağız ağıza doluydu.

Bunları yollayan da, portakal ihracına başlayan Filistin polisinin eski müfettişlerinden biriydi. Yaptığı işi gizlemek için, Yehuda Arazi, Varşova'da iflâs etmek üzere bulunan küçük bir tarım araç - gereçleri fabrikasını satın almıştı. Her cumartesi, son işçinin de gidişinin ardından Arazi hafta içinde yapılan makineleri söküyor, içlerine silâhları gizleyip yeniden takıyordu. Üç yıl içinde, küçük atelyesi Filistin'e üç bin tüfek, üç milyon mermi, yüzlerce havan mermisi, ve büyük başarı sayılabilecek üç yolcu uçağı yollamıştı. (*).

İkinci Dünya Savaşının patlaması Varşova'daki atelyenin çalışmalarına son verdi, ama başındaki adamın değil. Filistin'e dönen Yehuda Arazi, o günden sonra kendini iki yönlü bir çalışmaya verdi. İngiliz İntelligence Service'i hesabına Almanlara karşı baltalama hareketleri düzenlerken, Haganah'ın gizli silâh atelyeleri hesabına İngiliz silâh depolarını yağmalamaya koyuldu. İngiliz askerleri gibi giyinen ve ellerinde resmî emirler bulunan adamları, depolara girip kamyonlarını doldurduktan sonra gidiyorlardı. Bazıları da, Hayfa - Port Said arasında gidip gelen silâh ve cephane trenlerine gizleniyor, suçortaklarının beklediği belirli noktalarda vagonları boşal-

(*) Bunlardan sadece biri, belirtilen tarihte yerine varmamıştı. İntelligence Service'in mermi dolu bir parti makineye el koymaya hazırlandığını öğrenen yahudiler, geminin yolunu düşman bir limana, Beyrut'a çevirdiler. Bir mucize sonucu, depolarda bekleyen sandıklar Lübnan gümrükçüleri tarafından açılmadı ve 1941 yılında yahudilerin eline geçti. Kibbutzlarda gizlenen makineler 1945 yılında gizli bir atelyede işler hale getirildi ve Filistin'de ilk mermilerin yapımını sağladı.

tıyorlardı. Arazi'nin adamlarının bir bölümü de, kendilerine İngiliz istihkâm subayları süsü verip batıdaki çölde savaş alanlarını dolaşıyor ve bozguna uğrayan Afrika korps'un (*) arkada bıraktığı silâhları topluyorlardı. Haganah bunlarla silâh yönünden çok güçlendi ve Arazi'nin kellesine iki bin sterlin bedel biçildi.

Yine de Haganah'ın silâh efsanesi en olağanüstü dönemini savaş sonrasında yaşadı. Herşey, 1945 yılının bir yaz gecesi, Tel - Aviv'deki bir kahvede başladı. Hayim Slavine adlı yahudi, gazetesini okurken Vaşington kaynaklı küçük bir habere rasladı. Birleşik Amerika'daki silâh fabrikalarına ait yedi yüz bin makine, yepyeni bir halde, gelecek aylar içinde hurdaya çıkarılacaktı. Slavine, yerinden kalkıp evine döndü ve David Ben Gurion'a bir mektup yazdı: «Gidip alın o makineleri, diye yalvardı, çağdaş bir silâh sanayiinin temellerini atmak için gizlice Filistin'e sokun. Bu tarihin yahudi ulusuna bir daha tanımayacağı bir fırsattır.»

Bu alanda, Sovyet cezaevlerinden kurtulma, kırk bir yaşındaki Rus yahudisi Slavine'inki kadar yetkili bir imza bulunamazdı. Az gelişmiş bir ülke için en değerli belgeyle —mühendislik diplomasıyla— Filistin'e gelen Hayim Slavine, fizik ve kimya dallarındaki bilgileri sayesinde Haganah içinde çabucak önemli bir rol oynamıştı. Gündüzleri Filistin'in en büyük elektrik santralından sorumlu olan Slavine, geceleri Rehovot'taki bir apartman dairesinin mutfağında T.N.T. (**) tozu hazırlıyor ve elbombası yapımı için döküm deneylerine girişmiş bulunuyordu.

Çağrısı da, Yalta konferansında bulunan Amerikalı yüksek memurun Ben Gurion'a yaptığı açıklamaların birkaç hafta sonrasına raslıyordu. O günden beri halkını araplarla bir çatışmaya hazırlamanın gerekliliğinden başka şey düşünmeyen yaşlı lider için, Slavine'in mektubu kaderin bir cilvesiydi.

Slavine'e hemen New York'a gitmesini emretti. Ora-

(*) Afrika'daki Alman birliklerinin tümüne verilen ad

(**) Trinitrotolüen: Çok güçlü bir patlayıcı.

da da, Birleşik Amerika'nın en ünlü ve en zengin yahudi ailelerinden birinin temsilcisiyle bağlantı kurmasını sağladı. Rudolph Sonnenborn'un hayatına iki büyük ihtiras hâkimdi, siyonizm ve ailesine ait kimyevî maddeler fabrikası. Ben Gurion'un isteği üzerine, Amerikalı siyonist liderlerden bazılarını toplayıp Sonnenborn Enstitüsü adı verilen bir örgüt kurmuştu. Gizliliğe duydukları eğilim yüzünden seçilen bu dernek üyeleri, Amerika'nın çeşitli bölgelerinden gelme ve çeşitli sanayi kollarında çalışan kişilerdi.

Onların yardımıyla Slavine çalışmaya koyuldu. Bir gazete satıcısının vitrininde raslantı sonucu bulduğu bir dizi eski **Technical Machinery** dergisiyle otel odasına kapandı önce. Çeşitli resimleri devamlı incelemesinin sonucu, başlıca silâhların yapımı için gerekli bütün araç - gereçleri ezberledi.

Ardından bütün Birleşik Amerika topraklarında uzun bir yolculuğa çıktı. Kötü ingilizcesine dikkati çekmemek için kendini sağır - dilsiz gibi göstererek çeşitli fabrikaları gezdi ve hurda demir fiyatına bir sürü hadde makinesi, pres, torna ve başka araç - gereç satın aldı. Ama Amerikan kanunları işini garip bir şekilde zorlaştırıyordu. Çok özel birtakım makinelerin, hurdaya çıkarılmadan önce sahipleri tarafından sökülüp işe yaramaz hale getirilmesi gerekliydi. Bu vazgeçilmez makineleri edinmek için Slavine bir sürü adam tuttu, bunlar Birleşik Amerika'nın başlıca hurda demir depolarını dolaşarak değişik parçaları aradılar. En ufak somun, Harlem'in göbeğinde, 2000 Park Avenue adresindeki eski bir sütçü dükkânında Slavine'in kurduğu karargâha yollanıyordu. Orada, bir kuyumcu sabrıyla, Slavine makineleri yeniden yapıyordu.

Bu akıl almaz çalışma sonucunda, günde elli bin tüfek mermisi yapabilecek makineleri, seri halinde makineli yapımı için gerekli bin beş yüz işlemi gerçekleştiren bir makineler dizisini ve 88 milimetrelk havan mermileri imal eden tornaları ortaya çıkarmayı başardı. Kiloyla ve hurda demir fiyatına satın alınan bütün bu araç - gerecin tümü iki milyon dolara mal olmuştu. Birkaç ay önce, yepyeni olan aynı araç - gerecin değeri kırk kat fazlaydı.

Bütün bunları Filistin'e sokmak yeni bir cambazlık olacaktı. Sayıları ve ağırlıkları bir zamanlar Yehuda Arazi'nin başvurduğu gizleme hilelerini engelliyordu. Bütün dehâsını bu makineleri ortaya çıkarmakta harcayan Slavine, hepsini en ufak vidasına kadar sökmeye koyuldu. İşi bitirdiğinde elinden tam yetmiş beş bin parça geçmişti. Ardından kendi buluşu olan bir şifre uyarınca parçaların listesini yaptı, gideceği yere vardığında İngilizlerin sandıkları açabileceğini de düşünüp üzerlerindeki «Tekstil Makineleri» yazısına uyduracak şekilde parçaları iyice karıştırıp sandıklattı. Bu yüzlerce ton araç - gerecin Filistin'e sokulmasını sağlamak için Slavine'in elinde, hayatî bir arap sanayicisi adına çıkarılmış otuz beş ton tekstil makinesinin ithâlini sağlayan resmî bir izin belgesi de vardı. Bütün parçalar öylesine ustalıkla birbirine karıştırıldı ki, bunların neye yaradığını ancak dâhi bir mühendis anlayabilirdi. Dolayısıyla da her sandık İngiliz gümrüğünden güçlük çekilmeksizin geçti, ayrıca gümrükçülerin hoşgörüsü bolca rüşvetle de sağlanmıştı. (*).

Birleşmiş Milletler'in Filistin'de bir yahudi devleti kurulmasına karar verdiği gece, bu sandıklar çoktan hedefe varmıştı; kibbutzlarda gizleniyor, açılıp zenginliklerini ortaya dökmeyi bekliyorlardı. Güvenlik gerekleriyle, Haganah şefleri son İngiliz askeri gidene kadar bunları gizledikleri yerlerde bırakmayı kararlaştırdılar yine de. Bu süre içinde yahudilerin ihtiyaç duyacakları silâhlarla cephaneyi bulmak için, David Ben Gurion Ehud Avriel'i Avrupa'ya yollamıştı.

Yukarda sözkonusu edilen makinelerin sonuncusu da yeniden monte edilip yerleştirildiğinde, Hayim Slavine tarihin en büyük mekanik bilmecesini çözmüş olmakla öğünebilirdi. Harlem'deki bir sütçü dükkânından İsrail'deki kibbutzlara yollanan yetmiş beş bin parçadan bir tek somun, bir tek halka eksik değildi.

(*) Bu gümrük memurları, o karışık dönemden faydalanan birkaç kişi içindedir. Rudolph Gonnenbura'un bu kitabın yazarlarından birine yaptığı açıklamaya göre, hayatî sayılan bazı araç - gereç Filistin'e vardığında «işbirliği» yapmaları karşılığı bazı İngiliz memurlarının İsviçre bankalarındaki hesaplarına enstitüsü tarafından aşağı yukarı iki yüz elli bin dolar yatırılmıştı.

6

KUTSAL KİTAP VE TABANCA

Hiç bir Filistin yahudisi, Haganah'ın Kudüs bölgesi şefi Ehud Avriel kadar sabırsızlıkla beklemiyordu tüfekleri. Ülkenin geri kalan bölümlerinde olduğu gibi orada da, silâh sıkıntısı gizli yahudi ordusunun elini kolunu bağlıyordu. Şehirdeki güçlerin acınacak halde olan silâh deposu, sadece Amir'in yardımcılarından birinin, silâh uzmanı Yemen'li bir P.T.T. mühendisinin bildiği otuz, kırk ayrı yere dağıtılmıştı. Silâhtan çok daha fazla asker vardı, silâhların modelleri de neredeyse kullanacakların sayısı kadar çeşitliydi. Bu silâhlar genellikle sökülmüş olarak, Haganah'a bağlı kadınların iç çamaşırlarına gizlenerek şehirde gezdiriliyordu.

Yahudilere bir devlet veren oylamadan sekiz gün sonra, Kudüs Haganah'ı Amir'in hatırladığı kadarıyla «biraz hazırlık ve büyük bir kargaşalık» sayesinde beş yüz kadar adamı seferber edebilmişti. Bir telefon, acele karalanmış bir mesaj, ya da yol köşesinde mırıldanılan bir emirle sivil hayatlarından koparılan bu yahudiler, çevresinde daha yaşlı ve hazırlıksız Kudüs yahudilerinden, bir çeşit milisin örgütleneceği devamlı görev yapacak bir çekirdek meydana getiriyorlardı. Amir seferber ettiklerini Rehavia mahallesindeki bir lisede topladı. Bir bölümünü yedek olarak orada bıraktı, ötekileri çatışma ihtimalini en çok akla getiren göz önündeki yerlere arapların ve yahudilerin bir arada oturduğu mahallelere dağıttı. Eski kazaklar ve kadife pantolonlar giymiş bir sürü genç böylece damlarda ve teraslarda, bahçelerde, pencerelerin ve giriş kapılarının ardında mevzilendiler.

Dikkati çekmeden gözlüyor, en ufak olayı kolluyor, mahallede oturanların gidiş - gelişlerini izliyor, şüpheli görünen yabancıların peşine düşüyorlardı. Herşeyden ha-

bersiz aşıklar gibi elele tutuşan çiftler, genç kızın göğsüne bir tabanca ya da el bombası gizleyerek sokaklarda devriye geziyorlardı.

Natanael Lorch yirmi delikanlı ve altı kızla çok sofu olan Mea Shearim mahallesine gönderildi. Orada kızları, boylarının elverdiği ölçüde gizleyebilecekleri silâhların önemine göre ayırdı. Kızlardan biri öyle uzun boyluydu ki, eğer eline geçirebilse bir sahte topu gizleyebileceğini düşündü. En kısa boylulara tabancaları verdi. Genç kızlarla yirmi kadar delikanlının bir arada yaşaması mahalledeki sofu halkın öfkesini uyandırdı ve Lorch, sonunda ikili bir nöbet düzeni kurmak zorunda kaldı. Bunlardan biri yakındaki İngiliz komiserliğinin polislerinden, öteki de Mea Spearim hahamlarının öfkesinden korunma amacını güdüyordu.

Elie Arbel adlı başka bir subay da dinsel toplulukların tutuculuklarıyla karşılaştı. Öğrencilerinin kutsal cumartesi günü savaşmayacakları konusunda yazılı teminat isteyen hahamla bezdirici bir tartışmadan sonra, Arbel kollarını havaya kaldırıp bağırdı:

— Eğer gerçekten bu teminatı istiyorsanız, gidip araplara başvurmalısınız!.

Geniş omuzlu, sakin bir Alman yahudisi olan Shalom Dror'a da, yeni bir tabur kurma görevi düştü. Bu hayalî birliği donatmak için, giysi, battaniye ve taşınabilir yatak istemek amacıyla genç kızları şehirde kapı kapı dolaştırdı. Çevredeki bütün lokantalarda kullanılabilecek yemek karneleri bastırdı. Sonunda, gereken askerleri sağlamak için Kudüs'ün en zengin delikanlı deposuna, İbranî Üniversitesine başvurdu. Scopus Dağının yüksekliklerinden şehre hâkim olan Kudüs'teki genç ve seçkin yahudilerin tapınağı, yeryüzündeki bütün yahudi gençliğini çeken bir yerdi. Haganah şimdi bu gençlerin bazılarından savaşa katılmakla yeryüzündeki yahudi dayanışmasının bir örneğini vermelerini isteyeceklerdi.

Amerikalı Bobby Reisman'ın İbranî Üniversitesi sıralarında bulunmaması gerekirdi. Aslında gitmek istediği Paris'teki Sorbonne Üniversitesiydi. New York'lu bir iş adamının oğlu olan Reisman, havadan indirilen 101. tü-

men saflarında Normandiya'dan Ren boylarına dek savaşmış ve aldığı yara askerlik hayatına son vermişti. Savaştan sonra Reisman, Amerikan hükûmetinin eski muhariplere verdiği öğrenim bursundan Paris'e gitmek üzere yararlanmıştı. Yolda, bir arkadaşı gideceği yönü değiştirmeyi başardı ve Reisman kendini Kudüs'te buldu. Orada felsefe okumak üzere İbranî Üniversitesine yazıldı. Ancak, Leah adında simsiyah saçlı ve Filistin yerlisi bir genç kızın kişiliğinde, çok daha heyecan verici bir konu kısa sürede bütün hayatını doldurdu. 1947 aralığında onunla evlendi ve şehir dışındaki bir öğrenci pansiyonuna yerleştiler.

Bir gece Reisman yatarken, buruşturulan bir kâğıdın hışırtısını işitti. Kapısının altından bir zarf atıldığını gördü, zarfı aldı ve açtı. Ama içindeki mesaj, henüz konuşup okuyamadığı ibranî dilindeydi. Zarfı karısına getirdi, genç kadın bunu ses çıkarmadan okudu. Bitirdiğinde kenara koydu ve düşündü. «Bu bir çağrı, dedi, sonunda. Haganah'a katılma çağrısı.»

Reisman kendini yatağa bıraktı. Avrupa'da savaştan bıkmış, bu ülkeye savaşmak için gelmemişti. Ama cevabını bekleyen karısının kara gözlerini üzerinde hissediyordu. Odanın öteki ucunda, bir çamaşır yığınının altında küçük bir tabanca vardı: Bu tabanca genç yahudi kadınının Haganah'a bağlı olduğunu ve örgütün kendisini çağırdığını belirtiyordu. Yalvaran gözlerine baktı ve karısının katıldığı bir savaşa seyirci kalamayacağını anladı. «Peki, dedi içini çekerek, kabul ediyorum.»

Rehavia lisesi mahzenlerinden birinde, başka bir genç Amerikalı öğrenci de Haganah'a katıldı. Karanlıkta yüzlerini seçemediği üç adam, New York'lu bir hahamın oğlu olan Carmi Charny'yi bir çeşit hücreye sokmadan önce sorguya çektiler. Karanlıkta, bir masanın üzerinde iki şamdan, bir kutsal kitap ve bir tabanca duruyordu. Üzerine tutulan lâmba karanlıkları deldi. Charny kendisini gözleyen adamların varlığını hissetti. Bir elini kutsal kitabın üzerine, ötekini de tabancanın soğuk kabzasına koydu, sonra heyecandan titreyerek «siyonizmin yüce bilinci adına» gizli ordu Haganah'a bağlılık yemini etti.

Aynı törenle, bir kuşak Filistin yahudisi bu örgüte girmişti. Şifreli adıyla «Teyze» diye anılan Haganah, bağlı olduğu yahudi topluluğunun bünyesiyle içiçeydi. Arapların sayıca üstünlüğünün bilincine vardığından erkek ve kadın ayırımı yapmamış, kendi gençlik hareketi olan Gadna'yı kurmuştu. Bu gençlik örgütü, izcilik bahanesiyle genç erkeklerle kızları askerlik hizmetine hazırlıyordu. Böylece, Birleşmiş Milletler'in Filistin'i böldüğü an yahudi gençliğinin çoğunluğu askerlik konusunda birtakım temel konuları biliyordu.

Natanael Lorch adındaki öğrenci gibiler için, Haganah saflarında hizmet etmek bir aile geleneğiydi. Örgütle ilk ilişkisi 1836 daki arap ayaklanması sırasında kurulmuştu. O sıralar gepgenç bir öğrenci olan Lorch, önlüğünün astarı içinde babasına mermi taşımıştı. Başkaları için, on altı yaşında edilen bağlılık yemini Filistin bilincinin uyanmasını simgeliyordu. Nazi vahşetinin kurbanı olan bir bölüm yahudi için de, Haganah'ın Avrupa'daki gizli şebekeleri, kutsal toprakla kurulan ilk ilişki, yakınlaşan kurtuluşlarının ilk belirtisi olmuştu.

Gizlilik Haganah'ın kuralıydı. Bu örgütten kimsenin fotoğrafı çekilmezdi, arşivleri de elden geldiğince azaltılmıştı. Eğitim merkezleri yahudi kuruluşlarının, genellikle okulların ve sendikalara bağlı kulüplerin bodrumlarındaydı. Üçlü bir nöbetçi kordonuyla korunarak, gizli orduya bağlı olanlar haftada bir toplanıp judo yapıyor, silâhları söküp takmayı ya da yaralılara bakmayı, ipe tırmanmayı, zorla bir eve girmeyi ya da hareket halindeki bir otomobilden atlamayı öğreniyorlardı. En ufak bir tehlike belirtisi onları anında çalışkan öğrenciler ya da iskambil oynayan işçiler haline getiriyordu. Daha sonra mesaj götürerek ya da önemli arap ve İngilizlerin gidiş - gelişlerini izleyerek pratik bir hazırlanma döneminden geçiyorlardı. Sonunda, ayda iki ya da üç kere arazide talime çıkıyorlardı. Burası, genellikle güneş altında zorlu bir yürüyüş sonucu vardıkları uzak bir dere yatağıydı. İçine fünye gizlenmiş portakal ya da patatesler tâlim bombası yerini tutuyordu. Ama Haganah cephane yönünden öylesine umut kırıcı bir yoksulluktaydı ki, eğitimin en önem-

li anı sonunda, her genç aday diploma niyetine hakkı olan tek kurşunu aldığında gelip çatıyordu. Yazları, tarım işçisi kılığına giren gruplar kibbutzlara gidip havan topu ve makineli kullanmayı öğreniyorlardı. Arapların çok çekindiği gerilla ve gece savaşı uygulamaları hepsinin uzmanlık alanı oldu. Haganah İngiliz denetimini aldatarak, Jezréel vadisindeki bir tarım istasyonunda kurslar düzenledi ve iki ayda bir, yüz ellişer kişilik subay adayı, grupları yetiştirmeye koyuldu. Buralarda öğretilenler, manda yönetiminin askerî barakalarından sabırla çalınan küçük kırmızı kitaplardan geliyordu. Bunlar İngiliz Ordusunun eğitiminde kullanılan kitaplardı.

İkinci Dünya Savaşı başında, Haganah bir kurmay heyetinin temellerini atmıştı bile. Çeşitli bölümleri Tel - Aviv şehrine, İşçi Sendikaları Konfederasyonu Histadrouth bürolarından birine, bir mimar yazıhanesine, bir bankaya, bir tarım araçları ithalâtçısının iş yerine ve Sular İdaresine dağıtılmıştı.. Arşivleri de şehirdeki binalardan birinin mahzeninde bulunan gizli bölmeye yerleştirildi. Haganah'ın müttefiklerle birlikte savaşa girmesi, üyelerinden bazılarının savaş deneyinden geçmesini sağladı. Kırk üç bin Filistinli yahudi gönüllü savaşa katıldı. Yahudi Tugayı gibi bazı birliklerde, İngiliz komuta heyetine paralel bir de gizli Haganah komuta heyeti vardı.

Garip bir şekilde, siyonistlerin Filistin'deki isteklerinin kalbi olan Kudüs, hiç bir zaman Haganah'ın önde gelen bir merkezi olmamıştı. Manda yönetiminin başkentinde, İngilizlerin denetimi başka yerlerden çok daha sıkıydı. Şehirde yaşayan gençler Haganah'ın çağrısına, kibbutzlarda ve köylerdeki gençlerin coşkusuyla karşılık vermiyorlardı. Ayrıca, Kudüs'teki dinsel topluluklar Haganah'ın hedeflerine kayıtsız, hatta bazan düşmandı.

Yine de, bütün Filistin'de olduğu gibi Kudüs'te de Haganah, yahudi toplumunun en canlı güçlerinden biriydi. Yahudilere kendilerini korumayı öğretmek yolunda harcadığı çabaların, örgütlenmedeki büyük ustalığının, yeraltı çalışmasıyla gösterdiği başarıların ötesinde, gerçek gücü Filistin yahudilerine aşılamayı başardığı ruhtan

geliyordu. Haganah yahudi topluluğunun kendisi demekti.

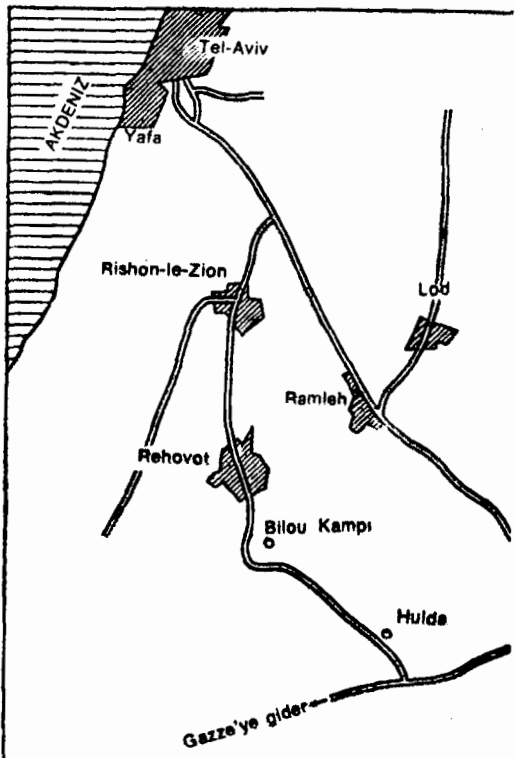
Bireyci olduğu halde eşitlikten yana, kişisel yaratıcılığın sezgilerine boyun eğmesine rağmen iyi örgütlenmiş olan Haganah, şeflerini yahudilerin Filistin'e dönüşü sonucunda ortaya çıkan seçkin gençler arasından seçiyordu. Amerikalı öğrenci Carmi Charny'nin yemin ederek uymayı kabul ettiği bağlılık ve fedakârlık geleneğini bu insanlar yerleştirmişlerdi.

Arap topluluğuna can veren böyle bir gelenek yoktu. Askerlik eğitiminden geçmiş olan arap burjuvazisinden gelme gençler pek azdı. Arap burjuvazisi genellikle askerliği küçümsüyor ve askerlikle ilgili işleri öteki sınıflara bırakıyordu. Gazeteci Hazım Nusseybi ve komşuları Kudüs'ün bir mahallesindeki oturdukları on, on iki evde tek tabanca bulunmadığını görünce, simgesel bir tepki gösterdiler: Aralarından birkaç kişi seçip yardım ve korunma istemek için Arap Yüksek Komitesi merkezine gittiler. Bitmek bilmeyen ve sayısız çay fincanının gelişiyle kesilen bir şark pazarlığı sonucu, Komite adam başına ayda on Filistin lirası karşılığı Samiriye köylerinin birinden gelme on silâhlı muhafız vermeyi kabul etti.

Kudüs'ün bir mahallesi olan küçük burjuva ailelerinin yaşadığı Yukarı Bekaa'da, Buick acentalığı yapan bir arabın üç oğlu, Georges, Raymond ve Gaby Deeb, mahallenin korunmasını sağlamak için bir milis kurmaya yeltendiler. Ama beş bin kişilik mahallede ancak altmış gönüllü bulabildiler. Kadınların çoğu oğullarının, kocalarının ya da babalarının milise katılmasını önlemek için bir bahane buldular. Hatta bazı zengin tüccarlar oğullarını hemen Beyrut ya da Amman'a yolladılar. Deeb kardeşler de milise adam bulmak için Kudüs'teki tek arap gücü olan, Müftü'nün silâhlı askerlerine başvurdular. Aynı fiyata (on Filistin lirası) yirmi sekiz kuzeyli muhafız tut-

tular, bunları garajlara ve teraslara yerleştirdiler, beslenmelerini de mahalle halkına yüklediler. Bu adamlara komuta etmek için de, Deeb kardeşler, kalın sesli ve çok sinirli, ayrıca da skoç viskisine duyduğu büyük eğilimle dikkati çeken bir eski polis memuru aldılar yanlarına. Adamın adı Ebu Halil Genno'ydu. Benzerine zor raslanan Genno ve kiralık askerleri kısa sürede Deeb ailesi ve komşuları için bir kâbus halini aldı. Bütün zamanlarını nöbet tutmak kadar boşaltılan evleri yağmalamakta geçiriyorlardı. Ortada hiç bir şey yokken, bir kedinin geçişi, nedeni anlaşılmayan ufak bir gürültü, uzak bir patlama, tetiğe asılıp yaylım ateşe başlamalarına yol açıyor ve bu tutumları Yukarı Bekaa'da yaşayan araplar kadar yahudi komşularının da ödünü patlatıyordu.

Bu yaylım ateşler belirli bir ölçüde arap köylülerinin kafa yapısını yansıtıyordu. Bir ateşli silâha sahip olmak onlar için, ilk erkek çocuğun doğması kadar kesin bir erkeklik ispatıydı. Hem silâh hem de oyuncak yerini tutan tüfekler, patlamalarının çıkardığı gürültüyle düğün ve cenazeleri, dolayısıyla bütün köy bayramlarını şereflendiriyordu. Bu gelenek onlarda silâhlarla doğal bir yakınlık ve delice bir cephane harcama eğilimi yaratmıştı. Her mermiye büyük değer veren yahudilerde böyle bir cömertliğe hiç raslanmıyordu. Bazan, bedevî geçmişlerinden sadece bir ya da iki kuşağın ayırdığı bu köylülerde, çoğunlukla büyük bir cesaret, içgüdüsel bir gerilla savaşı ve pusu kurma yeteneği vardı. İyi komuta edildiğinde, amansız birer düşman olabilirlerdi. Müftü kendisine en bağlı taraftarlarını her zaman bunların arasında seçmiş, Kudüs'teki temsilcileri de dağınık köylü çetelerini dayanışma halindeki bir güç olarak birleştirip arapların «Haganah»ı yapmak istemişlerdi. Hacı Emin'in kendisi bu orduya **Cihadı Mukaddes Savaşçıları** adını vermişti. Haganah'da görevli genç yahudiler gibi arap gizli ordusu üyeleri de, savaşın Filistin'e serptiği akıl almaz çeşitlilikteki silâhların kullanılmasını öğrenmek üzere uzak tepelere götürülüyorlardı. Bu ordunun da, genç arapları kendine bağlamak amacıyla kurulmuş, **Futweh** adlı bir gençlik hareketi vardı. Ama Müftü'nün yardımcılarının

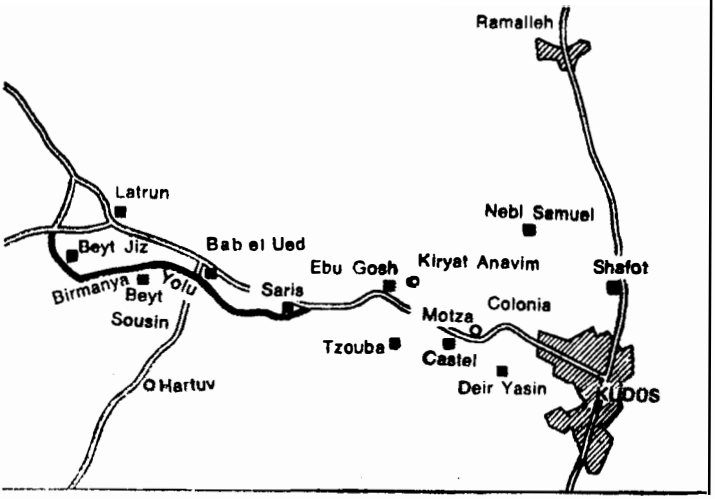
KUDÜS YOLU

Ramleh: Arap köyleri ve şehirleri.

Rehovot: Yahudi köyleri ve şehirleri.

Ramleh: Arap köyleri ve şehirleri
Rehovot: Yahudi köyleri ve şehirleri

Babel Ved'den Kudüs'e uzanan korku yoluydu bu. Arap Lejyonu tarafından kesilince ihtiyar yahudilerle çocuklar Haganah'ın «Birmanya Yolu»nu açmasına yardım ettiler. Tepeler arasından geçen bu yol Kudüs'ü açlıktan kurtardı.

gerçek bir askerî örgüt sandıkları şey, aslında Filistin'in aşiret ve köy yapısı üzerine «bina edilmiş» askerce denebilecek bir kuruluştu. Disipline gelmeyen, geçimini sağlayan köylere bağlı, çağdaş savaş yöntemlerini bellemekten yoksun ve her şeyden önce çeşitli topluluklar içindeki önemlerinden ötürü seçilen şeflerin komuta ettiği ilkel bir orduydu bu. Saflarında hizmet etmek için ilk uyulması gereken şey Müftü'ye kayıtsız şartsız bağlılıktı. Sonunda da bağlılıkları sınanmış aileler, aşiretler ve köyler bu orduya yeni askerler vermekle yükümlü kılınıyordu. Bu haliyle, yahudi topluluğunun bütün katlarına derin ve geniş kökler salmış bulunan Haganah'ın tersine, Müftü'nün ordusu, görevi yahudilerle savaşmak kadar Filistin'deki geri kalan araplara gerçek şeflerinin kimliğini öğretmek olan, bir çeşit özel milisti.

En iyileri yetersiz, en kötüleri korkunç olan bu ordunun şefleri, askerlerini savaş alanında yönetmekten çok arap gevezeliğinin alışılmış oyunlarını becermekte usta, kaba ve okuma yazma bilmeyen kişilerdi. Komutanları, kırk iki yaşında ve Kudüs'ün eski bir ailesinden olan Filistin polisinin eski müfettişlerinden Kemal İrekat'tı. Asık bir yüzü, pos bıyıkları ve yuvalarından fırlayacakmış gibi duran çakmak çakmak olmuş gözleri vardı; adamlarının önünde süvari pantalonu ve beyaz sarıkla resim çektirmeye bayılıyordu. Herkesin önünde yahudileri denize dökeceğine yemin eden ilk Filistinli lider olmakla öğünüyor ve Birleşmiş Milletler'deki oylamadan birkaç gün önce şu açıklamayı yapmış bulunuyordu: «Dört yüz kişiyle Tel - Aviv'i ele geçireceğim.»

Kudüs araplarının, ordularının yetersizliğine pek aldırdıkları yoktu. Kendi topluluklarının düşmanlarından iki kat fazla olduğunu biliyorlardı. Yahudilerin tersine, Yakın Doğu'da silâh yönünden beslenebilecekleri kaynaklar vardı. Bir de, Kudüs çevresindeki köylerinin stratejik yeri onlara üstünlük sağlıyordu.

Herşeyin üstünde, yaşamalarının anahtarını başka yerden bekliyorlardı. Haftalardan beri bütün komşu başkent radyoları ve gazeteleri, Filistin araplarına dramlarının bütün arapların dramı olduğunu tekrarlıyorlardı.

Komşuları bu ülkeyi asla Yahudilerin eline bırakmıyacaklardı. Eskiden Hazreti Ömer ve Selâhaddin Eyyubî'nin askerlerinin yaptığı gibi, kardeşlerinin yardımına koşacaklardı. Topları, tankları, uçaklarıyla yapılan iğrenç haksızlığın öcünü Filistin adına alacaklardı. Filistin arapları korkusuzca bekleyebilirlerdi. Toprakları arap ordularının gücüyle onlara geri verilecekti.

İKİNCİ BÖLÜM

PARA VE SİLÂH

1948 KIŞI

7

«KUDÜS'Ü BOĞACAĞIZ»

Kahire'nin büyük caddesi Kasr el Nil, o 1947 akşamı insanla dolup taşıyordu. Kalabalık alışılageldiği gibi, Mısır Dışişleri Bakanlığı binasının aydınlık pencerelerini seyretmeye gelmişti. Aubusson (*) halılarıyla süslü kabul salonunda, yedi Arap ülkesinin Başbakanları ya da Dışişleri Bakanları, sigara dumanları arasında tartışıyorlardı. Tartışmaları altı saatten beri sürüp gitmekteydi.

Bu adamların yedisi Arap Birliğine bağlı yedi ülkeyi temsil ediyordu: Mısır, Irak, Suudi Arabistan, Suriye, Yemen, Lübnan ve Ürdün. Sekizinci kişi örgütün genel sekreteriydi. Temsil ettikleri güç çok büyüktü. Bir arada, aşağı yukarı beş milyon kilometre kareye yayılmış bulunan kırk beş milyon insana hükmediyorlardı. Filistin'in nüfus yönünden otuz, yüzölçümü açısından da iki yüz katı demekti bu. Uçsuz bucaksız çöllerinin altında yeryüzünün en büyük petrol yatakları yatıyordu. Üçü —Mısır, Irak ve Ürdün— küçümsenemeyecek beş düzenli orduya komuta ediyorlardı.

Dil, geçmiş ve din onları gerçek olmaktan çok gözle görülür bağlarla birleştiriyordu. Ama politika ayırıyordu. Suriye ve Lübnan Fransız tipi parlâmenter cumhuriyeti seçmişlerdi. Suudî Arabistan, Yemen ve Ürdün feodal devletlerin aşiret yapısında yaşıyorlardı. Mısır ve Irak belli belirsiz İngiltere'yi andıran meşrutî birer krallıktı. Bu rejimlerin çoğunu bir iç düşmanlıklar dokusu kemi-

(*) Fransa'da Colbert tarafından kurulan halı tezgâhlarıyla ünlü şehir.

riyordu. Kimi tarihten gelen bu düşmanlıklar, Kahire ve Bağdat halifeleri arasındaki uzak ihtilâflara kadar gidiyordu. Petrolün zengin ettiği Arabistan'ı daha talihsiz komşularıyla karşı karşıya getiren gibileriyse çok daha yeniydi. Bunlara, Irak'ı Suriye'yi kendi topraklarına katmak, Suriye'yi de Lübnan'a sahip çıkmak gibi isteklerde bulunmaya iten ulusal ve kişisel düşmanlıklar ya da yerel ihtiraslar ekleniyor, tümü çeşitli hükûmetleri devamlı tertiplere yöneltiyordu.

Yine de, Filistin meselesi artık bütün sorunların üzerindeydi. Arap siyaset adamlarının yurtseverlikleriyle ünlerinin ölçüldüğü birim halini almıştı. Dört yıldan beri bir çeşit açık arttırmaya girişip, şimdi yahudilerin varlığından kendilerini kurtarmalarını isteyen Filistin araplarının uzlaşmaz tutumunu desteklemişlerdi. Lübnan Başbakanının şu sözleri o günlerin havasını yansıtıyordu: «Birleşmiş Milletler kurulacak yahudi devletinin her yurttaşını askerlerinden biriyle korumalıdır.»

Şimdi bu savaşçı açıklamaları hafifletmek ve gözdağını eyleme çevirmek saati gelmişti. Ama geçip giden uzun ve fırtınalı hafta yurtsever söylevlerle herkesin gerçek duyguları arasındaki uçurumu ortaya koymuştu. Filistin'li kardeşleriyle aralarında kopmaz bağlar bulunduğunu yürekten açıklayan bazıları için, bu cömertçe bağlılık aynı topraklar üzerinde besledikleri büyük istekle sınırlanıyordu. Hepsi de, aralarındaki çekişmeler ve çıkar ihtilâfları üzerindeki akla gelebilecek etkiler hesaplanmadan önce Filistin'de herhangi bir eyleme girişmemek gerektiğini düşünüyorlardı. Bu yüzden de, kendi sözleri ve araplarla yahudiler arasındaki güç dengesi konusunda hayalî görüşlere kapılmamalarının tabiî sonucu, yanılgıya düşüyor, siyonistlerle yapılacak savaşın zorunlu kıldığı fedakârlıkları en kısa zamanda göze almak gerektiğini hissetmiyorlardı.

Birbiri ardından her gece, ev sahibi ülke temsilcisine ayrılan koltuğundan, Mısır Başbakanı Mahmut Nukraşi Paşa tutumunu tekrar tekrar açıklamıştı: Silâha ve paraya evet, Mısır Ordusuna hayır. Bu red cevabını doğrulayan birkaç çok önemli neden vardı: Süveyş kanalı ko-

nusunda Mısır'la İngiltere arasında ihtilâf çıkmıştı, bu ihtilâf Filistin'de savaşan birliklerin silâh ve yiyecek yönünden desteklenmesini tehlikeye sokabilirdi.

Mısır Başbakanının sağında, Arap dünyasının en zengin ülkesi Suudî Arabistan'ın temsilcisi, Prens Faysal oturuyordu. Arabistan'ı birleştiren kral İbnissuud, bir kuşağa sığacak süre içinde bütün aşiretleri toparlayarak çölde, Kızıldeniz'den İran Körfezine kadar uzanan büyük bir imparatorluk kurmuştu.

Şeflerinin zenginliğiyle Krezüs destanlarını yeniden canlandıran bu ülkenin Hîcaz kral yardımcısı ve Dışişleri Bakanı olan İbnissuud'un dördüncü oğlu ileri görüşlü bir diplomattı. Kamuoyunun şarklı bir emir hakkında beslediği önyargıların tam tersiydi. Erkeğin yerinin geleneksel olarak hareminin büyüklüğüyle ölçüldüğü bir ülkenin prensi olan Faysal, hayatı boyunca bir tek kadınla evlenmişti ve onunla basit bir hayat yaşıyordu. Eşek sütü içerek tedavi ettiği mide ülserinin devamlı acıları yüzünü buruşturmuş ve hüzünlü gözlerini ressam El Greco'nun acı çeken İsa resimlerine benzetecek kadar karartmıştı.

Konferansa yolladığı bir telgrafta, İbnissuud son isteğinin askerlerinin başında Filistin'de can vermek olduğunu tekrarlamıştı. Bu soylu bir istek, ama zayıf bir yardımdı. İbnissuud'un ordusu yoktu. Buna karşılık, petrolü vardı. Petrol akıtan çeşmelerini kapamak tehdidi batılı ülkeleri ve özellikle Birleşik Amerika'yı, yahudi devletini desteklemeleri politikalarını yeniden gözden geçirme zorunda bırakabilirdi. Arabistan'ın, ihtilâfa bulunabileceği bu en güzel katkı konusunda dostları tarafından devamlı sıkıştırılan Faysal, sertçe şu cevabı vermişti: «Sorun Filistin'dir, petrol değil.»

Prensin karşısında, İbnissuud'un imparatorluğunu kurabilmek için Arabistan'dan kovduğu bir ailenin, Irak'lı Haşimî'lerin temsilcisi vardı. Bu ülkeyi yöneten ufak tefek ve bıyıklı adam Osmanlı İmparatorluğu'nun eski bir subayıydı. 1917 yılında arapların ayaklanmasına katılmıştı ve o dönemi yaşayıp hâlâ önemli bir görevde bulunan son kişilerdendi. Lawrence'in yakın dostu Nuri

Sait Paşa, Şam'a İngiliz ve arap birlikleriyle girmişti. Bu silâh arkadaşlığının görüntüsü hayat boyu etkilemişti onu. O günden beri durup dinlenmeksizin ülkesinin Londra'ya dayanması gerektiğini savunuyordu ve İngiltere'nin Dicle kıyılarındaki en sadık adamı olmuştu.

Hiç bir arap lideri, Nuri Sait gibi gizlice Londra'yla görüşüp yahudi devletinin kurulması karşılığı İngiltere'nin en büyük düşü olan Akdeniz'den İran Körfezi'ne kadar «verimli bir arap hilâli» ni gerçekleştirmek yönünde onu destekleyerek, Suriye'yi topraklarına katmasını sağlayabilirse, buna razı olacağını söyleyip, açıktan açığa yahudilere en ağır küfürleri yağdırmıyordu. Nuri Sait'in konferansa yolladığı temsilci zaman kazanma amacını güden bir plân önermişti. «İngilizlerin Filistin'den çıkmalarını bekliyelim, öğüdünü veriyordu. O zaman arap orduları, başlarında Irak olduğu halde, Tel - Aviv üzerine çökeceklerdir.» Bu öneri ilgiden çok kuşku uyandırmıştı. Nuri Sait'in düşmanları onun bütün girişimlerinde, koruyucusu olan İngilizlerin gölgesini görüyorlardı.

Kafasına kırmızı bir fes geçiren, keyifli gülüşü fırlak elmacık kemiklerini daha da belirginleştiren Lübnan Başbakanı Riyad Sulh, Filistin'in paylaştırılmasına güçle karşı koymaktan yanaydı ve hemen bir gerilla savaşı başlatmak istiyordu. Otoritesi çok büyüktü. Tam altı kere, Türkler ve Fransızlar tarafından ölüme mahkûm edilmişti. Cezaeviyle sürgün arasında mekik dokumakla geçen bir hayatın ardından, halkının haklı olarak gururlandığı bir binanın mimarı olmuştu. Batı'nın sömürgeleştirdiği arap ülkeleri içinde, zincirlerini kırıp ilk bağımsızlığa kavuşanı Lübnan olmuştu. Filistin ihtilâfı Riyad Sulh'a bir kere daha mücadele hırsını giderme fırsatı veriyordu. Ama ülkesinin bu ihtilâfa katkısı ancak simgesel olabilirdi, ordusu yoktu çünkü. Yine de Riyad Sulh, kişisel bir davranışla örnek olmak istemişti. Karısının öfkeli itirazlarına kulak asmıyarak, evinin yanındaki matbaayı Filistinlilere mermi yapmakta kullanılan bir atelye hâline getirmişti.

Sulh'un yanında, arapların bağımsızlığa kavuşmaları uğruna hayatını onun gibi cezaevlerinde ve sürgünde

geçirmiş olan dostu ve başlıca siyasî müttefiki, bir büyük toprak sahibi oturuyordu. Birinci Dünya Savaşından önce, arapların bağımsızlığını Türklerden koparmak amacıyla kurulan gizli El Fetih derneğinin ilk üyelerinden biri olmuştu Suriyeli Cemil Mardam. O da kesinlikle Filistin'de hemen gerilla harekâtına girişilmesinden yanaydı. Suriye'de üslenecek ve Suriye'lilerin genel denetimi altında bulunacak böyle bir girişim, ona göre komşusu Irak'ın yayılma niyetlerini engelliyebilirdi.

Masanın tam ortasında, kehribar tesbihini parmakları arasında sinirli sinirli şaklatan Arap Birliği Genel Sekreteri Abdurrahman Azzam Paşa, bütün bir hafta boyu karşıt görüşler arasında yol almaya çalışmıştı. Lawrence arapları Türklere karşı ayaklandırırken, aynı Türklerin desteğini sağlayan Azzam Paşa Mısır'daki İngiliz yönetimine karşı başkaldırmaya yeltenmişti. Ekim İhtilâli haberinin İstanbul'a ulaştığı gün Lenin'den kendi ayaklanmasını da desteklemesini isteyerek, sovyetlerin arap dâvasına yardım etmeleri yolunda başvuran ilk arap olmuştu kuşkusuz.

Dört sayfalık bir muhtıra duruyordu önünde. Üzerinde «gizli» yazısı bulunan bu belge, çeşitli eğilimler arasında bir uzlaşma yolu bulmaya yönelik kendi sabırlı çabalarının sonucuydu büyük ölçüde. Azzam Paşa ağır ağır muhtırayı okumaya koyuldu. Birinci paragraf bütün arap liderlerini Kahire'de toplayan nedenleri özetliyordu. «Arap Birliği, deniyordu, bir yahudi devletinin kurulmasını engellemeye ve birleşik, bağımsız bir arap devleti olarak Filistin'in toprak bütünlüğünü korumaya kararlıdır.»

Genel Sekreter yanında oturanlardan en az üçünün bu taahhüte ciddi itirazları olduğunu, hele bunun bedelini ödemekten daha da çekindiklerini biliyordu. Ama bütün hafta süren tartışmalar böyle bir kararı uygulamak için arapların ihtiyaç duyduğu ortak iradeyi meydana çıkaramamışsa da, her gün savaşçı niyetlerini açığa vuran ateşli bildiriler onları kendi gevezeliklerinin tutsağı yapıyordu. Karar herkesçe onaylanıp imzalandı.

Azzam Paşa bunun üzerine, daha önceden yapılan

hesaplar uyarınca, her ülkenin Arap Birliğine on bin tüfek, üç bin gönüllü ve Filistin'de gerilla harekâtını hemen başlatabilmeyi sağlamak için bir milyon sterlin vermeleri gerektiğini açıkladı.

Suriyeli Cemil Mardam memnundu. Bu taahhüt ve yüzbaşı Kerin'in Prag'dan satın aldığı on bin tüfekle, öngördüğü gerilla harekâtı uygun şartlar altında başlıyacaktı.

Nuri Sait'in temsilcisine yan gözle baktıktan sonra, Azzam Paşa muhtırasının son ve en önemli maddesini okudu. Arap Birliği, deniyordu bu maddede, düzenli arap ordularının Filistin'e birleşik bir müdahalede bulunmasını sağlamak için hazırlanacak plânın sorumluluğunu, Çanakkale savaşında çarpışmış olan Iraklı general İsmail Saffet'e vermeyi öngörüyor.

☆

Filistin dramının merkezinde bulunan kızıl keçi sakallı adamın gölgesi, Arap Birliği şeflerinin bir hafta süren toplantısında her an hazırdı. Kahire'nin dış mahallelerinden birindeki villâsından, Hacı Emin Hüsseyni tartışmaları büyük bir dikkatle izlemişti. Kahire'de toplanan adamların her biri, arka arkaya bu villâya kadar gizlice uzanmışlardı. Hacı Emin konuklarını büyük bir Kudüs fotoğrafının altında kabul etmiş, tatlı sesiyle onları kendi görüş çizgisini benimsemeye çağırmıştı.

Hacı Emin Filistin'de düzenli ordular bulunmasını istemiyordu. Askerin varlığıyla bölgeye fiili bir iktidarın yerleştiğini çok iyi biliyordu ve Filistin üzerindeki üstünlüğünü başkalarıyla, özellikle Irak ve Ürdün'deki düşmanlarıyla paylaşma niyetlisi değildi. Tam tersine, hedefi dış yardım olmaksızın yahudileri yenecek kadar güçlenmekti. Dolayısıyla da, şimdilik Arap Birliğinin kararları onun isteklerine uygun düşüyordu.

Şimdi hedefi toplanacak silâh, gönüllü ve paranın denetimini elinde tutmayı sağlamak, Filistin'deki bütün gerilla hareketlerini kendi başkomutanlığı altında toplamaktı. Bu niyetini doğrulamak için de bir imzayla dağınık

köylü çetelerini «Cihadı Mukaddes Savaşçıları» diye adlandırılan örgütünde toplamıştı. Artık daha da önemli bir karar almaya hazırdı: 1936 yılında İngilizlere karşı girişilen ayaklanmanın ortaya çıkardığı en yetenekli askerî şefi Filistin'e yollayacaktı.

☆

Duvarlar haritalarla kaplıydı. Basit bir tahta çalışma masasının iki ucuna yerleştirilen şamdanlar odayı aydınlatıyordu. Beyaz saçları alevlerin ışığında parlayan David Ben Gurion, çevresinde oturan adamlara bakıyordu. Bu gizli toplantı, Kudüs dışındaki bir yahudi lisesinin salonunda yapılıyordu. Gelecek aylar boyunca Filistin yahudilerinin en büyük sınavı bu şehirde vereceklerine inandığı için, Ben Gurion şehrin Haganah şeflerini toplamak istemişti. Tecrit edilmiş, yaşamak için tek ve üstelik çok tehlikeli bir yola bağlı olan Kudüs yahudi cemaatinin en zayıf yanıydı. Buraya vurulacak kesin bir darbe Ben Gurion'un bütün umutlarını yok etmeye yeterdi.

— Araplar Kudüs'ü boğmayı başarırlarsa, dedi, geriye bizi temizlemeleri kalır. Devletimiz de doğmadan ölmüş olur.

Bu kötümser girişin ardından, yahudi lider daha genel görüşlere geçti. Arap Birliği bakanları Kahire'de hâlâ tartışırken, dehâya varan sezgisi şimdiden, arapların gevezelikleri dolayısıyla hangi aşırı uçlara sürüklenecekklerini kestirmesini sağlıyordu.

— Beş arap ordusuna karşı vereceğimiz savaşa hazırlanma sırası gelmiştir, diye devam etti.

Bu sözler cellâdın satırı gibi iniverdi. Dinleyenlerden bazıları inanmaz gibiydiler.

— Nazaret'li arapların bize tankla saldıracaklarını sanıyor musunuz? diye sordu biri alaycı sesiyle.

Kudüs Haganah'ın plânlarını hazırlamakla görevli eski Çek subayı Elie Arbel'e bütün bunlar inanılmaz geliyordu: «Ben Gurion birden beş arap ordusuna karşı savaş hazırlığına girişmemiz gerektiğini söylerken, İngilizler hâlâ silâh taşıdığımız gerekçesiyle sokaklarda bizi tu-

tukluyorlardı.» Ben Gurion inat etti. Düşmanlarını küçümseme gibi bir hataya asla düşmediğini ve birleşik beş arap ordusunun saldırısı kadar hiç bir şeyin ulusunu tehdit edemiyeceğini anlattı. Ama düşmanlarını gözünde de büyütmüyordu. Çılgınca böbürlenme, lâfla gerçeği birbirine karıştırma, savaşa fedakârlık yerine söylevlerle hazırlanma eğilimlerini biliyordu. Savaş tehditleri halkı için korkunç bir tehlikeydi. Ama bu tehditler, aynı zamanda paha biçilmez bir fırsat veriyordu onlara.

Birleşmiş Milletlerce karara bağlanan Filistin'in paylaştırılması, gerçekten hoşnutluk verici bir çözüm yolu değildir, dedi. Ama buna uyma kararlısıydı. Kudüs'ün uluslararası bir şehir sayılması, bütün yahudiler gibi onun da yüreğinde acılı bir yara açmıştı. Yahudi devletine tanınan uzun ve girintili çıkıntılı sınırlar savunulur gibi değildi. Birçok yahudi yetkilisi, arapların tutumunu ne olursa olsun, devletlerinin topraklarını genişletmeyi öneriyorlardı. Ama Yahudi Ajansı genel kurulunda çoğunluğun desteklediği Ben Gurion, bu teklifi kesinlikle geri çevirmişti.

Ancak, arap devletleri savaşçı niyetlerinde diretirlerse anlaşmalar hükümsüz kalacak ve yahudi devletinin sınırları Birleşmiş Milletler'in kabul ettirdiği değil, ele geçirip savaş boyu gücüyle koruyabileceği yerler olacaktı.

Ben Gurion Filistin'in tarihini iyi biliyordu. Kaç kere arap uzlaşmazlığının umulmadık anlarda siyonistlerin isteklerine hizmet ettiğini görmüştü. «Tehditleriyle, başka türlü gerçekleştirmemize imkân bulunmayan olağanüstü başarılar kazanmamıza yardım ettiler.», onun sözleridir. Giriştikleri ilk saldırılar yahudi çiftçileri istemistemez yahudi emekçi kullanma zorunda bırakmıştı. Yafa yahudilerine karşı yöneltilen saldırılar da Tel - Aviv'in kurulmasına yol açtı. Hitler'in toplama kamplarından arta kalanlara Filistin'e yerleşme hakkı tanımamakla, araplar bütün dünyayı bir yahudi devleti kurulmasını desteklemeye itmişlerdi. Arapların yahudiler yararına yapabilecekleri en büyük hata, Ben Gurion'a göre Birleşmiş Milletler kararını reddetmekti. «Bu kararı reddetmeleri bi-

zim için herşeyi değiştirecek, diye düşünüyordu, çünkü ele geçirebildiğimizi topraklarımıza katma hakkını verecek.»

Ama Ben Gurion ileri görüşlülüğünde yalnız kalıyordu. Böylesine büyük tehditlerden bir umut kaynağı çıkaran tek kişiydi aşağı yukarı.

Kudüs'ten binlerce kilometre ötede, başka biri ihtilâfın sonuçlanması konusunda kendi görüşünü açıklamıştı. Yahudi liderin tersine, bu adam eşi bulunmayan bir askerî tecrübe hazinesine sahipti. İkinci Dünya Savaşında İngiltere'nin kazandığı en büyük zaferin mimarı, ordularını Fransa'nın Caen şehrinden Hamburg'a kadar götürmüştü ve kehaneti Hacı Emin Hüsseyni'nin palavralarına ağırlık kazandıracaktı. Mareşal Sir Bernard Montgomery, Lord of El Alamein, kriket argosundan alınma bir deyimle arapların altı sopa darbesiyle yahudileri denize dökeceklerini söylüyordu.

Kudüs ve Şeria Irmağının ötesinde, Moab Dağlarının karanlık çizgisinin öbür yanında, esrarlı görünüşlü bir arap kralı her akşamki gibi Amman'a tepeden bakan sarayının salonunda oturmuştu. Usta bir satranç oyuncusu olan Kral Abdullah önündeki tahtaya bakıyor ve yapacağı hamleyi düşünüyordu. Santranç taşlarından en çok atı severdi, taktiği de garip bir şekilde o sıra ulaştığı yere varmasını sağlayan taktiği andırıyordu.

Üzerinde hüküm sürdüğü krallığın dörtte üçü, yarım milyondan az insanın yaşadığı bir çöldü. Bütçesi de, İngiltere'nin yardımları hesaba katılmazsa, ancak bir buçuk milyon sterline ulaşıyordu. Bu neredeyse ıssız topraklardan yine de Abdullah'ın Orta Doğu satranç tahtasında yönetebileceği taşlar fışkırmıştı: İslâm'ın tek profesyonel ordusunda görevli adamlar, David Ben Gurion'un herkesten çok çekindikleri, Arap Lejyonu. Yine de hiç bir arap Kral Abdullah kadar Ben Gurion'la bağdaşamazdı. Son on yıl içinde Filistin yahudileriyle gerçek ilişkiler kuran tek arap yöneticisi Abdullah'dı. Her sabah,

Hazreti Muhammet'in soyundan gelen bir arabın Kuran'ının ayetlerini aydınlatan ışık ülkesinin kuzey batısına yahudilerin kurduğu bir elektrik santralından geliyordu. 1947 kasımında, bu elektrik santralı müdürünün evinde Abdullah gizlice Golda Meir'le buluşmuştu. Görüşme tam bir dostluk havası içinde geçmişti. Kral yahudilere yönelen hiç bir saldırıya katılmayacağını tekrarlamıştı. Yahudi Ajansı temsilcisine dostluğunu belirtmiş ve Hacı Emin'in ortak düşmanları olduğunu hatırlatmıştı. Filistin'in paylaştırılması tasarısını olumlu karşılamıştı. Birleşmiş Milletler bu kararı verirse araplara bırakılan toprakları kendi ülkesine katacağını da hissettirmişti.

Abdullah, fikir almak ve teknik yardım sağlamak için yahudi komşularını sık sık ziyaret etmişti. Gerçekte Abdullah yahudilerin gelişini, Batı'da saldırıya uğramış sami ırkından bir ulusun, yine bir batı kuruluşu olan sömürgecilik tarafından gelişimi engellenmiş sami ırkından başka bir ulusa yardım etmek üzere Doğu'ya dönüşü olarak niteliyordu. Arapların paylaştırmayı önleyecekleri konusunda hayale kapıldığı da yoktu. Propagandasıyla bütün Filistin yahudilerini arap sopaları önünde tabanları yağlayıp kaçan Mea Shearim sinagoglarının sofu öğrencilerine benzeten Müftü'nün, yahudileri ülkelerine yerleşen tüccarların yumuşakbaşlılığına bakıp değerlendiren Suriye'lilerin ve Irak'lılartın tersine, Abdullah komşularını harekete geçiren gücü ve yeteneği çok iyi biliyordu.

Beyaz sivri sakallı kral Kahire'de birbirini yiyen Arap Birliği şeflerini büyük bir küçümsemeyle izliyordu. Arap Birliğine «içine yedi kelle atılmış bir torba» diyordu. Genellikle Mısırlılardan ve özellikle Kral Faruk'tan nefret ediyordu. «Bir Balkan köylüsünün oğlunu sadece kral yapmakla centilmen haline getiremezler», diyordu. Toprakları ağzını sulandıran Suriye'lileri, rahatsız edici ve kavgacı komşular olarak görüyordu. Bir de, Abdullah 1921 yılındaki ilk görüşmelerinden beri Müftü'den nefret ediyordu. «Babam, diyordu taraftarlarına sık sık beni hep «cihad» açmak isteyenlere karşı uyarmıştır.»

Bu ince yapılı, soluk yüzlü ve zekâ parıltılarıyla do-

lu bakışlı kralın bütün hayatı, arka arkaya gelen bir yoksunluklar dizisi olmuştu. 1914 yılında İngilizlere ilk kez, Türk hâkimiyetine karşı bir arap ayaklanması fikrini veren oydu. Ama Lawrence bu ayaklanmanın yönetimini küçük kardeşi Faysal'a vermeyi yeğlemişti. Böylece zafer Abdullah'ın yanı başından geçip gitmiş, daha sonra ailesi İbnissuud tarafından Arabistan'dan kovularak kızıl Deniz kıyısındaki tahtını kaybetmişti. Bir avuntu olarak İngilizler, Filistin'den Churchill'in koparıp aldığı bu ıssız emirliği Abdullah'a vermişlerdi. Oysa kardeşi Faysal'a aynı eller, Irak tahtını sunmuştu. Bu armağanın önemsizliğini belirtmek için, Churchill, «bir pazar günü öğleden sonra Kahire'de tek kalem darbesiyle» Ürdün'ü yaratmış olmakla öğünmüştü.

Ülke halkı yeni krallarını bir yumurta ve domates yağmuruyla karşılamışlardı. Yıllar boyu evi, Amman'a hâkim bir tepede kurulmuş olan basit bir bedevî çadırıydı. Aynı yerde bugün sarayı yükseliyordu. Talihi 1934 yılında, İngilizler birden varlığını hatırlayıp Müftü'nün gitgide artan etkisini dengelemek için Abdullah'ın otoritesini sağlamlaştırmaya karar verdiklerinde dönmeye başlamıştı.

Bir sürü ihtirasın yakıp kavurduğu, herşeyden önce de ailesinin küçük düşürülmesinin öcünü alıp atalarına lâyık topraklarda hüküm sürmeyi isteyen Abdullah için, bütün bu geçen yıllar çok acı olmuştu. Ama çağdaşlarından birinin de belirttiği gibi, «kanarya kafesinde tutsak bir şahin» olarak yaşamıştı.

Filistin'in paylaştırılması belki de ona, şimdi çeyrek yüzyıldan beri tanınmayan fırsatı, düşlediği gibi güçlü bir şef olup adına uygun topraklar üzerinde hüküm sürmeyi sağlayacaktı. Ayrıca, Abdullah'ın Kudüs'e özel bir bağlılığı vardı. Bu şehre sahip olmak kişiliğine uluslararası bir prestij sağlayacak ve İbnissuud'un İslâm dünyası içindeki rolüne sahip çıktığı Haşimî'leri yeniden eski yerine getirecekti. Kudüs'te hüküm sürme hakkından yoksun kalınca, Abdullah bir kum yığınının kralı olmaktan başka şeye yaramıyacağını biliyordu.

Satranç tahtası üzerinde taşlarını ilerletirken göster-

diği özenle, ihtirasının gerçekleşmesine yardımcı olabilecek girişimleri düşündü. O aralık sabahı, Kahire'deki Arap Birliği liderleri sonu gelmez tartışmalarından birine dalıp giderken, ilk hamlesini yaptı. Saat on ikiye gelirken Başbakanı, kral sarayının yakınındaki basit bir evin, İngiltere'yi Ürdün'de temsil eden sevimli ve kibar bir adamın, Sir Alec Kirkbride'ın evinin kapısında belirdi.

Kahveler içilip alışılmış dostluk sözleri tekrarlandıktan sonra, Abdullah'ın habercisi ziyaret nedenine geldi. Paylaştırılan Filistin'de kurulacak arap devletinin başına Kudüs Müftüsü gelecekti. Oysa Müftü pek İngiltere'nin ve Kral Abdullah'ın çıkarlarına hizmet etme eğiliminde olmayan bir adamdı. Saçma sapan sınırları ve iç çekişmeleriyle, kurulacak arap devleti nasılsa bir kargaşalığın göbeğine düşmekten ve sonunda yahudi devletince yenilip yutulmaktan kurtulamıyacaktı. Yine de bu felâketi önlemenin bir yolu vardı, bu konuda İngiltere'nin nabzını yoklamak için Abdullah'ın başbakanı oraya kadar gelmişti. Çünkü bu yol herhalde halk tarafından hoş karşılanmayacaktı, Abdullah da bulduğu çareyi kabul ettirmek için İngiliz desteğine ihtiyaç duyuyordu.

Kral Abdullah Filistin'in araplara bırakılan bölümünü ülkesinin topraklarına katarsa, Majestelerinin hükûmetinin tepkisi ne olacaktır? diye kibarca sordu başbakan.

☆

Ateşin yanındaki koltuğa gömülmüş oturan düşünceli bir adam, Johann - Sebastian Bach'ın org için bestelediği parçaların görkemini içine sindiriyordu. Amman'ın yüz kilometre ötesinde, Kudüs'teki gösterişli evinde, Filistin'in İngiliz Yüksek Komiseri en sevdiği dinlenme anının tadını çıkarıyordu. Akşam yemeğinden önce, Sir Alan Cunningham müzik dinlemek ve omuzlarına çöken sorunları düşünmek için hep küçük salonuna kapanırdı.

Ama 1947 yılının bu aralık günlerinde İskoçyalı somurtuyordu. Filistin'deki görevi birbirini izleyen bir hayâl kırıklığı dizisi olmuştu. Görevinin sonuna yaklaşırken de, hayal kırıklıklarının en büyüğü onu bekliyordu hâlâ.

Bütün bu süre içinde Londra'nın kendisini nasıl yalnız bıraktığını acıyla hatırlıyordu. 1945 ekiminde Filistin'e atanmasından beri, ülkede izlemesi gereken politika konusunda hep çelişik görüşlerle karşılaşmıştı. Kudüs'e doğru yola çıkmadan önce, direktif alabileceği umuduyla başbakanı görmeye gitmişti.

— Ha! diye cevap vermişti Clement Attlee omuz silkerek, oraya gidin ve Filistin'i yönetin.

Ziyaretçisinin şaşkınlığını farkederek, Attlee onu kapıya kadar geçirmek için ayağa kalkmıştı. Elini İskoçyalının omuzuna koymuş ve eklemişti:

— Sorunuza bir politikacı cevabı verdiğim için özür dilerim general. Ama verebileceğim tek cevap bu.

O günden beri de, geçen haftaya kadar, yani üç yıl süreyle Filistin'deki Yüksek Komiser hiç bir belirgin talimat almamıştı.

Bütün dram burada, diye düşünüyordu Cunningham; Londra kendine bir yol çizip bu yolda ilerlemekten aciz. «Durum çok nazik», diye haber yollamıştı 1946 temmuzunda Dışişleri Bakanlığına. Hükûmet kararsızlık içinde kalmıştı; çok geçti ve artık çözüm yolunu zorunlu olarak olaylar getirecekti.

Son zamanlarda Cunningham, Dışişleri Bakanı Ernest Bevin'in «arapları tutan bir takım yüksek memurlarla etkilenip bütün bilgileri onlardan aldığı» izlemine kapılmıştı. Dışişleri Bakan yardımcısı Harold Beeley'i de, «özellikle tehlikeli bir adam» olarak görüyordu.

Ama bütün bu serzenişler geçmişe aitti artık. İlk kez, Filistin'deki İngiliz mandasının son perdesi süresince izlenecek politika ve Birleşmiş Milletler kararı karşısında takınılacak tutum konusunda talimat almış bulunuyordu. «İngiliz birliklerinin mümkün olduğu kadar silâhlı çatışmalardan kaçınmalarına ve durumun elden geldiğince sakin olmasına bakmalıydı.» Ama özellikle, «Filistin'in paylaştırılmasıyla ilgili sorunlara hiç bir şekilde ve hiç bir zaman girmemeliydi.»

Harold Beeley'in daha sonra da hatırlatacağı gibi, bu talimat İngiltere'nin Filistin'in paylaştırılmasını «asgari heyecan» la karşıladığı anlamına geliyordu. Aynı za-

manda da Dışişleri Bakanlığınca alınan son kararı yansıtıyordu. Bundan böyle, İngiltere Orta Doğu'daki çıkarlarını mümkün olduğu kadar arapların çıkarlarıyla bağdaştırmaya bakacaktı. Yeni kurulacak yahudi devletine gelince, «nasılsa yıllar geçmeden dostluğunu kazanamayacağını bildiği için, şimdilik bu devletle hiç ilgilenmiyordu.» İngiliz Dışişleri Bakanlığının Birleşmiş Milletler kararında desteklediği tek nokta, Kudüs'ün uluslararası şehir haline getirilmesiydi. Bunun da nedeni basitti: Yahudi yanlısı sayılan Amerika ve din düşmanı tanınan Rusya arasında, uluslararası şehir Kudüs'te başrolü yine İngiltere oynayacaktı.

Bu siyaseti somutlaştırmak için, Beeley Birleşmiş Milletler'deki İngiltere temsicilerini arap ülkelerinin tezlerini desteklemekle görevlendirmişti. Kahire'deki Arap Birliği toplantısının hemen öncesinde, İngiltere çekilene kadar Filistin'e yahudi göçünü zor kullanarak önlemeye devam edeceğini açıklamıştı. (*).

Verilen talimat Sir Alan'a yeni bir hayal kırıklığı getiriyordu. Bevin'in ve Beeley'in tersine, Filistin'in paylaştırılmasına taraftardı. Oylama siyasetlerinin sonucu, Filistin'in düştüğü içinden çıkılmaz durumdan kurtulmanın tek yolu buydu Sir Alan'a göre. Ölçülü, dinsel anlamda bir görev ve adalet duygusuyla dolu bir adam olduğu için, ardında kargaşalıktan başka şey bırakmak istiyorsa İngiltere'nin Filistin'deki hâkimiyetine şerefli ve düzenli bir son vermek zorunda bulunduğunu hissediyordu. Oysa, uzun süreden beri beklediği direktifler ona şimdi, kutsal topraklara bir barış olanağı sunacağına inandığı tek plânı, hiç dikkate almama talimatı veriyordu. Gelecek aylarda Filistin'in bu barışa ne denli ihtiyaç duyacağını da biliyordu. Paylaştırmayı izleyen iki hafta süresince, doksan üç arap, seksen dört yahudi ve yedi İngiliz öldürülmüştü. Bu kıyım, ona göre hazırlanmakta olan korkunç hasatın ön belirtisiydi.

(*) 1946 dan 1948 şubatına kadar, İngilizlerin Filistin'deki son başkomutanı Sir Gordon Mac Millan'ın Savunma Bakanlığına verdiği bir rapora göre, İngilizler kırk yedi göçmen gemisine el koydular ve Kıbrıs'taki kamplardan 65.307 kişiyi attılar.

Çalışma odasındaki kilitli bir çekmecede, İngiliz ordusundan gelen, üzerinde «Çok Gizli» yazısı ve 6 aralık 1947 tarihi bulunan üç sayfalık bir emir vardı. Bu emir Londra'dan aldığı talimat kadar kurcalıyordu İskoçyalının kafasını. İngiliz birliklerinin hangi esaslara göre Filistin topraklarından ayrılacakları belirtiliyordu emirde. Ama emirde, bu güçlerin Filistin'den ayrılacakları tarih olan beş ay sonrasına kadar ülkede düzenden sorumlu tutulup tutulmayacakları belirtilmiyordu.

Hırpalanan, küçük düşen, devamlı iki ateş arasında kalan İngiliz ordusu bitkindi. Manda yönetiminin sona ermesine karar verildiğinde, ordunun başında bulunan Sir Alan Cunningham'ın hemşerisi General Sir Gordon Mac Millan, bundan böyle Filistin'de askerlerinin hayatını İngiliz çıkarları dışında hiç bir şey için tehlikeye atmama kararındaydı.

Emirdeki bir tek cümle, Yüksek Komiserin yüz çizgilerini gevşetmişti. Gayretkeş bir levazım assubayının eseri olan bu cümle, nice belirsizliklerin ortasında yakınlaşan hareket hazırlıklarına düzenli bir katkıda bulunuyordu. Açık seçik olarak, Filistin'deki otuz yıllık İngiliz yönetiminin kalıntılarını sarıp sarmalamakta gerekli araç - gereç tutarını bildiriyordu: Dört bin ton tahta ve yirmi sekiz ton çivi.

Mesaj bütün Filistin camilerine, müslümanların sabah namazından önce abdest almak üzere pabuçlarını çıkardıkları sıra ulaştı; «Ebu Musa geri döndü.» Yafa'dan, Hayfa'dan, Nablus'dan, Cenin'den, Tulkarem'den ve daha yirmi şehirden, yalnız ya da gruplar hâlindeki adamlar, İngilizlerin merakını uyandırmamaya dikkat ederek yola koyuldular. Hepsinin ortak bir hedefi vardı: Kudüs'ün güney batısında küçük bir köy olan Beyt Surif.

Saat on ikiye doğru, siyah ve toz içindeki bir Chrysler araba köye giden yol üzerinde göründü. Şoförün yanında oturan, mavi ve beyaz damalı bir kefiye giymiş olan adamı görünce, kalabalık çığlıklar atıp ıslık çala-

rak ona doğru atıldı. Adam arabadan indi, öpmek ya da dokunmak için kendisine uzanan baş ve kol denizine daldı. Orta boylu, tıknaz, yuvarlakça ve hüzünlü yüzlü, ceketinin kıvrımlarından göbek koyvermekte olduğu anlaşılan bir adamdı. Heyecanlandığı belliydi, alkışlara karşılık vermek için ikide bir elini ağzına, alnına ve göğsüne götürüyordu. Taraftarlarının kendisini beklediği basit taş eve varmak için kalabalığın içinde kendine yol açtı.

Hiç bir Filistin arabı hatta amcası Hacı Emin Hüsseynî bile, Ebu Musa diye anılan bu adam kadar sevgi ve hayranlık uyandırmazdı. Cihadı Mukaddes Savaşçılarının başına geçmek üzere Müftü'nün Filistin'e yolladığı adam oydu. Amcası gibi Abdülkadir el Hüsseynî de Kudüs'teki Hüsseynî ailesindendi. Yaşı kırka henüz varmıştı, olağanüstü yüreklilikte bir komutan, bir yöneticiydi. Müftü'nün yardımcılarının çoğunun tersine, okumuştu, ama işgüdüsüyle erdemlerini ve kusurlarını bildiği, verebileceği herşeyi almayı becerdiği halkına yakındı aynı zamanda. Öyle bir gücü vardı ki, bir çeşit canlı efsane olmuştu. Kısa süre sonra, sadece adının anılmasıyla, yüzlerce, binlerce arap tüfeğini kapacak, köyünden inecek, kenar mahallelerden, çarşılardan fırlayacaktı.

Dumanı tüten bir pilâv tepeciğinin üstüne oturtulmuş, geleneksel bedevî yemeği olan koyun kızartması onun dönüşünü kutlamak için hazırlanmıştı. Abdülkadir, kendisini bekleyen adamların ortasında yere bağdaş kurdu. Ev sahibi sağ elini uzattı ve konuğuna sunmak için koyunun sağ gözünü çıkardı. Sonra, heyecanlı konuşmaların uğultusu arasında şölen başladı.

Abdülkadir'in çevresinde oturan adamlar şeflerini aşağı yukarı on yıldan beri, ilk kez görüyorlardı. 1936 - 39 yılları arasındaki arap ayaklanması sırasında, Abdülkadir iki kere adamlarına komuta ederken yaralanmıştı. 1938 yılında ikinci yarasını aldığı sıra, ölüm halinde bir deveye bindirilip Suriye'ye götürülmüştü. Oradan Irak'a geçmiş ve İngilizlere karşı girişilen ayaklanmaya katılması dört yıl hapse mahkûm edilmesine yol açmıştı. Şimdi Beyt Surif'te kaçak olarak bulunuyordu. İngiliz yetkililerince Filistin'e girmesi yasaklanmıştı.

Hayatının en önemli yılları İngilizlerin izini taşıyordu. On üç yaşındayken, İngilizlerin gelişine karşı direndiği için babasının Kudüs valiliğinden kovulduğunu görmüştü. Yirmi üç yaşında, Kahire'deki Amerikan Üniversitesinin kimya bölümünü bitirdikten sonra, babasıyla birlikte İngilizlere karşı girişilen ilk gösteriye katılmıştı. O günden beri de, Filistin'de, Irak'ta, Mısır'da, zamanının büyük bölümünü onlara karşı savaşmak ya da komplo hazırlamakla geçirmişti. 1938 yılında Müftü, onu seçkin bir küçük partizan grubunun başında dışarı yollamıştı. Abdülkadir Nazi Almanya'sının özel bir okulunun sıralarında patlayıcı maddeler üzerine Kahire'deki Amerikan Üniversitesi lâboratuvarlarında edindiği bilgileri ilerletmişti.

Şimdi, dokuz yıl uzak kaldıktan sonra, yeni bir düşmana karşı girişilen savaşı yönetmek üzere Filistin'e dönüyordu. Kefiyesinin ucuyla dudaklarını silip arkadaşlarına şölenin bittiğini ve ciddî konulardan söz etme zamanının geldiğini gösterdi. Müftü'nün öteki yakın adamlarının tersine, Abdülkadir lâf ebeliğine eğilim duymazdı. Ciddî, ölçülü, ne söylemesi gerektiğini bilen bir adamdı.

— Diplomasi ve politika, diye başladı, hedeflerimize varmamıza fırsat vermedi. Filistin araplarının başka çaresi yok artık, şerefimizi ve yurdumuzu kılıcımızla koruyacağız.

Sakin sakin, düzenli bir şekilde strateji konusundaki görüşlerini açıklamaya koyuldu ardından. Haganah'ın plânlarını yapmakla görevli Yigael Yadin gibi, Abdülkadir de Filistin savaşının yollarda kazanılacağını biliyordu. Hiç bir toprak parçası elindeki güçlere bu denli uygun düşmezdi: Emrindeki arapların en iyi bildikleri taktik pusu kurmaktı, kafileleri yağmalama düşüncesi de onları kamçılardı. Bir Filistin haritası açarak işaret parmağını, kırmızıyla çevrilmiş desteksiz yahudi topluluklarına doğru uzattı. Yahudilerin bu topluluklarla bağlantı kurmalarını önlemek, pusu kurup yiyecek almalarına engel olmak, kafilelerinin yolunu kesmek ilk hedefleri olmalıydı.

Sonra Abdülkadir'in parmağı haritanın ortasına, Fi-

listin'in göbeğindeki kara bir lekeye kaydı. Abdülkadir de, Kudüs'te yaşayan yüz bin yahudinin Filistin'deki en can alıcı hedef olduğunu biliyordu. Adamları ve silâhları hazır olduğunda, harekâtın kesin darbesini oraya indirecekti. Kudüs'ü kuşatıp tam bir ablukaya alacağını açıkladı. Ellerini kavuşturup bu hareketiyle kara lekeyi boğmak istediğini belirtircesine ant içti: «Kudüs'ü boğacağız.»

8

«UZUN SÜREDEN BERİ KOMŞU DEĞİL MİYİZ?»

Birleşmiş Milletler kararının öğrenildiği zafer gecesi bir anıdan başka şey değildi artık. Kudüs'teki Ben Yehuda sokağı boyunca, sokak fenerlerine asılan mavi bayraklar pörsümüş cenaze çelenklerinin kurdeleleri gibi sarkıyordu. İyimserlik saatlerinde şehrin yahudi kesiminin duvarlarına yapıştırılan söylevler, başka türden yazılarla kaplanmıştı: Siyah beyaz renkteki afişler on yedi ile yirmi beş yaş arasındaki bütün yahudi gençlerinin askere alınmak üzere gereken yerlere başvurmalarını emrediyordu. Birkaç yüz metre ötede, arap mahallesinde, yaşlı bir şapkacı Filistin'in bölünmesinin dolaylı ve çok farklı sonucunu yerine getirmek, birden çoğalan tarbuş isteklerini karşılamak için soluk soluğa kalıyordu. 1936 yılından beri, Philippe Aruk koni biçimindeki bu başlıktan hiç böyle çok satmamıştı. Kafasına tarbuşu geçiren arap, mahallenin gözü dönük nişancılarından hiçbirinin kendisini yahudi sanmıyacağından emin olabilirdi.

Yine de bu aralık ayı başlangıcında, Kudüs'ün hayatı gündüzleri nispeten sakindi. Her zamanki kalabalık şehrin yahudi kesiminin göbeğindeki mağazaların bulunduğu sokakları dolduruyor, dükkânlarda satılan mallar şehir halkı kadar çeşitli kaynaklara tanıklık ediyordu: Dağlar gibi yığılı İran halıları ve elde işlenmiş ipekli kumaşlar, rafları dolduran gümüş işli Yemen mücevherleri bilinmeyen sanatçıların tabloları, Paris, Londra, Hollywood ve hatta sosyalist ülkelerden gelme plâklar. Bakkal dükkânlarının vitrinlerinde, Filistin'in ilk yahudi tarım kuru-

luşu olan Rishon le Zion'un şarap şişeleri, Tnuvah kooperatifinin sütlü ürünleri, Elit çikolatalarının pırıl pırıl kutuları yığılıydı. Çiçekçilerde, Shaaron serlerinden gelen glayöller ve güller bir renk cümbüşü meydana getiriyordu. Ben Yehuda sokağıyla Kral V. George caddesindeki bir sürü yerden buram buram yanık kahve kokusu geliyordu: Bunlardan İmperial ve Royal İngilizlerin devam ettiği kahvelerdi; Sichel'de her an bir kavga patlak verebilirdi; Brésil öğrencilerin buluşma yeriydi; Atara'nın birinci katında da Palmach üyeleri sık sık buluşurdu.

Kaldırımlardan düzensiz bir insan seli akıyordu: Mea Shearim'deki talmud okullarının öğrencileri, beyaz gömlekli, başlarında kippahlarıyla (saça iğnelenen bir çeşit başlık) sofu yahudiler, haki şort ve ceket giymiş genç kibbutz kızları, Yemen'li işçiler, eskiyip iyice aşınmış giysilerine rağmen gururlu Alman mültecileri. İşinin ya da keyfinin gerektirdiği yöne ilerleyen bu kalabalık, polislerin bağrışmalarına ve İngiliz ordusuna bağlı arabaların sabırsız korna seslerine hiç aldırış etmiyordu. Ama eskiden bu kalabalığa fazladan bir renk katan araplar artık ortada yoktu. Sion sinemasının iki yanına sıralanmış küçük ayakkabı boyacıları, sırtladıkları pırıl pırıl bakır semaverlerinin zillerini çalan gezici çay ve kahve satıcıları, kaldırım kenarlarına yerleştirdikleri küçük ocaklarda fıstık kavuran Sudanlılar, hepsi kaybolmuştu. Köylerden gelen zerzavatçılar, portakal, domates ve turp yükü altında ezilen eşekleri de çekip gitmişti.

Gerek Müftü'nün emirlerine uymak, gerek kendi güvenliklerini sağlamak amacıyla, satıcı araplar Kudüs'ün yahudi mahallelerinden uzak durmaya karar vermişlerdi. Böylece şehirde yaşayan çeşitli topluluklar arasındaki son bağlar da kopmuş oluyordu. Şehrin her kesimi şimdiden kendi ortak ulaşım şebekesini kurmuştu. Yahudiler için Egged şirketinin koyu mavi otobüsleri, araplar için de Ulusal Şirketin gümüşî arabaları işliyordu. Yahudi taksileri arap mahallelerine gitmeyi reddediyor, arap taksileri de yahudi bölgesine uğramaktan kaçıyorlardı. «Bir

yandan ötekine geçmek, diyordu bir gazeteci, iki yabancı ülke arasındaki sınırı geçmek gibi bir şeydi.»

Başlıca hizmetler, postane, telefon santralı, memleket hastanesi, polis merkezi, radyo stüdyoları, cezaevi, Bevingrad denen İngiliz bölgesinin dikenli telleri ardındaydı.

Yahudi ve arap memurların ulaşamaz oldukları bir sürü hükûmet dairesi yer değiştirmek zorunda kaldı. Arap şehri Ramalleh'de bulunan Filistin Radyosu'nun verici teşislerine artık yahudi teknisyenler gidemiyorlardı; bunlar Kudüs'te başka işlere aktarıldı. Hükûmet hizmetinde çalışan arap eczacı Nesip Hanna, şehrin yahudi kesiminin göbeğindeki iş yerine gitmek için polis arabasına binmek zorundaydı.

Yahudiler için, arap kesimindeki Adliye Sarayı'na ve başlıca banka Barclay's'e uğramak gitgide tehlikeli olmaya başladı. Araplar için de yahudi kesimlerinde bulunan hükûmet dairelerine başvurmak ürkütücüydü. Okullara giden yollar üzerinde çocuklar birbirlerini taşlamaya koyuldular. Yıllar boyu aynı odada çalışmış bulunan arap ve yahudi memurlar, silâh taşımadıklarından emin olmak için her sabah birbirlerinin üstünü arayarak işe başlıyorlardı.

15 aralık günü araplar, Kudüs'ü boğabilecek güçte olduklarını bir gösteriyle ortaya koydular. Şehri besleyen su borularını uçurdular. İngilizler boruları onarırken, Yahudi Ajansı bütün yahudi mahallelerindeki sarnıçların dökümünün çıkarılmasını emretti.

Araplarla yahudilerin uyumlu yaşadıkları son yer olan mezarlık bile, karışmakta gecikmedi. Yaylım ateşin ilk kurbanlarını Zeytinlik Dağına kadar götüren yahudi kafileleri, kısa süre sonra arap nişancılarının açtığı ateşle karşılaştı.

Akşam, sokaklar çabucak boşalıyordu. Güneş batar batmaz şehrin merkezi ıssızlaşıyor ve Haganah'ın devriyeleri gibi Müftü'nün adamları da karanlık köşelerdeki yerlerini alıyorlardı. Ama Filistin'in paylaştırılmasından on beş gün sonra yahudilerin Kudüs'teki yaşayışlarını en iyi yansıtan, şehrin öteki ucundaki Egged otobüs ga-

rajında her akşam tekrarlanan karşılama töreniydi. Hava kararmadan burada gruplar oluşmaya başlıyor, korkulu bakışlar Yafa bulvarına ve daha da öteye, arap köyü Romema'ya, Kudüs'ün girişini belirleyen tepelere çevriliyordu. Tel - Aviv'den gelen ilk otobüs göründüğünde bir ürperti kalabalığı dolaşıyordu.

Ancak biçimleri Egged şirketinin otobüslerinin tanınmasını sağlıyordu. Camları madenî plâkalarla kaplanmış ve otobüsün içine üç kat kalınlıkta koruyucu tahta bölmeler yerleştirmek için koltuklar kaldırılmıştı. Arka ve yan kaplamalarda görülen kurşun izleri, aralık ortasından sonra Tel - Aviv - Kudüs yolculuğunun artık bir gezinti olmadığını belirtiyordu. Otobüsler Kudüs'e vardığında korkunç piyangonun sonucunu öğrenmek isteyen kuşkulu bir kalabalıkla çevriliyordu. Otobüsten inen ilk yolcular çoğunluk kan içindeydi. Öteki yolcuların yardımıyla, her kafileyi bekleyen cankurtaranlara götürülüyorlardı. Otobüslerden en son çıkarılan da ölülerdi. Karşılamaya gelen bir yakın ya da bir dostun acılı çığlığıyla kimlikleri anlaşılana dek kaldırımın üzerine bırakılıyordu bu ölüler.

Yol savaşı başlamıştı. Henüz seyrek ve düzensiz olduğu halde, arap saldırıları Haganah'ı günde iki kere kıyıyla Kudüs arasında otobüs kafileleri düzenlemeye zorlayacak kadar tehlikeliydi. Zırhlarıyla yedi ton çeken otobüsler, Bab el Ued'den Kudüs'e ulaşan uzun yokuşta on beş kilometreden hızlı geçemiyordu. Birkaç kurşun yemeyen kafile enderdi.

Kuşkusuz, olaylar D Plânının temel varsayımlarını boşa çıkarmakta gecikmiyecekti. Bu da Heganah için daha büyük bir korku konusuydu. Gerçekten, İngiliz ordusu ulaşım yollarının özgürlüğü hakkında yahudi ordusuyla aynı görüşü paylaşmıyor gibiydi.

Maccabé'lerin Kral Antiochus'a karşı başkaldırıp zafer kazanmalarını (*) kutlayan Işık Bayramı Hanoukka'nın yahudilerce, Noel'in de şehirde yaşayan hristiyanlar-

(*) Maccabé'ler Kral Antiochus'e karşı başkaldıran ve hikâyeleri kutsal kitapta anlatılan kardeşlerdir.

ca kutlanması geleneksel olarak Kudüs'te sevinç dolu haftalar yaşanmasına yol açardı. Gece, Kudüs'ün yahudi kesimi geçen her bayram gününü belirtmek için sekiz lâmbasının teker teker yakıldığı **Menorah**'ların ışıklarıyla parıldardı. Bayrak koşucuları Maccabé'lerin mezarlarından şehrin merkezine meşale taşır ve her mahalle dumanı tüten yığın yığın börek ve patatesli çörek hazırlarken dört yanda dansedilirdi.

O yıl Işık Bayramı sırasında Kudüs karanlıktı, kimse terkedilmiş sokaklarda dansetmiyordu. Bütün törenler iptâl edilmişti. Pek çok yahudi, düşman geceden korunan evlerinde, eskiden her bayram gecesi okudukları duanın yücelttiği faydalardan yararlanmayı umarak menorah'larının mumlarını teker teker yakıyorlardı.

«Ulu Tanrım, atalarımızı fazlasıyla doyurduğun eşsiz zaferleri ve eşsiz kurtuluşu kutlamak için bu ışıkları yakıyoruz.»

☆

En kısa yoldu bu. Sadece beş dakika sürüyordu. Ama 2 numaralı Kudüs otobüsünün izlediği sekiz yüz metrelik yol Filistin yahudileri için yolların en tehlikelisiydi. Yeni şehirden hareket ederek Yafa kapısında surları geçiyor ve ermeni mahallesi boyunca aşağı inip Filistin'deki en eski yahudi topluluğunun yaşadığı Eski Şehir'in göbeğinde bulunan dar bir sokağa varıyordu. Bu mahalleyle yeni Kudüs arasındaki tek bağdı bu yol. Ama aynı zamanda da en tehlikeli yol. Her metresi arapların elindeydi.

Yahudi mahallesi Eski Şehir'in kuzey - batı ucunda, Sion Dağından Tapınağın önündeki alana inen bir eğim üzerindeydi. Güney sınırını, Sion ve Dung kapıları arasındaki eski duvar meydana getiriyordu. Batıda Kuzey Afrika'dan gelen bir arap topluluğu yaşamaktaydı. Kuzeyde müslüman mahallesi uzanıyordu. Paris'in ünlü Concorde alanından iki kere küçük olan bu mahalle o sıra en fazla iki bin kişiyi, yani Eski Şehir'in toplam nüfusunun onda birini barındırıyordu.

Yirmi yüzyıla yakın bir süreden beri, düşünürler ve din adamları bu tatlı eğimli tepe üzerinde yaşıyorlardı. Yüzyıllar boyunca, dağılan uluslarının ve ona destek olan inançlarının anısına, mahalleye hâkim yirmi yedi sinagog inşa etmişlerdi. Ya yerin altını kazarak yapılan «—çünkü derinlikler Tanrı'ya götürür—», ya da bir tepenin üzerine dikilen «—çünkü dua edilen bir tapınak ancak şehrin üstünde olmalıdır—» bu sinagoglar her şeyin çevresinde düzenlendiği katı çekirdeklerdi.

Elie Hanavi sinagogunun tozlu bir köşesinde, çökmek üzere olan bir koltuk peygamber Elisée'nin dönüşünü bekliyordu. Yandaki Ben Zakai sinagogunun kubbesi altında, Elisée'nin halkının özgürlüğe kavuştuğunu ilân edeceği şofar ve yeniden yapılan tapınağın lâmbasını yakacağı kutsal yağ şişesi bulunuyordu. İstanbul sinagogunda kutsal metinler muhafaza ediliyordu. Yılda bir kere otuz mümin, kafile halinde dışarı çıkıp Filistin'in ürünleri için yağmurlu bir yıl geçmesini sağlamak amacıyla bu metinleri simgesel olarak gömüyorlardı. Hourva sinagogu hepsinin en güzeliydi. On emirle süslenen nefis kubbesi Birinci Dünya Savaşına katılan yahudi tugayının bayraklarını barındırıyordu.

Araplarla yahudilerin ilişkilerinin en iyi olduğu yer Eski Şehir'di. Yahudi mahallesindeki binaların çoğu araplara aitti ve en alışılmış görüntülerden biri de, kiraları toplayan arabın parasını almak üzere her evde mola verip geleneksel kahveyi içişiydi. Burada, din adamlarının her zaman İslâm dinine beslediği geleneksel saygı, **Yeshiva**'larına (*) kapanan mahallenin düşünürlerine de yayılmıştı. Küçük dükkânları ya da parmaklarının ustalığı sayesinde geçinmeye çalışan tüccarlarla zanaatkârlara gelince, aralarındaki en doğal bağ, yoksulluk, onları arap komşularıyla birleştiriyordu.

Cuma akşamları genç araplar, kutsal gün süresince hiç bir yahudinin el süremiyeceği yağ kandillerini yakmak üzere arap komşularının evlerine uğrarlardı. Pek çok yahudi ve arap, iki topluluğun bayramlarda gelenek-

(*) Din adamlarının toplandıkları yer.

sel olarak birbirlerine verdikleri armağanları hatırlardı. «Kulübeler bayramı» **Sevkkoth**'da (*) yahudiler komşularına tepsiler dolusu rendelenmiş badem sunar, araplar da Paskalyanın sonunu kutlamak için yahudilere ekmek ve bal getirirlerdi.

Eski Şehir'in geleneklerine bağlı yahudileriyle yeni şehirin siyonist yöneticileri arasında ilişkiler, çoğunluk gergindi; bu da Haganah'ın oralarda neden tütunamadığını açıklıyordu. Birleşmiş Milletler kararının alındığı gece, çevresinde arapların binlerce savaşçıyı harekete geçirebileceği bu mahallede Haganah'ın topu topu on sekiz adamı vardı.

İhtiyaç listesi çıkarmak üzere yollanan bir silâh uzmanı, şaşırtıcı bir raporla geri döndü. Mahalledeki silâhların tümü, on dördü işler hâlde olan on altı tüfek, yirmi beş tabanca ve üç makineliydi. Haganah şefi İsrael Amir, arapların her an 2 numaralı otobüs yolunu kapayıp Eski Şehir'le tek bağlantıyı koparabileceklerini biliyordu. Yolun henüz açık olmasından yararlanarak vazgeçebileceği kadar adam ve silâh soktu Eski Şehir'e.

Eski Şehir'de yaşayan arapları ve yahudileri birbirine iten içgüdü, olayların etkisiyle onları şimdi ayıracaktı. Dostlar artık konuşmaz oldular. Yahudi mahallesinde yaşayan bir avuç arap oradan ayrıldı. Bir fırıncı ekmeklerini fırında pişerken bırakıp gitti. İlk çatışmalar patlak verdi.

Genç Nadi Dayes yahudi mahallesinde oturan araplardan biriydi. Ailesinin, bayramlar sırasında ekmek alıp verdiği yahudi komşularıyla hep iyi ilişkileri olmuştu. Ama Filistin'in paylaşılmasını izleyen günlerde, «duygularımız elektriklenmiş gibiydi ve her yahudinin canımızı, ülkemizi almak isteyen bir düşman olduğunu anlamaya, buna inanmaya başlıyorduk», diyordu.

Nadi de gidip bir dükkândan gizlice tabanca satın aldı. Bir aralık gecesi yakınlarda yaylım ateş açıldığı işitildi. Genç çocuk pencereye koşup tabancasını boşalttı. O an, karanlıklardan yükselen ve yolun öteki yanından

(*) Sonbahardan kışa girilişi kutlayan bayram.

gelen acı çığlığı işitti. On yıl süreyle, kutsal günlerinde mumunu yaktığı yaşlı yahudi kadının sesini tanıdı.

«Ateş etmeyin! Ateş etmeyin! diye yalvarıyordu. Uzun süreden beri komşu değil miyiz?».

☆

Bütün Filistin'de olduğu gibi, Kudüs'te de Haganah'ın stratejisi David Ben Gurion tarafından saptanıyordu. Basitti de: Yahudilerin elinde olan korunacaktı. Hiç bir yahudi izin almadan evinden, çiftliğinden, kibbutzundan ya da işinden ayrılamazdı. Her ileri karakol, her topluluk, her köy ne kadar yalnız olursa olsun, Tel - Aviv şehri sözkonusuymuş gibi boş bırakılmayacaktı.

İsrael Amir'in talimatına rağmen, Kudüs'ün yahudi halkı azınlıkta kaldığı mahallerlerden ayrılmaya başlıyordu. Bu göçe son vermenin en iyi yolu diye düşündü Amir, arapları bu mahallelerden kovmaktı. Aynı zamanda onları, yahudi kesimine sıkışan küçük arap mahallelerinden de atmaya karar verdi.

Önce bir gözdağı kampanyasına girişti. Adamları gece olunca, ele geçmesi istenen mahallelere giriyor ve arap evlerinin kapılarıyla duvarlarına gözdağı veren afişler asıyorlardı. «Güvenliklerini sağlamak için» kaçmaları gerektiğini belirten el ilânları arabaların camlarına yapıştırıldı. Telefonla her mahallenin arap sorumlusu tehdit ediliyordu. Yahudi Ajansı'nın sekreterlerinden Ruth Givton'a, bütün Kudüs'ü evinde kabul eden ünlü arap kadını Katy Antonius'u korkutma görevi verildi. Ama Katy öyle gevezeydi ki, telefonu hep meşgul çıkıyordu.

Bu çabaların sağladığı başarı önemli sayılmazdı. Dolayısıyla Amir yöntem değiştirmek zorunda kaldı. Haganah'a bağlı komandolar, geceleri telefon ve elektrik tellerini keserek, yola el bombaları atarak, havaya ateş ederek bir güvensizlik havası yaratmaya koyuldular. Şeyh Bedr'de, bu saldırılar birkaç gece sürdü. Sonunda bir sabah, Amir'in adamları mahallede oturan arapların eşyalarını toplayıp gittiklerini gördüler.

☆

Aşağı yukarı aynı zamanda, Abdülkadir Hüsseynî'nin adamları eyleme geçtiler. Onlar da önce korkutma yolunu seçtiler. İlk hedefleri de Sanhedria mahallesinde Haganah'ın işgal ettiği bir yahudi evi oldu. Bu saldırı için, Hébron'dan kamyonla yüz yirmi kişi getirildi. Bardaktan boşanırcasına yağan yağmur altında, eve iki yüz metre kadar yaklaştılar. Sonra Abdülkadir havaya bir el ateş etti, o gece savaşın resmen başladığını belirten bu simgesel patlamayla saldırı işaretini vermiş oldu. Araplar bir İngiliz savaş arabası görünene kadar, on beş dakika kadar ateş ettiler. Araba görününce de ilk yaralılarını alıp —bir yılan tarafından sokulan gönüllü— geri çekildiler.

☆

«Saldırıyorlar!» diye haykırdı şoför. Bu çığlıkla Dachau kampından kurtulan Çek yahudisi Elie Greenberg, otobüs camlarını örten madenî plâkaların arasından baktı. Dışarda, Yafa kapısının önünde, haykırarak otobüsün önünü kesen birkaç arap topluluğu gördü. Aşağı yukarı aynı anda da şöförün bağırdığını işitti: «Alçaklar bizi terkettiler!».

2 numaralı otobüsü Eski Şehir'de koruyacak olan zırhlı İngiliz arabası geri dönmüştü. Neyse ki otobüs yolcuları talihliydi, çünkü içerde bulunan on genç ve Greenberg Haganah görevlisiydiler. Greenberg yerinden fırladı ve bir havalandırma deliğinin kapağını kaldırdı. «Bir el bombası verin, çabuk!» diye bağırdı, sonra da bombayı yaklaşmakta olan kalabalığa fırlattı. Patlamayı izleyen kargaşadan yararlanan şoför yeniden arabayı hareket ettirdi, kapıyı geçti, Süleyman kalesi boyunca kaydı ve ermeni mahallesinden inip Yahudiler sokağına daldı.

Daha sonra, hava kararırken, Greenberg'le adamları karanlık ve ürkütücü sokaklardan geçirilip mahallenin çevresine serpiştirilen gözetleme noktalarına götürüldüler. Greenberg, Varşova sinagogunun damında kum torbalarından yapılma bir mevziyi korumakla görevlendirildi. Bir polis ona koca bir Colt tabanca ve kurşun verdi. **«Parola Judith»,** diye mırıldandı. Sonra bulundukları

mevziin altındaki karanlığa gömülmüş kesimi gösterdi. «Oradalar», dedi. Greenberg gölgesini bile gizlemek amacıyla kum torbalarına yapıştı. Otuz ay önce bir Amerikalı asker iskelet hâline gelmiş ve cançekişen Greenberg'i Dachau kampındaki bir bölmede bulmuştu; yeniden ölümün çevrede dolaştığını hissediyor, ama bu kez aşağı yukarı hiç bir şeyini bilmediği, raslantı sonucu kendisinin olan ülkeyi savunmak için ölümle karşılaşıyordu. Damların güç seçilen çizgisini izlerken, Greenberg içinde garip bir anının belirginleştiğini hissetti. Çocukluğunda, Prag'da öğrendiği Kutsal Kitap'tan alınma bir cümleydi bu: «Surlarının üzerine, Kudüs, bir nöbetçi diktim.»

Greenberg, İsrael Amir tarafından Eski Şehir'e yerleştirilen nöbetçilerden biriydi. Birkaç İngiliz muhafızın para yemesi sayesinde, elliye yakın adam iki otobüs ve üç taksiyle Eski Şehir'e gönderilmişti. Sahte öğrenciler, işçiler, yeshiva'larda din öğrenimi görenler 2 numaralı otobüsle geliyorlardı hep. Bütün hileler geçerliydi. Moşe Russnak, yolculuğu bir cankurtaranla, doktor kılığında ve iki zırhlı İngiliz arabası refakatinde yaptı. Aralığın ortasında Haganah, içeri yüz yirmi kişi sokmayı başarmıştı.

Bütün bu gönüllüler arasında çok özel bir hava esiyordu. Çoğu Kudüs Palmach'ının yedek üyeleri ve genellikle İbranî Üniversitesi öğrencisiydi. Hayatlarını Eski Şehir'le İbranî Üniversitesi arasında geçirmeyi umuyorlardı. Bir hafta orada, bir hafta burada. Başlangıçta, saygıdeğer hahamlarla ilişkileri dostçaydı. Hahamlar Haganah'ın adamlarına **Mikveh**'i, sinagoglarına bağlı dinsel banyoları kullanma imtiyazını tanıdılar. Yiyecek karneye bağlanmıştı ama yeterliydi. Açık kalan tek kahve Avrupa'da, sunulan iki şeyi tatmak için toplanılıyordu: Türk kahvesi ve sarı renkte jelâtinli bir çeşit puding.

Boyutları ve stratejik önemi büyük yerlerde bulunmaları nedeniyle, sinagoglar yahudilerin en güçlü mevzileri haline geldi. Bir tepe üzerindeki Varşova sinagoguyla kubbesi 1870 de İmparator François - Joseph tarafından yaptırılan Nissan Bek sinagogu, bütün Eski Şehir'e hâkimdi. Nissan Bek'te iki yüz kadar dürülmüş parşömen ve eski Talmud metinleri kum torbası işini görüyordu. Kub-

benin altına asılan eski bir kapı bir gözleyicinin üzerine yerleştiği sahanlıktı. Battaniyeye sarınmak, soğuktan titreyerek bir elinde tabancası ve ötekinde ders kitabı, bu her an düşebileceği gözetleme yerinde bekliyordu. Hemen altında, kılı kıpırdamayan adamlar dua okumaktaydılar.

Bir sürü yeni gelen insan da şehrin arap kesimine aktı. Köylerden çağrılan Müftü'nün taraftarları, Irak, Suriye ve Ürdün'den gelen gönüllüler Haganah'ın adamları gibi büyük bir ateşle Kudüs için yanıp tutuşuyorlardı. Yeni gelenlerle birlikte, geceleri ileri karakollardan açılan yaylım ateşler daha da arttı. Kısa sürede, bu gürültülü çatışma Eski Şehir'in surlarına üçüncü bir yabancı dalgasını, İngilizlerin en eski alaylarından biri olan Highland Light Infantry'nin kiltli askerlerini çekti.

Soğuk bir aralık sabahı, birkaç kişi Zeytinlik Dağının yolunu tuttu. Yeni kazılmış bir çukurun başında durdular ve ağır ağır bir ölüyü oraya indirdiler. Eski Şehir'i savunurken ölen, yahudi ulusunun Kudüs uğruna verdiği yeni savaşın ilk kurbanıydı bu.

☆

Çalışma odasına giren adamı görünce, Gaby Deeb adlı arap irkildi. Ziyaretçi on dokuzuncu yüzyıl şark gravürlerinden fırlayıp çıkmış gibiydi. Uçları kıvrık, pırıl pırıl parlayan bıyıkları adama korkunç bir görünüş veriyordu. Sırtında çenesine kadar iliklenmiş bir Suriye ceketi, şalvar ve başında beyaz bir sarık vardı. Pırıl pırıl iki fişeklik göğsünde çaprazlama kesişiyor, kemerinden iki koca tabanca kılıfıyla altın işlemeli bir hançer sarkıyordu. Sırtına bağladığı koyu renkli koca bir tüp şaşılacak kadar soba borusuna benziyordu.

Altmış yaşındaki bu arap, seçkin bir arapçayla Deeb'e açıkladığına göre, Suriye'nin kuzeyindeki Halep şehrinden «kutsal şehir El Kuds'un alınmasına katkıda bulunmak için» tek başına ve yürüyerek oralara kadar gelmişti. Şimdi de gelişini doğrulamak için parlak bir başarı gösterme ateşiyle yanıyordu. Birkaç saat sonra, Deeb

yaşlı Suriyeliyi Mekor Hayim adlı yahudi mahallesinin yakınlarına götürdü ve Haganah nişancılarının sık sık kullandıkları bir su deposunu gösterdi.

— Sırtımdaki havan topuyla bunu yok edeceğim, dedi yaşlı adam.

Ve Deeb'in şaşkın bakışları arasında, aracı yere indirdi. Birinci Dünya Savaşından kalma, fitille ateşlenen eski bir havan topuydu bu. Suriyelinin kazıklarını yere çakmaya başladığı gergilerle ayakta duruyordu.

— Hazır olun!.

Yaşlı adam öylesine yüksek bir sesle konuşmuştu ki, Deeb, Mekor Hayim'de oturan bütün yahudilerin de hazırlanacaklarını sandı.

Kendini yüzükoyun yere attı.

Gökgürültüsünü andıran bir patlama yeri göğü sarstı. Yaşlı adam ve havanı kara dumandan koca bir bulutun ardında kayboldu. Deeb su deposuna yönelen bir merminin izini görebilme umuduyla karanlığı gözledi. Ama bir şey göremedi. Aradan birkaç dakika geçti. Kudüs'ün yıldızlarla kaplı göğü bomboştu, su deposu da meydan okurcasına dikiliyordu damların tepesinde. Kara bulut sonunda dağıldı. Deeb ayağa kalktı. Çevresinde hiç bir şey kalmamıştı. Yaşlı Suriyeliyle havanının kalıntıları, bir et ve maden yağmuru halinde savunmaya geldikleri şehrin topraklarına dağılmıştı.

☆

Mavi ve beyaz renkli lüks sabunu kutusu bulunması gereken yerde, en alçak pencerenin sol camının önündeydi. Bilinen işaretti bu. Uri Cohen adındaki yahudi barakaya girebileceğini biliyordu. Ötekiler orada toplanmışlardı bile. Cohen'i sadece Shamir olan takma adıyla tanıyorlardı. Bu adamların hepsi, İngilizlerin nefret ettiği, arapların çekindiği ve yahudi topluluğunun büyük çoğunluğunca benimsenmeyen gizli yahudi örgütü İrgun Zwai Leoumi'nin bir hücresinin üyeleriydi. Vladimir Jabotinsky adlı bağnaz bir siyonistin görüşlerini benimseyen İrgun üyeleri Akkâ'dan Amman'a, Hermon Dağından

Süveyş Kanalına uzanan bir yahudi devleti kurma düşüne sarılıyorlardı. Churchill Ürdün Emirliğini kurduğunda, onlara göre Balfour'un verdiği sözü çiğnemişti. Kutsal Kitap'ta sözü edilen İsrail devletinin bütün topraklarını istiyorlardı. Ve mümkünse bu toprakları, araplardan arınmış olarak istiyorlardı.

Filistin'deki yahudi çoğunluğunu temsil eden Yahudi Ajansı, sabırla pazarlık ederek hedefe varma yolunu izlerken, İrgun ve ona bağlı Stern örgütünün üyeleri her zaman silâha başvurmuş, amaca ulaşmak için adam öldürmek ve korku salmaktan çekinmemişti. Simgeleri sıkılmış bir yumruğun ucundaki tüfek ve «Yalnız bununla» yazısıydı. Bu yeminin bedeli, 22 temmuz 1946 günü örgütün Kral Davud Otelinin bir kanadını uçurarak en unutulmaz işi yapması ve çoğu suçsuz doksan arap, yahudi ve İngiliz'i öldürmesi gibi, üç yüzden fazla kurbanın kanıyla ödenmişti şimdiye kadar.

İrgun tedhişçileri, bir arkadaşlarının öcünü almak için iki İngiliz çavuşunu asıp cesetlerine patlayıcı yerleştirerek bütün dünyaya korku salmış ve kendi yurttaşlarını dehşete düşürmüşlerdi. Bu aşırılıklar bazı İngiliz subaylarının yahudi düşmanlığına yol açmış, ama başka sonuçlar da vermişti. İngiliz kamuoyunu İngiltere'nin Filistin'de oynadığı rolü eleştirmeye itmiş, bu tutum Clement Attlee'nin Filistin'i bırakma kararını etkilemişti.

İrgun için, büyük yahudi çoğunluğunca kutlanan Filistin'in paylaştırılması, istenen toprağın kabul edilemeyecek ölçüde kuşa çevrilmesiydi. İrgun herşeyin üstünde, «bir zamanlar başkentimiz olan ve her zaman başkentimiz kalacak» Kudüs'ün uluslararası şehir haline getirilmesine karşı çıkıyordu. Oylamadan hemen önce, İrgun'u yöneten utangaç görünüşlü ve ufak tefek Menachem Begin yardımcılarını, «Kudüs'e önümüzdeki aylar içinde öncelik tanımak gerektiği» yolunda uyarmıştı. Orada girişecekleri eylemlerle, şehrin uluslararası bir yönetime bırakılması umudunu yok etmeleri zorunluydu. Bir yahudi devleti kurmak için Filistin'i nasıl İngiliz kanına bulamışlarsa, bir yahudi başkenti uğruna verecekleri savaşta da şimdi Kudüs'ü kana bulayacaklardı. Bu hedefe

varmak için, Stern örgütüne bağlı ortaklarıyla ellerinde değerli bir koz vardı: Boyacılıkta kullanılan alüminyum tozunu andıran yerli yapım bir patlayıcı madde. Daha sonraları, İrgun şeflerinden biri şöyle öğünecekti: «Yahudi Ajansı yöneticileri gevezelik ederken, biz Kudüs'e gizlice patlayıcı madde sokuyorduk.»

Bu patlayıcılar ilk kez şehrin batı ucundaki iki arap mahallesinde, Lifta ve Romema'da kullanıldı. İki mahalle halkının Kudüs'e gelen yahudi kafileleriyle ilgili bilgi taşıdıklarından şüpheleniliyordu. 13 aralık günü, bir İrgun komandosu Şam kapısındaki arap kalabalığına iki bomba attı, altı kişi öldürdü ve kırk kadar insanı yaraladı.

Yemen mahllesindeki barakalarında toplanan Uri Cohen'in hücresine bağlı sekiz kişi, örgüte adam almakla görevliydiler. Orta yaşlı olan bu adamlardan biri, Ben Yehuda sokağında arabayla gül satardı. Bu iş aynı zamanda, örgütün ihtiyaç duyduğu bilgileri toplamasını da sağlıyordu. Bir başka üye pek az okuma - yazma bilen Yemen'li bir tarım işçisiydi. Grubun en gözü dönük üyesi, Mea Shearim'den bağnaz bir Polonya yahudisiydi.

Uri Cohen, «bir şeylerin olup bittiği yerde bulunmak için» İrgun'a girmişti. Bir rugby oyuncusu kadar sağlam, panayırlarda gösteriler yapan güreşçiler gibi adaleli vücuduyla, hayatı boyunca hareket ihtiyacını spor alanlarında gidermişti. On sekiz yaşında İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetlerine katılmaya onu iten de, yine aynı ihtiyaçtı. Ama İrgun saflarında bile tatmin olmuyordu. «Haganah bir şey yapmıyor, diye içini çekiyordu sık sık, şimdi biz de bir şey yapmaz olduk.»

Yine de Uri Cohen için, o geceki toplantı öncekilere hiç benzemiyecekti. Hücre şefi özel bir eğitimden geçmek üzere seçildiğini bildirdi, bu eğitim onu uzun süreden beri istediği parlak bir işi başarmaya hazırlayacaktı.

☆

İncil'den her gün bir bölüm okumak kadar değişmeyen bir işti bu. Cuma günleri öğlende, İngiliz kuvvet-

lerinin papazı bir kurmay subayın elinden **Birliklerin Savaş Düzeni ve Yerleri** adlı gizli belgeden yirmi tane alırdı. Bu belgede, Yakın Doğu'daki bütün İngiliz birliklerinin o hafta nerelerde bulunacağı ve muhtemelen nereye gideceği gösterilirdi.

Bunu dikkatle okuduktan sonra, papaz belgeleri kasaya kilitler ve yemek yemek için Kral Davud Oteli'nin subay kantinine inerdi. Ama bir saat sonra geri dönene kadar, bu belgenin bir mikrofilmi Haganah'ın 2. Şubesinin elinde olurdu.

Genelkurmay'da görevli bir sekreterin yaptığı bu iş, bir gün bütün dünyayı şaşırtacak olan bir haberalma örgütünün ilk başarıları arasındaydı.

Sayıca azınlıkta olduklarının bilincinde bulunan yahudiler, kendilerini ilkel yılgı yöntemlerinin kurtaramıyacağını biliyorlardı. İrgun'un bir arap kalabalığına ilk bombayı atmasından çok önce, Haganah yahudi topluluğunun sayısız kaynaklarını haberalma savaşının incelik isteyen işlerinde harekete geçirmeye koyulmuştu.

Kudüs'teki şebekenin başında, Alman asıllı, Shalheveth Freir adında yirmi altı yaşındaki bir fizikçi bulunuyordu. İngiliz ordusunda görev alması, bu ordunun bütün gizli yanlarını öğrenmesine yol açmıştı. İtalya'da, İngiliz binbaşısı ya da albayı kılığına girip İngilizlerin burnunun dibinden bir sürü göçmen vapurunu Filistin'e kaçırmayı sağlayan akıl almaz işler başarmıştı. Şimdi de, Kudüs'ün Bezalel sokağındaki Sosyal İşler Enstitüsü'nün karanlık bir salonunda, manda yönetiminin sivil ve askerî kesimindeki bütün bölümlerine sızmış olan yirmi kadar ajanı yönetiyordu. Sekreterlik yapan bir ermeni kız sayesinde de, Yüksek Komiser'in odasına girmeyi bile başarmıştı.

Yahudilerin elde ettikleri başarıların sırrı haber almakta kullanılan kişilerin zekâsı ve çeşitliliğinden ileri geliyordu. Pos bıyığı, keskin ve delici bakışlı gözleri, tvid ceketleri ve harika Oksford şivesiyle, yirmi altı yaşındaki Vivian Herzog her yerde kendini sivil giyinmiş bir İngiliz subayı olarak satabilirdi. Dublin'de doğan ve Kudüs Hahamlarının oğlu olan Herzog'un resmî görevi Haga-

nah'la İngiliz ordusu arasında bağlantı kurmaktı. Aslında gerçek görevi, önemli yerlerde bulunan yahudi yanlısı İngiliz subaylarından bir haberalma şebekesi yaratmaktı. Herzog'un başardığı olağanüstü işlerin hiç de şaşırtıcı yanı yoktu. En İngiliz olan birliklerden birinde, Guards'da subay olarak görev almış, Haganah'taki işine de, bir buçuk yıl Majestelerinin ordusuna bağlı gizli servislerde yüzbaşı rütbesiyle çalışarak hazırlanmıştı.

Kudüs'ün en saygıdeğer kitapçısının büyük oğlu olan Herman Josef Mayer de savaşı, başında kulaklıklarla geçirmişti. Alman asıllı Mayer, El Alamein'den Monte Cassino'ya kadar Kraliyet Hava Kuvvetleri hesabına Alman Hava Kuvvetlerine (Luftwaffe) bağlı pilotların konuşmalarını yakalayarak bir telsiz dinleme birliğinde askerlik yapmıştı. Şimdi, Ramban sokağı 33 numaradaki baba evinin bodrumunda, Mayer yeniden iş başındaydı. Ama bu kez yakalamaya çalıştığı sesler İngilizlere aitti. İngiliz, Amerikan, Kanada asıllı on, on iki kadar kızla Mayer, Haganah'ın 2. Şubesine bağlı ve «Arnave!» (Tavşan) diye adlandırılan bir bölümü yönetiyordu.

Tavşan yirmi dört saat aralıksız çalışırdı. Özel olarak 58.2 metreye bağlanan alıcısı, Mayer'e devamlı Kudüs'ün havasını verirdi. İngiliz polisi bu dalga uzunluğundan yayın yapıyordu.

Zamanla, çeşitli bölümlerin başarıları etkileyici bir düzeye varacaktı. Yine de, şimdiden genel karargâha yağan bilgiler çok önemliydi. Bu bilgiler arasında İngilizlerin haftalık raporu, Sir Alan Cunningham'la Londra'daki üstleri arasında değiş - tokuş edilen mektuplar, Filistin'de bulunan alt kademedeki çeşitli komutanlıklara verilen emir ve talimatlar, yahudilerle arapların hazırlıkları hakkında İngiliz ordusunun zaman zaman yaptığı incelemeler yer alıyordu.

Gelecek için daha da önemli olan, yahudi ajanlarının arap saflarına sızmalarıydı. Arap Birliği'nin her toplantısının üzerinden on beş gün geçmeden, yapılan konuşmaların özeti Kudüs'teki Yahudi Ajansı'nın eline ulaşırdı. Satın alınan bir muhbir Hacı Emin Hüsseynî'nin Kahire'deki genel karargâhına yerleştirilmişti ayrıca.

Yahudi Ajansı binasının çok sıkı korunan mahzenlerinden birinde, İzak Navon bütün haberalma kaynaklarının en değerlisi olma yolundaki şeyi hazırlıyordu. Yerleştiği iki oda özel bir kabloyla Kudüs telefon santralına bağlıydı. Aşağı yukarı tümü yahudi olan P.T.T. teknisyenleri, önemli arap ve İngiliz yöneticilerinin telefonlarıyla Filistin'i Avrupa'ya ve öteki Yakın Doğu ülkelerine bağlayan uluslararası hattâ paralel çekiyorlardı. Kısa süre sonra, yeraltındaki gizli bölmesinde, Navon gece gündüz bütün telefon konuşmalarını dinleyen ekipler kuracaktı.

Bu gizli savaşın yanı sıra, korsan radyo yayınlarıyla iki taraf bir propaganda savaşına başlıyordu. «İhtilâlin Sesi» adlı arap radyosu, bir ermeni halı tüccarının kamyonetinde, halı yığınları altındaki küçük bir vericiyle her akşam yedide yayına başlıyordu.

Haganah'ın vericisi bir apartman dairesinde gizliydi. İngilizlerin yerini bulmamaları için, elektriği olmayan bir mahalle seçilmişti. Vericiye gereken elektrik akımı da bir hastaneden başlayarak evden eve çekilen hatla sağlanıyordu. Hattın ulaştığı yerin anlaşılmaması için, Haganah el altından mahalledeki bütün ev kadınlarına başvurup üzerine çamaşır asmalarını istemişti.

9

HAGANAH'IN NOEL BABASI

Karlar kiremit kaplı damlara yapışıyor ve Eski Şehir'in surlarını pamuksu çelenklerle süslüyordu. Tepede, 1947 yıl önce Yahuda'nın çobanlarıyla müneccimleri (*) Beytlehem'in bir ahırına götüren yıldız, karanlık gökyüzünde bir fener gibi parlıyordu. Kardan örtüsüne sarınan Kudüs, tarihinin en karanlık Noel'ini kutlamaya hazırlanıyordu. Barışın 1947 yılının Kudüs'ündeki kadar uzak göründüğü, iyi niyetli adamların bu kadar az olduğu döneme ender raslanmıştı. Aralık ayı Noel'e doğru ilerlerken yaylım ateşin sesi şehrin rahatını bozuyor, çatışmalar her gün biraz daha şiddetlenip sıklaşıyordu. Yıl sonu gelmeden bu çatışmalarda bir sürü kurban verilecek, yüz yetmiş beş arap, yüz elli yahudi ve on beş İngiliz askeri ölecekti.

Bu istatistikleri beslemek için, araplarla yahudiler karşılıklı acımasızlık yarışına çıkmışlardı. Surların tepesinden Yemin Moshe yahudi mahallesine ateş eden araplara cevap vermek için, Mishka Rabinoviç, Kral V. George caddesindeki bir binanın penceresine makineli tüfek yerleştirdi. Bu pencereden, Yafa kapısına giden başlıca arap kavşağına hâkim geniş bir açı sağlıyordu. Makinelinin başında nişanlısı Dina'yı bırakan Rabinoviç, dürbünle çevreye göz gezdirmek için dama çıktı. Araplar surların üzerinden ateş eder etmez, Dina'ya ateş açmasını emretti. Genç kız koca şarjörü boşaltana dek tetiğe bastı. Ka-

(*) Bir yıldızı izleyerek Beytlehem'e gelip İsa'ya secde etmek istediklerini bildiren kişiler sözkonusu ediliyor. (MATTA'YA GÖRE İNCİL Bap 2.)

labalıktan beş, altı kişi yere devrildi. Birkaç dakika sonra makineli sökülmüş ve gizlenmişti, Rabinoviç'le Dina da iki aşık gibi kolkola binadan çıkıyorlardı. (*)

Ben Gurion'a Filistin'in paylaştırıldığı haberini getiren genç memur Gershon Avner, Kudüs'ün yahudi kesiminde, kalabalık bir sokakta ve gözlerinin önünde iki İngiliz askerinin öldürüldüğünü gördü. Bir yahudi Eski Şehir'in çarşısında kaçırıldı. Ölüsü birkaç saat sonra Şam kapısında, bir çuvalın içinde bulundu. Yarı felçli bir yahudi kadını olan, Kudüs'te herkesin tanıdığı Nuriye Alima, kendisinden gazete alan bir arap tarafından öldürüldü. **Palestine Post** gazetesinin İngiliz asıllı ünlü yazarı Robert Stern, Basın Bürosunun önünde vuruldu. Yazdığı son makalede, Stern, istemeyerek mezar taşını hazırlamıştı. «Ölürsem, diyordu bu yazıda, adıma bir anıt dikilecek yerde Kudüs Hayvanat Bahçesindeki hayvanların bakımı için para toplanmasını yeğlerim.» Ertesi gün, Hayvanat Bahçesine ilk yardımlar gelirken, araplar gazetecinin cenazesini izleyen kafileye kurşun yağdırdılar.

Şehrin kapılarının ötesinde, Nazaret'li dülgerle karısının geçişine tanık olan Beytlehem yolu üzerinde, arap nişancıları bir yahudi kafilesine pusu kurdular. On yolcuyu öldürüp cesetlerini parçaladılar.

Ama Noel gecesi bile yaylım ateşsiz geçmedi. Filistin Radyosundaki konserde keman çalan hristiyan arap Sami Ebussuan, dönüşte arabayla Mekor Hayim yahudi mahallesinden geçerken kurşun yağmuruna tutuldu. Semiramis Oteli'nin sundurmasına vardığında araba delik deşikti. Ticaret Merkezi'nin yanışından birkaç gün sonra, Ebussuan ailesiyle birlikte amcasının işlettiği bu kendi halindeki otele taşınmıştı. Bugenvilyalarla kaplı olan bu üç katlı ev öylesine dikkati çekmeyen bir yerdi ki, Sami Ebussuan'a Kudüs'ün en emin köşesi gibi görünmüştü.

Şöminede çıtırdayarak yanan büyük bir ateşin ısıttığı oteldeki neşeli hava, Ebussuan'ın az önce geçtiği ıs-

(*) Haganah bu hareket kınadı. Ertesi gün Golda Meir tarafından çağrılan Rabinoviç'e görevinin «Cinayet işlemek değil savaşmak» olduğu bildirildi.

sız ve korkutucu yollarla çelişiyordu. Ailesi, hristiyan geleneğine uygun olarak otelin salonuna koca bir çam ağacı dikmiş, bunu çelenkler ve pırıltılı kürelerle süslemişti. Gece yarısı bütün Ebussuan ailesi, Noel ayininde bulunmak için hemen yandaki Sainte - Thérèse kilisesine gidedekti. Yolda gecenin karanlığında sığındıkları otelin hemen birkaç kilometre ötesindeki bir ahırda dünyaya gelen Kurtarıcı'nın doğumunu kutlayan eski kantikler söyleyeceklerdi. Sonra, porselenlerle gümüş çatal bıçakların ışıl ışıl parladığı büyük masanın başında geleneksel Noel yemeğini yemek üzere geri döneceklerdi. Her Noel'de yaptığı gibi, Sami'nin annesi bu bayram günü de en sevdikleri yemeklerden biri olan pirinç, sarımsak ve baklalı işkembe dolması (**Karşat**) hazırlamıştı.

Saat on bire gelirken, merdivenin dibinde şaşırtıcı biri göründü. Tüylü ve iki köşeli şapkasını başına geçiren, sırtına bir pelerin atan, sırma işlemeli siyah kadife üniformasının kemerine kılıcını takan Semiramis Otelinin tek seçkin müşterisi, İspanya Konsolosunun yardımcısı Manuel Allende Salazar'dı bu. Her yıl Beytlehem'deki Doğuş Kilisesinde, manda yöneticileriyle diplomatların katıldığı gece yarısı ayininde ülkesini temsil etmeye hazırlanıyordu.

Oteldekilerin şaşkın ve güleç yüzlerini görünce genç İspanyol diplomatı pelerinini savurdu, kılıcını çekti ve hayalî bir boğa karaltısı önünde dikildi.

— Tıpkı Manolete'nin (*) ölümünden önceki gece gibi! diye bağırdı.

Sonra, ani bir dönüşle gecenin karanlığında kayboldu.

Birkaç gün sonra, ardından kopan kahkahalara acı bir yankı cevap verecekti.

Farlarıyla karın kapladığı yamaçları yalayan bir İn-

(*) Manuel Rodriguez Sanchez Mandete adıyla anılır (1917 - 1947) Arena'da bir boğadan yediği boynuz darbeleri sonucu can veren yeryüzünün gelmiş geçmiş en büyük boğa güreşçisidir.

giliz zırhlı arabası, tepeleri aşıp ilerlemekte olan taşıt dizisine yol gösteriyordu. Üniformasının içinde kaskatı kesilen bir diplomat, pek çok ulusun ardından yeryüzünün bu köşesine barışı getirmekten aciz kalan bir devletin temsilcisi, kendini anıların hüznüne bırakıyordu. Otuz yıl önce, buna benzeyen karlı bir aralık gecesi, Kudüs Valisi James H. Pollock ilk kez Beytlehem'in damlarını görmüştü. Allenby ordusu öncülerinden olan bu genç teğmen, o sıra hayatın ve mesleğinin eşiğindeydi. İlk geceden bu akşama kadar, gerek hayatı ve gerekse mesleği Kudüs'ten kopmak bilmemişti. Şimdi Pollock hüzünle, ülkesini Beytlehem'deki geceyarısı ayininde temsil edecek son İngiliz olduğunu düşünüyordu.

Başpiskopos Vincent Gélat papazlardan bir kafilenin başında Doğuş Kilisesine girdiğinde, diplomatlarla müminlerin parlak kalabalığından Gloria (*) yükseldi. O an Beytlehem'in bütün çanları Mesih'in doğumunu bir kere daha ilân etti. Ama o yıl, çanların çağrısına Noel kantikleriyle cevap vermek için kilisenin önündeki Çobanlar alanında bekleyen müminler sadece bir avuçtu.

Birkaç sokak ötedeki evinden çan sesini duyan, Filistin Akıl Hastaneleri Baş hekimi, hristiyan arap Michel Malouf yerinden kalktı. Noel gecesi Malouf ailesinde her zaman neşeyle kutlanırdı. Berthe Malouf'un bütün masalara dizdiği arap yemeklerini tatmak için bir sürü dost gelirdi. Yemek boyunca, Çobanlar alanından gelen şarkıları dinler, sonra çanların çağrısına uyup onlar da şarkı söyleyerek kilisenin yolunu tutarlardı.

Ama o yıl «şehrin üzerine bir hüzün çökmüştü.» Malouf'ların evinde de ne akşam yemeği vardı, ne eğlenti. Bertha ve Michel geceyi iki dostlarıyla briç oynayarak geçirmişlerdi. O gece kulaklarına gelen tek gürültü cümbüş yapan birkaç İngiliz askerinin sesiydi.

Çan sesleri gürültülü dalgalar halinde salona dolduğunda, Doktor Malouf dostlarının elini sıktı ve geleneksel arap konukseverliğiyle her zaman tekrarlanan şu sözleri söyledi: «Bütün bayramları böyle sağlıklı geçirmeniz

(*) Bir dinsel şarkı.

dileğiyle.» Sonra karısını öptü, birlikte dostlarını kapıya kadar geçirdiler. Birbirlerine sarılıp karanlık ve karlı sokaklarda uzaklaşmalarını seyrettiler. Beytlehem'in merkezinden gelen, artık iyice kafayı tütsülemiş İngiliz askerlerinin haykırışlarıyla şarkılarının karanlıkta çınlayışını dinlediler. «Ama evlerde, diye düşünüyordu Berthe Malouf bu sesleri dinlerken, sevinçten eser yok.»

☆

Dört bin kilometre ötede, Anvers limanı yakınında, güleç yüzlü, siyah pardesü giymiş ufak tefek bir adam, kolları şişelerle yüklü kiralık bir Buick arabadan iniyordu. Xiel Federman adındaki bu yahudi önünde arabadan indiği binanın yalnız bekçisine bir baş işareti yaparak, bu armağanı kendisine getirdiğini belirtti. Bu beklenmedik cömertliğe şaşan bekçi kapıyı açtı ve ziyaretçiye içeri girmesini işaret etti. Federman adama seslenerek «Neşeli bir Noel» geçirmesi dileğinde bulundu ve kendisini bekleyen işi düşünüp ellerini oğuşturdu.

25 aralık sabahı, Federman Haganah'ın Noel Babası olma yolundaydı. 1947 yılında yeryüzünde bulunabilecek en akıl almaz ucuz eşya mağazası önünde uzanıyordu. On iki kadar antrepoya, koca bir orduya yetecek savaş artığı doldurulmuştu. Özenle sıralanmış yüzlerce paletli araç, cankurtaran, tanker, römork, buldozer, cip, cephane taşımakta kullanılan araba birbirini izliyordu. Burada, bazıları yüz kişi alabilecek her boydan çadır, miğferlerden bir okyanus, kilometrelerce tel, kablo ve boru, binlerce telsiz, sahra telefonu, talkie - walkie, jeneratör vardı. Vagonlar dolusu fişeklik, iç çamaşırı, çorap, postal, kazak, asker elbisesi, cep feneri, ilk yardım çantası, ilâç, kısacası yeryüzündeki yahudilerin yarısını donatacak bitmek bilmeyen bir hazineydi bu. Avrupa'ya gitmek üzere yola çıkmadan önce, Federman'ın keşfedebileceğini aklına bile getiremediği bir hazine.

Filistin yahudileri içinde Federman bir istisnaydı. Yirmi üç yaşında zengin olmuş, ticarî dehâsını gizli yahudi ordusunun hizmetine vererek sadece maddî yardım

yapmaktan çok daha büyük bir katkıda bulunmuştu. Ehud Avriel silâh ve cephane almak üzere Avrupa'ya yollandığı sıra, Federman hemen on altı bin kişilik bir orduyu donatacak geri kalan araç - gereci bulup almakla görevlendirilmişti.

Hiç bir görev ona bu denli uygun düzmezdi. 1940 yılında Almanya'dan kaçan Federman, Hayfa limanı yakınında bir kahve açmış, burası kısa sürede İngiliz denizcilerinin uğrağı haline gelmişti. Henüz on altı yaşındaydı, ama kısa sürede, tezgâhın ardından müşterileriyle kadeh tokuşturmakla ilgisi bulunmayan işleri tartışmaya koyuldu. **Askerî Donatım ve Levazım El Kitabı**'nı Kutsal Kitap belleyerek, kısa sürede Majestelerinin kara ve deniz ordularına mal satan bir numaralı müteahhit haline geldi Ne kadar garip gelirse gelsin, şu ya da bu yoldan Federman'ın müşterilerine sağlayamadığı mal enderdi.

En büyük başarısı da Kraliyet Deniz Kuvvetlerine, rekor sayılacak zamanda yüz bin denizci beresi bulmak oldu. Bütün Yakın Doğu'da, bu başlıklara bilinen yassı biçimi verecek bir pres yoktu. Federman Tel - Aviv mahallelerini arşınladı ve işi **Stramiel** adı verilen, bağnaz Polonya yahudilerinin kutsal cumartesi günü giydikleri yuvarlak şapkalar yapmak olan yaşlı bir Polonyalı şapkacı buldu. Yaşlı şapkacı Polonya gettolarından kaçan bütün meslekdaşlarını yardıma çağırdı, kısa süre sonra bir kuşak yahudiye stramiel yapan eller Majestelerinin denizcilerine bere hazırlamaya koyuldu.

Son berenin de teslim edilmesinden birkaç ay sonra, Federman **Warspite** kruvazörünün güvertesindeki resmî bir tören sırasında eserini seyretme fırsatı bulabildi. O gün bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu ve amiral şeref kıtasını gözden geçirirken Federman'ın burun delikleri oynamaya başladı. Asker sıralarından hemen tanıdığı iğrenç bir koku yükseliyordu. Berelerin yapımı için sağladığı, yağmurda eriyen kolanın iğrenç kokusuydu bu, kendi icadı kolanın, Tel - Aviv mezbahasından satın aldığı kemiklerle yapılan hamurun.

Şimdi Federman hayranlıkla, önüne serilen zengin-

iiklerin büyüklüğünü seyrediyor ve alacaklarının listesini hazırlıyordu. İlk antrepoların birinde sıralanmış, sayısı yüzleri bulan garip şeylere tosladı. Bunlar Amerikan ordusundan askerlerin ağır yük taşımakta kullandıkları, kayışlarla sırta takılabilen arkalıklardı. Federman birkaç saniye düşündü, sonra kurulacak ordunun askerlerinin de uzun yol yürüyüp yük taşıyacaklarını düşündü. Bu araçlar faydalı olabilirdi. Rasgele, listesine «300 arkalık» yazdı, sonra araştırmaya devam etti. Bir gün bu arkalıklar Kudüs'ü açlıktan kurtaracaktı.

10

SAÇMALIKLAR ÜLKESİNE YOLCULUK

Kadın, Kudüs - Tel - Aviv otobüsünü arayan binbaşıya doğru yürüdü.

— Yine ne var? diye sordu öfkeyle.

— Silâh arıyoruz, diye cevap verdi İngiliz subayı.

— Buna hakkınız yok.

— Hakkım yok mu? diye tekrarladı İngiliz çok eğlenmiş gibi gülerek.

Arama devam etti. Sonra binbaşı, otobüsün yoluna devam edebileceğini bildirdi. Ama otobüse refakat eden arabanın gidişine engel oluyordu.

Bu araba Haganah'ın askerlerini taşıyordu. Üç delikanlı paçayı kurtarabilmeyi başarmışlardı, ama İngilizler bir genç kızı yakalamış ve bir makineliye el koymuşlardı.

— Bir saniye! diye bağırdı Golda Meir. Kızı ne yapıyorsunuz?

Golda Meir'in araya girmesi kişisel bir protestodan da öteydi. En büyük kuşkularından birini yansıtıyordu: Kudüs yolunda durumun gitgide kötüye gidişini. Ulaşım özgürlüğü konusunda yahudilerle İngilizlerin aynı görüşü paylaşmadıkları açıkça ortaya çıkmıştı. General Gordon Mac Millan için, üzerinde **devamlı** bir baraj olmadıkça ve kendi trafiği kesintisiz akmaya devam ettikçe bir yol açık demekti.

Bu inceliği sezen araplar, İngiliz devriye arabalarıyla konvoylarını geçiriyor, kurşunlarını yahudi arabalarına saklıyorlardı. Yahudi Ajansı adına, Golda Meir İngilizlerden hemen yahudi konvoylarına refakat edecek polis

arabaları istemiş, gerekçe olarak da İngiltere'nin yollarda güvenliği sağlamakla yükümlü olduğunu göstermişti. İngilizler sonunda bunu kabul etmişlerdi, ama bir şartla. Haganah'ın Kudüs'e silâh ve adam sokmasını engellemek için bütün kamyonların içini arama hakkı istiyorlardı. Yahudi konvoylarının başlıca varlık nedenlerinden biri bu olduğundan, Yahudi Ajansı İngilizlerin yardımını reddetti ve arabalara refakat görevini Haganah'a verdi. İngilizler buna, bütün araçları durdurup arayarak karşılık verdiler. Karar, İngiliz uyanıklığının arap tuzaklarını ortaya çıkarmakta daha faydalı olacağını savunan yahudi yetkililerinin öfkesini uyandırdı.

Golda Meir sonunda, hükûmetin genel sekreteri Sir Henry Gurney'den aramalara son veren bir anlaşma koparmıştı. Otobüste bulunmasına yol açan nedenlerden biri de bu anlaşmaya uyulup uyulmadığını anlamaktı, uyulmadığı da ortadaydı. Çok tatsız ve beklenmedik ikinci bir olayla karşılaştı: İngiliz binbaşısı yakaladığı genç kızı, bir arap köyünde bulunan en yakın polis merkezine götürmek zorunda olduğunu bildirdi. Golda Meir bunu duyunca ürperdi.

— Öyleyse, dedi, ben de sizinle geliyorum.

— Bunu yapamazsınız, diye karşılık verdi subay sinirli bir sesle, o zaman sizi de tutuklamam gerekir.

— İşte delikanlı, ben de sizden bunu bekliyorum, diye seslendi Golda Meir arabada genç kızın yanına otururak.

Diretmeleri sonucu, iki kadın yahudi kesimindeki bir polis merkezine götürüldüler. Orada, nöbetçi çavuş tutuklanma nedenlerini kaydetti. Sonra tutuklu kadınların yaşlı olanından kimliğini istedi. «Tanrım!» diye bağırdı kiminle karşı karşıya olduğunu keşfedince.

Az sonra ortaya çıkan bir polis müfettişi, kendi zırhlı arabasıyla Golda Meir'i Tel - Aviv'e götürmeyi teklif etti.

Şehrin girişinde Golda Meir arabayı durdurmasını işaret etti.

— Bundan sonra siz tehlikedesiniz, dedi arabadan atlayarak.

Polis müfettişi geri dönmeye hazırlanırken, Golda Meir o günün 31 aralık 1947 olduğunu hatırladı. Kendisine refakat eden adam için, yeni bir yıl başlamak üzereydi.

— Yeni yılınız kutlu olsun, diye seslendi İngilize.

Başlayan bu yıl, Kudüs halkı için yakın çağların en karışık yıllarından biri olacağa benziyordu. Hiç bir iş kolu, geleneksel görevi insanların acılarını hafifletmek olanı bile kendini kurtaramıyacaktı.

Öğle vakti, arap hastanesi Beyt Safafa'nın bahçesindeki çalılıklar arasından üç arap fırladı, meslekdaşlarının üstelemelerine rağmen arap hastalarını bırakmayı reddeden yahudi doktor Hugo Lehrs'i arkadan vurdular. Birkaç dakika sonra, Filistin Radyosundan bu ölüm haberini alan Beytlehem'li arap psikiyatr Michel Malouf kendinden geçti: «Allahım, böyle bir şey asla olmamalıydı!».

Karşılık olarak, Michel Malouf ertesi gün hastanesine giderken öldürüldü.

Pek çok Kudüs'lü için, yeni yılın bu ilk günleri geçmişle ilişkilerinin birden kökünden sökülmesini, acılı bir şekilde kopmasını belirledi. Haganah'ın ve Hacı Emin Hüsseynî'nin nişancılarının istediği şey, halkın belirli yerlerde toplanması başlamıştı. Garip olan da, burjuva villâlarının bulunduğu Katamon mahallesinde durumun en çabuk bozulmasıydı. Hristiyan arap çoğunlukla hali vakti yerinde bir yahudi azınlığın oturduğu Katamon, coğrafî durumu ve yerinin stratejik önemi dolayısıyla mahkûm du. Katamon, Mekor Hayim ve Talbiyeh adlı yahudi mahallelerini geri kalan yahudi topluluklarından ayırıyor ve Haganah için şehrin güneyinde devamlı bir tehlike, yahudi yerleşmesinin devamlılığını bozan bir çeşit çıban başı oluyordu.

Araplar için Katamon düşman toprağına gömülmüş bir köşe, belki bir gün Kudüs'ün yahudi kesimini ikiye bölecek saldırıyı başlatabilecekleri bir köprü başıydı.

Damlarından, arap nişancıları düzenli olarak Mekor Hayim ve Talbiyeh mahalleleriyle yahudi arabalarını kurşun yağmuruna tutuyorlardı. Arapları kaçırma umuduyla, Haganah yılbaşı gecesi sekiz evi havaya uçurmuştu. Yeni yıldırmaları beklemeden, Katamon'da yaşayan bir takım zengin arap aileleri orayı bırakıp Beyrut'a, Amman'a ve Şam'a sığındılar. Cebrail Katul ilk gidenlerden biri oldu. Gidişinden iki gün önce, 1934 yılında Almanya'dan gelen yahudi tüccar komşusunun büyük oğlu evinin kapısında göründü.

1936 arap ayaklanmasında, Katul villâsını korumak için yanına aldığı iki muhafıza, yahudi komşuları Jafet'leri de korumayı kabul ettirmişti.

— Artık, dedi yahudi gencine içini çekerek, çok geç oldu. Size yardım etmek için hiç bir şey yapamayız, siz de bizi korumak için bir şey yapamazsınız. Bu arap mahallesinde tehlikedesiniz. Sizin de gitmeniz gerekiyor.

Sonraki gün, bir at arabası eşyalarını götürmek üzere Jafet'lerin evinin önünde durdu. Bir kamyon da Katul'lerin sandıklarını almaya gelmişti aynı zamanda. Komşular pencerelerinden iki ailenin gidişini, ters yönlere doğru uzaklaşan hüzünlü küçük kervanları seyrettiler.

Belediye elektrik santralının müdürü olan, Macar asıllı İsrael Singer de, arap komşularının dostluk gösterilerine rağmen, Katamon'un bir yahudi için artık çok tehlikeli olduğuna karar verdi. Yola çıkacakları sabah, Singer ve kızkardeşi birinci katta oturan Mısırlı komşularına veda ettiler. Yanlarına alamadıkları iki Ankara kedisini onlara bıraktılar. İki aile ağlayarak kucaklaştı. Nice mutlu yıllar geçirdiği eve bakmak üzere bir kere daha arkasını dönen Singer, balkonda güneşlenen iki kedisine gıpta etti. «Sizi bekleyen olayları düşünmeden güneş altında yayılabildiğiniz için ne kadar talihsiniz», diye düşündü.

Bir yıl içinde ikinci kere, Michel Şaşam, Haganah'ın Genelkurmay Başkanının karşısındaydı. Bu kez, Tel - Aviv-

deki Kırmızı Ev'de bulunan genel karargâha çağrılma nedeni Kudüs'ten gelen bir rapordu. Raporda yazılı olanlar öylesine önemliydi ki, Şaşam ulaşım güvenliğini sağlamakla ilgili sorumluluklarından geçici olarak alınıp Kudüs'e gönderiliyordu.

Şehirde durum, deniyordu raporda, günden güne bozuluyor. İsrael Amir'in çabalarına ve emirlerine rağmen, gitgide artan sayıda yahudi şehrin dışındaki evlerden ya da araplarla karışık oturdukları mahallelerden ayrılıp merkezdeki yahudi mahallelerine yerleşiyorlardı. Bu göçü önlemek için elden gelen herşey hemen yapılmalıydı. «Her karış toprağı savunma» yolunda Ben Gourion'un verdiği emir kuşatılan bir ulusu yüreklendirmeye yönelmiş basit bir cümle değildi. Filistin yahudileri için, ne Amman vardı, ne Beyrut, ne Şam. Denizden başka şey yoktu. Halkta terketme eğilimi yayılırsa, Filistin'in yahudi halkı dağılmakta gecikmeyecekti. Kudüs bir takım sorunların belirdiği ilk yahudi kalesiydi ve bu sorunlar yine orada çözümlenmeliydi.

Şaşam durumu değiştirmek için gereken herşeyi yapma emrini aldı. Birkaç saat sonra, Kudüs'teki genel karargâha vardı. Orada yahudilerin şimdiye kadar hiç ayrılmadıkları bölgeleri terkettiklerini, Müftü'nün kaatillerinden kurtulup eşyalarıyla birlikte kaçabilmek için İngiliz askerlerine rüşvet verdiklerini öğrendi.

Kudüs'teki haberalma görevlileri, bu durumu değiştirmenin tek yolunun Katamon içinde kesin bir darbe indirmek olduğunu söylediler. Böyle bir girişimin yaratacağı şok, diyorlardı, Arapların mahalleden kaçmalarını ve şehrin psikolojik havasını değiştirmeyi sağlayabilir.

— Peki öyleyse, dedi Şaşam, Katamon'daki arap genel karargâhı nerede?.

Arap komutanlığı da Haganah kadar düşünüyordu Katamon mahallesinin geleceğini. Yahudilerin sekiz evi uçurdukları günün ertesi, yerel savunma komitesi o kesimi korumakla görevli bir çeşit milis kuvveti hazırla-

maya koyuldu. Abdülkadir, Hebron'dan Müftü'nün en azılı taraftarlarından birini, 1936 arap ayaklanmasında büyük yararlık gösteren ve okuma - yazma bilmeyen çoban İbrahim Ebu Dayieh'i getirtti. Dayieh o zamandan beri, Hebron'u çevreleyen tepelere yerleşmiş küçük bir köylü ordusunun başında, Filistin'in güneyinin savunmasından sorumluydu. Birkaç gün sonra 4 numaralı hatta işleyen otobüsle, hâki giysiler içinde ve silâhları bir bedevî örtüsüne sarılı olarak, Ebu Dayieh ve yüz kadar adamı İngilizlere farkettirmeden Katamon'a girdiler.

3 ocak 1948 cumartesi günü ikindi vakti, Tel - Aviv temsilcisinin Kudüs'e varmasından birkaç saat sonra, Ebu Dayieh, Abdülkadir ve Emile Ghory Hebron'lu gerillaların mevzilenecekleri noktaları bulmak üzere Katamon sokaklarında gezinmeye başlamışlardı. Hava karardığında, üç adam, cephesi bugenvilyalarla sarılmış üç katlı şirin bir evde, bir çay fincanının başına oturup mahalle sorumlusuyla durumu görüşmek üzere gezintilerine son verdiler. Bu binanın sakin ve rahat salonu buluşmak için sık sık seçtikleri yerdi. Kapının üzerindeki tabelâ da burasının Semiramis Oteli olduğunu bildiriyordu.

☆

4 ocak pazar günü saat onda yapılacak toplantı için, yahudi genelkurmayınca görevli haberalma subaylarının Şaşam'ın sorusuna verecekleri bir cevap vardı. Arap muhbirlerinden biri onlara, Katamon'daki iki arap karargâhının yerini bildirmişti. Bunlardan biri Claridge adlı küçük bir pansiyondu; öteki de Semiramis Oteli. Muhbir önceki gece, Abdülkadir'in kum rengi cipinin bir saatten fazla otelin önünde beklediğini gözleriyle görmüştü. Şaşam hemen bir plân üzerinde iki binanın yerini buldu. Yahudi hatlarına yakınlığı, bu binalardan birini erişilmesi çok kolay bir hedef hâline getiriyordu. Başını kaldıran Şaşam seçiminin sonucunu bildirdi:

— Semiramis Oteli olacak.

☆

Tepelerden gelen kurşun rengi bir bulut örtüsü Kudüs'ün üzerini kaplıyor ve zorlu bir fırtınayı haber veriyordu. Sığındıkları oteli Şaşam'ın mahkûm ettiği an, Ebussuan ailesinin on sekiz kişisi de kilisenin yolunu tutuyordu. Sainte - Thérèse kilisesinde, dişçinin sofu anası çocuklarından günah çıkarmalarını ve inanç tazelemelerini istedi. «Hepimizi tehdit eden tehlikelere karşı tek gerçek korunma yolu budur», diyordu.

Ebussuan ailesinden yeni biri otele geldi. Wida Kardus, Samiriye valisinin kızıydı ve ailesi Noel tatilinin sonunu geçirmesi için onu Kudüs'e yollamıştı. Yemekten önce, otelde oturan genç İspanyol diplomatı Manuel Allende Salazar, okumak üzere aldığı kitabı Sami Ebussuan'a getirdi. Kitabın adının kendi durumlarını ne denli güzel tanımladığını görünce, iki adam gülmeye koyuldular. Kitabın adı **Saçmalıklar Ülkesine Yolculuk**'tu.

Bir gökgürültüsüyle ortaya çıkan ve bütün öğleden sonra kendini hissettiren fırtına hava karardığında patladı. Şimşekler gökyüzünü aydınlatırken, şehri seller götürüyor ve Katamon sokaklarını çamurdan delisularla dolduruyordu. Elektrik direkleriyle tellere raslayan bir yıldırım, mahalleyi karanlığa boğdu. Sami Ebussuan'ın dehşete düşen yaşlı iki yengesi tesbih çekip dua okurken uşaklar da mum getirmeye koşuyorlardı.

O akşam yemek kasvetli bir tören halinde geçti. Gökgürültüleri yağmurun büyük bir şiddetle dövdüğü camları titretiyordu. Birden, yemeğin ortasında, giriş kapısı gümbür gümbür vuruldu. Sırılsıklam iki arap muhafız, otel sahibinin genç oğlu Hubert'i almaya geldiklerini bildirdiler. Mahallenin çevresinde nöbet tutma sırası ona gelmişti. Annesi böyle bir gecede oğlunun dışarı çıkmasına isyan etti ve ağlamaya başladı.

— Bu gece olmaz, diye yalvardı, onu yarın, öbür gün, haftanın bütün geceleri alın da bu gece almayın.

Ne muhafızların üstelemesi, ne oğlunun itirazları onu kararından döndürmedi.

Bir kilometre kadar ötede, bir yahudi operatörün evinin en üst katında, dört kişi bir Kudüs planının çevresinde toplanmıştı. Michel Şaşam parmağıyla kendile-

rini hedefe götürecek yolu çizdi. Dört kişilik komanda birliği, Haganah'ın bir koruma müfrezesince devamlı gözaltında tutulacaktı. Dışarda, yağmurun kasıp kavurduğu sokakta, onları Semiramis Oteline götürecek bir Humber'le eski bir Plymouth duruyordu. «Oraya vardığınızda, dedi Şaşam, mahzenin kapısını uçurmanız, içinde yetmiş beş kilo T.N.T. bulunan iki bavulu mahzene sokmanız, binaya destek olan başlıca sütunlara patlayıcıları yerleştirdikten sonra fitilleri ateşleyip kaçmanız için on dakikanız var.»

— Harekete geçeceğimiz saat tam bir!.

Yağmur şehri ıslatmaya devam ediyordu. Semiramis Otelinde Sami Ebussuan üç yeğeniyle birkaç el briç oynamak üzere şamdanı oyun masasının üzerine koydu. İspanya konsolosu, erken döndü ve doğru odasına çıktı. Odanın bir köşesinde iki yaşlı yenge hâlâ dua ediyorlardı. Saat on biri biraz geçe herkes yatmaya çıktı. Genç yeğenleri Wida'yı odasına kadar götüren Ebussuan kardeşlerden biri, içinin rahat etmesini söyledi tatlılıkla. Geceyarısı son mumun alevi de söndürülmüştü.

Dışarda, fırtına aman vermek bilmiyordu. Genellikle yerel milisten otuz arap genci mahallenin başlıca on giriş noktasını tutardı. Ama o gece, böyle bir fırtınada, hiç bir yahudi saldırısı olmayacağını düşünüp çoğu evlerinden çıkmamıştı. Geceyarısı, nöbeti sona eren hukuk öğrencisi Pierre Salih de evine döndü. Kimse gelip onun nöbeti devralmadı. Katamon'un girişini koruyan on noktadan yedisi terkedilmişti.

Humber ve Plymouth tespit edilen saatten on beş dakika önce geldi. Rasladıkları tek engelde nöbetçi yoktu. Otelin karşısındaki rum ortodoks manastırının avlusunda nöbet tutan arap, arabalardan birinin, Semiramis Otelinin mutfağı önünde durduğunu gördü. Bavul taşıyan iki gölgenin otele doğru koştuğunu farketti. Ebu Eyd adlı arap makinelisiyle onları taradı. Ama koruma müfrezesinin hemen karşılık vermesi diretmekle çılgınlık

yapacağını anlamasını sağladı ve manastıra doğru çekildi.

Mahzenin kapısı kilitliydi. Karanlıkta küfreden Abraham Gil adlı yahudi belinden bir el bombası çıkardı ve kapının tokmağına taktı. Bomba iki kanadı da uçurdu. Gil ve öteki iki komanda T.N.T. dolu bavullarıyla duman içinde kalan mahzene daldılar.

El bombasının patlamasıyla kırılan camların sesi Wida Kardus'u uyandırdı. Gecenin karanlığında, seslenen Marie teyzesini işitti. Sonra başka bir ses bağırdı:

— Yere yatın!.

Gürültü Sami Ebussuan'ı da uyandırmıştı. Bir an, sokakta kavga çıktığını sandı. Avluda, penceresinin altında ayak sesleri, sonra da bir adamın ibranice konuştuğunu duydu:

— Daha değil, daha değil!.

Hemen yatağından atladı. Karanlık koridorda, amcası ve yengesiyle konuşan annesini ve babasını buldu. Onlara otelin en sağlam yeri olan alt kattaki salona inmelerini salık verdi. Ardından telefona koştu.

Mümkün olduğu kadar çabuk, polisin numarasını çevirdi.

— Semiramis Oteline el bombasıyla saldırdılar, dedi kendisine cevap veren uykulu sesli İngiliz'e.

Mahzende, patlayıcı maddeler özenle sütunlara bağlanmıştı ama, Abraham Gil ve arkadaşı yağmurun ıslattığı fitili bir türlü ateşleyemiyorlardı. Geri çekilmeye hazırlanan koruma müfrezesini çağırmaları gerekmiş, Sami Ebussuan onların resini işitmişti. Telâş içinde, yüzleri ve elleri terden sırılsıklam çalışıyorlardı karanlıkta. Çaresiz kalan Gil, dışarda bekleyen komandonun şefini ıslıkla çağırdı.

— Joel, fitilleri ateşleyemiyoruz bir türlü, dedi.

Komando şefi sakin sakin yaklaştı ve patlayıcıların önünde diz çöktü.

— Bakın böyle durumlarda ne yapılır, dedi. Telâşlanmayacaksınız, acele etmeyeceksiniz ve işler yoluna girecek.

Konuşurken bir yandan da çakısıyla fitillerin ıslanan parçalarını kesiyordu.

Yukarda, Marie yenge Wida Kardus'un elini bıraktı.

— Hemen geliyorum, dedi, gidip sırtıma bir sabahlık geçireyim.

Ürken Wida, kadının koridorda uzaklaştığını işitti. Sami Ebussuan telefonu kapadı ve salona doğru yürüdü. Üst katta, kardeşi Cyril koluna giren annesinin merdiveni inmesine yardım ediyordu. Babaları da sabahlıkla arkalarından geliyordu.

Fitilleri temizlemek için birkaç dakika uğraştıktan sonra, yahudi komandoların şefi patlama sonucu için için yanmakta olan kapıdan bir kor parçası aldı, karanlıkta turuncu bir ışık belirene kadar hafifçe üfledi ve patlayıcıların fitillerini ateşledi.

— Şimdi tüyelim! dedi sakin sakin.

Wida Kardus hiç bir şey işitmemişti. Ama gözlerini açtığında keşfettiği inanılmaz görüntüyü hayatı boyunca unutmayacaktı. Tepesinde gökyüzünden başka şey yoktu. «Dam nerede? Herkes nerede?» diye sordu kendi kendine.

Parlak bir mavi ışık Sami Ebussuan'ın gözlerini kamaştırdı, ardından büyük bir sarsıntı ve kükremeyi andıran bir gürültü işitti. Sanki duvarlar üzerine devrilmek için korkunç bir yarışa girişmişti. Patlamanın etkisiyle havalandı, yere uçtu ve kendini bir moloz yığınının üzerinde buldu. Gümbürtü hâlâ kulaklarını sağır edercesine çınlıyordu. Annesinin, babasının ve kardeşinin salona girmek üzere geçtikleri kapıya doğru başını kaldırdı, ama bir taş yığını ve ardında, sanki boşlukta asılı kalmış bir tek basamak gördü. Uzun süre, korkunç bir sessizlik ortalığı kaplamış gibi geldi dişçiye. Sonra odanın öteki ucundaki bir moloz yığınından çıkan, kardeşinin yardım isteyen dehşet dolu sesini duydu.

Patlama bütün mahalleyi uyandırdı. Nöbetten dönen hukuk öğrencisi Pierre Salih, odasının penceresinden otelin bir geyzer gibi havalandığını ve olduğu yere çöktüğünü gördü. Yıkıntılardan bir duman ve toz bulutu yükseldi, patlamanın etkisi Yehuda tepelerine doğru bir gökgürültüsü gibi uzaklaştı. Yankısı gecenin karanlığında yitip giderken, Salih yeniden yağmurun şıpırtısını ve ne-

redeyse penceresinin altına raslayan yıkıntılardan gelen ilk iniltileri işitti.

İlk el bombasının patlamasıyla uyanan Kay Albina, odasının penceresinden aşağı yukarı bütün drama tanık olmuştu. Haganah arabalarının uzaklaştığını işitmiş ve yavaş çekilen bir film gibi, patlama sonucu Semiramis'in üç katının ağır ağır dağılışını dehşetle izlemişti. Kızılhaç'ta çalıştığı için, hemen ilk yardım çantasıyla birkaç çarşaf kaptı ve yaralılara yardım etmeye koştu.

Ama hiç bir ilk yardım el kitabı Kay Albina'yı otelin yıkıntılarında karşılaştığı görüntüye hazırlamamıştı. Deli gözlü bir kadın, kollarında küçük bir kızın başıyla yıkıntılar arasında dolaşıyordu.

☆

Semiramis Otelindeki patlama sonucu otuz altı kişi öldü. Sami Ebussuan ve Wida Kardus hayatta kaldı ama ailelerinin aşağı yukarı bütün geri kalan kişileri yok oldu. Dişçinin annesiyle babası, iki sofu yengesi ve amcalarından üçü öldü. Annesinin nöbete gitmesine engel olduğu yeğeni Hubert Lorenzo, annesi ve babasıyla birlikte yıkıntıların altında kaldı.

Patlamadan üç gün sonra, felâket anından beri yıkıntılardan ayrılmayan bir köpeğin yeri çılgınca eşelemesi, kurtarıcıları hâlâ toprak altında bulunan son kurbana götürdü. Bir moloz yığını altında gizli kalan köpeğin sahibini, ölümünden hemen önceki Noel gecesi kendini Manolete'ye benzeten genç İspanyol diplomatını buldular. Kendisiyle ilgisiz bir dramın kurbanı olan Manuel Allende Salazar, Saçmalıklar Ülkesine Yolculuğu'nu bitirmişti.

☆

Artık 2 numaralı otobüs işlemeyecekti. İnsanlarla yiyeceklerin Eski Şehir'deki yahudi mahallesine ulaşımı kesilmişti. Yılın ilk gününden beri, araplar Yafa kapısına koca bir barikat dikerek yolu kesmişlerdi. Kudüs bu ma-

hallede oturan küçük topluluğa en eski geleneklerinden birini, kuşatmayı tattırıyordu. Araplar barikatı kuralı beri bir gram yiyecek, bir gram yakıt ya da cephane geçmemişti. Bu bir haftalık abluka süresince can veren mezarsız ölüler Haganah bölge karargâhının önüne yığılıyordu. Ev kadınlarının yemek pişirmekte kullandıkları gaz ve çocuklara verilen süt neredeyse bitmişti.

Yahudi Ajansı, barikatın kaldırılması için bir emir vermesi yeterli olan İngiliz yetkililerine her gün başvurup durumu protesto ediyordu. Aldığı tek cevap da, yahudi sorumluların geçici olarak mahalleyi boşaltmaları olmuştu. Yahudilerin hemen verdikleri kesin red cevabı karşısında, İngilizler bir uzlaşma yolu teklif ettiler. Haftada bir kere, silâh ya da cephane geçirmeye çalışılmadığını anlamak için iyice aranması şartıyla, yiyecek taşıyan bir konvoya refakat edeceklerdi. Mahalleden ayrılmak isteyenleri de koruyacaklar, ama kimseye içeri girme izni verilmeyecekti.

Yahudi Ajansı'nın İngilizlerle yaptığı pazarlıklarda korumaya çalıştığı ilkelere aykırı, çok amansız bir teklifti bu. Ama durum da gitgide umutsuzlaşıyordu. Mahallede yaşayan bir takım yahudiler başlarına gelen felâketten Haganah'ı sorumlu tutmaya başlıyor, refakatli ya da refakatsiz çıkıp gitmek istiyorlardı. Yahudi Ajansı sonunda İngiliz teklifini kabul etti, ama en kısa sürede onları uyutmaya kararlıydı.

Yahudi halkının sahip bulunduğu en kutsal birkaç metre karelik yerin savunucuları için, bu günler acımasız bir gerçeğin içine düşüş oldu. Bir hafta savaşıp bir hafta okumak, artık ortadan kalkan bir fikirdi. Filistin'in savunması en güç mevzilerinden birine kıstırılmışlardı. Burası topu topu Haganah'ın yüz elli, İrgun ve Stern'in elli kişisi, bir de rolleri gelecek aylarda önem kazanacak üç genç kız müfrezesiyle korunuyordu.

☆

7 ocak, P.T.T. de çalışan arap memur Hamit Macar için her zaman önemli bir tarihti. Evlenme yıldönümü,

mutluluğunun başlangıcıydı. Bir amcanın evinde verilen büyük bir akşam yemeği kutlardı genellikle bu günü. Ama 1948 yılının ocağında, bir aile toplantısı Macac'a daha uygun gelmişti. Evlerinde başbaşa yemek yiyecekler, sonra da kendilerini en sevdikleri iş olan, gelecek evlenme yıldönümünü içinde kutlamayı umdukları villânın plânını incelemeye vereceklerdi. Bu onların ilk evleri olacaktı.

Yine de o yıl, Hamit Macac karısına bir sürpriz hazırlamıştı. Kuyumcular çarşısından küçük maaşına oranla olağanüstü, ama sevgisinin büyüklüğünü gösteren bir armağan satın almıştı: Üç halkalı eski bir altın yüzük.

Akşam, yemek sonunda da armağanı karısına vermeyi kararlaştırmıştı kendi kendine. Ama sabah onun tatlı gülümseyişiyle karşılaştığında, dayanamadı. Yerinden kalktı ve armağanı getirmeye koştu. Utana sıkıla yüzüğü şaşkın karısının parmağına geçirdi, güneşte parıldayan yüzüğü zevk ve gururla seyretti.

7 ocak 1948 Uri Cohen adlı yahudinin hayatında da olağanüstü bir gün olacaktı. Bir şeyler yapma isteği İrgun şefleri tarafından gerçekleştirilecekti. Önünde, İngiliz polislerinden çalınma üç üniforma duruyordu. Kendilerine verilen görevi yapmaları için, iki arkadaşıyla birlikte giyecekleri üniformalardı bunlar.

Öğrenci kendininkini sırtına geçirmişti ki, komando şefi içeri girdi. Ondan biraz daha yaşlı bir doğu yahudisiydi. Daha önce pek çok kereler aynı şeyi yaptığından, Cohen şef için bunun sıradan bir iş olduğunu biliyordu. Sakin duruşunu, elbisesini ve kravatını incelerken, Cohen kendi kendine şöyle diyordu: «Tanrım, sanki işine gitmek üzere olan bir devlet memuru.»

Şef sahte polisleri hemen yandaki bir garaja götürdü. Orada iki yüzer litrelik, içleri eski çiviler, vidalar ve paslı teneke parçalarıyla dolu iki bidon buldular. Her bidonun ortasında, patlama sonucu havaya uçacak binlerce maden parçasıyla kurbanlarını bir et ve maden yı-

ğını hâline getirebilecek T.N.T. çekirdeği vardı. Bunları ateşlemenin yolu da, fitilin ucuna sekiz on kibrit bağlamaktı. Biri yandı mı ardından patlama geliveriyordu.

Sakin sakin hepsine yapacakları işi anlattı şef. Kendi görevinin ne olduğunu öğrenince Cohen'in midesinde bir şey düğümlendi. Fıçıları hedeflerine o yuvarlayacaktı.

Tam saat dörtte, polis kılığına girmiş olan Cohen, Rehavia'daki bir okulun önüne geldi. Onarıldığı garajdan çalınan polis kamyoneti de oradaydı. Bir araba fıçıları getirdi ve Cohen kamyonete bindi. Şef öne, şöförün yanına oturdu. Makineli tüfekli öteki ikisi, ateş etmeye hazır, zırhlı kapakların ardına geçtiler.

Geçecekleri yol, şehrin arap kesimine Arap Lejyonu'nun denetlediği kapıların birinden girmelerini sağlayacak şekilde hesaplanmıştı. Bir İngiliz arabasıyla karşı karşıya olduklarını sanan arap lejyonerlerinin kayıtsızlığı Cohen'i çok sevindirdi. Denetim noktası geçildiğinde, Yafa Kapısına ve Eski Şehir'in surlarına doğru çıkan caddede buldular kendilerini.

Kamyonet yokuşu yavaş yavaş tırmanırken, Cohen'i dayanılmaz bir titremedir aldı. Bu serüven ona birden büyük çılgınlık gibi geldi. «Ben, hayatın sırlarını inceleme yolunu seçmiş biyoloji öğrencisi, şimdi bir takım insanları öldüreceğim!» diye düşündü. Alnında ter taneleri belirdi. Kısa bir an, başdönmesinin her yanını kapladığını hissetti.

Polis kamyonetinde kimse konuşmuyordu. Ön camdan Cohen arapların kurduğu barajı, yüz metre kadar ötede de ilk ölüm aracının hedefini seçti. Bir arabın elini kaldırıp kamyonete dur işareti verdiğini gördü. Şef şöföre döndü ve emretti:

— Devam et!

☆

Hamit Macac saatine baktı. Karısıyla birlikte, Eski Şehir'de oturan yaşlı bir teyzeye her evlenme yıldönümünde yaptıkları ziyareti kısa kesmeye karar verdi. Durumun karışık oluşu ve akşam yemeğini hazırlama ge-

reği Macac'ların bir an önce eve dönmek istemelerine yol açıyordu. Üç dakika sonra 3 numaralı otobüsün Yafa Kapısından geçeceğini biliyorlardı. Acele ederlerse, bu otobüse yetişebilirlerdi. Karısını kolundan tutan Macac onu daracık sokaklardan sürükledi. Koşar adım eski mahalleden çıktılar ve Yafa Kapısındaki otobüs durağında bekleyen kalabalığa doğru koştular.

☆

Yahudi, şöföre durmasını işaret etti. Sonra geri dönüp Cohen'e dik dik baktı.

— Ateşle bombanı, dedi.

Cohen cebini karıştırdı ve dehşetle yanına kibrit kutusu almadığını gördü. Hiç sigara içmezdi, o heyecanla yanına kibrit almayı da unutmuştu. Şef kendi kibritini uzattı. Cohen fitilin ucuna bağlı kibritleri kutunun kenarına sürdü. Sonra birden kamyonetin arka kapısını açtı. Ancak o zaman hedefini keşfetti.

Bir sürü arap şaşkınlıkla onu süzdü. Cohen'in bakışları bir saniye içinde hepsini kavradı. «Yüzlerce kişi, birden şaşırıp kalmış gerçek bir kalabalık» gibi geldi bu insanlar ona. Bunlar 3 numaralı otobüsü bekleyen araplardı. Ayaklarının dibinde fitil yanıyordu.

«Şeytanın ta kendisini gördüler, diye düşündü yahudi. Şimdi de tam önlerinde yanan bombasını görüyorlar.» Hafifçe fıçıyı yola doğru yuvarladı. Yere değerken tok bir ses, ardından bir avuç kıvılcım çıktı. Kalabalık büyülenmişti sanki. Cohen arka kapıyı kapamak için kolunu uzattığında, elleri insanların yüzünü yaladı geçti. Hiç unutamıyacağı bir görüntü belleğine kazınacaktı, «bütün bu arapların inanılmaz, akıl almaz şaşkınlığı.»

☆

Hamit Macac ve karısı otobüs durağına varırken patlama oldu. Yere yuvarlandılar. Doğrulmak için mücadele ederken, keşfettiği görüntü karşısında Macac yıkıldı. Durağın olduğu yer gövdeler, sağa sola saçılmış ve et par-

çaları gibi kıyılmış insan kalıntılarıyla kaplıydı. Durağın hemen yanında, patlamadan bir an önce sahibinin kepenklerini indirdiği bir dükkân vardı. Adam kepenkten kalkan parçalara geçmiş, gülünç bir durumda çarmıha gerilmişti. Macac hemen yanında yatmakta olan karısına döndü. Kadın kan içindeydi. Gözleri aralıktı.

— İçimde bir şey kopuyor, diye mırıldandı.

Gözleri kapandı. Macac karısıyla konuşmak istedi, ama cevap alamadı. Karısının yanına dizçöktü, elini avucuna aldı, bir şeyler söylemeye çalıştı. Dudakları hareket etmek bilmiyordu. Az önce bütün gövdesini kaplayan delice titreme bile kesilmişti. Macac ayağa kalkmayı başardı ve bağırarak yardım istemeye koyuldu.

Üç saat sonra, operatör ameliyathaneden çıktı. «Bana baktı, diyordu Macac. Bir şey söylemedi. Ama yüz ifadesinden, ne söylemek istediğini anladım.»

Karısına veda etmek için ameliyathaneye girdi. Yaşlarla dolu gözleriyle, kendisine büyük bir mutluluk veren kadının vücudunu seyretti. Tutamadığı hıçkırıklarla sarsılarak, karısından arta kalan ve hayatı boyunca taşıyacağı şeyi ölünün parmağından çıkardı: Üç halkalı bir altın yüzüktü bu. (*).

(*) Patlamadan kısa süre sonra, Uri Cohen ikinci fıçıyı da atmaya hazırlanırken kamyonet bir kaldırıma tosladı. Cohen ve arkadaşları arabadan atladılar, bir İngiliz devriyesinin yaylım ateşi altında Mamillah Mezarlığından geçip yahudi kesimine ulaşmaya çalıştılar. Üçü öldürüldü. Bir diğeri kurtuldu ama, kısa süre sonra İrgun'un başka bir saldırısında can verdi. Cohen yaralanıp hastaneye götürüldü, birkaç gün sonra İrgun tarafından oradan çıkarıldı. Bir bacağı ötekinden beş santim kısa kalacaktı. Patlama tam on yedi kişiyi öldürmüştü.

11

«BAB EL UED, ŞEHRE GİDEN YOL ÜZERİNDE»

«Her uyuyuşumuzda, bir daha uyanıp uyanmayacağımızı bilemeyiz. Korktuğumuz şey kurşun değildir pek, uykumuzda herşeyi havaya uçurmalarıdır daha çok. Bir takım insanlar geceyarısı kendilerini evlerinin yıkıntıları altında buluyorlar. İşine gitmek için, baban bir cankurtarana binmek zorunda. Kapımızın vurulduğunu işittiğimizde, evi dinamitlemeye geldiklerini düşünüp dehşete düşüyoruz. Her akşam, saat altı oldu mu kendimizi evlerimize kilitliyoruz.»

Birleşmiş Milletler'deki oylamadan iki ay sonra, Madam İtayam adlı bir arap anası, Beyrut'da öğrenci olan oğluna 1948 yılının ocak ayında Kudüs şehrinin halini böyle anlatıyordu. «Kudüs, diyordu öte yandan **New York Times** gazetesinin bir muhabiri, bir korku duvarının ardında tecrit edilmiş. Zorunlu bir durum olmadıkça kimse şehre gelmiyor ya da mahallesinden ayrılmıyor.»

Yahudi kesiminde beslenme sorunu gitgide güçleşiyordu. Süt, yumurta, et ve sebze bulunmaz olmuştu. Lokantaların çoğu öğle saatleri açıktı, ve Fink's gazetecilerle gece kuşlarının uğrak yeri olmaya devam ediyorsa da, yemek listesi bol unla şişirilmiş bir çeşit hamburger'den ibaretti. Bazan Max Hesse, devamlı iş yaptığı araplarla iyi ilişkilerini sürdürmesi sayesinde, Kudüs'ün en ünlü yemek yenen yeri olan lokantasına bir takım şeyler bulabiliyordu. Her sabah siparişini onlara telefonla bildiriyor, araplar da malı bir çeşit askerden arınmış bölge olan Rex Sinemasının kararmış yıkıntılarına bırakıyorlardı.

Çok soğuk bir kıştı ve yahudi evlerinin çoğu büyük

bir yakıt sıkıntısı çekiyordu. Ev kadınları çoğu kere yemeklerini pişiremiyorlardı. Yanlarına bir kova ya da bidon almadan sokağa çıkmıyor, bir eşeğin çektiği tanker göründü mü hepsi birden üzerine çullanıyordu.

Bütün İngiliz yönetimini de yavaş yavaş bir çeşit felç kaplamaya başlıyordu. Mektuplar dağıtılmıyor gibi bir şeydi. Telgraf bağlantıları karmakarışıktı, uluslararası telefon konuşması yapmak isteyenler de bazan günlerce beklemek zorunda kalıyorlardı. Güvenlikleri garanti altına alınmadığından, yahudi yargıçlarla avukatlar mahkemeye gitmez olmuşlardı. Adalet dağıtılmaz oldu. Sağlık hizmetleri ve nüfus memurluğu doğumları, bulaşıcı hastalıkları ve ölümleri kaydetmez oldu. Artan şiddet hareketlerinin kurbanları için geçici gömme izinleri vermek zorunda kaldılar. Zeytinlik Dağındaki mezarlığa yahudilerin ulaşması artık imkânsızdı. Sedyelerde taşınan ölüler şimdi eski Sanhedria Mezarlığına, atalarının başka bir İsrail'in Yargıçlarını gömdükleri yere götürülüyordu.

Güvenlik bütün Kudüs'lülerin devamlı kuşkusuydu. Ama içlerinden pek azı, Katamon'da kalan ender yahudi ailelerinden olan Ruth ve Hayim Haller kadar tehlikeli bir hayat sürüyordu. Karı koca kapıya kadar gidebilmek için bahçeye kazılan bir hendekten geçmek zorundaydı. Geceleri, Ruth birinci kat pencerelerinden birinde nöbet tutuyordu. Ama tek silâhı üst katta bekleyen Haganah nöbetçisini uyarmak için çaldığı bir inek çıngırağıydı. Bir açık mektupta, iki saygıdeğer ihtiyar, Judah Magnes ve Martin Buber şehirlerinin durumunu yana yakıla anlatıyorlardı: «Bugün, diyorlardı, bir arap mahallesinden geçmeye cesaret eden yahudi ya da bir yahudi mahallesine giren arap ölüm tehlikesi içinde bulunan kişilerdir!»

Kudüs'ün yahudi kesimine kasvetli bir hava veren özellikle küçük beyaz afişlerin ortaya çıkışıydı. Bütün duvarlarda, telgraf direklerinde, dükkân vitrinlerinde bunlara raslanıyordu. Haganah, İrgun ya da Stern üyeleri tarafından yapıştırılıyordu afişler. Hangisine ait olursa olsun, bu afişlerin üzerindeki ürkütücü kara harfler hep aynı şeyi tekrarlıyordu: «Anısı önünde saygıyla eğildiğimiz arkadaşımız...»

Arapların da güvenlikleri konusunda besledikleri kuşkular yahudilerden aşağı kalır gibi değildi.

Örneğin, Ambara ve Sami Halidî her akşam odalarında çalışıyorlardı ama, Ambara kocasının gölgesini gizlemek için kendi koltuğunu pencerenin önüne yerleştirmeye dikkat ediyordu. Doktor Lehrs ve Malouf'un öldürümesiyle başlayan bazı mesleklerden olan kişilerin sistemli şekilde vurulması, öğretim üyelerine de bulaşmıştı. Durumun kötüye gidişi çocukları da etkiliyordu. Arap Kolejinin korunması için babasının tuttuğu muhafızların geldiğini gören küçük Sulafa «mutlu günlerin sona erdiğini» anladı. Pek çok arap ve yahudi öğrenci gibi, genç Halidî'ler de okula gitmek için zırhlı otobüslere binmek zorundaydılar. Bir sabah, ayrıldıktan birkaç dakika sonra eve döndüler. Bembeyaz bir yüzle ve titriyerek otobüsün önünde bir mayın patladığını söylediler.

Yahudi kesiminde, halkla Haganah kuvvetlerini yakın bağlar birleştiriyordu. Ancak arap bölümünde, şehir halkıyla korunmaları için tutulan kiralık askerler arasındaki ilişkilere bir çeşit katlanma hâkimdi. Her mahallenin, genellikle Hacı Emin'e sadık, ama öteki mahallelerdeki benzerleriyle pek seyrek işbirliği yapan küçük çapta bir efendisi vardı. Çeşitli kalelere bölünen şehir amansız düşmanlıkların hedefiydi, pek çok arap şefi de halkı yahudilerden koruyacaklarına haraca bağlamakla uğraşıyorlardı. Çeteleri durmadan, Suriye'den, Ürdün'den ve Irak'tan gelenlerle çoğalıyordu. Resmen kutsal şehri korumaya gelen bu adamlar, şehir uğruna ölmekten çok yağmalama eğilimindeydiler. Piyasada bir hırsızlık çarşısı devamlı işliyor, terkedilmiş evlerde bulunan mallar burada elden çıkarılıyordu. Bu şenlik düşkünü, gürültü aşığı ama talim ve disiplinden yoksun partizanlar, karşıdan gelen her tüfek sesine makinelilerini amansızca ve boşuna işleterek cevap veriyor, sonra çarşıya koşup yeni mermi alıyorlardı.

Lübnan konsolusu, ülkesinin Dışişleri Bakanlığına yolladığı bir mesajda şöyle diyordu: «Kudüs, şimdiye kadar yeryüzünün başka hiç bir köşesinde raslanmayan bir kargaşalık içinde. Yetkililerin haberi bile olmadan

her türden silâh elden ele geçiriliyor ve gece gündüz kullanılıyor. Şehirde hayat felce uğramış denebilir. Dükkânlarla çarşılar öğle oldu mu kapanıyor. Arap çetelerinin birkaç başı var, hepsi de birbirinden habersiz, aralarında bağlantı kurmadan hareket ediyorlar.»

Bu nefret ve kin kaosundan kurtulmuş gibi görünen bir tek yer vardı: Kudüs yakınında, araplarla yahudilerin barış ve kardeşlik içinde bir arada yaşadıkları küçük bir bina. Dışarda olup biten çılgınlıklara karşılık bu kayıtsızlık cennetini gezen uluslararası Kızılhaç delegesi İsviçreli Jacques de Reynier, Kudüs Akıl Hastanesinden içini çekerek ayrıldı: «Ne mutlu akıl hastalarına!»

☆

«Yahudilerin hayatı bir cehennem olmalı!» Kudüs'teki Arap Birliği sorumlusu tarafından dile getirilen bu gözdağı, Müftü taraftarlarının niyetlerini özetliyordu. Ama şehirde İngiliz kuvvetlerinin bulunması araplarla yahudilerin düşman hedefleri ele geçirip işgal etmelerine engel oluyordu. Henüz düzenli bir savaşla elde edemediklerini yılgı yoluyla sağlamak için, her gece bir komando savaşı vermeye başladılar. Golda Meir tarafından mahkûm edildiği hâlde, Semiramis Otelinin uçurulması Haganah genelkurmayına beklenen sonuçları sağlamıştı. Karma mahallelerdeki yahudi göçü durmuş, bu kez araplar göç etmeye başlamışlardı. Dinamitlemeler çoğaldı, iki taraftaki güvensizlik havasını daha da arttırdı. Uzun bir baskın tecrübesi olan Haganah, bu tekniğin ustasıydı. Sayıca az oluşunu ani baskınlarla kapıyor ve düşmanlarında gerçek bir yılgınlık havası yaratıyordu. Önce hali vakti yerinde arap aileleri yaşadıkları yerlerden ayrıldılar. Eski Şehir'in kuzeyinde Şeyh Cerrah mahallesinde, Katy Antonius gidişini dostlarına son bir yemek vererek noktaladı. Değerli porselenlerin, gümüşlerin ve kristillerin yerleştirildiği sandıkların ortasında, konukları, duvarlarla tavanlardaki kurşun izlerini seyredebiliyorlardı. Kudüs'ün bir numaralı kadını Katy önceki akşam camları kırılan yemek salonunda soğuktan titriyerek, özlemle «İki kuşaktan beri nice eğlenti

ve sevince tanık olan, şimdiyse batmaktaki Titanic gemisini andıran bu evi» düşünüyordu.

Pek çok kişi gibi, yokluğunun geçici olacağını düşünerek ertesi gün Katy Antonius Kudüs'ten ayrıldı. Yanılıyordu. Bu eve hayatı boyunca bir kere daha, ertesi yaz gelecekti. Kısa bir durulma süresinden faydalanıp geri döndüğünde, damı top mermileriyle delik deşik, kapıları ve pencereleri uçup gitmiş buldu. Üzerinde nice dostunun dansettiği döşeme kan lekesi içindeydi, pislikle kaplıydı ve İngiliz askerlerinin yaktığı ateşlerle yok olup gitmişti. Bu felâketle yıkılan Katy Antonius, kendini bir sandığın üzerine bıraktı ve ağladı. Bir daha geri dönmeyecekti.

☆

İrgun komandolarının birkaç kere saldırdığı Kudüs'ün arap mahallelerinden Romema'nın boşaltılması, Haganah'ın denetimi altında ve can kaybı olmadan yapıldı. İki gün süreyle, arap ve yahudi grupları kaldırımların üzerinde dükkânların ve apartmanların kirasını tartıştılar, orada bıraktıkları eşyalarla araç - gerecin satışında anlaşmaya çalıştılar. Sonra araplar yığın hâlinde mahalleden çıktı, yerlerini hemen yahudiler aldı. Vitrinlerde ibranice yazılmış yeni tabelâlar belirdi. Kısa sürede mahallenin bir yahudi fırıncısı, bir yahudi eskicisi, bir yahudi bakkalı oldu. Yaşlı arapların kaç kuşaktan beri kahvelerini alıp üzerine oturdukları saz tabureler eskiciye, nargileler bir antikacıya gönderildi. Romema sanki hep bir yahudi mahallesi olmuştu.

☆

1948 kışında, Kudüs'ün anahtarı yine de birkaç evin ya da tecrit edilmiş bir mahallenin alınmasıyla sağlanmıyordu. Bir haftadan beri, sürüsünü Yehuda tepelerinde güden bir arap çoban durmadan sözkonusu anahtarı aramaktaydı. Birbirini izleyen tepeleri arşınlıyor, her girintiyi, kayalık eğimi, çam kümesini inceliyordu.

Bu adam çoban değildi. Harun Ben Cazzi arap şeflerindendi. Lawrence'in eski silâh arkadaşlarından birinin yeğeni olup, Huveyda adlı bedevî kabilesindendi. İlgilendiği şey de tepelerin arasından geçerek Kudüs'e çıkan yoldu. Şehrin kaderine bu yol hâkimdi. Bu yol uğruna verilen savaş artık yeni bir döneme girecekti, Abdülkadir'in şu sözlerle açıkladığı döneme girecekti: «Kudüs'ü boğacağız.» Yahudi konvoylarının düzensiz olarak saldırıya uğramasını, gerçek tuzaklar izleyecekti. Bab el Eud'le Castel adlı arap köyü arasında, «bir kişinin yüz kişilik iş görebileceği yer» de pusu kurmaya en uygun düşen noktaları bulmak için Harun Ben Cazzi dikkatle araziyi ve yahudi konvoylarının vadiye girişinden Kudüs'ün dış mahallelerine varışına dek ilerleyişini incelemişti.

Abdülkadir önce, az denebilecek bir kuvvetle koruyabileceği devamlı bir baraj kurmayı öngörmüştü. Ama İngiliz taşıtlarının geçişi sırasında aralarında çıkabilecek çatışmalar ve bölge halkını harekâtına katmak isteği onu bu plândan vazgeçmeye zorlamıştı. Her konvoya saldıracak ve konvoyun yok edilmesine katılacak köylerin, daha sonra kamyonların yağmalanmasında da hazır bulunmalarına fırsat verecekti. Her başarı ve yağma vaadinin, halkı gitgide artan bir sayıda kurulan pusulara katılmaya iteceğini bilecek kadar tanıyordu yurttaşlarını. Ayrıca da konvoylara refakat edenlerin takviyesine karşı koymak için, askerlerinin bu yoldan sayıca çoğalmalarına güveniyordu.

Ben Cazzi'nin verdiği bilgileri kullanarak, Abdülkadir eyleme geçti. İlk saldırıyı da kendi yönetti. Kefiyesinin uçları ardında dalgalanarak yahudi kamyonları dizisine saldırdı. Önce hazırlıksız olan bu tuzakların tekniği zamanla gelişti. Küçük bir partizan grubu Bab el Ued yakınına gizleniyordu. Konvoy geçer geçmez, yola fırlayıp kamyonların geri dönüşünü engellemek için taşlardan bir baraj kuruyorlardı. Birkaç kilometre ötede, birliğin çoğunluğu kamyonların yolunu kesmek için başka bir engel dikmiş oluyordu. Abdülkadir'in tahmin ettiği gibi, bir konvoyun pusuya düşürüldüğü haberi ve yaylım ateşin sesi kısa zamanda yağmaya susamış köylü yığınlarını

çekiyordu. Bir süre sonra konvoyların gelişi, kamyonların toplanma yeri olan yahudi köyü Hulda'dan ayrılmalarından önce bildirilmeye başladı. Buruş buruş yüzlü yaşlı çobanlar, partallar içinde gezinen yumurcaklar, kara giysili köylü kadınları yahudi hazırlıklarını gözlüyor ve edindikleri bilgileri telsizle aktarıyorlardı.

Arap saldırısı İngilizlerde pek az tepki uyandırdı. İngiliz ordusu için, kuzeyde Hayfa ve güneyde Mısır gibi boşaltma yollarına oranla, Kudüs - Tel - Aviv hattı ikinci derecede önem taşıyordu. Yine de günde iki kere, iki toplu savaş arabasıyla bir Life - guards zırhlı müfrezesi Bab el Eud ve Latroun'a kadar iniyor, sonra yeniden Kudüs'e dönüyordu. «Sabah son hızla yola koyuluyor, sonra aynı hızla Kudüs'e dönüyorduk, diyordu yıllar sonra birliğin komutanı. Hava kararmadan hemen önce de aynı şeyi tekrarlıyorduk.»

Konvoyların Kudüs'e varışı yahudiler için her gün biraz daha tehlikeli, biraz daha korkunç, biraz daha umutsuz hâl alıyordu. Oysa yüz bin yahudinin hayatı günde otuz kamyonluk yiyecek konvoyunun Kudüs'e ulaşmasına bağlıydı. Haganah, ne pahasına olursa olsun, bunları Abdülkadir'in pençelerinden kurtarıp Kudüs'e ulaştırmalıydı. Bu güç iş, **Furmanim**'ler diye anılan Palmach'a bağlı bir avuç delikanlıyla genç kızın cesaret ve fedakârlığına dayanıyordu. Alacakları emirler, Yahudi Ajansı'nın 16 numaradaki bürosuna hayalî bir Mr. Furman adına geldiğinden onlara bu ad verilmişti. Hâkî giysilerinin üzerine gururla taktıkları işaret bir çeşit savaş arabasını, orada yapılan ve üzerlerine taktıkları koruyucu saç levhalardan ötürü yahudilerin «sandviç» adını taktıkları ünlü arabalardan birini gösteriyordu. Bunlardan altısı her konvoya refakat ederdi.

Sabahları saat dörtte, Yehuda Lash önceki akşam boşaltılan kamyonları Tel - Aviv'e indirmek için evinden çıkardı. Annesi onu kapıya kadar geçirdiğinde korkusunu gizleyemezdi. Yeni bir görev için karanlıklara dalarken farkettiği korku dolu gözlerini her zaman hatırlıyacaktı. Lash konvoy şefiydi. Yirmi yaşına yeni basmıştı.

Asıl zorluk dönüş sırasındaydı. Un, şeker, pirinç tor-

balarıyla iyice gizlenmiş cephane yüklü kamyonlar, koca koca böcekler gibi sürünürdü. Bab el Ued'le Kudüs arasındaki yirmi sekiz kilometrelik yol ortalama üç saat sürüyordu. Haganah engelleri yıkmak için öndeki arabalara buldozer bıçakları takmıştı. Bunun üzerine araplar yollara diktikleri engelleri mayınladılar, tuzağa düşen taşıtların manevra yapıp kurtulamaması için yolun iki kenarına da mayın yerleştirdiler. Gizlendikleri yerlerden, «sandviçlerin» zırhsız damlarına makineli kurşunu ve el bombası yağdırırlardı.

Her gün Kudüs'e giden başka bir yahudi, Reuven Tamir'in hatırladığına göre, «Bab el Ued'e kadar hep şarkı söylenirdi. Orada, bütün şarkılar birden kesiliverirdi. Ağır bir sessizlik kaplardı arabanın içini. Garip bir izlenim bırakırdı bu insanın üzerinde. Devam eden tek gürültü motörün uğultusuydu.»

Bab el Ued'in dar boğazını aşarken, Reuven Tamir bir gün korkunç bir tuzağa düştü. «Zırh aralıklarından arapların kayadan kayaya atladıklarını görüyorduk. Bize ibranice meydan okuyup dışarı çağırıyorlardı.» Tamir'in ardında iki kamyon, kollarını sallayan saldırganların arasında alev alev yanmaya başlamıştı bile. Bunlardan biri yumurta yüklüydü. O sıcakta kabuklar kırılıyor, yola sarı renkte kaynar bir lâv akıtıyordu. Yahudilerin cephanesi kısa süre sonra tükendi. Neyse ki o gün, İngiliz ordusu tam zamanında yetişerek konvoyu yok olmaktan kurtardı.

Ama bu tür yardımlar o kadar seyrekti ki, kısa süre sonra Bab el Ued Kudüs yolu kapkara kesilmiş taşıtların mezarı haline geldi. Elbombalarının, molotof kokteyllerinin patlaması sonucu kararmış, mayınlarla parçalanmış, sökülebilen herşeyden yoksun kalmış bu iskeletler Haganah'ın Kudüs'ü beslemek için ödemek zorunda olduğu bedeli hatırlatıyordu durmadan. Günde iki kere bu yoldan geçen genç Furmanim'ler için her kalıntı, gençliğini Bab el Ued'in bir dere yatağında bırakan bir dostun anısıydı. Aralarında bir de ozan vardı:

«İki yanında yolun yığılıyor ölülerimiz,
Dostum kadar sessiz madenî iskelet,
Bab El Ued!.
Her zaman hatırla adlarımızı,
Bab El Ued, şehre giden yol üzerinde.»

☆

Abdülkadir ettiği yeminin gerçekleştiğini görmek üzereydi, Kudüs neredeyse boğulacaktı. Yüz bin yahudi için, bir kuşatmanın sıkıntılarına katlanma zorunluluğu gitgide gerçek olmaya başlamıştı. Böylece, İkinci Dünya Savaşının sona ermesinden üç yıl sonra, insanlığın kocaman bir bölümü için barış simgesi olan Kudüs, kıtlığı, yiyeceğin vesikaya bağlanmasını, sokağa çıkma yasağını ve hava saldırılarını, Avrupa şehirlerinin yeni yeni unutmaya başladığı acılar dizisini tanıyordu. Yahudi Ajansı, hukuk danışmanı olan, Dov Joseph adlı ve pek konuşmayan bir kanun adamını, halkı bu sınava hazırlamakla görevlendirdi.

Yerinde bir seçimdi bu. Joseph, hayatı boyunca Kudüs'e özel bir bağlılık duymuştu. Çocukluğunda, Montreal'deki genç komşuları karlar içinde oynarken, uzun Kanada kışlarının öğleden sonralarını mahallesinin ibranî okulunda geçirirdi. Hazreti Süleyman tapınağının İsrail ülkesi çağındaki hâliyle gösteren bir gravür, onu hep büyülemişti. Kudüs'ü 1918 de, Yahudi Tugayına bağlı bir çavuş olarak başında miğferle keşfetmişti. Çocukluğunda hayâl gücünü etkileyen anıtın kalıntılarıyla karşılaştığında, Joseph büyük bir heyecana kapıldığını hissetti. Üç yıl sonra, Filistin'e göç eden ilk Kuzey Amerikalı kadınla evlenip yerleşmek üzere Kudüs'e döndü. Hedefine varmakta çok inatçı olan Joseph, kendine olduğu kadar başkalarına karşı da sert ve uzlaşmaz bir tutumdaydı hep. Hemşerilerini bekleyen sıkıntılı günleri düşünerek, en ufak bir zayıflığı kabul etmemekte kararlıydı. İşi çok ağırdı: Kuşatılmış bir şehrin bütün sorunları omuzlarına çökecekti.

Önce yiyecek sorununun düzenlenmesine el attı, be-

lediye antrepolarıyla özel mağazalarda bulunan yiyecek stoklarının eksiksiz bir dökümünü yaptı. Ocağın ilk gününden başlayarak, hâlâ Kudüs'e gelen yiyecekler onun denetimi altına verildi ve emin yerlere konuldu. Şeyh Cerrah'tan ateş açan arap nişancıları yüzünden durumunu emin görmediği bir soğukhava deposunu, geceyarısı başka yere nakletti. Sürünerek gelen bir komando birliği, bir sürü dondurulmuş ringa balığı fıçısıyla sığır eti parçalarını boşaltmayı başardı.

İki beslenme uzmanının yardımıyla, halkın açlıktan ölmemesini sağlayacak bir besin hesabı yaptırdı. Sonra bu ihtiyacı gidermek için gerekli günlük, haftalık ve aylık yiyecek stokunu hesapladı. Ardından da Paris, Atina ve Leningrad halkının yakından bildiği yiyecek karnelerinden bastırdı gizlice.

Oysa, açlıktan da beter bir felâket Kudüs'ü tehdit ediyordu. Şehir halkı susuzluktan ölme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Şehri besleyen suyun aşağı yukarı tümü, yüz kilometre kadar batıdaki Sheoran Ovasında bulunan Ras El Ayn kaynaklarından geliyordu. Ancak, suyu bir metre yüksekliğe kadar çıkaran dört pompa merkezi ve kırk beş santimlik koca borular, arapların Bab El Ued boğazları kadar sıkı sıkı ellerinde tuttukları bir yerden geçiyordu. Şehri besleyen en eski kaynaklardan birinin, Kral Süleyman sarnıçlarının sağladığı cılız katkı bile Abdülkadir'in kuvvetlerinin denetimindeydi. İngilizler gider gitmez, araplar, bir tek el silâh bile atmadan Kudüs'ün yahudi kesimini yaşaması için en vazgeçilmez şeyden yoksun bırakıp pes ettirebilirlerdi. Birkaç dinamit lokumu yeterliydi. Bu tehlikeyi önlemek için, Dov Joseph'in elinde tek çare vardı: İngiliz yönetiminin çok yerinde bir kararla, Kudüs'te yapılacak her yeni binanın altına yerleştirilmesini zorunlu tuttuğu sarnıçların suyu. Aralıkta, gizlice bu sarnıçların listesini çıkarmıştı. Sonra hepsine el konduğunu ilân etti ve sular idaresinde mühendis olan Zvi Leibowitz'i, sarnıçların hepsini doldurmak ve mühürlemekle görevlendirdi. Dov Joseph'e göre, araplar Kudüs'ün suyunu kestiklerinde tek kurtuluş çaresi olarak bu sarnıçlar kalıyordu.

Şehrin tek elektrik santralı da üretiminin yüzde doksanını harcayan yahudiler için hayatî bir önem kazanıyordu. Santral şehrin güneyindeydi. Jeneratörlerini işletmek için günde otuz ton yakıt gerekliydi. Haganah'ın elektrik santralını ele geçireceği düşünülerek, kedilerini Katamon'da bırakan mühendis Alexander Singer'e hemen fuel - oil yedeklemek görevi verildi.

Scopus tepesindeki başlıca hastanelerle şehrin bağlantısının kesileceği de hesaba katıldı ve Joseph, yahudi mahallelerinin içinde bile bir sürü ilk yardım merkezi hazırlattı. Bu merkezlerin ihtiyaçlarına cevap vermek için de bir kan bankası açıldı.

Sert kanun adamının yüklendiği sorumluluklar içinde, şubat ayı başında aldığı karar kadar kendisini üzküteni yoktu. Tehlikeler gitgide büyüyor ve Kudüs'teki kadınlarla çocukların deniz kıyısına gönderilmesi emrini vermesi için üzerinde baskı yapılıyordu. Böyle bir kararın sağlayacağı faydalar çok büyüktü. Yiyecek ve su yönünden hemen rahatlamayı sağlayacaktı bir kere. Yine de, Joseph reddetti. On binlerce kadın ve çocuğu güvenlik altına alma derdi ne kadar büyük olursa olsun, Kudüs erkeklerinin boş bir şehirden daha çok ailelerinin hayatlarını savunmada büyük çaba göstereceklerini sanıyordu. Şehir düşerse kadınlarla çocukların başına gelecekler konusunda ne adamların, ne de Joseph'in kuşkusu yoktu. Böyle bir duruma düşüldüğünde, tarih karşısında taşıyacağı sorumluluğun bilinci, gelecek aylar sürasince çok ağır basacaktı. Yıllar sonra, reddetmesinin nedenlerini hatırlarken şunları söyleyecekti: «Kolay yolu seçme hakkımız yoktu.»

On bin kilometre ötede, başka adamlar da Kudüs sorunlarını tartışmaktaydı. Günlerden beri Birleşmiş Milletler toplantı salonlarında, basit bir takvim sorununu çözümleyemiyorlardı. Dov Joseph şehrinin kadınlarıyla çocuklarının kaderi hakkında karar verirken, New York'ta bambaşka bir sorun çıkıyordu Birleşmiş Milletler üye-

lerinin karşısına. Hesabı yapmışlardı: Kudüs'te bulunan bütün dinî ve ulusal kuruluşların bayramlarına birer gün ayrılsa, bir yıl yetecek miydi?.

Bu kaygı Birleşmiş Milletler çalışmalarının ne hafif konulara saplanıp kaldığını gösteriyordu. Altı hafta süresince, Filistin'de durum devamlı kötüye giderken, komite üyeleri yeryüzündeki ilk uluslararası şehri yaratacak anlaşmayı paragraf paragraf tartışmışlardı. Şehrin sınırlarını genişletip Beytlehem'le üç arap köyünü de içine aldılar, bu da iki topluluğu sayıca dengeliyordu. Şehir üç kesime ayrılacaktı. Biri araplara, öteki yahudilere bırakılacak surlar içindeki tarihsel çekirdeğiyle üçüncüsü bütün dünyanın olacaktı. Kudüs askerden arınacak, seçimle işbaşına gelen bir kanun koyucu meclisin yardım edeceği valiyi Birleşmiş Milletler atayacaktı. Adaletin yerine getirilmesi için öyle karışık yollar öngörülmüştü ki, kutsal şehrin en titiz «akait» çilerini bile şaşırtabilirdi. Birleşmiş Milletler bir bayrak bulmayı bile düşünmüş, kendi bayrağının üzerine Kudüs mühürüyle şehrin niteliğini veren lâtince **Corpus Separatum** sözlerini seçmişti. Sonunda Kudüs'le ilgili çalışmalar kırk sayfa kadar tutan, gayriresmî olarak PLAN T/118 diye adlandırılan bir raporda toplanmıştı. Ciddi ve özenle hazırlanmış bir tasarıydı ama gerçeklerden öylesine uzaktı ki, olaylar denizin kum üzerindeki izleri silmesi kadar çabuk yutacaktı bu tasarıyı.

Araplar, bu raporu, tümüyle reddettikleri paylaştırma plânının basit bir maddesi sayıyor, şehrin uluslararası oluşuna kesinlikle karşı çıkıyorlardı. Arap ülkelerinden birinin temsilcisi: «Azizlikle ilgisi bulunmayan Kudüs halkı, şehirleri kutsal sayıldığı için cezalandırılmamalı» demişti.

Buna karşılık, yahudilerin tutumu değişmişti. Önce Kudüs'ün uluslararası sayılmasına karşı çıkan Yahudi Ajansı, şimdi bu çözüm yolundan yana vargücüyle çalışıyordu. Şehrin çevresindeki arap baskısı öylesine artmıştı ki, bu çözüm yolu bazılarına Kudüs yahudilerinin güvenliği için tek garanti gibi geliyordu. Yahudi Ajansı, şehrin uluslararası sayılmasını isteyen bütün devletleri,

yaptıkları seçimin sonuçlarıyla karşı karşıya bırakmaya çalıştı. Eğer hristiyan batı, Kudüs üzerinde bir hakkının bulunmasını istiyorsa, bunun bedelini ödemeli, en başta da şehirde barışı sağlamak için uluslararası bir polisin kuruluş masraflarını sineye çekmeliydi.

Siyonistlerin temsilcileri böyle bir gücün kurulması için bütün konsoloslukları dolaştılar ama hiç bir sonuç alamadılar. Çaresiz kalan yahudi yöneticileri, şubat ayında Kudüs'teki Birleşik Amerika konsolosluğunda yapılan bir toplantıda şehre hemen 500 Amerikan deniz piyadesinin yollanmasını istediler. Bu teklif Vaşington'da şaşkınlık uyandırmaktan başka işe yaramadı. Siyonizm dâvasına ne kadar yakınlık duyarsa duysun, Truman yönetimi seçim yılı içinde Amerikan askerlerini yabancı bir ülkeye yollamanın sorumluluğunu almak istemiyordu.

Ama yahudi yöneticileri en çok korkutan, Filistin'deki hazır bulunan tek gücün politikasıydı. Ticaret Merkezi'nin yakılıp yıkılması sırasında İngiliz polisinin taraf tutması bir raslantı değildi. Tam tersine, yahudi halk İngiliz yönetiminin bireysel düzeyde gitgide daha çok yahudi düşmanı, siyasal düzeyde de gitgide arap yanlısı olduğunu farkedebiliyordu. (*).

(*) Tabiî önemli istisnalar da yok değildi. Yahudi Ajansı bir polis gücünün Kudüs'e gönderilmesine çalışırken, Yüksek Komiser Sir Alan Cunningham'ın kişiliğinde beklenmedik bir müttefik buldu. Filistin'in geri kalan bölümünde düzeni sağlama umudunu yitiren Cunningham, hiç değilse Kudüs'ü kurtarmak istiyordu. Tanıdığı bütün başpiskoposlara mektup yazarak, üç bin kişilik bir polis kuvveti kurulmasını istemeleri yolunda uyarıda bulundu. Bu çabalar da, Yahudi Ajansı'nın çabaları gibi sonuçsuz kaldı. Canterbury Baş piskoposu Times gazetesine yolladığı bir açık mektupla yetindi, bu da Cunningham'a göre «kimsenin ilgisini uyandırmadı. «New York Başpiskoposu Francis Spellman cevap bile vermedi. Yine de Kudüs'e bağlılığı, Cunningham'ı şehirdeki yahudilerin geleceği yönünden büyük önemi bulunan bir karar almaya itti. Ocak sonunda ordu, Cunningham'ı Kudüs'ü boşaltmaya razı etmeye çalışmış ve mandanın son günleri yönetimin Hayfa limanından sürdürülmesini istemişti. Cuningham bunu redetti, hattâ Londra baskı yaparsa İstifa edeceğini de bildirdi. O sıra yahudi güçlerinin durumu dikkate alınırsa, bunu kabul etmesi hâlinde bütün şehrin araplara geçeceği kuşkusuzdu.

Yahudilerin kuşkuları haksız değildi. Oylamayı izleyen iki ay içinde, sadece silâh taşıdıkları gerekçesiyle Haganah'a bağlı elli adam ve kadın Kudüs'te tutuklanmıştı. Aynı dönem boyunca, İngiliz yetkilileri arapların şehirde silâhlı dolaşmalarını engellemek için hiç bir telâş göstermemişlerdi. Criminal İnvestigation Deparment (Ağır Suç Masası) şefi Richard Catling, şu sözlerle İngilizlerin tutumunu özetliyor: «Başımıza dert açmadıkları sürece, arapların göğüslerinde fişeklikler ve elbombalarıyla dolaşmalarını önemsemiyorduk» Kudüs Emniyet Müdürüne, «Suriye'lilerin ve öteki silâhlı kişilerin gitgide artan bir rahatlıkla Kudüs'ün bazı yerlerinde toplandıkları» yolunda şikâyet gelince, «askerlerinin varlıklarını daha az farkettirmeleri için arap şeflerine uyarıda bulunmak» almaya razı geldiği tek tedbir oldu.

İngiltere resmen, yahudilere olduğu gibi araplara da, silâh ithalini yasaklamıştı. Yine de 9 ocak günü, Irak'a önemli sayıda silâh satmak için bir anlaşma imzalıyordu. Anlaşmanın gizli bir maddesi, Irak'ın bu silâhları «Arap Birliği'yle ilgili sorumluluklarını yerine getirmekte kullanmasına» izin veriyordu. Hiç kuşku yoktu. Bu sorumluluklar Filistin'le ilgiliydi.

İngiliz Kraliyet Deniz Kuvvetleri Haganah'ta hizmet görebilecek yaştaki adamlarla dolu gemileri durdururken, kara ordusu yüzlerce silâhlı arabın sınırları geçmesine göz yumuyordu. Her hafta yahudi casuslar tarafından çalınan İngiliz haberalma servislerinin raporlarında açıklandığı halde, İngilizlerin Birleşmiş Milletler ve Kudüs'teki temsilcileri bu sızmalardan haberleri olmadığını söylüyorlardı. Oysa İngilizler arapların hangi gün, saat kaçta, nereden ve kaç kişi olarak Filistin'e girdiklerini biliyorlardı.

Birleşmiş Milletler'de, alınan paylaştırma kararının uygulanmasını yerinde hazırlamak üzere Filistin'e beş kişinin gönderilmesi kararını engellemek için İngiltere elinden geleni yaptı. Birleşmiş Milletler'deki delegesi, Sir Alexander Cadogan, bu beş kişinin Filistin'e ayak bastıkları an öldürülebileceklerini Güvenlik Kuruluna bildirdi.

Bu tutum, Dışişleri Bakanıyla arap yanlısı danışman-

larının paylaştırma kararına rıza göstermediklerini ortaya koyuyordu. Eğer paylaştırma plânının uygulanması önceden imkânsız görülürse, Filistin sorununun çözümü yeniden İngiltere'ye bırakılabilirdi. O zaman da Ernest Bevin fikirlerine daha uygun bir plân arayacaktı. İngiltere Dışişleri Bakanlığına gelen haberlerde belirtildiği üzere, arapların paylaştırmaya silâhla karşı çıkmaları kadar bu olanağa uygun düşecek tutum bulunamazdı.

Otuz yıldan beri böyle sayısız haber verdiği için, sözkonusu mesajları kaleme alan kişinin neredeyse efsaneleşmiş bir yanılmazlığı bulunduğu Londra'da kabul ediliyordu. Orta Doğu'daki İngiliz gizli servislerinin şefi olan, General Gilbert Clayton aslında öyle dalgındı ki meslekdaşları «işine giderken pantolonunu giymeyi unutabileceğini» söylüyorlardı. Lawrence destanının hayatta kalan son kişilerinden Clayton, arap politikasının eski tilkilerindendi. Kahire'de, Şam'da, Bağdat'ta, Amman'da, bir tek saray salonu ya da koridoru, bir tek bakanlık ya da otel odası yoktu ki, tetikte duran iri entrikacı gövdesinin düzenli olarak geçtiğini görmesin. Bugün söyledikleri de tam Bevin ve çevresindekilerin duymak istedikleri şeylerdi. «Araplar, diyordu haberinde, savaş açacaklar. Bu savaşı da kazanacaklar.» (*).

Bu olanak, Birleşmiş Milletlerce kararlaştırılan plânın uygulanmasını çabuklaştırma yolunda hiç bir şey yapılmamasını ve bölgedeki politikasının temelini —araplarla dostluk— tehlikeye atmamayı öngören İngiliz Dışişleri Bakanlığı kararını güçlendiriyordu. Ama bu tutum yahudilerin kuşkularını arttırmaktan başka şeye yaramazdı. Filistin'deki İngiliz hükûmetinin genel sekreteri Sir Henry Gurney'in, Birleşik Amerika konsolosluğunda yapılan bir toplantıda savurduğu kehaneti de doğruluyordu. Birleşmiş Milletler'in Filistin'deki rolüyle ilgili her türlü tartışmanın zaman kaybı olacağını kabul eden İngiliz, şöyle demişti: «Birleşmiş Milletler buraya vardığında, Filistin fırtınaya tutulup batmak üzere bulunan bir gemiden başka şey olmayacak.»

(*) Orta Doğu'daki pek çok İngiliz askeri gibi, Clayton arapları gözünde büyütme, yahudileri de küçültme eğilimindeydi. Bu çok doğal bir hataydı. Başlıca arap ordularını İngilizler eğittiğinden, kendi öğretisinin değerini kuşkuyla karşılaması biraz güçtü.

12

GOLDA MEİR'İN YİRMİ BEŞ «STEPHAN» I

Kamyon çimlerin dibinde durdu. İp ve tahta yüklü beş adam aşağı atladılar ve karanlıkta dikkatle ilerlediler. İçlerinden biri el fenerini yaktı. Lâmbanın ışığında iki Türk topu belirdi. Arkada, bir kapının tepesindeki plâka, topların simgesel olarak girişini korudukları yerin adını açıklıyordu. Burası Birinci Dünya Savaşına katılan Yahudi Tugayında görevli eski muhariplerin buluşma yeri, Kudüs'teki Menorah Kulübüydü. İki top da savaştan arta kalmıştı. Otuz yıldan beri kulübün önündeki çimlerde tutularak, İngilizlerin Osmanlı İmparatorluğuna karşı kazandıkları zaferi ve Yahudi Tugayının bu zaferdeki katkısını canlandırıyordu.

O gece, Haganah görevlilerinden Polonyalı mühendis Elie Sochaczewer, yeni bir savaş için bu topları almaya gelmişti. Sökülüp kısaltılarak yahudi ordusunun ilk iki topu haline getirilecekti.

Haganah'ın bu müzelik topları geceyarısı saygıdeğer yerlerinden kaçırması ve savaşta kullanmaya niyetlenmesi, yahudilerin ağır silâh yönünden ne denli yoksul olduklarını ortaya koyuyordu. İhtiyaç öylesine büyüktü ki, Kudüs Hahambaşı Türk toplarının havan topu haline getirilmesi amacıyla, Sochaczewer'in kaçak atelyelerindeki işçilere kutsal cumartesi günü de çalışabilmeleri için özel izin vermişti. Sibirya'dan gelme bir tarım uzmanı olan yaratıcıları David Leibovitch'in anısına Davidka diye adlandırılan bu toplar, 1948 kışı boyunca Haganah'ın tek ağır silâhlarıydı. İçine patlayıcı madde, çivi ve hurda demir parçaları doldurulmuş bir borudan yapılma mermiler atı-

yordu Davidka'lar. Uzantı ve isabet yönünden, uzmanlara göre, «bu toplar Davud'un sapanıyla eş değerdeydi.» Ama yine de Davidka'ların küçümsenmeyecek bir üstünlüğü vardı: Patlatılırken çıkan gürültü halk yığınlarını dehşete düşürmeye yetiyordu.

Garajlarda, tavanaralarında ya da aceleyle lâboratuvar haline getirilen apartman dairelerinde, bir sürü Kudüs'lü, o kış şehirlerini korumak için derme çatma silâh yapmaya çalışıyorlardı. Bu amaçla da, yahudi topluluğu yeryüzünün en ünlü birkaç bilginine başvurabilirdi. Böylece Joel Racah ve Aaron Kachalski nükleer fiziğin sırları ve moleküler kimyayla ilgili çalışmalarını bir yana bırakıp bilimsel işlerin en basitine verdiler kendilerini. Maddenin sırrının bu iki büyük ustası Réhavia mahallesindeki bir apartman dairesinde, gece gündüz sadece Davidka'lara daha uygun düşen bir patlayıcı bulmaya çalışıyorlardı. Başka bir dairede, İbranî Üniversitesinin fizik ve kimya dallarında okuyan iki öğrenci, arap mahallelerine dağıtılmak üzere elbombaları ve çeşitli patlayıcılar yapıyorlardı. Elbombalarının fünyesini hazırlamak için de, Jonathan Adler başka bir gizli örgütün, İrlanda Cumhuriyet Ordusunun el kitabından yararlanıyordu. Mea Shearim mahallesindeki bir odada, Emmanuel adlı sağır - dilsiz bir öğrenci Adler'in fünyeleri için gerekli olan öldürücü cıva fülminat yapıyordu. Givat Shaul mahallesinde terkedilmiş bir birahaneyi kullanan başka bir öğrenci grubu, gar yakınında buldukları bol miktarda böcek ilâcından mayınlar için «cheddite» (*) hazırlıyorlardı.

Ama daha emin olan kıyı bölgesinde, yahudiler en büyük çabaları gösteriyorlardı. Bu alandaki başlıca kişileri de, patlayıcı madde deneyleri yaparken bir eli kopan Haganah'ın eskilerinden biriydi. Ukrayna'lı bir değirmencinin oğlu olan Joseph Avidar, Hayim Slavine'in Birleşik Amerika'dan aldığı bazı makineleri kullanıp kaçak bir makineli ve mermi yapımevi kurmuştu. Tel - Aviv'in güneyinde Maagan Michel kibbutzunun altındaki mahzenlerde gizliydi yapımevi. Kibbutzda oturanların İngiliz or-

(*) Potasyum kloratla yapılan bir çeşit patlayıcı madde.

dusu üniformalarını temizledikleri çamaşırhanedeki gizli bir geçitten burayâ giriliyordu. Olağanüstü denecek ölçüdeki elektrik harcamasını gizlemek için de, kabloları ekmek fırınlarından geçiriliyor ve fırının bacası aynı zamanda yapımevinin havalandırma deliği olarak kullanılıyordu.

Avidar'ın karşılaştığı en ağır teknik sorun kovanlarla ilgiliydi. Bunu da alışılmamış bir biçimde çözmüş, bir İngiliz kozmetik fabrikasına yüz binlerce dudak boyası tüpü ısmarlamıştı. Yaptığı cephaneleri denemek için, Avidar yeraltına bir atış yeri de yaptırdı. 1948 temmuzundan önce, bu küçücük kaçak fabrikadan üç milyondan fazla mermi çıkacaktı.

Hadera yakınındaki başka tesisler hafif havan mermileri yapıyordu. Hayfa yöresindeki bir küçük portakal bahçesine bağlı sandıklama atelyesi, elli bin elbombasını gizlemeye yaradı. Yorulmak bilmeyen Avidar'ın gerçekleştirdiği en önemli şeylerden biri de, Kudüs'e gidecek konvoyların korunması için çok gerekli olan «sandviç»lerin yapımıydı. Bu taşıtları koruyan zırh, elli milimetre kalınlığındaki bir tahta levhanın iki yanına yerleştirilen dörder milimetre kalınlığındaki maden yapraklardan meydana geliyordu. Bu zırh yirmi metreden atılan hafif bir mermiyi durdurabilirdi, ama ağırlığı taşıtların hızını büyük ölçüde azaltıyordu. Avidar'ın başına devamlı bir takım kâşifler üşüşüyor, bunlar plâstikten yapılma ve daha hafif yaprakların madenî olanların yerini almasını istiyorlardı. Bu buluşun etkililiğini anlamak için, teklifi yapanlardan yirmi metre ötede durup plâstiği göğüslerine tutmalarını, tabancasıyla üstlerine ateş edeceğini söylüyordu. Deneyi kabul edecek aday o kadar azdı ki, tahta ve madenle korunan «sandviç»ler yahudi zırhlı arabalarını donatmaya devam etti.

Haganah her yerde, ama özellikle Kudüs'te düşmanlarından silâh alarak cephanesini arttırıyordu. Ermeni tüccarlar aracılığıyla araplardan satın alınan birkaç tüfek sandık cephane, havuç ya da karnabahar kamyonlarına gizlenerek Haganah'ın eline ulaşıyordu. İngilizlerin de bu yönden çok yardımsever oldukları ortaya çıktı. İki

assubay, birer kadeh konyak ve teşekkür niyetine tokalaşma karşılığı cephane yüklü bir kamyon teslim ettiler yahudilere. Bir başka assubay, bin İngiliz lirası karşılığı makineli tüfek, benzin bidonu ve yiyecek kutularıyla dolu savaş arabasını sattı.

İngiliz silâh depolarına yapılan büyük dikkatle hazırlanmış birkaç baskın, yedek cephaneyi arttırdı. İlk zırhlı arabanın satın alınışından esinlenen Haganah, Bevingrad diye anılan güvenlik bölgesine bir komando birliği yolladı. İngiliz askeri kılığına giren yahudiler, yepyeni bir zırhlı Daimler'le geri döndüler. Bu araç, bir ölüm gemisi gibi, esrarlı bir şekilde Kudüs sokaklarında görünüp kaybolmaya başladı. Sonunda araplar Haganah'ın elinde bir sürü savaş arabası bulunduğuna inandılar.

Silâh ve cephane sıkıntısı çektiklerinden, İrgun tedhişçileri bu sıkıntılarını gidermek için kendilerine özgü bir taktik hazırladılar. Genç kızlarla oğlanlar elele verip, Kudüs sokaklarında İngiliz askerleri ya da yalnız bir polis memuru aramaya koyuluyorlardı. Bir av gören çift saf saf yaklaşıyor, sonra da tabanca zoruyla polisin silâhını alıyordu. Sadece ocak ayı içinde, İrgun'un aşıkları bu yoldan seksen tabanca kaldırdılar.

Kudüs araplarının entellektüel ve bilimsel gücü yabeslenme kaynağıydı. Bir nöbetçi bin ingiliz lirası karşılığı, bir arap komando birliğinin koruduğu silâh deposunu yağmalamasına göz yummayı teklif etti. Aynı para karşılığı, Bekaa mahallesindeki bir tütüncü dükkânında iki polis emirlerindeki savaş arabasını pazarlık sonucu elden çıkardılar. Şehrin dış mahallelerindeki ıssız yollarda, birkaç lira karşılığı İngiliz kamyonlarının kaçırılması işi sık sık düzenleniyordu. Hacı Emin'in adamları birkaç cephane sandığını yürütürken, nöbetçilerin dikkatini başka yana çekmek için orospulardan bile faydalanılıyordu. İngiliz silâh depolarında çalışan arap işçiler de hafif silâhlarla yedek parça çalıyorlardı.

Kudüs arapları için de İngilizler eşi bulunmaz bir hudi halkın seçkin bilginleriyle kıyaslanamasa bile, arapların da kendi silâh uzmanları vardı. İngiliz casusluk örgütünün bir raporu, 1948 kışının başında, hepsi Alman

ordusunda görev almış yirmi beş Yugoslav müslümanının Kudüs'e geldiğini bildiriyordu. Rapora bakılırsa, işleri şehrin savunucularına mayın ve patlayıcı madde yapımında yardımcı olmaktı.

Öte yandan, ıssız ve uçsuz bucaksız sınırları araplara silâh kaçakçılığında çok büyük üstünlükler sağlıyordu. İbnissuud'un gönderdiği bir parti silâh bu yoldan Filistin'e girmişti. Ama Abdülkadir sandıkları açtığında öfkeden bembeyaz kesildi. İbnissuud kendisine, Birinci Dünya Savaşı sırasında çölü ele geçirmesini sağlayan bir sürü eski tüfek yollamıştı. Abdülkadir bunları teker teker kırdı.

Yine de 1948 yılının ilk günlerinde, araplar silâh yönünden başlıca beslenme kaynağını batı Libya çöllerindeki savaş alanlarında buluyorlardı. Ama eylemlerini sık sık engelleyen zorlu iç çekişmeler burada da kendini gösteriyordu. Mısırlılar, Müslüman Kardeşler, Filistinliler kumların ürününü paylaşamıyor, silâhları ele geçiren bedevîlerin fiyatını durmadan arttırıyor, birbirlerinin konvoylarına saldırıp bulduklarını yağmalıyorlardı.

Tüfekler deve kervanları üzerinde, kamyonları dolduran meyva ya da sebzelerin altında, arabaların arkasında, yine de birkaç kuşaktan beri esrar kaçakçılarının izlediği Filistin'e giden yolu buluyordu. Büyük sayıda silâh, sonunda Kudüs'teki depoları doldurdu. 1948 kışı boyunca silâh o kadar çok aranıyordu ki, fiyatının gerçek değeriyle ilgisi kalmamıştı. Eski ve paslı bir mavzer yüz ingilize, yani Ehud Avriel'le Abdülaziz Kerin'in Çekoslovak cennetinden satın aldıkları yepyeni mavzerlerin dört katına satılıyordu.

Kahire'yi Bağdat'a bağlayan tarihî yol üzerine bir kilometre taşı gibi dikilmiş bulunan Suriye başkenti Şam, arap dünyasını sarsan sayısız patlamaların geleneksel merkeziydi. Çölden fışkıran bu yeşillik mucizesi öylesine bir saygı uyandırıyordu ki, söylentiye göre Hazreti Muhammet bu şehri gördüğünde «insan Cennete iki kere giremez» diyerek geri dönmüştü. Şam yeryüzünün en

geniş imparatorluğu üzerinde hüküm süren Emevî halifelerinin beşiğiydi. Asur birliklerinin fetihlerinden Tarsus'lu Paul'ün hristiyanlığı seçişine (*) ve 1918 yılında Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışına dek, Doğu'nun bütün tarihi Şam duvarları altında geçmişti. Yeni bir Filistin harekâtı sırasında da Şam'ın bu çok eski özelliğine kavuşması, bir kere daha arap hazırlıklarının ve garip bir tüccar, kiralık asker, coşkun gönüllü kalabalığının yöneldiği toplanma noktası olması doğal geliyordu. Siyasal ve askerî yönden bağımsız bir ulusun başkenti Şam, bu gönüllüleri toplamak, donatmak ve eğitmek için eşsiz bir yerdi. Gönüllülerin Filistin'e sızabilecekleri bir üs, şeflerinin kesin saldırıyı hazırlayacakları bir genel karargâhtı.

Çarşısının karanlık ve kıvıl kıvıl dar sokakları Doğunun en verimli silâh piyasasını gizliyordu. Burada savaş öncesinden kalma Fransız tüfekleri, İngiliz makinelileri, Alman mavzerleri ve hatta birkaç Amerikan bazukası bulmak mümkündü. Altı ayrı ordunun kullandığı yığın yığın giysiler, Şam'a ün kazandıran gösterişli brokar ve ipeklilerle yanyana sergileniyordu vitrinlerde.

Ama şehir özellikle, Filistin savaşını yönetme iddiasındaki bütün arap gruplarının karşı karşıya geldiği bir sahneydi. Dış mahallelerinde, İslâm dünyasının en büyük komutanının —Selâhaddin Eyyubî— yattığı basit türbenin yakınında, bir başka general Fransız ordusundan kalma eski barakalarda karargâh kurmuştu. Aralık ayında Kahire'de yapılan toplantıda, Arap Birliği tarafından atanan elli beş yaşındaki Irak'lı İsmail Saffet Paşa, Filistin'deki bütün arap güçlerinin, Hacı Emin'e bağlı Cihadı Mukaddes Savaşçılarının, Arap Birliğinin meydana getirdiği yabancı gönüllülerden kurulu Kurtuluş Ordusunun ve hatta diğer arap ülkeleri savaşa girerse onların düzenli ordularının başkomutanıydı sözde. Saffet Paşa siyasal çıkarlar ve birbiriyle çelişen ihtirasların oluşturduğu bu arı kovanında, gerçek otoritesinin ancak genel-

(*) Tarsus'lu Aziz Paul, Şam yolunda hristiyanlığı seçmiştir.

kurmayını meydana getiren bir avuç subaydan başkasına işlemediğini keşfetmekte gecikmeyecekti.

Pek çok siyasetçi benzeri gibi, Iraklı general de konuşmacı olarak gösterdiği ustalığı gerçekle yüzyüze gelmekten kaçmakta inat etmekle karıştırıyordu. Şimdiden birliklerine, «Tel - Aviv'e kadar bir zafer yürüyüşü» vadediyordu. Silâhsızlıktan yahudi konvoyuna saldırmadıklarını belirtip yakınan bir Filistinli grubuna, şu cevabı vermekten çekinmemişti:

— Onları taşla bombalayın!.

Eldeki güçlerin acınacak durumu yüzünden Tel - Aviv'i hedef alan zafer yürüyüşünün bir felâkete dönüşebileceği yolunda, İngiliz ordusunda hizmet etmiş genç ve çok yetenekli Ürdünlü harekât başkanı Vasfi Tell tarafından uyarıldığında, Saffet Paşa bir tek tedbir aldı. Tell'in raporunun arap yöneticilerinin eline varmamasını sağladı ve raporu hazırlayan genç subayı da, arap hükûmetlerinin bu tehlikelerden haberleri olursa hiçbirinin Filistin'e ordu yollama gibi bir kumara kalkışmıyacağını söyleyerek uyardı.

Kuruluşundaki anarşi genel karargâhı iş göremez hale getiriyordu. Kâğıt sandıklarıyla masaların üzerine yığılan dosyalar dışında, her şey eksik gibiydi. Ne iskemle, ne masa, ne telefon, ne de uzaktaki birliklerle bağlantı kurmayı sağlayacak telsiz vardı. Anlaşıldığı kadarıyla, savaş biliminden çok entrikada uzmanlaşan bir sürü Suriyeli ve Iraklı subay binalarda uğuldaşıp duruyorlardı. Toplanan paraların dağıtımı, komutanlıkların ve rütbelerin verilişi, harekât bölgelerinin sınırlanması, silâh ve araç - gereç taksimi, her şey şehrin çarşısındaki gibi çekişmeli pazarlıklara yol açıyordu.

Şam siyasî hayatının öteki ucu, şehrin göbeğinde bulunan eski bir binanın salonlarındaydı. Yarım yüzyıldır süregelen komplolar ve entrikalar saygıdeğer Orient Palas Otelinin koltuklarının kadifesini aşındırmıştı. 1948 kışında da, burası geçmişine sadıktı. Her köşesinde sonu gelmeyen esrarlı hava dalgalanıyordu. Casuslar, muhbirler, hafiyeler, kulaklar kirişte geziniyorlardı. Esrarlı görünüşlü ve şüpheci kişiler köşelerde fısıldaşıyor, bazı zi-

yaretçilerin görünmesiyle kaskatı kesilip birden susuyorlardı. Masaları askerî haritalarla, kahve fincanlarıyla kaplı odaların kapıları açılıp kapanıyordu. Bar taburelerine tüneyen Batılı güçlerin haberalma görevlileri, kimseyi yanıltmayan kayıtsız bir havayla gizli görüşmeleri kolluyorlardı.

Şubat başında çok önemli bir müşterinin gelişi, Şam ve Orient - Palar'ın Filistin meselesinde oynadığı rolü gösterdi. Başlıca yardımcılarıyla birlikte, Hacı Emin otelin bütün bir katını tuttu. Kendine özgü o esrarlı havayla, belleri kamalı ve tabancalı altı muhafızı hep peşinde, salonlarla koridorlarda dolaşmaya koyuldu. Ara sıra oturduğunda, giysisinin önü hafifçe açılıyor ve eski koruyucusu Adolf Hitler'in armağanı olan kurşun geçirmez yeleği görünüyordu.

Hacı Emin kurşun geçirmez yelek giymekte haklıydı, çünkü Şam'da düşmanları epeyceydi. Filistin'i kişisel kalesi yapma yolunda açıkça ortaya koyduğu ihtirası, iktidara geçişini izleyen cinayet dalgası, düşmanlarına karşı gösterdiği uzlaşmaz ve amansız tutum, arap kardeşleri arasında pek az gerçek dostunun kalmasına yol açmıştı. Amman'daki İngiliz Büyükelçisi Sir Alec Kirkbride'a göre, «Alis Harikalar Diyarında'nın Kızıl Kraliçe'si gibiydi. Yurttaşlarının hırsını öylesine körüklemişti ki, yerinde kalabilmek için devamlı bir aşırı bağnazlık göstermek zorundaydı.»

Aralık ayında Kahire'de yapılan Arap Birliği toplantısından beri Hacı Emin durmadan, toplanan para ve silâhların dağıtması için kendisine verilmesini istiyordu. Arap Birliği'nin kurmakta olduğu Kurtuluş Ordusu'na temelden karşıydı. «Filistin'de silâh verilecek olsa savaşmaya hazır binlerce adamımız varken, diyordu çevresi şaşkınlıkla, yabancılardan bir ordu kurmak niçin?» Çifte ihtiras Müftü'nün Şam'a uzanmasına yol açmıştı. Kurtuluş Ordusunun kuruluşunu önleyemese bile, hiç değilse bu ordu komutanının yardımcılarından biri olması gerekiyordu. Ardından da başkanlık ettiği Arap Yüksek Komitesini, Yahudi Ajansı'nın yetki ve imtiyazlarına sahip geçici Filistin hükûmeti haline getirmek istiyordu.

Suriye başkentindeki ilk önemli görüşmesini Saffet Paşa'yla yaptı. Bu görüşmenin dostça geçtiği söylenemez. Iraklı Müftü'yü zimmetine para geçirmek, silâh çalmak, yetkisini kötüye kullanmak, yakınlarını kayırmakla, sorumluların seçiminde siyasal bağlılığı askerî yeteneğe yeğ tutmakla, tek kelimeyle kendi ihtirasları uğruna ortak çabaya sahip çıkmakla suçladı.

Öteki arap siyasetçileriyle yaptığı görüşmeler de tersliklerle karşılaşmasına yol açtı. Arap Birliği genel sekreteri Azzam Paşa gibi uyanık olanları, nazilerin yaptıkları işkenceler keşfedileli beri dünya kamuoyunun siyonistlere ne kadar yakınlaştığını kestirebiliyorlardı. Başlarında Hitler'in eski bir müttefiki bulunduğu sürece, Filistinlilerin uyandıracakları sempati konusunda hiç hayale kapılmıyorlardı.

İngilizlere gelince, Müftü'nün uzlaşmazlığının yerini öteki arap devletlerinin diplomasisi alırsa, araplara Filistin'in paylaştırılmasından daha uygun gelen bir çözüm yolunun bulunabileceğine inanıyorlardı. Bu nedenle Londra Azzam Paşa'ya ve Suriye Başbakanı Cemil Mardam'a, Müftü'nün denetiminde bir Kurtuluş Ordusu kurulacaksa buna karşı olduğunu, tersinin gerçekleşmesi halinde hoşgörülü bir tavır benimseyeceğini hissettirdi. En sonunda da Kral Abdullah, Filistin'de Müftü'nün kuracağı herhangi bir hükûmete karşı olduğunu açıkladı. Hacı Emin'in ihtiraslarına genel bir karşı çıkmaydı bu.

Kısa sürede Kurtuluş Ordusu o kadar çok taraftar kazandı ki, artık hiç bir şey kuruluşunu geciktiremez gibiydi. Oynamaya hazırlandığı önemi gitgide artan rol, Arap Birliğinin bütün kaynakları üzerinde —para ve silâh— ona öncelik hakkı verecekti. Suriye Cumhurbaşkanı Şükrü el Kuvvetli'nin çağrısı sonucu yapılan bir sürü gürültülü toplantıdan sonra, Filistin ikinci kere paylaştırıldı. Buna göre birbirinden ayrı etki bölgeleri Müftü'nün güçlerine ve Kurtuluş Ordusu'nun gönüllülerine veriliyordu. Kudüs ve Yafa kesimi Hacı Emin'in elinde kalırken, gönüllüler ordusu ülkenin kuzeyinin yarısına sahip oluyordu. Ama Hacı Emin'in Şam'da karşılaştığı en

büyük hayal kırıklığına, arapların bu ordunun başına getirdikleri kişinin seçimi yol açtı.

Yaralı yüzü, kalın boynu ve kısa kesilmiş kızıl saçlarıyla, Fevzi el Kavukçu bir arap şefinden çok bir Prusya'lı subayı andırıyordu. Göğsünü süsleyen çok sayıdaki madalyalar arasında en değer verdiği, siyah maden bir nişandı. Kavukçu'ya göre, gerçek bir savaşçıya lâyık tek madalyaydı bu. İkinci sınıf Demir Haç nişanını otuz yıl önce, Osmanlı ordusunda genç bir teğmen olarak başka bir Filistin seferi sırasında, General Von Kreiss'in Prusyalılarıyla İngilizlere karşı savaşırken kazanmıştı. O zamandan beri, cermen ırkına kayıtsız şartsız hayranlık beslemekten hiç vazgeçmemiş, ancak Alman başkentini ziyaret etme hayalini gerçekleştirmek için 1941 yılında Irak'ta ağır bir yara almayı beklemesi gerekmişti. Berlin'de bir hastaneye nakledilen Kavukçu, iyileşme dönemini savaş içindeki Almanya'nın barlarını dolaşarak geçirmişti. Bir gece orada, nefis bir sarışın genç kıza raslamıştı. Binbir Gece Masallarındaki prensler gibi, nazi başkentinde en güç bulunan iki şeyi sarışın güzelinin masasına yollamıştı: Bir şişe Veuve Cliquot şampanyası ve bir paket Camel sigarası. Aralarındaki otuz yaş farka rağmen, Alman güzeliyle arap serüvencisi o geceden sonra ayrılmaz bir çift olmuştu. Frau el Kavukçu kocasını bir bölge gibi izliyordu.

El Kavukçu Lübnan'ın kuzeyinde doğmuş ve askerlik mesleğine Türk ordusunda başlamıştı. Osmanlı İmparatorluğu sarsıldığında, Türkleri ispiyonlamak için İngilizlerin safına geçmişti. Daha sonra, yine İngilizler hesabına Fransızları, ardından Fransızlar hesabına İngilizleri, en sonunda da Almanlar hesabına hem Fransızları hem de İngilizleri ispiyonlamıştı. İngilizlere karşı girişilen 1936 arap ayaklanmasında ününün doruğuna ulaşmıştı. Gösterdiği sayısız başarı arap halkı arasında büyük üne erişmesine ve Hacı Emin'in saygısını kazanmasına yol açmıştı. Ama Müftü bunca ünden gocunmakta gecikmemiş ve genç Lübnanlıyı uzaklaştırmanın yollarını aramıştı. El Kavukçu, Irak'a geçip İngilizlere karşı bir ayaklanma düzenlemek üzere para ve silâh yardımı görmüştü. Ama

Müftü'nün çevresine göre, «silâhları, parayı ve ayaklanmayı yutup» ortadan kaybolmuştu.

Nasılsa, Müftü'nün yakınlarında tek önem verdiği bağlılıkları ve kendisine köle gibi hizmet etmeleriydi. El Kavukçu her ikisini de göstermeyi bilmemişti. Dünya Savaşının cilveleri onları Berlin'de tekrar birleştirmişti ama, birbirlerine besledikleri nefret orada daha da unutulmaz bir hal almıştı. Hacı Emin gibi, Alman yenilgisinin yarattığı kargaşalıktan yararlanan El Kavukçu Fransa'ya kaçmış, oradan da Mısır'a ulaşmayı başarmıştı. Şimdi Mısır'dan gelip Şam'da ortaya çıkıyor ve şu açıklamayı yapıyordu:

— Arap halkı kendi hesabına silâhları yeniden elime almamı istiyorsa, onun hizmetindeyim.

Arap yöneticileri bu teklifi kabul etmişlerdi. Bu seçimle iki hedefe birden varmayı umuyorlardı: Hacı Eminin etkisini dengelemek ve önemli bir yere gerçek bir asker getirmek. Ama bu atanmayı izleyen garip kısıtlama Sam pazarlıklarının nasıl bir kuşkulu hava içinde geçtiğini ortaya koyuyordu. Suriyeli bakanlar, El Kavukçu'nun birlikleriyle kendi toprakları üzerinde bağlantı kurmasını yasaklamışlardı. Onu neredeyse hapsettikleri villâdan, ancak sınırı geçmesi için çıkarabilirlerdi. Gerçekten de son anda rakip bir gruptan para alıp yön değiştirme eğilimine kapılarak, Filistin'deki kibbutzlar yerine Şam'daki bakanlıkların üzerine yürümesinden korkuyorlardı.

Radyoyla, gazetelere verilen koca koca ilânlarla, camilerde ve kahvelerdeki söylevlerle, arap dünyasının gençleri Kudüs'ü savunmak için el Kavukçu'nun ordusuna katılmaya çağrıldılar. Bu çağrılarda, erler için oldukça büyük bir para sayılan atmış Suriye lirası ödenek ayrıldığı, assubaylarla subaylara da Suriye ordusundaki maaşların verileceği bildiriliyordu. Kahire'nin insanla dolup taşan kenar mahallelerinden, Halep'in karanlık çarşılarından, Fırat ve Dicle kenarlarından, Kızıldeniz ve İran Körfezi kıyılarından bir sürü gönüllü serüven ve yağma düşleri görerek Kudüs'e gitmek üzere yola koyuldular.

Güneyden Arabistan'a giden hacıların izlediği yoldan,

batıdan Irak çöllerini aşıp Musul ve Bağdat üzerinden doğudan Barada vadisini geçerek gürültülü bir kalabalık Şam'a aktı. Gönüllüler, bayraklarla, çiçeklerle ve üzerine yurtseverlik sözleri yazılmış rengârenk bezlerle süslü kamyonların kasalarında ve acınacak haldeki eski otobüslerle geliyorlardı. Çöl kumunun saçlarını aşındırdığı Bağdat - Şam hattında işleyen Nairn şirketinin gümüş rengi güçlü otobüsleri; arap dünyasının dört yanından gelen ve bazıları ağız ağıza dolduğu için egzos boruları yeri süpüren taksiler; çiçeklerle süslü bisikletler ve at arabaları, kadife koşumlu atlar, üzerinde güneş ışınlarının yansıdığı küçük aynalarla süslü develer, tepelerine garip başlıklar geçirilmiş katırlar. Ara sıra, bir kamyonun ya da bir otobüsün yanına asılmış gözüpek bir bayrak içindekilerin adını ortaya koyuyordu. Bunlar ya «Halep Aslanları» ya da «Basra Şahinleri» ydi. Hepsi de çığlıklar atıp şarkılar söyleyerek, havaya ateş ederek şehirden geçiyorlardı.

Akıl almaz bir kalabalık Şam'a doldu. Gençliğin verdiği coşkunlukla yanıp tutuşan Bağdat, Kahire ve Beyrut'tan gelme öğrenciler, başları kefiyeli, elbise ya da entari giymiş ve halklarının kurban olduğu haksızlığın öcünü almaya kararlı burjuva aydınlar, Baas Partisini kuran ve Filistin'in ihtilâlci fikirlerinin kazanı olacağına inanan Ekrem Hurani, Michel Eflâk gibi genç Suriyeli politikacılar; Tel - Aviv'e yürümek kadar kendi ülkelerindeki rejimi değiştirmek kararlısı Mısır'ın Müslüman Kardeşleri; krallığa karşı girişilen 1941 ayaklanmasından sonra ordudan atılan Iraklılar; Vichy hükûmeti dahil bütün Fransız gizli servisleri hesabına çalışmış, Fransa hayranı Suriyeliler; 1936 Filistin ayaklanmasına katılmış eskiler, Harran köylüleri, Çerkesler, Kürtler, Dürzüler, Alevîler, aralarına sızmayı başaran komünist ajanlar. İçlerinde hırsızlar, serüven peşinde koşanlar, haydutlar, deliler, yürekleri İngilizlere, Fransızlara, kendi hükûmetlerine, yahudilere karşı kin dolu yeryüzünün bütün şarlatanları. Cihadı, Hazreti Ömer'in türbesini korumaktan çok yağma çağrısı sayan Doğu'nun bütün paryaları vardı aralarında.

Varmak istedikleri yer de Hermon'un karlarının eteğinde ve Şam'ın kırk beş kilometre güney batısında, kırmızı tozla kaplı kıraç bir yaylâydı. Bu kasvetli görüntüde Suriye'deki Fransız işgalinin birkaç kırık dökük kalıntısı, Katana askerî kampının barakaları seçiliyordu. Aşağı yukarı altı bin gönüllü kısa sürede dikenli tellerle çevrili bu kampa toplandı. Aralarında bu haçlı seferinin her şeyden önce bir sığınak sayan birkaç kazazede de vardı. İngiliz ordusundan kaçanların meydana getirdiği küçük bir grup, kaçak Alman savaş esirleri ve Alman ordusunda savaştıkları için Tito tarafından ölüme mahkûm edilen Yugoslav müslümanları.

Kamp hayatını düzenlemek ve ortak bir disiplin kurmak için merkezî bir otorite yoktu. Gerçek subayların sayısı o kadar azdı ki, yönetim, adamlarıyla birlikte gelen çete reislerine bırakılmıştı. Herkese çarşıdan alınma Amerikan, İngiliz ve Fransız ordusundan arta kalan sözde üniformalar giydirilmişti. Silâh ve cephane az, çoğu kere de kullanılmaz haldeydi. Gönüllülerin bir bölümü sırf paslı tüfeklerin temizlenmesiyle görevlendirilmişti. Eğitim raslantıya kalıyordu. Cephane azlığı atış talimlerini sınırlıyor, bir hedefe altı kere nişan alma ya da bir iki elbombası savurma talihine erenler iyi eğitilmiş sayılıyordu.

Ama en çok sıkıntısı çekilen de, böyle bir orduyu beslemek, donatmak ve eğitmek için gerekli paraydı. Kahire'de ordunun kurulması için önce bir, sonra iki milyon verilmesini hemen kararlaştıran Arap Birliği ülkeleri, ödemeleri gerekenin onda birini ancak yatırmışlardı. Birliğin genel sekreteri Azzam Paşa, çalışmasının büyük bölümünü verdikleri sözü tutmaları için hepsine yalvarmakla geçiriyordu.

Yahudi Ajansı yöneticileri de Tel - Aviv'de aynı para sıkıntısını çekiyorlardı. Bir şubat akşamı, para toplamak üzere gittiği Birleşik Amerika'dan elleri boş dönen muhasebecileri Eliezer Kaplan'ın raporunu dinlemek üzere

toplandılar. Uzun süre siyonist hareketin para yönünden başlıca desteği olan Amerikan yahudileri, Filistin'deki kardeşlerinin devamlı isteklerinden bıkmaya başlamışlardı. En iyisi gerçekle yüzyüze gelmek, diye öğütledi Kaplan. Gelecek güç aylar süresince, Birleşik Amerika'dan beş milyon dolardan fazlasını beklememek gerek.

Bu rakam hazır bulunanları hançerledi sanki. Bütün bakışlar, raporu güç gizleyebildiği bir sabırsızlıkla dinleyen karmakarışık saçlı ufak tefek adama yöneldi. David Ben Gurion söylenen sözlerin ağırlığını herkesten daha iyi ölçüp biçecek yerdeydi. Ehud Avriel'in Prag'dan satın aldığı tüfeklerle makineliler Filistin araplarını durdurabilirdi. Ama ortaya çıkmaları beklenen düzenli arap ordularının tanklarına, toplarına, uçaklarına karşı ne yapılabilirdi? Ben Gurion böyle bir tehlikeye karşı direnecek güçte bir ordunun donatımı için plân yapmıştı. Ama plânının uygulanması için de en azından, Kaplan'ın öngördüğü paranın beş, altı katı gerekliydi.

— Durumun kötülüğünü Amerikalılara anlatıp onları ikna etmek için Kaplan'la birlikte hemen Birleşik Devletler'e gitmeliyiz, dedi.

Bunun üzerine, siyonizm için Denver sokaklarında para toplayan kadın söz aldı:

— Sizin burada yaptığınızı, dedi Golda Meir, ben yapamam. Ama hepimizin ihtiyacı olan parayı toplamak üzere sizin yerinize Amerika'ya gidebilirim.

Ben Gurion'un yüzü kıpkırmızı kesildi. Sözünün kesilmesini sevmezdi. Sorun hayatî, cevabını verdi Kaplan'la birlikte kendisinin gitmesi gerekiyordu.

Bir çoklarınca desteklenen Golda Meir, oylamaya başvurmayı önerdi. İki gün sonra, bir kat ince elbise ve el çantasıyla, buz gibi soğukta Golda Meir New York'a iniyordu. Öylesine acele yola çıkmıştı ki, Kudüs'e kadar gidip giysilerini alma fırsatı bulamamıştı. New York'a milyonlarca dolar toplamaya gelen kadının para çantasında topu topu on dolar vardı. Şaşıran bir gümrükçü bu kadar az parayla Birleşik Amerika'da nasıl yaşamayı düşündüğünü sordu.

— Burada yakınlarım var, cevabını verdi Golda Meir.

İki gün sonra, Şikago'nun büyük bir otelinde kurulan kürsüde, heyecandan titreyerek bu ailenin en seçkinleriyle karşı karşıya bulunuyordu. Karşısında, Amerikalı yahudiler içindeki en zengin iş adamlarının çoğu oturuyordu. Yahudi Federasyonları Genel Kurulu yöneticileri olarak, Avrupa ve Amerika'daki yoksul yahudilere ekonomik yardım programını incelemek üzere kırk sekiz eyaletten gelmişlerdi. Onların toplantısı ve Golda Meir'in orada bulunuşu sadece raslantıydı.

Ukrayna'lı marangozun kızı için, sınav ürkütücüydü. 1938 den beri Amerika'ya ayak basmamıştı, önceki yolculukları sırasında konuştuğu kişiler de hep kendisi gibi sosyalist olan ateşli siyonistlerdi. Bugün karşılaştıkları, Amerikalı yahudi cemaatinin geniş bir yelpazesini meydana getiriyordu. Çoğu temsil ettiği ideale kayıtsız, hatta düşmandı.

New York'lu dostları bu karşılaşmadan kaçınmasını söylemişlerdi hep. Genel Kurul siyonist eğilimli değil, demişlerdi. Üyeleri, Amerika'da yapılacak hastane, sinagog ve kültür merkezleri için devamlı para isteyenlerce zorlanıyorlardı. Kaplan'ın da gördüğü gibi, dış isteklerden bezmişlerdi.

Yine de Golda Meir diretmişti. Toplantı gündemi uzun süre öncesinden bilindiği halde, United Jewish Appeal Başkanı Henry Montor'a telefon etmiş ve Şikago'ya geleceğini söylemişti.

Adı söylenip bu basit ve sert görünüşlü kadın ayağa kalktığında, hazır bulunanlardan biri:

— Kutsal Kitap'ta sözü edilen kadınları andırıyor, diye mırıldandı.

Kudüs'ten gelen haberci, elinde hiç bir not olmadan söz aldı.

— Sırf yedi yüz bin yahudinin yeryüzünden silinmesini önlemek niyetiyle Birleşik Amerika'ya gelmediğimi söylersem, dedi, bana inanmanız gerekir. Son yıllarda yahudiler altı milyon kişi kaybettiler, birkaç yüz bin kardeşlerinin daha ölüm tehlikesi içinde olduğunu yeryüzündeki bütün yahudilere hatırlatmamız biraz abartma olur. Ama bu yedi yüz bin yahudi yeryüzünden silinirse,

hiç kuşkusuz yüzyıllar boyu ne yahudi halkı, ne yahudi ulusu kalır ve bu bütün umutlarımızın sonu demektir. Birkaç ay sonra, Filistin'de bir yahudi devletinin kurulması gerekiyor. Bu devletin gün ışığına çıkması için savaşıyoruz. Çok doğal. Bunun bedelini ödememiz ve kanımızı akıtmamız gerek. Çok normal. İçimizden en iyiler ölecek, kuşkusuz. Ama yine kuşkusuz olan, saldırganların sayısı ne olursa olsun, moralimizin bozulmayacağıdır.

Golda Meir, bu sözlerin ardından dinleyicilerine, saldırganların top ve tanklarla geleceklerini açıkladı. «Bu tür silâhlara karşı, dedi, «Cesaretimizin, er ya da geç varlık nedeni kalmayacak, çünkü yok olacağız...»

Arap toplarına karşı koymayı sağlayacak ağır silâhlar almak için, Amerikan yahudilerinden yirmi beş - otuz milyon dolar istemeye gelmişti.

— Dostlarım, diye noktaladı sözlerini, zamanımız çok dar. Bu paraya hemen ihtiyacımız olduğunu söylersem, bu gelecek ay ya da iki ay sonra demek değildir. Hemen ihtiyacımız var! Savaşa devam edip etmememiz gerektiğine karar vermek size düşmez. Savaşacağız. Filistin'deki yahudi cemaati Kudüs Müftüsü karşısında asla beyaz bayrak çekmeyecek. Ama zaferi bizim mi, yoksa Müftü'nün mü kazanacağına karar vermek size düşüyor.

Halsiz düşen Golda Meir kendini iskemlesine attı. Dinleyicilerin üzerine bir sessizlik örtüsü çökmüştü, bir an başarısızlığa uğradığını sandı. Sonra herkes ayağa kalktı ve bir alkış tufanı koptu. Kürsü, kendisine vermeye hazır oldukları paraları bildirmeye koşan ilk delegelerin saldırısına uğradı. Toplantı sona ermeden, bir milyon dolardan fazla para toplanmıştı. Siyonizm dâvasına hizmet için yıllardır para toplanırdı ama, ilk kez bu para hemen harcanmaya hazırdı. Delegeler bankacılarına telefon ediyor, daha sonra kendi yahudi çevrelerinden toplayabileceklerine inandıkları para kadar borçlanıyorlardı. Bu inanılmaz öğleden sonra bitmeden, Golda Meir vir-

mi beş «stephan» ı toplayacağından emin olduğunu telgrafla Ben Gourion'a bildirdi (*).

Bu zaferle gözleri kamaşan Amerika'nın siyonist yöneticileri, bütün ülkeyi dolaşmasında üstelediler. Roosevelt'in eski Maliye Bakanı Henry Morgenthau ve bir grup iş adamıyla birlikte, Golda Meir şehirden şehire dolaşmaya koyuldu. Dokunaklı konuşmasını tekrarlıyarak, her yerde Şikago'dakine eş bir coşkunluk uyandırdı. Her yerde, yahudi cemaati çağrısına eş bir cömertlikle ona karşılık veriyordu. Her akşam, Tel - Aviv'e çekilen bir telgraf o gün toplanan «stephan» ların tutarını bildiriyordu. Aynı zamanda bir çok mesaj çeşitli yönlere yollanıyordu. Prag'daki Ehud Avriel'e, Anvers'teki Xiel Federman'a, yahudi ordusunun ihtiyaçlarını sağlamakla görevli herkese haberlerin en iç rahatlatıcısı veriliyordu: Yeni anlaşmalara varmalarını sağlayacak banka havalelerinin adlarına gönderildiğini.

Olağanüstü yolculuğu süresince, Golda Meir'in bir tek an hayal kırıklığına kapıldığı oldu. Florida'nın Palm Beach şehrinde. Kürsünün karşısında oturan iyi giyimli konuk kalabalığını seyreder, mücevherlere, kürklere, yemek salonunun ardındaki geniş camlardan ayın denizde yansımasına bakarken, o gece Yehuda tepelerinin ayazında titreyen Haganah askerlerini düşündü birden. Gözleri yaşlarla doldu. «Bu insanlar Filistin'deki savaş ve ölümle ilgili bir konuşma dinlemek istemezler», diye düşündü. Yanılıyordu. Gece sona ermeden, konuşmasıyla allak bullak olan Palm Beach'in iyi giyimli kişileri bir buçuk milyon dolar sunmuşlardı ona, Haganah'ın her askerine bir kaput giydirebilmeyi sağlayacak kadar para.

On dolarla Amerika'ya gelen Golda Meir, elli milyon dolarla geri dönecekti. Bu para Eliezer Kaplan'ın sağlamayı umduğunun on katı, Ben Gourion'un hedefinin de iki katıydı. Orta Doğu'nun en çok petrol üreten ülkesi Suudi Arabistan'ın, 1947 yılında bu yoldan sağladığı toplam parayı da aşıyordu. Golda Meir'in yerine gitmek is-

(*) Amerikalı siyonist lider Stephan Wise o kadar çok para toplamıştı ki, adı bir milyon dolar karşılığında kullanılıyordu.

teyen ufak tefek adam, Lod hava alanında onu karşılamaya gelmişti. Kazandığı başarının büyüklüğünü ve siyonist davası yönünden önemini kimse onun kadar değerlendiremezdi.

— Tarihin yazılacağı gün, dedi Ben Gurion Golda Meir'e, yahudi devletinin gün ışığına çıkmasını bir yahudi kadınının sağladığı söylenecek.

13
«KURTULUŞ TANRI'DAN GELECEK.»

Prag'ın Alcron Otelinin 21 numaralı odasında kalan müşteriye, küçük kâğıt parçaları iç rahatlatıcı bir düzenlilikte geliyordu. Zivnostenska Banka tarafından yollanan bu kâğıtlar, Ehud Avriel'in hesabına sonu gelmeyen bir dolar selinin yağdığını bildiriyordu. Golda Meir'in Amerika hasadından payına düşendi bu, bir buçuk ay içinde yirmi beş bin tüfek, beş bin makineli, üç yüz ağır makineli ve elli milyon mermi almasını sağlayan müthiş bir hazine. Ama yanında bir diş macunu ve Geothe'nin **Faust**'uyla, birkaç tüfek almak için Prag'a inen yahudi artık bir sürü tank, uçak ve top almayı düşlüyordu.

«Parayı düşünme, haberini vermişti ona Ben Gurion, sadece bana ne alınabileceğini bildir.» Bu sözler yahudilerin silâh alımı serüveninde yeni bir dönemin, ağır silâhlara yönelme döneminin açılışı demek oluyordu.

Ben Gurion, kendi şebekesi, uzmanları ve bağlantı sistemiyle gerçek bir satınalma örgütünü gerçekleştirmeye karar verdi. Uluslararası iş çevrelerinin dikkati çekmeyen cenneti Cenevre, genel karargâh olarak seçildi. Bunun başına da Ben Gurion en eski dostlarından birini, bir Rus'u getirdi. Söylentiye göre adamın gizlilik tutkusu öyleydi ki, bir kasayı açmadan önce kendi kimliğinden emin olmak için aynaya bakardı. Shaul Avigur Haganah içinde bir efsaneydi. Filistin topraklarında verilen ilk siyonist savaş Tel Hay'a katılan ve yahudi göçmenler için ilk gizli şebekeyi kuran bu adam, on beş bin Bulgar ve Romen yahudisini Filistin'e sokma başarısını göstermişti.

Golda Meir'in dolarları önce saygıdeğer bir mües-

sese olan Cenevre'nin Pictet et Co. bankasına yollanıyor, orada yahudi iş adamları çeşitli Avrupa paralarının kur farkları üzerinde oynayarak bunları Fransız frangına, ardından İtalyan liretine, altına ve yeniden dolara çeviriyorlardı. Bu işlem sonunda da, Avriel her siparişine birkaç tüfek daha ekleyebiliyordu.

Shaul Avigour'un telefon faturası kısa sürede, İsviçre postalarının en yüksek telefon faturalarından biri haline geldi. New York, Prag, Buenos Aires, Mexico City bağlanıyordu hep numarasına. Gerçekten de telefon bir takım kişilerle bağlantı kurmasını sağlayan tek yoldu, çünkü Haganah birçok Avrupa şehrinde yaptığının tersine İsviçre'ye bir verici yerleştirmeyi uygun bulmamıştı. Tel - Aviv'e bağlı olan bu gizli şebekenin şifreli adı **Gedron**'du, İsrail'in büyük yargıcının adı. Göçmenlerin gizlice Filistin'e sokulmasını sağlamak amacıyla kurulmuştu, şimdi silâh satın alacakların işlerinde kullanılacaktı. Ana vericisi, Roma'nın yedi tepesinden biri olan Mario tepesindeki bir yetimhanenin damında gizliydi. Günde beş kere, yirmi metrelik bir anten «Shoshana» ya —gül, Tel - Aviv'deki genel karargâh— Kudüs savunucuları için silâh arayarak Avrupa'yı arşınlayan ajanların raporlarını yolluyordu.

Bu raporlar, Ehud Avriel'in ağır silâh alımında yeni başarılar gösterdiğini doğruluyorsa da, o kış Haganah ajanlarının başka bir alanda karşılaştıkları gitgide artan güçlükleri de ortaya koyuyordu. Silah satın almak bir şeydi. İngiliz ablukasını yarıp silâhları Filistin'e ulaştırmaya hazır bir gemi bulmak başka şey.

Denizle ilgili sigortaların çoğu Londra'da yaptırılıyordu ve Hayfa'ya gidecek vapurları sigorta etmeye hazır şirket pek azdı. Değerli yüklerinin tehlikeye girmesini önlemek isterken, Avriel ve arkadaşları silâhları manda yönetiminin sonuna kadar Avrupa'da tutmak zorunluluğuyla karşılaşıyorlardı. Savunma görevini üstlendikleri devlet, bu silâhlar gelene kadar yaşayabilecek miydi?

Ben Gurion bu yönde her gün artan bir sabırsızlık gösteriyordu. Temsilcilerine üst üste öfkeli telgraflar çe-

kip hiç değilse bir takım silâhların acele gönderilmesini istiyordu.

Kolay iş değildi bu. Haganah'ın Noel babası Xiel Federman, sonunda **İsgo** adlı bir Kanada şilebi tutmuştu. Şilebin uğrayacağı ilk liman da İstanbul'du. Anvers depolarında ne bulduysa vapura doldurdu: Üzerinde «traktör» yazan sandıklar dolusu küçük tanklar, cipler, kamyonlar, tankerler, yine sandıklar dolusu miğfer, çorap, çadır, gizleme ağı ve arkalık. Bütün malların üzerine Türkiye'deki bir takım adresler yazılmıştı. Sonra **İspo**'nun ambarlarına kırk ton kömür doldurdu ve kara tozdan bir örtünün bütün malları kaplamasını sağladı. Gemi süvarisine de kömürün Tel - Aviv'de boşaltılacağını söyleyip, adamı İstanbul'a varmadan önce Tel - Aviv'e uğramak zorunda bıraktı.

Yolculuktan bir gün önce, Federman yepyeni bir parti sahra telefonu keşfetti. Satan adam peşin kırk bin dolar istiyordu. Elinde bu kadar para olmayan Federman şehirde tanıdığı tek bankacı da kredi açmayı reddedince Anvers'in ünlü elmarçılar çarşısındaki bir kuyumcuya koştu. Haganah adına, bütün yahudi elmas tüccarlarını ellerindeki nakit parayla oraya çağırttı. Adamların herbiri özenle eski gazete kâğıtlarına sarılı ya da mücevher kutusuna konmuş destelerle geldi. Yarım saatte Federman kırk bin doları toplamıştı.

Ehud Avriel'e gelince, üç ay süreyle aldığı silâhların bir bölümünü taşıyacak bir gemi aradı. Sonunda Yugoslavya'nın Rijeka şehrinde **Nora** adlı bir şilep buldu. Çekoslovakya'dan aldığı tüfeklerin İngiliz gümrük müfettişleri engelini aşması için, üstlerine yüz ton soğan yığdırdı. Bu mal, gümrük müfettişlerinin meslekten gelen merakını bile giderecek kadar uygundu.

Ama küçük şilep sadece silâhlarını taşımıyacak, ona ikinci bir büyük başarı kazanma fırsatını verecekti. Avriel **Nora**'yı kendisine kiralayan Yugoslav denizcilik acentasında otururken, memurlardan biri ona seslendi.

— Tebrikler, dedi adam, ikinci bir gemi bulduğunuzu görüyorum. **Lino**'ya ikinci bir parti tüfek yüklenmesi için talimat verdik.

Avriel adama gülümserken kalın kaşları belli belirsiz titredi. İkinci bir gemi tutmamıştı. Ama Lino'ya yüklenen malın sahipleri konusunda şüpheler beslemesi için gerekli nedenleri vardı. Prag'daki Zbrojovka fabrikaları merkezine kendisinden önce uğrayan Suriye'li subay Abdülaziz Kerin de, tüfeklerini Suriye'ye kadar taşıyacak bir gemi bulmuştu anlaşılan. Bu geminin İngiliz Deniz Kuvvetleri tarafından durdurulma tehlikesi de yoktu. İşte Ehud Avriel ve Haganah'ın Akdeniz'deki ajanlarının işlerine bir yenisi ekleniyordu. Kendi mallarının İngiliz ablukasını aşmasına çalıştıktan başka, şimdi de **Lino**'nun gideceği yere varmasını engellemek için yolunu keseceklerdi.

✡

«Yakum purkan min shemaya - Kurtuluş Tanrı'dan gelecek» diyordu, İsa'nın Filistin'de yaşadığı sıralar ülkede konuşulan aramî dilinde bir dua. Çağdaş Filistin'de yaşayan hiç kimse bu söze David Ben Gurion kadar inanmazdı. Hava ablukası sırasında Londra'da yaşamıştı, modern savaşta hava gücünün ne anlama geldiğini biliyordu. Kendilerininki gibi ufak çapta bir savaş için bile, kesin sonuçlar alınmasını sağlayacağının farkındaydı. Hava yoluyla ulaşım, ülkeye yayılmış bulunan yahudi topluluklarını ve en kötü halde Kudüs'ü silâhla yiyecek yönünden beslemenin tek yolu olabilirdi. Bir hava gücünün temellerini atmak uzun süredir yahudi liderin kafasını kurcalayan konulardan biriydi. Ama görünürde çözülmesi imkânsız olan bu sorunla karşılaşmıştı hep: İşgal altındaki bir ülkede nasıl kurmalı gizli hava kuvvetlerini?.

Bunun cevabı komşularından biri, çocukken dizinde hoplattığı İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin eski bir pilotu tarafından kendisine verildi. Normandiya çıkarması sırasında destek uçuşları, Almanya'nın bombalanması sırasında refakat uçuşları, V 2 üslerine karşı da saldırı uçuşları yapmış olan Aaron Remez dört yıl süreyle İngiliz Hava Kuvvetlerinde savaşmıştı. Yine de bu deneylerin hiçbiri, Filistin'e dönüşünde geçirdiği şok ka-

dar etkilememişti onu. Babasını bir İngiliz kampının dikenli telleri ardında, savaş boyu uğruna hayatını tehlikeye attığı ülkenin üniformasını taşıyan adamlar tarafından korunurken bulmuştu. Büyük bir acı içinde, komşusu olan ufak tefek adam için uzun bir muhtıra kaleme almaya koyuldu. Bir yahudi hava kuvveti kurma tasarısıydı bu.

Bu belgeyle birlikte dört yolcu uçağı, bir küçük gezi uçağı ve yirmi pilot, yirmi yıl sonra dünyanın en etkili askerî havagücü sayılacak kuvvetin hareket noktası olacaktı. Muhtıra bir bakıma Ben Gurion'un kafasını kurcalayan soruya cevap veriyordu. İşgal altındaki bir ülkede gizli bir hava kuvveti kurmanın yollarını aramamak gerek; bu hava kuvveti dışarda kurulmalı ve ülke içinde onu besleyecek altyapı hazırlanmalı. Remez'in hazırladığı belge, dışarda bir uçak satınalma şebekesi kurun, diyordu. Resmî görünüş vermek için de hayalî bir takım uçak şirketleri kurun. Mümkün olduğu kadar çok sayıda ülkeyle anlaşıp bu şirket uçaklarının alanlarına uğramasını sağlayın ve satın alınan uçakları dost havaalanlarında toplayın. Filistin'li olsun olmasın, yahudi olsun olmasın, pilot bulun. Ve bekleyin.

Remez bunun yanı sıra, Filistin'de bir hava ulaşım birliği —Haganah Air Service— kurmayı öneriyordu. Tel-Aviv'deki Montefiore sokağı 9 numaralı evde iş gören barışçı bir kuruluş, Filistin Havacılık Kulübü, genel karargâhın gizlice iş görmesine imkân verecekti. Kulübün Lod havaalanında küçük bir hangarı, hangarın içinde de dört Taylorcraft turizm uçağı ve Tel - Aviv - Hayfa arasında taksi olarak işleyen bir hızlı Havilland uçağı vardı. Kulüp reisi «Haganah Air Service» in ilk şefi, Remez de harekât dairesi başkanı oldu. Havacılık konusunda tecrübeli bütün Filistin'lileri toplamaya koyuldu. Ülkedeki bütün çiftçiler, uçakların inebilmesi için toprak pistler yapmaya koyuldular. Manda yönetiminin sona ereceğini düşünen Remez, Filistin'deki İngiliz hava üslerinin işgali için bir plân hazırladı.

Yine de, doğmak üzere olan bu örgüt, kesin adımı Filistin'de değil Vaşington'da attı. Savaş artığı araç-

gerecin elden çıkarılmasıyla ilgili bölüme, Filistin'in paylaştırılmasından birkaç gün sonra Air Service'in ilk yabancı gönüllüsü, en büyük tutkusu havacılık olan bir Amerikan yahudisi başvurmuştu. Kırk beş bin dolarlık bir çek karşılığı, A.B.D. Hava Kuvvetlerinin eski binbaşısı Al Schwimmer Haganah'ın ilk gerçek uçakları olan dört motörlü yepyeni üç Constellation'u satın aldı. Bu uçakların her birinin yapımı yarım milyon dolara mal olmuştu. Schwimmer bu hava filosu çekirdeğini, kısa mesafelere yük taşımayı sağlamak için çift motörlü on beş C—46 uçağıyla tamamladı. Bu küçük uçak koleksiyonuna bir de ad vermek gerekiyordu. İki uçak şirketi kurup adlarını uçakların gövdesine yazdırdı: Service Airways ve Panamian Air Lines. Sonra biri Kaliforniya'da Burbank-de, öteki New Jersey'de Milville'de iki hangar kiraladı.

Şimdilik Filistin'de bu kadar ağır uçakların kullanılması sözkonusu değildi. Ancak Abdülkadir'in konvoylara karşı giriştiği sayıları gitgide artan ve ciddileşen saldırılar, havayolu ulaşımının gerekliliğini gitgide arttırıyordu. İngilizlerin hurda fiyatına yirmi kadar küçük Auster keşif uçağını satmak istediklerini öğrenince, Remez hemen bunları Filistin Havacılık Kulübüne aldırdı. Bunlar ne Constellation, ne de C—46 uçaklarına benziyordu ama hepsinin kanatlarıyla motörü vardı, Haganah'ın makinistleri de birkaçını uçurabilirdi. Bir uçak havalanmaya hazır hale getirildi mi, Hava Kulübünün Taylorcraft turizm uçakları gibi boyanıyordu. Kuyruğuna ve kanatlarına da, kulübün dört Taylorcraft'inden birinin üzerinde bulunan VQ PAİ harfleri yazılıyordu. Aynı harfleri taşıyan on üç uçak, kısa süre sonra Filistin göklerinde uçmaya başladı. Küçük VQ PAİ'nin devamlı uçuşunun nedenlerini İngiliz sivil havacılık müfettişleri bir türlü anlayamadılar.

Uzaklardaki kibbutzlar için, gökyüzünden kısmen de olsa bir kurtuluş yolu açılmıştı. Küçük uçaklar yolları denetleyip arapların pusu kurma hazırlıklarını önceden anlamaya çalıştılar. Negev'deki yahudi topluluğuna su taşıdılar, kuşatılanlara paraşütle yiyecek ve cephane attılar.

Gece uçuşlarına bile girişip kamyon farlarıyla aydınlatılan uydurma pistlere indiler.

Haganah Kudüs'te rum manastırının yüksek duvarları yakınındaki sel yatağına uydurma bir uçuş pisti bile yaptı. Pist daha sonra İsrail parlâmentosunun üzerinde yükseleceği tepenin eteğindeydi. Bu eğimli piste konup kalkmak Air Service pilotlarının en büyük ustalığıydı. Pilotlardan biri, o günlerle ilgili olarak şöyle diyor: «Castel'in tepesine varır varmaz, bir grup arap köylüsünün üzerinden geçip geçmediğimizi anladıktan sonra hemen alçalmaya başlamak gerekiyordu. Sonra da otobüs garına doğru pike yapıyorduk. Oradan da, Katamon'daki evlerden makineli ateşine tutulmamaya bakıp güneye vuruyorduk doğru. Sonra, çok keskin bir dönüş yapıp manastırla vadi arasına süzülüyor, pistin ucundaki bir yüksek gerilim kablosuna çarpmamak için hemen inişe geçiyorduk.»

Kudüs yahudileri için, bu küçük uçakların bitmek bilmeyen dansı günlük hayatlarının iç rahatlatıcı bir unsuru oluyordu. İniş takımlarının üçgen biçimi yüzünden, bu uçaklara sevgi dolu bir de ad taktılar. «Primus» dediler. Çünkü o kış, bir sürü yahudi ev kadınının yemeğini üzerinde pişirdiği üç ayaklı küçük gaz ocaklarının narin ve dengesiz görünüşü bu uçaklarda da vardı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUDÜS KUŞATMASI

1948 İLKBAHARI

14

KUDÜSTE BİR LEJYON ASKERİ

— Bu akşam dışarı çıkmayacaksın.

Shimshon Lipshitz adlı yahudi, on sekiz yıldır aile hayatının bütün ayrıntılarına hükmeden kadının emirlerini durup dururken çiğneyeceklerden değildi. Yumuşak başlı ve uzlaşma yanlısıydı, o akşam da kendi güvenliği sözkonusuydu. Binlerce yurttaşı gibi, Lipshitz eviyle iş yeri arasındaki beş yüz metrelik yolu arap nişancılarının kurşunlarına hedef olmadan geçemezdi.

Yine de bu kez, karısının koyduğu yasak ve gururlandığı şeye gölge düşürüyordu. 1 Aralık 1932 den beri işini bir tek gün aksatmamıştı. Çatışmaların yoğunluğu ne olursa olsun, bu geleneği bozmak niyetlisi değildi. Ağır elini karısının omuzuna koydu ve kararını açıkladı:

— Lipshitz işini bir tek gün aksatmamıştır. Gidiyorum.

Yeni Kudüs'ün göbeğinde, Sion alanından birkaç adım ötedeki Hassolel sokağında bulunan kırmızı taş binaya gidiyordu bir kere daha. Burası bölgenin ingilizce olarak yayınlanan ve en çok okunan gazetesi, **Palestine Post**'un binasıydı. Gazete, manda yönetiminde görevli İngiliz memurlarının politikasını eleştirdiği kadar, İrgun ve Stern gruplarındaki aşırı unsurların giriştiği yılgı hareketlerini de kınıyordu. Ama ılımlılığı, **Post**'un Yakın Doğu'da siyonizmin en etkili sesi olmasını sağlamıştı. 1932 yılında ilk yayınlanışından beri, Lipshitz gazetenin baş mürettibiydi.

Nazilerin yahudilere baskı yapmaya başladığı geceden, Birleşmiş Milletler'in yahudilere bir devlet kurma

hakkı tanıdığı geceye kadar, mürekkep lekeleriyle kaplı elleri on beş yıl boyunca, halkının tarihinin en acılı dönemlerinden birini anlatan kurşun harfleri birleştirip durmuştu. Dört buçuk ay sonra da parmakları, siyonizmin düşünü, kendi düşünü, bir yahudi devletinin resmen kurulduğunu bildiren harfleri sıralayacaktı.

O şubat gecesi, **Post**'un kurşun harfleri günlük şiddet hareketlerinin alışılmış listesini sunmakla yetiniyordu. «Uyarı» olarak Haganah, Şeyh Cerrah arap mahallesindeki bir binayı uçurmuştu. İngilizler Haganah'ın Yemin Moshe'deki bir karakoluna el koymuşlardı. Arapların kurduğu pusu sonucu, Bab el Ued'de henüz sayısı kestirilemeyen birkaç kamyon hasara uğramıştı.

Her akşamki gibi, **Post**'un yazıişleri müdür yardımcısı Ted Lourié gelip Lipshitz'le birlikte manşeti inceledi. Sonra birinci sayfaya göz attı. Sağdaki sütunda, çerçeveli bir köşe son dakikada alınacak haberlere ayrılmıştı. O akşam çerçeveli köşe boştu ve bu geç saatte, Lourié daha bir süre boş kalacağına inanmakta haklıydı. Durumdan memnun kalan gazeteci paltosunu sırtına geçirdi ve Atara'ya kadar uzanıp her zamanki bir fincan kahvesini içmek üzere çıktı.

*

Üç kilometre kuzeydeki, arap köyü Şafat'tan geçen yol üzerinde, sabırsız bir arap dolaşıp duruyordu. İçtiği sigara hayat boyu yaktıklarının ilkiydi. Ebu Halil Genno yol kenarında oturan köylü kadınların gölgelerini seyrediyordu karanlıkta. Bu sigaralar ve sırtındaki İngiliz polisi üniforması, yapmak üzere seçildiği görevi gerçekleştirmekte ona yardımı dokunacak iki araçtı. Genno kısa süre sonra, 2 şubat 1948 tarihli **Palestine Post** gazetesinin boş kalan çerçeveli köşesini dolduracaktı. Semiramis Otelinin uçurulmasına, İrgun'un Şam ve Yafa kapılarına attığı bombalara karşı Abdülkadir'in verdiği cevabı götürüyordu.

Bomba koyma yoluyla tedhiş hareketlerine girişmek Müftü'nün yardımcıları tarafından uzun süredir öngörü-

lüyordu. 1947 ekiminde Arap Birliği Askerî Komitesine, üzerinde uçurabileceklerini belirttikleri yüz altmış hedef bulunan bir Kudüs haritası sunmuşlardı. O sıralar, bu teklifin arkası gelmemişti. Ama arapların moralini sarsabilecek son yahudi saldırılarından sonra, Abdülkadir tedhişe tedhişle cevap vermeyi kararlaştırdı. Taraftarlarına, «sivillerin yaşadığı kesimlerin mümkün olan her köşesinde bomba patlatılması» emrini verdi. Kudüs'te, ilk saldırı için elverişli bir hedef seçmek üzere çöpçülerin arasına kendi adamlarını da yerleştirdi.

Kullanmayı düşündüğü çalınmış kamyoneti patlayıcı maddeyle doldurmak için, Abdülkadir, sarı saçlarıyla mavi gözlerini Haçlılarla gelen uzak bir atasından alan Kudüs'lü genç bir arap seçti. Bu alışılmamış görünüşünden başka, Fevzi el Kutup'da en çok dikkati çeken parmaklarının durmadan oynamasıydı. Bu ince ve uzun parmaklar hep bir şeyle oyalanıyor, kendinden emin olduğu her haliyle anlaşılan bu adama telâşlı bir görünüş veriyordu. Ama bu parmakların başlıca işi patlayıcı maddelerle uğraşmaktı. Gençliğinden beri Filistin'linin kafasını kurcalayan tek istek vardı: Mümkün olduğu kadar çok sayıda yahudi öldürmek.

Daha on beş yaşındayken, eski Türk top mermilerinden faydalanarak yaptığı elbombalarını 2 numaralı otobüse atıp Kudüs yahudilerine savaş açmıştı. Sonra bir İngiliz askerinden bir Mills elbombası satın almış, bunu da arkadaşlarına şölen vererek kutlamıştı. Ancak yakındaki bir yahudi kahvesine bombayı atmadan da masa başına oturmamıştı. 1936 ayaklanması sırasında yalnız başına yahudilere elli altı elbombası atmakla öğünüyordu.

Ancak tedhiş hareketlerine başlıca katkısı çok daha şeytancaydı. Parmaklarının çevikliği ve yaratıcı zekâsı, attığı bombaları daha öldürücü hale getirmek için yeni yollar bulmasını sağladı. Elbombalarını birkaç yüz metre öteye atmayı sağlayan bir sapan yaptı. Bombaların önceden patlamasını önlemek için, fünyelerini bir cam bilezikle tutturmayı akıl etti. Bomba hedefine çarptığında, kırılan cam bilezik fünyeyi ortaya çıkarıyordu. Başlıca kurnazlıklarından biri de çocukların çok sevdiği balonlara

patlayıcı madde yerleştirmekti. Patlayıcının fitili öyle yapılmıştı ki, önce balonu ateşe verip halkın toplanmasını sağlıyordu. Sonra da kalabalığın göbeğinde patlayıveriyordu. Başlıca hedefleri çarşılar, otobüs durakları ve sinagog avlularıydı.

El Kutup'un yaptıkları sonunda İngilizlerin dikkatini çekti. Şam'a ve ardından Bağdat'a kaçmak zorunda kaldı. Daha sonra, savaş sırasında Hacı Emin onu Berlin'e getirtti ve Hollanda'da S.S. komandolarının eğitimini izleyip yeteneklerini geliştirme fırsatı verdi. Bir yıl sonra, genç Filistinli en ince tedhiş tekniklerinde ustalaşınca, Naziler dört kişilik bir sabotajcı gurubunun başında Filistin'e dönmesini emrettiler. El Kutup bunu reddetti. Böylesine bir nankörlük, Almanların ona az raslanır incelikte bir ceza vermelerine yol açtı. Gestapo tarafından elleri kelepçeli ve gözleri bağlı olarak hayatını ülkesindeki yahudileri öldürmeye adamış bir arap için Nazilerin bulabileceği en akla gelmeyecek yere götürüldü. El Kutup bir yahudi toplama kampına atıldı.

Üç ay süreyle, kendisini çevreleyen insan iskeletlerinin acılarını paylaştı. Ancak Müftü'nün şahsen Himmler'e başvurması gaz odalarında yahudileri izlemesine engel oldu. Kamptan çıktığında Berlin'e gitti ve Nazilerin bir arapça propaganda bölümünde çalıştı. Ruslar şehri kuşattıklarında, bir asker ölüsünün üniformasını çıkarıp sırtına geçirdi, kolunu yaralıymış gibi sarıp sarmalayarak güneye kaçtı. Böylece Avusturya'nın Salzburg şehrine ulaştı ve orada Amerikalılar tarafından yakalandı. Dört ay sonra, arap olduğu anlaşıldı ve salıverildi.

El Kutup daha sonra liman liman dolaşıp Filistin'e gidecek bir gemi aramaya koyuldu. Sonunda bu gemiyi Marsilya'da buldu. Toplama kampında bulunması sayesinde, kendini gaz odalarından kurtulmuş biri gibi tanıtıp, bin beş yüz yahudi göçmenle birlikte kutsal topraklara doğru yola çıkmayı başardı.

Abdülkadir Kudüs'e döner dönmez, patlayıcı madde uzmanı olarak eski dostunun yanında yer almıştı. Bu kez uğraşı çok daha büyük çaptaydı ve ilk görevi, Abdülkadir'in Kudüs'e karşı giriştiği saldırıyı başlatmak için İngiliz

polisinden çaldığı kamyoneti yarım ton T.N.T. ile doldurmaktı. Aracı şehrin yahudi kesiminin göbeğine götürmek için, arapların elinde İngiliz ordusundan kaçma iki kişi vardı: Kardeşinin İrgun tarafından öldürüldüğünü söyleyen eski polis komiseri Eddie Brown ve kaçak onbaşı Peter Marsden. Aslında Abdülkadir'in onlara pek güveni yoktu; ikinci bir arabayla kamyoneti izlemek ve sigarasıyla fitili ateşlemek üzere Ebu Halil Genno seçilmişti.

Yol kıyısında tepinen Genno şimdi İngilizleri bekliyordu. Kranlıkta, köylülerden birinin mırıldandığını işitti.

— İşte bu gece Kudüs'te büyük bir darbe indirecek kişi.

Genno ürperdi. «Tanrım! diye geçirdi içinden. Bunların haberi varsa bütün şehir de duymuş demektir.»

Bir kere daha plânı hatırladı. İki İngiliz önden gidecekti. Şehrin merkezine inerken bir İngiliz denetim noktasından, ardından da Haganah'ın bir denetim noktasından geçeceklerdi. Sonra aracı hedefin önünde bırakacak ve yakın bir kahvede iki kadeh atmak ister gibi yaparak uzaklaşacaklardı. Beş dakika sonra, Ebû Halil Genno yüz metre kadar ötede arabasını durduracaktı. Sonra bir sigara yakacak ve sakin sakin gidip fitili tutuşturacaktı.

İki İngilizle, kamyonet sonunda geldi, az sonra da T.N.T. yüklü olarak Kudüs'e doğru yola çıktı. Genno arabasına bindi. O anda, kara giysili bir sürü kadın karanlıktan çıktı. Eski bir dinin temsilcileri gibi Kuran'dan bir âyet okudular, sonra da hareket eden arabanın tekerleklerine bir bakraç keçi sütü boşalttılar.

☆

Gazeteci Ted Lourié bir İngiliz polis kamyonetinin Yafa bulvarından deli gibi fırladığını ve Hassolel sokağına daldığını gördü. «İşte çok acelesi olan biri!» diye düşündü.

Sion alanını geçti ve Ben Yehuda sokağına girerek Atara kahvesine doğru yürüdü. Tam içeri girerken, müthiş bir patlama şehrin merkezini sarstı ve onu yere fır-

lattı. Gazeteci içgüdüsüyle hemen kendini toplayıp, telefona koşmak üzere yerden kalktı. Ama **Palestine Post** gazetesinin telefonu meşguldü. Sabırsızlıktan kudurarak yeniden numarayı çevirdi. Hat hâlâ doluydu. Numarayı devamlı çeviriyordu ki, kahvede bulunanlardan birinin sesi çabalarının gereksizliğini ortaya koydu.

— Ulu Tanrım, diye bağırıyordu bir adam, herifler **Post**'u uçurdular!.

☆

Ted Lourié gazeteye vardığında, yazıişleri bölümünden alevler fışkırıyordu. Dumandan kapkara kesilmiş merdivenden, meslekdaşlarından bir çoğunun kan içinde çıktıklarını gördü. Binanın çevresi cam parçalarıyla kaplıydı. Patlamanın etkisiyle binanın kırmızımsı cephesi kum rengini almış ve yer yer kocaman koyu lekelerle dolmuştu. Komşu binaların açık pencerelerinden, bir takım insanlar gözlerinin önüne serilen kargaşalığı seyrediyorlardı. Lourié kurtarma çalışmalarını denetliyordu. Bir elin koluna yapışıp çektiğini hissettiğinde, vakit gece yarısını bulmuştu. Gelen karısıydı.

— Ted, gazeteyi nasıl çıkaracaksın? diye sordu.

— Deli misin? dedi gazeteci.

— Ödevin gazeteyi çıkarmaktır.

Lourié karısının haklı olduğunu hissetti. Komşu binalardan birine yazıişlerini iyi kötü yerleştirdi. Bir saat aradıktan sonra, kurtarıcı bir matbaa buldu. Sabahın altısında, Kudüs halkıyla günlük buluşmasına sadık kalan **Post** sokakta satılıyordu. Tek yapraklı sefil bir gazeteydi ama başlığını gururla taşıyordu. Abdülkadir büyük bir gözüpeklikle şehrin yahudi kesiminin göbeğine darbesini indirmiş, ama başlıca hedefi olan **Palestine Post** gazetesini susturmayı gerçekleştirememişti.

☆

Yüzü sargı bezleriyle kaplı olan Shimson Lipshitz, Hadassah kliniklerinden birinin ilk yardım salonundaydı.

Karısının gazeteye gitmesini engellemek istediği adam, patlamanın kurbanlarından biriydi. Yarı kör kalacak, ama öcünü de alacaktı. Yahudi devletinin kuruluşunu haber veren manşeti kendi elleriyle dizecekti.

☆

İster Kudüs'te olsun, ister Şam'da, ister Berlin'de ya da Kahire'de, Hacı Emin Hüsseynî'nin alışkanlıkları değişmezdi. Üç saat uyuduktan sonra, güneşin doğuşuyla birlikte kalkar, yüzünü kıbleye çevirip babasının yarım yüzyıl önce armağan ettiği yıpranmış seccade üzerinde sabah namazına dururdu. Papaz hayatı yaşayan Hacı Emin'in tek değer verdiği şey bu seccadeydi.

Kahire'nin dışındaki dört büyük villâ genel karargâhını meydana getiriyordu. Buralarda iki yüzden fazla Filistinli çalışırdı ve yarısı muhafızdı. Binalardan biri depo, ikincisi oldukça geliştirilmiş ve Kahire çarşısından alınan SCR 284 Amerikan araçlarıyla donatılmış bir radyo - haberleşme merkeziydi. Patateslerin altında Filistin'e kaçak olarak sokulan, sonra da bölgenin stratejik öneme sahip sekiz ayrı noktasına dağıtılan bu araçların gücü bir teknisyen tarafından artırılmıştı. En önemlisi, Abdülkadir'in karargâh kurduğu Kudüs yakınındaki Bir Zeyt köyüne yerleştirilmişti.

Namazdan sonra, Hacı Emin bir takım beden hareketleri yapardı. Bu hareketlerle birlikte izlediği sıkı rejim, elli beş yaşında olduğu halde Türk ordusunda subayla yaptığı sıralardaki ince görünüşünü korumasını sağlamıştı. Sonra bir sürü insanı ölüme mahkûm eden bu adam, çok garip bir meraka verirdi kendini: Oturduğu evlerden her birinin ardına yaptırdığı kümese girer, çok sevdiği kümes hayvanlarının yemlerini eliyle verirdi.

Hacı Emin ardından çalışma odasına girer, üç saat süreyle tek başına, gelen raporları inceler ya da yenilerini hazırlardı. Saat ona doğru ana villânın yaldızlı iskemlelerle süslü büyük salonuna geçerdi. Burada, şark tütünüyle Türk kahvesi kokuları arasında, kalabalık taraftarları o gelene kadar birtakım şeyler görüşürlerdi. O kış

Hacı Emin'e hizmetlerini sunan adamlar arasında, Mısır ordusundan genç bir yüzbaşı da vardı. Müftü bu ateşli subaya sabırlı olmasını öğütlemişti.

— Sizin de sıranız gelecek, demişti Yüzbaşı Cemal Albülnasır'a.

O gün odada alışılmamış bir telâş hüküm sürüyordu. Abdülkadir'in geleceği bildirilmişti. Filistin harekâtıyla ilgili ilk raporunu Müftü'ye sunmak için özel olarak Kudüs'ten yola çıkmıştı. İçeri girdiğinde, hayranlarının taşkınlıkları arasında neredeyse ayakları yerden kesildi.

Getirdiği haberler, «yahudileri denize dökmek» üzere onu Filistin'e gönderen kişiyi ancak hoşnut bırakabilirdi. Kudüs yolunu kesmek için giriştiği çabalar gitgide artan başarılarla sonuçlanıyordu. Ama özellikle **Palestine Post** gazetesinin havaya uçurulması başkentteki yahudi mahallelerinin göbeğine darbe indirebileceğini ispatlamıştı. Bu ilk başarıdan cesaret alarak, Kudüs'ün yahudi kesiminin göbeğine yeni bir darbe indirmeye hazırlandığını açıkladı. Ama bu kez yapacağı öylesine gözüpek bir işti ki, yahudileri barış isteyip Kudüs'ü araplara vermek zorunda bırakacaktı.

Müftü çok keyiflendi. Yeğenini kutsadıktan sonra, hem Kahire'den yollanacak silâhları denetlemesi ve hem de yakındaki bir villâda oturan karısıyla çocuklarının yanında kendine fazlasıyla hak edilmiş bir dinlenme vermesi için Kahire'de birkaç gün kalmasını öğütledi.

Abdülkadir'in Kahire'deki Amerikan Üniversitesinden aldığı bilimsel diploma, aile geleneklerine saygı duymasını engellemiyordu. Karısını ilk kez evlendiği günün sabahı görmüştü. Baba evinin salonunda utana sıkıla peçesini kaldırdığında, karısı on beş yaşındaydı. O günden bu yana kadın Abdülkadir'e dört çocuk vermişti. Onun en ateşli destekleyicisiydi. Çamaşırlık, çamaşır dolabı, evinin öteki dolapları kocasının dostları tarafından saklaması için kendisine verilen tüfekler, fitiller, tabancalar ve patlayıcı maddelerle ağız ağıza doluydu.

Birlikte geçirdikleri beş gün süresince, fazladan birkaç tüfek ve birkaç elbombası sağlamak için kocasının harcadığı çabaları sevgiyle izledi. Heyecanından, savaşın

en önemli bölümünü vermek üzere olduğunu anladı. Hareket edeceği sabah, eline ufacık bir Kuran tutuşturdu. 1936 yılında ağır yaralandığı zaman, üzerinde ilk küçük Kuran'ı vardı. Kahire'ye varmadan önce ikincisini kaybetmişti. Karısı üçüncüyü gömlek cebinde, koruyucu bir muska gibi göğsünde taşımasını istiyordu.

Villânın terasından kocasının gidişini seyretti. Dört çocuğu da yanıbaşındaydı. Daha sakin günlerde Kahire'den birlikte aldıkları gri elbisesini giydiğini farkedince, bunun daha iyi günler belirtisi olabileceğini düşündü.

Abdülkadir elini salladı. Ardından, son bir gülümsemeyle arabasına binip Kudüs'teki yüz bin yahudiyi önünde dizçöktürecek büyük darbeyi indirmeye kararlı, yola çıktı.

☆

Kahire'nin dört yüz kilometre kuzeydoğusunda, Tel - Aviv otobüs garajının önündeki alanda, aynı şubat sabahı bir kadınla bir erkek ayrılmaya hazırlanıyorlardı. Duygulu bir sessizlikte birleşmiş, karşı karşıya duruyorlardı. Orta boylu, bağa çerçeveli gözlük takan kemerii burunlu adam bir şort ve hâki bir gömlek giymişti. Zırhlı otobüsün motörünün ilk hırıltısında karısına doğru eğildi ve onu öptü.

— Şalom, dedi sadece otobüse binmeden.

David Shaltiel de karısını son bir kere görmek için arkasına baktı. Ama gülümsemiyordu. Yirmi dört saat önce, David Ben Gurion ona Filistin'in en önemli askerî komutanlığını vermişti. Şehrin savunmasına yeni bir canlılık sağlamak için, İsrael Amir'in yerine Kudüs'te başkomutanlığa onu getirmişti.

Yahudilerin lideri talimatını verdi. Yahudi toprağının en ufak bir parçasının bile terkedilmeyeceğini tekrarlıyarak, Shaltiel'e yahudi mahallelerinin ev ev, sokak sokak savunulmasını emretti. Halk yaşadığı yerlerden ayrılmamaya zorlanmalıydı. Birtakım ailelerin boşaltılması gerekiyorsa, onların yerine başkaları konmalıydı. Mümkün olan her yerde, terkedilmiş arap evlerine yahudiler

yerleştirilmeli ve düşmanın bıraktığı kesimler üzerinde hak sahibi olunmalıydı.

Askerî yönden, Shaltiel yahudi kesimlerinin içindeki arap mahallelerini zamanla boşaltıp birleşik bir yahudi cephesi yaratmaya çalışacaktı. Bu işi İngilizlerle ihtilâfa düşmeden başarırsa, İbranî Üniversitesinin bulunduğu Scopus Tepesiyle büyük Hadassah hastanesini Kudüs'ten ayıran arap mahallesi Şeyh Cerrah'ı da ele geçirmiş olacaktı.

Ardından Ben Gurion yeni komutana, Yahudi Ajansı'nın Kudüs'ün uluslararası şehir sayılmasına boyun eğdiğini hatırlattı. Dolayısıyla, Birleşmiş Milletler komisyonu geldiğinde, otoritesini kabul edip işbirliği yapacaktı.

İnanılmayacak kadar güç bir işti: Bunu kimse, 6 şubat 1948 günü Kudüs otobüsüne binen alnı kaygıyla kırışmış adam kadar iyi bilemezdi.

David Shaltiel'in meslek hayatı bir karşıtlıklar birikimiydi, ama hepsinin büyüğü de siyonist isteklerinin göbeğinde bulunan şehrin savunmasını üzerine almasıydı. Bu hareketi en az temsil edebilecek yahudilerdendi. Askerî eğitimini Haganah saflarında değil, Fransızların Yabancılar Lejyonunda görmüştü. Savaşı öğrendiği dekor, bugün kaderinin kendisini yolladığı Yahuda tepelerine garip biçimde benziyordu. Rif Dağlarında savaşmıştı, o zamanki düşmanları da şimdiki gibi araplardı, Abdülkerim'in amansız savaşçıları.

Shaltiel Hamburg'a yerleşmiş eski bir sefarad (*) aileden geliyordu, babası orada küçük bir döşeme atelyesinin sahibiydi. Ailesi yahudi dininin kurallarına öylesine sıkı uyardı ki, kutsal cumartesi günü her türlü çalışma yasaklandıktan başka, cebinde mendil bile taşıyamazdı. Annesi, kullanacağı zaman hiç bir çaba harcamaması için, mendilini koluna dikerdi. Çok küçükken kendisine verilen dinî eğitime başkaldırdı. On beş yaşındayken, ya-

(*) Yahudilik ikiye ayrılır. Sefarad adı verilenler daha çok Akdeniz ülkelerinden gelenlerdir. Aşkenaz'lar ise Orta Avrupa ve Rus yahudileridir.

hudiliğin en kutsal bayramı olan Yom Kippour'da, kaşer olmayan ilk yiyeceğini bile bile ağzına attı. Üstelik yiyeceklerin en mundarını, bir domuz eti dilimini seçmişti. Ardından Tanrı'nın vereceği cezayı bekledi. Ceza gelmeyince, genç Shaltiel yeryüzündeki bütün dinlerin bağnazlıklarına karşı nefret duydu. Yine de kendine özgü bir dindarlığı vardı. Yıllar sonra, Dachau'da, hayatı pahasına bir mum parçasını atmadı. Bunu her kutsal gün öncesinde birkaç saniye yakardı.

Başkaldırması onu kısa süre sonra, ailesinin yaşadığı burjuva hayatından kopmaya itti. Filistin'e göçtü. Gündüz başka bir işçinin yattığı şiltede geceleri uyuyarak, önce tütün tarlalarında çalıştı. Ardından bir otelde iş buldu, kısa süre sonra da Tel - Aviv'in ilk baş garsonu oldu. Ama öncü olma zevkini bile vermeyen bir hayatın zorluğundan sıkılmakta gecikmedi. Filistin'den ayrıldı. Bir yılını geçirdiği Milano'da, elektrik işleri yapan bir kuruluşta çalıştı. Sanayi de ona tütün tarlaları kadar sıkıcı geldiğinden, ilk izninden yararlanıp servete kestirmeden yol almak için Monte - Carlo'daki kumar masalarına koştu. Ancak bu sefalete giden en kestirme yol oldu Shaltiel için. Parasız, umutsuz, yirmi üç yaşını Yabancılar Lejyonu'na girerek kutladı. Beş yıl sonra başçavuş rütbesi ve Liyakat nişanıyla Lejyon'dan ayrıldı. Paris'e yerleşti ve gezici memur olarak Shell şirketine girdi. Fransa'yı sevdi, bağlarının ve fırınlarının ürünlerine karşı duyduğu istek hiç eksilmedi.

Nazi Almanya'sında patlak veren yahudi düşmanlığı onu yeniden siyonizme itti. Filistin'e döndü. Oraya vardığında bulabildiği tek iş, İbranî Üniversitesi laboratuvarlarında deneylerde kullanılacak tavşan ve kedilerin bakıcılığı oldu. Ama Rif savaşlarının bu eski askeri çok duygulu bir bakıcı çıktı. Tutuklu hayvanların durumlarına üzülüp bir gün kafeslerini açtı ve tümünü salıverdi.

Yeniden işsiz kalan Shaltiel, iş bulma bürosu önünde kuyruğa girmiş beklerken bir eski dostu tarafından tanındı. Adam onu hemen Haganah'a yolladı. Kısa süre sonra da kendini, silâh satın almak üzere Avrupa'da buldu. Meslek hayatının bu yeni bölümü, 1936 yılının bir

kasım gecesi Aix - la - Chapelle garında Gestapo gelip onu kompartımanından aldığında kesiliverdi.

Berlin'deki Gestapo merkezinde, altı hafta Shaltiel'e işkence yapıldı. Hücreye kondu ve bu altı hafta süresince bir bölmeye zincirli kaldı. Gizleyebildiği küçük bir dilbilgisi kitabının yardımıyla hücrede ibranice öğrenerek çıldırmaktan kurtuldu. Ama öteki Avrupa yahudilerinden üç yıl önce ulaştığı Dachau cehenneminde, David Shaltiel'in kişiliğinin en iyi yanı belirecekti. Bu umut havarisi, sakin yiğitliği ve otoritesiyle arkadaşlarının çektiği sefaletleri yumuşatmayı başardı. Güçsüzleri desteklemek için güçlüleri harekete geçiren bu hayat aşığı adam, başkalarına örnek olmakta hep birinciydi.

1939 nisanında salıverildi, Filistin'e döndü. Kısa sürede rütbece yükseldi, karşı - casusluğun başına getirildi. Bu görevle, İrgun üyelerine karşı amansız bir savaş verme işini yüklendi. Sonra göçmenleri kaçak olarak Filistin'e sokma işini örgütlemek ve özellikle de toplama kamplarında sağ kalan yahudileri kaçırmak göreviyle tekrar Avrupa'ya gönderildi.

Serüven dolu geçmişine rağmen Shaltiel hep ince, hayatın zevklerine açık bir adam olarak kaldı. Kuru fasulye ve haşlanmış balıkla beslenen bir ülkede, sendika liderleriyle kibbutz şeflerini ilâh sayan bir toplumda, bir aristokrat ve Epikür'ün büyük hayranıydı hep. Başucunda hep iki Kutsal Kitap dururdu: İlki gerçek Kutsal Kitap'tı, ikincisi de Michelin rehberi (*).

Haganah'da önemli yeri olduğu halde, Shaltiel hiç bir zaman Haganah'a tam anlamıyla ısınamamıştı. Yabancılar Lejyonunda geçirdiği beş yıl onu çok etkilemişti bir kere: Askerlik konusunda, tutuculuğun büyük düşmanıydı. Shaltiel'e göre, hiç bir ordu ast - üst ilişkisine yer vermedikçe yaşayamazdı. Kafasındaki ideal subay, Palmach'ın üstü başı birbirini tutmayan ve disiplinsiz savaşçılarından çok, kendisini Rif yamaçlarında eğiten bornozlu ve beyaz eldivenli Saint - Cyr askerî okulundan

(*) Fransa'nın en iyi otellerini ve lokantalarını özellikleriyle veren rehber.

çıkma Fransızlara benziyordu. İrgun'un kendisine karşı beslediği nefret ve siyonizmle derin ilişkilerden yoksun bulunması bu görüşe eklenince, Kudüs'te raslayacağı güçlükler büyük ölçüde artıyordu. En önemlisi de, Ben Gurion'un hesaba katmadığı büyük bir eksiklikten geliyordu. Uzun askerlik hayatı süresince, David Shaltiel basit bir piyade takımından büyük birliğe savaşta komuta etmemişti.

Kudüs'e geldiğinde ilk savaşını Abdülkadir taraftarlarına karşı değil, Yahudi Ajansı'nın bürokratlarına karşı verdi. Kendinden önceki Kudüs komutanı, karargâh olarak bir bodrumun iki odasıyla yetinmişti. Shaltiel beş kat daha geniş yer istiyordu. Yahudi Ajansı'nın memurlarından biri ona şu mektubu yazdı: «Bugünün koşullarında, ilgili kurulun kararı olmadıkça çeşitli bölümlere ayrılan yerleri büyütemeyiz.» Yahudi Ajansı sorumlularının savaşın başlayacağını anlayamamaları karşısında dehşete düşen Shaltiel, ihtiyaç duyduğu yere kendiliğinden el koydu. Sonra klâsik orduların vazgeçmediği temel ilke olan ast - üst düzenini getirdi. Genelkurmayında görevli olan herkes bir rütbe ve bir görev aldı. Bütün emirlerin yazılı olacağını da karara bağladı, astlarından düzenli rapor istedi. Bir de, rütbeyle birlikte üniformanın giyilmesini şart koştu ve Haganah savaşçılarının alışılmış kayıtsızlıklarına en büyük hakaret olan, selâm verme zorunluluğunu yerleştirdi.

İlk sınavı da, gelişinin üzerinden bir hafta geçmeden verdi. Highland Lith İnfantry alayından bir assubay, araplarla silâhlı çatışmaya giren dört Haganah üyesini tutuklamıştı. Bir saat sonra, dört yahudi arap halka teslim edildi. İçlerinden bir tanesi talihli çıktı: Tek kurşunda can verdi. Üç arkadaşı önce hadım edildi, ardından da parçalandı.

— Dört yahudi İngilizler tarafından soğukkanlılıkla öldürüldü, diye açıkladı Shaltiel nefretle. Bundan böyle Haganah üyeleri, İngiliz güçlerinin tutuklama ya da üstlerini arama çabalarına silâhla karşı koymak zorundadırlar.

Getirdiği ilk yenilikler ve dış görünüşündeki sert-

lik, astlarının savaşına yeni bir anlam verecekti. «İlk kez, diyordu genç bir subay, nereye gittiğimizi bilen bir komutanımız var.»

Yine de Shaltiel, durumun ciddiliğinden büyük kuşku duyuyordu. Tel - Aviv'e yolladığı ilk haber de bunu ortaya koyuyordu. Acele üç bin kazak istiyordu: O sıra zatürre Abdülkadir'in adamlarının kurşunlarından çok daha fazla can yakmaktaydı. Her şeyin eksik oluşundan yakınıyordu Shaltiel, cephanenin, silâhın, insanın, yiyeceğin, sayısı gitgide artan düşmandan başka her şeyin.

— Kudüs, demişti bir dostuna, bizim Stalingrad'ımız olacak.

Şehrin bir bölümü için bu kehanet gerçekleşmeye başlamıştı bile. Araplar 2 numaralı otobüsün işlemesine engel olalı beri, surların içindeki yahudi mahallesinde oturanlar kuşatılan gettolarının yıkıntılarında er geç pes etmeye mahkûmdular.

Direnme güçlerini arttırmak için, Haganah onlara yeni bir şef, otuz üç yaşlarında ve Rus asıllı bir adam yolladı. Abraham Halperin yahudi halkının bu sofu kanadına komuta etmek için biçilmiş kaftandı. Babadan oğula haham bir aileden geliyordu, kendisi de çok dindardı. Rüşvet alan bir İngiliz subayının yardımıyla içeri sızan Halperin, karşısına çıkan ilk görüntüyle beyninden vurulmuşa döndü. Komuta etmeye geldiği askerler, sopayla mahalleden kaçmaya çalışan sivilleri püskürtüyorlardı.

Kuşatmanın başından beri, mahallede oturanların dörtte biri İngilizlerin yardım teklifini kabul edip gitmişlerdi. Bu göç devam ederse, diye düşündü Halperin Haganah'a sinagogun taşlarını savunmaktan başka iş kalmayacak.

Yine de Halperin, halkı yerinde kalmaya zorlamak için güç kullanmak istemiyordu. Bu insanların büyük bölümü, çeşitli yahudi tarikatlarına bağlı her yaştan kişilerdi. Normale mümkün olduğu kadar yakın yaşama koşulları sağlanırsa, gitmek isteği duymayacaklardı. Hal-

perin sonunda aşkenazların hamambaşını çağırmaya karar verdi. Haganah adına, bir yeşivaya gelip öğrenim görmek isteyen her mümine aylık vermesini istedi. Sefarad'ların hamambaşı bu teklifi haber alınca, hemen gelip kendi cemaati için de aynı şeyi istedi. Üçüncü bir haham da, eğitim göremeyecek kadar yaşlı olan kendi müminleri için Haganah komutanının ne yapabileceğini sordu. Halperin onları toplayıp mezmur okutmasını istedi ve her birine günde bir şilin ödeyeceğine söz verdi.

Küçükler de mahallenin savunmasına katıldılar. Binaların tepesinden İngilizleri gözlerken, büyükleri de sokaklarda devriye geziyorlardı. Bu bina tepeleri onların her zamanki oyun yerleriydi. Sokağa çıkma yasağı sırasında, bir damdan ötekine koşup mesaj taşıyorlardı. Judo yaptılar, duvarlara tırmanmayı ve evden eve atlamayı öğrendiler. Ama özellikle onlara verilen görev, mahallenin büyük ölçüde ihtiyaç duyduğu silâhları gidip İngilizlerden satın almak ya da yürütmekti. Her sabah bir avuç silin almak üzere genel karargâha uğruyor, oradan da İngiliz mevzilerine koşuyorlardı. Mahalledeki savaşçılardan birinin hatırladığına göre, «dudaklarında bir gülümsemeyle bağırarak geri dönüyorlardı: Mermi aldım, mermi aldım! Bana biraz daha para verin!»

Halperin halkın geri kalan bölümüne, tahkimat yapma ve evleri birbirine bağlayan geçitler açma görevini verdi. Büyük bir arkeoloji meraklısı olduğundan, eski metinlerde, adamlarının gizli ve tehlikesizce bir destek noktasından ötekine geçebilecekleri yeraltı geçitleri bulmuştu. Bir sürü duvarcı ustasını bu geçitlerin temizlenmesinde görevlendirdi, mahalle de büyük bir tünel şebekesiyle zenginleşti. Bunlardan biri, kutsal banyo mikveh'in kadınlara ayrılan bölümünden geçiyordu. Askerlerin kadınları çıplak görebileceklerini düşündükçe dehşete düşen hahamları yatıştırmak için, Halperin bu geçiti bir parmaklıkla kapattırdı ve anahtarını yanına aldı. Geçidi ancak **Pikuash Nefesh,** yani ölüm kalım halinde açacağına da yemin etti.

Haberleşme olanakları öyle zayıftı ki, bu yetersizliği gidermek için çeşitli kurnazlıklar yaratması gerekiyordu.

Mahalledeki iki telefon hattı İngilizlerce denetlenmekteydi, üstelik Kudüs'te herhangi biri gereken dalga uzunluğuna bağlandı mı elindeki tek vericinin yolladığı haberleri alabilirdi. Bir süre için Halperin'in gizli haberleri Eski Şehir'den çıkarmak üzere bulduğu yol, şehrin yeni bölümüne gitme alışkanlığını edinmiş bir köpeğin kulaklarına mesajlarını gizlemekti. Ama bir gün, hayvan geri dönmedi. Şüpheci araplar onu bir kurşunda öldürmüşlerdi.

Savaşın devamı, İngilizlerin her hafta arap barikatlarını aşmasına yardım ettikleri iki konvoyun gelişine bağlıydı. Haganah İngiliz denetçileri atlatmak için her türlü hileye başvurarak, bu konvoylarla silâh ve cephane geçirmeye bakıyordu. Hatta gizli bölmesi bulunan bir araçla içeri insan bile sokuldu ama, kısa süre sonra bu hile ortaya çıkarıldı. Patlayıcı maddeler sabun çubuklarının içine gizleniyordu. Kantinin ahçısı, bir gün pirinci andıran tanelerle dolu bir sürü çuval geldiğini gördü. Bununla yemek pişirmeye kalktığında, taneler patlamaya başladı. «O zaman bu tanelerin çorba pişirmek üzere yollanmadığını anladım», diyecekti daha sonra.

Yemek pişirmek ve ısınmakta kullanılan yakıtın doldurulduğu fıçılar, en etkili gizleme yerleriydi. Bunların hepsi hileli yapılmış, her birinin içine daha ufak bir ikinci fıçı yerleştirilmişti. Herhangi bir İngiliz subayının sopasıyla da yoklayıp anlayacağı gibi, bunların içi yakıt doluydu gerçekten. Ama iki kap arasındaki boşluğa, patlayıcı, silâh ve cephane konuyordu.

Pislik ve zararlı böcekler kuşatılanların acılarını artırıyordu. Su çok sınırlı veriliyordu. Her askerin haftada bir kova sıcak su hakkı vardı.

Yine de bu zor günlerin bile büyük anları oldu. Pourim bayramından hemen önce, halka iki kişi daha katıldı: Bir berberle bir orospu. «Ah, ne büyük zevkti onların gelişini seyretmek! diyordu bir genç çocuk. Hepimiz berberin önünde kuyruğa giriyor, sinekkaydı traşımızı olup bu kez kızın kapısında kuyruk yapıyorduk.»

Sivil halkı örgütlemek için harcadığı çabalar sıra-

sında, 1935 yılından beri mahallenin kaderine hükmeden saygıdeğer kişiyle Halperin'in çatışması kaçınılmazdı. Bu saygıdeğer kişi, bir İngiliz subayı tarafından bir gün kendisine Sion kapısının anahtarı verilen haham Mordehay Weingarten'di. Weingarten ufak tefek, güçlü, hareketleri abartılmış, uzun sakallı ve altın çerçeveli gözlük takan bir adamdı. Ailesi iki yüzyılı aşkın bir süredir Eski Şehir'de oturuyordu, mahallenin girişinde bulunan evinde evlenirlerdi beş kuşaktan beri Weingarten'ler. Suyu, elektriği, 2 numaralı otobüsü getirten oydu. Yerel yahudi kurulu başkanlığına seçileli beri de, kabile reisi gibi hüküm sürmüştü. Zaten yönetimi, şehrin yeni kesimindeki genç siyonistlerin sosyalizme yatkın yönetimlerinden çok, Eski Şehir'i paylaştığı arap şeyhlerininkini andırıyordu. Her ay Yahudi Ajansı'nın mahalleye ayırdığı beş bin liralık yardımı o alıyor, okullara, bir hastaneye ve yoksullara çorba dağıtan yere veriyordu. Mahallede yaşayan aşağı yukarı herkesin doğum ve evlenme tarihlerini söyleyebilecek yetenekte bir adamın otoritesiyle bu kuruluşları yönetiyordu.

Görevi, Weingarten'in İngilizlerle olduğu kadar araplarla da yakın ve dostça ilişkiler kurmasını sağlamıştı. Ancak bu dostluk Haganah yöneticilerine gitgide daha rahatsız edici gelmeye başlıyordu. Halperin'in Eski Şehir'e yollanmasından kısa süre sonra, aylık beş bin lira hahamın eline ulaşmaz oldu. Weingarten durumu şiddetle protesto etti, ama Halperin paranın harcanmasından artık kendisinin sorumlu olduğunu ona bildirdi. Yaşlı adam çok kızdı. Kendisinin otorite kaynağından isteyerek yoksun bırakıldığını anladı. Bir süre sonra, Halperin onu ziyarete geldi. Kahve içip gevezelik ederlerken, kapı vuruldu. Weingarten dışarı çıktı. Halperin pencereden baktı ve hahamın bir İngiliz subayıyla konuştuğunu gördü.

Genç Haganah şefi, az sonra konuk geldiği evden çıkınca İngiliz askerleriyle çevrildi. Weingarten'in kapısını vuran İngiliz ilerledi.

— Sizi tutuklama emri aldım, dedi.

15

BEYAZ BİR IŞIK

«Paylaştırma kararının uygulanması ancak silâhlı kuvvetler tarafından gerçekleştirilebilir.» Birleşmiş Milletler'in Filistin için kurduğu komite, Güvenlik Kuruluna verdiği ilk raporda bu sonuca varıyordu. 1948 kışında, bu basit cümle savaş alanında gösterilecek bütün yararlıklara bedeldi. Sonucu Bab el Ued'de kurulan pusulardan ve Kudüs'ün yahudi kesimine atılan bombalardan çok daha önemliydi: Abdülkadir, Filistin'e dönüşünden bu yana en büyük başarısını bununla sağlamıştı.

1947 kasımında değerli oyları yitirme korkusu, Yahudi Ajansı'nı, arapların silâh zoruyla paylaştırma kararına karşı çıkma tehditlerini herkesin içinde alaya almaya itmişti. Pek çok ülke, uluslararası örgütün kararı alındıktan sonra, arapları kabule zorlamak için birkaç diplomatik baskı ve ekonomik yardım vaadinin yeteceğini sanmışlardı. Ama arap direnişinin gerçek oluşu paylaştırma yanlılarını sarsıyordu şimdi.

Hatta Birleşmiş Milletler antlaşmasında, alınan kararlardan birini uygulamak için kuvvete başvurma yetkisi bulunup bulunmadığı sorunu çıkıyordu ortaya. Aslında, kimsenin böyle bir güce asker verme niyeti yoktu. İngiltere sorumluluklarını sırtından atmıştı bile. Fransa da Hindiçini'de savaşıyordu. Truman'a gelince, Amerikan kuvvetlerinin gönderilmesini engellemişti ve Rusların Orta Doğu'daki varlığına da karşı çıkıyordu. Küçük devletler de, büyük güçlerce yakılan ateşten nasiplerini almaya hiç istekli değillerdi.

Genç uluslararası örgütün karşılaştığı ilk önemli so-

runa, uygulanamayacak bir çözüm yolu bulduğunu kabul etmek zorunlu oluyordu. Amerikan hükûmetinde bile, çatışan iki eğilim vardı. Beyaz Saray paylaştırma yanlısıydı, Dışişleri ve Millî Savunma buna karşı çıkıyordu. Çatışma öylesine alevlenmişti ki, Başkan'ın danışmanları Dışişlerinde görevli diplomatları yahudi düşmanlığıyla suçluyorlardı. Dışişleri görevlileri de, Beyaz Saray'ın seçim kaygusunu ulusal çıkardan önde tuttuğu karşılığını veriyorlardı.

Paylaştırmaya karşı olanların başında, Dışişleri Bakanlığı Yakın Doğu masası şefi vardı. Uzun süre Moskova'da bulunan Loy Henderson, soğuk harbi ciddileştirecek her şeyden çekiniyordu; arapların Batılılara duydukları kinin iyice artıp, onları sonunda kapılarını Ruslara açmaya ve büyük petrol yataklarını emirlerine vermeye itebileceğini düşünüyordu. Dışişleri Bakanlığındaki meslekdaşları gibi, Henderson paylaştırma kararını kesin saymaya boyun eğmiyordu. Hatta yeni bir tasarıyı kabul ettirmek için son bir çaba harcamakta kararlıydı. Birleşmiş Milletler raporunun kötümser sonucu ona aradığı bahaneyi sağladı. Dışişleri Bakanlığından, son olaylar ışığında paylaştırma kararının başarıya ulaşma olanaklarının yeniden değerlendirilmesini istedi. Beklenilebileceği gibi, aldığı rapor paylaştırma kararının bu haliyle uygulanamaz olduğunu doğruladı. A.B.D., deniyordu raporda, kararı kabul ettirmek için kuvvete başvurmak gerekirse bunu desteklemek zorunda değildir. Sonuçta da, A.B.D.'nin kararın iptali için acele tedbir alması öğütleniyordu.

Bu rapor, paylaştırma kararına karşı olan başka bir kişinin dikkatini çekmekte gecikmedi. Millî Savunma Bakanı James V. Forrestal'a göre, bu işte Amerika Orta Doğu petrolüne kolayca ulaşma olanağını kaybetme tehlikesine düşebilirdi. Dolayısıyla da, Marshall plânı başarısızlık tehdidiyle karşı karşıyaydı. Amerika, kısa süre sonra önemli bir savaşı sürdürme olanaklarını yitirebilir, on yıl içinde de «ulus, otomobillerinin gücünü dört silindire indirmek zorunda kalabilir» di. Deniz Kuvvetleri Harekât Dairesi Başkan Yardımcısı Visamiral Robert

B. Carney de, Temsilciler Meclisi Savunma Komisyonu önünde, Orta Doğu'da karışıklık çıkarsa Amerika'nın petrol çıkarları üzerine çökecek tehlikeyi hatırlatıyordu.

Ferrestal hemen Henderson'la bir toplantı düzenledi. Paylaştırma kararını uygulamanın imkânsızlığını açıkça ilân edecek kadar delil var elde, dedi. Bu görüşü paylaştığı halde, Henderson, bir karşı - teklifle ortaya atılmazsa böyle bir açıklamanın hiç bir yere götürmeyeceğini bilecek kadar akıllıydı. Hemen bir karşı - teklif getirdi.

Teklif, Filistin'in on yıl süreyle Birleşmiş Milletler yönetimine bırakılmasını ileri sürüyor, bu süre içinde iki topluluğun şu ya da bu şekilde gelecekleri konusunda bir uzlaşmaya varacakları umudunu belirtiyordu. Bu yeni plânın en aykırı yanı da, A.B.D.'nin girişmek istemediği silâhlı mücadeleyi öngörmesiydi. Ayrıca, iki topluluğun otuz yıl süren İngiliz mandası süresince gerçekleştiremediği anlaşmaya on yıllık Birleşmiş Milletler yönetiminde varacaklarına inanmak için hiç bir neden yoktu. Yine de bu tasarı, Dışişleri Bakanı George C. Marshall'ın desteğini sağladı. Onun onayıyla, yeni bir ön tasarı Başkan Truman'a sunuldu. Forrestal'ın onayı ve özellikle Başkan'ın Marshall'a beslediği büyük saygı, Dışişleri Bakanlığında görevli diplomatlar için Beyaz Saray'ın kesin bir evet cevabının garantisiydi. Sır büyük bir dikkatle saklandı ama, yahudi yöneticiler Amerikalıların tutumlarını yeniden gözden geçirdiklerini anlamakta gecikmediler.

Aralıktan beri, A.B.D. Orta Doğu'ya gönderilen bütün silâhlara ambargo koymuştu. İngiltere düşmanlarına açıkça silâh satmaya devam ettiğinden, siyonistlerin hayal kırıklığı çok büyüktü. Eğer Birleşik Amerika paylaştırma sorunu üzerindeki temel görüşünü yeniden gözden geçirir, özellikle de Birleşmiş Milletler'e yeni bir tasarı kabul ettirmeye kalkışırsa umutlarına ölümcül bir darbe indirilebilirdi. O zaman yahudiler ya devlet kurmaktan vazgeçmek zorunda kalırlar, ya da hiç bir şeye aldırmayıp Amerikalılara ve Birleşmiş Milletler'e rağmen kendi isteklerini kabul ettirmeye çalışırlardı. Her iki olanak da aynı ölçüde trajikti.

Üstelik siyonist yöneticiler, Birleşik Devletler'de en

ateşli savunucuları olan adamın kapılarının kendilerine kapandığını keşfettiler. Devamlı baskılarından bezen ve haham Hillel Silver'e karşı kişisel bir antipati besleyen Amerika'daki başlıca sözcüleri Harry S. Truman, artık yahudi sorumluları kabul etmek istemiyordu. Bu yeni durum karşısında, Yahudi Ajansı şefleri, hareketlerini yıllar boyu yöneten ve o sıra Londra'da bulunan yarı kör bilginden yardım istediler. Yalnızca Hayim Weizmann Truman'ı ikna edebilirdi. Başkan'la bir kere, 1947 kasımında karşılaşmıştı ama, olağanüstü bir dostluk ve anlayış akımı geçmişti iki adamın arasından.

Weizmann hemen New York'a yollandı. İki hafta boyunca, Waldorf Astoria Otelindeki odasında ateşten yanarak Truman'dan bir görüşme koparmaya çalıştı. Bütün çabaları boşunaydı. Beyaz Saray'ın kapıları, o sıra siyonizmin bütün umudu demek olan bu saygıdeğer ihtiyar karşısında bile inatla kapalı duruyordu.

Weizmann, üzüntü içinde Londra'ya dönmeye hazırlanıyordu ki, bir Amerikalı kendisini görmeye geldi. Ziyaretçisi, bir yıl önce Kansas City'deki bir avukat yazıhanesinde, yardımı çok faydalı olabilecek bir adamla tanıştığını hatırlıyordu. Bu adam siyonist değildi, ama içinde bulundukları çıkmazda ona da başvurmakla kaybedecek hiç bir şeyleri yoktu nasılsa. Ziyaretçi telefona yürüdü.

Üç bin kilometre ötede, telefon bir yatak odasının karanlığında çaldı. Telefona cevap veren, Kansas City'nin 39. sokağı üzerindeki küçük bir hazır giyim mağazasının sahibiydi. Yahudiydi ama, siyonizm dâvası onda belli belirsiz bir yakınlıktan öte bir duygu uyandırmamıştı.

Yine de hareketin tüm umudu, o gece, bu Amerikalının vereceği cevaba bağlıydı. Çünkü Eddie Jacobson eskiden Harry Truman'ın iş ortağıydı ve A.B.D. Başkanı'nın kapılarının yüzüne hiç kapanmadığı yeryüzündeki ender kişilerden biriydi.

☆

Kudüs'te kutsal günün sonuydu. 21 şubat 1948 cu-

martesi, Ben Yehuda sokağında eğlenti başlıyordu. Yahudiliğin en kutsal gelenekleri̇nden biri uyarınca, şehrin ıssız kaldığı uzun saatleri bir sevinç patlaması izliyordu. Mağazalar kapalı, yollar araba ve yayadan yoksun, Kudüs Tanrı'nın paydosuna harfiyen uyuyordu. Ama güneş battığında, canlanıveren bir gövde gibi hayata dönüyordu. Her yerde ışıklar yanıyordu. Sinemalar aydınlanıyor, vitrinler canlanıyor, lokantalarla kahveler kapılarını açıyor, yüzlerce kişilik gruplar şehrin merkezine akıyor, bu keyifli ve gürültücü insan dalgası kahveden kahveye geçerek Ben Yehuda sokağında inip çıkıyordu.

Şehir birkaç saat için, bir çeşit iyimserliğe dalıp üzerine çöken tehditleri unutuyordu. O akşam gökyüzü bile bu eğlentinin imtiyazlı bir an olmasına çalışmaktaydı. Yıldızlar ışıldıyor, gökkubbeden inen ılık hava son haftaların soğuğuyla hoş bir şekilde çelişiyordu.

Bir çokları gibi David Rivlin adlı genç yahudi de, akşamı, her zaman gittiği Atara kahvesinde geçirmeye karar verdi. Orada dostu Abraham Dorion'a rasladı. İki çocuk ailevî denebilecek bağlarla birbirlerine bağlıydılar. Savaşın hemen sonrasında, Filistin yahudisi Rivlin, bütün ailesini gaz odalarında kaybeden ve Avrupa'da yalnız kalan Dorion'un kızkardeşinin Filistin'e göç belgesi alabilmesi için, usulen genç kızla evlenmeyi kabul etmişti.

Rivlin dostunun sabah tanyeriyle birlikte Tel - Aviv'e gidecek zırhlı otobüse bineceğini öğrendiğinde, Ben Yehuda sokağına yakın olan dairesinde kalmasını teklif etti. Dorion teklifi memnunlukla kabul etti, çünkü bu çağrı arap mahallesi Talbiye'nin yakınındaki oteline giderken arap kurşunlarına hedef olma tehlikesinden onu kurtarıyordu. Erkenden gitti yattı. Rivlin kahve kapanana kadar oturdu. Evine döndüğünde, yeniden aydınlık gökyüzünü seyretti ve tek tüfek sesi ya da patlama işitmeden bir kutsal gün akşamı geçirmenin sevincine verdi kendini.

Abraham Dorion uyandığında gün doğuyordu. Göz-

leri hâlâ uykuda şiş, eşyadan eşyaya toslayarak banyonun yolunu bulmaya çalıştı. Orada yüzünü soğuk suyla yıkadı ve aynanın karşısında durdu. Sağlam çizgili ve iradeli bir yüzü, büyükçe bir burnu ve hayatını etkileyen trajedilerin izlerini taşıyan hüzünlü gözleri vardı. Bu yüz meslek hayatının başlıca kozuydu, Dorion sinema oyuncusu olmak istiyordu. Bavulunda, çevirdiği ilk filmin kopyası vardı. Bu selüloid bobinler onun yaşama nedeniydi. Bir gün, New York, Paris ve Londra kalabalıklarının bu sabah basit bir banyo aynasının yansıttığı yüzü seyredeceklerini umuyordu. Belki yeryüzünün bütün sinema perdelerinde yeni yahudi ulusunu canlandırma şerefine ulaşabilirdi. Aslında, bu imtiyazı onun kadar hak eden de yoktu. Yahudi Tugayında savaşmış ve bütün ailesi fırınlarda yakılarak yok edilmişti.

Birkaç ev aşağıda, Mina Horchberg yeğeninin iştahsızlığına kızıyordu. O da Tel - Aviv'e gidecek zırhlı otobüslerden birine binmek üzereydi ve Mina, midesine sıcak bir yiyecek girmeden yeğenini annesinin yanına yollamak istemiyordu.

Bir buçuk kilometre ötede, şehrin batı girişindeki Haganah'ın Romema denetim noktasında, yahudi subay Shlomo Chorpi nöbeti devralalı yarım saat oluyordu ki önde İngiliz ordusunun bir savaş arabası, arkada da üç kamyonunun yarım yolla Bab el Ued yönünden yaklaştığını gördü.

Filistin polisinin uzun mavi paltosunu giymiş bir görevlinin sarışın kafası çıkıyordu savaş arabasının kulesinden.

— Hepsi bizden. Benimle geliyorlar, diye bağırdı polis Chlomi'ye kamyonları işaret ederek.

Yahudi nöbetçilerden biri başını ilk kamyonun camından içeri soktu. İngiliz şoförle birkaç kelime konuştu. Chorpi'ye tamam olduğunu işaret etti. Kudüs'ün göbeğine doğru yolun açık olduğunu bildirmek için, yahudi subay Yafa bulvarı yönünde kolunu kaldırdı.

☆

Uzun boylu polis İngiliz değildi. Azmi Cauni adlı

bir araptı ve yapmaya hazırlandığı şey öyle korkunçtu ki, hayatının geri kalan bölümünü Kahire'deki bir akıl hastanesinde geçirmek zorunda kalacaktı. Ardından gelen üç kamyon, Abdülkadir'in Müftü'ye vadettiği, Kudüs yahudilerini barış istemeye zorlayacak kesin darbenin araçlarıydı.

Palestine Post'un uçurulmasına katılan iki gerçek İngiliz, ordudan kaçma Eddie Brown ve Peter Marsden de kamyonlarda bulunuyorlardı. Bu kez orada olmalarını hiç bir kişisel öc alma duygusu açıklamıyordu. Bu iş karşılığı ikisine de para verilmişti. İki arkadaşlarıyla birlikte oynayacakları rol önemliydi. Kamyonlardaki, yalnız o pazar günü geçerli olan şifreli plâka rengini keşfetmekle kalmamışlardı, Haganah'ın denetim noktalarını aşmak için de varlıkları gerekliydi. Onların yüzünden harekât bir gün gecikmişti. Önceki gün, kutsal cumartesi sabahı yapılması gerekiyordu bu işin. Ama Brown'la Marsden, alacakları bin İngiliz lirasının yarısını cebe indirmeden yola çıkmayı reddetmişlerdi.

Patlayıcı madde uzmanı Fevzi el Kutup her araca bir tondan fazla T.N.T., buna ek olarak da özellikle öldürücü bir karışım yerleştirmişti: Elli kilo potasyum ve bir o kadar alüminyum tozu. Bu iki maddenin yanması patlamanın ısısını büyük ölçüde arttıracak ve minicik bir molotof kokteyli yağmurunu çok uzaklara kadar serpiştirmeyi sağlayacaktı. Patlayıcılara bağlı fitillerle de, ateşlemenin doğrudan kamyonların tablosundan yapılmasını düzenlemişti. Ayrıca, fitilleri alüminyum tüplerden geçirip sönmemelerini garantilemişti. İki İngilize, kamyonlardan çıkmadan fitilleri ateşlemek kalıyordu. Sönme ihtimali bulunmayan fitiller altmış saniye yanacak ve her şey havaya uçacaktı.

☆

Ben Yehuda sokağından gelen tiz bir gürültü David Rivlin'i uyandırdı. Yataktan kalktı ve yarı uykulu, balkona kadar yürüdü. Her zaman hatırlıyacağı gibi, «açık ve nefis bir sabahtı.» Gözlerini oğuşturdu ve Kral V.

George caddesine doğru baktı. Şişelerini kapılara bırakan bir sütçüden başkasını görmedi. Sağa döndü. Sion alanı boştu ve güneşli bir günün ilk ışınları binaların damlarını aydınlatıyordu. Balkondan aşağı eğildiğinde üç askerî kamyonu gördü. Biri birkaç ev aşağıdaki Amdursky Otelinin önüne bırakılmıştı, ikincisi de Vilenchik binasının önüne. Üçüncü kamyon penceresinin hemen altındaydı.

Rivlin odasına döndü. Yatağının kıyısına oturmuştu ki çok basit bir içgüdü onu uyarıverdi. «Tanrım, diye düşündü, havaya uçacağız!»

Aşağı yukarı aynı anda, bembeyaz bir ışık çaktı ve Vilenchik binasının cephesi yavaş yavaş şişerek yola devrildi; Amdursky Oteli ağır ve görkemli bir hareketle yıkıldı. Karşıdaki iki bina da, dev bir presin altında kalmışcasına yerle bir oldu. Yüzlerce kişi yataklarından fırlatıldı ve iki kilometrelik bir çevrede bütün camlar patladı. Patlamanın yankısı hâlâ şehrin damları üzerinde gümbürdüyordu ki, yıkıntılardan ilk alevler yükseldi.

Patlama anında, Mina Horchberg balkonunda durmuş yeğeninin uzaklaşmasını izliyordu. Patlamanın gücüyle kafası hemen koptu.

Ben Yehuda sokağındaki 16 numaralı binanın beşinci katında, Goldman Lokantasının üzerinde, Uri Saphir adlı genç Haganah askeri kendini odasının ortasında bir toz, duman ve kireç bulutu arasında buldu. İlk aklına gelen köpeğiydi. Seslendi, ama cevap alamadı. Tam karşısında, pencerenin yerinde koca bir delik açılmıştı. Oraya kadar süründü, toz ve dumanın arasından deliye dönen hayvanın yıkıntılar üzerinde koştuğunu gördü. Pencere çerçevesinin bir parçası yan odanın kornişine asılı kalmıştı ve Saphir bunun üzerinde «Ben Yehuda sokağının tepesinde dalgalanan bir bayrak gibi», önceki gün giydiği pantolonu keşfetti. Kan içinde, çıplak bir hayal odadan içeri daldı. Saphir babasını tanıdı. Onu bir yorgana sardı, kollarına aldı ve merdivene yürüdü. Her katta, daire kapıları kopmuş ve içerde bulunan herşey sanki paramparça olmuştu. Yine de Saphir aklın almayacağı

iç rahatlatıcı bir görüntüyü kafasına kazıdı: Bir mutfak masası üzerinde sapasağlam altı yumurta duruyordu.

David Rivlin, kendini burnu bile kanamamış olarak yine yatağının kıyısına oturmuş buldu. Tozdan soluğu kesilerek, kendi kendine tekrarlıyordu: «Yaşıyorum, yaşıyorum.» Otuz saniye önce üzerinde durduğu balkon kaybolmuştu. O sıra yan odadan hafif bir inilti kulağına geldi. Kapının ardında, yarı çıplak bir adam duruyordu. Yüzünden şakır şakır kan akıyor ve yanaklarından et parçaları sarkıyordu. Yaralının sırtında pijamalarından birini gören Rivlin bir çığlık attı. Karşısındaki cılk yara, önünde traş olduğu aynanın patlamasıyla bir daha düzelmeyecek şekilde parçalanan dostu Abraham Dorion'un güzel yüzünden arta kalandı. Yeni yahudi ulusunu canlandırmak isteyen genç bir daha beyaz perdede görünemeyecekti.

Halk trajedinin büyüklüğünü keşfettiğinde, öfkesi İngilizlere yöneldi. İrgun her İngilize ateş açılmasını emretti ve şehirde tüfek sesleri duyulmaya başladı. Öğlende, on kadar askerini kaybettikten sonra, işgal kuvvetlerinin yetkilileri benzeri görülmeyen bir karar aldılar. Birliklerine geçici olarak, Kudüs'ün yahudi kesimine girmelerini yasakladılar.

Bu bomba koyma olayı, arapların Kudüs yahudilerine indirdikleri darbelerin en büyüğüydü. Yine de, bütün dehşetine rağmen, sonuçları Abdülkadir'in umduğunun tersine çıktı. Kudüs yahudilerini barış istemeye zorlamak yerine, bu trajedi onları birbirlerine kenetledi ve direnme güçlerini kamçıladı. Yol açtığı delice bir İngiliz düşmanlığı, yetkilileri yahudi mahallelerindeki devriyelerini iyice seyreltmeye itti. Böylece birkaç haftadan beri kendi kesimlerine hâkim olan araplar gibi, yahudilerin de kendi bölümlerinin hâkimi olmalarını sağladı.

Bütün gün, hayatta kalanlarla ölülerin aranmasına Ben Yehuda sokağının yıkıntıları arasında devam edildi. Bir zamanlar Atlantik otelinin merdiveni olan şeyin üs-

tünde, bir duvar kalıntısının tepesindeki siyonist bayrağı felâketten garip şekilde kurtulmuştu. Gülünç ama iç rahatlatıcı bir simge olarak, kış güneşinde sallanıyordu. Kıvrımlarının altına biri bir tabelâ yerleştirmişti, tabelâda şöyle yazılıydı: «Gürültü etmeyelim — yıkıntıların altından belki yaralılar yardım isteyebilirler.»

O gece geç vakit, Kahire'nin dış mahallelerinden birinde, iki İngiliz Kral Faruk'un en sevdiği gece kulüplerinden olan Piramid'in barında asık suratla bir viski şişesini boşaltmak üzereydiler. Eddie Brown ve Peter Marsden kendilerine vadedilen parayı almak üzere Kahire'ye gelmişlerdi. Ama Kudüs Müftüsü onlara olan borcunu küçümseyici bir gülümsemeyle ödemiş ve villâsından dışarı attırmıştı.

Bir daha görünmemek üzere ortadan kaybolmaktan başka çareleri kalmıyordu. Her yerde ölüm korkusu içinde yaşamaya mahkûmdular. Çünkü Eddie Brown ve Peter Marsden yahudilere, intikam almaları için çok sağlam nedenler vermişlerdi. Patlayıcılar elli dört kişiyi öldürmüştü. Kiralık kaatil olarak biçtikleri değere göre, insan başına on İngiliz lirası bile tutmuyordu.

16

DİPLOMATLAR KATINDA

O 1948 şubatının akşamı, Taymis nehrine doğru ilerleyen siyah Humber arabayı Londra trafiğinin geri kalan bölümünden ayıran ne bir diplomatik numarası vardı, ne bayrağı, ne de motosikletli refakatçileri. Bu yolculuk gizliydi ve yıllar boyu da gizli kalacaktı. Araba az sonra, Britanya İmparatorluğunun yöneticileriyle resmî görüşmeler yapmak için yabancı diplomatların birkaç kuşaktan beri altından geçtiği, Dışişleri Bakanlığı binası Whitehall'ün yan kapısındaki sundurmanın önünde durdu. Yukarda, gösterişli odasında, İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Ernest Bevin, Humber'den inecek adamları bekliyordu.

Bunlardan biri araptı. Ürdün Dışişleri Bakanı Tevfik Ebu Hüda, Kral Abdullah tarafından, Filistin'i topraklarına katma tasarısını gerçekleştirmek üzere seçilmişti. İteki İngiliz'di, ama kraldan sonra Ürdün'ün en önemli kişisiydi. Düşmanlarına göre de aslında ülkenin gerçek hâkimi: Kral Abdullah'ın tahtını yasladığı güç, Arap Lejyonu'nun bedevî savaşçılarına komuta ediyordu.

Sir John Bagot Glubb - Glubb Paşa - Humber'in camının ardından kurşunî şehre gözle görünür bir tiksintiyle bakıyordu. Bu kasvetli ve soğuk sokaklar ona yabancı olmuştu; Glubb Paşa'nın ülkesi başka yerde, çölün yalnızlığındaydı. Orada, sonu gelmeyen bir gökyüzünün altındaki uçsuz bucaksız sessizliğin ortasında, John Glubb kendini gerçekten evinde hissediyordu. Biçimsiz çeneli ve Şarlo bıyıklı bu ufak tefek adam Lawrence'e benzemiyordu tabii, ama Lawrence'in peşinden Doğu'ya koşan

arap yanlısı İngilizler'in tartışmasız en büyüğüydü. Hiç bir batılı, çapraşık bedevî lehçelerini onun kadar iyi beileyememişti. Onların bilgisini paylaşıyor, geleneklerini, göreneklerini, aşiret yapılarını ve hayatlarını yöneten sözlü yasaların karışık düzenini biliyordu. Bir bedevînin nereli olduğunu konuşmasından, yaradılışının özelliklerini kefiyesinin kıvrımlarından anlayabilirdi.

Bu eğilimi Glubb, Birinci Dünya Savaşı ertesinde, Irak'a yerlilerin işlerine bakmakla görevli subay olarak atandığında keşfetmişti. İki sınır aşireti arasındaki ihtilâfı çözmek üzere Ürdün'e çağrıldığında, aralarında hakemlik yapmak için geldiği bu savaşçılara aşık olmuştu. Onların hayat şeklini hemen benimsemişti. Hızlı hecin develerinin tepesine tüneyip, emrindeki Çöl Devriyesi'nin seçkin askerlerini bizzat yönetmiş ve dayanıklılıkta onlarla yarışmıştı. Bir keçi postuna sarınıp kumların üzerinde uyuyor, yastık niyetine başının altına bir taş koyuyordu. Yiyeceği onların yiyeceğiydi, çavdar ekmeğiyle deve sütü ya da ekşi yayık yağı. Uzun geceler boyunca yaktıkları ateşin başında bağdaş kuruyor, onları sorguya çekiyor ve kaybolmak üzere bulunan bir ırkla ilgili bilgileri sabırla topluyordu. Davranışlarına varıncaya dek bedevîleşmişti: Onlarla birlikte oturduğunda, tırnaklarının arasında ezer gibi yaptığı hayalî bitleri göğsünde aramaya koyuluyordu.

Kendinden otuz yaş küçük olan ve kedi besleyen karısıyla birlikte oturduğu Amman'da, her türlü eğlentiden kaçardı. Gençliğinde olduğu gibi, tek zevki bir cipe atlayıp aşiretlere ve onların sessiz çöllerine koşmaktı.

Bedevîlere bağlılığı onlarda da tapınmaya varan bir saygı yaratmıştı. Arap Lejyonu'na, kurucusu olan Albay F. G. Peake Paşa'nın emekliye ayrıldığı 1939 martından beri komuta ediyordu. Herkesin görüşünün tersine, ilkel savaşçılarıyla makineleşmiş ve Lejyon'un çekirdeğini meydana getirecek bir seçkin birlik kurmaya koyulmuştu. Bedevîler onun güvenini doğrulamış, çağdaş savaşın çapraşıklığıyla taktiklerini benimsemekte garip bir ustalık göstermişlerdi. Onun komutasında, Lejyon'un mevcudu 1939 yılında iki binken 1945 de on altı bine yükselmişti. Su-

riye'de, İngilizlerle birlikte Vichy hükûmetine bağlı Fransız birliklerine karşı, Irak'ta da başkaldıran arap kardeşleriyle savaşmış, her yerde müttefikleri kadar düşmanlarının da hayranlığını kazanmıştı.

Glubb Paşa'nın mavi gözleri ve uzun, kadınsı denebilecek elleri, utangaç ve çekingen hali acımasız bir yaradılışı gizliyordu. Bir öfke nöbeti sırasında şeyhlerden birini sopayla öylesine dövmüştü ki, ertesi gün kendini bağışlatmak için adama yirmi deve yollamak zorunda kalmıştı. Pek çok subayın, kafasını kıl payı sıyıran bir mürekkep şişesi ya da kâğıt tutacağından kaçarak odasından fırladığı olmuştu. Esneklikten yoksun olan bu münzevî, Arap Lejyonu'yla ilgili hiç bir şeyin gözünden kaçmamasını istiyordu. Lejyon onun malıydı.

«Savaş oyununa bayılırdı, diyor yakınlarından biri. Haber vermeden konuklama yerlerine gelir, devriye çıkarır, makinelilerin yerlerini değiştirir, pusular kurdurur, bütün bunları da ast - üst ilişkilerine hiç aldırmadan yapardı. Başka bir orduda böyle davranması asla mümkün değildi. Ama gerçekten de, Arap Lejyonu onun ordusuydu.»

Bu tanınması güç kişi, yanlış da anlaşılmıştı. «Ne hazırladığı hiç kestirilemezdi, diye anlatıyor astlarından biri. Kafası bir arabın kafası gibi çalışmaya başlamıştı; arap zekâsının bütün inceliklerine sahipti. Sezgi gücü öylesine gelişmişti ki, arap düşüncesinin gözle görülür mantıksızlığını anlar, hatta önceden kestirir olmuştu. Her zaman heyecanlarının etkisiyle hareket ettiklerini biliyor, bu heyecanları tanıyordu. Kralla bir arap, kabilelerle bir bedevî, Londra'yla bir İngiliz gibi görüşüyordu. Yalnız Glubb Paşa her şeyi biliyordu.»

Abdullah'ın başbakanıyla birlikte siyah Humber'de bulunması da bunun deliliydi. Ebu Hüda, aracı olarak onu bir Ürdün'lüye yağ tutmuştu. Bevin'le yacağı gizli görüşmenin tek tanığı Glubb olacaktı.

İki ziyaretçi hemen, dünya haritasının birkaç söz ya da kalem darbesiyle sık sık değiştirildiği geniş odaya alındılar. Ebu Hüda oturur oturmaz, bu haritada yeni bir değişiklik yapılmasını savunmaya başladı. Ufak bir

değişiklikti bu, ama kendisini Londra'ya yollayan kral için büyük önem taşıyordu.

Bir çok Filistinli, dedi Bevin'e, Filistin'deki İngiliz mandası sona erer ermez, paylaştırma plânı gereğince arap devletine verilen bölümü topraklarına katmak üzere Kral Abdullah'ın Şeria ırmağının sağ kıyısını işgal etmesi için baskı yapıyordu. Hacı Emin'in Kudüs'e dönüşünü her ne pahasına olursa olsun engellemekte, İngiltere ve Ürdün'ün ortak çıkarı vardı. Ama tabii, diyordu sonuç olarak, Kral Abdullah başlıca müttefikinin onayı ve desteği olmadan böyle bir harekâta asla girişmez.

Bevin bir an düşündü. Ebu Hüda'nın sözlerini çeviren John Glubb gibi, kan bağlarıyla İngiltere'nin Orta Doğu'daki öteki müttefiki Irak'a bağlı ve güçlü bir Haşimî krallığının Ürdün'de bulunmasının İngiltere için ne büyük değer taşıyabileceğinden haberliydi.

— Bence de yapılacak tek şey bu, diye cevap verdi.

Sonra hemen, onayını biraz hafifletmek için Ürdün'lüye bir uyarıda bulundu:

— Ama yahudilere verilen bölümü işgal etmeyeceksiniz!.

Abdullah umutlarının gerçekleşmesini istiyorsa, John Glubb'ın Londra'dan ikinci bir onay alması zorunlu oluyordu. Gelecek aylarda kralın dayanacağı Arap Lejyonu, sadece dört bin kişilikti. Glubb birliğin mevcudunu yedi bine çıkarmak ve elli - altmış savaş arabasının alınmasıyla Lejyon'u tümüyle makineleşmiş bir tugay haline getirmek istiyordu. Ama daha da önemli olan, beslenmesi, cephanesi, atelyeleri ve ulaşımıyla Arap Lejyonu'nun o güne kadar Filistin'de bulunan İngiliz ordusuna bağlı yaşamasıydı. İngilizler çekildiğinde bütün bunların sağlanması gerekiyordu.

Haftalar boyunca Glubb, ordusuna ek ödenek bağlamaları için Başbakan Hüda'yı sıkıştırmıştı. «Ne garip tir ki, diyordu günlüğünde, bu adam bir savaşı sürdürmek için paraya gerek olmadığını sanıyor.» Bundan böyle yurttaşlarının cömertliğine sığınacaktı. Londra ziyaretinin sonuçları üç ay sonra, Filistin'de savaş patlayınca kendini gösterecekti. İngilizler, yardımlarını üç katına

çıkararak, Glubb ve bedevîlerini ihtilâfın hakemleri haline getireceklerdi. Kudüs'ün kaderi onların ellerine kalacaktı.

☆

Pablo de Azcarate'yi şaşırtan, durumunun rahatsızlığından çok garipliğiydi. Diplomat oluşu, görevi, temsil ettiği örgütün önemi bir takım şeyler beklemesini haklı kılıyordu. Protokola ve öncelik hakkına saygılı bir uluslararası memur olarak, Kudüs'e gelişini bambaşka biçimde düşünmüştü. Bu hristiyan bir bakışta şehrin tılsımlı görüntüsünü, Zeytinlik Dağını, Gethsemani bahçesini, yüzyıllar önce yapılmış surları, insanlık adına devralmaya geldiği bütün bu harikaları kapsamayı düşlemişti. Birleşmiş Milletler'in Filistin'deki baştemsilcisi kutsal şehre resmen girerken, ancak bir İngiliz polisinin kabaralı postalarıyla haşmetli kıçını seyredebiliyordu.

İngilizlerin bütün güçleriyle direnmelerine rağmen, Birleşmiş Milletler'in Filistin'deki varlığını kabul ettirmek ve paylaştırmanın uygulanmasını hazırlamak üzere gelmişti. Beraberinde Norveçli bir albay, Hintli bir iktisatçı, Yunanlı bir hukukçu ve iki sekreter vardı. Hava alanında kendilerini karşılamaya da sadece bir İngiliz asteğmeni gelmişti. Büyük bir kayıtsızlıkla, diplomata bir askerî kamyona binmesini emretmişti. Kamyonun her sarsılışı, «güvenliği» için dizçökmek zorunda bulunan İspanyol diplomatın lumbago ağrılarını canlandırıyordu.

Azcarate'nin hâlâ bir takım umutları varsa, İngilizler tarafından komisyon üyelerine ayrılan yeri gördüğünde bunlar da dağıldı. Kendilerine Kral Davud Oteli'nin karşısındaki iki katlı küçük evde, birinci kat ve bodrum katındaki birkaç oda ayrılmıştı sadece. İspanyol buraya girdiğinde şaşırtıcı yeni bir olayla karşılaştı: İki işçi bir bölmeyi yıkarken, bir tesisatçı da tuvaleti onarmaya çalışıyordu. Elektrik kesilmişti. Sağa sola atılan birkaç eşya da, bir papazdan ya da cezaevi hücresinden alınmış gibi geldi Azcarate'ye. Bir damla mürekkep, bir tek kâğıt parçası yoktu ortalıkta. İngiliz kesimindeki araplar

Birleşmiş Milletler temsilcilerine hizmet etmeyi kesinlikle reddettiklerinden, Azcarate her yemek için asker refakatinde birini yollamak zorunda kalıyordu. Bu durum uzayıp gideceğe benziyordu ki, gerçek bir lâtin olarak stenodaki yetenekleri kadar yüzlerinin güzelliğinden ötürü de seçtiği iki sekreter iki polisle ilişki kurdu. Yiyecek durumu böylece düzeldi.

Azcarate'yi böyle karşılamakla İngilizler, Birleşmiş Milletler'in Filistin'deki varlığını nasıl nefretle kabul ettiklerini gösteriyorlardı. Manda yönetimi sona erene kadar Majestelerinin memurlarının, yetkilerini Birleşmiş Milletler temsilcisi ya da herhangi başka biriyle paylaşmak niyetlisi olmadıklarını önceden bildirmişlerdi.

Böyle bir tutuma çok şaşan İspanyol, resmî bir protestoyu gerektirip gerektirmediğini düşündü. Sonra en bilgece politikanın «kayıtsız ve iyi niyetli görünmek» olduğunu düşünerek yanındakilere bavullarını açıp yerleşmelerini söyledi.

Ertesi sabah, Birleşmiş Milletler'in Filistin'e yolladığı komisyonun birinci sekreteri kendisini bekleyen ilk işe el atıp görevine başladı: Bu da kahvaltıdan sonra bulaşığını yıkamak ve yatağını yapmaktı. Birleşmiş Milletler'in varlığı ne kadar istenmese de, uygun düşecek bir şekilde bunu şehre bildirmek gerektiğine inandığından, hareket etmeden hemen önce New York'ta kendisine verilen mavi - beyaz yepyeni Birleşmiş Milletler bayrağını açtı.

O anın önemiyle ciddileşen ufak tefek adam, insanlığın büyük saygı beslediği toprak parçası üzerine, insanlar parlâmentosunun bayrağını asmak için ikinci kata çıktı. İspanyol bir boğa güreşçisinin ağırbaşlılığı ve gösterişli hareketleriyle bayrağı astı, ardından da esas duruşa geçip selâmladı.

Görevinin pek sevilmediğini o ana kadar açıkça hissettiği halde, Azcarate bu davranışının hemen gördüğü tepki karşısında şaşırdı kaldı. Eve yağmur gibi kurşun yağdı. Talihsiz diplomat, Birleşmiş Milletler bayrağındaği mavi - beyaz renklerin siyonist bayrağındaki renkler

olduğunu unutmuştu. Kudüs'teki bütün arap nişancıları Azcarate'nin yahudi bayrağı çektiği inancındaydılar.

☆

Filistin'deki İngiliz kuvvetleri başkomutanı Sir Gordon Mac Millan, her sabah tam yedi buçukta yaptığı gibi, bir Yafa greypfrutunu kaşıklarken gece gelen mesajları inceliyordu. 6 mart 1948 sabahı gelen haberler bir kahvaltının canına okuyacak türdendi. Başka bir ulus temsilcisinin Filistin'e girdiği bildiriliyordu bu haberlerde. Gece yarısı, yirmi beş kamyon ve beş kişilik bir birliğin başında, Arap Kurtuluş Ordusu gönüllülerinin komutanı Fevzi el Kavukçu, Mac Millan kuvvetlerinin en ufak bir direnmesiyle karşılaşmadan Allenby Köprüsünden Şeria ırmağını geçmişti. İngiliz çılgına döndü. Dışişleri Bakanlığı El Kavukçu'nun ordusuna karşı belli bir hoşgörü gösteriyorsa da, İngiltere'nin tek hükümran devlet olmak istediği bir toprak üzerinde harekâta girişmesine göz yummak sözkonusu değildi. Korktuğu gibi, El Kavukçu ve adamlarının «hemen kapı dışarı edilmesini» emreden öfkeli mesajlar Londra'dan yağmaya başladı.

Bu da özelikle, Sir Gordon Mac Millan'ın her şeyden çok istemediği bir harekâttı. Adamlarının hayatını koruma kaygusu içinde, «El Kavukçu'ya karşı girişilecek askerî harekât sonucu bunların bir çoğunu öldürtmekte gerçekten hiç bir neden görülmüyordu.» El Kavukçu Filistin'e girdiğine göre, en ustaca taktik İngilizler gidene kadar rahat durmaya ve uluslararası bir protesto yağmurunu başlatacak her türlü olaydan kaçınmaya onu ikna etmekti. Mac Millan, sonunda Yüksek Komiser Sir Alan Cunningham'ı direnmekten vazgeçirdi ve El Kavukçu'yu ikna görevini yüklenen subayın yanına bir de hükûmet temsilcisi katılmasına razı etti.

Arap ordusu komutanı o sabah çok meşguldü. Arap şehri Nablus'un yakınındaki karargâhında basın toplantısı yapıyordu.

— Buraya savaşmaya geldim, dedi. Filistin özgür ve birleşik bir arap devleti olana dek burada kalacağım, ya da burada ölüp burada gömüleceğim.

Arap propagandasının parolası haline gelen cümleyi tekrarlıyarak, niyetinin «bütün yahudileri denize dökmek» olduğunu belirtti.

Arap komutanının Filistin'e giriş koşulları, İngiltere için, General Mac Millan'ın sandığından daha da tehlikeliydi. El Kavukçu önceki gün Amman'da Abdullah tarafından, Kralın Müftü'nün düşmanlarına lâyık gördüğü büyük bir törenle karşılanmıştı. Sonra da Arap Lejyonu'na bağlı bir şeref kıtası onu Allenby Köprüsüne kadar geçirmişti. Orada nöbetçi İngilizler ve gümrükçülerle saatler boyu dostça gevezelik edip arkada kalan dört kamyonu beklemişti.

Kudüs'ten gelen İngiliz temsilcilerini büyük bir yakınlıkla karşıladı. Biz düzenden ve kanunlara saygı gösterilmesinden sorumluyuz, dedi İngilizler El Kavukçu'ya, eğer karışıklık yaratırsanız sizi sınırdışı etmekten başka çaremiz kalmaz. Burada bulunuşunuz kanunsuz ama rahat duracağınıza söz verirseniz, olağanüstü bir durum olarak dikkate alıp buna göz yumarız.

Arap hemen ziyaretçilerini yatıştırma telâşına kapıldı. Tabiî ki İngiltere'nin isteklerine uyacaktı. Aslında verdiği sözü tutmak gibi bir niyeti hiç yoktu. Ama Mac Millan şimdilik daha fazlasını istemiyordu. Umduğu gibi, El Kavukçu'nun verdiği söz bir süre için Majestelerinin temsilcisini yatıştırdı.

Kurtuluş Ordusu komutanı da, öte yandan, harekâtı başlatmakta hiç telâş etmiyordu. Son iki ay boyunca gerçekleşen devamlı sızmalar sonucu, emrinde silâhlı dört bin arap vardı. Dört alaya bölünen bu birlikler, Galilée ve Nablus'da toplanmıştı. Bu şehirdeki varlıkları öylesine açıktı ki, içlerinden altı yüzü Nablus valisi tarafından resmen karşılanmadan halkın önünden geçmişlerdi. Filistin'li savaşçıların tersine, bu yabancı gönüllülerin silâhları düzgündü. Muhabere ve ulaşım yine de ilkel kalıyor, birlikler arasında emirleri postalar koşarak taşıyorlardı. Levazım konusuna gelince, bunun El Kavukçu'yu düşündürdüğü yoktu. Ordusu yahudi topluluklarının yaşadığı yerleri yağmalıyarak yaşayacak, kendisi de buna göz yumacaktı. İlâç stokunda pekliği giderici ilâçlarla

aspirinden başka şey bulunmamasına da aldırmıyordu. Ne uzun bir savaş, ne de ağır kayıplar öngörmekteydi.

Kendisini bütün arap basınında karşılayan büyük manşetlere rağmen, verdiği ilk savaş pek başarılı olmad. Subaylarından biri emrindeki askerleri açık açık Tirat Zvi kibbutzuna sürdü. Bütün cesaretlerine rağmen, bu saldırı araplar için büyük bir felâket oldu: Yahudiler bir ölü verirken, arapların kayıpları otuz sekiz ölü ve elli yaralıydı.

El Kavukçu bu başarısızlığı, astının uyguladığı gerilla taktiğine yükledi. Aynı şey tekrarlanmayacaktı. Almanya'da geçirdiği yıllar sonucu, çağdaş savaşın bütün ilkelerini biliyordu. Çete reisi değildi artık, generaldi o.

— Her şey hazır! dedi açıklamasında, gerçek savaş ben istediğim zaman başlayacak.

☆

Filistin'deki İngiliz Ordusu komutanı, gelip Fevzi el Kavukçu'yla görüşen tek kişi değildi. Birkaç haftadan beri, Yehoshua Palmon gizlice onunla buluşmaya çalışıyordu. Seçkin bir arap dili bilgini olan Palmon, bedevî kabileleriyle çölde yaşamıştı. Gezici bir arap satıcısı kılığına girip, katır sırtında bir yıl bütün Suriye'yi dolaşmıştı. Bu deney çeşitli arap topluluklarını, özellikle El Kavukçu'yla Müftü'yü ne büyük ihtilâfların birbirine düşürdüğünü ona göstermişti. Palmon, yahudilerin bu düşmanlıklardan yararlanmaları gerektiğini düşündü. El Kavukçu'yla görüşebilmeyi başarırsa, şeflerine paha biçilmez bir hizmette bulunacağından emindi. Palmon Yahudi Ajansı'nın en iyi haber alan ajanlarından biriydi.

☆

Kudüs'ün kuzeyinde arap ordusunun yahudileri tehdit eden varlığı, şehirde hemen etkisini gösterdi. Bu işgalcilerin askerî değeri savaş alanında birkaç kere denenmedikçe, Haganah şefleri Kudüs'ü takviye etmek için kuzey cephesini boşaltma tehlikesini göze alamazlardı.

Oysa, şehrin yeni sorumlusu David Shaltiel'in bu konudaki görüşü kesindi: Ya takviye alacak, ya da savunma mevzilerini kısaltması gerekecekti. Bir ay içinde, aldığı görevin ne kadar güç olduğunu anlamıştı.

Kudüs'ün hayatı üzerinde ağırlığını her zaman hissettiren yerel özellikler, Haganah'ın başka yerlerde gösterdiği etkililiği burada göstermesine engel olmuştu. İngilizlerin yıllardan beri süren sıkı denetimi eğitimini güçleştirmişti, çeşitli etnik toplulukların çapraşık yapısı birliği zorlaştırıyordu. Halkın büyük bölümünü meydana getiren bağnaz dinsel topluluklar, hiç bir zaman Haganah'a büyük sayıda asker vermemişti. Haganah'dan kopan Stern ve İrgun grupları, bu bağnaz topluluklar arasında daha etkiliydiler. Ama Kudüs'ün uluslararası şehir olarak kabul edilişine karşı çıkmaları, başka yerlerde, Haganah güçleriyle halk arasında gerçekleşen işbirliğini burada onların sağlamasını imkânsız hale getiriyordu.

Sonunda Shaltiel'i, mart başında takviye istemek üzere Ben Gurion'a yazmaya iten bu sorunların bütünüydü. Kudüs'ü savunmak için elinde üç bin kişi vardı, bu da çok yetersiz bir sayıydı. Bir sürü subay görevlerinin gerektirdiği yetenekte değildi ve Shaltiel bunları değiştirip yerlerine başkalarını getirme izni istiyordu. Dov Joseph'in tersine, Shaltiel şehrin öz evlâtları tarafından savunulmasının bir üstünlük olmadığını kabul ediyordu. «Her Kudüs'lünün öldürülüşünde, diye yazıyordu, olay bütün halkın moralini etkiliyor.» Ayrıca sabit mevzileri savunabilmeye ancak yetecek kadar silâhı vardı. «Bir konvoya refakatçi katmak zorunda kaldığımda, diye ekliyordu, gereken silâhları bu mevzilerden sağlamaktan başka çarem yok. Konvoy pusuya düştü mü, silâhları kaybettim demektir.»

Birkaç gün sonra, Yahudi Ajansı'nın muhasebecisi Eliezer Kaplan'a yolladığı bir raporda şehrin durumunu özetleyen Shaltiel, biriktirilen suyun, tahkimatın ve savaşçı mevcudunun yetersizliğinin Kudüs'te bir savaş olanağına karşı gerektiği gibi hazırlanmaya engel olduğunu belirtiyordu. Kuşku veren büyük sayıda bir çok sorun gerektiği gibi çözümlenmedikçe, şehrin İngilizler gidene

kadar dayanması bile zordu. Halk bezginlik belirtileri gösteriyordu; bazı Haganah görevlilerinin morali gerektiği kadar yüksek değildi. Ama özellikle İrgun ve Stern grupları, güçlerini genel savunmaya katmayı reddettiklerinden, Shaltiel'i acele ihtiyaç duyduğu savaşçılardan yoksun bırakıyordu. Bir anlaşmaya varmak için boşuna uğraşmıştı. Gizli bir görüşme sırasında, Stern grubunun şefi Yehoshua Zetler, ona sert bir şekilde şöyle demişti:

— Kudüs'ün uluslararası bir şehir haline gelmesini kabul ettiğiniz sürece, sizinle hiç bir uzlaşma yok.

Shaitiel karşısındakine, hiç değilse şehrin yakınındaki topluluklarla köylerin savunmasına katılması için yalvarmıştı.

— Köylerin canı cehenneme! karşılığını vermişti Zetler. Bizi bir tek Kudüs ilgilendiriyor.

Çeşitli dindar topluluklarla ilişkiler de daha az güç değildi. Hahamlar, telmud okullarındaki binlerce öğrencinin silâh taşıyacak yerde, zamanlarını öğrenim ve mezmurları okumaya harcamakla Kudüs dâvasına daha iyi hizmet edecekleri inancındaydılar. Bu din adamlarını tutumlarını değiştirmeye itmek için, Shaltiel en usta müzakerecisini görevlendirdi. Genç Jacob Tsur güzel bir siyah şapka satın aldı ve şehrin en büyük din adamlarıyla görüşmek üzere Filistin Hahambaşı'na gitti. Tsur bütün bilgisini toplayarak, Orta Çağ'ın büyük yahudi filozofu Maymonid'in, bir ulusun hayatının tehlikede bulunduğu topyekûn savaşlardan söz ederken, «her erkeğin, hatta **Houna**'daki (*) yeni evli gencin bile askere alınması» gerektiğini yazdığını söyledi. Karşılıklı bir diyalektik değiş - tokuşu sonunda, hahamlar öğrencilerinin haftada dört gün şehrin savunmasında görev almalarına razı oldular. Buna karşılık, geri kalan üç gün boyunca, «Tanrı'nın zafer ihsan etmesi için» kendilerini duaya vermek zorundaydılar. (**).

(*) Balayının ilk haftası.

(**) Hocalarına aldırmayan yüzlerce öğrenci, Haganah saflarında gönüllü olarak çarpışmak üzere başvurdular. Örgütün zorunlu tuttuğu doktor muayenesi acı bir durum ortaya koydu. Talmud okullarından gelen ve sayıları şaşılacak kadar çok olan bir sürü genç vereme yakalanmıştı

Yine de Shaltiel'in karşılaştığı en büyük güçlük askerî konudaydı. Şehri bu kadar zayıf imkânlarla —kuşatılan Eski Şehir de dahil— tutmak ve bazıları Ölü Deniz'deki potas fabrikası gibi kırk kilometre uzakta bulunan çeşitli toplulukları aynı zamanda savunmak büyük kumardı. Şehirdeki savaşçıların üçte birine yakını, bu toplulukların savunulması ve ulaşımıyla görevlendirilmişti. Galilée'nin El Kavukçu'nun birlikleri tarafından işgali üzerine, takviye alma umudunun yok olduğuna inanan Shaltiel, yahudi toprağının her karışını ölene kadar korumakla kendisini görevlendiren adama çağrıda bulunmaya karar verdi.

«Şehrin batısıyla güneyinde toplulukları ve özellikle Eski Şehir'de oturanları boşaltalım, dedi Ben Gourion'a. Böylece sağlayacağımız insan ve silâh gücü Kudüs'ün savunmasını sağlama alacak yeterlilikte olacaktır. 1 mayıs günü, diyordu, insan gücü oranı bire beş olarak araplardan yana kayacaktır. Ben Gourion'a duygusallığa kapılmaması için yalvardı. Bir çok yeri boşaltmak gerekiyordu, «siyasal gerekçeler dikkate alınmamalıydı, çünkü bunlar askerî zorunluluklarla uyuşmuyordu.»

☆

İngiliz binbaşısının sinirli sinirli gözlük camlarını silmesini seyreden Nahum Stavy adlı yahudi, «gelip bizi bulmasına yol açan tek neden daha iyi müşteri oluşumuzdur», diye düşünüyordu. İngiliz, Kudüs'ün yahudi kesiminin kuzeybatı sınırını oluşturan bir dizi binadan sorumluydu: Bir Alman hayır derneğine ait olan Shneller Yetimhanesinden. Shaltiel'in genel kurmayından olan Stavy, Haganah'ın bu binalara büyük önem verdiğini ve arapların eline düşmesini hiç istemediğini İngiliz'e anlatmak üzere gelmişti.

İngiliz, başını kaldırıp bakma gereğini bile duymadan yardım etmeye hazır olduğunu, ancak bu yardımın «bir takım masraflara» yol açacağını söyledi. Stavy bu olanağı da düşünmüştü. Akla yakın bir fiyatı ödemeye hazır olduğu, cevabını verdi. Binbaşı iki bin dolardan söz etti. Stavy bir baş işaretiyle kabul etti.

David Shaltiel'in, şimdilik güçlerini seferber etmeye hazır olduğu tek savaşın ilk çarpışması bu pazarlıktı. Sözkonusu savaşı kazanmak için kurnazlığın tüfeklerden, viskinin cephaneden daha fazla önemi olacaktı. Kesin dönemi de İngilizlerin gidişini izleyen birkaç saat içine sığacaktı. O gün stratejik noktalarla boşaltılan tesisleri ele geçirmeyi başaran, şehri yarı yarıya elde etmiş sayılacaktı. Yerleri ve şehrin yönetiminde sağladıkları kolaylıklar dolayısıyla seçilen ve İngilizlerin yıllar boyu Kudüs'ü içlerinden yönettikleri bu binalar Kudüs'e hâkimdi. Merkezde «Bevingrad» vardı, içinde telefon santralıyla birlikte posta merkezinin, emniyet müdürlüğünün, mahkemelerin, belediye hizmetlerinin, cezaevinin, radyo istasyonunun, iki hastanenin, sağlık müdürlüğünün ve bankaların bulunduğu dikenli tellerle çevrili bir çeşit tecrit edilmiş kamp. Kulesiyle koca bir mahalleye hâkim olan İtalyan hastanesi vardı; Eski Şehir'in surlarına hâkim taştan kanatlarıyla Notre Dame de France binası, Allenby ve El Alameyn kışlaları, Kral Davud Oteli vardı. Fazla zorlanmadan bu tesisleri ele geçirmek için, Haganah İngilizlerle sıkı işbirliği yapmak, özellikle de boşaltma plânını ve saatlerini kesin olarak öğrenmek zorundaydı. Binaların çoğu arap ve yahudi kesimlerini ayıran yerdeydi. Yahudi kesiminden girişleri bir dikenli tel şebekesi, engeller ve tahkimatlarla korunuyordu. Buna karşılık arap kesiminden giriş öyle kolaydı ki, Hacı Emin'in adamları son İngiliz askeri de gider gitmez, binaları ele geçirmekte güçlük çekmeyeceklerdi.

Yahudiler için arapları yaya bırakmanın tek yolu, İngilizlerin her binadan arap kesimi yönünde çıkmaları ve hemen arkalarından içeri girilmesini sağlamaktı. Haganah, İngilizleri ikna etme görevini eski Guards binbaşısı Vivian Herzog'a vermişti. Ayrıca Vivian'dan, yahudi dâvasına yakınlık duyan ya da para karşılığı boşaltma tarih ve saatlerini bildirecek olanların listesini çıkarması istendi.

Eski Alman yetimhanesi çok uzak bir yerde olduğundan, İngilizler kesin hareketlerinden haftalarca önce

burayı boşaltmaya karar vermişlerdi. İngiliz binbaşısı söz verdiği gibi bir mart sabahı Nahum Stavy'ye telefon etti.

— Gidiyoruz, dedi. Saat onda Schneller'in kapısında bulunun, para da yanınızda olsun.

Tam saat onda yahudi oradaydı, iki adam birlikte binayı dolaştılar. Sonra binbaşı cebinden bir anahtar destesi çıkardı. Stavy'ye uzattı, o da karşılığında içinde iki bin dolar bulunan zarfı verdi. İngiliz teşekkür etti ve şunları söyledi yalnızca:

— Talihiniz açık olsun!.

Çevredeki binalardan fırlayan Haganah'ın adamları hemen yetimhaneyi işgal ettiler. Araplar, bir çeyrek sonra yeni kiracıların kimliklerini keşfedince, öfkeyle saldırıya geçtiler. Ama çok geç olmuştu. Shaltiel ilk başarısını kazanmıştı. Schneller yetimhanesi Haganah'ın Kudüs'teki ana üslerinden biri olacaktı.

17

İHTİYAR ADAM VE BAŞKAN

Genç yahudi kızı aynada hoşnutlukla kendini seyretti. Sırtındaki gri flânel tayyör, ona evlendikten iki yıl sonra da, Vivian Herzog'un bakışının ilk kez üzerinde durduğu günkü kadar yaraşıyordu. Aura Herzog, çeyizini düzenlerken Kahire'deki büyük Cicurel mağazasından satın aldığı bu elbiseyi giymenin gitgide seyrelen zevkini çıkarıyordu. Herzog'ların o gün önemli bir randevuları vardı. Saat birde, Birleşmiş Milletler görevlileriyle gelen Norveçli albayı yemeğe götüreceklerdi.

Uluslararası örgütü İngilizler hesaplı bir küçümseme, araplar tüfekle karşılamışlardı. Yahudilere gelince, onlar örgütün desteğini sağlama peşindeydiler. En usta temsilcilerinden biri olan Vivian Herzog'u, Norveçli'nin irtibat subayı olarak seçmişlerdi.

Aura Herzog, Yahudi Ajansı'na biraz erken gidip Haganah'daki işiyle ilgili bazı konuları görüşmeye karar verdi. Yemek saatinde de kocasıyla orada buluşacaklardı. Odasından çıkarken, genç kadın şöminenin üzerinde altın küpelerini gördü. Bunları cebine attı. Talihe bak, diye düşündü, Kudüs'lü kadınların inceliğini Norveçli konuğumuza göstermek için gerekli olan da buydu tam.

Patlayıcı madde uzmanı Fevzi el Kutup, Yafa'lı bir genç kızın bileğine takması için bu altın saati Berlin'den satın almıştı. Ama sevgilisinin ona duyduğu ilgi ayrılığa dayanamamıştı, şimdi bu armağan İsviçreli saatçinin her-

halde aklına bile getiremediği duygusal olmaktan çok uzak bir işte kullanılacaktı. Saatin camıyla akrebini çıkarıp ilk elektrik telini yelkovana bağlamıştı. Sonra kadrandaki 6 sayısının üzerine bir iğne saplayıp ikinci elektrik telini bu iğneye iliştirmişti. El Kutup, gri - yeşil Ford'un arkasında gizlenen iki yüz elli kilo T.N.T. yi hoşnutlukla seyrediyordu. Yelkovan gelip iğneye dokunduğunda, beş katlı bir binayı uçuracak kadar güçlü bir patlamaya yol açacaktı.

Ben Yehuda sokağında yaptığı gibi, El Kutup, amatör kimyagerlik tecrübesinden bu yeni patlayıcının gücünü arttırmakta yararlanmıştı. Patlamanın ısısını yükseltmek amacıyla, patlayıcı maddenin gücünü bir cıva, nitrik asit ve tuz ruhu karışımıyla arttırmıştı. Hatta, gerçekleştirdiği ana sistemin çalışmaması halinde iki yol daha düşünmüş, T.N.T.'nin altına basılarak uçurmayı sağlayan bir patlatıcı yerleştirmiş, bir de telâşa düşen şoförün saatteki elektrik tellerini koparması ihtimaline karşılık kontakla bağlantı kurmuştu.

Şoför arabaya atlamak için bir işaret bekliyordu. Her şey hazır olduğunda, yol üstündeki arap, İngiliz ya da yahudi, herhangi bir barajı aşmayı sağlayacak şeyi arabanın sağ ön çamurluğuna takmak için ilerledi. Şimdi arabada bir Amerikan bayrağı vardı. Antoine Davud adlı arap, Birleşik Amerika konsolosluğunun şoförüydü.

Araba yavaşça avludan çıktı. Sonra Kudüs'ün en iyi korunan binasına, Haganah'ın ve dünya siyonist hareketinin genel karargâhı olan gerçek bir kaleye, Yahudi Ajansı'na doğru yöneldi.

Abdülkadir ve bir kuşaktır bütün yurttaşları için, Kral V. George caddesine hâkim olan binanın görkemli cephesi Filistin araplarının başına çöken felâketin simgesi, topraklarını almak üzere gelen zorbaların yeriydi. Karanlık mahzenleri siyonizmin yarım yüzyıllık arşivlerini gizliyordu, bıkıp usanmadan para toplayanlar, Filistin'e yahudi göçünü sağlayanlar, yeni taraftarlar bulanlar ve Birleşmiş Milletler'in desteğini sağlayanlar hep oradan çıkmıştı. Paylaştırma kararından birkaç saat sonra, David

Ben Gourion bu balkondan: «Artık özgür bir ulusuz!» diye bağırmıştı.

Özel güvenlik tedbirleri binanın korunmasını sağlıyordu. Üç metre yüksekliğinde, önünde nöbetçilerin beklediği madenî bir parmaklık binayı çevreliyor ve yere çakılan çelik raylar ender taşıtların avluya girişini engelliyordu. Girişte silâhlı adamlar izin kâğıtlarına bakıyor, Beytlehem'li çekingen bir hristiyan arap işte buraya çeyrek ton T.N.T. sokmaya hazırlanıyordu.

Harekât plânını Antoine Davut teklif etmişti Abdülkadir'e. Her sabah, konsoloslukta çalışan iki yahudi sekreter kızı almak için Ford arabasını Yahudi Ajansı'nın önüne çekiyordu. Nöbetçilerle öyle yakınlaşmıştı ki, birkaç hafta önce kendisine, silâh sağlamanın bir yolunu bilip bilmediğini bile sormuşlardı. Abdülkadir'le anlaşan Davut, onlara hemen birkaç tabancayla elbombası getirmişti.

Sonunda bir gün, arapların beklediği fırsat çıkmıştı. Yahudiler şoförden makineli istediler. Davut yirmi dört saat düşünür gibi yaptı, sonra silâhları meraklı bakışlardan uzak teslim edebilmek için Yahudi Ajansı binasına girmek şartıyla isteği kabul etti.

Dolayısıyla da Ford'un şoförü, en ufak bir güçlükle karşılaşmadan avluya girip arabasını tam Shaltiel'in karargâhının bulunduğu kanadın önüne park edebildi. Arka koltuğun altına gizlenmiş bir torbadan makineliyi çıkardı. Herhalde o güne kadar Haganah'ın aldığı en pahalı silâhtı bu. Nöbetçilerden biri pazarlık sonucu üzerinde anlaşılan parayı getirmeye giderken, Davut yakındaki tütüncüden sigara alıp döneceğini söyledi.

Birden, tam Haganah genel karargâhının önüne şoförü tarafından terkedilmiş arabayı görüp kuşkulanan bir nöbetçi, atılıp el frenini gevşetti ve birkaç metre ötedeki Vivian Herzog'un çalışma odasının önüne kadar itti.

Bu hareket askerin hayatına mal oldu ama kuşkusuz David Shaltiel'in ve genelkurmayındaki subaylardan çoğunun kurtulmasına yol açtı. Ford'un patlaması on üç kişiyi öldürdü. Çalışma odasının yıkıntıları arasında ölmesi gereken kişi bir mucize sonucu sağdı. Arabanın tam

penceresinin altına vardığı sıra, Vivian Herzog doğal bir ihtiyacı gidermek üzere yerinden kalkmıştı. Binanın öbür ucundaki tuvaletten çıkıp yaralılara yardım etmek üzere odalara dalıp çıkmaya koyuldu.

Yıkık dökük olan kendi odasına vardığında bir çığlık attı. Yerde yatan kanlı gövdenin üzerinde gri flânel eteği tanımıştı.

— Tanrım, diye mırıldandı dizüstü çökerken, orada ne yapıyorsun?

Bir inilti Vivian Herzog'a karşılık verdi. Sevgiyle, karısının güzel yüzünden akan kanı silmek için eğildi. Sonra, elinden geldiğince dikkat ederek, Aura'yı cankurtarana götürmek üzere kucakladı.

İki buçuk saat sonra, tam birde, Vivian Herzog Albay Rosche - Lund'u yemeğe götürmek üzere Birleşmiş Milletler binasının kapısına dikiliyordu. Yaralandığı için gelemeyen karısı adına özür diledi ve konuğundan üstünün başının hırpaniliğini bağışlamasını istedi. Sonra birlikte gidip, Yahudi Ajansı'nın etkili kişilerinden Reuven Shiloah'la buluştular. O da Antoine Davut'un koyduğu bombayla yaralanmıştı, bezlerle sarılı olan başındaki dört delikten yalnız gözleri, burnu ve ağzı görülüyordu. Bir kadeh sherry içtikten sonra sofraya geçildi. Norveç'linin şaşkın bakışları o an olağanüstü bir görüntüyle karşılaştı. Herzog karısının kanıyla lekelenen gömleğini ceketinin altında gizlemeye çalışırken, mumyayı andıran Shiloah ince bir kamışla çorbasını içmeye koyuldu. «Bu adamları, İngilizler gittikten sonra ülkemizi yönetecek yetenekte olduğumuza inandırmak gerekiyordu», diye düşünüyordu Herzog. Yemek sırasında ne o, ne de Shiloah, sabah başlarına gelen ve ikisinin de hayatına mal olabilecek felâketten söz ettiler. Bir buçuk saat süreyle, gelecek yirmi yıl içinde Filistin'de kuracakları devlet hakkında besledikleri düşleri anlattılar. Sırf geleceği düşünmek için yaşadıkları amansız günleri isteyerek kafalarından çıkarıp atan bu adamları dinlerken, Norveç'linin gözleri yaşardı.

— Tanrım, diye mırıldandı, sizinki gibi bir ulusu kimse durduramaz.

☆

İki gün sonra, 13 mart cumartesi, Vaşington'da siyonistlerin dâvası bir başka darbe yemek tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Hayim Weizmann'ın odasından gelen telefonla yatağından fırlayan Kansas City'li gömlekçi, iyiden iyiye umudu kesmişti. Uzun yıllardan beri devam eden dostlukları süresince, Eddie Jacobson Harry S. Truman'ın bu kadar öfke ve kırgınlıkla konuştuğunu hiç işitmemişti. Yine ilk kez, eski ortağı istediği bir şeyi geri çeviriyordu. Truman ona, ne Hayim Weizmann'ı ne de herhangi bir başka siyonist lideri kabul etmek niyetlisi olmadığını belirtmişti.

Oysa böyle bir buluşma asla bu kadar gerekli olmamıştı. Birkaç gün önce, Truman, paylaştırma kararının yerine Birleşmiş Milletler'in Filistin yönetimine el koyması yolundaki Dışişleri Bakanlığı tasarısına itiraz etmemişti. Tutumundaki değişikliği de Jacobson'un kendisine yolladığı 20 şubat tarihli telgrafa verdiği cevapla açıklamıştı :«İki buçuk yıldan beri bu durum kafamı kurcalıyor, diye yazıyordu cevabında. Yahudiler o kadar ihtiraslı ve araplarla konuşmak öylesine güç ki, bir şey yapabilmeyi başarmak imkânsız gibi... Her şeyin en iyi şekilde sonuçlanacağını umarım, ama sorunun bugünkü plân çerçevesinde çözümlenemeyeceği sonucuna vardım...»

Mektubun pek cesaret vermeyen havasına rağmen, Jacobson doğrudan Başkan'la görüşmek için Vaşington'a koşmuştu. Ama Amerikalı siyonistlerin baskısı Truman'ı öyle bezdirmişti ki, dostunun çağrısına kulak tıkadı. Cesareti kırılan Jacobson Truman'a veda etmek üzereydi ki, Başkan'ın masasının bir köşesinde on dokuzuncu yüzyıl başının büyük devlet adamı Andrew Jackson'un at üzerindeki küçük heykelini gördü. Bu heykel onu kamçıladı.

— Hayatın boyunca, Harry, bir tek kahramana gönül verdin, diye bağırdı. Andrew Jackson'un hayatını en iyi bilen Amerikalı belki de sensin.

Parmağını atlıya doğru uzatarak devam etti:

— Kansas City'ye yaptırdığın yeni adalet sarayının önüne bu heykeli koydurdun. Evet, çimlerin üzerine, tam binanın önüne koydurdun ve hâlâ orada... Evet Harry, benim de bir kahramanım var, hiç karşılaşmadığım, ama sanırım yaşamış yahudilerin en büyüğü. Hayım Weizmann'dan söz ediyorum. Çok hasta bir adam, gücü kalmamış, neredeyse kör, ama sırf seni görmek ve ulusunun dâvasını savunmak için binlerce kilometre tepmiş de gelmiş.

Jacobson sustuğunda, Başkan'ın parmaklarının sinirli sinirli masasını takırdattığını farketti. Sonra koltuğunu döndürüp bakışını gül bahçesindeki çiçeklerin çıplak saplarına dikti. «Kararını değiştiriyor», diye düşündü Jasobson. Birden, ona yüzyıl kadar uzun gelen bir sürenin ardından, Başkan'ın koltuğu yeniden döndü. Truman gözlerinin içine bakıyordu.

— Kazandın, itoğlu it!.

*

Beş gün sonra, Hayim Weizmann büyük bir gizlilik içinde Harry S. Truman'la görüşmek üzere Beyaz Saray'ın doğu kapısından giriyordu. Bir kere daha, ilk görüşmelerine can veren olağanüstü bir karşılıklı saygı ve sevgi dalgası, konuşmalarına hâkim oldu. Daha çok konuşan Weizmann oldu. Üç ana sorun üzerinde durdu: Silâhlara konan ambargonun kaldırılması, Filistin'e göç ve Amerika'nın paylaştırma kararını desteklemesi.

Başkan, Dışişleri Bakanlığının ilk sorunu incelediği cevabını verdi. Göç konusundaki tutumu her zaman açık olmuştu: Karşı değildi buna. Dolayısıyla da görüşmelerinin varlık nedeni üçüncü nokta konusundaydı. Yaşlı siyonist liderin kalan bütün gücünü ortaya koyarak yaptığı dokunaklı savunma, Başkan'ın kafasında Dışişleri Bakanlığındaki danışmanlarının raporundan daha ağır bastı. Truman ilk görüşüne döndü. Bu ihtiyar adama ve hâlâ Avrupa'daki kampların dikenli telleri ardında bekleyen binlerce yahudiye verdiği sözü tutacaktı. Birleşik Amerika Filistin'in paylaştırılmasını desteklemeye devam ede-

cek, diye söz verdi Weizmann'a.

✡

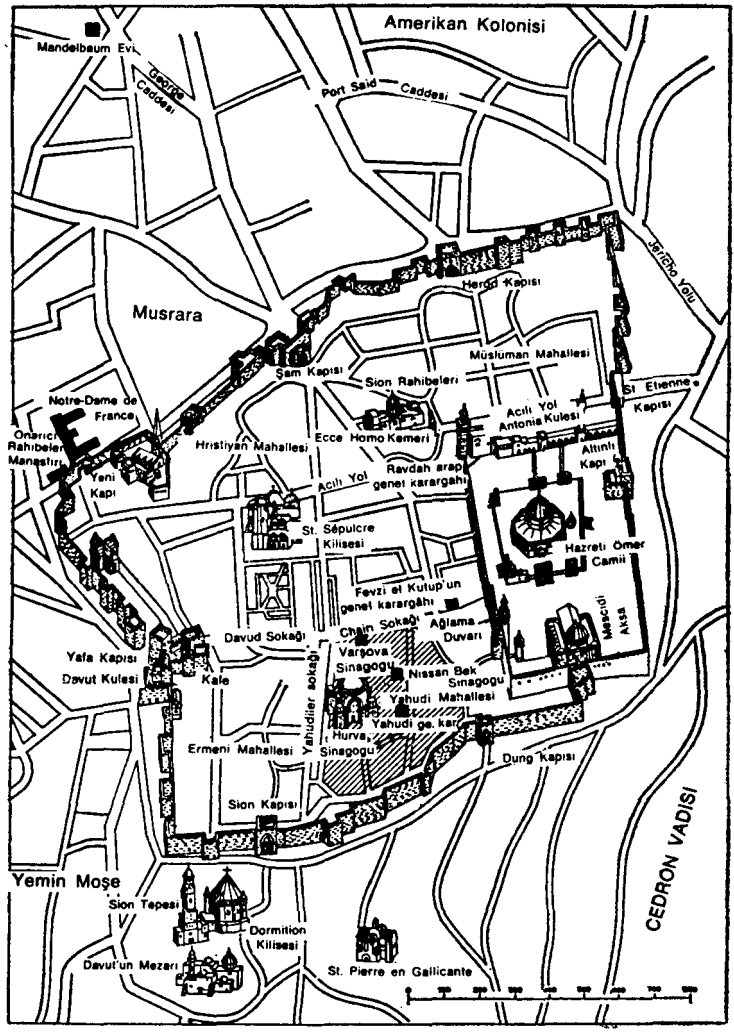
Birleşik Amerika'nın Birleşmiş Milletler baş delegesi Warren Austin, yirmi dört saat kadar sonra Güvenlik Konseyi salonuna girdiğinde bu görüşmeyi hiç bilmiyordu. Birleşmiş Milletler'in Filistin'in yönetimini üzerine almasıyla ilgili, Loy Henderson tarafından yazılan ve Marshall tarafından onaylanan söyleve dört günden beri hazırdı. Dışişleri Bakanlığından hiç kimse Başkan'ın tutumunu değiştirdiğini ve yeniden paylaştırma kararını desteklemeye yöneldiğini bilmiyordu.

Warren Austin Filistin'in paylaştırılmasını süresiz olarak durdurma yolundaki yeni Amerikan tekliflerini resmen açıklarken, salona şaşkınlığın etkilediği bir sessizlik çöktü. Seyircilerin bulunduğu yerde, bir sürü Amerikalı siyonist ağlamak üzereydi. Ardından, önce bir şaşkınlık geçiren arap devletlerinin temsilcileri sevinçlerini açığa vurdular.

Austin, A.B.D. hükûmetinin Güvenlik Konseyinden paylaştırmayla ilgili her türlü çalışmayı durdurmasını ve 15 mayıs günü sona erecek İngiliz mandasının ardından, Filistin'in Birleşmiş Milletler yönetimine bırakılması sorununun görüşülmesi için Genel Kurul'un olağanüstü toplantıya çağrılmasını istedi. Paylaştırma, diyordu, «arapların şimdiki direnmeleri sürüp gittikçe» barışçı yollardan gerçekleştirilemez. Eğer acil tedbirler alınmazsa, diye uyardı meslekdaşlarını, şiddet hareketlerinin kutsal toprakları kapladığı görülecektir. Bu şiddet bütün Orta Doğu'ya yayılabilir ve dünya barışını tehdit edebilir.

Birleşik Amerika'nın yeni girişimi siyonistler için bir ihanet, arapların paylaştırma kararına direnmeleri karşısında bir «pes etme» ydi. Ertesi gün, Amerika'nın bütün sinagoglarında yas duaları okundu. Arap temsilcileri sevinçten coşuyordu: Zaferdi bu, paylaştırma kararı «ölmüş» tü !.

Kudüs'te, kendinden geçen başıbozuk arap birlikleri haberi gürültülü bir baraj ateşiyle karşıladılar, Hacı Emin de Beyrut'tan «Birleşik Amerika'nın er geç erdem ve adalet yoluna döneceğinden asla şüphe etmediğini»

Kudüs'ün surlarla çevrili eski şehir kesimi

açıklıyordu. Öfkesini kapıp koyveren David Ben Gurion söylevi «terkedilmek» le niteledi ve halkına, sırası geldiğinde yahudi devletinin, A.B.D.'nin desteği olsun olmasın, ilân edileceğine söz verdi.

Yine de Austin'in söylevinin uyandırdığı şaşkınlık, hiç bir yerde Beyaz Saray'daki kadar büyük olamazdı. Truman çok üzgündü. Dışişleri Bakanlığının sunduğu tasarıyı onaylarken, bunun açıklanacağı an ve şekle kendisinin karar vereceğini sanıyordu. Bu nedenle, Weizmann'la yaptığı konuşmadan sonra, A.B.D.'nin ilk görüşüne dönmesi ve paylaştırma kararını destekleme sözüne sadık kalması yolunda vardığı kesin sonucu Dışişleri'ne bildirme gereğini görmemişti. Söylevin bir an önce verilmesinde gösterilen telâşın, kendisini zorlamak ve kamuoyu önünde bir oldu bitti karşısında bırakmak amacına yönelen Dışişleri Bakanlığındaki paylaştırmaya karşı kanadın manevrası olduğuna inanıyordu.

Bu hedefe de ulaşılmıştı. Tabiî Başkan Birleşmiş Milletler'deki temsilcisinin açıklamalarını yalanlayamazdı. Zaten Amerikan dış politikasındaki bu mutlak dönüşle otoritesi yeterince sarsılmıştı. Yeni bir dönüş otoriteyi yok etmeye yetebilirdi. Truman tutsaktı. Birleşmiş Milletler yönetimiyle yetinmek zorundaydı.

Yine de Başkan, özel olarak kendi görüşünü ve duyduğu öfkeyi belirtmekte kararlıydı.

— Gidin ve Weizmann'ı nerede olursa olsun bulun, dedi yakın dostlarından yargıç Samuel Rosenman'a. Karşısında ağzımdan çıkan her sözün gerçek düşüncemi yansıttığını söyleyin kendisine. Paylaştırma kararına sadık kalacağımızı söylediğimde, bu sözlere inanıyordum.

Başkan bunun ardından, danışmanlarından birini sorumlulukları tespit etmek üzere soruşturma yapmakla görevlendirdi. Marshall'ın kendisi ve Lovett bile Başkan'ın öfkesinden kurtulamadılar. Warren Austin'in söylevi, bunu yazana, dış yolculuklar konusundaki tecrübesini arttırma fırsatı verdi. Başkan'ın özel bir kararıyla Loy Henderson, çok yükseklerde bir göreve, Nepal başkenti Katmandu'da Birleşik Amerika Büyükelçiliğine atandı.

18

«KADINLAR KÜRKLERİYLE GELSİNLER.»

Kudüs'ün en eskileri bile, bu kadar soğuk bir mart ayı geçirdiklerini hatırlamıyorlardı. Her gece ısı sıfırın altına iniyordu. Sulu kar sağanağıyla iliklerine kadar ıslanan, çoğu kere avuçlarında sıktıkları tüfeklerden ötesini görmeleri mümkün olmayan Shaltiel'in askerleriyle Hacı Emin'inkiler tirtir titriyorlardı. Ama 1948 kışının sonuna doğru, soğuk, çarpışmaların yoğunluğunu azaltmamıştı. Yeni Şehir'den Yafa Kapısına doğru inen Mamillah caddesi gibi bazı yollar, devamlı kurşun yağmuru altındaydı. Bir sabah, yaylım ateşe daha fazla katlanamayan yaşlı bir Alman yahudisi kadın küçük antikacı dükkânında ne var ne yoksa arabasına doldurup çıktı gitti. Elli metre uzaklaşmamıştı ki, surların üzerinden bir arap rahat rahat nişan alıp kadını öldürdü. Birkaç gün sonra İbrahim Dajani adlı arap, caddenin ucuna pusu kuran bir yahudinin aşağı yukarı aynı yerde bir arkadaşını öldürdüğünü gördü.

Haganah komutanı acele, yaşları on sekizle kırk beş arasında erkeklerin sayımını yaptırdı. Kolluklu askerler kimlikleri gözden geçirmek için kahvelerde ve sinemalarda devriye gezdiler. Ana - babalar oğullarının Haganah'a alınmasını önlemek için İngiltere'ye yollamışlardı: Hepsine dörder bin dolar ceza verildi ama çocukların geri getirilmesi yine de sağlanamadı. Haganah'ın gençlik örgütü Gadna'nın eğitimi yoğunlaştırıldı. Terkedilmiş bir arap köyü olan Şeyh Badhur'da devamlı bir kamp kuruldu. Givat Ram —Şef Tepesi— diye adlandırılan bu kamp, mart ortasında iki yüz kız ve erkek barındırabiliyordu.

Yaşı ileri olanlar, sonraları karakollar arasında habercilik yapıyor, daha sakin mevzilerde kendilerinden nöbetçi olarak da faydalanılıyordu.

Yahudi komşularının dayanışmasından ve örgütlerinden yoksun olan Kudüs araplarının her biri, durumu aklına estiği gibi karşılıyordu. On dört yaşında bir çocuk olan Kasım Mugrabi, oturduğu mahalledeki Hacı Emin'in temsilcisine savaşmak istediğini bildirdi.

— Evine dönüp ananın memesini em, sonra da gel gönüllü yazıl! cevabını aldı.

Çok üzülen Mugrabi evine döndü, annesinin çantasından para çaldı ve çarşıya koşup raslayacağı ilk yahudi dükkânına atmak üzere elbombası satın aldı. Bombanın patladığını işitince, «artık bir erkek oldum» diye düşündü..

Bu tür eylemler, orta sınıfı meydana getiren yavaş ve devamlı arap göçünün, Kudüs'te ve Filistin'in geri kalan bölümünde arap savunmasına verdiği zararı önleyemiyordu. Suriye, Mısır ve Lübnan hükûmetlerine yolladığı 8 mart tarihli mektubunda, Hacı Emin, «Filistin'in bir çok evlâdının şehirlerinden kaçıp komşu arap ülkelerine yerleşme eğiliminde olduklarını» belirtiyordu. Arap Yüksek Komitesi, bundan böyle izni olmaksızın hiç bir Filistin'linin ülke dışına çıkamayacağı kararını vermişti. «Savaşın başından beri bütün ülkeyi terkedenler, diye ekliyordu, ulusal çıkar gereğince geri dönmek zorunda bırakılmalıdırlar.» Üç hükûmetten de, hiç bir oturma izninin uzatılmamasını ve komitenin rızasını almadan yeni oturma izni verilmemesini istiyordu.

Yine de, bu kuralı ilk çiğneyen Müftü'nün yakın çevresi oldu. Kudüs'teki Lübnan konsolosu, bakanlığına yolladığı bir raporda, mart başında halkın Arap Yüksek Komitesi'ne karşı gitgide artan bir öfke duyduğunu, siyasî şeflerini ülkeden kaçmakla suçladığını bildiriyordu. Yine aynı acılıkla arap devletleri, «hiç bir etkili yardımda bulunmamak, sözlerini tutmamak ve son yıllar boyunca nep boşuna gözdağı vermek» le suçlanıyordu. Az raslanan bir ileri görüşlülükle, Lübnan konsolosu şu sonuca, varıyordu: «Arap devletleri Filistin araplarına geçerli bir

yardımda bulunur, ya da onları yatıştırmaya girişirlerse daha iyi ederler.»

Durum gitgide ciddileşiyor, günlük hayatta bu hissediliyordu. Yahudi öğrenciler, Esther'in İran'a göçen yahudi halkını ölümden kurtarışını kutlayan Pourim bayramını, sevinçlerinin alışılmış iki aracından yoksun olarak kutladılar. Çatapatlarla mantar tabancaları yasaklanmıştı çünkü. Pek çok aile oturdukları yerin düzenini değiştirmek zorunda kaldı, çünkü o yıl tabancalar gerçek kurşun atıyordu. Yahudi gazeteci Harry Levin ve mahallesinde oturan herkes yataklarını koridorlara taşıdılar. Sami ve Ambara Halidî adlı arap karı - koca, daha emin bir yere sığınmak için yatak odalarını bıraktılar. Kızları Sulafa hüzünle, gül bahçesinin kum torbaları altında kayboluşunu seyretti. Artık aynı tepeyi paylaşan babasının Arap Koleji'yle yahudilerin tarım okulu arasındaki sınır aşılır gibi değildi. Küçük kız, utana sıkıla «şalom» diyerek kaçan topunu kendisine sık sık atan genç yahudilerin derin siperler kazmakta olduklarını görüyordu. Babasının öğrencileri gibi, «ülkelerini yönetmek için eğitilmişlerdi, ama savaşmaya mahkûmdular.»

Kısa süre sonra, şehirdeki başka bir kuruluş da kapıları kapadı. Haganah'ın kısa süre sonra kendi yerini alacağını öğrenen Max Hesse, yemeğinin güzelliği kadar lokantasının ününün yayılmasına yardım eden Bavyera porselenlerini, Mosar bardaklarını ve Vilna gümüşlerini sardı sarmaladı. Böylece arapların, İngilizlerin ve yahudilerin özgürce buluşabildikleri son yer de kayboluyordu.

Bu kargaşalığın göbeğinde, bazı kişiler az raslanır bir sezgi gücü gösteriyorlardı. Postanede memurluk yapan Dov Zwettels adlı bir yahudi, telefon toplamaya başladı. Sırayla terkedilmiş bir sürü işyerini dolaştı, bulabildiği bütün telefonları götürdü. Bir gün yahudi devletinin ihtiyacını gidermek üzere emin bir yere saklanan telefonlarının sayısı, kısa sürede P.T.T.'nin stoklarını aştı. Bu tür yağmalamalar posta hizmetlerinin işlemesini kolaylaştırmıyordu. Bir telgraf postaneden alıcının adresine altı günde ulaşıyordu.

Bazı mesajlar, ara sıra en alışılmamış yollardan ge-

liyordu. Shalom Dror adlı yahudi subayı hayatının en güzel haberini, savaş arabasıyla bir pusuya düşüp hareketsiz kaldığı sıra alıcısından işitti. 1939 yılından beri görmediği annesiyle babası, kaçak bir mülteci gemisiyle Hayfa'ya çıkmıştı. Dror yıllar yılı onları Hitler'in ölüm kamplarından kurtarmak ve Filistin'e getirmek için mücadele etmişti. Ne garip, diyordu kendi kendine, bu mart sabahı kutsal toprağa ayak basıyorlar da bana sevmeyi öğrettikleri vatanın toprağında onları karşılayamıyorum. Dror arabasının çevresinde sürüp giden umutsuz çarpışmadan sağ çıkmayacağına emindi.

Bu çarpışma, Kudüs yahudilerinin hayatına hâkim olan savaşın bir bölümüydü: Yol savaşının. Konvoylarını Kudüs'e ulaştırmak için Haganah'ın ödemek zorunda olduğu bedel, gözleri yuvalarından uğratacak ölçülere ulaşıyordu gitgide. Yiyecek maddeleri artık kırıntı halinde gelmeye başlamıştı. Şehrin yahudi kesimini büyük bir korku sarıyordu, açlık korkusu.

☆

Fransa'nın Kudüs başkonsolosunun karısı Sabine Neuville, masasına hoşnutluk dolu bir bakış yöneltti. O akşam yirmi sekiz Kudüs'lü davetinde unutulmayacak bir yemek yiyeceklerdi. Kendinden motifli ve sırma işlemeli güllerle kaplanmış masa örtüsünden Limoges porseleni tabaklara ve Bakara bardaklara kadar, konukları bekleyen masa şark inceliğiyle Fransız zevkinin mükemmel bir karışımıydı. O akşam, her tabağın önüne konan kartonlarda da belirtildiği gibi, kutsal toprakları kâfirlerden kurtarmak için Haçlıları gönderen ülkenin temsilcisi, dokuz yüzyıl sonra General Allenby'den Türkleri kovmasını isteyen ulus temsilcilerine bir veda yemeği veriyordu.

Napolyon'un Akkâ çıkarmasından, Fransızların Orta Doğu'dan atılması için İngilizlerin yakın geçmişte giriştikleri suçortaklıklarına dek, iki ülke yüz elli yıldır bölgede üstünlüğü ele geçirmek amacıyla çatışmışlardı. Bir bakıma, bu yemek iki tarafın da başarısızlığını ortaya

koyuyordu. Artık burada üstünlük, üzerinde oturdukları topraklar için acımasız ama İngilizlerle Fransızlarınkinden çok daha haklı bir savaş veren iki başka ulusa aitti.

Bu veda gecesi için Kudüs'ün hiç bir başka köşesi Fransız konsolosluğunun yemek odası kadar duygulandırıcı bir çevre yaratamazdı. Madam Neuville'in konukları geniş pencerelerden yahudi mahallesi Montefiore'deki eski evlerin damlarını, daha da ötede, bin yıl süreyle atalarını kendine çekmiş olan şehrin surlarını görebiliyorlardı.

Konuklarına önce güzel bir tavuk suyu sunacak olan Madam Neuville, ardından dülger balığı filetosu, sonra «tam İngilizlerin sevdiği türden» küçük sebzeler ve Perigeux sosuyla sığır eti, en son da kaz ciğeri verecekti. René Neuville, bu şöleni tamamlamak için büyük ün kazanmasına yol açan en seçkin Alsace ve Bordeaux şaraplarını mahzeninden özenle seçmişti. Ama gecenin gerçek sürprizi tatlı olacaktı, yaratıcısı Mösyö Franck —konsolosluğun ahçısı— tarafından «gömlekli zenci» diye adlandırılan krem şantiyi kaplı çukulatalı bir pasta. Oysa bu usta ahçının Fransa'yla hiç bir özel bağı yoktu. Madam Neuville'e çocuklarının yahudi dadısı tarafından tanıştırılmıştı. Beyaz ahçı takkesini kafasına geçirmeden önce, Mösyö Franck başka bir başlık taşımıştı: Alman Afrikakorps subaylarının çelik miğferini.

Madam Neuville, konuklarına ayrılan yerleri son bir kere gözden geçirdi: Önce Sir Alan Cunningham, sonra hükûmet genel sekreteri Sir Henry Gurney, Adalet Bakanı Sir William Fitzgerald, yüksek komiserin iki yaveri, mükemmel Fransızca konuşan iki sevimli genç.

İki saate varmadan, Kudüs'teki İngilizlerin kaymak tabakası, erkekler smokinleri ve nişanları, kadınlar gece elbiseleriyle, dört nefis gümüş şamdanın mumlarıyla aydınlanacak bu masanın çevresinde toplanacaklardı. Kocasının özel koleksiyonunda bulunan şamdanları görünce, Sabine Neuville'in yüzü alaycı bir gülümsemeyle aydınlandı. İngiliz konukları çorbalarını içerken, tam karşılarında her şamdanın ayağına kazılı harfi göreceklerdi.

Bu nefis ve küçümseyici, altın sarısı büyük «N» harfi şamdanların ilk sahibi Napolyon'a aitti.

☆

Neuville'lerin yemek odasından beş yüz metre kadar ötede, Kral Davud Otelinin mazgallı kulesinin hemen ardında, iki arap zorlu bir tartışmaya girişmişlerdi. Tartışma konusu, içlerinden birinin kıskançlıkla göğsünde sıktığı yarı dolu bir viski şişesi gibiydi. İki adamın yanında bir kamyon duruyordu. İngiliz ordusundan çalınan bu kamyon, Fevzi el Kutup tarafından patlayıcıyla doldurulmuş bir başka taşıttı. Bu kez, kamyonun hedefe varması için İngiliz ordusundan kaçan bir askere ihtiyacı olmayacaktı. Bir sürü gönüllü arasından, Fransız ordusunun eski onbaşısı ve herkesin Tunus'lu diye andığı Kadir Mansur'u seçmişti. Viski şişesi de Tunus'lunun ücretiydi. Şişeyi boşaltmaya başlayışındaki hızı görüp dehşete kapılan El Kutup, bin kilo T.N.T.'yi Abdülkadir'in seçtiği hedef yerine bir arap köyüne götürmesinden korkuyordu. Ama şoför de inatla şişesini istiyordu.

— Geri dönersen ağzına bir daha tek damla alkol koymayacağına yemin et! dedi sonunda El Kutup.

Tunus'lu hiç düşünmeden başıyla evetledi. Şişenin geri kalanını bir dikişte içtikten sonra, birden yeni bir istekte bulundu.

— Geri dönersem, sen de bana bir karı bulacağına yemin et!.

El Kutup ona teminat verdi ve kamyona soktu.

Sion tepesinde mevzilenmiş altı makinelinin koruduğu Tunus'lunun kamyonu, zikzaklar çizerek Géhenne vadisine indi, sonra hedefine doğru çıkmaya koyuldu. Haganah nişancıları eski taş evlerin damından Beytlehem yolunu kurşun yağmuruna tutabileceklerinden Abdülkadir bu mahalleyi seçmişti.

Monteriore adlı yahudi mahallesiydi bu, Madam Neuville'in yemek odası pencerelerinden kiremit damları görülen mahalle.

☆

Patlama otuz kadar binayı uçurdu ve Montefiore'de oturanlardan on beş kişiyi öldürdü. Sadece en göz önündeki birkaç evi boşalttıran Haganah'ın ileri görüşlülüğü, mahalleyi daha büyük bir felâketten korudu.

Gürültü kesildiğinde, Madam Neuville yemek odasına koştu. Masanın üstü cam, porselen ve bardak kırıklarıyla kaplanmıştı. Ancak büyük bir rahatlıkla, Napolyon'un şamdanlarının ayakta kaldığını gördü. İçini çekti ve iç telefona doğru yürüdü.

— Sevgilim, dedi kocasına, lütfen konuklarımızı ara. Kadınlar kürkleriyle gelsinler. Yemek odasında cam kalmadı.

☆

Harun ben Cazzi adlı arap, gürültüyle dolu geceyi dinliyordu. Düzenli ama henüz uzak olan motorların uğultusu vadiden yükseliyordu. Adamlarıyla birlikte karanlıkta titreyerek, saatlerden beri bu işareti bekliyorlardı. Yahudilerin toplanma yeri Hulda'dan gelen gizli bir mesaj, yahudilerin Kudüs'e önemli bir konvoy ulaştırmaya çalıştıklarını bildiriyordu.

Ben Cazzi hazırdı. Yolu kesen kayadan ve ağaç gövdesinden barajın üstündeki yamaçlarda, üç yüz arap pusuya yatmış bekliyordu. En yakını yolun kıyısından beş metre ötedeydi, baraja yerleştirilen mayınlar patlamazsa elbombalarını savurup ileri atılmaya hazırdı. İki yandan birer Vickers makineli yola çevrilmişti.

Yahudi Teğmen Moşe Rashkes, başta ilerleyen savaş arabasından peşindeki kamyonların karaltılarını seçebiliyordu. Bir kilometre kadar uzayan bir tırtıl gibi kırk kamyon yüzlerce çuval un, binlerce kutu konserve et, sardalye ve margarin taşıyordu. Kamyonların biri de, Kudüs halkının haftalardır görmediği bir meyva —portakal— taşıyordu. Yüz bin yahudi için, Teğmen Rashkes'in kırk kamyonu birkaç öğün yemekten çok daha büyük önem taşımaktaydı. Hayatî geçidin, denize giden yolun kesilmediğini ispatlayacaktı bu kamyonlar.

Ben Cazzi'nin ilk gördüğü, sabah sisinden ağır ağır

sıyrılan Rashkes'in savaş arabasıydı. Bab el Ued boğazının girişini belirleyen pompalardan altı yüz metre kadar gerideydi.

Rashkes ilk tüfek seslerini, sonra da bir patlamanın büyük gürültüsünü işitti. Barajı zorlayıp açacak kamyon, ilk mayına toslamıştı. Aynı anda, Hulda'yı uyaran konvoy şefinin sesini kulaklıklarında işitti:

— Kuşatıldık, ama ilermeye devam ediyoruz.

Konvoya refakat eden «sandviçler» kısa süre sonra Ben Cazzi'ye o kadar yakınlaşmıştı ki, zırhlı kapakların arasından ateş eden makinelilerin kıvılcımlarını seçebiliyordu. Düdük çalarak, hendekte mevzilenen adamlarına arabaları bombalamalarını bildirdi. Böylece, arabaların içindekileri iyice kapanmak zorunda bırakacaktı.

Hava boğucu bir hal almıştı. Yaylım ateş Rashkes'in savaş arabasını bir dolu fırtınası gibi kaplamıştı. Bir aralıktan saldırganları seçmeye çalıştı, ama yolu tıkayan kaya ve ağaç duvardan başka şey göremedi. Önünde, hendeğin kıyısına devrilmiş olan baraj yıkıcı aracın kalıntısını, onun yanında da Kudüs yolunu iyice kapayan ikinci kamyonu görüyordu.

Konvoyun her yanından delinen lâstiklerin boğuk patlamaları geliyor, ortalığı aydınlatan gün ışığında parçalanan radyatörlerden yükselen küçük buhar bulutlarını seçebiliyordu. Sürüsünün peşinden koşan bir çoban köpeği gibi, konvoy şefi Hillman arabasıyla öne doğru ilerliyor, şoförlere bağırarak arabalarını birbirine yaklaştırmamalarını söylüyordu. Ama arkadakiler ilerlemek istediğinden, konvoy kısa süre sonra Ben Cazzi'nin nişancılarına toplu bir hedef oldu.

Rashkes, baraj devirici aracın içindekileri kurtarma emri aldı. Beş adam, kalıntının imdat kapısından çıkıp savaş arabasına sığınabildiler. Sonra teğmen, yana devrilen ikinci kamyona yaklaştı. Zırhlı şoför yerinin kapısının altından inceden inceye kan sızıyordu. Alevler arka tarafı yalıyor ve şoför yeriyle benzin deposuna doğru yayılıyordu.

Rashkes seslendi ama cevap alamadı. Ateş iyiden iyiye güçleniyordu. Tam yangından uzaklaşması için savaş

arabasına işaret verirken. birden korkunç bir şey gördü: Kapı tokmağı oynuyordu. İki adam savaş arabasından atlayıp kamyona doğru süründüler. Araplar üzerlerine kurşun yağdırırken, kapıyı açmaya çalıştılar.

— İçerden vuruluyor, dedi telâşla kapı tokmağını zorlayan adamlardan biri.

Ama kilit açılmak bilmiyor, kopkoyu kan sızıntısı damla damla yere akmaya devam ediyordu. Alevler iyice yükselip az sonra benzin deposunu yalamaya başladı. Rashkes iki adama kamyondan uzaklaşıp savaş arabasına dönmelerini emretti. Kapı tokmağı yine, belli belirsiz oynadı. Sonra, birkaç sanayi içinde alevler benzin deposunu sardı ve şoför yeri bir alev denizinde kayboldu.

Konvoy kımıldayamayacak halde tıkanıp kalmıştı. Geri dönmeye kalkışan beş - altı kamyon sel çukuruna yuvarlanmıştı. Ne barajı aşmak, ne de yanıp iskelet haline gelen kamyonların çevresini dolanmak sözkonusuydu.

Tüfek seslerini duyan sürüyle köylü, insan avcılarına katılmak için tepelerden koşup geliyordu. Yukarılardan, kadınların tiz çığlıkları onları desteklemekteydi.

— İzaaak! İzaaak, bugün ölüm senin kapında! diye kötü bir ibraniceyle bağırıldığını işitiyordu Rashkes.

Bir saat, iki saat, altı saat geçti. Arabalarda sıcaktan boğulan yahudiler giysilerini çıkarıp attılar. Rashkes'in savaş arabasının cephanesi de tükenmek üzereydi.

Sonunda geri çekilme emri geldi. Hâlâ işleyen kamyonların çoğu, patlak lâstikler üzerinde geri çekilebildi. Felâketten kurtulabilen savaş arabaları, geri çekilenleri korumaya ve kalıntıları uçuruma itip yolu açmaya çalıştılar. Arabası ağır ağır Hulda'ya yaklaşırken, Rashkes arapların yamaçlardan aşağı koştuklarını gördü. Zafer çığlıkları atarak çekirgeler gibi kamyonlara saldırıyor, iskeletlerine varıncaya dek yağmalıyorlardı. Titrek eller un çuvallarına, sardalye ve et sandıklarına yapışıyordu. Kopuk bir gerdanlığın taneleri gibi taştan taşa zıplayan portakallar dört yana yuvarlanıyordu. Yağmaladıkları yükün

altında iki büklüm, sonu gelmeyen köylü sıraları vadiye giden keçi yollarını tırmanıyorlardı. O gece Beyt Mahsir'de, Saris'de, Castel'de, yolunu tepesine asılı duran Yahuda'nın bütün yoksul köylerinde, Kudüs'teki aç yahudilerin umutsuzluk içinde bekledikleri yiyeceklerle karınlar tıka basa doyurulacaktı.

Haganah o gün, altısı kamyon, ikisi savaş arabası, on dokuz araç kaybetti. Hulda'dan yola çıkanların neredeyse yarısını. Adamları tarafından çekilen on dokuzuncu araç, Harun ben Cazzi için zaferinin kişisel bir anısı olacaktı. Bu da konvoy şefinin, Hillman arabasıydı.

Dov Joseph, her zamanki gibi sabaha karşı kırk kamyonluk bir konvoyun Kudüs'e doğru yola çıktığını haber almıştı. Akşam, sekreterlerinden biri konvoyun gelemeyeceğini bildirdi. 29 kasımdan beri ilk kez, bütün bir konvoy şehre ulaşmayı başaramamıştı. Müthiş üzülen Joseph koltuğuna gömüldü. Açık bir gerçek kafasında yer etti:

— Bu kez, kuşatıldık.

19

«CEHENNEMİN ORTASINDA BİR EV»

Topluluğun yaşadığı binalar, neredeyse insanların göçü kadar eski bir yola hâkimdi. Davud'un şehri Kudüs'le Hebron (El Halil) arasında, tam yarı yola raslayan küçük bir Rus manastırının batısında uzanıyordu bu evler. Aylardan beri oradaki dört yüz elli kadın, erkek ve çocuk kuşatılmış halde yaşıyordu. Kfar Etzion'a bağlı dört kibbutz Kudüs yakınlarını koruyordu. Ama yerleri öylesine göz önünde ve şehrin yahudi kesimiyle bağları öylesine zayıftı ki, David Shaltiel başkomutanlıktan buranın boşaltılmasına izin verilmesini istemişti.

İbrahim sürülerini buranın çıplak tepelerinde gezdirmiş, Davud Kudüs'ü ele geçirmek ve Yahuda kabileleriyle İsrail'inkileri birleştirmek için bu tepeleri aşmış, Josaphat savaşçıları Moabit'lere karşı kazandıkları zaferden ötürü Tanrı'ya şükretmek için bu tepelerde toplanmıslardı.

İbranî halkının şeflerinin beşiği olan bu tepeler, yüzyıllar sonra ateşli ve bazan savaşçı bir arap milliyetçiliğinin kalesi haline gelmişti. Çok eskiden beri bir yahudi bilim ve fen ocağının varlığına rağmen, başkent Hebron arap bağnazlığı konusunda kuzeydeki benzeri Nablus'la yarışıyordu. Kısa süre önce, 1929 karışıklıkları sırasında, aşağı yukarı savunmasız olan yetmiş haham şehrin Müftü'ye körü körüne bağlılığının bedelini hayatlarıyla ödemişlerdi. 1936 yılında yeni bir arap ayaklanması, son yahudileri de babaları İbrahim'in yattığı bu şehirden kaçırmıştı.

Kfar Etzion'u meydana getiren dört kuruluş, atala-

rın ülkesinden yeniden yahudi varlığını hissettirmek ve aynı zamanda Kudüs'ü korumak amacıyla bir ileri karakol kurmak için girişilen inatçı çabaya tanıklık ediyordu. Hebron yöresindeki araplar için, Kfar Etzion yüzyıllar boyu tümüyle kendilerine ait olan topraklara bir yabancı sızmasıydı.

1928 yılında bir arap şeyhi bu toprakları Kudüs'te yaşayan bir grup sofu yahudiye satmıştı. On kadar aile buraya yerleşecekti, ama 1929 kıyımı bu ilk girişimi başarısızlığa uğrattı. Zengin bir yahudi toprak sahibi araziye sahip oldu, komşu köylerden satın aldığı topraklarla genişletti ve bir limon bahçesi kurmak için kırk işçi getirtti. 1936 yılında çıkan karışıklıklar yahudilerin bu bölgeye yerleştirilmesini geçici olarak erteledi.

Toprağın arapların eline geçmesini önlemek için, Ulusal Yahudi Fonu geleceği düşünerek talihsiz toprak sahibinden buraları devraldı. Hatta 1939 yılından beri bu kesimde yahudilerin toprak sahibi olmalarını engelleyen İngiliz Beyaz Kitabı'nın hükümlerini de, kanunun bir boşluğundan yararlanarak atlatmayı başardı. 1942 yılında İngilizler tarafından bir kampa konulan komşu Alman benediktin papazlarının topraklarıyla binasını da satın aldı. Sonraki yılın bir nisan gecesi, on erkekle üç kadın buraya gizlice yerleşti. Kfar Etzion doğmuştu. Siyonistler tarafından yahudilerin Filistin'e yerleştirilmesiyle ortaya çıkan örgütün —kibbutz'un— mükemmel bir örneği olacaktı. Bu ilk çiftçiler 1934 yılında Polonya'da kurulan bir dinsel örgüte bağlıydılar. Bağlı oldukları örgütün doktrini, Torah ilkelerine kesinkes uymakla ortak bir çalışma düzenini bir arada öngörüyordu. Kfar Etzion'un hiç de konuksever olmayan tepelerinde, yedi amansız yıl süresince Samiriye'nin nankör toprağını işleyerek bir çiftlik kurmayı başardılar. «Kardeşlerimiz Avrupa'da korkunç bir alınyazısıyla boğuşurken, diyordu içlerinden biri Kfar Etzion'a yerleştiği gece, biz hayatta kalacaklar için bir barınak yapmak üzere buraya geldik.»

Kehanetin böylesine gerçeğe yakın olduğu az görülmüştü. İki yıl sonra, öncülerin yanında yeni bir hayata başlamak üzere iskelet haline gelmiş altmış kadın ve adam

Kfar Etzion'a geldi. Dinsel bir bağdan öte, bu kez dış görünüşlerindeki bir benzerlikle, kamplara atılan yahudilerin etine kazınmış kimlik numaralarıyla birleşiyorlardı. On dokuz yaşında bir Çek genci olan Akiva Levi, yeni yetmeliğinin tümünü Silezya'daki bir ölüm kampında bulunan gaz odalarının kapılarında geçirmişti; sarışın ve çok güzel bir kız olan Zipora Rosenfeld Auschwitz'den geliyordu; ve Varşova gettosu Natanael Steinberg'in gözlerinde yanıyordu hâlâ. İzak Ben Sira için kasvetli bir yolculuğun sonuydu bu. Kfar Etzion'un on üç kurucusundan biri olan Ben Sira, savaş sonunda ailesinden hayatta kalanları aramak için Avrupa'yı dolaşmıştı. On iki kız ve erkek kardeşinden ancak beşini bulabilmişti. İçlerinden dördü, Ben Sira ailesinin bir kolunu Kfar Etzion tepelerinde yaşatmak için kendisiyle gelmişlerdi.

Zor bir hayat yeni gelenleri bekliyordu. Kırbaç gibi yakan bir rüzgâr kışın tepelerin arasına dalıyor, buz gibi sisten bir kefen tepeleri sık sık görünmez kılıyordu. Yazın da toprağı kurutan ve insanları yere deviren acımasız bir güneş vardı.

İki yıl süreyle, topluluk manastırın sarnıçlarına toplanan kış yağmurlarının sularıyla geçindi. Üstelik bu su o kadar azdı ki, bitkilere öncelik tanımak gerekiyordu. Her metre kare toprak taşlardan kazanılıyor, elle temizleniyor ve devamlı tesviyeyle aşınmadan korunuyordu. Ancak bağlarla meyva ağaçlarının bu kayalık toprakta gelişip ürün verebileceği gecikmeden anlaşıldı.

İlk sürgünlerin ekimini büyük bir tören belirledi. Gelecekte yemiş bahçelerinin gelişeceği her evlek önünde bir araya gelen topluluk, üyelerden biri tarafından özel olarak hazırlanan yemini bir ağızdan hararetle etti.

— Tepelerimizden verimsizliğin utancını kovmadıkça, dedi Kfar Etzion çiftçileri, buraları meyva ve ağaçla kaplamadıkça, rahat, huzur tanımayacağımıza ant içeriz.

Doğal güçlüklere inançlarının özel katılığından ortaya çıkanlar ekleniyordu. Kutsal günlerde ineklerin sağılabilmesi için çok karışık bir yol bulunması gerekti. Çiftçiler, kıraç toprağa alışkın badem ağaçlarına yapılacak

elma aşısının ağaçların daha çabuk gelişmesini sağlayacağını biliyorlardı. Ama Torah birbirine yabancı türlerin her türlü birleşmesini yasakladığından, bu tekniği uygulamak için Kudüs'teki en yüksek dinsel yetkililerin işe karışması gerekti. Torah dördüncü yıl dolmadan meyvaların toplanmasını da yasakladığından, çiftçiler tarım dışında gelir kaynakları aramak zorunda kaldılar. İlkbahar ve yaz aylarında çadırlara yerleşiyor ve evlerini kırda birkaç gün geçirmek isteyen Kudüs'lülere kiralıyorlardı.

Bütün bu engellere rağmen, ilk kibbutz durmadan gelişti. Nüfusu da aynı şekilde arttığından, Kfar Etzion çekirdeğinin çevresinde üç kibbutz daha kuruldu: Massuot, Ein Tsurim ve Revadim. Birbiriyle yakından ilgili bu dört kuruluş, resmen Etzion Bloku adını aldı. Ama topluluğu belirleyen Kfar Etzion adı bir alışkanlık olarak kaldı.

Filistin'in bütün bölgelerindeki yahudiler tarafından büyük sevinçle karşılanan paylaştırma kararı, Kfar Etzion'da sınırlı bir neşe uyandırdı. Birleşmiş Milletler'in harita uzmanları, üzerinde yaşıyanların verimli kılmak için büyük çaba harcadıkları tepeleri kurulacak yahudi devletinin sınırları içine katmamışlardı.

Bu karar amansız bir kışın başlangıcını belirledi. Topluluğun ulaşım konusunda ortaya çıkardığı tehlikenin bilincine varan, haklı olarak da Kfar Etzion'un tarımsal olduğu kadar askerî nedenlerle meydana getirildiğine inanan araplar hemen saldırıya geçtiler. Birleşmiş Milletler kararı üzerinden iki hafta geçmemişti ki, yiyecek taşıyan bir konvoy Beytlehem çıkışında pusuya düştü. Konvoydaki yirmi altı kişiden onu öldü, bütün araçlar işe yaramaz hale getirildi. O günden beri de, Kfar Etzion kuşatılmış haldeydi.

5 ocak günü, kadınların çoğunluğuyla çocuklar İngilizlerin refakati altında Kudüs'e gönderildi. Birkaç gün sonra, yüzlerce arap bir araya gelip saldırıya geçti. Bir gün süren zorlu çarpışmalardan sonra püskürtüldüler ama o gece, sinagog ve kültür merkezi olarak kullanılan Neveh Ovadia'da— Tanrı emekçisinin evi— biri kibbutzun günlüğüne şunları yazdı: «Bir dizi mucize bizi bu-

gün kurtardı, ama ne kadar zaman dayanabiliriz? Çılgına dönmüş arap denizinin ortasında minicik bir yitik adayız.»

Dört gün sonra, Neveh Ovadia'nın zemini Kudüs'ten oraya ulaşmak amacıyla yola çıkan Haganah'a bağlı otuz beş öğrencinin parçalanmış gövdelerine morg oluyordu. Bu, arapların yahudileri uğrattığı en kanlı yenilgiydi.

İlkbahar kışın yerini alırken, çiftçiler ve takviye olarak yollanan Palmach'a bağlı gençler, tarla işlerini bırakıp kayalık toprak üzerinde yeni dikenli tel şebekeleri kurmaya ve barınaklarla siperler kazmaya koyuldular. Uydurma bir de uçuş pisti yaptılar ve tecrit edilen topluluk çok eski aramî duasındaki vaadin, kurtuluşun göklerden geleceğinin gerçekleştiğini gören ilk yahudi topluluklarından biri oldu.

Bu güç hayatın da sevinçli yanları vardı yine. İlkbaharla, tarlalar pırıltılı bir yabanî çiçek halısı halini alıyordu. Her gece, İzak Ben Sira kavuştuğu kız ve erkek kardeşleriyle bu tarlalarda gezintiye çıkıyor, birlikte kollarını girit lâleleri, çiriş otları, sarı amberler ve fulyalarla dolduruyorlardı. Pourim bayramı geldi çattı. Çocuklarının yokluğunda, geleneksel eğlentiyi çiftçiler düzenlediler. O akşam Neveh Ovadia'da toplanıp, gösteri sona erdiğinde sağlığa kadeh tokuşturdular. Kaldırılan hiç bir kadeh onlar için bu denli umut yüklü olamazdı. İlk ürün aldıkları ilkbahardı bu.

O sıra, Kudüs'te Haganah şefleri Kfar Etzion'un kaderini tartışıyorlardı. Halkın meyva bahçelerinde yetişen ilk meyvaları toplamaları onların vereceği karara bağlıydı.

Dov Joseph tahmininde yirmi dört saat yanılmıştı. Teğmen Moşe Rashkes'in kamyonlarının Bab el Ued'de yok edilmesi Kudüs kuşatmasının başlangıcı değildi tam olarak. Arap çoğunluğu hâlâ önceki gün kazanılan zaferi kutlarken, altmış araçlık bir konvoy ciddi bir direnmey-

le karşılaşmadan ertesi gün yerine ulaştı.

Bu hiç beklenmedik geliş, konvoyların korunmasında kullanılan zırhlı araçların büyük çoğunluğunu Kudüs'e topluyordu. Ertesi gün kutsal cumartesi olduğundan konvoy yoktu, bu savaş arabalarıyla boş kamyonlar Tel - Aviv'e dönmeden yirmi dört saat bekleyecekti. Haganah araçların varlığından yararlanıp Kfar Etzion'a büyük ölçüde yiyecek, silâh ve cephane yollamalı mıydı?

David Shaltiel ve yardımcısı Elie Arbel buna karşıydılar. Tehlike çok büyük, diyorlardı. çünkü Kfar Etzion'un üç ay yaşamasını sağlayacak iki yüz ton mal kırk kamyonla yirmi savaş arabası gerektiriyordu.

— Araçların yüzde otuzuyla ellisi arasında bir kaybımız olacak, dedi Shaltiel. Çılgınca bir bedel bu.

Savaş arabaları böyle bir tehlikeye atılmayacak kadar değerliydi. Israrla öğütlerini yeniledi. Kfar Etzion boşaltılmalı ve oradaki güçler Kudüs'e çekilmeliydi.

Ama Tel - Aviv'de, Haganah'ın harekâtını yöneten genç arkeolog bu görüşte değildi. Yigael Yadin için Kfar Etzion hayatî bir mevzi, «güneyden gelecek bir saldırıya karşı Kudüs'ü koruyan bir kaleydi.» Dolayısıyla da David Shaltiel'den, Kudüs'te ne bulabilirse kamyonlara doldurmasını ve bir konvoy düzenlemesini rica etti. Konvoyu yönetmek için de, Semiramis Oteli'ni uçuran Michel Şaşam'ı ona yolladı.

Başarı, işin mümkün olduğu kadar kısa sürede gerçekleştirilmesine bağlıydı. Kfar Etzion'da verilecek molanın on beş dakikayla —bir dakika fazla değil— sınırlanması kararlaştırıldı.

—Bu programa dakikası dakikasına uyulmazsa, dedi Arbel, araplar dönüş yolumuzu kesecek zamanı bulurlar.

Harekâtın her anı bir saat dakikliğiyle düzenlendi. Çiftçi toplulukları kamyonları kibbutza çıkan yolda bekleyecek, araçlar binaların olduğu yere varmadan boşaltma işlemini başlatacaklardı. Dört refakat arabası Kfar Etzion çevresinde devriye gezmek ve bu akrobatik boşaltma sırasında arapları uzakta tutmak için arkada kalacaktı.

On beş gün önce İngilizlerden satın alınan eski Alman Schneller yetimhanesi, toplanma yeri olarak seçildi. Tonlarla yiyecek, ilâç, cephane, çimento, demir putreller, dikenli tel yumakları ve mazot alelacele avluya yığıldı.

Palmach'ın 6. taburuna bağlı yüz kadar kız ve erkek konvoyun korunmasıyla görevlendirildi. Haganah'ın o güne kadar yol üzerinde gösterdiği ateş gücünü arttırmak için, Shaltiel kendi birliklerini en iyi silâhlarından yoksun bırakmaya razı olmuştu. Refakatçilerde on sekiz ağır makineli, iki havan, kırk beş hafif makineli ve kırk yedi yeni tüfek vardı. İki yüz ton malı taşımak için vinçli bir baraj yıkıcı kamyon, dört zırhlı otobüs, kırk kamyon ve on dokuz savaş arabası —aşağı yukarı bütün işe yarayan araçlar— harekete geçirildi. Dört verici, radyo bağlantısını sağlıyordu. Hatta çok değerli Auster keşif uçaklarından biri bile Michel Şaşam'ın emrine verildi.

Hareket için sabahın altısı seçilmişti. Yahudiler arapların 27 marta raslayan paskalya cumartesisi —kutsal gün— kendilerini beklemeyeceklerini umuyorlardı.

Bütün gece eski yetimhanede, tehlikeye düşen bir karınca yuvası gibi çalışıldı. Ama harekâtın büyüklüğü sorumluları çok aştı. Sabahın altısında hâlâ doldurulacak on iki kamyon vardı. Konvoy saat sekizden biraz önce hazır oldu ancak.

Motör gürültüsüyle Kudüs'ün yarısını uyandırmakta olan uzun araç dizisini seyrederken, Elie Arbel bu işin ürkütücü sonuçlarının bilincine vardı. Konvoya komuta eden subayı yakalayıp son birkaç talimatı da verdi. Bir kere daha harita üzerinde yolun en tehlikeli bulduğu ve boşaltma sırasında özel bir dikkatle kollanması gereken noktalarını gösterdi. Parmağı sonunda Süleyman'ın Çeşmelerinin hemen ötesinde bulunan bir eğri üzerinde durdu.

— Dikkat edin, diye üsteledi, araplar burada tepenize çullanmaya çalışacaklar.

Kalabalığın alkışlarıyla cesarete gelen ağır araç dizisi, Kudüs'ten çıkıp kırlara yöneldi. Raşel'in Mezarı ve Mar Elias Rum manastırının önünden geçti. Beytlehem'in girişindeki karakolda nöbet tutan araplar, şaşkına dönüp telâşla tahtaperdelerin ardından kaçtılar. Kudüs'teki yahudi genelkurmayı radyoyla konvoyun ilerleyişini devamlı izliyordu. Süleyman'ın Çeşmeleri, ardından tehlikeli dönemeç aşıldı. Doksan dakikanın sonunda, baştaki kamyonlar asfalt yoldan ayrılıp Kfar Etzion'a doğru tırmanan yola girmek üzere sağa sapıyorlardı. Kimse bir tek silâh sesi işitmemişti.

Çiftçiler onları zafer kazanmış kişiler gibi karşıladılar. Kamyonlar öyle çabuk boşaltıldı ki, on beş dakikalık süre aşılmadı. Kudüs'te Haganah şeflerinin güveni geri geliyordu. Bu ani çıkış bir başarı olmaya adaydı. Konvoy saatinde geri dönecekti.

Ama Kfar Etzion'la Kudüs arasındaki tepelerde, kader tersine bir yarış başlatmıştı.

Mar Elias Rum manastırının bir penceresinden, Kudüs'ün güney kesiminde Abdülkadir'in yardımcılığını yapan eski polis müfettişi Kemal İrekat, konvoyun geçişini hoşnutlukla izlemişti. Günlerden beri bunu bekliyordu. Hebron'a kadar adamlarını yol boyuna dizmiş ve patlayıcı madde yerleştirmişti. Konvoyu Kfar Etzion yolunda değil, dönerken, her türlü yardımdan en uzak noktada bulunduğu sıra pusuya düşürmek niyetlisiydi.

İlk kamyonlar kibbutzun kapılarından çıkmadan, Kemal İrekat'ın habercileri halkı ayaklandırmak için köyden köye koşuyordu. İrekat da pusunun kurulduğu noktaya bir an önce varmak için bir motosiklete atlamıştı. Saat dokuz buçuktu. Tuzağı yerleştirmek için iki saate ihtiyacı olduğunu biliyordu.

Kudüs'te alıcının başına toplanmış bulunan Shaltiel, Arbel ve İkinci Büro şefi İzak Levi, artan bir sabırsızlıkla konvoyun neden yola çıkmadığını merak ediyorlardı. Shaltiel Şaşam'ı aradı.

— Hichel, diye yalvardı, Tanrı aşkına elinizi çabuk tutun!.

Kamyonların boşaltılması ve yeni gelenlerin yerle-

rini aldığı Palmach'ta görevli doksan öğrencinin zırhlı kamyonlara bindirilmesi plânlandığı şekilde gerçekleşmiş, ancak beklenmedik iki olay mekanizmanın işlemesini geciktirmişti.

Bunların ilki Tel - Aviv'den Şaşam'a verilen emirdi. Bu emir uyarınca Şaşam'ın, birkaç gün önce Kfar Etzion'a inerken devrilen küçük uçağı Kudüs'e götürmesi gerekiyordu. İkincisi de Kfar Etzion'dan ayrılmasına izin verilen tek yaratığın kamyona binmekte gösterdiği ani ve inatçı direnmeydi. Beş altı çiftçinin ortak çabalarına rağmen Kfar Etzion'un damızlık boğası Zimri, Shaaron ovasının daha emin otlaklarına gitmek üzere yola çıkmayı reddediyordu.

İrekat'ın çağrısı da bu arada bütün tepelere yayılıyordu. Müezzinler haberi yaymak için minare şerefelerine çıkmışlardı. Ailenin silâhını kapıp savaşa katılmak üzere babalarla oğullar kavga ediyorlardı. Atla, kağnılarla ya da pırıl pırıl Amerikan otomobillerinde, eşek sırtında ya da yürüyerek, Nahlin, Beyt Facar, Allul, Artas, Beyt Sahur ve Beyt Cala köyleri yığın yığın yola akıyorlardı. Mermi harcamakta sabırsızlanan kahvelerde ve çarşılarda toplanmış halkı, kamyonlar Beytlehem ve Hebron sokaklarından topluyordu.

Bu büyük telâş aynı anda, arapların hem askerî gücünü hem de güçsüzlüğünü yansıtıyordu. Bütün bu heyecanda en ufak bir lojistik tasası yoktu. Kimse yiyecek, su ya da sargı bezi almayı düşünmüyordu. Belli bir talimattan ve gereken sayıda subaydan yoksun olan halk, silâhını raslayacağı ilk hedefe boşaltmak üzere koşuyordu. Onar, yüzer, biner kişilik topluluklar halinde durmadan koşuyorlardı.

Coşkun, düzensiz, denetlenmesi olanaksız bir saldırıydı bu. Pusuyu kurduğu noktaya varmadan çok önce, İrekat yolu koca koca kayalarla kapamış bulunan bir köylü topluluğuna rasladı. Plânını uygulama olanağından yoksun kalarak, adamlarını patlayıcı maddelerle birlikte çağırmak zorunda kaldı. Köylülerin içgüdüleriyle seçtikleri bu dönemeçte pusu kurulacak demekti.

Bu ürkütücü hareketi küçük keşif uçağının kanatla-

rı altında keşfeden Daniel Beckstein adlı yahudi, Kudüs'e haber verdi. Konvoyun hemen dönmesi gerekiyordu. Birkaç dakika geçerse çok geç olacaktı.

Shaltiel'in genel karargâhında gerilim artıyordu.

— Hareket edin! Niçin yola çıkmıyorsunuz? diye yalvarıyordu Haganah şefleri sırayla.

Ama Kfar Etzion'da çiftçiler, uçağın yüklenmesi sorunuyla ve Zimri'nin kötü niyetiyle mücadeleye devam ediyorlardı.

İngiliz yetkilileri de, artık hazırlanmakta olan dramdan haberliydiler. Haganah'ın, emrindeki görevlilere haber vermeden bu konvoyu yollamaya cesaret etmesi karşısında öfkeye kapılan Kudüs Emniyet Müdürü, hemen yardımcılarından birini Yahudi Ajansı'na yollayarak her türlü harekâta son verilmesini istedi. Aksi halde bütün sorumluluk yahudi yetkililerin olacaktı. Shaltiel, saatinde yola çıkılmadığı için bir an konvoyun hareketini durdurmayı düşündü. Ama Kudüs'e sonraki günlerde yiyecek ve cephane taşınmasını sağlayacak bütün o, savaş arabalarını Kfar Etzion'da bırakamazdı.

Bir saat, bir buçuk saat geçti. Her geçen dakika vericinin başında duran sessiz gurubun kötümserliğini arttırıyordu. «En kötüsü de başımıza gelebilir», diye düşündü Arbel. Devriye gezen dört zırhlı araba, araplar iyice kalabalıklaştığı için onları uzak tutmayı başaramadıklarını bildirdiler.

Sonunda Kfar Etzion konvoyun yola çıktığını haber verdi. Saat on bir buçuktu. Öngörülen on beş dakika yerine, mola iki saat sürmüştü. Tam tamına arapların şefi Kemal İrekat'ın dönüş yolunu kesmek için uygun gördüğü süre.

Arabalardan biri en önde gidiyor, ardından vinçli baraj yıkıcı taşıt geliyordu. Yüz metre arkada ilk boş kamyonlar, sonra Palmach'ın adamlarını taşıyan dört zırhlı otobüs, en arkada da geri kalan taşıtlar vardı. Savaş arabaları konvoy boyuna çoban köpekleri gibi yayılmıştı. Bunlardan biri de inatçı boğayı taşıyan son kamyonun ardına geçmişti. Komutan arabası devamlı Shaltiel'in genel karargâhıyla bağlantıdaydı.

Baraj yıkıcı güçlük çekmeden ilk barikatı, sonra ikinciyi ve üçüncüyü yardı. Öteki üç barikat da kolaylıkla aşıldı. Kuşkuyu rahatlama izliyordu. Tam o sıra, öncekilerden çok daha önemli olan yedinci engel göründü. Zorlu bir yaylım ateş altında, baraj yıkıcı, yolu tıkayan koca kayaları devirmek için ilerledi. Ama tam işe girişeceği an, bir kaya seli yola aktı. Kayaların altında kalan dev araç takla atarak hendeğe devrildi. Sürücüsü şoför yerinin arka camından, bütün konvoyun başı kesilmiş yılan gibi son bir debelenmenin ardından hareketsiz kaldığını gördü. Arapların yaylım ateşi duran araçlara yöneldi. Patlayan lâstiklerin gümbürtüleri mermi ıslıklarına karışıyordu. Tuzak yahudilerin üzerine kapanmıştı.

— Bulunduğunuz yer neresi? diye sordu Kudüs.

— Nebi Daniel.

Arbel ürperdi. Nebi Daniel yol kıyısında bulunan eski bir arap evinin adıydı, dört saat önce konvoy şefine gösterdiği Süleyman'ın Çeşmeleri'ndeki uğursuz dönemecin orada.

☆

Aynı gün Kudüs'ün batısındaki tepelerde başka bir yaylım ateş ortalığı çınlatıyordu. Komşu köyden küçük El Meliha kasabasına sekiz yüz kişinin gelişi coşkunlukla, silâhlar atılarak karşılanıyordu. Keys aşiretinin kırmızı kadife giysisi içinde heyecandan titreyen, El Meliha büyüklerinden birinin küçük kızı Aliye Derviş, bu gürültüyü gururla dinliyordu. On beş yaşındaydı henüz ama bu gürültüler çocukluğunun sona erişini kutluyordu. Komşuları onu almaya geliyorlardı. Şen ve gürültülü bir kafile halinde, Aliye'yi daha sonra köylerine götüreceklerdi. Hayatında hiç görmediği bir adam, yakışıklı taş ustası Muhammet Musa Zaharan köyde bekliyordu. Mart ayının bu cumartesi günü, Aliye Derviş'in hayatında en unutulmaz gün olacaktı. Bugün onun düğün günüydü.

Başlarında muhtarları olduğu halde, kolları tuzlu badem ve şekerleme yüklü atlılar El Meliha'ya girdiler. Kadınlar düğün için kiralanmış eski otobüslerle arkadan

onları izliyorlardı. Aliye Derviş altın koşumlu bir ata bindirildi, sonra babasının ellerine verdiği uzun kılıcı yüzünü gizleyen beyaz duvağa yapıştırdı. Kocasının kılıcın ucuyla duvağını aralayacağı ve simgesel olarak kendisine sahip olacağı ana kadar böyle duracaktı.

Kafile yola koyuldu. Erkekler ney ve bir çeşit gitar olan **kakabe** çalanların çıkardığı çatlak seslere uyup bir düğün şarkısı tutturmuşlardı. Genç gelinin ardında, yerleşeceği köyün kadınları saten ya da işlemeli kadifeden uzun giysilerini dalgalandırarak geleneksel düğün dansı **zafeh**'i yapıyorlardı.

Genç arap kızının yerleşmek üzere yola çıkacağı köy, El Meliha'dan ayıran derin boğazın öteki yakasında ve kayalık bir tepenin üzerindeydi. Çiçek açmış badem ağaçlarıyla kaplı yamaçlarında geniş beyaz yarıklar vardı. Uzun yıllardan beri köyün başlıca zenginliği olan ve ününün yaygınlaşmasını sağlayan taş ocaklarıydı bunlar. Aliye'nin nişanlısından önce bu taşı birkaç kuşak insan işlemiş, kalemlerinin ustalığı bütün Orta Doğu'ya nam salmıştı. Kudüs'ten Bağdat'a kadar, incecik işli sarı taşları bu ocaklardan çıkmış birkaç eviyle öğünmeyen şehir pek azdı.

Bu köyde yaşayan araplar, her çağda Givat Shaul, Motza ve Montefiore köylerinde yaşayan yahudi komşularıyla dostluk ilişkilerini sürdürmüşlerdi. Birbirlerinin bayramlarına katılır, danseder, şarkı söyler ve kahveyle rakıyı birlikte içerlerdi.

1948 yılının bu karışık ilkbahar mevsiminde bile, Aliye Derviş'in yeni yuvası Kudüs kapılarında garip bir cennet olarak kalabilmeyi başarmıştı. Kurucusunun adını taşıyan köyün halkı, kibarca ama kesinlikle, Müftü'nün adamlarına sakin hayatlarını bozmalarını yasaklamışlardı.

Köyün adı Deir Yasin'di. Bir trajedinin simgesi olacak ad.

☆

Yahudi konvoyunun barajı zorlama konusunda en

ufak umudu kalmamıştı. Araplar tuzağa düşen araçlara üç yüz metre kadar yaklaşmışlardı, şöförler oturdukları yerden birbirlerine bağırdıklarını işitebiliyorlardı.

Bütün konvoyu mahvolmaktan kurtarmak için, şefleri Kfar Etzion'a çekilme emri verdi. Ama araçların çoğu için artık geç olmuştu. Beş zırhlı araba ve otuz beş kişiyle beş kamyon geri dönebilmeyi başardı. İnatçılığı konvoyun hareketini acı bir şekilde geciktiren boğa Zimri de bunlardan birindeydi. Hayvan kurşunlardan korunan otlakları hiç göremeyecekti. Kendisini yetiştiren yahudilerin kaderini paylaşmaya mahkûmdu.

Tuzağa düşen yüz seksen kadın ve adam için son kurtuluş umudu, dönemece adını veren terkedilmiş eve çekilmeyi başarmaktaydı. Henüz sürüklenebilecek haldeki kamyonlar en klâsik kovboy filmelerindeki gibi, gelip binanın çevresinde bir dörtgen meydana getirdiler. Kurşunların erişemediği yahudiler kapıyı kırıp içeri daldılar. Bütün delikleri tıkadılar ve binanın damına dört makineli bataryası yerleştirdiler. Sağlam kalan zırhlı arabalar, hareketsiz araçlarda bulunanları alıp eve kadar getirmek için ortalıkta mekik dokudular.

Baraj yıkıcı araçta kapalı kalan yahudileri kimse kurtaramadı. İçlerinden birkaçı yaralı olan araçtakiler, bütün öğleden sonra arapları uzakta tutmayı başarmışlardı. Ama altı saat süren savaş sonunda cephane bitmiş, sağ kalanlar da bitik halde yere serilmiş yatıyorlardı. Araç iki molotof kokteyli yiyip alev alınca, Zerubavel Horowitz soğukkanlılıkla adamlarına canlarını kurtarmalarını öğütledi. Kendisi yaralıların yanında kalacaktı. Kımıldanabilecek haldekiler yere atladılar. Kendini dışarı atmadan önce, Jacob Aiges yaralılarının ortasında dikilen Horowitz'e son bir kere baktı. Birkaç saniye geçince de ağır araç havaya uçtu.

Zaman ilerleyip akşam yaklaştıkça, Nebi Daniel'in evinde kuşatılan erkeklerle kadınların mesajları gitgide umutsuzlaşıyordu. Shaltiel Tel - Aviv'in havadan müdahalesini istedi. Haganah, elinde bulunan bir Auster keşif uçağıyla bir küçük Tigermoth'u yolladı. Uçaktan, hedefe

değince patlaması umuduyla arapların üzerine dinamit doldurulmuş boru parçaları atıldı.

Felâket haberi Kudüs'e çabucak yayıldı ve yahudi halkı korku içinde bıraktı. Kuşatılanlar arasında bir dostu ya da akrabası bulunmayan yok gibiydi. Duvarcı ustası Benjamin Golani her zaman olduğu gibi, Eski Şehir'in yahudi mahallesindeki Haganah vericisinde çalışan oğlunun sesini alıcıdan yakalamaya çalışıyordu. Düğmelerle oynarken, yine tanıdık bir başka sese rasladı. Damadı Moşe'nin sesiydi bu. O sabah tabancasını vermişti damadına, nefis bir parabellum'du bu. Duvarcı ustası karşılıklı mesajlardan gün boyu evinden on beş kilometre kadar ötede oynanan dramı izledi.

Konvoyu korumak için Haganah bütün güçlerini seferber etmişti. Oysa kurtarıcı hiç bir olanak yoktu artık elinde. Shaltiel'in de başka çaresi kalmamıştı. Çok geç olmadan, tuzağa düşen savaşcılarla değerli zırhlı arabaları kurtarmak için İngiliz'lerden yardım istemek zorundaydı.

İlk isteklerine red cevabı geldi. Emniyet Müdürü o sabah, adamlarının bu işe hiç karışmak istemediklerini farketmişti. Oraya gidip durumu incelemelerini emrettiğinde bazıları başkaldırmış, yahudilerin İngilizlerin talimatını çiğnediklerini ve konvoyu yollayıp aynı şekilde geri getirdiklerini söyleyerek itiraz etmişlerdi. Bu koşullarda, «o keçi inatlarının bedellerini ödemekten başka çareleri kalmıyordu.»

İngiliz yetkililerini yumuşatmak için her çareye başvuruldu. Filistin Hahambaşı İzak Herzog, bizzat Yüksek Komiser Sir Alec Cunningham'a başvurmak için kutsal cumartesi gününü çiğnemeyi kabul etti. Eski bir İngiliz subayı olan oğlu Vivian, odadan koşarak uzun süre üniformasını taşıdığı adamlara yurttaşlarını ölümden kurtarmaları için yalvardı.

Başkomutan Sir Gordon Mac Millan ve Kudüs Askerî Valisi General Jones bir konferansa katılmak üzere Atina'daydılar. Onların yokluğunda sorumlu subay olan Suffolk Alayı Komutanı Albay George W. Harper, yahudilere en yakın İngilizlerden biriydi. Ama o gün bir

çıkmazın içinde tutsak kalmıştı. Yahudi yöneticilerin inatçılıklarının yol açtığı bir fiyasko uğruna kendinde askerlerinin hayatını tehlikeye atma hakkını görmüyor, öte yandan da araya girmeden bu adamlarla kadınların öldürülmelerine göz yumamıyordu.

Sonunda küçük bir birlikle El - Halil yolunu tuttu. Ama bir arap barikatı onu Beytlehem çıkışında durdurdu, hava da karardığından subay girişimini ertesi güne bırakmaya karar verdi. Kuşatılanlar geceyi daracık sığınaklarında geçirmeye mahkûmdular.

Durumları her geçen saat biraz daha ciddileşiyordu. Yaralılar yerde sıralanmaktaydı. Aşağı yukarı bütün sağlık araç - gereci kamyonlarda kalmıştı, elde morfin yoktu. Yehuda Lash cançekişen bir adamın bir genç kıza sarıldığını ve «sanki vücudunun sıcaklığı hayatın kendisiymiş gibi» okşadığını gördü. Adam öldüğünde Lash, kızın sadece şunları söylediğini işitti:

— Onun için bütün yapabileceğim bu kadardı.

Dışarda arap denizi durmadan kabarmaktaydı. Karanlıktan yararlanarak, evi çevreleyen kamyon kalıntılarına yaklaşıyordu. Gece yarısına doğru El - Halil şeyhi Hamit, evi uçurmak üzere bir grup komandoyla birlikte ilerledi. Görüldüler ve elbombalarıyla püskürtüldüler. Bu başarısızlık bir süre için arap saldırılarını durdurdu. Kuşatılanlar bütün gece, arapların seslerini araç şeridinin ardından işittiler. Son saldırı için tanyerinin ağarmasını bekliyorlardı.

Kudüs'ün üzerine pırıl pırıl bir güneş doğdu, o ilkbahar günü kadar ışıltılı ve aydınlık bir ses dalgası damları dolaştı, bir an Nebi Daniel'den gelen silâh seslerini bastırdı. Bütün kiliselerin çanları bir kere daha İsa'nın diriliş mucizesini haber vermek için seslerini birbirine katıyorlardı.

İsa'nın dirilişinin getirdiği umutla Kudüs'ü ezen acı gerçek arasındaki uçurum, o günün görkemli törenlerini hiç bozmadı. Lâtinlerin başpiskoposu, som gümüşten

büyük bir haç taşıyan çömezin ardında, Saint - Sépulcre kilisesinin karanlık kemerleri altından, ileri gelenlerle papazların meydana getirdiği kafileyi götürüyordu. Bir İngilizin bu törene son kez katıldığını düşünen Emniyet Müdürü James Pollack, diplomatların başında yürüyordu. Cebinde, Kudüs'teki hristiyan topluluklarının şeflerinin bir araya gelerek Birleşmiş Milletler'e çektikleri, acele uluslararası bir polis örgütü kurulmasını isteyen telgrafın kopyası vardı. İlk kez, dedi kendi kendine acı acı, bu yüce kişiler bir nokta üzerinde fikir birliğine varabildiler.

Kafile İsa'nın mezarı önünde durdu. Başpiskopos saygıyla eğildi, sonra sesini iyice yükselterek açıkladı:

— İsa dirildi!.

— İsa dirildi! diye tekrarladı bir ağızdan bütün müminler, **aleluya**, insanlık barış içinde yaşasın.

Nebi Daniel'in evinden gelen yardım istekleri gitgide hafifliyor, sanki radyo bataryalarının zayıflaması kuşatılan yahudilerin bitkinliğini belirtiyordu. Soluk soluğa, açlıktan sendeleyerek, sıcaktan sersemlemiş ve dumandan gözleri bulanmış olarak bir mazgaldan öteki'ne koşuyor, ara sıra yerde yatan bir gövdeye takılıp sendeliyorlardı.

Dışarda, güneşin doğusundan beri saldırıların amansızlığı iki kat artmıştı. Araplar da yirmi dört saatten beri bir şey yememişlerdi. Bazıları savaşın başından bu yana bir damla su içmemişti. Ama zaferi kazanacaklarına kesinlikle inanmaları onları gayrete getiriyordu. Saat ona doğru, bir duman perdesinin ardından yüzlerce kişilik topluluklar halinde yaklaşmaya başladılar. Yahudiler aynı anda acı bir haber alıyorlardı. Kendilerini kurtarmaya gelen İngiliz birliği bir kere daha hareketsiz kalmıştı.

Bu kez Albay Harper, araplarla teslim şartlarını görüşmek üzere durmuştu. Ateş - kes'in bedeli özellikle yüksek olacaktı. Kemal İrekat, Kahire'den radyoyla Müftü'nün isteklerini öğreniyordu. Evdeki bütün savaşçıların tutsak olarak kendisine verilmelerini istedi. İngilizler bu

isteği geri çevirdiler. Uzun pazarlıklardan sonra, Yahudi Ajansı'nın kabul etmekten başka şey yapamayacağı şartlar üzerinde anlaştılar. Bu şartlar Shaltiel'in korktuğundan da beterdi. Kuşatılanların hayatlarını kurtarmak için, Kudüs komutanı, bütün o değerli zırhlı arabalarını ve konvoyun korunması için kendi birliklerinden topladığı silâhları bırakmak zorundaydı.

Albay Harper, on dört hafif tank ve beş kamyonla önlerinde giden bir savaş arabasının meydana getirdiği birliğini harekete geçirdi. Arkadan da cankurtaranlar geliyordu. Bunlardan birinde de, uluslararası Kızılhaç temsilcisi Jacques de Reynier vardı. Ev birdenbire, «yalnız ve cehennemin ortasında küçücük» görünüverdi gözüne. Çevresinde, «yanık kamyon kalıntılarının, kömürleşmiş parçalanmış, kafaları kopmuş ve hadım edilmiş gövdelerin felâketinden» başka şey bulamadı.

Her şey çabucak olup bitti. Albay Harper kuşatılanlara teslim şartlarını ulaştırdı ve teslim olmaları için üç dakika süre tanıdı. Yahudi yenilgisini yakından görmek için, araplar yığınlar halinde tepelerden aşağı koşmaya başlamışlardı bile. Evde, erkekler makinelileri hemen söktüler ve mekanizmaları bir kuyuya attılar. Ardından da mümkün olduğu kadar çok sayıda silâhı bozdular. Radyo görevlisi vericisini baltayla parçaladı. Sonra ilk yahudi sendeleyerek, güneşten gözleri kamaşmış, aptallaşmış ve pislik içinde çıktı. Ötekiler çabucak onu izlediler. Silâhı olanlar bunları Albay Harper'in ayakları dibine atıyorlardı. Araplar sarhoşlukla silâh yığınının büyümesini seyrediyorlardı. On üç ölüyle kırk yaralının sonuncusu da dışarı çıktığında, İngiliz albayı İrekat'a döndü.

— Bunların hepsi sizın, dedi.

Bir saat geçmeden, sağ kalanlar Kudüs'e giriyorlardı. Yurttaşlarının kendilerini üzüntüyle süzdüklerini görünce, ilk kamyondakiler şarkı söylemeye koyuldular. Arkadan gelenler onları izlediler ve kısa süre sonra şarkıları geçtikleri yolları çınlattı. Haganah'ın uğradığı en korkunç yenilgiden kurtulanlar, şarkıyı bütün bu allak bullak yüzlere, Kudüs'ün bütün üzgün halkına adıyor gibiydiler.

Söyledikleri Hatikvah'dı. Umut, kuracakları devletin ulusal marşı.

☆

Aynı anda, Kfar Etzion'un tepelerini başka şarkılar çınlatıyordu. Aynı kuşku içinde birleşen yahudiler, gözlerini artık kesilmiş bulunan yola dikmişlerdi. Kemal İrekat'ın arapları sevinçlerini açığa vuruyor ve zaferi kazanmış olarak, ele geçirdikleri araçlarla El - Halil'e iniyorlardı. Zaferlerini kutlamak için tüfeklerini boşaltıyor, kısa süre sonra Kfar Etzion'a çevirecekleri yahudi silâhlarını birer kıvanç verici ganimet gibi sallıyorlardı.

O gece geç vakit, hâlâ sersemlikten kurtulamayan yahudi konvoyu görevlilerinden biri, sendeleyerek duvarcı Benjamin Golani'nin evine vardı. Moşe kayınpederine, otuz altı saat önce kendisine verdiği değerli tabancayı araplara bırakmak zorunda kaldığını bildirdi. Bu yenilginin yarattığı acıyı hafifletmek için, hiç bir arabın silâhı Kfar Etzion çiftliklerine karşı kullanamayacağını belirtti. Yeniden gurulanmaya başlayarak, bir maden parçası uzattı kayınpederine. Parabellum'unun horozuydu bu.

☆

David Ben Gurion'un odasında iki üzgün adam vardı. Konvoyu yola çıkaran Yigael Yadin ve konvoya komuta eden Michel Şaşam, liderleriyle Kfar Etzion felâketinin sonuçlarını incelediler. Bu konvoyun kaybı Yadin için «savaşımızın en acı anı» olarak kalacaktı.

Ufuk hiç 1948 martının son günlerindeki kadar karanlık görünmemişti. Araplar yol savaşını kazanmak üzereydiler. Sağdaki soldaki yahudi topluluklarıyla bağlantı kesilmişti ya da büyük fedakârlıklar pahasına sürdürülüyordu. Filistin'in kuzeyi Fevzi el Kavukçu'nun ordusu tarafından tehdit ediliyordu; kırk beş kişi Suriye sınırı yakınında pusuya düşürülerek öldürülmüştü.

Dışarda da durum daha iyi sayılmazdı. Kasımda yahudileri savunan uluslararası kamuoyu, arap direnişi pay-

laştırmanın barışçı yoldan uygulanmasını güçleştirdikçe tutum değiştiriyordu. Uzun süre yahudilerin müttefiki olan Birleşik Amerika, silâhlara koyduğu ambargonun ve kısa süre önce Filistin'in uluslararası bir yönetim altına konması yolundaki teklifinin de gösterdiği gibi, yüzgeri etmişti.

Yine de bu karanlık bilânçolarını birkaç iç açıcı nokta aydınlatıyordu. Hiç bir toprak parçası araplara bırakılmamıştı. Üç yıl önce Ben Gurion ve Hayim Slavine tarafından öngörülen yerel silâh yapım atelyeleri üretime geçmişti. Ehud Avriel'in dış ülkelerdeki çabalarına gelince, henüz hiç bir Çek silâhı Filistin'e varmadığı halde başarıyla sonuçlanmıştı.

Ancak, çok önemli sayılacak bir durum daha değişmemişti. Haganah aşağı yukarı her yerde savunma halindeydi. Oysa yenilgilere, Ben Gurion'un çok çekindiği düzenli arap orduları karşısında değil, Abdülkadir'in Filistin'li savaşçıları önünde uğramıştı. Bu gözüpek savaşçı, vermiş olduğu, Kudüs'ü boğma sözünü tutmak üzereydi. Nebi Daniel'de elden giden araçların gelişinden bu yana hiç bir konvoy Bab el Ued boğazını aşmayı başaramamıştı. Kesilen yol Filistin'deki yahudi halkın altıda birini yalnızlığa ve açlığa mahkûm ediyordu. Haganah durumu düzeltmeyi başaramazsa, kurulması düşünülen devletin varlığı felâkete doğru koşacaktı.

David Ben Gurion için, Kudüs bütün binanın kilit noktasıydı. Karşılaşılan acı olaylar hemen güçlü bir cevap gerektiriyordu. Niyetlerini açıkladı:

— Yüksek Komiser yolu açık tutacağına söz vermişti, dedi. Sözünü tutmadığına göre, bu işi yüklenmek bize düşüyor.

Yigael Yadin'in sunduğu plân, şimdiye kadar Haganah'ın hazırladıklarının en gözüpekiydi. Bir tek harekâtta hiç düşünülmeyen sayıda insanı —dört yüzü aşkın askeri— savaşa sokuyordu.

— Dört yüz kişi bir şey yapamaz! dedi Ben Gurion.

Sonra yaşlı lider öfkesini açığa vurdu.

— Araplar kuşkusuz Kudüs'ün hayatî önemini siz-

den iyi anlıyorlar. Şehrin içindeki yüz bin yahudiyi pençeleri arasına alabilmeyi başarırlarsa, hapı yutacağımızı ve devletimizin gün ışığına çıkmadan yok olacağını çok iyi biliyorlar. Dört yüz zavallı insanla Kudüs'ü kurtaramayız.

Yadin'e, çeşitli kesimlerin komutanlarını acele Tel - Aviv'e çağırmasını emretti.

— Birlikte, dedi, Kudüs'ü kurtarmak için bir plân hazırlıyacağız.

Yadin ve Şaşam odasından çıktıklarında, Ben Gurion, dört ay önce silâh almak üzere Avrupa'ya yolladığı adama çekeceği telgrafı hazırlamak için masasının başına çöktü. Bu silâhlar şimdi her zamankinden çok gerekliydi. Sabırsızlığı Ehud Avriel'e beslediği sevgiyi göstermesine yer bırakmıyordu. Haganah'ın gizli vericisi «Shoshana» aracılığıyla şu mesajı yolladı: «Silâhların Prag'da bekleyerek Kudüs'ü kurtaramaz. Ne yoldan olursa olsun, bunları bir an önce Filistin'e yolla.»

20

GECENİN KARANLIĞINDA BİR HAVA ALANI

Basit bir istatistik Kudüs'teki durumun ciddiliğini özetliyordu. Dov Joseph adlı yahudi tarafından günü gününe tutulan bu istatistik, yiyecek stoklarının durumunu açıklıyor ve undan, kurutulmuş ete; çaydan, tuza kadar yirmi bir besinle ilgili bulunuyordu. Ben Gurion'un Kudüs yolunu açmak için geniş bir harekâta karar verdiği 29 mart 1948 pazartesi günü, sözkonusu, istatistik on günlük kuru et, beş günlük margarin ve dört günlük hamurişi kaldığını ortaya koyuyordu. Taze et, meyva ve taze sebze tükenmişti. Bir yumurta bulabilen talihli bile, karşılığında günümüzün on beş lirasını ödemek zorundaydı. Şehir kuru sebze ve konserve yedeklerine dayanarak yaşıyordu. Askerlere, günde üzerine şurubu andıran **cocozine** adlı bir sıvı sürülmüş dört dilim ekmek, bir kâse çorba, bir kutu sardalya ve iki patates veriliyordu. En iyi beslenen onlardı.

Bir güvensizlik havası yaratmamak için, Dov Joseph mümkün olduğu kadar uzun süre yiyeceği vesikaya bindirmemeye çalışmıştı. Ama şimdi uyguladığı vesika usulü çok sertti. Yetişkinler günde iki yüz gram ekmekle yetinmek zorundaydılar. Çocukların bundan başka haftada bir yumurta ve elli gram margarin hakları vardı.

Yokluk sadece besinlerle ilgili değildi. Şubattan beri bir gram gaz verilmemişti. Ev kadınları yemeklerini pişirmek için sıvı D.D.T. kullanmaya başladılar. Savaş sırasındaki bütün Avrupa şehirleri gibi Kudüs de, bulunmayan maddelerin yerini tutanları keşfetti. Bütün avlular ve balkonlar, az ya da çok başarıyla sebze bahçesine çev-

rildi. Bir tek saksısı bulunmayanlara, İbranî Üniversitesinin saygıdeğer biyoloji uzmanları suda sebze yetiştirme sanatını öğrettiler. Ben Yehuda sokağındaki hâlâ açık olan kahvelerde bir kadeh «şampanya» —bolca sodanın içine birkaç damla beyaz şarap ve incecik bir dilim limon— çevresinde toplanılıyordu. Askerlere günde üç, Palmach'ın savaşçı birliklerinde görevli olanlara beş sigara veriliyordu. Bir tek tütün tanesinin boşuna yanmaması için, sigaralar genellikle ağızdan ağıza dolaşıyordu.

Bazı arapların komşularının açlığına acıdıkları oluyordu. Hayim Haller adlı yahudi bir gece çağırıldığını işitti. Karanlıkta dikenli tellerin meydana getirdiği çite kadar yürüdü ve yıllar boyu yanında çalışan ihtiyar Salome'yle karşılaştı.

— Herşeyden yoksun olduğunuzu biliyorum, diye fısıldadı yaşlı arap kadını ona yirmi tane küçük domates uzatarak.

Durum öyle acı bir noktaya varmıştı ki, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kudüs için bir ateş - kes çağrısında bulunmak zorunda kaldı. Zaferi avucunda tuttuğunu hisseden Arap Yüksek Komitesi bu çağrıyı şiddetle geri çevirdi. «Şehirdeki yüz bin yahudinin durumu» diye bağırdı sözcüleri, «suyu kesip Kudüs'le deniz arasına üç yüz barikat sıraladığımızda dayanılmaz olacak.»

Öte yandan Yahudi Ajansı da, kimden gelirse gelsin, şehrin giriş noktalarını güvenlik altına aldıktan sonra ateş - kes'i kabul edeceğini bildirdi. 26 mart günü, Kudüs'ün uluslararası şehir haline getirilmesinin ortaya çıkardığı sorumlulukları yüklenmeleri için Ajans batının hristiyan ülkelerine bir daha başvurmayı denedi. Danimarkalı ya da Norveçli on bin Birleşmiş Milletler askerinin yollanmasını istiyordu. Ama bu istek de öncekilerden fazla yankı uyandırmamıştı. Kudüs yahudilerinin kendi iradelerinden ve ülkenin geri kalan bölümünün yapacağı yardımdan başkasına güvenmemesi gerektiği, gitgide daha açık bir biçimde ortaya çıkıyordu.

Son istatistikleri inceledikten sonra, Dov Joseph vesikayla yiyecek verilmesinin ve öğütleri üzerine her ailenin pek az bir besin stoku yapmasının geçici bir ça-

reden başka şey olamayacağını gördü. Bu tedbirler, en çok biraz daha dayanmayı sağlayacaktı. Haganah yolu açmayı başaramazsa, Kudüs yahudileri İngilizlerin gidişinden çok önce açlıktan öleceklerdi. 1948 martının sonunda, sayılar kendiliğinden konuşuyordu. Şehirdeki depolarda ancak 34.226 kilo un kalmıştı, adam başına üç yüz gram ekmek yapmaya yetecek kadar.

*

Kanadalı Julius Lewis, Paris'te California otelinin barında yanına oturan üç Amerikalı arasındaki teknik terimlerle dolu konuşmaya, bir pastacıdan beklenmeyecek ilgi gösteriyordu. Hepsinin sırtında elden düşme satın alınmış deniz mavisi üniformalar vardı. Bourda hava-alanında duran eski DC 4 uçağıyla bu üç kişi, Panama adına kayıtlı Ocean Trade Airways hava ulaştırma şirketinin yönetimini, uçucu personelini, hissedarlarını ve sermayesini meydana getiriyorlardı. Bu üç adam kanunîliğin sınırında ticaret yaparak geçiniyor, savaş sonrası Avrupa'sında pek az bulunan naylon çorap, sigara, parfüm ve viski gibi şeyler taşıyorlardı.

Lewis'in kendilerine sunduğu içkiyi seve seve kabul ettiler; aynı isteklilikle Champs - Elysées'deki lokantalardan «Jour et Nuit» de akşam yemeği davetine de evet dediler. Sıra kahveye geldiğinde, Lewis aslında bir İngiliz yahudisi olduğunu, daha önce İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetlerinde pilotluk yaptığını, Freddy Fredkens adını taşıdığını ve pasaportunda belirtilenin tersine, işinin pasta yapımıyla pek ilgisi bulunmadığını açıkladı. Haganah ajanlarındandı ve yeni bir görev verilmişti kendisine. Ocean Trade Airways'in üç sahibiyle karşılaşması herkes için talihli sayılacak bir durumdu, çünkü kendilerine teklif edeceği bir iş vardı. Şirketlerine şimdiye kadar verilen en kazançlı iş olacaktı. Ayrıca üç ortağa, naylon çoraplarla sigaralardan çok daha soylu bir yükle yakınlık peydahlama fırsatı verecekti. Friedkens on bin dolar karşılığında Prag'dan alacakları Çek silâhlarını Filistin'e götürmelerini istedi.

*

Çeşitli kesimlerin komutanları birbiri ardından kü-

çük çalışma odasına girdiler. Paula Ben Gurion hepsine birer fincan çay doldurdu. Sonuncusu da yerini aldığında, Ben Gurion oturumu açtı.

— Kudüs yolunu açmak için bir çare bulmak üzere buradayız, dedi. Üç hayatî merkezimiz var! Tel - Aviv, Hayfa ve Kudüs. Bunlardan birini kaybedersek yaşamaya devam edebiliriz, ancak kaybedeceğimiz yerin Kudüs olmaması gerek. Araplar yerinde bir hesap yaptılar. Kudüs'ün yahudi kesiminin ele geçirilmesi ya da yok edilmesi halkımıza indirilmiş ölümcül bir darbe olacak, bir arap saldırısını püskürtecek yetenek ve iradeden yoksun kalmasına yol açacaktır. Bu felâketi önlemek için, her türlü tehlikeyi göze almaya hazırız. Ne pahasına olursa olsun, Kudüs yolunu açmak gerek.

Yaşlı lider daha sonra, Haganah'ın şimdiye kadar yapmadığını yapmak zorunda olduğunu belirtti: Yeraltı savaşı tekniklerinden vazgeçecek ve bu kez belirli bir coğrafî hedefi ele geçirmek için açık oynayacaktı. Ben Gurion, en iyi silâhlarla donatılmış her kesimden seçkin birliklerin, en az bin beş yüz kişinin seferber edilmesini istiyordu.

Açıklamanın sonu boğucu bir sessizlikle karşılandı. Herkes yaşlı adamın kararlılığıyla etkilenmişti. Teklif ettiği harekâtın bir an önce gerçekleştirilmesi zorunluluğu açıktı, ama istediği çok büyük şeydi yine de. Bir tek harekâtta, güçlerinin ve silâhlarının en seçkin olanlarını ortaya atma tehlikesini göze almalarını istiyordu onlardan. Bir süre için, Filistin'in bütün öteki cepheleri tehlikeli bir şekilde zayıflayacak, kayıplar ağır olursa ülke felâkete koşacaktı. Silâh depolarının denetimini elinde tutan Joseph Avidar, Haganah'ın bütün Filistin'de güvenilebilecek ancak on bin yeni silâha sahip olduğunu biliyordu. Kuzey cephesinde görevli ve özellikle tehlikede bulunan Golani Tugayı, tam yüz altmış iki tüfek ve yüz seksen sekiz Sten makineliye sahipti. Hepsinin üstünde, Haganah, Kfar Etzion'a gönderilen konvoyu kaybettikten sonra yeni bir yenilgiye dayanamıyacağını biliyordu. Sonucu ne olursa olsun. Ben Gurion'un başlatmaya karar

verdiği harekât Filistin savaşının kesin bir dönüm noktası olacaktı.

Gece yarısı, bütün Haganah şefleri saldırıyı plânlamak üzere liderleriyle birlikte Kırmızı Ev'deki genel karargâha yollandılar. Bütün gece, haberciler çeşitli kesimlere gidecek emirleri Lassalle sokağı 6 numaradaki bir tuvalette gizlice iş gören muhabere merkezine taşıdılar. Her birlikten istenen silâh ve cephanenin niteliğiyle sayısını kaydederken, Joseph Avidar «banka hesabının birden boşalıverdiğini görmek» gibi korkunç bir izlenime kapılıyordu.

Güneş doğmadan az önce, biri girişmeyi kabul ettikleri bu tehlikeli harekâta bir ad vermelerini teklif etti. Efsaneye göre, ilk kez Kızıldeniz sularına atılarak bilinmeyenle karşılaşan İbranî'den esinlenip buna «Nachshon Harekâtı» adını verdiler.

Bütün yahudileri denize dökmek niyetiyle dört bin kişinin başında Filistin'e giren bir arap için, Fevzi el Kavukçu konuğuna garip bir ilgi gösteriyordu. Haganah ajanı Yehoshua Palmon amacına ulaşmıştı. Nuri Şami arap köyünün bir evinde bağdaş kurmuş, aşağı yukarı iki saatten beri El Kavukçu'yla tanrıbilimden, Orta Doğu tarihinden, savaştan, iki ulusu karşı karşıya getiren ihtilâftan söz ediyordu. Yahudi büyük bir incelikle, şimdi konuşmayı Hacı Emin'e yöneltiyordu.

Yanlarında astlarından on - on iki kişi bulunduğu halde, El Kavukçu «kaatil aile Hüsseynî'ler» e ve «arap ulusunun çıkarlarına karşı olup her yurtseverin mücadele etmesi gereken Hacı Emin'in siyasî ihtiraslarına» zorlu bir saldırıda bulununca çok şaşırdı.

Yahudi bu arada, fazla üzerinde durmadan Abdülkadir'e de değindi. Zokayı yutan El Kavukçu, Bab el Ued zaferini kazanan adamı da en karanlık siyasî emeller beslemekle suçladı. Açıkladıkları, Palmon'un ona ulaşmak için göze aldığı tehlikeleri fazlasıyla doğruluyordu.

Böyle bir itiraf yakın gelecek için paha biçilmez bir değer taşıyordu.

— Abdülkadir'le savaşıp savaşmamanız bana vızgelir, dedi Fevzi el Kavukçu. Hatta ona iyi bir ders vereceğinizi de umarım, benim yardımıma hiç güvenmemesi gerek.

Doğrusu arap kendinden iyice geçmişti.

— Birliklerimin Tirat Zvi yenilgisinden sonra intikamımı hazırlamam gerek, dedi ardından. Adıma gölge düşürmemek için sizleri yenmeliyim. Sizinle savaşacak ve çok yakında Yizreel vadisinde sizi ezeceğim.

Palmon, El Kavukçu'nun sözünü tutmak için elinden geleni yapacağından emindi. Onda da büyük siyasî ihtiraslar olduğunu ve bunları desteklemek için zafere ihtiyacı bulunduğunu keşfetmişti.

Dönüş yolunda, Palmon bu şaşırtıcı konuşmayı düşünüyordu. Değerli açıklamaların ötesinde, çok kesin bir izlenimi de birlikte götürmekteydi. Almanya'da geçirdiği süre El Kavukçu'yu sandığından da çok etkilemişti. Demir Haç nişanına bütün nişanlardan fazla değer veren bu arap bir Alman generali olmak, Almanlar türünde savaşmak istiyordu. Ancak en büyük talihsizliği, komuta ettiği askerlerin Alman değil arap ve ancak gerilla hareketlerine alışkın kişiler oluşuydu.

Sırası geldiğinde, Palmon bu konuşmadan çıkardığı sonuçları savaş alanında uygulamayı becerecekti. Şimdilik yapacak bir tek şeyi kalıyordu. O gece, Yizreel vadisindeki bütün yahudi toplulukları uyarılıp tetikte bulunmaya çağrıldı.

☆

Kudüs yolunu açmayı amaçlayan Nachshon Harekâtının başarısı, yolun iki yanında birer koridorun sistemli şekilde ele geçirilmesini öngörüyordu. Yahudiler, yolun çevresindeki baskıyı sürdürmek için Abdülkadir'e ihtiyaç duyduğu güçleri sağlayan on iki arap köyünü hareketsiz bırakarak, tuzakların önüne geçebilirlerdi ancak.

Batıda Deir Müezzin'den doğuda Castel ve Colonia uzanan bu köy dizisi, çok öncelere dayanan ve İngiliz mandasıyla siyonizmin ilk öncülerinden de eski bir Filistin'i sürdürüyordu. İçiçe geçmiş kara yüzlü kulübeleri, sıra sıra duvarların tesviyesini sağladığı çıplak yamaçlara birer kartal yuvası gibi yapışıyordu. Buralarda incir, nar ve badem ağaçlarıyla Kudüs'ü devamlı besleyen sebzelerin bir bölümü yetişiyordu. Kayalık yaylâlarda köylüler, Kurban Bayramı gelince Kudüs'ün hayvan pazarı olan Herod kapısına getirdikleri koyunları otlatıyorlardı.

Elektriği olan köyler çok azdı. Hiçbirinde su ya da telefon yoktu ve çoğu kere bir köyden ötekine yürüyerek ya da hayvan sırtında gidilebilirdi. Toplumsal yapıları hem ilkel, hem de her türlü yabancı etkiye kayıtsızdı. İngiliz yönetiminin çekinerek giriştiği yenilik hareketleri hep başarısızlığa uğramıştı. Her köye iki bina hâkimdi, cami ve genellikle görevi babadan oğula geçen muhtarın evi. Muhtar köyün işlerini yönetir, erkekler her gün uzun uzun konuşmak ya da bir pilli radyonun başına geçip haberleri dinlemek için onun evinde toplanırlardı.

Abdülkadir'in birlikleri, köylerini üs olarak kullanan milis kuvvetleriydi. Köylerde yiyecek ve barınak buluyor, ilk işarette oralardan aşağı inip yola saldırıyorlardı. Bunları hareketsiz bırakmak görevi, yirmi yıl sonra bütün dünyanın adını duyacağı, Palmach'ın Harel Tugayı komutanı genç subay İzak Rabin'e verildi. «Her yerde taş üstüne taş komayıp bütün köylüleri yerlerinden kovarak, diye düşündü Rabin, arapların dönebileceği tek köy bırakmayacağız. Bu köylerden yoksun kalınca, arap çeteleri felce uğrayacak.» Harekât sona erdiğinde de, Haganah tehlikesizce konvoy sistemine dönebilecekti.

Nachshon Harekâtının tümü, Palmach'ın Givadi Tugayı komutanı Simon Avidan'a verildi. Gizli ordunun eskilerinden olan Avidan, Dünya Savaşı sırasında baltalama hareketleri için Alman hatlarının gerisine gönerilen Filistin yahudilerini eğitmişti. Çeşitli kesimler ağır fedakârlıklara katlanmaya razı olmuştu ama, silâh sayısının yetersizliği düşündürücüydü. Birliklerin çoğunu oluşturan gençlere gelince, eğitimden yeni çıkıyorlardı. Bir-

liğiyle ilk bağı kurduğunda, Binbaşı İska Shadmi bir «izci oymağı» yla karşılaştığı izlenimine kapıldı. Çıkıntıları ve küçük bavullarıyla, «romantik görünüşlü bu oğlanlarla kızlar geziye çıkacağa benziyorlardı. diyecekti çok sonra. Cephane olarak yanlarında bir tek, Taberiye Gölünün kadın şairi Rachel'in kitabı vardı.»

Shadmi onları sıraya dizdi ve bundan sonra yalnız sırt çantası taşıyacaklarını anlattı.

— Ne almayı yeğ tutacağınızı seçin, dedi, çiçek mi yoksa kurşun mu?.

Kızlar hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladılar. «Birkaç gün sonra, diye geçirdi içinden Shadmi ürpererek, on tüfek, dört makineli ve bu çocuklarla Kudüs yolunu açmak üzere harekete geçeceğimizi düşünemiyorum.»

Komşu köylerde oturan araplar, İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetlerinin armağanına en ufak ilgi göstermediler. Doğrusu, bu armağan çok önemsizdi. İngiliz havacılarının boşalttığı Beyt Darras havaalanında ne denetim kulesi, ne elektrik, ne benzin pompası, ne radyo vardı. Tek uçuş pisti de delik deşikti.

Yine de bir nisan gecesi başlangıcında, bütün ışıklarını söndürmüş yahudi kamyonları bu terkedilmiş piste doğru yol alıyordu. Oraya varır varmaz, bir sürü adam çukurları doldurmaya koyuldu. Bir bölümü de havaalanı çevresinde savunma mevzileri kuruyordu. Kullanılır hale gelen pistin iki yanına, küçük bir dizel jeneratörünün beslediği ışıklar sıralandı. Uçakların bekleyeceği alana da benzin dolu bir sürü bidon dizildi. İki saat süren çabalar sonucu, tam onda alan ilk uçağı karşılamaya hazırdı. Uydurma bir denetim kulesi bile vardı şimdi.

Görevli yahudi, bir kamyonun içindeki alıcı - vericiden, bıkıp usanmadan tekrarlıyacağı çağrıyı yolladı. Bu ibranice «hassida» —leylek— sözcüğüydü. Araplar Beyt Darras alanını küçümsemişlerdi ama Haganah, burayı hemen kullanma yolunu seçmişti. Ben Gurion'a «kurtuluş göklerden gelecek» diyen Kraliyet Hava Kuvvetleri eski

pilotu Aaron Remez, havaalanını bir gece için kullanmayı tasarlıyordu. Acele düzlenen uçuş pisti Kudüs'ün yahudi kesiminin kurtuluşuna katkıda bulunacaktı.

Radyo devamlı «leylek» sözcüğünü tekrarlıyordu. Dakikalar saat gibi geçiyor, uzuyor ve umutsuzluk Remez'in gurubuna yavaş yavaş yayılıyordu. Karanlıkta uçuş pisti boyunca uzanmış bekleyen bütün adamlar, artık bir motör gürültüsü işitmek umuduyla dikkat kesilmişlerdi. Ama rüzgârın sesinden başka şey duydukları yoktu. Büyük sabırsızlıkla bekledikleri DC 4 uçağı yüzlerce kilometre güneyde bulutların tutsağıydı.

Ocean Trade Airways'in sahip ve pilotları, California otelinin barında Freddie Fredkens'le karşılaşmalarından beri çok uzun bir yol almışlardı. Bourget'den Prag'a uçmuşlar, orada Ehud Avriel kendilerini karşılamıştı. Ben Gurion'un temsilcisi, satın aldığı ilk silâhların sonunda savunacakları ülkeye doğru yola çıkacağı anda bizzat bulunmayı istemişti. Manifestoda «Addis - Ababa'ya gidecek tarım araç - gereçleri» olarak belirtilen silâhlar uçağa yüklendi. «Tarım araç - gereçleri» yüz kırk MG 34 makineli ve on binlerce mermiden oluşuyordu.

Güvenlik tedbiri olarak, Avriel mürettebata dördüncü bir kişiyi, Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin eski bir yahudi pilotunu katmıştı. Orta Doğu'da epey uçuş yapan Amy Cooper, uçağın ve pilot yerindeki araçların durumunu görünce dehşete düştü. Radyo öyle kötü çalışıyordu ki, meteorolojiyi bile yakalıyamıyordu. Yıldızlara bakıp yönlerini bularak yol almışlardı, ama bir sürü bulutlu bölgeye rasladıklarından Cooper çabalarının yanlış bir sonuç vermesinden korkuyordu. Prag'dan hareket etmelerinden altı saat sonra, umutsuzca Filistin kıyılarını seçmeye çalıştıkları sıra pilot bağırdı:

— Tamam, geldik! İşte Tel - Aviv.

Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin eski subayı, uçağın sağında beliren ışıkları inceledi. En büyük yahudi şehri için pek az geldi bu ışıklar ona. İpucu verecek bir ayrıntı bulmak amacıyla haritayı inceledi.

— Tanrım! diye haykırdı, burası hiç kuşkusuz Port - Said. Doğu Mısır'a gidiyoruz.

Pilot hemen yön değiştirdi. Yarım saat sonra, DC 4 bu kez Tel - Aviv üzerindeydi. O zaman «Leylek» Remez'in korkulu çağrılarına cevap verebildi ve anlaşıldığı üzere pist ışıklarının üç kere yanıp sönmesini istedi. Birkaç dakika sonra Ocean Trade Airways'in ağır DC 4 uçağı, Beyt Darras havaalanındaki kısacık uçuş pistinin sonunda duruyordu.

Cooper bir sürü heyecanlı gencin uçağa saldırdıklarını gördü. Üç Amerikalı kendilerini, Bourget havaalanına inen ünlü uçman Lindberg sandılar. Napoli'ye sigara götürmek yerine oraya silâh taşıyan bu adamların çevresi sarıldı, öpüldüler, kahramanlar gibi omuzlara alındılar ve üçüne hayatlarının en güzel karşılama töreni yapıldı.

Nachshon Harekâtı başkomutanı Simon Avidan da, umutlarının büyük bir bölümünü bağladığı bu silâhların gelişinde hazır bulunmak istemişti. Onun için öyle bir rahatlamaydı ki bu, sevincini kendine göre açığa vurmadan edemedi. DC 4 uçağına tırmandı. İçerde bulduğu ilk makineliyi aldı ve öptü.

☆

Yafa'lı bir kunduracının oğlu olan Samir Cabur, Yafa ile Tel - Aviv'in birleştiği deniz kıyısında bol bol raslanan küçük barların devamlı müşterilerinden, yakışıklı bir delikanlıydı. Bir gece hüzünlü bakışı, bu barlardan birinde ufak tefek bir esmere takıldı. Genç kızın büyük bir güzelliği yoktu; yine de Cabur ona devamlı iltifat yağdırdı. Rachel yahudiydi, ama özellikle işi ilgilendiriyordu yakışıklı arabı. Tel - Aviv'deki Yahudi Ajansı merkezinde sekreterdi Rachel. Cabur da, Arap Yüksek Komitesi gizli ajanlarındandı.

DC 4 uçağının gizlice inişi üzerinden yirmi dört saat geçmemişti ki, Samir Cabur, Abdülkadir'in genel karargârhına yahudilerin Tel - Aviv'de çok önemli bir toplantı yaptıklarını ve bu toplantı sırasında Kudüs yolunu açmak amacıyla «kesin bir harekât plânı» hazırladıklarını bildiriyordu. Çok sayıda insan sürerek arapları Bab

el Ued tepelerinden atmaya çalışacaklardı. Hatta edinilen bazı bilgiler, bu saldırıyı göz önüne alarak yeni silâhlar edindiklerini de gösteriyordu. Arap Yüksek Komitesi'ninki gibi ilkel bir haberalma örgütü için, bu rapor şaşırtıcı bir doğruluktaydı.

Gerçekten de, Abdülkadir yahudilern güçlü bir hareketini uzun süredir bekliyordu. Kudüs'ün tecrit edilmesini kabullenemeyeceklerini biliyordu. Ancak düşmanın yeni silâhlar alışı onu çok daha telâşlandıran bir noktaydı. Nebi Daniel'de ele geçen yahudi silâhlarıyla Libya çöllerinden gelen birkaç tüfek dışında, ateş gücü son haftalarda hiç artmamıştı. Elindeki silâhlar çoğunluk değişik ülkelerde yapılmış birbirinden farklı şeylerdi. O güne kadar üstünlüğünü koruyabilmiş ve araç - gereç yönünden donanımı yoksul Kudüs Haganah'ını savunmada kalmaya zorlayabilmişse, bunu özellikle elinin altındaki insan sayısının çokluğuna borçlu olduğunu iyi biliyordu. Çağdaş silâhlarla desteklenen zorlu bir yahudi saldırısı, çok daha başka bir iş olacaktı.

Uzun süredir verileceği vadedilen yeni silâhların teslimi için, hemen Şam yolunu tuttu. Emile Ghory de onunla birlikteydi. Suriye başkentinin havasını özellikle kötü buldu. Filistin'in paylaştırılması konusunda Birleşik Amerika tutumunu değiştireli beri, «herkes savaşın kazanıldığına inanıyor ve Birleşmiş Milletler sorunu araplardan yana çözümlemeyi bitirene kadar kollarını kavuşturup oturabileceğini sanıyordu.» Çeşitli arap kabilelerini bölen düşmanlıklar her zamankinden belirgindi. Abdülkadir ve Grory hemen, rahatsızlığın büyük bölümünün şefleri Hacı Emin'e karşı gitgide artarak beslenen bir düşmanlıktan geldiğini hissettiler.

Bab el Ued galibi büyük bir keyifsizlikle Şam'ın dışındaki Suriye ordusuna ait Udsiya kampında Arap Birliği genelkurmayıyla görüşmeye gitti. Önce durumun geniş bir görünümünü çizdi. Sonra alınan ciddi haberlerden, hiç kuşkusuz Kudüs girişinde stratejik bir yer tutan Castel köyünün ele geçirilmesi amacına yönelik yakın bir yahudi saldırısı beklenebileceğini açıkladı. Karşısındakileri ikna etmek için harita üzerinde göstererek «Castel'i

ele geçirenin Kudüs yolunu denetim altına aldığını ve bu yolu açtıktan sonra Haganah'ın Yafa ve Hayfa'ya kolayca darbe indireceğini» belirtti.

— Ölünceye kadar savaşmaya hazırız, dedi Abdülkadir, ama elimizde yeni silâhlar olmadıkça bir şey yapamayız. Aylardır söz veriyorsunuz, ama şimdiye kadar bize hurdalardan başka şey yollamadınız.

Yahudi saldırısını bozguna çevirebilmeyi sağlayacak toplar verilmesi için de yalvardı.

Bu çağrı, Arap Birliği Başkomutanı Irak'lı general İsmail Saffet Paşa'da en ufak bir yankı uyandırmadı. Genelkurmayında görevli subaylara gelince, Abdülkadirin yeteneklerine düşmanı olan yahudiler kadar saygı duymadıkları anlaşılıyordu. Ayrıca, Müftü'ye bağlılığı onlara güven vermiyordu. Saffet Paşa, Abdülkadir'e emrindeki birliklerin top kullanacak kadar tecrübeli olmadıklarını anlatmakla yetindi; topların yahudilerin eline düşmesi tehlikesiyle karşılaşılabilirdi. Hafif silâhlara gelince, bunu daha sonra konuşacaklardı. Beyrut'a doğru hızla, yepyeni Çek makinelileri ve tüfekleriyle dolu bir gemi yaklaşıyordu ama, ilk parti El Kavukçu'nun ordusuna katılan yeni bir tabura verilecekti. Abdülkadir şimdilik elindeki silâhlarla yetinmek zorundaydı.

— Nasılsa, diye yatıştırdı Saffet onu, Haganah Hayfa ve Yafa'yı ele geçirirse, iki haftadan kısa sürede bu şehirleri size iade ederiz.

Abdülkadir bu kez öfkesini tutamadı. Bunak generallerin tepesine bütün yıldırımları yağdırdı ve Iraklı komutana bağırarak kapıyı çarptı:

— Saffet, siz bir hainden başka şey değilsiniz!.

☆

— Kudüs'e dişiniz ve tırnağınızla yapışmanız gerekiyor, diye homurdandı Ben Gurion Dov Joseph'e doğru.

Ses tonu belki Abdülkadir'in Şam'daki haykırışına erişmiyordu ama, ihtirası ondan güçsüz değildi.

Joseph, günde iki kere Kudüs'ü dışarıya bağlayan küçük «primus»la Tel - Aviv'e gelmişti. Ben Gurion Ku-

düs'ün kaderini ellerine teslim etmek için çağırtmıştı onu. Nachson Harekâtının, kuşatılan şehre yetecek kadar yiyecek sokmaktan başka amaç gütmediğini biliyordu. Dov Joseph, Ben Gurion'un istediği bu akıl almaz harekâtı düzenleyecek yetenekteki adamdı. Tam yetki aldı. Muhasebeci Kaplan'a ona sınırsız kredi açma emri verilmişti. Kudüs'ü kurtarmak için hiç bir fedakârlıktan kaçınılmayacaktı.

— Harekâtı ne zaman başlatmam gerekiyor? diye sordu Joseph.

— Hemen!.

Ben Gurion'un çalışma odasından çıkarken, Dov Joseph içinin büyük bir korkuyla dolduğunu hissetti. «Tanrım! diye düşündü, başaramazsam ne büyük felâket.» Bir gün Kudüs açlık yüzünden düşerse, Tarih karşısında sorumlu olacağını biliyordu. Yahudi ulusu bunu asla bağışlamayacaktı.

Hemen şehrin beslenmesinden sorumlu kişileri topladı. Bütün gece Kudüs'ün ihtiyaçlarını hesapladılar. Güneş doğduğunda, korkunç bir rakama ulaşmışlardı. En kısa zamanda üç bin ton yiyecek toplayıp taşımak gerekiyordu. Joseph Tel - Aviv'deki bütün özel depolarla kamu hizmetlerinde kullanılan depoların listesini getirtti. Bunlara el konmasına karar verdi, subaylar bütün bu depoları mühürleme emri aldılar. Her birindeki malların teker teker listesi çıkarıldı. Kudüs'ün ihtiyacı tam olarak anlaşılmadıkça bu depolardan bir tek kutu sardalya, bir parça çukulata ya da herhangi bir yiyecek maddesi çıkarılamayacaktı.

İngiliz ordusunda hizmet etmiş bulunan iki eski yahudi subay, Harry Jaffe ve Bronislav Bar Shemer, gereken araçları sağlamakla görevlendirildiler. Joseph en azından üç yüz ağır kamyon gerektiği görüşüne varmıştı. Tel - Aviv'deki çeşitli ulaştırma şirketleri bunun yüz ellisini sağladı. Geri kalanları edinmek için, Bar Shemer çok basit bir çareye başvurdu. İhtiyaç duyduğu araçları kaçırdı.

«Henüz eğitim görmekte olan genç askerleri topladım ve başlıca kaşvaklara diktim, diye anlatacaktı çok

sonra. Geçen bütün kamyonları durdurdular. Şoförlerin mi, yoksa onlara makinelilerini çevirip Kiryat Meir alanına çekmelerini söyleyen askerlerin mi daha çok korktuğunu bilmiyorum.»

Yirmi kamyon bir araya getirildi mi, Bar Shemer bunları, şoförlerin şiddetle karşı çıkmalarına rağmen Nachson Harekâtı'na katılacak araçların toplandığı ve yüklendiği merkez olan eski İngiliz kampı Kfar Blou'ya göndreiyordu. Bar Shemer hayatında bu şoförler kadar hoşnut olmayan kişiler görmemişti. «Bizden ölesiye nefret ediyorlardı, diyordu hatırladıkça. Tel - Aviv'de rahatları yerindeydi, bazılarının karıları doğurmak üzereydi ve biz onları güpegündüz ya da gece kaçırıp bütün tehlikelerini bildikleri bir konvoya katılmak üzere yolluyorduk. Talihimiz varmış ki, çoğu kamyonların sahibiydi, bu da her türlü kaçma isteklerini yok ediyordu. Ekmek teknelerini terkedemezlerdi.»

Bin kadar insan —şoför, yardımcı ve makinist— kısa süre sonra Kfar Bilou'ya toplandı. Bu iş de yeni bir beslenme sorunu yaratıyordu. Bar Shemer hemen, Tel - Aviv'in en gözde lokantalarından Chaskal'a koştu. Sahibi Yechezkel Weinstein'a:

— Yahudi ulusunun size ihtiyacı var, dedi.

Üç dakika içinde, kendisinden ne beklediğini anlatmıştı. Saat sabahın on biriydi. Akşamın beşinde, Weinstein Kfar Bilou'da bulunan bin kişiye sıcak yemek dağıtıyordu.

21

BİR TAMPON ÜZERİNDE DÖRT SÖZCÜK

Yahudi askerlerin gürültü etmeden tırmandıkları kayalık tümseği ilk tahkim eden Roma lejyonları olmuştu. Bu tümseğin eteğinden, daracık ve tehlikeli Kudüs yolu geçiyordu. Yukardaki köyden, kuzeye doğru çıplak tepeler arasından yükselen Nebi Samuel dağı seçiliyordu. Efsaneye göre, Peygamber İsrail'i yargılamak üzere burada mola vermişti. Maccabé'ler Kudüs'e saldırmadan burada oruç tutmuş, Aslan Yürekli Rişar kutsal şehri buradan gördüğünde ağlamıştı. Birkaç kilometre kadar doğuya doğru gidilince Kudüs'ün dış mahalleleri beliriyordu. Sırasıyla Romalıların kampı, Haçlıların şatosu ve Türklerin kalesi olan rüzgârın silip süpürdüğü bu yalnız köy, yirmi yüzyıl boyunca batıdan gelenlere karşı Kudüs'ün doğal muhafızı olmuştu. O nisan gecesinin bardaktan boşanırcasına yağan yağmuru altında, tepeyi ele geçirmek üzere tırmanan Palmach'ın Harel Tugayına bağlı yüz seksen asker, bir kere daha köyün tarihî önemine tanıklık ediyorlardı. Tepelerinde, arap köyü Castel uyuyordu. Haganah'ın ilk hedefi olacağı kehanetini savurup bu stratejik noktayı Şam'daki genelkurmaya gösteren Abdülkadir yanılmamıştı.

Nachson Harekâtı'nın plânı en başta iki şeyi öngörüyordu. Bunların ilki, yolun Kudüs'ten önceki son kilometrelerini denetleyen kaleyi, Castel'i ele geçirmişti; öteki, Ramleh bölgesinde bir oyalama manevrası yapıp genellikle yahudi konvoylarının yola çıktığı kesimde bulunan arap kuvvetlerini bu şehre çekmekti. Bu iki girişten sonra, Haganah iki sağlam temele dayadığı saldırıyı güvenle yürüteceğini umuyordu.

Kfar Etzion konvoyunun savunucularından biri olan Uzi Narkis, köyün iki ucuna birer makineli bataryası yerleştirdi. Tam geceyarısı saldırıyı başlattı. Castel'i koruyan küçük arap birliği, böylesine düzenli bir saldırıya karşı koyacak güçte değildi. Köy halkıyla birlikte kaçtı. Paylaştırma kararından bu yana ilk kez, bir arap köyü yahudilerin eline geçmişti.

Ertesi gün, 3 şubat cumartesi tam öğleden sonra, Kudüs Haganah'ından bir müfreze gelip Palmach kuvvetlerinin yerini aldı. Müfreze komutanı Motke Gazit adında, Baltık ülkelerinden gelme, sert yüzlü ve genç bir diplomattı. Görevi de basitti. Köyün çevresinde bir savunma hattı kurduktan sonra, bir daha araplara pusu kurmakta yataklık etmemesi için köyü silip süpürüp yok edecekti.

Castel'in düştüğü Şam'da duyulur duyulmaz, Abdülkadir bu mevzinin geri alınmasını emretmek için Kudüs'e telefon açtı. Kfar Etzion konvoyu saldırısında yaptığı gibi, Kemal İrekat, birliklerini toplamak amacıyla bütün Yahuda'ya haberciler saldı. Yahudilerin bütün bir arap köyünü ele geçirmeleri çağrısına büyük önem ve öncelik kazandırıyordu.

Kemal İrekat o akşam bir karşı - saldırı düzenlemeyi başardı. Plânı cepheden yüklenivermekti, eski gravürlerde görülen o öfkeli saldırılara benzer bir şey.

— İleri! diye bağırdı.

Ve Castel'in eteğinde, yahudilerin ilk savunma hattını kurdukları Tzouba taş ocağına yüklendi. «Allahü Ekber» sesleriyle dört yüz kişi de peşinden gitti. Yahudiler ateş açtılar ama onları durduramadılar. Taş ocağının içindeki binaya çekilmek zorunda kaldılar. Bütün gece, araplar onları bu binadan atmaya çalıştılar.

Sabaha karşı, Katamon milisine komuta eden arap köylüsü İbrahim Ebu Dayeh'in gelişi saldırganları canlandırdı. Evi havaya uçurmayı başardılar ve yahudileri köyün sınırına kadar kovaladılar. Neredeyse zaferi kazanmışlardı ki, solukları kesilip durdular. Bazıları yirmi dört saattir aç ve susuzdu. Bu kez de, hiç kimse azıcık yiyecek almak tedbirliliğini göstermemişti.

İrekat hemen yöredeki kasabalara haberciler yolladı. Kısa süre sonra her yandan çarşaflı ve peçeli kadınlar koşuştular. Bu garip savaş tanrıçaları tiz çığlıklar atıyor, tepelerinde yumurta, peynir, zeytin, domates ya da peksimet dolu sepetlerden piramitler taşıyorlardı. Bu uydurma bakkalların takviyesi etkisini hemen gösterdi. Araplar yeniden saldırıya geçtiler. Motke Gazit, Castel'i uçurup yok edecek zamanı bulamadığına şükretti. Adamları, evlerin arkasına geçip buraları birer gerçek kale haline getirdiler. Ancak arapların örgütlenmede yetersiz kalışları bir kere daha yiğitliklerinin ürününü ellerinden aldı. Cephaneleri kalmamıştı.

İrekat yine her yana başka haberciler çıkardı. O gün Ramalleh'de bulunan Glubb Paşa, bu habercilerden birini bağırarak sokaklarda dolaşırken gördüğünü hatırlıyor:

— Kim bana mermi satar? Parasını peşin ödüyorum.

İngiliz bu çağrının karşılıksız kalmadığını farkedebildi. Birinin iki yüz tüfek mermisi teklif ettiğini gördü. Bunların bazıları Türk kurşunlarıydı, bazıları Alman ya da İngiliz. Arap parayı ödedi, bir arabaya atladı ve aramasına başka yerlerde devam etmeye koştu.

Hasat, İrekat'a yeniden saldırıya geçme fırsatı verecek kadar boldu. İkinci gün, gece yarısına doğru köye sızmayı başardı. Tam o sıra patlayan bir elbombasının parçası sol gözünün üstüne girdi. Saflarındaki tek sıhhiyecinin, Beytlehem hastanesi memurlarından birinin yanında sadece tentürdiyot vardı. Yarayı elinden geldiğince temizledi ve yaralının itirazlarına rağmen, onu eşek sırtında geriye yolladı.

İrekat, gidişinin sonuçlarını önceden kestirecek kadar yurttaşlarını tanıyordu. Kademeli bir toplumun insanları olan bu köylüler, şeflerine neredeyse taparlardı. İyi yönetildiklerinde, en büyük yiğitlikleri gösterebilecek yetenekteydiler. Kendi hallerine bırakıldıklarında da, ani bir bozguna uğramaları mümkündü.

4 nisan pazar gecesi de böyle oldu. Ev ev direnmeye hazırlanan Motke Gazit ve yetmiş yahudi askeri, arap-

ların birden geri çekilip ortadan kaybolduklarını gördüler. Köylerine dönüyorlardı. Gün ışığında, yüz kadar arap kalmıştı ancak ortalıkta. Castel hâlâ yahudilerin elindeydi.

☆

Kudüs'ün Kral V. George Caddesindeki ıssız bir kaldırımın üzerinde, üç yahudi fısıldaşıyordu. Bunlar Haganah'ı, Stren ve İrgun gruplarını temsil eden kişilerdi. Haganah'ın adamı Yeshurun Schiff bu buluşmayı büyük bir gizlilik perdesiyle örtmeye çalışmıştı. Kendisi, bu iki muhalif örgüte büyük kin besleyen David Shaltiel'in yardımcısıydı. Oysa, Shaltiel'in yardımına koşmalarını istemek için onlarla gecenin karanlığında buluşmuştu.

Kudüs komutanının güçleri öylesine dağınıktı ki, Castel'de bulunan Motke Gazit'in bitik askerlerini ve yakınındaki yahudi topluluğu Motza'nın önünde güç duruma düşen bir birliği geri çekip yerlerine yenilerini gönderecek yedeği yoktu. Schiff bu iki hedef çevresinde İrgun ve Stern gruplarının bir yarma harekâtı düzenlemelerini istiyordu.

Shaltiel'in temsilcisinin beklediği gibi, bu istek karşısındakilerde hiç bir yakınlık uyandırmadı. Bağlı oldukları örgütler, araplarla aynı düzeyde tutup kişisel düşman saydıkları Haganah'a yardım etme isteklisi değildiler. Haganah'ın çektiği güçlüklere kayıtsız ve bağımsızlıklarına çok düşkün olan Stern ve İrgun, o güne kadar Kudüs Haganah'ıyla işbirliği yapmamakta diretmişlerdi.

Schiff ertesi gece kendisine cevap vereceklerini öğrendi. Ancak muhtemel bir işbirliğinin bedeli özellikle yüksek olacaktı: İki grup, hatırı sayılır ölçüde silâh, cephane ve patlayıcı madde isteyecekti. Sonunda olumlu cevabı aldı ve hemen istenen silâhla cephaneyi teslim etti. Oysa bu iki örgütün Castel'i ya da Motza'yı kurtarmaya niyeti yoktu. Stern grubunun şefi Yehoshua Zetler ve İrgun'un şefi Mordehay Raanan, tek başlarına büyük bir darbe indirip gürültülü bir zafer kazanmak için bu silâhlara ihtiyaç duyuyorlardı. Böylece Kudüs'ün yahudi

halkına neler yapabileceklerini gösterip, Haganah'ı şehirde kendilerine de hak tanımak zorunda bırakmak istiyorlardı.

Zetler ve Raanan hedeflerini seçmişlerdi bile. Ele geçirecekleri köyün ünü, önemi ve yakınlığı aradıkları zaferi onlara sağlayacaktı. Burası Kudüs'ün batısında ve hemen dışında, taş ocaklarıyla ünlü bir köydü. Aliye Derviş'in on gün önce evlenip gittiği arap köyü Deir Yasin.

Tel - Aviv limanının rıhtımlarından birine yanaşan eski şilepten, iğrenç bir çürük soğan kokusu yayılıyordu. Manifesto da yalan söyleyemezdi, çünkü yük kokusuyla kendini doğruluyordu. İngiliz gümrük müfettişi **Nora**'nın boşaltılmasını emretti. Bir sürü dok işçisi hemen gemiye tırmandı. Her türlü meraklı bakıştan uzakta, binlerce tüfek ve sürüyle Çek makinelisi dolu sandıkları ortaya çıkarmak için soğandan örtüyü kaldırdılar. Ehud Avriel'in büyük güçlüklerle kiraladığı gemi tam zamanında yetişiyordu. Nachson Harekâtı yirmi dört saat sonra başlayacaktı.

İngiliz polisinin dikkatini dağıtmak için her türlü kurnazlığa başvuran dok işçileri, deli gibi çalıştılar. Sandıklar, Haganah'a bağlı görevlilerin görünmeyen ama dikkatli denetimi altında kamyonlara yüklendi ve acele, saldırıya katılacak birliklere teslim edildi.

İska Shadmi payına düşen silâhları gecenin onunda, cepheye gitmeden sadece birkaç saat önce aldı. Genç yahudilerden oluşan birliğinin karşısına şimdi yeni bir sorun çıkıyordu; Avriel'in silâhlarını kaplayan yağ tabakasını temizliyecek hiç bir şey yoktu elinde. Kendi kuşağından olan bütün savaşçılar gibi, Shadmi de Kazakistan'ın ele geçirilişini anlatan **Pompillo'nun Adamları** adlı kitapla etkilenmişti. Bu kitaptan hep yeni çözüm yolları arama sanatını öğrenmişti. Genç çocuklardan, ortak dâva uğruna donlarını feda etmelerini istedi. Kızlar bu donlardan yararlanıp silâhların yağını alırken, kendileri de tellerle namluları temizliyeceklerdi.

Palmach'da görev aldığı günden bu yana, Shadmi ilk kez bu kadar cephaneye sahip oluyordu. Bunları taşımak için yine yeni bir yol bulmak zorunda kaldı ve askerlerine çoraplarını fişeklik olarak kullanmalarını emretti.

Başka bir piyade bölüğüne komuta eden Yahudi Tugayı'nın eskilerinden Hayim Laskov'a MG 34 makineliler verildi. Askerlerinden hiçbiri bu makinelileri kullanmayı bilmediğinden, onlara alelacele bir gösteri yaptırmak için koştu gitti ve İngiliz ordusunda savaşmış eski bir asker buldu. Silâhların kesik kesik atış yaptığını görünce de Laskov dehşete düştü: Makinelilerin otomatiği işlemiyordu. Hemen yardımcılarından birini makinelilerle birlikte Tel - Aviv'e gönderdi ve bunları onaracak bir uzman bulmasını emretti. Bütün bölük saldırı emrini beklerken, Haganah'da görevli bir silâh uzmanı arızalanan silâhları teker teker söktü ve otomatik atış yapmayı sağlayan mekanizmaları onardı.

Beşer yüz kişilik üç ayrı tabura ayrılan yahudi güçleri, sonunda, fazla dağılmadan hareket edecekleri mevzilere ulaştılar. Saldırı 5 nisan akşamı saat dokuzda başladı. İlk tabur, konvoyların yola çıktığı bölgede bulunan arap köylerini çabucak işgal ederken, ikinci tabura bağlı güçler Bab el Ued'den başlıyarak yola hâkim olan köyleri ele geçirmek için tepelere doluyorlardı. Buralarda çok canlı ve amansız bir direnmeyle karşılaştılar. Beyt Mahsir ve Saris'i alamayan Palmach askerleri, halkın gelip pusu kurmasını önlemek amacıyla bu iki köy ve yol arasındaki birkaç tepeyi ele geçirmekle yetindiler.

Aynı anda, başka yerlerde daha değişik güçlükler ortaya çıkıyordu. Mozta'yı ele geçiren araplar, Kudüs'ün girişindeki yolu kesebilecek durumdaydılar. Akşam, Shaltiel onları püskürtmek için bütün yedeklerini sürmüştü. Stern ve İrgun gruplarından yardım istemeye de çaresiz o gece boyun eğmişti.

Yer yer görülen bu tür başarısızlıklara rağmen, harekâtın başlangıcı başarılı geçmişti. Geceyarısına varmadan, Bab el Ued boğazı ve yöresi yahudilerin elindeydi. Hemen o gece ilk konvoyu yola çıkarma emri radyoyla Kfar Bilou'dan verildi... Eski İngiliz kampı, Dov Josepin tarafın-

dan Tel - Aviv depolarından çıkarılan malların çevresinde kaynaşmaktaki şoförler, makinistler ve yahudi askerlerle dolup taşıyordu.

Haganah, yiyecekleri kamyonlara yüklemek için Tel - Aviv limanında çalışan bir sürü dok işçisi toplamıştı. Bunların hepsi de Selânik asıllıydı. Bu sağlam yapılı ve kısa boylu adamlara, sardalya balığı, pirinç ve peynir veriliyordu bol bol. Meşalelerin titrek ışığında, bıkıp usanmadan aynı hareketleri tekrarlıyorlardı. Yemekleri hazırlayan lokantacı Yechezkel Weinstein, o günleri hatırladıkça hayranlıkla şöyle diyor: «Otomatik bir zincir gibiydiler. Her kamyon beş dakikada dolduruluyordu. İki genç gitarcı dok işçilerinin düzenli hareket etmelerini sağlıyor, adamlar bitip tükenmeyen hareketlerle Kudüs'e yollanacak yiyecekleri yüklerken, çaldıkları parçalar karanlıkta dalgalanıyordu.»

Dolan her kamyon hareket edip yolun kıyısında bekleyen dizide yerini alıyordu. Bar Shemer bu garip topluluğun düzenlenmesini denetliyordu. Aralarında Tnuvah mandırasının kamyonetleri, üç tonluk Bedford'lar ve Dodge'lar, Shelev nakliyat şirketinin on tonluk koca Mack'ları, Hamenia şirketinin White marka römorkları, fabrika kamyonları, kibbutzlarda kullanılan kasalı traktörler, triportörler vardı. Akla gelebilecek her boy, her biçim, her renk temsil ediliyordu. Çoğu bir sabun markasının, bebek mamasının, Hayfa'da bir kasabın sattığı kaşer etinin, Ramat Gan'daki bir tuğla fabrikasının ürünlerinin, Tel - Aviv'deki bir fabrikanın çıkardığı pabuçların övgüsünü yapan afişlerle kaplıydı. En hafif olanlar başa geçirilmişti. Hepsi de, yol boyu arıza yapacak araçları çekebilmek için çelik kablolarla donatılmıştı.

Ne bir far, ne bir ışık yanıyordu. Şoförlerden birinin ışıklarını yakma eğilimine dayanamayacağını düşünen Bar Shemer, bütün ampulleri söktürmüştü. Her araçta, şoför, yardımcısı ve makinist hareket işaretini bekliyordu. Konvoya refakat edecek askerler de araçlara bindiler. İska Shadmi kendini patateslerin üzerinde buldu. Hemen bir barınak yaptı ve mevzilendi.

Konvoy, baygın kokularıyla geceyi dolduran porta-

kal ağaçları arasından harekete geçti. Bar Shemer bakışıyla «ay ışığında dev bir tırtıl gibi uzayan» konvoyu izledi. Konvoyların baş sorumlusu Harry Jaffe'nin yepyeni mavi Ford'u, en başta gidiyordu. Daracık asfalt yol, engebesiz ve dümdüz, on kilometre kadar uzanıyordu. Çan kulesi ve toprak rengi görkemli cephesiyle zeytinlikler arasından fırlayan Latroun'daki trappist manastırına vardığında sağa sapıyor, göz alabildiğine uzanıp giden bağlar arasından Bab el Ued boğazının girişine doğru yöneliyordu. Bar Shemer son kamyonun hareketini bekleyip dizinin başına varmak üzere yola çıkmıştı ki, bir sürü patlama işitti. Baştaki arabaların vadiye girmekte olduklarını anladı.

Üç kurşunun gelip yepyeni Ford arabasına saplandığını gören Harry Jaffe, büyük bir öfkeye kapıldı. Bu ilk derme çatma konvoyun arabalarını hiç bir zırh korumadığından, Jaffe tek tük atılan kurşunların daha ciddi bir saldırının habercisi olmamasına dua etti. Gizlendiği yerden, İska Shadmi dikkatle yamaçlardaki karanlık ağaç kümelerini gözlüyordu. Bir tek arap görmedi. Harry Jaffe'nin içi rahat edebilirdi. Palmach'ın ağından kurtulan birkaç nişancı dışında, yol kıyısında hiç bir düşman gücü yoktu.

Motörlerinin düzenli homurtusuyla gecenin sessizliğini yırtan konvoy, ağır ağır Yahuda tepelerine tırmanıyordu. Hâlâ uzaktan uzağa patlayan silâhların sesleri işitiliyordu. Lâstikleri patlayan birkaç araç, kör topal yoluna devam etti. Bazıları da son nefesini veren radyatörlerinden kaynar su fışkırtıyorlardı. Jaffe ve Bar Shemer birer çoban köpeği gibi konvoyu denetliyor, bozulan araçların şoförlerine cesaret veriyorlardı.

Bir konvoyun gelmekte olduğu haberi Kudüs'e kısa sürede yayılıverdi. Sabahın erken saatine rağmen, yüzlerce kişi kamyonları karşılamak için Yafa bulvarının sonuna koştu. Kalabalığın arasında sabahlıklı kadınlar, öğrenciler, omuzlarında dua şallarıyla sinagoglardan çıkan müminler vardı. Herkes pencerelere doldu, teraslara ve balkoniara yığıldı. Her Kudüs'lü saygı ve şükranla bekliyordu.

Ağaran tanyerinin kurşunî ışığında beliren ilk kamyonu alkışlar, haykırışlar ve şarkılar karşıladı. Umutsuz bir ulusun patlayan sevinci, açlık çeken bir ulusun rahatlamayısıydı bu. O hafta Dov Joseph, adam başına sadece on gram margarin, iki yüz elli gram patates ve biraz da kurutulmuş et vermişti. On beş günden beri Kudüs'e bir tek kamyonun geldiği yoktu. Birden boğuk ve iç rahatlatıcı homurtu bir konvoyun güçlü dalgasını haber veriyordu. Yiyecekle tıka basa dolu bir sürü kamyon neredeyse birbirine değerek ilerliyordu. İhtiyarlar ağlıyor, kadınlar şoförleri öpmek için basamaklara sıçrıyor, çocuklar ellerinde çiçek demetleriyle çamurlukların üzerine tırmanıyorlardı. Sefarad'ların imareti önünde yaşlı bir kadın nice konvoya katılan Yehuda Lash'a doğru atıldı ve onu kollarında sıktı.

Patates yükünün üzerinde zafer kazanmışcasına dikilen İsak Shadmi, kaç kere işittiği şu sözleri düşünüyordu: «Güçlü olduğumuz gün bir ulus olacağız.» Minnet duygularıyla dolu Kudüs halkının karşısında, o günün geldiğine karar verdi. Bar Shemer'in kaçırdığı şoförler bile allak bullak olmuşlardı. Mutlulukla dolup taşan bu kalabalığın arasından geçerken, zorunlu olarak orada bulunduklarını unuttular ve bir şehri kurtardıklarını anladılar.

Bu sevinçli nisan sabahı, konvoyu alkışlayanların tümünün belleklerine bir anı çakılıp kalacaktı. Şehre ilk giren mavi Ford'unun çamurluğuna Harry Jaffe şu sözleri yazdırmıştı: «Seni unutursam, ey Kudüs...»

22

«ÖLDÜRDÜĞÜMÜZ ARAPLARDAN BİRİ»

Kudüs'ün öteki ucunda, Herod kapısı yakınındaki arap mahallesi Bab el Zahiri'de, Abdülkadir karısına birkaç satırlık bir mektup çırpıştırıyordu. Yahudilerin, büyük bir sabırla şehri saran mengeneyi kırmayı başardıklarını öğrenmişti Şam'dan döndüğünde. Arabasının arkasında, Suriye ordusundan verilen elli tüfek ve Şam çarşısından kendi parasıyla satın aldığı üç makineli yığılı duruyordu. Yolculuğu sırasında toplayabildiği yeni silâhlar bu kadarcıktı, **Nora** adlı şilebin Haganah'a getirdiği binlerce silâhı karşılamak için şeflerinin verdiği sadaka.

Ziyaretinin son günleri de ilk günler kadar hayal kırıklığıyla dolu geçmişti. İlk görüşmelerinin büyük gürültüyle kesilmesine rağmen, Abdülkadir ve Saffet Paşa yeniden buluşmuşlardı. Bu sonu gelmez toplantılardan birinde Castel'in düştüğü haberini almışlardı üstelik.

— Eğer adamlarınız köyü geri almayı başaramazlarsa, demekle yetinmişti Arap Birliği'nin askerî şefi, El Kavukçu'dan bu görevi üstlenmesini istiyeceğiz.

Abdülkadir bu meydan okumayı kabul etmiş ve bir kere daha kendisine yeni silâhlar vermeleri için yalvarmıştı. Suriye Cumhurbaşkanı'nın kişisel armağanı olan elli tüfek, Filistin'linin Kudüs'e getirebildiklerinin tümüydü.

— Filistin'in ve halkının kanı sizin üstünüze kalacaktır, demişti Abdülkadir Irak'lı generale.

Sonra da, yola çıkmadan Peygamber'i tanık alıp Kuran'dan şunları okumuştu:

— Allah'ın emrinde savaşmak için bu dünyadaki

hayatlarını vermeye hazır olanlar, ölseler de zafer kazansalar da taltif edileceklerdir.

Şimdi, kendi adamları kadar düşmanlarından da saygı gören bu olağanüstü komutan, duygularını ve yaradılışını çok iyi yansıtan soylu üslûbuyla karısına içini döküyordu: «Sevgili Vahiye'm benim, diyordu ona, tarihe büyük ve zafer dolu bir sayfa kattık. Yaptığımız iş gece gündüz acılı fedakârlıklar ve büyük çabalar gerektirdi. Ama eylemde, insanlar kendilerini unutuyorlar. Yemek yemeyi, su içmeyi, uyumayı unutuyorlar. Yakınlarını ve oğullarını bile unutuyorlar. Düşman güçlü, Vahiye, ama zaferi biz kazanacağız İnşallah!»

Şam'da, önceki gece oğlu için yazdığı şiiri de zarfa yerleştirdi.

«Atalarımızın ülkesidir,
Bu yiğit erkekler ülkesi.
Hiç bir hakkı yoktur yahudilerin,
Bu topraklar üzerinde.
Nasıl uyuyabilirim ben
Filistin düşman elindeyken?
Yüreğimde bir şey parlıyor,
Vatanım beni çağırıyor.»

Abdülkadir işini bitirdiğinde yardımcılarından birini, ateşli bir öğretmen olan Bagit Ebu Garbiyeh'i çağırdı. Ebu Garbiyeh şefini hiç bu kadar sinirli görmemişti.

— İhanete uğradık, dedi Abdülkadir.

Anlattığına göre, Suriye'den onda arta kalan son görüntü, düşmanı El Kavukçu'ya gönderilmek üzere El Mazah havaalanının bir deposuna doldurulup bekletilen silâhlardı.

— Üç olanaktan birini seçmek zorunda bıraktılar bizi. Irak'a kaçıp orada gizlenebiliriz; kendimizi öldürebiliriz; ya da burada savaşarak ölebiliriz.

Ebu Garbiyeh'den, Nebi Daniel'de yahudilerden alınan iki zırhlı arabayı kendisine yollamasını ve Tzouba taşocağının önünde Katamon milisiyle kendisine katılması için İbrahim Ebu Dayieh'e haber salmasını istedi. Abdül-

kadir, saldırıyı bizzat yönetmek zorunda da kalsa, Castel'i geri almakta kararlıydı.

Motke Gazit ve yahudi askerleri, köyü aşağı yukarı dört günden beri ellerinde tutuyorlardı. Önceki günden beri hiç bir saldırıyla karşılaşmamışlardı ama çok bitkindiler. Abdülkadir'in saldırısı 7 nisan gecesi saat onda başladı. Üç gruba ayrılan üç yüz kadar arap bu saldırıya katılıyordu. Ebu Dayieh'in emrindeki birlik güçlerin büyük bir bölümüyle cepheden yükleniyor, öteki ikisi bir kuşatma harekâtına girişiyorlardı.

Köyün üzerine önce makineli kurşunları yağdı. Yahudiler, bu kez arapların başında gerçek bir komutan bulunduğunu anladılar. Bu usta yönetici kısa süre sonra onları yeniden şaşırtmakta gecikmedi. Saffet Paşa'dan istediği topları alamayınca, Abdülkadir dört havan edinmişti. İngiliz ordusundan kaçan dört asker, havanlarla Castel'i bombalıyorlardı.

Bir saatin sonunda, Ebu Dayieh'in milis kuvvetleri köyün ilk evlerini ele geçirmeyi başardılar. Hemen ardından da, savunmacıların kilit noktası olan muhtarın evini tehdit etmeye başladılar. Düşmanın güçten düştüğünü hisseden Ebu Dayieh, birkaç komandoyu evi dinamitlemeye yolladı. Muhtarın evinde mevzilenen yahudiler Gazit'i çağırdılar, o da küçük bir birlikle yardımlarına koştu. Yahudilerin komutanı binaya vardığında, arapların zeytinyağı taşımakta kullandıkları varilleri andıran koca bir bidona tosladı. Bidon barut doluydu, içinden de bir fitil çıkıyordu ama araplar o telâşla bunu ateşlemeyi unutmuşlardı.

İçi rahatlayan Gazit, karargâh olarak kullandığı eve döndü. İçeri girerken, adamlarından birinin balkondan seslendiğini işitti:

— Kim var orada?

— Biziz dostum! diye cevap verdi bir ses arapça.

Gecenin karanlığında bir makineli takırdadı. Yirmi beş metre aşağıda, Gazit yere yuvarlanan karaltıyı seçti.

Dinamitçilerinin başarısızlığa uğramasına rağmen, Ebu Dayieh sabaha kadar saldırıyı sürdürdü. Bir gözcü koşup öteki yamaçtan yahudilere takviye geldiğini ona bil-

dirdi. Saatlerden beri Abdülkadir'le bağlantısı kesik olduğundan, içi kan ağlayarak adamlarını geri çekmeye boyun eğdi. Dördüncü kere Castel arapların elinden kurtuluyordu.

Şehri ilk ele geçiren yahudi subayı Uzi Narkis, geri dönmüştü. Palmach'ın on - on iki adamıyla, Gazit'e ulaşmak için arap saflarını yarmayı başarmıştı. Genç diplomatı karargâhında yere uzanmış, yaralı iki muhaberecisinin yanında yatarken buldu. Narkis gerçek bir hazine getiriyordu. **Nora**'nın Filistin'e taşıdığı mermilerden elli bin tanesini. Ayrıca Gazit'in ve arkadaşlarının sabırsızlıkla bekledikleri haberi de verdi: Öğlende yerlerine yeni birlikler gelecekti. Yeni yeni beliren aydınlıkta bulundukları mevziden çevresine göz atan Narkis, biraz aşağıdaki tümseğin üzerinde yatan ölüyü gördü.

— Bu kim? diye sordu.

— Gece öldürdüğümüz araplardan biri, cevabını verdi Gazit.

Narkis yaklaştı ve ölüyü çevirdi. Ceplerinde bir ehliyet, bir Filistin lirası ve notlarla kaplı bir defter buldu. Aramaya devam etti ve ölünün sol gömlek cebinde minik bir Kuran keşfetti.

☆

Sabaha karşı geri çekildiği andan beri, İbrahim Ebu Dayieh her yanda Abdülkadir'i arıyordu. Yeni birlikler toplamak üzere Kudüs'e döndüğünden emin olarak, ona birkaç irtibat subayı yollamıştı. Hepsi de Abdülkadir'i bulamadan geri dönmüştü. Ramalleh'den El - Halil'e kadar bütün Yahuda'ya bir söylenti yayılmaya başladı o zaman: Abdülkadir kaybolmuştu.

Yüzler şaşkınlıkla dondu kaldı. Zanaatkârlar, köylüler, tüccarlar araçlarını ve dükkânlarını bıraktılar. Çarşılar boşaldı. Kudüs araplarındaki bütün tüfekler ortaya çıktı. Mermiler akıl almaz fiyatlara ulaştı. Kadınların inilitileri sevgili komutanlarını arayan adamların delice koşuşmalarına refakat etti. Otobüs şirketi bütün araçlarını Castel'e işletiyordu. Taksi şoförleri, kamyoncular, özel otomobil sahipleri Kudüs'le savaş alanı arasında mekik dokudular.

Motke Gazit ve hayatta kalan askerlerinin hâlâ elde tuttukları köye iki bin arap saldırdı. Hepsi mistik bir gayretle canlanmış gibiydiler. Siyah beyaz damalı kefiyelerinin üzerinde silâhlarını sallıyarak, dört yandan akıyorlardı. Her noktadan bir silâh patlıyordu. Yahudiler hangi hedefi seçeceklerini şaşırmışlardı. Vuracaklarından emin olduklarında ateş etmeleri gerekiyordu ama, çoğu uykusuzluk ve yorgunluktan ayakta sallanıyordu. Gözleri kayan bazıları kımıldanamıyacak haldeydiler. Arkadaşları onları canlandırmak için yumrukluyor, tokatlıyorlardı.

Narkis'in getirdiği cephane dağıtılamamıştı. Yahudiler bunları küçük paketler halinde evden eve atıyorlardı. Direnme gitgide güçleşiyordu.

— Araplar şurada! diye bağırdı biri.

Bu kez söylediği doğruydu. Muhtarın evi düşmüştü. Kaçmanın tek kurtuluş yolu olduğunu anlayan Gazit, geri çekilme emrini verdi. Kapandığı ev çok sarp bir eğimin başındaydı. Kendisiyle birlikte olan üç yaralıyı kapıya kadar sürüpleyip aşağı yuvarladı, kendisi de arkalarından atladı. Dördü de aşağıdaki bir bağın içine düştüler. «Bu gövdeleri mısır çuvalları gibi yuvarlamak korkunç bir deneydi, diyor Gazit hatırladıkça. Taşlara çarpan kafalarının ve kemiklerinin çatırdayışını hâlâ hatırlıyorum.» Bir düzlükten ötekine inerek, göze çarpmadan eğimin dibine varmayı başardılar ve Palmach komandolarıyla dolu bir barakaya sığınabildiler.

Bu arada araplar, yukarda Castel'i ele geçiriyorlardı. Haykırıyor ve zaferlerini selâmlamak için havaya silâh boşaltıyorlardı, bu arada da muhtarın evinin damına arap bayrağı dikiliyordu. Üç gün süren saldırılardan sonra, Castel yeniden bir arap köyü olmuştu.

— Allahü Ekber!

Bu kez Allah'ın adını anan iç paralayıcı bir çığlıktı ve zafer haykırışlarını birden susturdu. Paylaştırma kararının ertesi günü, Ticaret Merkezi'nin yakılmasına katılan ve büyükleriyle birlikte Castel'e koşan Nadi Dayes adlı genç araptı bu. Gazit'in terkettiği evin basamaklarında, Abdülkadir'in ölüsünü bulmuştu.

Uğursuz haber zaferi sildi ve bu başarılı savaş sonu-

cunu cenaze törenine çevirdi. Heyecanı dehşet dolu bir şaşkınlık, acılı bir isteri izledi. Hıçkırıklarla sarsılan adamlar kendilerini ölünün üzerine attılar. Onu deli gibi öptüler. Bazıları tüfeklerinin dipçiğiyle kafalarına vuruyorlardı. Bir çok kişi de çılgın gibi koşup üzücü haberi bildirmeye gidiyordu.

Ölü bir sedyeye kondu. Abdülkadir, pek çok kere savaşa sürdüğü ve bitmek bilmeyen bir yakınmayla inleyen köylülerin refakatinde, elden ele geçerek son zaptettiği tepeden aşağı indirildi.

— Allahü Ekber, Allahü Ekber!.

Ancak yirmi dört saat önce Abdülkadir'le beraber olan Ebu Garbiyeh adlı öğretmen, bu yaslı kafilenin geldiğini gördüğünde yüreği ezilerek şunları düşündü: «Asla onun yerine başka birini koyamayız. Bizim şefimizdi, tek şefimiz, ve öldü.»

☆

Uzi Narkis'in bulduğu ehliyet ve küçük Kuran yahudilere, Castel'deki ölünün kimin ölüsü olduğunu açıklamıştı. İkinci Büro şefi İzak Levi, hemen bu keşiften faydalanmaya karar verdi. Sadece Castel'in yeniden ele geçirildiğini öğrenen Eski Şehir'deki araplar, bu zaferi büyük bir coşkunlukla kutluyorlardı. Saat on yedi otuzda, Haganah'ın arapça yayın yapan vericisi Abdülkadir'in öldüğünü bildirdi. Hemen gösteriler kesildi ve Eski Şehir'in üzerine büyük bir sessizlik çöktü.

Hacı Emin, taraftarlarıyla Şam'da yaptığı bir toplantı sırasında en iyi komutanının ölümünü haber aldı. Yerinden kalktı.

— Baylar, dedi ölgün bir sesle, size şehidimiz Abdülkadir Hüsseynî'yi sunuyorum. Sevinin ve Allah'a şükredin.

Emile Ghory bu ölümün «Filistin direnme hareketinin sonu» anlamına geldiğini anladı. «Bizim ırkımızdan gelenlerin hepsinde öyle bir şey var ki, diye düşündü, insana büyük önem vermesine, kahramana tapmasına yol açıyor. Kahraman öldüğünde de her şey yıkılıyor.»

23

SAKİN BİR KÖYÜN SON GECESİ

Bavullarının her birinde iki ölü olsa bu kadar ağır çekmezdi. Harcadığı güçle iyice gerilen yolcu, bavulları birbiri ardından sürüklerken yüzünü buruşturuyordu. Paris'teki otellerden birinin barında Ocean Trade Airways mürettebatını keşfeden sahte Kanadalı pastacı Freddy Freidkens, Haganah'ın emriyle yeniden ava çıkıyordu. Kraliyet Hava Kuvvetleri aslarından olan adam Paris dışındaki Toussus - le - Noble havacılık kulübünün hangarından birinde bekleyen uçak gibisini beş yıldır kullanmamıştı. Bu, savaş sırasında Nazi Almanya'sının üzerinde kullandığı bir Ansor bombardıman uçağıydı. Kraliyet Hava Kuvvetleri'nden kullanılmış uçak alıp satan eski bir arkadaşının suçortaklığıyla, İngiltere'de bunlardan dört tane bulmuştu. Ben Gurion'un, yahudi devletinin hava kuvvetlerini kurmak amacıyla başlattığı harekâtla ilgiliydi buldukları.

Freidkens ağır yüklerini uçağa çıkardı. Pilot yerine oturdu, motorları işletti, pistin ucuna kadar giderek hız aldı ve havalanıp güneye yöneldi. Roma'da buluşacağı kişiler vardı. Kendisini bekleyen garip görevle ilgili son talimatı orada alması gerekiyordu. Üzerinde gereken işaretlerden hiçbiri bulunmayan bu çift motorlu uçakla, sahte pastacı, varolmayan bir devlet hesabına Adriyatik Denizi üzerinde bombardımana girişecekti.

Bavullarını dolduran ağır yüklerin —yüzer kiloluk iki bomba— hedefi, arap yüzbaşısı Abdülaziz Kerin'in satın aldığı on bin tüfek ve sekiz milyon mermiyle 31 mart günü Fiume'den Beyrut'a doğru yola çıkan **Lino** şilebiydi.

Yahudi denizi karış karış aradı, her limana baktı, Dalmaçya kıyılarındaki en ufak koyları bile inceledi. **Lino** bulunmuyordu bir türlü. Oysa Haganah ajanları yola çıkacağı gün ve saati, hızını ve rotasını biliyorlardı. Boşa giden üç günlük aramadan sonra, pilotunu büyük üzüntü içinde bırakan bir fırtına eski bombardıman uçağının kalkmasına engel oldu.

Yahudiler arap gemisinin izini bütün İtalyan gazetelerinin birinci sayfasında buldular. Bir takım arızalar gemiyi, Bari'nin kuzeyindeki küçük Molfetta limanına sığınmak zorunda bırakmış, Roma emniyetinde görevli müfettişler de onu bu limanda keşfetmişlerdi. Genel seçimlere birkaç gün kala İtalya büyük bir siyasal kaynaşma içinde yaşıyordu. **Lino**'nun yükü de yetkilileri meraka düşürdü. İktidardaki partilerle komünistler, bir hükûmet darbesi ve bir iç savaş hazırlamakla suçladılar karşılıklı birbirlerini. Polis **Lino**'yu limanda tutmaya ve soruşturma açmaya karar verdi. Mürettebatı tutuklandı ve gemiyi Bari limanına kadar götürerek orada sıkı bir denetim altında askerî bir rıhtıma bağladı.

Yahudiler bakımından bu, geminin hesabını görmek için umulmadık bir fırsattı. Roma'nın büyük bir otelinde acele yapılan toplantı sonucu, Haganah yetkilileri tekneyi bağlı olduğu yerde batırmaya karar verdiler. Harekâtın yönetimi, yahudi örgütünün en gözüpek ajanlarından olan Mounya Mardor'a verildi. Mardor baltalama uzmanı Jossele'yle birlikte iki kurbağa adam, bir şoför ve bir radyocu getirtti. Küçük komando birliği, yolda yapılan denetimler yüzünden Amerikan ordusunun araçlarına benzetilmiş bir G.M.C. ile 5 nisan günü Bari yolunu tuttu. Patlayıcı maddeler yedek benzin depolarının içine gizlenmiş, bunların üzerine de Haganah'ın adamları D.D.T. yazmışlardı.

Rıhtımda yapılan ilk keşif, kara yolundan gelecek bir girişimin, **Lino**'nun çok sıkı korunması yüzünden imkânsız olduğunu ortaya koydu. Ancak bir tekne, gece, kurbağa adamların gidip patlayıcı maddeleri yerleştirmelerini sağlayacak kadar gemiye yaklaşabilirdi. Harekât

saati 9 nisanı 10 nisana bağlayan geceyarısı olarak tespit edildi.

Gece on birde, Corso della Vittoria üzerindeki bir geçitten kamyon denize kadar inebildi ve yükünü boşalttı. Bir genç çift gözcülük ederken, Jossele ve iki kurbağa adam bütün araç - gereci yükleyip tekneye bindiler. Hızla kürek çekerek uzaklaştılar.

Jossele patlayıcıyı sıkı sıkı göğsünde tutuyordu. Bunu kendisi hazırlamıştı. Ağzına kadar T.N.T. dolu, su geçirmeyen bir motosiklet iç lâstiğiydi bu. Katolik İtalya'da bulunması en güç maddelerden birine, prezervatiflere doldurduğu patlayıcı maddelerin her birine fünye bağlamıştı. Hepsini de bol bol potasa bulamıştı. Lâstik tekneye yapıştığında, ateşlemeyi sağlamak amacıyla içine dikkatle ufak bir şişe sülfürik asit koyacaktı. Asit şişenin ağzını kapayan kâğıt tıpayı yakana kadar geçecek zaman onların uzaklaşmalarına yetecekti. Potasın üzerine düşen ilk damla müthiş bir sıcaklık sağlayacak, her şey havaya uçacaktı.

Gece çok karanlık ve sakindi. Kürekler suyu düzenli olarak itiyordu. Tekne kısa süre sonra askerî havuza girmeyi sağlayan geçidi aştı ve **Lino**'nun provası karanlıkta belirdi. Kırk metre kadar yaklaştıklarında, Jossele ve kurbağa adamlardan biri denize süzüldüler. Rıhtımda bir nöbetçinin düzenli ayak seslerini duyuyorlardı ama onları rahatsız eden hiç bir şey olmadı. Parmakları sonunda tekneyi okşadı. Patlayıcıyı özenle yapıştırdılar. Jossele asit şişesini yerleştirir yerleştirmez, mümkün olduğu kadar çabuk uzaklaştılar. Tekneye atladılar, havuzu dolaştılar ve Mardor'un kendilerini kamyonla beklediği balıkçı limanının girişine yanaştılar.

Birkaç saniye sonra Roma yolunda ilerliyorlardı. 10 nisan cumartesi günü sabahın dördünde, arap yüzbaşısı Abdülaziz Kerin'in silâhlarını on iki metre derine batıran müthiş patlamayı hiçbiri işitmedi.

☆

Abdülkadir'in büyük ünü onu son zaferinden yoksun

bırakacaktı. Cenaze törenine katılmak için, o sabah Castel'i ele geçiren yüzlerce arap büyük kalabalıklar halinde Kudüs'e dönüyorlardı. Neredeyse hepsi ölüsünü toprağa kadar götürmek için uğrunda can verdiği köyü bırakıyorlardı.

Sadece öğretmen Ebu Garbiyeh'in komuta ettiği, silâhları yetersiz kırk kadar adam orada kaldı. Filistin Radyosu'nda görevli gazetecinin kardeşi Enver Nusseybi'nin önünde, umudu kırılmış olarak şöyle dedi: «Saldırımız karışıklık içinde başladı, zaferimiz kargaşalıkla son buluyor.» Nuseybi ona en kısa zamanda takviye göndereceğine söz verdi.

Yahudiler Nachson Harekâtı'nı sürdürmek istiyorlarsa, ne pahasına olursa olsun Castel'i geri almak zorundaydılar. David Eleazar adlı genç ve çok iyi bir subay komutasında iki Palmach bölüğü, gece yarısından biraz sonra oraya vardı. Ebu Garbiyeh yaklaştıklarını işitti. Onlara direnecek olanakları bulunmadığını biliyordu. İlk havan mermileri kararının kesinleşmesini sağladı. Adamlarının hayatını kurtaracaktı. Gecenin karanlığına süzüldüler ve Kudüs yolunu tuttular. Yahudiler Castel'i geri almışlardı.

☆

Suriyeli albay Fuat Mardam, yediği kebabın boğazına düğümlendiğini hissetti. Buz gibi bir yudum suyla bunu tuttuktan sonra, her akşam yemeğinde dinlediği haber bültenini iyice duymak için radyonun sesini yükseltti. Kaynağı belirsiz bir patlama, diyordu Şam radyosu, İtalya'nın Bari limanında silâh yüklü bir gemiyi batırdı. Birkaç saat sonra gelen telgraf, Suriye ordusunun ordonat şefinin kuşkularını doğruluyordu. Verdiği emir üzerine yüzbaşı Abdülaziz Kerin tarafından Prag'dan satın alınan tüfekler, şimdi Bari'nin çamurları içinde yatıyordu.

Olay öylesine ciddiydi ki, yükü çıkarmak ve başka bir gemiye aktarılmasını sağlamak üzere Fuat Mardam Roma'ya gönderildi.

Birkaç gün sonra, Suriyeli, yüreği sızlayarak silâh

sandıklarının Adriyatik'in bulanık sularından çıktığını gördü. İtalyan balık adamları, su dolu ambarlardan kurtarılabilecek kadar sandığı çıkarmak için durmadan dalıyorlardı. Mardam sekiz milyon tüfek mermisinin hapı yuttuğunu anlatmakta gecikmedi. Tüfek yığını rıhtım üzerinde kabardıkça, yine de yeniden umutlanmaya başlıyordu. Hemen, paslanmayı önleyecek tedbir alınırsa büyük çoğunluğu kurtarılabilirdi. Düşmanlarının kendisine oynadıkları kötü oyun umulan sonucu vermeyecekti. İçi rahatlayan Mardam, başka bir gemi aramak üzere Roma'ya döndü.

Lino felâketi, inanılmaz bir silâh tüccarı şebekesinin devamlı başvurduğu arap silâh alıcılarını yeniden gayrete getirdi. Yeni bağımsızlığa kavuşan arap devletlerinin saflığının bilincindeki yeryüzünün bütün silâh fabrikaları, Beyrut ve Şam temsilcilerini kuşatmışlardı. Bir Çek, zeytinyağı ve pamuk karşılığında altı bin tüfek ve beş milyon mermi teklif etti. Bir İspanyol yirmi bin yeni mavzerle yirmi milyon mermilik bir teklif sundu. İtalya'dan, 81 milimetrelik dört yüz havan topuyla yüz seksen bin mermi teklifi geldi. Bir İsviçreli tanksavar toplar satıyordu. Bir İngiliz gemi tezgâhı, torpil atabilen hücumbotlarından söz ediyordu. Hamburg'lu, marifetli bir hurdacı Hitler'in eski yatıyla kelepir bir denizaltı filosu satmaya hazırdı. Bir Belçika şirketi, koca bir makineli tüfek fabrikasını, anahtarı üstünde teslim edeceğini söylüyordu. Bunların bazıları gerçekten vardı, bir çoğu da satıcıların hayallerinde yaşıyordu.

Silâh tüccarlarının en ilginç olanlarından biri de, Giuseppe Doria adlı bir İtalyan'dı. Yirmi yıl boyunca, Habeşistan savaşından İspanya iç savaşına, Yunan iç savaşından çok uzaklarda yer alan Çin iç savaşına dek, yeryüzündeki aşağı yukarı bütün ihtilâfları silâh ve cephane yönünden beslemişti. Teklif ettiği malların listesi öylesine mükemmeldi ki, koca bir orduyu donatabilmekle öğünüyordu. Bunları yerinde teslim etmek için, elinde üçer yüz tonluk çok hızlı üç hücumbotu vardı. «Ufak bir fark karşılığı, istenen ülkeye teslimat yapabilirlerdi.» Yine de tekliflerini bir kısıtlama izliyordu. Bir tek mermi bile yol-

lamadan, Doria, İsviçre bankalarındaki şifreli bir hesaba alacağı paranın dolar olarak yatırılmasını zorunlu tutuyordu.

Yine de hiç kimse, yaratıcılık yönünden, İkinci Dünya Savaşına katılan Fransız Hava Kuvvetlerinin eski bir asıyla yarışamazdı. Haile Selâsiye'nin hava kuvvetlerinde eğitmen olan binbaşı Duroc, Tanca'dan Orta Doğu'nun herhangi bir hava alanına hareket etmeye hazır altı Mosquito bombardıman uçağı teklif etmişti Suriye Savunma Bakanlığına. Ayrıca, haftada elli ton silâh taşıyabilecek, Fransız pilotların kullandığı çift motörlü altı C - 46 uçağından oluşan bir de hava filosuna sahip olduğunu söylüyordu Suriyelilere. Bu hava filosu sadece koskoca bir dolar destesi karşılığı harekete geçebilirdi.

Araplar da, silâh edinmekte hayal gücünden yoksun sayılmazlardı. Lübnan Cumhurbaşkanı Riyad Sulh'a verilen çok gizli muhtıra, Lübnan'da bir hava kuvveti kurulması için özellikle dâhiyane bir yol gösteriyordu. Savaşta nişan almış çok sayıda yabancı pilot tutun, teklifini yapıyordu sadece bu rapor, uçaklarını kaçırmaları ve Beyrut'a getirmeleri için onları yahudilere gönderin.

Yahudiler adına silâh satın alanlar, araplar gibi bağımsız bir devlet adına iş göremedikleri için büyük güçlüklerle karşılaştıkları halde tartışılmaz başarılar kazanmışlardı. Roma garının yakınındaki otellerde ve Panama City hava alanındaki hangarların güneşte kızan saç levhaları altında, yüz kadar pilot harekete geçmeyi bekliyordu. İdealist, kiralık asker, siyonist, serüven tutkunu, yahudi ya da yahudi olmayan bu insanlar Birleşik Amerika'dan, Avrupa'nın her ülkesinden, Doğu'dan ve Güney Afrika'dan geliyorlardı. Aralarında Hollandalı bir milyoner, Hindistan Hava Kuvvetlerinde görevli bir İranlı, Kızılordu'dan kaçmış bir subay, Hindiçini'de bulunmuş eski bir Fransız pilotu, T.W.A. uçak şirketinin kaptan pilotlarından biri, bir gazeteci, birkaç tüccar, bir sütçü, bir itfaiyeci, hatta Brooklyn'li eski bir polis memuru vardı.

Bütün bu adamları birleştiren iki ortak nokta vardı: Yakında kurulacak yahudi devleti uğruna çarpışma isteği ve İkinci Dünya Savaşının bütün göklerinde geçirdikleri binlerce saat.

Geldikleri yerler de kullanacakları uçaklar kadar çeşitliydi. Panama'daki bir uçuş pistinde, hayalî bir Panama uçak şirketinin adını taşıyan nefis bir Constellation uçağıyla çift motörlü on C - 46 uçağı duruyordu. İki başka Constellation, beş Mustang avcı uçağı ve Alman şehirlerini yakıp yıkanların eşi üç uçankale Florida'da, Kaliforniya'da ve New Jersey'de F.B.İ. ajanlarını atlatıp Avrupa'ya uçmanın fırsatını arıyorlardı. Almanya'da bir Amerikalı hurdacıdan satın alınan yirmi beş küçük Norseman nakliye uçağı, Münih'deki bir Amerikan üssünden Pérouse yöresindeki terkedilmiş bir uçuş pistine kadar Avrupa'nın bir sürü alanında gizlenmişti. Soyadı işine çok uygun düşen Fransız makinisti La Volaille (kümes hayvanı), bunlardan birkaçını Paris'teki Toussus - le - Noble havacılık kulübü hangarlarından birinde harekete hazır tutuyordu. Kraliyet Hava Kuvvetleri'ni yücelten bir film çevirdiğini iddia eden hayalî bir şirket tarafından İngiltere'den aşırılan dört Beaufighter bombardıman uçağı, Haganah'ın olağanüstü suçortaklıkları sağladığı Korsika'nın Ajaccio havaalanında gizlenmiş bekletiliyordu.

Bu küçük hava filosu, genel çatışmanın ilk günlerinde kurulacak yahudi devletinin yaşaması için Ben Gurion'un vazgeçilmez saydığı uçaklarla zenginleşecekti. Çekoslovakya'dan satın aldığı tüfekler ve makinelilerle üç hafta önce Kudüs yolunun açılmasını sağlayan genç Avusturyalı Ehud Avriel, yok olan Luftwaffe'nin en iyi uçakları sayılan on Messerschmitt 109 avcı uçağı için Çek dostlarına dört yüz bin dolar yatırma, ayrıca on beş uçak için de öncelik isteme emri aldı.

Ama bu alanda görülen en büyük başarı, Haganah'a ilk tüfeklerini yol yapımında kullanılan silindirler içinde yollayan Yehuda Arazi tarafından kazanıldı. Arazi iki yüz bin dolar rüşvet vererek, silâh satın alma yetkisiyle Nicaragua'nın Avrupa hükûmetleri nezdinde fevkalâde temsilciliğine atanmayı sağlamıştı. Bu diplomasi alanında ilk

serüveni değildi üstelik. İtalya'da, ajanları için bir sürü Birleşmiş Milletler pasaportunu taklit edip bastırmıştı. Roma'ya varan uluslararası örgütün gerçek temsilcileri, sahte evrak hazırlayıp kullanma suçuyla italyan polisince tutuklanmışlardı.

Resurrection gemisi «Nicaragua elçisi» nin satın aldığı ilk malları gizlice yüklüyordu bile: Bunlar 20 milimetrelik beş Hispano Suiza uçaksavar topu ve on beş bin top mermisiydi. 1948 yılı ilkbaharında, yahudiler tarafından kiralanıp Filistin limanlarına yol alan ilk gemi de **Resurrection** değildi. New York ve Kaliforniya'dan gelen başka gemiler, Birleşik Amerika'nın bir ucundan ötekine toplanan büyük paraların ürününü taşıyordu. Xiel Federman'ın Belçika'dan aldıklarını tamamlama amacıyla «Materials for Palestine» derneğince toplanmış mallar arasında, silâh ve cephaneden başka herşey vardı. Siyonist sanayici Rudolph Sonnenborn tarafından yönetilen «Materials for Palestine» Birleşik Amerika'nın bütün eyaletlerindeki siyonist örgütlerce yollanan bağışları topluyordu.

Wisconsin üç yüz elli bin kum torbası, Ohio doksan iki bin havai fişek, New Jersey yirmi beş bin miğfer sağladı. Şikago yüz ton dikenli tel ve on ton gizleme boyası. San Fransisco dört bin metre kare cibinlik, Kansas City siper kazmaya yarayacak on bin kürek, İndianapolis mayınların yerini bulmayı sağlayan altı yüz detektör sundu. New Orleans'dan tuz ve penisilin tabletleri geldi. Norfolk'un gemi tezgâhlarından biri, iki korvet ve bir buz kırıcıyla kurulacak yahudi devleti deniz kuvvetlerinin yöneticilerine yol göstermek için Amiral von Tirpitz'in (*) anılarını yolladı.

Liste ne denli etkileyici olursa olsun, David Ben Gurion bütün bu edinilenlerin Filistin'e vardığı gün değer kazanacağını biliyordu. Manda yönetimi çok yakında sona ereceği halde, İngilizler kıyıları her zamanki uyanıklıkla-

(*) Amiral Alfred von Tirpitz (1849 - 1930) Alman açık deniz filosunun kurucusu. Birinci Dünya Savaşında, müttefiklere karşı denizaltı savaşını yönetti.

rıyla kolluyorlardı. Yaşlı lider, askerlerinin zamana karşı gerçek bir yarışa girmek zorunda kalacağını gitgide daha açık görüyordu —Manda yönetiminin sona erişiyle arap saldırısını püskürtmeyi sağlayacak büyük olanakların gelişi arasındaki sürede. Bu süre içinde, diyordu kendi kendine, Filistin savaşı kazanılacak ya da kaybedilecek.

☆

Ahmet Eyd adlı arap duvarcı ustası, karısını hafifçe dürtüp uyandırdı. Sonra komşu evlerin kapılarını vurdu. Deir Yasin kadınları için, muhtarın evindeki fırına inip **Bitas** denen mayasız ekmekleri pişirme zamanı gelmişti. 9 nisan 1948 günü saat sabahın dördüydü.

Eski mavzeri omuzunda; duvarcı köyün ucundaki nöbet yerine yürüdü. Kudüs'ün batı ucundaki kayalık bir tepe üzerine tüneyen sakin arap köyünün güvenliğini tehdit eden hiç bir tehlike bulunmadığı halde, ihtiyar heyeti geceleri köy çevresine nöbetçi koymaya karar vermişti. Yirmi kadar köylü bu görevi paylaşıyordu. Genellikle sessiz geçen geceleri, günlerden beri Castel çevresinde ve Tel - Aviv - Kudüs yolu kıyısındaki öteki köylerde sürüp giden amansız savaşın yankılarıyla tedirgin oluyordu. Köyün yakınındaki yahudi topluluklarıyla ilişkilerini karartacak hiç bir olay çıkmamıştı oysa.

O gece, bütün köy halkı bu imtiyazı paylaşıyordu. Dışarda çalışanlar da cuma tatilinden yararlanarak köyde kalmaya gelmişlerdi. Allenby kışlasında görevli olan Ahmet Halil ve Kral Davud Otelinde garsonluk yapan kardeşi Hasan gibileri de, İngilizler tarafından işlerine son verildiği için köydeydiler. On sekiz yaşında ve Kudüs'ün İbrahimiye Koleji öğrencilerinden olan Muhammet Cabir gibi pek çok gencin köyde bulunma gerekçesi de, ders yılının erken sona erişiydi. Önceki gün, kız okulunun genç öğretmeni Kudüs'e dönememişti. Hayat Halabes'in her gün bindiği 38 numaralı otobüs, Castel yolu üzerinde yahudilerin tuzağına düşmüştü.

Uykularından vazgeçen üç duvarcı ustası, üç taş ustası ve kamyon şoförü sakin sakin güneşin doğuşunu bek-

liyorlardı. Mavzerleri ve Türklerden kalma eski tüfekleri sadece bayramlarda gürültü ve neşeyle havaya kurşun sıkmıştı. Bu eğlentilerin sonuncusu da on iki gün önce, Deir Yasin'e gelen genç gelin Aliye Derviş için düzenlenmişti.

Bir silâh sesi işitildi. Sonra bir ses duyuldu:

— Ahmed, yahud alâyna!. — Ahmet, yahudiler geliyor!.

Duvarcı Ahmet Eyd, sel yatağından yukarı tırmanan karaltılar gördü. Her yanda patlamalar oldu. Saat sabahın dört buçuğuydu. Deir Yasin'in huzuru bir daha geri gelmemek üzere kaçmıştı.

Siyasî yönden ihtiyaç duydukları zaferi kazanmak için, İrgun ve Stern gruplarının şefleri Deir Yasin'i ele geçirmeye karar vermişlerdi. Üç ayrı yönden gelen komandoları, köyü kuşatmaktaydı. Yakındaki Beyt Hakerem mahallesinden hareket eden İrgun birlikleri güneyden yaklaşırken, kuzeyden Stern grubuna bağlı bir müfreze geliyor ve doğudan da köye giden tek yol üzerinde oparlorlü bir zırhlı araba ilerliyordu. Harekâta yüz otuz iki kişi katılıyordu. Şefleri bu harekâta özellikle uygun düşen ve cephanelerinin birleştirilmesinden esinlenen şifreli «Birlik» adını vermişlerdi. Makinelilerin çoğu İrgun'un gizli bir atelyesinden, patlayıcı maddeler de Stern'in gizli depolarından geliyordu. Tüfeklerle elbombalarının çoğu Castel'dekilerin yardımına koşulması için Haganah tarafından sağlanmıştı.

Deir Yasin muhafızları silâhla karşılık verip halkı uyandırmak için kapı kapı dolaşırken, saldırganlar oparlörün ve saldırı emrinin gelmesini beklemek üzere ilk evlerin aşağısında mevzilenmişlerdi. Epey tartıştıktan sonra, şefler sonunda arap halka köyü boşaltma emri vermeyi kararlaştırmışlardı. Ama zırhlı araba, oparlörünün sesini bir türlü Deir Yasin halkına duyurmayı başaramıyordu. Çünkü köy yolunu kesen bir çukura düşmüştü. Bu uzaklıktan gelen sesler de karanlıkta yitip gidiyordu. Sonunda evlere doğru bir makineli ateşi başlatıldı. İşaretti bu. «Birlik» harekâtı başlamıştı.

— Yahud!.

Bu çığlık uyuyan köyün sokaklarına bir felâket ça-

nının yankısı gibi yayıldı. Yalınayak, sırtlarında bir palto, pek çok köylü batıya doğru kaçabildi. Aralarında, Kudüs yahudilerine bir sürü ev kiralayan zengin tüccar Muhammet Zeydân'ın ailesi de vardı. Sadece kız okulu öğretmeni geride kalmıştı. Hayat Halabes giyindi ve ilk yardım çantasını almak için okula koştu. Kızılay kolluğunu geçirdi ve silâh seslerinin geldiği yere koştu. Koşusu kısa sürdü ama. Okulun birkaç metre ötesinde kurşunu yiyip oracığa ölü olarak devrildi. Köyde verilen ilk kurbanlardandı, oysa o gün köyde bulunmaması gerekiyordu.

Çok hızlı başlayan komando saldırısı yerinde sayar gibi oldu. Yahudilerin bu tür harekât konusunda hiç tecrübeleri yoktu. Bütün arap köylerindeki gibi burada da, her erkeğin bir tüfeği vardı ve Deir Yasin'in sakin köylüleri evlerini şaşırtıcı bir inatla koruyorlardı. Yahudilerin ilk evleri geçip köyün askerleri birleşip birbirlerinin kollarına atıldılar.

Sevinçleri kısa sürdü. Cephane neredeyse tükenmişti ve İrgun atelyesinde yapılan makineliler teker teker şişiyordu. Kayıplar çok önemsizdi: Saldırganlardan dördü ölmüştü. Ama savaşın heyecanıyla, bu kayıplar tecrübesiz tedhişçilere büyük gelmişti. Önde gelen şeflerden ikisi yaralandı. Geri çekilmek bile düşünüldü bir ara. Direnen bir köyü ele geçirmenin, otobüs bekleyen silâhsız bir kalabalığa bomba atmaktan daha güç olduğunu kimse düşünmemiş gibiydi. İrgun komandolarının şefi Giora adamlarını ele aldı ve ileri sürdü. O da yaralandı. Bunun üzerine saldırganlar bir çeşit kollektif isteriye kapıldılar. Saldırıları karşısında direnme zayıflarken, artan bir hırsla Deir Yasin köylülerine yüklendiler. Komşularından otuz üç kişiyle birlikte dışarı atılan yeni evliler ilk kurbanlar arasındaydılar. Bir duvara dizilip yakından makineliyle tarandılar, elleri yepyeni aşklarını ebediyen mühürlemek istercesine birleşmişti. Hayatta kalanlardan on iki yaşında Fehmi Zeydan şunları anlatacaktı: «Yahudiler bütün aileme duvara dönük durmalarını emrettiler ve üzerimize ateş etmeye başladılar. Yandan bir kurşun aldım ama, biz çocuklar, annelerimizle babalarımızın ardına sığınabildiğimizden aşağı yukarı hepimiz kurtulduk. Kurşunlar dört

yaşındaki kızkardeşim Kadriye'nin başını, sekiz yaşındaki öbür kızkardeşim Samih'in yanağını, erkek kardeşim Muhammet'in göğsünü sıyırdı. Ama bizimle birlikte yüzleri duvara dönük olanların hepsi öldü: Babamla annem, büyükbabam ve büyükannem, amcalarım, yengelerim ve çocuklarının çoğu. (*).»

Deir Yasin'in başlıca ailelerinden birinin kızı, otuz yaşlarında genç bir kadın olan Halime Eyd şöyle diyor: «Bir adamın doğurmak üzere bulunan yengem Salhiye'nin boynuna ateş ettiğini, kasap bıçağıyla karnını yardığını gördüm.» Bu sahnede hazır bulunan başka bir kadın, Ayşe Radvaer, ölen annenin karnından çocuğu çıkarmaya çalıştığı için vuruldu. Başka bir evde, on altı yaşındaki Nane Halil adlı genç kız gördüklerini şöyle anlatıyor: «Bir adam eline geçirdiği bıçakla komşumuz Cemile Hiş'i baştan ayağa yardı, ardından aynı şeyi evimizin basamaklarında yeğenim Fethi'ye yaptı.» Bu sahneler evden eve tekrarlandı. Kurtulanların verdiği ayrıntılara bakılırsa, komandolar arasında bulunan kadınlar gaddarlıkta erkeklerle yarışıyorlardı. Haykırışlar, elbombalarının patlamaları, tüfek sesleri, kan, barsak, barut, yanık, ölüm kokusu yavaş yavaş Deir Yasin'i kaplıyordu. Cellâtlar öldürüyor, yağmalıyor, ırza geçiyorlardı.

Kırk yaşındaki Safiye Atiye, bir adamın pantalonunun önünü açıp üzerine saldırdığını gördü. «Haykırıyordum, diye anlatacaktı daha sonra, ama çevremde başka kadınların da ırzına geçiliyordu. Sonra giysilerimizi çıkardılar ve edepsizce hareketler yapıp memelerimizle oynadılar. Bazıları, küpelerimizi bir an önce almak için bıçakla kulaklarımızı kesiyorlardı.» Otuz altı yaşındaki başka bir kadın, Nezre Esat: «Bir adamın komşumuz Salhiye Eysa adlı kadının çocuğunu alıp yere attığını ve çiğnediğini gördüm, diyor. Sonra kadının üzerine yattı ve arkadaşlarının gözleri önünde ırzına geçti. İşini bitirdi-

(*) Sadece bu aileden ölenler şunlardı: Mahmut Zeydan, Abdi Hasan Mustafa Zeydan, Hudeh Mustafa, Hadra Zeydan, Tamman Ali, Muslih Ali Muslih, Yusreh Musa, Mustafa Ali, Şefik Ali, Miyase Muslih, Muhammet Muslih ve Aziz Muslih.

ğinde kadını öldürdü, bebekle ikisinin üzerine bir şilte attı.»

Öğleye doğru Deir Yasin'e varan İrgun'un Kudüs şefi Mordehay Ranaan, arapların hâlâ direndiği son evleri yok etmeye karar verdi. Örgütünün İngiliz polis karakollarına karşı kullandığı tekniğe başvurdu ve oradan ateş ediliyorsa orasını dinamitle uçurdu. Bu evlerin başlıcası da muhtarın eviydi. «Birkaç dakika sonra, diyecekti Ranaan, ev bir yıkıntı ve parçalanmış gövdeler yığınıydı.» Ama fırın, duvarlarının kalınlığı ve demir kapısı sayesinde yıkılmaktan kurtulmuştu. İçindeki, duvarcı ustası Eyd'in dehşete düşen karısı ve komşuları bir sesin kendilerini dışarı çağırdığını işittiler.

— Hiç bir tehlike kalmadı, diyordu ses.

Kadınlar dışarı çıkmayı reddettiler. Muhtarın kızı Şefika Sammur, şivesinden bu sözleri söyleyenin arap olmadığını anlamıştı.

İrgun patlayıcı madde stokunu tüketene kadar on beşten fazla ev havaya uçtu. Hayatta kalan dehşet içindeki birkaç kişi sağlam evlerinde büzülmüşlerdi iyice. Yahudi komandolar bu evleri de teker teker elbombası ve makineliyle temizlemeye koyuldular. Aynı vahşi sahneler bu evlerden bir çoğunun önünde tekrarlandı. Öğleye doğru, Kudüs'teki okulunun erken kapanması yüzünden köyde bulunan genç Muhammet Cabir, sığındığı yatağın altından «yahudilerin eve dolduğunu, herkesi dışarı çıkardıklarını ve sonra kalabalığa ateş açtıklarını gördüm. Kadınlardan biri üç aylık bebeğini taşıyordu,» diyor. On kadar komşusuyla birlikte gizlenen Zeynep Atiye adlı yirmi beş yaşındaki kadın, bir kalabalığın evine dolduğunu gördü.

— Nasıl ölmek istiyorsunuz? diye bağırdı bir yahudi arapça.

Dehşete düşen genç kadın kendini yere attı ve acımasını dileyerek ayaklarını öptü.

Öğleden az sonra, saldırganlar, içerdeki kadınlar çıkmazsa fırını havaya uçuracaklarını bildirdiler. Muhtarın kızı kapıyı açtı ve en önde dışarı çıktı. Evinin yıkıntıları arasında, annesiyle erkek kardeşlerinden ikisinin ölüleri-

ni buldu. Sadece birkaç çığlıkla kesilen boğucu sessizlik, parlak bir ilkbahar güneşinin ısıttığı köyün yıkıntıları üzerine çöktü.

«Birlik» harekâtı sona ermişti. İrgun ve Stern tedhişçileri aradıkları zaferi kazanmışlardı. Deir Yasin onlarındı (*).

☆

Binlerce Filistin arabı Abdülkadir'in cenazesi için Kudüs'e koştu. Çiçekler ve Cihadı Mukaddes Savaşçılarının bayrağıyla kaplı bu çok sevilen komutan, çam ağacından bir tabut içinde iki gün önce son mektubunu yazdığı salonda duruyordu. Müslüman geleneği ölünün en kısa zamanda gömülmesini gerektirdiğinden, ne karısı ne de çocukları Kahire'den gelecek zamanı bulabilmişlerdi. Miras olarak da borç bırakmıştı geriye, tüfeklerin alımı için altı bin Filistin lirası borçlandığını imzasıyla doğrulayan bir senet.

Mahallenin bütün sokakları insandan kapkara kesil-

(*) Burada sözü edilen Deir Ya'sin halkının ifadelerinden çoğu, özellikle de vahşet ve ırza geçmeyle ilgili olanları, 9 nisan 1948 günkü trajedinin hemen ardından İngiliz polisince kurtulanlar arasında yapılan soruşturmadan alınmıştır. 179/110/17/65 numarasını taşıyan, «çok gizli ve acele» bir yazıda, Cinayet Masası müdür yardımcısı Sir R.C. Catling, 15 nisan 1948 tarihinde General Cunningham'a bu soruşturmanın zabıtlarıyla sağ kalanları sorguya çeken bir emniyet görevlisinin raporunu sundu. Emniyet görevlisi özellikle şöyle diyordu: «Sorguya çektiğim kadınların büyük çoğunluğu, özellikle ırza geçme yönünden karşılaştıkları davranışları anlatmakta çok çekingen göründüler. Ancak saldırganların pek çok kişinin ırzına geçtikleri konusunda hiç kuşku yoktur. Bir çok okullu kızın ve yaşlı kadının ırzına geçilmiş, sonra öldürülmüşlerdir. Hepsi kelimenin tam anlamıyla ikiye biçilen bir küçük kız çocuğundan söz etmektedirler. Pek çok yeni doğmuş bebek kasap bıçağıyla doğranmıştır...» Yahudi yetkililer bugün, sözkonusu tanıklıkların doğruluğuna itiraz etmektedirler. Sir R.C. Catling'in bilinen yahudi düşmanlığıyla bazı arapların hayal gücü bu tanıklıkların değerini hiçe indiriyor, demektedirler.

mişti. Kaba kumaştan kepenekleriyle çobanlar, iyi giyimli ve fesli ileri gelenler vardı aralarında. Cenazeye katılanların çoğunluğu da, on iki yıl içinde ikinci kere silâha sarılma çağrısı üzerine koşup gelenlerdi. Tüfeklerini göğüslerine bastırmış, çok farklı giysileriyle birbirlerinden ayrılan ama aynı acının birleştirdiği bu adamlar, babaları gibi saygı duydukları ve sevgiyle Ebu Musa dedikleri komutanlarının ardından ağlıyorlardı.

Tabut evden çıktığında, kafilenin başında yürüyen adam tabancasıyla havaya bir el ateş etti. Bu Kudüs'ü çınlatan en korkunç patlamalar dizisinin başlama işareti oldu. Şehrin arap kesiminin her yanından, Abdülkadir'e sadık olanlar, kulakları sağır eden bir gümbürtüyle gökyüzünü taradılar. Telefon ve elektrik tellerini de kesen bu gürültülü saygı belirtisi, pencerelerinden dışarı bakan iki kişiyi öldürdü.

Araplar o gün, birkaç kuşaktan beri Kudüs'te görülen en görkemli cenaze törenini düzenlediler. Geleneğe uygun olarak, tabut havaya kalkmış bir sürü kol ve yürek parçalayan yakınmalar arasında, başlar üzerinde elden ele geçirildi. Herkes tabuta dokunmak istiyordu. Şam kapısı, Süleyman sokağı ve Acılı Yol'dan cenaze görkemli Harun Eş Şerif gezisine vardı. Orada sekizgen biçimi Hazreti Ömer camiinin içinde Abdülkadir'in cenaze namazı kılınacaktı. Olağanüstü değeri, kendinden önce Hazreti Muhammet'in gökyüzüne yükseldiği İslam'ın bu yüce yerinde gömülme imtiyazı sağladı ona. Şefini terketmeye bir türlü katlanamıyormuş gibi, kalabalık bütün sabah gezide birikip ardından ağladı ve yakındı. Tek ve Merhametli Allah'ı yücelten zarif arabesklerle süslü kubbenin altında, bu halkın umudunun büyük bölümünü temsil eden kişi yatıyordu.

Camiin basamaklarında, Enver Nusseybi önceki gün Castel'de bıraktığı Ebu Garbiyeh'e rasladı.

— Orada yerinize birini bıraktınız mı? diye sordu kuşkuyla.

— Evet, diye homurdandı öğretmen kaderci bir hareketle, yahudileri.

☆

Deir Yasin'de öldürülen iki yüz elli dört erkek, kadın ve çocuğun daha gösterişsiz bir mezarı olacaktı. Köyün ününü yaygınlaştıran ve zenginliğini sağlayan taş ocağında üstüste yatıyorlardı.

Uluslararası Kızılhaç temsilcisi, İsviçreli Jacques de Reynier, olay yerine varan ilk kişi oldu. Deir Yasin'in, hayatı boyunca hiç raslamadığı türden insanların elinde olduğunu anlamakta gecikmedi. Sadece Alman asıllı olan ve nazi kamplarından kurtulalı beri Kızılhaç'a karşı sarsılmaz minnet besleyen bir tedhişçinin işe karışması, köyden içeri girebilmesini sağladı.

Gördükleri, dehşetle ürpermesine yol açtı. «Tabancalar, makineliler, elbombaları ve hatta koca kasaturalarla tepeden tırnağa kadar silâhlı gepgenç kızlarla oğlanlar, dört yana koşup duruyorlardı. Gözleri caniler gibi deli deli bakan genç ve güzel bir kız, hâlâ kan damlatan ve bir savaş ganimeti gibi dolaştırdığı kasaturasını bana gösterdi. Görevini büyük bir özenle yapan temizlik grubuydu bu. Savaş sırasında Atina'da gördüğüm S.S. leri hatırlatıyordu bu gençler bana.» Daha sonra günlüğüne, «bir adamla kadının genç bir kız tarafından kamayla öldürülüşünü gördüm», diye yazacaktı.

Bir eve girmeye kalktığında, sekiz - on asker makinelilerini üzerine doğrultup çevresini kuşattılar. Öfkeyle bir sürü gözdağı savurup içeri girebildi. «Yayları fırlamış eşyaların, yorganların ve her türden kırık döküğün arasında çoktan soğumuş ölüler buldum, diye yazacaktı. Burada önce makineli, ardından elbombasıyla temizlik yapılmış, bıçakla da temizlik bitirilmiş. Herhangi biri bunu kolayca anlayabilir.» Dışarı çıkmak üzereyken, Reynier soluğu andıran hafif bir gürültü işitti. Her yanı aradı, her ölüyü çekti ve sonunda hâlâ sıcak olan minik bir ayak buldu. On yaşlarındaki kız çocuğunu kucaklayıp özenle kaldırdı. «Elbombası kızı ağır yaralamıştı ama hâlâ yaşıyordu.»

Her yanda aynı dehşet verici görüntüyle karşılaşılıyordu. Reynier hayatta kalan iki kişi daha bulabildi ancak. «Biri atılan elbombasıyla kolu parçalanan ve çalı çırpı demetlerinin ardına sığınmış bir nine, öteki de yine

bir kadındı. Görebildiği ölüler arasında gebeliğin sekizinci ayında olması gereken bir kadın vardı. Karnından yaralıydı, elbisesindeki barut yanıkları çok yakından ateş edilerek öldürüldüğünü ortaya koyuyordu.»

İrgun ve Stern sorumluları rahatsız edici olmaya başlayan Kızılhaç temsilcisini sonunda kovdular. Bu arada da, Kudüs'ün yahudi kesiminin sokaklarında Deir Yasin'de sağ bıraktıkları birkaç tutsağı gezdirerek cinayetlerini sergiliyorlardı. Yahudi gazeteci Harry Levin gördüklerini şöyle anlatıyor. «Elleri havaya kaldırılmış erkek, kadın ve çocuk dolu üç kamyonun Kral V. George Caddesinde ağır ağır bir aşağı bir yukarı gidip geldiklerini gördüm.»

Bu insanların gözlerindeki dehşet ifadesiyle çok etkilenmişti. Başlarına gelenleri asla unutmayacaklarını anladı.

Yüksek Komiser, güvenlik görevlileriyle yaptığı günlük toplantı sırasında olayı haber aldı. Sir Alan Cuningham Yahudi Ajansı ve Haganah yetkililerini, böyle bir cinayet işlemiyeceklerini bilecek kadar tanıyordu. Hiç kuşkusu yoktu. Bu iş ancak düşmanlarının, İrgun ve Stern grupları kaatillerinin eseri olabilirdi. Nefretini haykırdı:

— İşte yine çıktı ortaya bu alçaklar! Tanrı aşkına, Mac Millan, tepelerine binmek için ne bekliyorsunuz?.

Ama Deir Yasin onda «Filistin'deki görevinin en büyük hayal kırıklığını» uyandıracaktı. Başkomutan birliklerden hiçbirinin boş olmadığı cevabını verdi. Kudüs Emniyet Müdürü James Pollock, General Mac Millan'ın öne sürdüğü gerekçelerden haberliydi. Adam sadece elinin altındaki kuvvetleri öne sürmek istemiyordu. Her türlü girişim benimsendiği doktrine ters düşecekti: Askerleri yalnız İngiliz çıkarlarına hizmet etmeliydiler.

Hayal kırıklığına uğrayan Cunningham, Kraliyet Hava Kuvvetleri komutanına döndü. O hiç düşünmeden bir hava saldırısına girişmeyi kabul etti. Yine de bir başka engel Sir Alan için «o sabah karşılaştığımız aksiliklerin ve Filistin'de geçirdiğimiz cehennemi andıran son ayların» bir başka belirtisi olacaktı. Bütün hafif bombardıman uçakları önceki gün Mısır'a, roketleri de Irak'ta

Habbaniye'ye çekilmişti. Bunları geri getirmek için en az yirmi dört saat gerekiyordu. Toplantı sona ermeden bunun da gereksiz olduğu anlaşıldı. Haganah Deir Yasin'e hâkim olmuştu bile.

Yahudi Tugayı'nın eskilerinden Elie Arieli, herkesten önce emrindeki askerî gençlik örgütü Gadna'ya bağlı birlikle oraya varmıştı. Karşılaştığı görüntü ona «barbarlıkların en korkuncu» gibi geldi. Aşağı yukarı bütün ölüler yaşlılara, kadınlara ve çocuklara aitti. «Bulduğumuz ölülerin hepsi suçsuz kurbanlar», diyordu ve bundan en ufak bir kuşkusu yoktu. Hiçbiri elde silâh ölmemişti. «Her şey öylesine dayanılmaz bir dehşet uyandırıyordu ki, köyü yanındaki subaylarla temizlemeden emrindeki gençlere girme izni vermedi.

Shaltiel'in yardımcısı Yeshurun Schiff de koşup gelmişti. Bu korkunç kıyıma istemeden silâh sağlayan kişi oydu. Castel'in alınışına yardım edecek yerde, tedhişciler «hâlâ sakin olan bu köyde buldukları bütün canlı yaratıkları öldürmeyi» yeğlemişlerdi.

— Alçak herif! diye haykırdı Stern grubunun şefine.

Adamları bütün tehdişçileri köy alanına toplamıştı. İki topluluk nefretle birbirini süzüyordu. Schiff radyoyla, kaatillerin silâhlarını toplama emri aldı.

— Vermezlerse ateş açın! diye emretti Shaltiel.

Schiff ne yapacağını şaşırmıştı. İşledikleri cinayet karşısında duyduğu nefrete rağmen, yurttaşlarının üzerine asla ateş edemezdi. Pek çok kardeş kavgası sıralanıyordu zaten yahudi tarihinde.

— Hayır, yapamayacağım, diye yalvardı.

— Ne yapıp yapamayacağınızı sormuyorum, diye karşılık verdi Shaltiel. Bu bir emirdir!.

— David, diye yalvardı Schiff, hayat boyu adınızı kana bulayacaksınız. Yahudi halkı sizi asla bağışlamayacak.

Tedhişçiler sonunda köyü temizleme emri aldılar. Kurbanlarını taş ocağına taşıdılar ve üst üste yığdılar. Sonra bu korkunç ölü yığınını ateşe verdiler.

«Pırıl pırıl bir ilkbahar günüydü, diye hatırlıyor Shal-

tiel. Badem ağaçları binbir çiçek açmıştı. Ama her yerde ölümün iğrenç kokusuyla taş ocağında yanan ölülerin geniz yakan dumanı dolaşıyordu.»

☆

Deir Yasin kurulacak yahudi devletinin vicdanını uzun süre rahatsız edecekti. Bu cinayeti işlemekle, İrgun ve Stern grupları küçük Yahuda köyünü ve şehit olan halkını Filistin'lilerin bitmeyen felâketlerinin simgesi haline getirmişti. Gelecek aylarda, kin dolu «Deir Yasin» sesini duyup ürpermeyecek yahudi tutsağı pek az olacaktı.

Yahudi Ajansı iki tedhişçi grubun tasarıları hakkında bir şey bilmediğini hemen açıkladı ve üzüntüsünü bildirdi. Ben Gurion Kral Abdullah'a çektiği telgrafta duyduğu acıyı belirtti, Kudüs Hahambaşı da bu saldırıya katılanları lânetledi.

Yine de, bu trajediyi mahkûm etme hakkı öncelikle araplarındı. Paylaştırma kararını Filistin Radyosunda açıklayan gazeteci Hazım Nusseybi ve Kudüs'teki Arap Yüksek Komitesi genel sekreteri Dr. Hüseyin Halidî, uzun süre olayı halka nasıl duyuracaklarını düşündüler. «Verdikleri sonu gelmez sözlere rağmen, arap ordularının yine yardımımıza gelmeyeceğinden korktuğumuz için, diyordu Nusseybi, halk yığınlarının hükûmetleri üzerinde baskı yapacağı umuduyla bir psikolojik şok yaratmaya karar verdik.» Deir Yasin kıyımı, korkunç ayrıntıların bol bol yer aldığı bir haber biçiminde bütün dünyanın yüzüne çarpıldı. Haber, yöneticilerin kafa yapısını hiç değiştirmedi, ama Filistin arapları arasında önüne geçilmez bir kargaşalık yarattı. Bu yanılgıyla, arap propagandacıları yakın gelecekte Ort Doğu'nun başına dert açacak bir dram dekoru yarattılar: Yüz binlerce Filistin mültecisinin kaderiydi bu.

☆

Fevzi el Kavukçu sözünü tutuyordu. Emrindeki arap-

ları on günde ikinci kez, Cezreel vadisindeki en önemli yahudi mevzilerinden biri olan Mishmar Haemek kibbutzuna saldırtıyordu. On gün önce giriştiği ilk saldırı, Tirat Zvi yenilgisini silmek şöyle dursun, bozgunla sonuçlanmıştı. Oysa, savaşlarını Alman generalleri gibi yönetmeyi düşleyen arap çabasını esirgememişti. Bütün gün, topları Cezreel vadisini titretmiş durmuştu. Ama Haganah ajanı Yehoshua Palmon önünde tedbirsizce öğünmesi, onu ani bir baskın verme olanağından yoksun bırakmıştı. İki saat süren topçu ateşinden sonra, dumanı tüten yıkıntılar üzerinde gördüğü beyaz bayrak değil karşı saldırıya geçen yahudi piyadeleri olmuştu. General Mac Millan'ın kurtarıcı öfkesi, o gün ateş - kes'i kabul ettirerek onu daha büyük bir bozgundan kurtarmıştı.

El Kavukçu şimdi, Mishmar Haemek savaşının ikinci yarısını kazanmakta iyice kararlıydı. Yehoshua Palmon dürbünle, kibbutz binalarını yerle bir eden ünlü bataryayı arıyordu. 75 lik yedi top ve 88 lik üç parça keşfetti. Palmon, büyük ölçüde sıkıntısını çektiği topların bir bölümünü Haganah'a armağan etmek için umulmadık bir fırsat çıktığını düşündü. Arap mevzilerinin ardına dolanmaları için altı kişilik bir komando birliği ayırdı. Çeşitli topların yerini kesinlikle anladıktan sonra, takviye istedi. Arap gerilerine yapılan bu beklenmedik saldırı El Kavukçu'nun saflarında şaşkınlık yarattı.

Ama Palmon ordusuna vermeyi düşündüğü armağanı elde demedi. Geri çekilirlerken, araplar toplarını da kurtarabilmişlerdi. Bu da yakın gelecekte generallerine, topları Filistin'in en büyük hedefi Kudüs'e doğrultma imkânı verecekti.

Topları kurtarması bile, Mishmar Haemek kibbutzu önündeki başarısızlığın verdiği acıyı gideremiyordu. Yine de El Kavukçu, Şam'daki üstlerine inandırıcı bir gerekçeyle durumu açıklamakta güçlük çekmedi. General Saffet'e çektiği telgrafta: «Yahudilerin elinde yüz yirmi tank var, en hafifi de altı ton çekiyor, dedi. Ayrıca 75 lik on iki bataryaları, altı tane de bombardıman ve avcı uçağı filoları var. Bir alayını yahudi olmayan rus komünistlerinin oluşturduğu, eksiksiz bir de piyade tümeni kurmuşlar.»

Yenilginin utancını düşmanın hayalî gücüyle böylece yumuşatan El Kavukçu, Cabba köyündeki karargâhına döndü. Orada bu talihsiz günün tek avuntusuyla karşılaşacaktı. Bir Alman generali gibi davranmayı becerememişti ama, hiç değilse bir Alman erkeği gibi hareket edebilecekti. O gün Kavukçu'nun doğum günüydü ve Alman karısı Anna Elisa, Şam'dan getirdiği pastalar ve bir şişe şampanyayla onu bekliyordu.

24

«ELVEDA SEVGİLİM, SONUMUZ GELDİ»

— Bjzi bekleyin! diye bağırıyordu soluk soluğa koşan iki yahudi doktor.

Ama konvoy uzaklaşmıştı bile. Bitik bir halde, durdular sonunda. Dr. Geiger konvoya yetişmekten vazgeçti. Bir hafta sonraki konvoyla gidecekti. Arkadaşı soluk aldıktan sonra koşmaya devam etti. O sabah ulaşmak istediği Scopus Tepesindeki iki kuruluşun gelişmesinde, Dr Moşe Ben David çok önemli bir rol oynamıştı. Bunlar Hadassah Hastanesiyle kurucusu olduğu İbranî Üniversitesi Tıp Fakültesiydi. Konvoyun kendisini almadan gidişine boyun eğmek istemiyor ve cesaretini kırmadan direniyordu ki, hâlâ Kudüs sokaklarında dolaşan ender taksilerden birini farketti. Birkaç dakika sonra, soluk soluğa, yüreği çarparak otobüslerden birine bindi ve kendini bir sıraya attı.

Dr. Ben David'in ulaşmak istediği hastaneyle üniversitenin beslenmesi, paylaştırma kararı açıklandığından beri Yahudi Ajansı için bir sorun olmuştu hep. Tepeye çıkan tek yol Şeyh Cerrah adlı arap mahallesinden geçiyordu. Aralık ayından beri arapların kurduğu pusular, Scopus Tepesini beslemeye devam etmek için Yahudi Apansı'nı her hafta silâhlı konvoylar düzenlemek zorunda bırakmıştı. Yine de, bir aydır yolun bu bölümünde bir çeşit «ateş kes» sağlanmış ve konvoylar önemli bir olayla karşılaşmadan gidip gelebilmişti. 13 nisan salı günkü yolculuğun da sıkıntısız geçeceği sanılıyordu.

Yahudi güvenlik subayı Moşe Hillman Nebi Samuel sokağının ucundaki son Haganah karakolunda, yolun açık olup olmadığını öğrenmek için Webb adlı İn-

giliz polis müfettişine telefon etmek amacıyla konvoyu durdurdu.

— Konvoyu yollayın, dedi İngiliz. Devriyemiz dolaştı ve döndü.

Hillman, dört kilometrelik yolculuğa başlamak üzere hareket edilebileceğini işaretle bildirdi. Bir savaş arabası konvoyun başında gidiyordu. Arkadan yahudi Kızılhaç'ına bağlı beyaz bir cankurtaran, sonra iki otobüs, bir cankurtaran daha, dört kamyon ve konvoyun gerisini koruyan bir savaş arabası geliyordu.

Haganah'ın en ünlü şoförü Banjamin Adin, kamyonlardan birinin direksiyonundaydı. Tecrit edilen yahudi topluluklarına yiyecek götürmek üzere tek başına yola çıkma alışkanlığı, ona «Meshuga» —Çılgın— adının takılmasına yol açmıştı.

Kamyonunun önündeki otobüslerle cankurtaranlar, bir Haganah konvoyunun tehlikeli Şeyh Cerrah dönemeçlerinden geçerek götürdüğü en değerli yükü taşıyordu: Şaşırtıcı bir profesörler, bilginler, araştırıcılar ve doktorlar topluluğu. Avrupa'nın en ünlü fakültelerinden yetişen bu kişiler, baskıdan kaçıp buralara gelerek bir hastaneler, lâboratuvarlar ve araştırma merkezleri şebekesi kurmuşlardı. Berlin'den, Viyana'dan, Cracovie'den genç yahudi devletinin beşiğine bilgilerinin paha biçilmez sermayesini getirmişlerdi. İbranî Üniversitesi Tıp Fakültesinde öğretim üyesi, ya da 1912 yılında Amerikan yahudisi bir kadının kurduğu ve parolası Yeremya'nın «Halkımı iyileştirmek» sözleri olan bir hayır derneğinde, Hadassah Tıp Kuruluşunda görevliydiler. Amerikan siyonistlerinin para yardımıyla desteklenen Hadassah bütün Filistin'de hastaneler ve sağlık kuruluşları açmıştı. Bunların en büyüğü de yahudi tıp bilminin tapınağı, Scopus Tepesindeki yepyeni hastaneydi.

Scopus Tepesinin önemi bu kuruluşlarla sınırlanmıyordu yine de. Önemli bir askerî rol de oynuyordu tepe. Tepeden, Haganah Kudüs'ün kuzey ve doğu girişlerini denetleyip Eski Şehir'de arap hareketlerini gözetleyebiliyordu. Üniversite avlusu talim alanı olarak kullanılmaktaydı. Zaman zaman, üniversite içindeki garnizon arap

gerilerini hırpalamak için dışarı çıkıyordu. 13 nisan günü Scopus Tepesine giden konvoy, seçkin yolculardan başka tahkimatı takviye için çelik kirişlerle çimento da taşıyordu.

Konvoyun en ünlü kişilerinden biri, Hadassah Hastanesi Baş Hekimi ve dünyaca tanınmış göz hastalıkları uzmanı Hayim Yassky, ilk cankurtaranın şoförünün yanına oturmuştu. Ardında karısı, altı doktor, bir hastabakıcı ve sedyeye yatırılmış bir yaralı bulunuyordu.

Yassky yolu karış karış bilirdi. Yirmi yıldır Kudüs'te oturuyordu ve ünü şehirdeki çeşitli toplulukların aydınları arasına kabul edilmesini sağlamıştı. Cankurtaranın dışını kaplayan zırhın açık bir kepenginden, karısıyla sık sık akşam yemeğine gittikleri arap ailesi Naşaşibi'lerin bahçe içindeki güzel evini görüyordu. Biraz daha ötede, Filistin'in bütün seçkin kişilerini ağırlayan ve lüks salonlarında şimdi Hinghland Light İnfantry Alayının otuz kişilik bir nöbetçi karakolunu barındıran Katy Antonius'un evi vardı.

Cankurtarandaki yolcular içinde, doktor, bir an önce hastaneye varmak için en çok sabırsızlanan kişiydi kuşkusuz. Hayim ve Fanny Yassky tepelerine çok bağlıydılar. Evlerinin penceresinden, Eski Şehir'in ve daha da ötede, renkleri devamlı değişen Moab Dağlarının görüntüsünü seyretmekten bıkmazlardı.

Esther Pasmann, Yassky'lerin sabırsızlığını paylaşmıyordu. Kanser Enstitüsü'nün toplumsal hizmetler bölümü müdiresi olan bu genç Amerikan yahudisi, istemeyerek ikinci cankurtaranda yerini almıştı. Gadna'nın genç askerleri için patlayıcı madde toplarken yararlanan ve Kudüs'te kalan on beş yaşındaki oğlunun yanında bulunmayı yeğlerdi. Ama genç çocuk gitmesi için desteklemişti onu. «Yukarda sana ihtiyaçları var», demiş ve kadın konvoya yetişmek için Nebi Samuel sokağına kadar koşmuştu. Şoför Şeyh Cerrah mahallesinden çıkmak üzere bulunduklarını bildirince, komşularıyla keyifli keyifli gevezelik etmeye koyuldu. Deir Yasin'de yaralanan iki genç bile, sedyeleri üzerinde daha bir canlanmış gibiydiler. Bir hastabakıcı termos açıp herkese çay dağıttı.

Ama yolcuların sevinmesi için biraz erkendi. Yol kıyısını izleyen hendeğe uzanmış, parmakları elektrikli mayının kontak düğmesinde, patlamayı başlatacağı anı dikkatle hesaplayan arap terzi Muhammet Neggar soluğunu tutuyordu. İki gün önce devam ettiği barda, bir İngiliz subayı ona yahudi konvoyunun geçeceği gün ve saati bildirmişti. Subay bu arada, konvoya karşı bir saldırıya girişildiğinde, araplar kendi devriyelerine ateş etmedikçe İngilizlerin işe karışmıyacaklarını da açıklamıştı.

Terzi zaman kaybetmemişti. Ertesi gün akşama kadar, iki prova arasında, dükkânının arkasındaki odada yardımcılarıyla pusuyu hazırlamıştı. İngilizlerin tarafsızlığından emindiler, tuzağı da Orient - House Oteli yakınındaki bir selvi kümesinde kurmaya karar verdiler. Bu noktada yol düzleşip açılıyordu, yahudilerin dikkatinin gevşeyeceği umulabilirdi.

Motorların uğultusu iyice arttı, sonra konvoyun başındaki savaş arabası dönemeçte göründü. Arap terzi gözlerini arabadan ayırmadı. Ona «iğrenç ve kocaman bir hamam böceği» gibi geldi araba. Parmağı iyice büzüldü ve mayını patlama noktasına getirdi. Büyük bir gümbürtüyle yer sarsıldı ve savaş arabası bir duman bulutunda kayboldu. Duman dağıldığında, arap irkildi. Düğmeye bir an önce basmıştı. Aracı havaya uçuracak yerde, asfaltta koca bir çukur açmıştı sadece. Zamanında duramayan ağır savaş arabası da çukura düşmüştü.

Bütün konvoy hareketsiz kaldı. Esther Passman'ın içinde bulunduğu cankurtaran öylesine ani duruvermişti ki, hastabakıcı çay dolu termosu elinden düşürdü. Herkes kuşkuyla birbirine sorarcasına baktı ama, cevap fazla gecikmedi. Terzinin bir işaretiyle, araçların üzerine yağmur gibi makineli kurşunu yağmaya koyuldu.

Silâh sesleri ve patlamaları duyan başıbozuklar, yakındaki bütün arap mahalleleriyle Eski Şehir'in surlarından coşkun dalgalar halinde akıp geldiler. Şimdiden madenî hücrelerinde boğulan yolcular, bütün gürültülerin üzerinde yükselen sesi işittiler. Gırtlaktan gelen bir haykırıştı bu, öfkeli bir intikam çığlığı, cankurtarandaki iki

yaralının üç gün önce alınmasına katıldığı sakin arap köyünün adıydı: Deir Yasin.

☆

Bir kilometre kadar ötede, Saint - Paul imaretinin avlusunda, sarı çizgili yeşil kilt'ini giymiş subaylarıyla Highland Light İnfantry alayına bağlı üç bölük esas duruşta bekliyordu. Gayda sesleri arasında, bir sürü yüksek rütbeli subay sıraları dolaşıyordu. Birden elindeki kâğıt parçasını sallayarak gelen bir asker göründü.

— Ne oluyor? diye sordu albay kuşkuyla.

Asker kâğıdı uzattı. Katy Antonius'un evindeki askerlerden gelen bir mesajdı bu. 9.35 de yola çıkarılan mesaj İngiliz komutanlığına olayı bildiriyordu. Albay hemen olay yerine gidip durumu anlamak üzere çekildi.

Dunkerk'te savaşan, Sicilya çıkarmasına katılan ve Dachau'da sona eren bir komando hareketinde görev alan kırksekiz yaşındaki Albay Jake Churchill, güler yüzlü tam bir İskoçyalıydı. Meslek hayatına 1926 yılında Rangoon'da, Highland Light İnfantry Alayında başlayan Churchill, sonraları gayda çalarak Napoli'den ta Londra'ya yürüyerek ün salmıştı. Alayın komutan yardımcısıydı ve Kudüs'le Scopus Tepesi arasındaki kesimi en ufak ayrıntısına dek biliyordu. Birliği aylar boyu bu yolu korumuştu. Küçük zırhlı arabasına atladı ve pusunun kurulduğu yere doğru yola çıktı.

Esther Passman'ın bindiği cankurtaranın şoförü, geri dönmek için manevra yapmaya çalışıyordu. Tüfek seslerini duyan genç Amerikalı kadın kendi kendine, «tıpkı Uzak - Batı'ya giden arabalara karşı girişilmiş bir kızılderili saldırısı gibi», diye düşündü. Arkada «Çılgın» Yadin, altı tonluk kamyonunu döndürebilmek için sıkı sıkı direksiyona yapışmıştı. Santim santim dönüp Kudüs'e doğru inmeyi başardı, kısa süre sonra öteki üç kamyon, Esther Passman'ın cankurtaranı ve arkadaki savaş arabası da onu izledi.

Albay Churchill olay yerine vardığında, baştaki savaş arabası, Yassky'lerin içinde bulunduğu cankurtaran

ve iki otobüs tuzağa düşmüştü. Yüzden fazla insan Spopus Tepesine giden yol üzerinde büyük acılara göğüs gerecekti.

Silâhlı araplar dört yandan koşup geliyor, yahudiler de savaş arabasının kepenklerinden ateş ederek onları durdurmaya çalışıyorlardı. Churchill ateşin kesilmesini sağlamak için ellerini ağzının çevresinde boru yaptı ama sesi silâh patlamaları arasında boğuldu gitti. Durumun ciddiliğini hemen kavramıştı. Araplar yol boyundaki bütün evlere dolmuşlardı, bu geliş hızına bakılırsa yakında yahudilerin kurtuluş umudu kalmayacaktı.

Saat on buçukta radyoyla Kudüs'teki genel karargâhı aradı, bir zırhlı müfrezeyle arapların elinde bulunan evlerin bombalanmasını düzenleyecek bir gözlem subayı ve 81 lik havan mermilerini kullanma izni istedi.

Son iki isteği geri çevrildi. Zırhlı müfrezeye gelince, yola çıkma izni gelene kadar bir saatten fazla süre geçti. Bu şaşırtıcı kayıtsızlık bütün gün İngiliz genel karargâhının tutumu olacaktı.

İster harekete geçmekte inanılmaz bir yavaşlık, ister Deir Yasin olayından ötürü yahudi halkını cezalandırma isteği, aptallık ya da çeşitli kademelerde suçortaklığı densin, konvoyu kurtarmakta çok geciktikleri için İngilizler suçlu olacaklardı.

Teklifinin geri çevrilmesi üzerine çok öfkelenen Churchill, ateş püskürüyordu. «Burada bir trajedi olacağını anlamıyorlardı, diyecekti bir gün. Acele etmezlerse kimse sağ kurtulamazdı!»

Tuzağa düşen yahudileri kurtarmak için her şeyi yapmaya kararlı olduğundan, kendi kurtarma harekâtını hazırlamak için Saint - Paul imaretine dönüp bir kamyon ve küçük bir tank istedi.

Bu inat gerçekten çok önemliydi, çünkü Haganah bile durumun ciddiyetini kavramış değildi henüz. Kudüs'ün öteki ucunda, başka bir konvoy şeflerin bütün dikkatini üzerinde topluyordu. Nachshon Harekâtıyla Tel - Aviv yolunun açılmasından bu yana ikinci kez, yüz yetmiş beş kamyonluk bir konvoy Kudüs'e ulaşmıştı. Olay

öylesine büyük önem taşıyordu ki, David Shaltiel ve bütün yahudi yetkilileri oraya koşmuşlardı.

Tuzak haberini alınca, Shaltiel konvoy şefinden, kuşatılanları kurtarmak için elindeki bütün savaş arabalarını kendisine vermesini istedi. Konvoy şefi bu isteği geri çevirdi. Mümkün olduğu kadar kısa sürede Tel - Aviv'e dönme emrini almıştı. Shaltiel, Zvi Sinai adlı öğrencinin komuta ettiği üç zırhlı arabadan başkasını bulamadı.

Yardım harekâtı da bir kâbusa dönüştü. İlk araba hemen isabet aldı ve en arkadaki, ilkinin yaralılarıyla ölülerini götürmek üzere geri dönmek zorunda kaldı. Yolu bilmeyen Tel - Aviv'li bir asker tarafından kullanılan Sinai'nin arabası, konvoyu hareketsiz bırakan çukura düştü. Çarpışmanın etkisiyle motoru durdu, telâşa düşüp eli ayağı tutulan zavallı şoförün motoru yeniden çalıştırmayı kabul etmesi için Sinai tabancasını üzerine doğrultmak zorunda kaldı.

— Seçimini yap, dedi askere, ya araplar seni öldürür ya da ben!.

Araba ileri doğru fırladı ama bir elbombası bir daha hareket etmemek üzere yere mıhladı onu. Yeni bir araç kalıntısı tuzağa düşmüş ve on dört Palmach savaşçısı hastaneye giden konvoya katılmıştı.

Bu arada, Albay Churchill bir kamyon ve küçük bir tankla geri dönmüştü. Kuşatılan yolcular arasında Dr. Yassky'nin de bulunduğunu büyük bir üzüntüyle öğrenmiş bulunuyordu. Daha birkaç gün önce, Churchill Scopus Tepesindeki çiçeklerle kaplı balkonda doktor ve karısıyla yemek yemişti.

Küçük zırhlı arabasını hareketsiz araç dizisine doğru sürdü.

—Eğer araplar üzerime ateş ederlerse, diye bağırdı tankın nişancısı Cassidy'ye, tepelerine bin.

Arabadan dışarı sarkarak sopasının ucuyla son otobüsün kapısına vurdu, kepengi açan hastabakıcıya da içerdekileri kurtarmak için bir araba getirdiğini bildirdi.

— Kapıyı açın ve tanka kadar koşun, dedi.

— Güvenliğimizi teminat altına alabilir misiniz? diye sordu hastabakıcı.

— Ne yazık ki hayır, karşılığını verdi hemen Churchill, kapıyı açın ve mümkün olduğu kadar hızla koşun.

— Ama hepimiz öleceğiz! diye bağırdı kadın.

— İçerde kalmakla öleceksiniz asıl hepiniz.

— Burada kendimizi güvenlik içinde hissediyoruz.

— Uzun sürmez! diye bağırdı İngiliz.

— Askerleriniz arapları kovalamak için ne bekliyor? diye sordu bu kez otobüsün içinden başka bir ses.

Churchill öfkeliydi. Hayatı pahasına bu insanları kurtarmaya gelmişti ve saçma sapan bir tartışmaya giriyordu.

— Burada Haganah'ın bizi kurtarmaya gelmesini bekleyeceğiz, dedi bir üçüncü kişi.

Churchill birden ardında bir çığlık duydu. Tankın nişancısı Cassidy boynundan yaralanmıştı. Albay otobüstekilere kurtulmaları için bir fırsat daha tanıdı ama kaçmayı reddettiler. Canından bezen İngiliz ağır yaralanan nişancısını Katy Antonius'un evine kadar götürmek için oradan ayrıldı. Konvoyu kurtarmak için İngilizlerin gösterdiği tek gerçek çaba da başarısızlığa uğramıştı.

Damlardan, teraslardan, balkonlardan, Zeytinlik Dağından ve Scopus Tepesinden, Kötü Öğüt Tepesinden ve hatta General Mac Millan'ın bulunduğu Government House pencerelerinden, Kudüs'ün yarısı kuşatılan konvoyun cançekişmesini izliyordu.

Kendilerine ulaşan düzünelerle imdat isteğine rağmen, İngilizler kıllarını bile kıpırdatmıyorlardı. Ancak on bir buçukta, haberin gelişinden iki saat sonra ilk zırhlı arabaları çarpışma yerine vardı. Baştaki araba bir mermi attı ve topu arızalandı. Yeni savaş arabalarının gelişi için iki saat daha beklemek gerekti. Albay Churchill havan mermilerini kullanma iznini ancak öğleden sonra alabildi. Daha ağır silâhları kullanma izni hiç verilmedi. Haganah'a gelince, işe karışmaya niyetlenirse zor kullanılarak kendisine engel olunacağı bildirildi.

Konvoyu kuşatan yüzlerce araba karşı aşağı yukarı

tek yahudi engelini meydana getiren Zvi Sinai yönetimindeki zırhlı arabanın içinde durum çok ciddiydi. Sinai ve arkadaşları bütün deliklerden ateş ediyorlardı ama araçlarının zırhsız damı teraslardan açılan yaylım ateş karşısında onları özellikle savunmasız bırakıyordu. Önce arabanın sağlık görevlisi öldü. Makinelilerden biri arızalandı. Yaralılar boğucu karanlıkta üst üste yığılıyordu. Bir aralıktan Sinai, ellerinde molotof kokteylleriyle otobüslere yaklaşan bir grup arap gördü. Sıcak dayanılır gibi değildi. Yahudiler son kurşunlarını atıyorlardı. Çoğu yaralı ya da ölüydü. Sağ kalanlar, bir yandan ya da ötekinden ateş etmek için gövdelerin üzerinden atlıyorlardı. «Bağırıyorlarsa, diyordu o günleri hatırlayan Sinai, yaşıyorlar demekti.» Arkada, tek makineliyle bir eli yarı yarıya kopmuş bir adam ateş ediyordu. Yaralardan hiçbiri sarılmamıştı. «Ağır yaralıları yere oturtmakla yetiniyorduk, diyordu yine Sinai, gövdelerindeki bütün kan boşalana dek yaşıyorlardı.»

Yolun kıyısından, on üç yaşındaki bir arap çocuğu saldırıyı dehşet dolu gözlerle izliyordu. Cemil Bazian, Kudüs'te çarpışmak için Nablus'taki evini bırakıp gelmişti. Kendisini çevreleyen adamlara bakınca, konvoyun uzun süren cançekişmesinin sona ermekte olduğunu anladı. Paçavralarını benzin bidonlarına batırıp otobüslere fırlatıyorlardı.

Doktor Yassky cankurtaranın kapısındaki küçük kepengi araladığında saat üçü çeyrek geçiyordu. Yüz metre arkada, arkadaşlarıyla, meslektaşlarının doldurduğu otobüs koca alev demetleri içinde yanıyordu. Karısına döndü.

— Elveda sevgilim, sonumuz geldi, dedi.

Sonra devrildi ve cankurtaranın zeminine yuvarlandı. Karısı onu kaldırmak için koştu. Hadassah baş hekimi ölmüştü. Aralık kepenkten bir kurşun girmiş ve tam karısına döndüğü sıra onu vurmuştu.

Birkaç saniye sonra, cankurtarandakiler arabanın kapısının şiddetle vurulduğunu işittiler.

— Çabuk açın, diye yalvarıyordu bir ses.

Alevler içindeki otobüslerin birinden kaçan bir adamdı bu. Bağırarak yolcuların arasına attı kendini:

— Canınızı kurtarmaya bakın, hepiniz diri diri yanacaksınız!.

Yemenli şoför hemen kapıdan kendini dışarı attı. Dr. Yehuda Matot da onu izlemeye karar verdi. Bir rastlantı sonucu oradaydı. Scopus Tepesindeki hastanede nöbeti bir hafta sonraydı, ama meslekdaşlarından biriyle yer değiştirmeyi kabul etmişti. Hendeğe yuvarlanırken kafasından garip bir düşünce geçti. «Sonunda, dedi kendi kendine, bir sigara tüttürebileceğim.» Kollarını çaprazlama kavuşturmuş yatan Yemenli şoförü görünce aklı başına geldi. Katy Antonius'un evine doğru sürünmeye koyuldu. Genç arap Cemil Bazian gözleriyle gidişini izliyordu. Bir sürü tüfek üzerine doğrultuldu. Bir kurşun Matot'un sırtını buldu ama bahçeye kadar sürünmeye devam edebildi.

— İşte talihli biri, diye içini çekti küçük Bazian.

Kayt Antonius'un evinde büyük bir kargaşalık hüküm sürüyor gibiydi. Yerde yahudi, arap ve hatta İngiliz yaralılar yatıyordu. Highland Light İnfantry subaylarından Yüzbaşı James Crawford, bir doktor getirmek için Scopus Tepesindeki hastaneye kadar gitmişti. Dönerken iki adam, bahçede yaşlı bir yaralı araba çarpıp sendelediler. Eşeğine binmiş ağır ağır Kudüs'e giderken kendini savaşın ortasında bulmuştu. Yaralı meslekdaşlarının yardım istemelerine rağmen, yahudi doktor önce onun üzerine eğildi.

İngiliz başkomutanlığı, olay yerindeki askerî birliklere duruma şiddetle müdahale emri verdiğinde saat on beş otuzdu. Arap terzinin mayını patlayalı altı saat oluyordu. Churchill ve adamları oyalama hareketi yaparken, Yüzbaşı Naylor Leyland zırhlı arabalarını araç kalıntılarına doğru sürdü. İyice yaklaştığında radyoyla, hareketlerini gizlemek için bir sis bombası atılmasını istedi. Büyük bir öfkeyle gördü ki, «ne tür bir dumanın gerekli olduğu konusunda sonu gelmez gevezelikler yapılıyor.» Sonunda sis bombalarını kendi attı. Ardından araçlarını ilerletti ve adamlarını sağ kalanları kurtarmaya koşturdu. Bunlar topu topu altı kişiydiler.

Zvi Sinai de aralarındaydı. Başından yaralanmıştı.

Birkaç dakika sonra, yarı ayık, sayıklayarak bir sedye üzerinde Hadassah Hastanesine vardı. Bir doktor öncelikle bakım isteyeni seçmek için yaralı dizisini inceledi.

— Hayır, bu herif arap olmaz, dedi Sinai'nin önünden geçerek.

İtiraz edemiyecek kadar güçsüz olan Sinai, kurtuluşunu kendisini tanıyan ve doktoru çağıran bir hastabakıcıya borçluydu.

— Tanrım, diye bağırdı kadın, bu arap değil Zvi Sinai!.

Hava karardığında her şey olup bitmişti. Yolun üzerinde bir ölüm sessizliği hüküm sürüyordu. Birkaç parça duman, pis bir yanık et kokusu, yığınla kömürleşmiş kalıntı olaya tanıklık eden şeylerdi.

Ardından soluk soluğa koştuğu otobüs Dr. Moşe Ben David'in tabutu olmuştu. Çoğunluğu adam öldürmek için değil de iyileştirmek için Filistin'e gelen, kadın ve erkek yetmiş beş arkadaşı kendisiyle birlikte ölmüştü. Alevler gövdeleri öylesine yakmıştı ki kurbanlardan yirmi dördünün kimliğini anlamak asla mümkün olamadı.

Ertesi sabah, konvoya hareket işaretini veren Haganah subayı Moşe Hillman, yolu kaplayan korkunç artıkları toplamaya geldi. Bir sürü kafatası, bilezikli bir küçük kız kolu, şapkalar, saatler, gözlükler, pabuçlar buldu.

İşini bitirdiğinde, kömürleşmiş kalıntıları bir İngiliz istihkâm takımına teslim etti. Highland Light İnfantry'nin günlüğüne kısaca şöyle yazıldı: «Taşıtlardan arta kalanlar yolu açmak için dinamitlendi, yol onarılıp ulaşıma açıldı.»

25

SAVAŞ YOLU

Nisan ayı ortasında sıcak hamsin rüzgârı, Kahire'nin büyük caddesi Kasr el Nil'de kol geziyordu. Aralık'ta olduğu gibi, kalabalık, Arap Birliği yöneticilerinin yeni bir toplantı yaptıkları Dışişleri Bakanlığı binasının aydınlık pencereleri altına toplanmıştı.

Görüşmelerin başlıca konusu olan Filistin sorunu, bir kere daha bir dönüm noktasına ulaşmıştı. Başlangıçta gerilla hareketleriyle sağlanan başarıları bir dizi başarısızlık izlemişti. Haganah Kudüs yolunu geçici olarak açmayı ve en değerli arap generali Abdülkadir'i öldürmeyi başarmıştı. Fevzi el Kavukçu'nun yabancı gönüllülerden oluşan ordusu hayal kırıklığından başka şey getirmemişti, Deir Yasin kıyımı da arapların büyük yığınlar halinde Filistin'den göç etmelerine yol açmıştı. Silâhlanma yolundaki çabalarının başlıca ürünü olan on bin tüfek ve sekiz milyon mermi, yüklendiği gemiyle birlikte sulara gömülmüştü. Gerillanın en ateşli savunucuları bile şimdi, ancak arap devletlerinin düzenli ordularının ortak müdahalesiyle durumun değişeceğini kabul ediyorlardı.

Yahudilerin bütün stratejisi de özellikle, İngiliz mandası sona erdiğinde kuracakları devlete karşı arap yöneticilerinin saldırıya girişmelerine dayanıyordu. Bu hesap David Ben Gurion'un bütün plânlarına yön vermişti. Golda Meir'in Amerika'da para toplamasına ve Ehud Avriel'in Avrupa'da bulunan bütün silâh depolarını dolaşmasına yol açmıştı. Oysa, 12 nisan 1948 günü toplanan arap yöneticileri, tıpkı aralık ayında olduğu gibi, kendilerini kaçınılmaz biçimde savaş yoluna itecek bir karar almaya hazırlıklı değillerdi.

Çünkü savaş yolunu seçme zorunluluğu yoktu onlar için. Birkaç ay önce ummaya bile cesaret edemiyecekleri, dâvalarını olumlu yönde çözümleyecek yolu Batılılardan koparma fırsatı birden önlerine çıkıvermişti. Giriştikleri gerilla harekâtı yahudileri yenilgiye uğratamadıysa bile, 1939 yılında yahudi göçüne son veren İngiliz Beyaz Kitabının yayınlanmasından bu yana araplara Filistin'de en büyük diplomatik başarıyı kazandırmıştı. Birleşik Amerika, paylaştırma kararı yerine Birleşmiş Milletler'in Filistin de yönetime el koymasını teklif ediyordu. Güvenlik Konseyi iki tarafı da teş - kes'e çağırıyordu. Hiç kuşkusuz bu çağrı çarpışmalar sona erdiğinde sorunun yeniden tümüyle inceleneceğini ortaya koyuyordu.

Arap yöneticileri bu fırsata dört elle sarılabilir ve diplomatik önceliği sağlayabilir, ya da savaşa girip devletlerinin ordularını Hacı Emin'in gerillalarının başaramadığı şeyi başarmaya mahkûm edebilirlerdi.

Önlerine çıkan bu fırsata sarılmak istemediler. Artık birliklerinin tam üyesi olan Hacı Emin dışında, hepsi de ılımlı adamlardı oysa. Hiç biri, kısa süre sonra arap dünyasında başgösterecek ayaklanmaların ortaya çıkaracağı aşırı eğilimli şefler kuşağından değildi. Serüvenden çok tutuculuğa yatkın, sakin burjuvalardı. Zeki ve yetenekli olan bu insanlar genellikle, kendilerini yönettikleri halk yığınlarından çok eski sömürgeci efendilerine yakın hissediyorlardı. Descartes ve Voltaire Lübnan'lı Riyad Sulh'en sevdiği yazarlardı. Iraklı Nuri Sait, Buckingham sarayı salonlarında, Bağdat'ın Gülistan Sarayı salonlarından çok daha rahat hareket edebiliyordu. Montpellier Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin eski öğrencilerinden Suriye'li Cemil Mardam da, kayısı yetiştirmeye çok meraklıydı. Dürüst ve ağırbaşlı bir centilmen olan Azzam Paşa'nın başarıları arasında bir de tıp tiploması ve Mısır Parlâmentosunun en genç milletvekili olma şerefi bulunuyordu.

Oysa, bir araya geldiklerinde bu adamlar halklarını felâkete sürüklüyorlardı. Düşmanları yahudileri küçük görmekte diretip Filistin'deki çabalarını hiçe sayarak, aşırı bir kendilerine güvenle hareket ediyorlardı. «Yahudileri

ezmeyi başaramıyacakları düşüncesi akıllarına bile gelmemişti», diyor Amman'daki İngiliz Büyük Elçisi Sir Alec Kirkbride.

Özel hayatlarında lâf anlayan, hatta ılımlı olan bu adamlar, halkın karşısına çıktıklarında kendilerini bir tehdit ve farfara dalgasına kaptırıyorlardı. Kendi siyasal amaçları uğruna halkı her an coşturmaya hazır olan bu kişiler, artık uyandırdıkları ihtirasların tutsağı olduklarını biliyorlardı. Hayatın her davranışında sözün hâkim olduğu bir toplumun sorumlularıydılar, geri kalmış ve kolayca heyecanlanan halk yığınları üzerindeki etkilerini hiç düşünmeden ateşli söylevlerle ortaya çıkıyorlardı. Giriştikleri sözlü aşırılıkların düşmanın davranışı üzerindeki sonuçlarını da ölçemiyorlardı. Herhalde hiçbiri ciddi olarak, yahudilerin «denize dökülebileceği» varsayımını dikkate almıyordu. Ama Nazi kıyımından kurtulanlar bu tehditleri hafife alabilirler miydi hiç?.

Bu hayatî 1948 ilkbaharı süresince, Arap devletleri yöneticilerinin neden böyle şaşırtıcı bir politika izledikleri tarih hiç bir zaman gerektiği gibi açıklayamadı. Kendi aralarındaki düşmanlıklarda, yahudilere karşı kurdukları birlikten çok daha amansızdılar. İnatla hayallerinin ve kişisel çıkarlarının okyanusunda ilerlemeye devam ettiler.

İkinci Kahire toplantısı da bunun bir örneğiydi. Azzam Paşa, Filistin'de ortak bir müdahaleye girişilmesi yolundaki ısrarlı kışkırtmalarını tekrarlıyordu. Ama içinden geçirdiği, çok daha farklıydı. «Aslında savaş istemiyorduk, diye itiraf edecekti sonraları, ama kendi kendimizi öyle bir duruma sokuyorduk ki, başka hiç bir çıkış yolu kalmıyordu.» Öteki arap ülkeleri temsilcilerine herhangi bir değişik çözüm yolu göstermeye cesaret edemiyorsa da, Kahire'deki İngiltere büyük elçisi Sir Ronald Campbell'a gizlice gidip Londra'nın manda yönetimini bir yıl daha uzatması için ricada bulunmuştu.

Ülkesi Filistin'i yahudi varlığından kurtarmak için dört yandan koşup gelen gönüllüleri karşılarken, Suriyeli Cemil Mardam midesindeki ülseri bir yahudi doktora tedavi ettirmesi için karısını Kudüs'e yolluyordu. Ordusu-

nun yahudilerle hesaplaşmaya hazır olduğunu söyleyen Ürdün Kralı Abdullah, Filistin'in araplara bırakılan bölümünü topraklarına katmak için yahudilerle el altından işbirliği yapıyordu. Mısır Başbakanı Nukraşi Paşa için öncelikle yapılacak şey, İngilizleri Süveyş Kanalı bölgesinden atmaktı. Irak'lı Nuri Sait yıldırımlarını kurulacak yahudi devleti üzerine yağdırırken, yurttaşlarının Filistin'e gidişini sayısız engellerle önlüyordu. Karar anında, ordusu savaş alanında yokluğuyla kendini gösterecekti.

Bir de, paylaştırma kararına silâhla direnmeyi ve büyük arap güçlerinin Filistin'e girmesini Lübnan'lı Riyad Sulh kadar savunan çıkmamıştı. Yedi ay sonra Paris'te, Yahudi Ajansı'nın en parlak temsilcisi Touvia Arazi'yle yaptığı alışılagelmiş görüşmelerden birinde, arapların çıkmazını acı bir şekilde dile getirecekti. «Touvia, diye yalvaracaktı Yahudi Ajansı'nın temsilcisine, Amerikalıları, sizinle barış yapmamız için bizi zorlamaları gerektiğine ikna etmelisiniz. Bizim istediğimiz de bu. Siyasal yönden bu, ancak zor durumda bırakılırsak mümkün olabilir.»

Azzam Paşa, o nisan gecesi, Kahire'deki Birleşik Amerika elçiliği baş kâtibi tarafından kendisine bildirilen resmî Amerikan tasarısını açıkladı. Vaşington, dört gün sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu olağanüstü oturumuna başlamadan, Arap devletlerinin tepkilerini öğrenmeyi umuyordu. Hacı Emin hemen metnin incelenmesi işinin Suriye, Ürdün ve Filistin temsilcilerinden oluşan özel bir kurula verilmesini istedi. Ayrıca bu kurulun, Güvenlik Konseyince yapılan ateş - kes teklifine de bir cevap hazırlamakla görevlendirilmesini kopardı.

Kırk sekiz saatlik süre iki raporun hazırlanmasına yetti. Birkaç önemsiz değişiklikle kabul edilen raporlar New York'a gönderildi. Araplar bu zahmete hiç katlanmayabilirlerdi de, çünkü cevapları gerçeklerden öylesine yoksun şartlar kabul ettirmek istiyordu ki, en ateşli taraftarları bile bu şartları ciddiye alamazdı. Haganah'ın dağıtılması, İrgun ve Stern gruplarının silâhlarının alınması, yahudi göçünün durdurulması ve Filistin'e kaçak olarak giren bütün yahudilerin sınır dışı edilmesi şartıyla

ateş - kes'e razı oluyorlardı. Filistin'in yönetimine gelince, bunu da Birleşmiş Milletler'in değil Arap Birliği'nin yapması şartıyla kabul ediyor ve kısa sürede bütün Filistin'i içine alan bir arap devletinin kurulmasıyla sonuçlanmasını istiyorlardı. Böylece Loy Henderson'un tasarısı, bundan faydalanacakların özünü boşaltması sonucu, yıkılıp gidiyordu.

Barışı geri çeviren araplar, savaşa hazırlanmak zorundaydılar. Bu iş de o kadar basit değildi. Savaş hazırlığı için yatırılması gereken dört milyon İngiliz lirasının ancak yüzde onu verilmişti. Kral Abdullah'ın Arap Lejyonu dışında hiç bir arap ordusu, geçen dört ay içinde büyük bir gelişim gösterememişti. Yapılan bütün hazırlık on beş sayfalık bir belge ve üç haritadan ibaretti. Bu da, Haganah'ın yetenekleri konusunda Saffet Paşa'yı büyük bir ileri görüşlülükle uyaran genç subay Vasfi Tell'in, Filistin'in işgali için hazırladığı plândı.

Bu plân üç cepheden yapılacak bir saldırıyı öngörüyordu. Şeria nehrinden Akdeniz'e doğru yıldırım gibi bir yarma hareketi sonucu, Irak zırhlı birlikleri Suriye, Lübnan ve El Kavukçu kuvvetleriyle birlikte Hayfa'ya saldıracak, bu arada da Mısır ordusu güneyden gelip Yafa limanını ele geçirecekti. Bu iki harekâtın amacı, yahudilerin silâh ve insan yönünden gerekli takviyeleri almaları için kendilerine gerekli iki limandan yoksun bırakılmalarıydı. Bu süre içinde, Arap Lejyonu'nun en seçkin alayları Irak ordusunun geri kalan birlikleriyle birleşip, Yahuda tepelerinden kıyıya doğru harekete geçerek Filistin'i ikiye bölecekterdi. Harekâtın on gün sürmesi gerekiyordu.

Bu plân bütün düzenli arap ordularının savaşa katılmalarını ve harekâtın aksaksız yürütülmesi için birleşik bir komutanlık kurulmasını zorunlu kılıyordu. Bu stratejinin Ben Gurion'a kâbuslar geçirtecek kadar başarılı yanları vardı. Öngördüğü güçler savaşa gerçekten katılırsa, başarıya ulaşma olanakları çok büyüktü.

Ama bu plânın en ateşli taraftarları Riyad Sulh ve Cemil Mardam, başarısının amansız bir nefretin birbirine düşman ettiği iki kralın anlaşmasına bağlı olduğunu

biliyorlardı. Yalnız bu iki kral gerçek birer orduya sahiptiler. Biri Ürdün kralı Abdullah'dı, öteki de arap dünyasının tek gerçek önemdeki askerî gücünü Filistin'de tehlikeye atmayı inatla reddeden Mısır Kralı Faruk.

Faruk, aşağı yukarı her akşam Kraliyet Otomobil Kulübü'nde karargâh kuruyordu. Bakara, ya da şimendifer oynamak için yeşil masaların çevresine oturmayı severdi. Ülkesindeki araplarla yahudiler arasında varolan geleneksel uyumlu ilişkilerin ve ulusunun Filistin dramına karşı duyduğu ilgisizliğin tanığı, kumar arkadaşlarından çoğunun yahudi olmasıydı.

Faruk yirmi sekiz yaşına basmıştı. On iki yıl önce, babasının ölümüyle tahta çıktığında örnek bir kral olmaya adaydı. Zekiydi, yakışıklıydı, sporcuydu, halkı tarafından çok seviliyordu. Ancak üç küçültücü olay hayatını bir açıklı güldürüye çevirmişti. Bunların ilki fizikseldi. Genç bir müslüman hükümdar için çok acı olan, yetersiz bir cinsel organa sahipti. İkinci olay siyasaldı ve Rommel Süveyş Kanalı saldırısına hazırlandığı sıra, 1942 yılında başına gelmişti. İngiltere'nin Kahire Büyük Elçisi tabancasını çektiği gibi, fazla Alman dostu sayılan başbakanın İngiliz'lere daha yatkın biriyle değiştirilmesini emretmişti. Bu zorbalıktan beri, İngiliz'lere karşı derin ve çoğu kere kör bir nefret besliyordu. Üçüncüsü de, 1944 yılında geçirdiği otomobil kazası sonucu, vücuttaki bezlerin düzensiz çalışması ve genç kralı şişko bir adam haline getirmesiydi.

Bu felâketlere rağmen, Faruk yine de Firavunların varisi olarak kalmıştı. Hayatın küçültücü olaylarının öcünü, Mısır'ı geçmişteki büyüklüğüne ulaştırmak, Nil'den Fırat'a kadar uzanacak bir halifeliğin başına geçirip tarihteki zaferlerine uygun bir rol oynatmakla almayı düşlüyordu. Arap Birliği'nin öteki üyelerini küçük görüyordu. Özellikle de amansız düşmanı, İngiltere'nin Orta Doğu politikasındaki maşası olarak gördüğü «Amman'lı bedevî satranç oyuncusu» na diş biliyordu.

1948 ilkbaharında, bütün bu soylu amaçlar Mısır Kralının uğraşları arasında önemli bir yer tutmuyor gibiydi. Her akşam kumardan sonra, yıllar yılı gece hayatı

sürme sonucu ayakta uyumayı öğrendiği için «leylek» diye adlandırılan sadık kılavuzuyla Kahire'nin en sevdiği yerleri olan gece kulüplerini dolaşmaya çıkardı.

Antonio Pulli başarılı meslek hayatına yanlış bir vapura binerek başlamıştı. Dokuz çocuklu bir ailenin bu en küçük evlâdı, Amazon kıyılarında para yapmak için doğduğu Napoli şehrinden ayrılmıştı. Ancak kendini Nil boylarında bulmuştu. Kalabalık ailesinin Mısır'da da akrabaları olduğundan, sarayda elektrikçilik yapan bir amcasının yanına çırak girebilmişti. Bir gün, veliahtın elektrikli trenini onarmak için sarayın çocuk dairesine çağrıldı. Hayat boyu sürecek bir dostluk o gün doğacaktı. Kral olunca, Faruk Başbakan'ın aylığından iki buçuk kat fazlasını vererek Pulli'yi özel işler bakanı yaptı. Savaş sırasında Mısır uyruğuna geçirerek İngiliz'ler tarafından bir mülteci kampına atılmasını önledi, yeni dini müslümanlığı doğrulayacak sünnetini de yaptırdı.

Antonio Pulli rolünü bir şarklı ustalığıyla oynuyordu. Başlıca görevlerinden biri, Kahire gecelerinin ölgün ışığında Kral'a yakın arkadaşlar bulmaktı. Ara sıra çok daha ciddi buluşmalara önayak olduğu da görülürdü. 1948 nisanının ortasında Lübnan Başbakanı Riyad Sulh'a sağladığı randevü kendisini benimseyen ülkenin kaderini değiştirecekti.

Kubbe Sarayının bahçelerindeki, dev palmiye ve okaliptüs ağaçlarıyla çevrili yolları her gece iki karaltı arşınlıyordu. Sessiz ve düşünceli olan Faruk, Mısır'ı savaşa sokması için uğraşan Riyad Sulh'un kışkırtmalarını dinliyordu. Lübnanlı, Kral'ın hayal gücünü harekete getirecek şeyleri iyi bilirdi. İngiliz'ler gidince araplar Filistin'i işgal edecek, bu kutsal ve zafer anılarıyla dolu topraklar üzerinde İslâm'ın üstünlüğünü kabul ettirecekler, diyordu. Arapların tartışmasız şefi olarak çıkacağı bu tarihî randevuda, arap dünyasının en büyük gücü olan Mısır ordusu bulunmazsa Faruk için ne büyük bir trajedi olacaktı. İhtilâfın dışında kalırsanız, diye onu uyarıyordu Sulh, bundan en başta yararlanacak olan düşmanlarınız, Abdullah ve İngilizlerdir. Filistin'in nasılsa bir arap tacına bağlanması gerektiğinden, bunun Haşimîler değil de Mısır olma-

sı Faruk'un elindeydi. Ayrıca, koruyucu kanadı altına aldığı Hacı Emin'in Filistin'in başına getirilmesi de, etkisini Hartum'dan Kudüs'e kadar yaymasını sağlayacaktı. Böylece çağdaş bir halifeliğin dekoru kurulacaktı, bu kez başı İstanbul değil de Kahire olan bir halifeliğin.

Genellikle sabahın ikisine ya da üçüne doğru görüşmeleri sona erdiğinde, Sulh Kahire'nin en büyük gazetesi olan **El Ehram**'ın binasında dostlarıyla buluşmayı alışkanlık haline getirmişti. Bir nisan gecesi, gazetenin genç sahibi, fesi ters dönmüş ve yüzü aydınlanmış olan Riyad Sulh'un yazılışlerine daldığını gördü. Sulh genel yayın müdürünün koltuğuna yerleşti ve kendisine kahve getirilmesi için ellerini çırptı.

— Sana söyleyeceklerimi gazetende yayınlayamazsın, ama beni iyi dinle, dedi.

Bir an sustu, sonra devam etti:

— Bu kez onu ikna ettim. Filistin'in paylaştırılması kararından bu yana arapların aldığı en büyük haberi vereceğim sana. Mısır savaşa giriyor.

☆

Birkaç gün sonra, Kahire'deki Mehmet Ali Paşa Kulübünde Kral'ın iki temsilcisiyle Başbakan Nukraşi Paşa öğle yemeğinde bir araya geliyorlardı. Bu tür davetler, Faruk'un isteklerini bildirmek için başvurduğu bir yoldu. İki temsilcisi o gün hükûmet başkanına, anlamı açıkça belli olan bir mesaj getiriyorlardı. Bu mesajda Mısır'ın kurulacak yahudi devletine savaş açması isteniyordu. Ya Nukraşi bu kararı parlâmentodan çıkaracak, ya da Kral yerine bu işi üstlenecek başka bir başbakan getirecekti.

Böyle bir karara karşı çıktığı herkesçe bilindiği halde, Nukraşi yüzgeri edip kolayca ikna olma bilgeliğini gösterdi. İlk işi, Haydar Paşa adındaki sert görünüşlü Mısır orduları başkomutanıyla bir toplantı düzenlemek oldu. Bu Mısırlı böylesine önemli bir yere gelebilmek için başlıca iki niteliğe sahipti. Ülkedeki cezaevlerinin genel müdürlüğünü yapmıştı ve Faruk'u eğlendiriyordu. Haydar ordunun savaşmaya hazır olduğunu belirtti. «Hem nasıl-

sa, diye de ekledi, yahudilerle aramızda bir savaş olmayacak. En ufak tehlikesi bulunmayan bir geçit töreni düzenleyeceğiz ve ordumuz iki hafta dolmadan Tel - Aviv'e varacak.»

Bu görüşmeden kısa süre sonra, Nukraşi ilki kadar iç rahatlatıcı bir ziyaretçi kabul etti. İngiltere'nin Kahire Büyük Elçisi Sir Konald Campbell, Mısır savaşa girerse Ingiltere'nin buna engel olmayacağını ve birliklerinin hareketine zorluk çıkarmayacağını Başbakana bildirdi. Hatta Süveyş Kanalı bölgesindeki askerî depolarını Mısır'lılara açmaya hazırdı bile. Iki şartla: Önce bu iş kesinlikle gizli tutulacak, öte yandan da Sudan'ın hükümranlığı sorununu çözüm yoluna bağlamak için bir takım tavizler verilecekti. Bu beklenmedik haber Nukraşi Paşa'nın önünde rahat olanaklar yaratıyordu. Artık hiç bir şeye kafasını takmadan savaş yolunu tutabilirdi. Halkı gevşeklikten kurtarmak ve savaşçı içgüdülerini uyandırmak için, Filistin meselesinin bütün gazetelerde başsayfaya geçmesini emretti. Sonra bütün duvarlara, kabzasında yahudiliğin simgesi Davut'un yıldızı bulunan ve ucundan kan damlayan bir kamayı gösteren afişler astırdı.

Hâlâ birkaç ses Başbakan'ı tutmaya çalışıyordu, özellikle de Muhammet Heykel. Bu genç ve ileri görüşlü gazeteci Filistin'den geliyordu, haberlerinde yahudileri hep yürekli ve örgütlenmiş düşmanlar olarak göstermekteydi. Nukraşi Paşa tarafından çağrılıp, kendisinden ulusun moralini bozan yazılarındaki havayı değiştirmesi sertçe rica edildi.

Başka bir ses telefonda, başkomutanının savaş için olgunlaştığını söylediği ordunun korkunç hazırlıksızlığını ortaya koydu. Haydar Paşa'nın askerlerinin Kahire'den Tel - Aviv'e kadar bir geçit töreni yapmaları gerekiyorsa, bu iş için hiç değilse yolu bilmek zorundaydılar. Kudüs'teki Buick acentasının oğlu ve Bekaa Mahallesinin savunmasını düzenleyen Georges Deeb'e gelen bir emirde, Mısır'lı generalin Tel - Aviv gezisini hazırlayabilmesi için kadastro müdürlüğünden acele elli kadar Filistin haritası yürütmesi emrediliyordu.

26

YUMURTA, ŞEKER VE MATSOTH

Abdülkadir'in ölümü, Kudüs kesiminde arapların bütün stratejisini ve örgütlenmelerini allak bullak etti. Yeğeninin yerine, Müftü ailesinden başka birini seçti: Kırk yaşındaki eski polis Halit Hüsseyni. Ama yeni komutan, toplama birliklere komuta eden sayısız şefi yönetmek için gerekli kişisel çekicilikten de, otoriteden de yoksundu.

İngilizlerin gitmek üzere oluşunun güçlerini tek kişi komutasında toplamalarının en zorunlu kıldığı an, Filistin arapları ayrı ayrı çeteler sistemine dönmüşlerdi. Castel'de çarpışan köylü, İbrahim Ebu Dayieh, Katamon mahallesinin başına geçmişti. Yarası iyileşen Kemal İrekat, otoritesini şehrin güney kesimlerinde sürdürüyordu. Lübnan asıllı bir polis müfettişi olan Münir Ebu Fadıl, şehrin merkezinde görevlendirilmişti. Abdülkadir'in ölümünden sonra Castel'de kalan öğretmen Ebu Garbiyeh, kuzeydeki mahallelere yerleşti. Bu birbirinden kopuk sorumlular dizisine otuz dört yaşındaki bir İraklı banka memuru katıldı. Birlikte getirdiği beş yüz gönüllü, Fadıl Raşit'i Kudüs kesiminin en güçlü çete reisi yapıyordu.

Emile Ghory, güç bir iş olan Bab el Ued kesimindeki kuvvetlerin kalıntılarını birleştirme görevini yüklendi. Nachshon Harekâtı'yla girişilen temizlik ve Abdülkadir'in ölümü, Tel - Aviv - Kudüs yolunu kesmek için kurulan düzeni darmadağın etmişti. Tepelerde, Deir Yasin kıyımı Haganah'ın çabalarını tamamlıyordu. Köyler boşalmaktaydı. «Ne silâh var, ne para, ne de moral», diyordu Ghory acı acı. Abdülkadir'in Kudüs'ü boğmak için uyguladığı stratejiyi değiştirmeye karar verdi. Büyük güç gerektiren, yol boyu bir sürü tuzak kurma yerine koca

bir baraj yapıp yolu bir yerden kesmek niyetindeydi. On bin İngiliz lirası edinmek için Kudüs'ün bütün bankalarını dolaştı, henüz göç afetinin bulaşmadığı köylere uğrayıp yeni gönüllüler toplamaya koyuldu.

Düşmanın şaşkınlığından yararlanan yahudiler, Kudüs'e üç önemli konvoy ulaştırmışlardı. Dördüncü konvoy da 20 nisan sabahı gün doğarken, üç yüz kamyonla Kfar Bilou kampından yola çıkmıştı. Her zamanki yükünün dışında, tavuk, yumurta ve Paskalya yortusunda yenen hamursuz —matsoth— taşıyordu.

Kamyonlarda ayrıca, komutanlığın Bab el Ued tepelerinden çekip Kudüs'e yolladığı Palmach'a bağlı Harel Tugayı da yer alıyordu. Castel dışında yol boyu hiç bir başka arap köyü yok edilmediğinden, bu tehlikeli bir karardı. Ama Shaltiel, manda yönetiminin süresi sona ermeden İngilizlerin bazı stratejik mevzileri gizlice boşaltmaya hazırlandıklarını öğrenmişti. Bu işi de nisan sonlarında yapacakları anlaşılıyordu. «Kesin bir darbe indirmek için beklenmedik bir fırsat» olduğunu Tel - Aviv'e bildirip yetkilileri uyarmıştı. Ona göre, savaşın geri kalan bölümü terkedilen mevzilerin ele geçirilmesi için kendisine yollanacak takviyelerin önemine bağlıydı. İzak Rabin'in birlikleri de bu yüzden, yolu tehdit eden köyleri temizleme olanağı bulamadan şehre dönüyorlardı.

David Ben Gurion konvoyun başında gidiyordu. Ciddi ve sessiz, kırk yıl kadar önce umut dolu genç bir siyonistken yürüyerek aştığı boğazı seyrediyordu yaşlı adam. Geçidin iki yanı, şehri kurtarmak için katlanılan yoksunlukların tanığı, kömürleşmiş araç kalıntıları mezarlığı halindeydi.

Konvoy yirmi kilometre kadar uzuyordu ve büyük bölümü Kudüs'e olaysız vardı. Sadece son kamyonlar saldırıya uğradı. Emile Ghory, yanan benzin bidonlarıyla araçların altına kadar girmekten çekinmeyen adamlarının gözüpeklikleri karşısında dehşete düştü. Üç yahudi öldürüldü otuzu yaralandı ve altı kamyon terkedildi.

Dov Joseph şehre varan her kamyonun yükünü kaybediyordu. Bütün çabalarına ve Ben Gurion'un kendisine verdiği diktatörce yetkilere rağmen, Kudüs'e bin sekiz

yüz ton yiyecekten fazlasını sokmayı başaramamıştı. Bu da, iki ay sürecek çok sıkı bir vesika düzenine yetmesi gerekli yiyeceğin yarısıydı. Arapların tuzağından kurtulan son kamyonlar da geldikçe, Dov Joseph yüreğinin sıkıştığını hissediyordu. Şehrin yaşaması için gerekli olanakları sağlayamadan, kapı kapanacaktı. Rakamları toplayarak umutsuzca tekrarlıyordu kendi kendine: «Bu kadarı yeterli değil.»

Son kamyon da göründüğünde hava kararmıştı. Bab el Ued'de, araplar yolu açılmamak üzere kesecek koca koca kayaları yığmaya başlamışlardı bile. Kudüs'ün yahudi kesimi yeniden kuşatılmıştı.

☆

«Odaya girmiyor, doluyor sanki», diye düşündü Hayim Haller adlı yahudi. Alnı kırışmış, kaşları karmakarışık olmuş Ben Gurion toplantıya çağırdığı Kudüs yetkililerinin önünden kasırga gibi geçti. Bakışı çok sinirli olduğunu gösteriyordu. Hemen, David Shaltiel'in durmadan istediği Kfar Etzion ve Eski Şehir'deki yahudi mahallesinin boşaltılması sorunlarına girdi. «Bu görüş onu öfkeden titretiyordu», diyor o günü hatırlayan Shaltiel'in yardımcısı Elie Arbel.

— Hiç bir yahudi topluluğu bulunduğu yerden ayrılmayacak! diye bağırdı yumruğunu masaya vurarak.

Shaltiel, cesaretle görüşünü bir kere daha savunmaya çalıştı ama, Ben Gurion hiç bir geri çekilmeye göz yumamıyacağını gürleyerek açıkladı ve sözünü kesti. Uzlaşma kabul etmediği bir doktrin onun bu olumsuz cevabını açıklıyordu. En ufak bir geri çekilmeye evet dese, Negev'deki yahudi topluluklarını bir Mısır saldırısı halinde nasıl dayanmaya zorlayabilirdi.

Yaşlı lider daha sonra kusatılan şehirde bulunmasının nedeni olan sorunu açıkladı.

Gelişi, şehrin siyasî kaderiyle ilgili niyetlerde görülen yüz seksen derecelik bir dönüşle çatışıyordu. Ben Gurion'a göre, Kudüs'ün uluslararası bir şehir olması yolunda yahudiler içtenlikle işbirliği yapmışlardı. Shaltiel'e ver-

diği ilk talimat da, şehre yerleşecek Birleşmiş Milletler temsilcilerinin yetkilerini kabul etmekti. Yahudi Ajansı da, paylaştırma yönünde oy kullanan devletlere bıkıp usanmadan başvurup uluslararası düzenin uygulanmasını sağlamaya çalışmıştı. Bunların sonuncusu, Ben Gurion'un Kudüs'e varmak için Bab el Ued'de kurulan arap tuzağına göğüs germek zorunda kaldığı gün, Hayim Weizmann'ın yargıç Samuel Rosenman aracılığıyla Başkan Truman'a ulaştırdığı bir mektuptu.

«Yahudiler, diyordu Weizmann mektubunda, Kudüs'ü savunmak zorunda bırakılmamalıdırlar. Bunu yapması gereken ülkeler, şehrin evrensel niteliğiyle hristiyanlık ve müslümanlıkla olan bağlarını öne sürüp yahudileri Kudüs üzerindeki siyasî isteklerinden vazgeçmeye iten Birleşik Amerika, Fransa, Belçika ve Hollanda olmalıdır. Yahudiler bu fedakârlığı kabul etmişlerdir. Şimdi üzerine düşenleri yapması gereken Birleşmiş Milletler oluyor. Birleşik Amerika hemen bir genel vali atanmasında ve kutsal şehri, su şebekesini, beslenme yollarını, denizle bağlantısını korumakla görevli Filistin'li olmayan bir polis gücünün kurulmasında ısrar etmelidir.»

David Ben Gurion'un hayale kapıldığı yoktu. Bu çağrının öncekilerden fazla bir yankı uyandıracağına pek ihtimal vermiyordu. Şeria nehrinin öteki kıyısında, Kral Abdullah, ne şehrin uluslararası sayılmasına karşı oluşunu, ne de Kudüs'ü krallığının topraklarına katma konusundaki kararlılığını gizlemekteydi. İngilizler gittiğinde ünlü Arap Lejyonu Kudüs'e girerse, yahudiler büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalacaklardı. Ben Gurion'un gözünde, dünyanın kayıtsızlığı ve arapların savaş tehditleri yahudileri taahhütlerinden kurtarıyordu.

Kfar Etzion'un geleceği konusundaki ihtilâfları, Ben Gurion'un David Shaltiel'e beslediği güveni sarsmıştı. Geçici olarak, Shaltiel'in emrindeki güçlerle Palmach'ın Harel Tugayını Palmach'ın kurucusu İzak Sadeh'in komutanlığı altında toplamayı kararlaştırdı. Kudüs'teki askerlere vermeye geldiği emri, votka düşkünü eski panayır güreşçisinin gereken bütün enerjiyle uygulayacağına güveniyordu. Bu emir: «Saldırın, daha saldırın, hep saldırın» dı.

Ertesi gün, Kudüs'ün yahudi kesiminde siyah - yeşil bir afiş görüldü. Bunda bir belediye meclisi kurulduğu bildiriliyordu. Kudüs'ün uluslararası şehir sayılması görüşünün kesinlikle ortadan kalkışıydı bu. Kudüs dünyanın değil, kendisine sahip çıkma gücünü gösterecek arap ya da yahudi halkının olacaktı.

☆

İzak Sadeh, İngilizler daha şehirdeki mevzilerini boşaltmadan harekete geçmeye karar verdi. Hedefi «şehrin hayatî kesimlerini bir an önce arapların elinden koparmak» tı.

— Bunu başarırsak, dedi, Kudüs İngilizlerin gidişinden kırk sekiz saat önce bizim olacak.

Plânı üç harekât öngörüyordu. Arapların şehri topa tutabilecekleri Nebi Samuel tepesini ele geçirmek; Hadassah'a giden konvoyun yok edildiği Şeyh Cerrah mahallesini alıp Scopus Tepesiyle doğrudan bir bağlantı kurmak; bir de şehrin güneyindeki arap mahallesi Katamon'u, Alman kolonisini, Talpiot'u ve Silvan'ı zaptetmek.

Bu plân çok klâsikti ve başka bir kuşak yahudi savaşçısı yirmi yıl sonra aynı plândan esinlenecekti. Sadeh plânına, Kudüs'ün dört bin yıl önce bir sami kabilesi köyüyken taşıdığı adı verdi. «Cebussi» Harekâtının tek eksiği tümüyle bir bilinmeyen üzerine kurulmasıydı. İngilizler bu plâna ne ölçüde karşı koyacaklardı?.

27

GLUBB PAŞA GÖZ KIRPIYOR

«Mısır'ı yok eden ama İsrail çocuklarının evlerine dokunmayan Tanrı'ya şükretmek için, Paskalya fedakârlığıdır bu.»

Bu sözlerle, 3388. kere, insanlığın en eski töreni olan yahudi Paskalyası başlıyordu. İbranî ulusunun kurtuluşunu ve «özgürlük çağına» girişini kutluyordu. Yahudi ulusunun yeniden canlanışının hemen öncesinde, bu bayram özel bir önem kazanmaktaydı.

Yahudi Paskalyasını çok eski bir gelenek düzenler. Paskalya, her yiyeceğe simgesel bir anlam verilen **Seder'**le —aile yemeği— başlar. Masanın ortasında «seder yemeği» bulunur. Bu yemeğin üç bölmesinde de peçeteye sarılı bir parça hamursuz vardır. Matsoth adı verilen bu mayasız ekmek hem köleliğin sefaletini, hem de Mısır'dan aceleyle özgürlüğe doğru yola çıkışı belirler. Bütünü çevreleyen küçük kaplar dizilidir sofrada, Mısır'daki hayatın anısına acı otlarla dolu kaplar. İlkbahar için maydanoz, acılı gözyaşları için tuzlu su ve sirke, Firavun'un istediği tuğlaların harcı ve kili için de şaraba doğranmış bir elma, badem ve tarçın karışımı. Közde kızartılmış bir parça kemikli et binlerce yıl öncesinin paskalya kuzusunu simgelerken, külde pişirilmiş bir yumurta da kimine göre bu bayram için katlanılan yoksunlukları, kimine göre de Tapınağın yıkılışını gösterir. Mezmurlarla ilâhilerin sonunda, gece süresince dört kere boşaltılması gereken şarap kadehleri de konukların yerlerini belirler. İkinci şarap kadehinden sonra, en genç erkek tarafından en yaşlı erkeğe dört değişmez soru sorulur. Aşağı yukarı iki bin yıl önce, Tapınağın Titus tarafından yıkıldığı günden beri, bü-

tün bir ulus dördüncü kadehi «Gelecek yıl Kudüs'te buluşmak» dileğiyle boşaltır.

23 nisan 1948 gecesi Paskalya'yı kutlayan yüz bin Kudüs yahudisi için, gelecek yıl gelip çatmıştı. Ama Süleyman'ın tapınağının duvarı israil halkının bu en imtiyazlı bölümü için de, en dağınık yahudiler için olduğu kadar uzak ve erişilmezdi. Selâhattin Eyyübi'den bu yana ilk kez hiç bir haham, hiç bir mümin gelip duvarın önünde secdeye varamamıştı. Bu kutsal yerin bütün giriş noktalarını ellerinde tutan Kudüs arapları, simgesel bir temsilciler grubunun geçmesine bile izin vermemişlerdi. Duvara en yakın olan Eski Şehir'in yahudi mahallesinde kuşatılmış bulunanlar, bütün nöbetçi askerlerin, aşkenazlar kadar sefaradların da şölene katılabilmeleri için iki «seder» sofrası kurdular. Bu olay şeflerini düşündürdü. Askerlerin geleneksel dört kadeh şarabı içmelerine izin verip daha sonra dikkatlerine güvenilebilir miydi?.

Kudüs yakınlarını koruyan tepelerinde tecrit edilmiş Kfar Etzion halkı da Paskalya'yı hararetle kutladı. Neveh Ovadia'yı ilk ürün çiçekler ve meyvalardan yapılma çelenklerle süslemiş, duvarlara ilkbaharı öğen Kantiklerin Kantiğinden ayetler yazmışlardı boyayla. Kibbutzda hiç çocuk kalmadığından, Palmach askerlerinin en küçüğü sordu geleneksel dört soruyu. Yerlerine arkadaşları geldiğinde, nöbetçiler de yemeğin sonuna doğru ötekilere katıldılar. Elde tüfek içeri girdiklerinde, bütün göğüslerden bir mezmur fışkırdı neredeyse.

— Tanrım, dedi Kfar Etzion çiftçileri, nöbetçiler gece gündüz Şehrinin çevresinde nöbet tutuyorlar.

Yeni Şehir'de, Dov Joseph Paskalya haftası şerefine yiyecek kısıntısını biraz gevşetti. Her yahudiye bir kilo patates, iki yumurta, iki yüz elli gram kurutulmuş balık ve et, iki kilo hamursuz, iki yüz gram da kuru yemiş dağıttı. Beklenmedik bir nimetti bu.

«Çılgın» Benjamin Adin, Şeyh Cerrah'daki arap hatlarını yarıp bir kamyon dolusu yiyeceği Scopus Tepesine ulaştırabildi. Yedi yüz asker, doktor, hastabakıcı, teknis-

yen ve hasta, yürekli şoförü büyük bir törenle karşılayıp hastane avlusunda omuzlarına aldılar.

En unutulmaz seder de kuşkusuz, yahudi emekçiler konfederasyonu Histadrouth lokantasında verildi. Üç hafta önce, Tel - Aviv'in kavşaklarında Bar Shemer tarafından kaçırılan iki yüz seksen şoför orada toplanmıştı. Arapların kurduğu baraj onları, kurtardıkları şehrin acılarını paylaşmaya mahkûm ediyordu.

Dov Joseph «şölen» in baş köşesinde oturuyordu. Hatırladığı kadar, yemekte «içinde birkaç matsoth parçasının yüzdüğü bir kâse sıcak su, bol unla şişirilmiş balık köftesi ve pirincin içine iyice gizlenmiş birkaç et kırıntısı», vardı. Neşeli bir hava sofranın yoksulluğunu örtüyordu. Kudüs'lü bir kamyoncunun oğlu geleneksel dört soruyu Tel - Aviv'li kamyoncuların en yaşlısına sordu, «büyük bir sevinç ve şarkılar» kaldı Joseph'in belleğinde. Kamyon şoförleri dördüncü kadehi kaldırdıklarında, atalarının dileğini tekrarladılar. Bir ağızdan ant içtiler:

— Gelecek yıl... kurtarılmış Kudüs'te.

Yine de kapının tıkırdatılması pek çok ailede bayram yemeğinin keyfini kaçıracaktı. İzak Sadeh'in hazırladığı saldırı için Haganah askerleri babayı ya da oğulu almaya geliyorlardı.

☆

Kudüs'ün arap kesimi çevresinde yahudilere stratejik mevzilerden bir kuşak sağlayacak üç yıldırım harekâtı, çifte başarısızlıkla başladı. Arapları Nebi Samuel tepelerinden kaçırmak için girişilen boş ve kanlı bir saldırı sırasında, 26 nisan gecesi Palmach'ın otuz beş seçkin askeri öldü. Aynı akşam, şehrin yahudi kesimini kuzeyde Scopus Tepesinden ayıran arap mahallesi Şeyh Cerrah'ın ele geçirilmesi, Sadeh'in araya girmesinden en çok korktuğu düşmana —İngilizlere— tosladı. Bu bölgenin Hayfa'ya giden ve yakında boşaltma için kullanacakları yol üzerinde olduğunu dikkate alan Kudüs Askeri Valisi General Jones, yahudilere altı saat içinde çekilmelerini ihtar etti. Dov Joseph Askerî Vali'nin ultimatomunu okur-

ken: «Yirmi yıldan beri, yahudiler ve araplar elele vermiş İngilizleri kovalamaya çalışırken, diye şaka etti, niçin Jones birinin kendilerini burada tutmak istediğini sanıyor?».

Akşama doğru saat tam altıda, iki hafta önce bir sürü yahudi doktorun can verdiği Şeyh Cerrah mahallesinin anayolu, gaydaların gıcırtılı nakaratıyla doldu. Albay Churchill'in, Hadassah'a giden konvoyu kurtarmak için sağlayamadığı güçlerin ortaya çıkışının habercisiydi bu: Highland Light İnfarntry'den bir tabur, bir tank birliği ve araçlarla çekilen bir topçu bataryası. Bu güçler karşısında, İzak Sadeh'in askerleri tek bazukalarını kapıp ihtiyatla çekildiler.

Doğuda ve kuzeyde başarısızlığa uğrayan Sadeh, güneye döndü. İlk plânı hem Eski Şehir'in güneyini sınırlayan bütün arap mahalleleriyle köylerini ele geçirmeyi hem de buraların Beytlehem, El - Halil ve Mısır'la bağlantılarını kesmeyi öngörüyordu. Bir kere daha İngiliz tankları ve toplarıyla burun buruna gelmemek için, saldırısını bir tek mahalleye, zengin villâlarla dolu Katamon'a yöneltmeyi uygun buldu. Semiramis otelinin yahudiler tarafından uçurulması sonucu bir sürü insanın ölümü, daha ocak ayında Katamon mahallesinden pek çok kişiyi kaçırmıştı. Ama Hebron'lu cesur çoban İbrahim Ebu Dayieh komutasındaki, küçük bir grup Müftü taraftarı ve bir grup Irak'lı gönüllü buradaki arap varlığını takviye etmişti. Bu zengin mahalle yahudilerin böğründe bir çiban gibiydi. Çıbanı patlatmakta da kararlıydılar.

Savaş gün doğarken başladı. Kısa ve amansız oldu. Sadeh saldırıya geçecek birliklere ilk hedef olarak, bir çam ve selvi korusunun ortasındaki, bütün mahalleye hâkim görkemli binayı göstermişti. Tepesindeki zarif kirli haçının altında, rum ortodoks manastırı Saint Simeon ek binalarıyla gerçek bir kale meydana getiriyordu.

Palmach'ın en genç bölük komutanı David Eleazar, manastırı almakla görevlendirildi. Kurşun ve elbombası yağmuru altında ilerleyerek, arapları misafirhane binasından püskürtmeyi ve manastırın ana girişini zorlamayı başardı. İçerde korkunç çarpışmalar oldu. Ebu Dayieh'in

adamlarıyla Irak'lı gönüllüler odadan odaya amansız bir direnme gösterdiler. Savaş kasatura ve süngüyle öldürücü bir boğazlaşmaya dönüştü. Sonunda araplar bir komşu evin yeşil kepenkleri ardına çekilmek zorunda kaldılar.

Ancak yahudilere bu ilk başarının keyfini çıkarma fırsatını da vermediler. Bir eşek kervanı 81 milimetrelik dört top mermisi getirince, Ebu Dayieh manastıra ateş açtırdı. Sonra, yardıma çağırdığı genç bir çete reisinin askerlerini de takviye alarak karşı saldırıya geçti.

Ölüleri ve yaralılarıyla dolu manastırın içindeki yahudilerin durumu, kısa sürede ciddileşti. Damda, bir Çek mitralyözünün yanı başında altı gövde yatıyordu. Altısını da bir arap nişancısı vurmuştu. Ağır yaralı olan yedinci asker hâlâ silâha yapışmış, çılgın gibi ateş etmekteydi.

Sonunda Eleazar damı boşalttı. Ancak eski arkadaşlarından biri buradan ayrılmamakta ayak diredi. Az sonra Eleazar bir patlama, ardından da bir haykırış işitti. Koştu. Bir mermi parçası arkadaşının bacağını uçurmuştu.

— Üzülme, diye avuttu arkadaşını taşırken, paçayı kurtaracaksın.

Ama yaralı komutanından işini bitirmesini istedi. Bakışındaki dayanılmaz acıyı unutmaya çalışarak, yaralıya bir morfin iğnesi yaptıran Eleazar yeniden savaşa katıldı. Geri döndüğünde arkadaşı kaybolmuştu. Bir pencereye kadar sürüklenmeyi becermiş ve cam kırıklarıyla damarlarını kesmişti. Bütün kanı boşalmış, ölü olarak yatıyordu.

Şimdi yıkık dökük manastırın salonlarını bir çürümüşlük, barut ve yanık kokusu kaplıyordu. Bir sürü yaralı boğucu dumanda inliyordu. Karargâhla radyo bağlantısı kesilmişti. Yaraları saracak bez kalmamış, cephane sıkıntısı çekilmeye başlamıştı. Çatışma öyle zorlu olmuştu ki, arapların durumu da yahudilerden parlak değildi. Binanın çevresi kefiyeli ölüler ve yaralılarla doluydu. Ebu Dayieh bile bir el bombası patlaması sonucu bel kemiğinden yaralanmıştı. Yine de iki adamı tarafından oturduğu iskemlede taşınarak, savaşa devam ediyordu.

Aşağı yukarı bütün yahudi subayları yaralıydı. Her

an arapların içeriye dolacaklarından emin, tartıştılar. Ayağına hep sandal giymekle ün yapan Palmach'ın eski bir savaşçısı Elie Ranana, teslim olma fikrine karşı çıktı. Bölüklerinden arta kalanlarla üç takım meydana getirip bir çıkış denemesi yapmayı kararlaştırdı. Yürüyebilen yaralılar, arkadaşları tarafından korunarak önden ilerleyeceklerdi. Bütün sağlam askerler birer ağır yaralı sırtlayacak, sağ kalan altı subayın koruyuculuğunda onları izleyeceklerdi. Subaylar da geri kalan yaralılarla manastırın bir odasına kapanacaklardı. Ana sütunların dibine patlayıcı yerleştirip binayı havaya uçuracak ve birlikte öleceklerdi.

İlk takım önden fırladı. Bunu meydana getiren otuz kişiden yalnız bir tek kişi yahudi mevzilerine ulaşabildi. İkinci takım da ateşe atılmak üzere toplanırken, oradan iki yüz metre kadar ötedeki bir evle Müftü'nün savaşı saati saatine izlediği Kahire arasında olağanüstü bir telefon konuşması yapılıyordu. İbrahim Ebu Dayieh geri çekilme izni vermesi için Hacı Emin'e yalvarıyordu. Ranana ve arkadaşları intihara hazırlanırken, düşmanları da güçlerinin acınacak halde olduğunu ortaya koyuyordu. Elindeki araplardan sadece altısı savaşacak haldeydi, tüfekleriyle makinelilerinin kurşunu ve havanlarının mermisi bitiyordu.

— Savaşı kaybettik, diye itiraf etti yüreği burkularak.

Başka şaşkın kulaklar bu konuşmayı kaydettiler. Gece gündüz adamlarla kadınların başlıca arap ve İngiliz yetkililerinin konuşmalarını dinledikleri Yahudi Ajansı mahzenlerinde, Ebu Dayieh'in sözleri bir bomba etkisi yaptı. Hemen haber uçurulan Haganah genel karargâhı, Saint - Siméon'da kuşatılan subaylara yardım gelene kadar dayanmalarını rica eden bir mesaj ulaştırmayı başardı. Akşama doğru, takviye birlikleri yukarı doğru tırmanmaya başladığında arapların ateşi neredeyse kesilmişti.

Katamon cehenneminden ayrılmadan önce, Eleazar son bir harekâta daha girişmekten geri kalmadı. Güçlenmek için bir Novadrin hapı yuttu ve sağ kalanlardan bir-

kaçını yeşil kepenkli ev yönünde saldırıya geçirdi. İlerlemelerine karşı duran bir tek tüfek sesi bile işitilmedi. Evi terkedilmiş buldular, «pek çok benzeri gibi bir aile evi, diye hatırlıyordu Eleazar, yapılmamış yatakları, açık dolapları, bulaşık çukuruna yığılmış tabakları ve masanın üzerindeki yemek kalıntılarıyla.» Eleazar birinci kata çıktı ve bir pencerenin dibinde yığınla boş kovan buldu. Uzaklara baktığında, Ramat Rachel kibbutzunun üzerinde dalgalanan bir kırmızı bayrak demeti gördü. «Tanrım, bütün bu bayraklar oraya neden asılmış?» diye düşündü şaşkınlıkla. Yorgunluktan bulanmış beyniyle, birden bu kırmızı bayrakların 1 Mayısı kutladığını hatırladı.

☆

Katamon'un bütün araplardan temizlenmesi işi yirmi sekiz yaşında ateşli bir subaya verildi. Birleşik Amerika doğumlu Joseph Nevo, çocukken yakınlarıyla Filistin'e gelmişti. «Tennessee'nin Chattanooga şehrindeki tek siyonist onlardı,» demekten pek hoşlanırdı. Hayatı boyunca bir sürü işe girip çıkmıştı. Bir kimya lâboratuvarında çıraklık yapmış, bir kibbutzun kurucu üyelerinden olmuş, Haganah'ın subay eğitim merkezini birincilikle bitirmiş, İngiliz Kraliyet topçu birliklerinde çavuşluk etmiş, London School of Economics'de okumuş ve diplomasiye yönelmişti.

Nevo adamlarını birbirine paralel iki caddeye yaydı ve bütün mahalleyi taramaya koyuldu. Arap Lejyonu'nun iki savaş arabası Irak Konsolosluğunun avlusundan çıkıp ateş açtılar. Nevo genç askerlerine, havanlarını bazuka gibi kullanıp karşılık vermelerini emretti. Zırhlı arabalar kayboldu ve yahudiler, başarılarından gururlanıp cesaretle ilerlemeye devam ettiler.

Bu iş o kadar çabuk gerçekleştirilmişti ki, mahallede kalan son sivil araplar da elleri boş kaçmışlardı. Nimeti tepmek istemeyen Dov Joseph, bırakılan yiyecekleri toplamak için hemen oraya adamlarını yolladı. Örgütlenmiş yağmalamaya katılanları, şaşırtıcı keşifler bekliyordu. Hazır sofralar, pek azı yenmiş yiyecekler, henüz yanan

fırınlar, tabakların kenarına bırakılmış dolu kaşıklar, dolup taşan banyolar, telâşlı bir kaçışın bütün izlerini buldular. Bu evler aç yahudilere, yiyecek ve yakıt yönünden değerli bir katkıda bulunacaktı. Şehrin başlıca fırıncısı Leon Angel, fırınları için beş günlük una kondu. Belediyenin cılız şeker ve zeytinyağı stokları umulmadık bir anda bollaştı. Hatta evlerden biri yahudilere koca bir fıçı havyar bile sağladı. Ancak bu seçkin yiyecek, kaşer olmadığı için sofu yahudilere kesinlikle yasaklanmıştı. Kudüs askerlerine komuta eden güzel yemek meraklısı David Shaltiel'in böylesine nefis bir yiyeceği bırakmaya gönlü elvermedi. Hahamların öfkesine meydan okuyarak, kahvaltıda karargâh subaylarına dağıttırdı.

Dov Joseph'in adamlarının peşinden, Katamon'daki zengin evleri dolduran ganimetin iştahlandırdığı yağmacılar yetişti. Nevo'nun verdiği bacaklarına ateş etme emrine rağmen, yağmurdan sonra biten mantarlar gibi çoğaldılar, gümüş eşyaları, çarşafları, mobilyaları ve halıları toplayıp götürdüler.

Bir arap ev sahibi, sığındığı Eski Şekir'deki evden felâketin boyutları hakkında bir fikir edinebildi. Evini bıraktığı eski yahudi meslekdaşı kendisine telefon edip:

— Hiç bir şey kalmadı, dedi. Sokak kapısını bile götürdüler.

☆

«Strateji de satranç oyunu gibidir, demeyi çok severdi Ürdün Kralı Abdullah. Taşlarınızı düşman bölgesine sürmeden, uygun düşecek bir açık kollamanız gerekir.» Hicaz'daki ataları gibi bağladığı altın beneklerle kaplı sarığının altında soluk ve kılı kıpırdamayan bir yüzle, cılız hükümdar arap şeflerini süzüyor ve taşlarını Filistin tahtasına sürme sırasının gelip gelmediğini düşünüyordu.

Bu adamlar, Kral Faruk'dan kopardıklarını kendisinden de sağlamak, yahudilerle savaşacağı sözünü almak için Amman'a gelmişlerdi. Ziyaretleri Kral'ı, oyunda karşılaşmaktan hoşlandığı özellikle karışık durumlardan birine düşürüyordu. Süründüğü kokular kadar şarklı bir usta-

lıkla, Abdullah o sıra birkaç politikayı birden yürütüyordu. İngilizlerle imtiyazlı ilişkilerini devam ettiriyor, kişisel doktoru Muhammet el Satı'nın Kudüs'e yaptığı düzenli ziyaretler sayesinde de Yahudi Ajansı'yla bağlarını sürdürüyordu. Ayrıca paylaştırma kararına boyun eğen tek arap yöneticisiydi. Ama yahudilerle İngilizlere bunun sonuçlarına katlanmaya hazır olduğunu gizlice bildirirken, böyle bir tutumun kendisine bir kaatilin kurşunlarından başka şey sağlamayacağını çok iyi bildiğinden arapları bu yönde kışkırtmaya cesaret edemiyordu. Irak'daki akrabası dışında hepsinin kendisini mahkûm edeceklerinden emin olduğu için, Filistin'in araplara bırakılan bölümünü toprağına katacağını da onlara açıklamaktan kaçınıyordu. Barış çağrıları bile oynadığı oyunun bir parçasıydı, çünkü Arap Lejyonu'nu Filistin'e göndermesini doğrulamak için aslında bir çatışmaya ihtiyacı vardı.

İhtirasları ne olursa olsun, Abdullah önce temkinli davranmak zorundaydı. Tahtını ve hayatını tehlikeye atmadan Filistin'de bir arap koalisyonuna açıkça karşı çıkamazdı, ve hiç değilse görünürde buna katıldığını ispatlamak zorundaydı. Ama öteki arap ülkeleri temsilcilerinin ziyaretinden yararlanıp, savaşçı politikalarının halklarını karşı karşıya bıraktığı tehlikeler konusunda onları uyarmaya kararlıydı.

Çatışma kaçınılmaz olursa «cephedeki askerler arasına katılacağına» söz verdi önce.

— Savaşa girmeden de, diye öğütledi ardından, yahudilerin üzerine ateş etmekten vazgeçip onlardan hesap sormak gerekir. Hiç değilse sağlayacağı olanakları anlamak için bu yola başvuranınız oldu mu?

Ardından Haganah'ın çağdaş silâhlarla donatıldığını ve çok iyi eğitilmiş olduğunu bildirdi.

— Filistin arapları, diye devam etti, binlerle göç ediyorlar. İrbid'de bir odanın kirası şimdi altı dinar (*). Kaçıyorlar. Yahudilerse, ilerliyorlar. Yarın yığınlarla gelecekler. Gazze'den Akkâ'ya kıyı boyunca tırmanacaklar. Araplar onları nasıl durduracak? Yarın Yafa'da, Hayfa'-

(*) Bir dinar bir İngiliz lirası karşılığıdır.

da ya da başka yerlerde oturan araplar gruplar halinde gelip yahudilerle bir anlaşmaya varılmasını isterlerse, o zaman bu iş arap yöneticilerinin, arap devletlerinin, Arap Birliği'nin elinden kaçacaktır.

Arap şefleri, tabii bu tür bir söylevi dinlemek için gelmemişlerdi Amman'a. 1 mayıs 1948 günü, David Ben Gurion'un altı ay önce öngördüğü ve kendini hazırladığı durum geri dönülmeyecek bir noktaya varmıştı. Arap devletleri kaçınılmaz şekilde savaş yoluna girmişlerdi. (*)

Arap liderleri sayıca üstünlüklerine gerçekten inanmış gibiydiler. İngilizler gittiğinde ordularını Filistin sınırına yığmanın, yahudi direnişinin çökmesine yeteceğine bile inanıyorlardı. Abdullah'ın tasarılarına katılmasını sağlamak için, her biri ülkesinin en yüksek askerî yetkilisiyle birlikte Amman'a gelmişti. Bu omzu kalabalıklar heyeti sarayın bir odasında bekliyordu. Kral, sonuçsuz kalan mantıklı olma çağrısını bitirdiğinde Azzam Paşa ona teşekkür etti ve askerleri içeri almayı teklif etti.

— Filistin'i işgal etmenin şartlarını görüşme sırası geldi, dedi Arap Birliği Genel Sekreteri.

Toplantı bütün öğleden sonra süresince uzadı. Ordularının dayanılmaz gücünden emin olan arap generallerinin tümü, Tel - Aviv üzerine yapılacak yürüyüşte baş rolü oynama imtiyazını istediler. Sonra haritalarına eğilip savaş plânını tartıştılar, harekât bölgelerini aralarında paylaştılar, her ordunun ortak harekâta ne kadar katkıda bulunacağını ve hedeflerini belirttiler.

Sonra politikacılarla generaller bu koalisyon sorununun ortaya çıkardığı en çetrefil soruna, ortak komu-

(*) Arapların niyetlerini incelerken, Amman'daki İngiliz Büyük Elçisi Sir Alec Kirkbride şöyle diyorduw «Bütün uyarılara rağmen, yahudilere saldırmakta kararlıydılar. Bir felâketle karşılaşabileceklerini ya da yahudilerin çok güçlü olduğunu kendilerine söyleseniz, morallerini sıfıra indirmeye çalışan bir siyonist ajanı olmakla suçlarlardı sizi. Bütün tutumları şöyle özetlenebilirdi: Siz İngilizler, ne kadar çabuk gider de bizi kozumuzu paylaşmak üzere yahudilerle başbaşa bırakırsanız o kadar iyi edersiniz.

tanlık ve hepsinin üstünde başkomutanlık sorununa geldiler. Siyasî ilişkilerini bozan düşmanlıklar ve kuşkular askerî ilişkileri de zehirliyordu. Kral Abdullah, hakkında kişisel tasarıları bulunan kendi Lejyon'unu bir yabancının komutasına vermek niyetlisi değildi asla. Öte yandan, Kral Faruk ordusunu bedevî rakibinin denetimine bırakmayı da kesinlikle reddediyordu. Hazır bulunan generallere gelince, bir tek ortak güvensizlikte birleşiyor gibiydiler: Bu da, arapların elindeki tek gerçek komutan olan Sir John Bagot Glubb'a besledikleri, pek haksız da sayılmayacak güvensizlikti.

Siyasî yönden denetleyemediği bir işi hiç değilse askerî yönden denetimine almak isteyen Kral Abdullah, sonunda Birliğin, başkomutanlığı kendisine vermesini istedi. Rahatsız edici bir sessizlikle karşılandı bu adaylık. Azzam Paşa, Mısırlılarla Suriyelilerin bunu kabul etmeyeceklerini biliyordu. Kibarlık yolunu seçti.

— Zarif majestelerinin konuğu olduğumuza göre, komutanımız da olsunlar kendileri, dedi.

Bu sözler hiç bir belgeye geçmediyse bile, hiç değilse Kral Abdullah'ı yatıştırmak gibi bir etkisi oldu. Ama bu kibarca sözler böylesine önemli sorunların çözümüne yetemezdi. Görünürde çözümlenmiş gibi gelse bile, başkomutanlık sorunu havadaydı. Amman civarındaki Arap Lejyonu üssü Zerka'da kurulacak harekât merkezine, her ülkenin bir irtibat subayı yollaması kararlaştırıldı sadece.

Lejyon'un İngiliz subayı Yarbay Charles Coker, toplantıdan sonra arabayla götürdüğü Irak'lı generale:

— Toplantı nasıl geçti? diye sordu.

— Mükemmel! dedi Irak'lı. Hepimiz ayrı ayrı savaşmak konusunda **görüş birliğine vardık.**

Arap generalleri Filistin'i işgale hazırlanırken, Arap Lejyonu şefi Glubb Paşa, gözüpek bir girişimle arap yöneticilerinin ayakları altındaki otu kesmeye ve hizmet ettiği hükümdarı koalisyondan çekilmek zorunda bırak-

maya çalışıyordu. Subaylarından birini gizlice, Şeria Nehrinin öbür yakasındaki Naharayim kibbutzunda bir Haganah temsilcisiyle görüşmeye yolladı.

Glubb Paşa'nın yolladığı Albay Desmond Goldie, Shlomo Shamir'i şaşırtarak Filistin'in askerî yönden işgali için barışçı bir yol bulunması teklifini yaptı. Arap Lejyonu araplara bırakılan toprakları denetliyecekti, Haganah da yahudi kesimini. İki taraf Kudüs'e müdahalede bulunmaktan kaçınacaklardı. Yahudi ordusunun bu yönde tedbir almasını sağlamak için, Glubb Paşa İngiliz mandasının bitişinden hemen sonraki iki-üç gün içinde birliklerini paylaştırma plânı uyarınca çizilen sınırların ötesine geçirmemeye söz veriyordu. Böylece de savaştan kaçınabilmeyi umuyordu. Buna karşılık, Haganah'ın niyetlerini öğrenmek dileğindeydi. Haganah, paylaştırma plânı gereğince yahudi devletine çizilen sınırlara saygı göstermek mi istiyor, yoksa bu sınırlara aldırmayıp yeni topraklar elde etmeyi mi kuruyordu?.

Yahudi temsilcisinin cevabı kaçamak oldu. Sınırlar politikacıların eseridir, dedi, askerlerin değil. Ama Haganah karar verirse, herhalde bütün Filistin'i ele geçirebilecek yetenekteydi. Kudüs'e gelince, Arap Lejyonu oraya girmekten kaçınırsa şehir için çatışmaya hiç gerek kalmayacaktı. Bu önemli mesajı hemen üstlerine ulaştıracağına söz verdi.

Goldie geri döndüğünde, kendisine bu görevi veren adam çalışma odasının kapısında bekliyordu.

— Tanrıya şükür dönebildiniz! diye içini çekti John Bagot Glubb göz kırparak.

Katamon'u ele geçiren genç yahudi subayının karşısında şimdi, Kudüs'ün bir mahallesini almaktan çok daha nazik bir sorun vardı. «Nasıl yapmalı da, diyordu Joseph Nevo kendi kendine, Naomi'nin annesini kızıyla evlenmeme razı etmeli?».

İngiliz ordusunda eğitim görürken Londra'da tanıştığı, çok güzel bir İngiliz kızı olan Naomi'ye üç yıldır

aşıktı. Kıza evlenme teklif etmesi için bir ay geçmesi yetmişti. Ama sevgilisinin annesi, bu aşığın gelecek konusunda hiç bir güven vermediği gerekçesiyle teklifini geri çevirmişti. O günden beri de gözünü açmış kızını koruyordu. Kibbutzların kuruluşuyla ilgili incelemelerde bulunmak bahanesiyle yaptığı Filistin yolculuğu bile, genç kızın özgürlüğüne kavuşmasını sağlayamamıştı. Annesi bir sabah Kudüs'e inivermişti. Ne artan gerilim, ne yiyecek sıkıntısı, ne gündelik tehlikeler, tam tersine Londra'nın savaş günlerini hatırlayarak coşan bu baş belâsı ziyaretçiyi ürkütmeye yetmemişti. Abdülkadir şehrin çevresindeki mengeneyi iyice daraltmakla, Joseph Nevo ve nişanlısının kendilerini ayırmaya uğraşan kişinin artık gideceği konusunda besledikleri umudu, bütünlükle yok etmişti.

Yine de genç subay, Katamon'u alışından beri bir şeyin değiştiğini hissediyordu. Naomi'nin annesinin umduğu zengin koca haline gelmediyse de, başarısı onu hiç değilse kahraman yapmıştı. Böyle bir şeref ona evlenme hakkını veriyordu. Gururla gidip Naomi'yi buldu.

— Bu kez evleniyoruz! dedi.

Ardından da bir haham aramaya çıktı.

*

İngiliz'lerin zorla kabul ettirdikleri bir ateş-kes, Cebussi Harekâtına son verdi. İzak Sadeh Kudüs'ün yahudi kesiminin komutanlığını yeniden David Shaltiel'e bıraktı ve gitti. Saldırı sonucu elde edilen önemsiz başarılar, İngiliz'ler gittiğinde şehrin merkezindeki başlıca binaların ele geçirilmesi için Shaltiel tarafından öngörülen plâna yeni bir önem kazandırıyordu. Shaltiel plânın hazırlanmasını, kendi halinde ve düzenli çalışan bir polis görevlisine, Ariyeh Schurr'a verdi. Ariyeh şimdiden bütün İngiliz güçlerinin çekilme plânının bir örneğini elde etme başarısını göstermişti. Bu kalın belge birliklerin hareket sırasını, izlemeleri gereken yolu, toplanma yerlerini açıklıyordu. Ne yazık ki hayatî bölümler boş bırakılmıştı. Son anda elle doldurulacak bu bölümler, Schurr'un en önemli saydığı bilgilerle ilgiliydi: İngiliz'lerin şehirde işgal ettikleri her

binanın dakikası dakikasına kaçta boşaltılacağı.

Schurr, şehrin hayatî işlerinde görevli yahudi memurlara kendi askerleri gelene kadar yerlerinden ayrılmamalarını emretmekle işe başladı. Çoğunluk hiç bir askerî tecrübesi bulunmayan tamirciler, daktilolar, telefon memureleri, yerlerine Haganah askerleri gelene kadar kullanmaları gereken silâh yüzünden «Players Tugayı» diye adlandırılan yeni birliğe güç sağladılar. Bu silâh T. N. T. dolu bir paket Players sigarasıydı. Bu ilkel elbombalarından altı yüz tanesi, herşeyden yoksun şehirdeki ani tütün bolluğu İngiliz nöbetçilerin dikkatini çekmeden, gizlice Merkez Postahanesine, telefon santralına, Barclay's Bankası'na, adalet sarayına gizlice sokulmuştu.

Schurr, elde ettiği belgede boş bırakılan kesin çekilme saatlerini öğrenmeyi başaramazsa, Players Tugayı'na bağlı güçler intihara koşma tehlikesiyle karşılaşabilirdi. İki hedef Schurr'u özellikle düşündürüyordu: Şehrin göbeğindeki Bevingrad adı verilen bina topluluğu ve yüksek kulesiyle Kudüs'ün bütün merkezine hâkim olan İtalyan Hastanesi. Hastaneye komuta eden İngiliz binbaşısını kandırma görevi yahudi mimar Dan Ben Dor'a verildi. Dan Ben Dor dört yıl süreyle Royal Engineers'da görev almıştı. ve adı son beş yıl Orta Doğu'nun Bağdat'dan Bingazi'ye kadar her köşesinde duş yapan İngiliz askerlerince saygıyla anılıyordu. Bir bira kutusunun dibini delerek, İngiliz ordusunda hep çalınan banyo fıskiyelerinin yerini alacak ve «Ben Dor Kutusu» diye ölümsüzleşecek bir yol keşfetmişti.

Ben Dor, binbaşının hayvanlara karşı İngilizlere özgü bir sevgi beslediğini çabucak anladı. Bir akşam onu evinde çaya çağırdı. Kardeşine de, Esat V adındaki danua cinsi köpeğiyle gelmesini söyledi. İngiliz hayvanı görünce yerinden fırladı.

— Ne güzel hayvan! diye bağırdı.

— Evet, diye karşılık verdi Ben Dor. Ne yazık ki yakında köpeği öldürmek zorunda kalacağız. Yiyecek, özellikle de et Kudüs'ün yahudi kesiminde bulunmaz oldu. Kardeşim ve ben, ağır ağır açlıktan öldüğünü görmektense köpeği öldürmenin daha iyi olacağını düşündük.

— Bunu yapamazsınız! diye öfkeyle karşı çıktı İngiliz.

Hemen cebinden bir kart çıkardı, üzerine bir şeyler yazıp mimara uzattı.

— Bu kâğıdı hastanenin mutfağına bakmakla görevli çavuşa verin, dedi. O köpeğinizin hiç bir şeyden yoksun bırakılmamasına dikkat eder.

Böylece, Ben Dor'a gündelik bir iş çıktı. Her akşam saat altıda, aç köpekle birlikte hastanenin yolunu tutuyordu. Hayvan yiyeceğini silip süpürürken, yahudi de boş midesini hasetle guruldatan lop lop et parçalarının Esat V'in ağzında kayboluşunu seyrederek çavuşla konuşuyordu.

☆

Vaşington'da, Dışişleri Bakanı George C. Marshall ziyaretçisini çalışma odasının duvarında asılı bulunan Filistin haritasının önüne götürdü.

— Burada araplarla kuşatılmış durumdasınız, dedi parmağıyla Negev'i göstererek. Şurada da, başka araplarla kuşatılmış haldesiniz.

Bu kez de Galilée'yi gösteriyordu.

— Çevrenizde hep arap devletleri var, diye devam etti, sırtınız denize dönük. Onlara nasıl karşı koyacaksınız?

Ünlü savaşçının, karşısındaki Yahudi Ajansı Dışişleri Bakanı Moşe Sharett'i seyrettiği bir sessizlik oldu.

— Bildiğim şeylerden söz ediyorum, dedi ardından. Siz Filistin kıyıları boyunca uzanan ovalık bölgeyi de elde tutuyorsunuz, araplar tepeleri. Haganah'ın belirli ölçüde silâhlandırılmış olduğundan haberliyim, ama arapların da iyi eğitim görmüş düzenli orduları var ve ağır topçu üstünlüğüne sahipler. Nasıl dayanabileceksiniz?

Marshall'ın açıkça görülen içtenliği ve inkâr edilmeyecek askerî yeteneği yahudi diplomatı etkiledi. Aslında, bu sözler Amerikalıların başlıca kuşkularını ortaya koyuyordu: Yahudi devletinin kurulmasını geciktirmek konusunda Yahudi Ajansı'nı ikna etmek. Bunu kabul ederlerse, Amerikan diplomasisi arap devletleriyle bir ateş-kes imzalanabileceğinden emindi. Böylece arap işgali de önlen-

miş olacaktı. Mısır'ın Birleşmiş Milletler'deki temsilcisi, yahudiler bir devlet kurmaktan vazgeçerlerse başbakanlarının, bir ihtilâftan kaçınma yollarını aramak için Yahudi Ajansı temsilcileriyle görüşmeye hazır olduğunu gizlice Dışişleri Bakanlığına bildirmişti.

Orta Doğu'da görevli bütün Amerikan elçileri de, İngiliz mandası sona erdiğinde bir yahudi devleti kurulursa arap işgalini kaçınılmaz gördüklerini bildirmişlerdi. Böyle bir durumda, Filistin yahudilerini yok olmaktan kurtaracak tek yol Amerikan müdahalesi gibi görünüyordu. Bu uyarıların çok ciddi karşılandığı Vaşington'da, gelecek on beş gün içinde Filistin'e belki de asker çıkarmak gerekebileceği görüşü belirdi. Hatta Başkan Truman, Anayasa'da Kongre'ye başvurmadan asker gönderme yollarını incelemek için hukuk işleri danışmanı Ernest Gross'a gizlice başvurmuştu bile.

Bu ürkütücü ihtimaller Dışişleri Bakanlığını, Yahudi Ajansı'nın tasarısını ertelemesi için olağanüstü çabalar harcamaya itmişti. Siyonist örgütün temsilcileri, altı ay önce paylaştırma kararını destekleyenlerin karşılaştıkları kadar güçlü bir baskı altında tutuldular. Genellikle sakin bir adam olan Masrhall'ın yardımcısı Robert Lovett, yahudi temsilcilerini «siyonizmin hizmetindeki Amerikan yahudilerinin Birleşik Amerika hükûmeti üzerinde uyguladıkları şiddetli ve kaba baskı manevralarının delillerini» kamuoyuna açıklamakla tehdit etti. Tel-Aviv'in Birleşik Amerika'ya yolladığı kişiler, kısa süre sonra, Amerikan Dışişleri Bakanlığının Filistin'e gönderilecek bütün paralara ambargo koyarak malî kaynakları da kesmeye hazırlandığına iyice inandılar.

Hemen bir ateş - kes anlaşmasına varmanın, kaçınılmaz görünen savaşı önleyip krizi çözümleyeceğine inanan Marshall, bir arap delegasyonuyla birlikte Birleşik Amerika, Fransa ve Belçika temsilcilerini de alarak hemen Tel - Aviv'e dönmesi ve orada görüşmelere başlanması için (*), «Kutsal İnek» diye adlandırılan Birleşik Amerika

(*) Bu üç ülke Filistin'de ateş - kes'i sağlamak için kurulacak bir komitede, Güvenlik Konseyi tarafından görevlendirilmişti.

Başkanının özel uçağını Moşe Sharett'in emrine vermeyi teklif etti.

Sharett bu akıl almaz teklifi tatlılıkla geri çevirdi. Yine de Birleşik Amerika Dışişleri Bakanı'nın teklifleri ürün vermekte gecikmedi. Sharett, öğütlerini desteklemeye kararlı olarak yanından ayrıldı. Yahudi Ajansı'nda görevli meslekdaşlarının aralarında ne kadar bölündüklerini biliyordu. Kurulacak devletin resmen açıklanması, sonucu sadece iki çok çok üç oya bağlı olan bir oylama konusuydu. Bu oyların da eski hayalin çağrısını dinleyip dinlemiyeceği, ya da sınırlarda çınlayan savaş davullarından ürküp ürkmeyeceği belli değildi.

Marshall'ın mesajının bu oylama üzerindeki ağırlığının bilincinde olan Moşe Sharett, hemen Tel - Aviv'e dönmeye karar verdi. Uçağına binmeden kısa süre önce, New York havaalanı oparlörlerinden biri onu telefona çağırdı. Hayim Weizmann, Waldorf Astaria Oteli'ndeki yatağından Sharett'i arıyordu. Yaşlı bilgin çok önemli bir sır biliyordu, giderayak öğüt vermeden Sharett'in yola çıkmasını istememişti.

Bu sır Weizmann'ın ölümünden on yıl sonra açıklanacaktı. Yahudi liderin son mektubunu getiren yargıç Samuel Rosenman'a, Başkan Truman şu itirafta bulunmuştu: «Dr. Weizmann bana vicdan azabı veriyor.» Ardından da, bir yahudi devleti kurulduğu ilân edilirse, Birleşik Amerika'nın bu devleti hemen tanıması için elinden gelen herşeyi yapacağını eklemişti. Yargıçtan da bunu, sadece Hayim Weizmann'a açıklayacağına söz vermesini istemişti.

Ateş ve heyecandan titreyen bir sesle, pek çok yahudinin sık sık ılımlı olmakla suçladığı kişi, Sharett'e son bir çağrıda bulundu:

— Gevşemelerine engel olun, diye yalvardı, zaferi boşa harcamalarına engel olun. Yahudi devletini ya şimdi ilân edersiniz, ya da hiç bir zaman!

Kudüs tarihinde ilk kez bir topçu ateşinin gümbür-

tüsü duvarları sarsıyordu. Galiée kibbutzlarını bir türlü ele geçiremeyen Fevzi el Kavukçu, ordusunu Yahuda tepelerine çıkarmıştı. En seçkin yahudi birliklerinin ulaşamadığı Nebi Samuel tepesinden öcünü alacaktı. Toplarının ağzına karşı arap topçularının düşleyebileceği en güzel hedef, Kudüs'ün bütün yahudi kesimi uzanıyordu.

Bu ürkütücü gümbürtünün ortalık yerinde, dünyanın kuruluşu kadar eski bir tören yapılacaktı gizlice. Joseph Nevo bir haham, Naomi de bir arkadaşının dairesini bulmuştu. Evleneceklerdi.

Genç kız annesinin kuşkularını uyandırmadan beyaz bir blûzla bir pileli etek uydurabilmiş, ancak elektrik akımı kesik olduğundan bunları ütüleyememişti. Duvağına gelince, bu da bir şapka süsüydü.

Nişanlılar sabırsızlanmaya başlıyorlardı ki haham onları çağırdı ve her türlü dinî tören için gerekli olan on kişilik kurul toplanmadıkça nikâh kıyamıyacağını bildirdi. Arap topçularının boşalttığı sokaklarda dört Haganah askeri buldular ve nikâh töreni sırasında gelinle damadın tepesinde tutulan «houppa»yı —bir çeşit örtü— onların eline verdiler. Bir kız arkadaşları da yakındaki Yahudi Ajansı binasına koşup eksik olan beş kişiyi sağlamaya çalıştı.

— Çabuk, nikâh için on kişi gerekiyor

Artık tören yapılabilecekti ki biri kapıyı vurdu. Bu Ajans'da çalışan bir İngiliz memur, genç kızın annesinin yakın bir dostuydu.

— Zavallı yavrum, dedi, duyduğuma göre on kişi toplamaya çalışıyormuşsunuz.

İngiliz, kaskatı mantığıyla, böyle bir zamanda ancak cenaze töreni yapılacağından emindi.

Tören sonunda Nevo, molozları birkaç yüz metre ötede bulunan Tapınağın yıkılışının anısına topuğuyla bir bardak kırdı. Ardından da genç karısını uzun uzun öptü.

Kız doğru annesinin yanına dönecek, kendisi de birliğine katılacaktı. Katamon'un gururlu fatihi, damadı olduğunu bilmeyen kadını Kudüs'ten uzaklaştırmanın yo-

lunu bulmadıkça, evlilikten payına düşen mutluluk bu öpücükle sınırlanacaktı.

☆

Birleşik Amerika Başkanı karşısındakileri bir yargıcın dikkatiyle süzüyordu. Gerçekten de bir duruşma sözkonusuydu. Yahudi diplomasisi temsilcisinin Tel - Aviv'e dönüşünden iki gün sonra, Harry S. Truman hükûmetinin karşılaştığı en acil dış politika sorununu tartışmak için danışmanlarını toplantıya çağırmıştı. Bu sorun da, Amerika'nın, bütün uyarılarına rağmen eğer ilân edilirse yahudi devletinin tanınması sorunuydu.

Başkanın cevabı su götürmezdi. Hayim Weizmann'a verdiği sözü tutmak zorundaydı. Ama bu kararın da başlıca danışmanları tarafından onaylanmasını istiyordu. Ancak, kurulacak devletin hemen tanınması yönündeki görüşlerin reddedilemeyeceğinden emin olduğu için, «açık ve kesin» bir görüşme yapmak üzere Dışişleri Bakanı Marshall'ı, yardımcısı Lovett'i, deniz danışmanı Clark Clifford'u ve siyasî danışmanı David Niles'ı bir araya getirmişti.

Marshall hemen yeni devletin tanınmasına karşı olduğunu bildirdi. Bakanlığında görevli diplomatların çoğu bu tasarıya karşı olduklarını açıklamışlardı, kendisi de bu çoğunluğun görüşünü hesaba katmak zorundaydı. Orta Doğu'daki büyük elçilerinden biri olan George Wadsworth yeni bir telgraf çekmişti: Eğer Birleşik Amerika yahudi devletini tanır ve siyonist politikayı kayıtsız şartsız desteklemeye devam ederse, yirmi yıl geçmeden Sovyetler Birliği Orta Doğu'nun hâkim gücü haline gelecektir.»

Marshall, siyonistlere yakınlık duymasına rağmen, Moşe Sharett'e de söylediği gibi, yahudi devletinin araplara karşı dayanabileceğine inanmıyordu. Savunma Bakanı'nın görüşü de bu inancını güçlendirmişti. «Yahudilerin kendilerini nerede bulacaklarını size söyliyeyim, demişti James Forrestal ona. Arapların hepsini dökecekleri denizde.» Dolayısıyla da Marshall, Truman'a yeni devlet yaşayabileceğini bütün dünyaya ispatlamadıkça resmen tanımayı ertelemesini öğütledi.

Clark Clifford kesinlikle karşı görüşü savundu. Yeni devletin tanınması için Truman'a ısrar etmekle kalmadı, siyonizm sorunuyla ilgili ve geçmiş tutumlarına uygun düşen tek yolu tutması, Birleşik Amerika'nın diplomatik onayını ilk gösteren ülke olarak yeni devleti tanıması için Başkan üzerinde baskı yaptı.

Marshall, sırf iç politika kaygularına dayanan bu tutuma şiddetle karşı çıkmakla kalmadı. Üstelik bu tartışma ona yersiz geliyor ve Amerikan dış politikasında sorumlu kişi olarak imtiyazlarının kabul edilemeyecek biçimde çiğnenmesi anlamını taşıyordu. Tanıma kararına karşı olduğunu kesinlikle tekrarladı.

Başkan Truman'ın, büyük hayranlık beslediği «yaşlı doktor»u en sonunda hoşnut bırakmak için yeni devleti tanıma isteği ne kadar büyük olursa olsun, Marshall'la ilişkilerinin kopması tehlikesini de göze alamazdı. Dışişleri Bakanı hükûmetinde en büyük ihtiyacını duyduğu kişiydi.

— Hepinize öğütlerinizden ötürü teşekkür ederim, dedi sonunda. Görüşlerinizi kabul ediyorum, General Marshall. Bugünün şartlarında Birleşik Amerika, Filistin'de bir yahudi devleti kurulmasını kabul etmeyecektir.

28

«OKULLAR AÇILDIĞINDA GERİ DÖNECEĞİZ.»

Sir William Fitzgerald'ın uzun ve kıvırcık perukası, hermin kürklü giysisi, on iki yıldan beri Filistin'deki İngiliz adaletinin soylu ideallerini temsil ediyordu. Yüzlerce arap ve yahudi Chief Justice'in Adaletin Başı kürsüsü önün den gelip geçmişti. Kendi yöneticileri ve İngiltere hükûmeti siyasî anlaşmazlıklarını çözümlemekten aciz kalırken, hiç değilse onun kararlarında özel anlaşmazlıklarına hukukî bir çözüm yolu bulmuşlardı.

Bu tatlı mayıs sabahı, İngiliz adaletinin Filistin'de karşılaşacağı son işi çözümleyecekti yargıç. Sadece arada bir işitilen tüfek sesleri mahkeme salonunun sessizliğini bozuyordu. Gündeminde kayıtlı son iş acı bir simgesellikteydi: Biri arap öteki yahudi, iki toprak sahibi aynı toprak parçasını istiyorlardı.

Kararını açıkladıktan sonra, Sir William mahkeme salonundan ayrıldı. Salon boşalır boşalmaz da, kraliyet armasını eliyle çıkarmak için salona döndü. Aslanla, at gövdeli ve alnının ortasından bir boynuz uzanan hayvanın çevrelediği «Dieu et mon Droit» yazılı armayı özenle koltuğunun üzerine bıraktı, kendi kendine de «böylece Filistin'deki İngiliz adaletinin sona erdiğini» düşündü. Çalışma odasına döndüğünde giysisiyle perukasını çıkardı, kitaplığına ve üzerinde nefis bir altın yaldızla hokkanın durduğu masasına özlemle bir kere baktıktan sonra çıktı. Kapıyı kapayacak yerde, «boşaltılan yere gelip sahip çıkabilecek olanı» düşünerek, bu kez anahtarı görünür biçimde kilidin üzerine bıraktı.

Kutsal topraklarda otuz yıl süren bir varlıktan son-

ra İngiliz yönetiminin hareket hazırlıkları, bir sürü başka iş yeri ve kuruluşta aynı şekilde başlıyordu. Mayısın ilk yarısının sonunda, aralarında beş ton harita ve yirmi beş resmî arşivin de bulunduğu iki yüz yirmi yedi bin ton araç-gereç kaldırılmıştı. İngiltere gittiğine göre, beraberinde varlığının belirtisi olan araçları da götürüyordu. Sigara, viski, portakal reçeli ve Hint çayı olarak askerî mağazalarda ne kaldıysa bunların da hepsi yolcuydu.

Sir William Fitzgerald'ın son kararını verdiği günün ertesi, mavi üniformalı bir polis grubu Bevingrad sınırları içindeki bir binadan sürüyle madenî dolap çıkardı. Dolapların kilitli gözlerinde Criminal İnvestigation Division'un raporları saklıydı: İngiliz mandasına karşı Müftü'nün emrindeki kaatillerle İrgun ve Stern gruplarına bağlı tedhişçilerin giriştikleri, otuz yıllık başkaldırmanın tarihi. Polisler, ağız ağıza dolu kamyonlarıyla, birlikte acılı bir tarihin bütün izlerini götürerek Hayfa'ya doğru yola çıktılar.

Bu kafile ardında elli kadar polis memuru bırakıyordu. Onlar Kudüs'ten ayrılmayacaklardı. İngiliz meslekdaşların güvenini yitirmeyen son yahudilerdi belki de. Aynı üniformalar, aynı işaretler ve aynı araçlarla görevlerine devam etmek için, düzenli bir yürüyüşle şehrin yahudi kesiminin yolunu tuttular. Bunlar Kudüs polis bandosunun çalgıcılarıydı.

Kötü Öğüt tepesindeki evinde hâlâ İngiliz tacını temsil eden somurtuk ve yalnız adam için, son haftalar epey yıpratıcı geçmişti. «İzlenecek yol konusunda hiç bir talimat almamıştım», diyor Sir Alan Cunningham o günleri hatırladıkça. Kudüs'te uluslararası bir düzenin sağlanacağını ummuştu. «Ama kimse buna gerçekten bağlanmadı, diye belirtiyor hüzünle. Hristiyan dünyası, gereken işbirliği ve yardımı sağlayacak kadar ilgilenmiyordu bu sorunla.»

Yüksek Komiser, Filistin'deki son günlerini ateş - kes çareleri aramakla geçirmişti. Bir zamanlar araplar, zaferi çok yakında hissettikleri sıra çağrılarını geri çevirmişlerdi; şimdi de Ben Gurion'un bütün şehri ele geçirmeleri

için kışkırttığı yahudiler, söylediklerine kulak tıkıyorlardı. Cunnigham Azzam Paşa'yla görüşmek için Jericho'ya kadar bile gitmişti. Azzam Paşa da, hükûmetini İngiliz birliklerini Kudüs'te tutmaya razı etmesi için ona yalvarmıştı.

Aslında Kudüs'te kaç diplomat varsa o kadar da barış planı dolaşıyordu ortalıkta. Uluslararası Kızılhaç temsilcisi, İsviçreli Jacgues de Reynier, şehri Kızılhaç'ın koruyucu kanadı altına sokup güvenliğini sağlamayı teklif etti. Güvenlik Konseyi adına hareket eden Fransız, Birleşik Amerika ve Belçika konsolosları, ateş - kes'i kabul ettirebilmek için bitmek tükenmek bilmeyen çabalar harcıyorlardı. Birleşmiş Milletler delegesi, İspanyol Pablo de Azcarate, terazinin bir kefesine bağlı olduğu örgütün ağırlığını koyuyordu. Ama ihtilâf halindeki tarafların kayıtsızlığına, Azcarate'nin New York'ta bulunan üstlerinin anlayışsızlığı ekleniyordu. Kendisi insanların birbirlerini öldürmelerine engel olmaya çalışırken, Birleşmiş Milletler'de Filistin için kurulan komitenin Kudüs şehrindeki ortak ulaşım sorununu görüşerek zaman harcadığını görüyordu. «Burada bir savaşın ortalığı kasıp kavurduğunu ve acele bu savaşı durdurmak için tedbir almazlarsa, Kudüs dahil bütün Filistin'in bir savaş alanı haline geleceğini görmeleri için, diye yazıyordu, gerçekten haykırmak mı gerek?»

Her birinin esin kaynağı iyi niyet olduğu halde, bu girişimlerden hiçbiri uzun süreli sonuç vermeyecekti. Her türlü çabanın boşuna olduğu doğrulanınca; Sir Alan, kendini kalan tek işe verdi: Dostlarına veda etmeye. Bunlar arasında Sami ve Ambara Halidî adlı arap karı - koca da vardı. Başbaşa bir öğle yemeği yedikten sonra, Yüksek Komiser'in bahçesinde Ambara'nın hatırladığı kadarıyla «güllerden ve İlyada'dan» söz ederek uzun uzun dolaştılar.

Bir akşamüstü, Sir Alan manda yönetiminde görevli arap ve yahudi yüksek memurlara son bir davet verdi.

—Baylar, diye söze başladı ima dolu bir sesle, artık

yapacak büyük bir şeyiniz kalmıyor. Hoşça kalın, hepinize başarılar dilerim.

Sonra teker teker ellerini sıkarak hepsiyle vedalaştı. Bu hareket, memurların pek çoğu için Majestelerinin hizmetinde geçen yirmi, otuz yıllık bir hizmete son veriyordu.

Sir Alan, o gün başka birinin de ziyaretini kabul etti. Pek çok konuda görüşleri ters düştüğü halde, Golda Meir ve İngiliz Yüksek Komiseri birbirlerine hep saygı duymuşlardı. Kafalarını kurcalayan sorunları tartıştıktan sonra, Sir Alan kişisel bir öğüt vermekten kendini alamadı.

— Sanırım, kızınız Negev'deki kibbutzlardan birinde, dedi. Savaş patlayacak, ben oradaki yahudi topluluklarının bunun dışında kalabileceklerini sanmıyorum. Ne kadar yiğit olurlarsa olsunlar, Mısırlılar hepsini ezecek. Onu yanınıza almanız daha temkinli bir davranış olmaz mı?

Golda Meir bu yakınlıktan pek duygulandı.

— Size teşekkür ederim, diye karşılık verdi, ama oradaki bütün kızlarla oğlanların birer annesi var. Hepsi çocuklarını evlerine alırlarsa, Mısırlıları kim durdurur?

«Kudüs dev bir kibbutz'a benziyor.» İngilizlerin gidişinin hemen öncesinde bir Kudüs'lü, şehrin yahudi kesimini böyle anlatıyordu. Ama çok sarsılmış, umutsuzluk derecesinde aç bir kibbutzdu Kudüs. Nachshon Harekâtı sonucu, ilk konvoyun gelişini selâmlayan coşkunluk kaybolmuştu. Bin sekiz yüz ton yiyeceği —Dov Joseph'in iki aylık bir kuşatma için kesinlikle gerekli gördüğünün yarıdan azı— sıkı sıkı korunan depolara kapatılmıştı. Her hafta kapılar, halka dağıtılan sefil payın çıkarılması için açılıyordu. Manda yönetiminin son haftası verilen yiyecek Kudüs'ün ciddi durumunu yansıtıyordu. Topu topu yüz gram kurutulmuş balık, bir o kadar kuru fasulya, mercimek, hamur işi ve elli gram margarin.

Renkli bir yer olan Mahaneh Yehuda pazarı bomboş-

tu. Taze besinler çoktan suyunu çekmişti. Dov Joseph'in görevlendirdiği bazı kişiler, birkaç sandık sebze ve bir iki koyun edinme umuduyla geceleri gizlice birkaç dost arap köyünü dolaşıyorlardı. Yakıtı idareli kullanmak amacıyla, şehirdeki yirmi dokuz fırın beşe indirilmişti. Bunların günde yirmi beş bin somun ekmek yapmalarına izin veriliyordu, yani adam başına çeyrek ekmek. Kol işçilerini güçsüz bırakmamak için, Dov Joseph günde beş bin kap yemek dağıtan bir halk kantini kurdu ve böylece onlara fazladan haftada iki yemek sağladı. Çikolatalı pastaları ve kremalı turtalarıyla ün salan Ben Yehuda sokağının kahveleri, artık müşterilerine şekerli denebilecek bir maddeyle kaplı kara ekmek dilimleri sunuyordu sadece.

Yalnız takas ve karaborsa sözkonusuydu. Bir yumurta yirmi zeytine gidiyor, bir kutu konserve değerinin yüz katı ediyordu. Şehirden ayrılan İngiliz yahudisi birkaç aile ellerindeki yiyecekleri, bazan akıl almaz fiyatlar karşılığında sattılar.

Yine de, bozguncuların sayısı pek azdı. Kesin bir kararlılık ve ne kadar güç olursa olsun, bu durumun bütün öteki durumlara yeğ tutulması gerektiği inancı ailelerin büyük çoğunluğuna hâkimdi. Haganah subayları ortada ikinci bir yol bulunmayışından yararlanıyorlardı. «Ölümle yüzyüze gelecek yetenekte değilseniz, diyorlardı genç askerlere, her zaman kaçabilirsiniz. Ama unutmayın ki bir kilometre boyunca değil, bin kilometre boyunca koşmanız gerekecektir.»

Yakıt sıkıntısı da aynı ölçüde düşündürücüydü. Otobüsler akşam erkenden seferden alınıyordu. Taksiler ortadan kaybolmuş ve Haganah özel arabaların çoğuna el koymuştu. Pek az ailenin günlük ihtiyaçlarında kullanabileceği gazı vardı. Son gaz bidonları da karaborsada on iki sterlin gibi akıl almaz fiyatlarla dolaşıyordu. İnsanlar yemeklerini bahçelerde ve avlularda odun ateşi üzerinde pişiriyorlardı. Birkaç fırsatçı, verimli bir odun ve çalı - çırpı ticaretine atıldı. Belediye halka, önce kaynama derecesine getirilen suda yemek pişirmeyi sağlayan ısı kaybetmez tencereler yapmayı öğretti.

Haftalar boyu, elektrik santralı müdürü Alexandre

Singer ışıl ışıl aydınlanan Kudüs'ün arap mahallesini seymek zorunda kalmıştı. Oysa kendisi şehrin yahudi kesimini karanlığa mahkûm etmek zorundaydı. Bu karartma mazot yedeklerini korumasını sağlıyordu. Hâlâ çalışan tek jeneratör için topu topu dört yüz ton yakıt kalmıştı geriye. Bununla da hayatî kuruluşları, hastaneleri, fırınları ve bazı sanayi kollarını besliyordu.

Ama Kudüs halkının çilesi sona ermemişti. 7 mayıs öğleden sonra, manda yönetiminin sona ermesinden tam bir hafta önce musluklarından tek damla su akmadı. Araplar şehri besleyen Ras el Ayn su yolunu uçurarak «yahudileri susuzluktan ölmeye mahkûm eden» Yüksek Arap Komitesi'nin verdiği sözü tutmuşlardı.

Bir tek Dov Joseph'in ve sular idaresi müdürü Zvi Leibowitz'in ileri görüşlülüğü, artık şehri bir felâketten koruyordu. Ocak ayından beri Leibowitz sabırla şehrin bütün sarnıçlarını doldurmuştu. Yedekleri yüz on beş bin metre küpü buluyordu ki, öngördüğü amansız kısıtlamayla bu yüz on beş gün dayanmayı sağlayacaktı. Kısıtlama sınırlarını öğrenmek için de, kişisel bir deneye başvurmuştu. Karısıyla birlikte günler boyunca dairesine kapanmış, harcadıkları suyu yavaş yavaş azaltarak taban saydığı adam başına günde sekiz litreye kadar indirmişti. Bu sekiz litreyle herkes susuzluğunu gidermek ve gölgede kırk dereceyi bulan bir sıcakta bütün ihtiyaçlarını görmek zorundaydı. Halka yardımcı olmak için Leibowitz, bulduğu, suyu boşa harcamadan kullanma yöntemini açıkladı. Tuvalete dökülmeden önce, bu su önce yiyeceklerin pişirilmesinde, ardından yıkanma ve temizlenmede, sonra da bulaşıkta kullanılıyordu.

Her türlü telâşı ve kargaşalığı önlemenin en iyi yolunun, halkı su almaya mecbur etmek yerine suyu halkın ayağına götürmek olduğuna inanan Leibowitz, tankerlerle belediye arazözlerini seferber etti. Bu araçların yollardan geçişi kısa sürede bütün ev kadınlarını dışarıya çekmeye başladı. Üçer günlük su dağıtılıyordu. Haftalar boyu, korkunç bir güneşin ve arap mermilerinin altında, Kudüs kadınları ellerinde ibrikler, şişeler, süt kutuları ya da

çaydanlıklarla yürüyen su depolarının önünde kuyruk oldular.

Ama Kudüs, bir kuşatmanın zorunlu kıldığı yoksunluklar arasında Tanrı'dan gelen bir işaretle karşılaşmasa, gerçek anlamıyla kutsal şehir olamazdı. Nisanda, Nachshon Harekâtına, katılan konvoyların gelişinden önce bir mucize olmuş ve yerden biten yabanî bir ot halkı açlıktan kurtarmıştı. **Hubeyza** ıspanağa benziyordu. İlkbahar yağmurlarıyla her yanda bitmişti. Rehavia mahallesinin kibar kadınları da Yemen'li işçi kızlar gibi gidip bununla sepetlerini doldurmuşlardı. Kuraklık bu otu yok etmeden, «ıspanaklı börek» adıyla Eden Oteli'nin yemek listesinde bile «arzı endam eylemişti.»

İngilizlerin gidişinden birkaç gün önce, o mevsim için alışılmamış olan bardaktan boşanırcasına bir yağmur üç gün süreyle Kudüs'e yağdı ve her yanda yeni **hubeyza** kümeleri fışkırttı. şehrin bilge kişileri:

— Tanrı bizimle birlik diyebildiler. Mısırdan ayrıldığımızda, bize kudret helvası gönderdi. Bu kez, sarnıçlarımızı doldurmak ve **hubeyza** yeşertmek için bize yağmur yolluyor.

☆

Eski Şehir'in yahudi mahallesindeki karanlık avlularda ve daracık sokaklarda **hubeyza** yoktu. Taşlarının tutsağı olan bin yedi yüz kişi ve iki yüz asker, tüfek sesleriyle mezmurların tekdüze okunuşunun birbirine karıştığı bir karşıtlıklar dünyasında yaşıyorlardı. Haganah'ın genç savaşçıları arap nişancılarını damlardan kubbelere doğru kovalarken, Kudüs'ün yahudi halkının kadim meşalesi sinagogların gizliliğinde hatırlanamayacak kadar uzak bir geçmişte kalan eğilimini sürdürüyordu. Askerî şeflerin mahallenin hayatını ilgilendiren plânları hazırladıkları evin hemen ardında, hasırlara bağdaş kurmuş yaşlı başlı hahamlar ölümsüz İsrail'in kutsal metinlerini yazıp duruyorlardı.

O ana kadar, arap saldırısından sadece İngiliz nöbetçilerinin koruduğu bu adanın savunulmasının gerekliliğine bile sertçe karşı çıkılıyordu. Shaltiel bu mahalleyi sa-

vunulmaz sayıyordu, kaç kere de boşaltılmasını istemişti. Arap komşularıyla hoşnutluk verici bir çözüm yoluna varacaklarına inanan mahalle ileri gelenleri de, Haganah'ın çekip gitmesini istiyorlardı. Sir Alan Cunnigham, Filistin Hamambaşı İzak Hergoz'u buraları terketmenin gerekliliğine inandırmak için boşuna uğraşmış durmuştu. Saygıdeğer ihtiyarın red cevabı, bu birkaç karış kutsal toprağın uyandırdığı derin heyecanı yansıtıyordu.

— Buranın savunucuları birbirini izleyen yahudi kuşaklarından arta kalan mirasın muhafızlarıdır, demişti.

Bu savunmadan sorumlu olan subay Moşe Russnak, böylesine özel bir komutanlık için gerekli askerî ve dinî niteliklerden yoksun bir Çek'ti. Bir yardımlaşma derneği olan Tipat Chalav'ın (Süt Damlası) şubesinin bulunduğu eski bir binada karargâh kurmuştu. Şimdi komutası altında bulunan gençlerden çoğu, bu binaya annelerinin kollarında girmişlerdi ilk kez.

Yardımcıları da dört bir yandan gelmiş kişilerdi. Bunların en yeteneklilerinden biri olan Abraham Ornstein, mahalledeki aşkenaz'ların hamambaşının oğluydu. Askerî uğraşlarının yanı sıra, kutsal günlerde tahkimat yapılması ve tünel kazılması ya da bir sinagoga yerleştirilen destek noktasına bir kadının komuta etmesi gibi dinsel tutuculuğun yasakladığı görevlere hahamların izin vermeleri için, onlarla Haganah arasında aracılık da yapıyordu.

Arkadaşları üzerinde en çok etkisi olan subay, sporcu yapılı bir İbranî Üniversitesi öğrencisiydi. Emmanuel Medav da Eski Şehir'de dünyaya gelmişti. Yürekli olduğu kadar cömertti, çocuklar ona bayılır ve kutsal cumartesileri gürül gürül sesiyle okuduğu mezmurlar mahallenin sofu halkına simgesel bir rahatlık getirirdi. Ama her şeyden önce, silâh ve patlayıcı madde kullanmada uzmanlaşmış, gerçek bir komutandı. Arkadaşları onda «büyücü elleri» bulunduğunu söylerlerdi.

Böyle bir havada, yirmi iki yaşındaki bir İngiliz kızının orada bulunması çok şaşırtıcı oluyordu. Dinine bağlı bir yahudi ailenin kızı olan Esther Cailingold, bir itfaiye müfrezesinde babasıyla birlikte gönüllü görev alıp Lond-

ra'nın bombalanmasını yaşamıştı. Nazi kamplarında olup biten korkunç şeylerin ortaya çıkışıyla çok sarsılmış, 1946 yılında öğretmenlik yapmak üzere Filistin'e gelmişti. Kısa sürede de Haganah üyeleri arasına katılmıştı. Bütün 1948 kışı boyunca, yaşamasına yardımcı olmak istediği dağınık ulusun kalbi uğruna çarpışmak için yanıp tutuşuyordu. Paskalya'dan hemen sonra da bu dileği yerine geldi. Hastabakıcı kılığına bürünen Esther Cailingold Eski Şehir'e girmeyi başardı.

Labirenti andıran ve kubbeler, merdivenler, dönemeçlerle kesilen daracık sokakları, eğri büğrü, düzensiz, garip cepheleri, haham başlıklarını andıran takke biçimi damlarıyla mahalle gerilla ve kişisel kahramanlık için az bulunur bir çevreydi. Sonu gelmeyen koridorlara ve küçücük iç avlulara inen merdivenlere bir takım kapılar açılıyordu. Evler toprağa gömülmüş gibiydi, ama arazi öylesine inişli çıkışlıydı ki bazı avlular doğrudan doğruya çok aşağıda kaldığı sanılan bir sokağa açılıverirdi. Bu karşaşalık, duvarlarla gizlenmiş ve toprağa gömülmüs bir sürü sinagogu saklıyordu. Çünkü Kutsal Kitap'ta: «Sana derinliklerden sesleniyorum, ey Tanrım» yazılıydı. Nissan Bek sinagogunun yüksek kubbesi de bütün mahalleye hâkimdi. Bulunduğu yer burayı başlıca iki savunma noktasından biri haline getiriyordu. Üç kemerle desteklenen bir iç galeri vardı kubbenin hemen altında. Eskiden kadınlara ayrılan bu geçit, Haganah nişancıları için bulunmaz bir mevziydi. Tepelerinde, karanlık ve gerçek dısı gibi gelen harika freskler, birkaç yüz metre öteye raslayan Tapınağın yıkılışını canlandırıyordu.

İkinci savunma noktası da merdivenli bir yolun ucundaydı. Polonya yahudilerinin volladıkları parayla yapıldığı için, «Varşova Binası» diye adlandırılan üç katlı bir bina topluluğuydu bu. Bir avlu çevresinde dörtgen meydana getiren bu bütünün icinde bir sinagog, okuma salonları ve orada çalışmaya gelen bilginlerin kalacakları odalar vardı. Burası da tümüyle boşaltılmıs ve Haganah tarafından bir destek noktası haline getirilmişti. Kuzeye bakan cephesinin hemen ötesinde arap mahallesi başlıyordu.

Bu mevzileri tutmak ve bu küçük gettoyu savunmak için, yüz elli Haganah askeriyle İrgun ve Stern gruplarına bağlı elli kişinin elinde pek yoksul silâhlar vardı: Üç hafif makineli, bir havan topu, kırk üç otomatik tüfek, üç elbombası atıcısı ve bozuk, pek güvenilemeyecek bir sürü tabanca, tüfek. Silâh ve cephane sıkıntısını gidermek amacıyla, Leah Wultz adındaki bir kadın öğretmen günde yüz kadar elbombası yapabilen küçük bir atelye kurmuştu. Öğrencileri İngiliz askerlerinin attığı sigara kutularını toplamak için yollarda geziniyor, kendisi de bu kutulara patlayıcı dolduruyordu. Kocası da bu arada, bir eğenin yardımıyla fünye yapıyordu. Leah Wultz bu tehlikeli işi ancak tecrübeli ellerin yapabileceğinden haberliydi. Kocasının elleri bu iş için biçilmiş kaftan gibi geliyordu ona. Bu eller yirmi yıl süreyle keman yayı tutmuştu.

Manda yönetiminin son haftaları boyunca, eski mahallenin savunucuları, Tekvin'deki şef Dan gibi «atı ısıran ve atlıyı arkası üstü deviren yolda bir yılan» (*) olmaya hazırlandılar. «Yılan» harekâtı, mahalleyi çevreleyen İngiliz destek noktalarının boşaltılır boşaltılmaz anında işgalini öngörüyordu. Russnak'ın adamları ardından, batıdan gelecek saldırılara karşı korunmak için komşu ermeni mahallesindeki bir takım mevzileri ele geçireceklerdi. Böylece, dışardan gelecek yoğun bir yardımı beklerken eski adacıklarına sıkı sıkı yapışmayı umuyorlardı.

İngiliz askerlerinin koruduğu küçük bir konvoy, o güne kadar, kuşatılanların yaşaması için vazgeçilmez olan viveceği haftada iki kere getirmişti. Bu son bağ övlesine büyük bir önem taşıyordu ki, Shaltiel'in adamları akla gelebilecek her türlü gizli kapaklı yerden yararlanarak —hileli gaz bidonları gibi— İngilizlerin denetimini uyutmuş

(*) Dan, Yakup'un oğullarındandır. Babaları, ölmeden önce hepsini toplamış ve başlarına gelecekleri söylemiştir. Dan hakkında söyledikleri de şudur: «Dan İsrail sıptlarından biri olarak kavmine hükmedecektir. Dan, yolda bir yılan, yolda bir engerek olacaktır. Bir engerek ki, atın topuklarını ısırır ve onun atlısı arkası üstü düşer» M. Kitap Tekvin Bap 49/17

ve içeri birkaç parça silâhla cephane sokmaya çalışmışlardı.

Mayıs başında kuşatılanlar, büyük bir üzüntüyle Yeni Şehir'de kendilerine gönderielbilecek bir tek damla gaz kalmadığını öğrendiler. İngilizlerin gitmesi sonucu dışarıyla bağları kesinlikle kopmadan önce, kendilerine silâh getiren bu bidonlardan ve fıçılardan yoksun bırakılamazlardı. «Gerekirse bunları suyla doldurun, diye yalvardılar, ama bidonları yollamaya devam edin.» Sonraki konvoy, yeniden değerli varilleri onlara getirdi.

Haganah subaylarından Gershon Finger, varillerin boşaltılmasını denetlemek için Sion kapısındaki İngiliz denetim noktasına gitti. Bir İngiliz binbaşısının sopasını, rasgele seçtiği üç fıçıya soktuğunu gördü. Bu işi bitirdikten sonra, İngiliz kapıyı açtırdı ve yahudilerin varilleri iki sıra İngiliz askerinin meydana getirdiği bir kordon arasından eski mahalleye doğru yuvarlandı. Tam o sıra Finger büyük bir korkuyla, varillerin birinden su sızdığını farketti. Asfalta yayılan su yağlı bir iz bırakacak yerde, hemen buhar olup uçuyordu. Finger bu olayın başvurdukları sahtekârlığı ortaya çıkaracağından ve eski mahallenin ebediyen konvoylardan yoksun kalacağından emindi. Ama hiç bir İngiliz bu olayın garipliğini farketmedi. Fıçı mahallenin ilk evinin ardında kaybolduğunda, genç subay saygıdeğer bir hahamın bu olaydan çıkardığı sonucu işitti.

— Şu İngilizlere bakın, diye alay ediyordu ihtiyar. Petrol imparatorluğu kurmak için kaç savaş verdiler, kaç adam öldürdüler, kaç asker kaybettiler kimbilir? Yine de petrol ve su arasında bir ayırım yapacak yetenekten bile yoksunlar.

Yahudi mahallesine patlatacağı bombalarla dehşet salacak olan arap, alışverişini yapan bir ev kadını hoşnutluğuyla Şam carşısında dolaşıyordu. Tezgâhlar fünye, fitil, kapsül, patlayıcı, tasarıları için gerekli tüm araç - gereçle doluydu. **Palestine Post,** Ben Yehuda sokağı ve

Yahudi Ajansı olaylarından sonra, SS baltalama kurslarının eski öğrencisi Fevzi el Kutup kişisel bir haçlı seferine girişiyordu. Kudüs'ün yahudi mahallesinde taş üstüne taş bırakmıyacağına yemin etmişti. Ona uygun bir işti bu, çünkü daracık dolambaçlı yollarını ve evlerinin karmaşasını savunmacılarının çoğundan iyi biliyordu. Burası çocukken oynadığı oyunlara sahne olmuş, ilk elbombasını burada atmıştı.

Koca koca para desteleri El Kutup'un ceplerini şişiriyordu. Harekâtı hazırlaması için Hacı Emin ona on beş bin Suriye lirası vermişti. Müftü ayrıca El Kutup'a, genel karargâhı Hazreti Ömer Camiinin hemen yanındaki bir Türk hamamında bulunan, «Tadmir» adlı yirmi beş kişilik bir yıkıcı komando birliği kurmak yetkisini veren mektubu da sağlamıştı. Bu dinamitçiler patlayıcılarını Fevzi el Kutup'un seçeceği hedeflere yerlestireceklerdi.

Fevzi el Kutup, son lirasını da harcadığında bir kamyonu dolduracak kadar araç - gereç toplamıştı. Satın aldıklarını şeytansı bir hoşnutlukla seyretti, şiddet dolu alınyazısında yeni bir dönemin kendisini beklediği Kudüs yolunu tuttu.

Yabancı topukların yüzyıllar bovu çiğnediği toprak üzerinden şimdi yahudiler geçiyordu. İlk kez, gölgeler ordusu gün ışığına çıkıyordu. Dimdik ve savaşçı görünüşlü, kollarını İngiliz işgalciler biçiminde sallayan erkekler ve kadınlar, Evelyne de Rothschild Derneğinin avlusuna kurulan derme catma tribünün önünden yurttaşlarının alkışları arasında geçiyorlardı. Haganah İngiliz otoritesine acıkça meydan okuyarak Kudüs'ün göbeğinde tarihinin ilk gecit törenini düzenlemişti.

Her türden üniformanın birbirine karıştığı —tulumlu ve hâki kazaklı adamlar, sortlu, pantalonlu ya da eteklikli kızlar— düzensiz bir taburdu bu. Başlıkların cesitliliği. Amerikan ordusunun artıklarından sağlanan zevtin vesili kepten başlayarak İngilizlerin tabak bicimi miğferlerine, Avustralyalıların balta girmemiş ormanlarda giy-

dikleri şapkadan sofu yahudilerin siyah ya da işlemeli takkelerine kadar uzanıyordu. Silâhları daha da çeşitliydi.

Tribünün ortasında, David Shaltiel geçenleri selâmlıyordu. Aç yahudilere bu manevî yiyeceği, kendileriyle sehirlerinin geleceği için duydukları kuşkuyu yatıstıracak bir umut mesajını sunmak istemişti. Bu gösteri, Yabancılar Lejyonu eski assubayının yaradılışı yönünden açıklayıcı nitelikteydi. Shaltiel bu olay için kendine yeni bir üniforma bile diktirmişti. Geçitten sonra subaylarını topladı, bir Fransız generalinin 14 temmuz (*) akşamındaki gösterişçi kibarlığıyla kadehini kaldırdı ve onları ordularının başarısı serefine içmeye davet etti.

Serefine kadeh kaldırdığı adamlarla kadınlar, gelecek günlerde güvenebileceği güçlerin aşağı yukarı tamamını meydana getiriyordu. Komutasındaki ordu üç düzenli tabur, birkaç muhafız birliği ve Gadna'ya bağlı gençlerden kurulan yarım düzine kadar bölükten oluşmuştu topu topu. Kendisine bağlı olmayan Palmach'ın Harel tugayından bir tabur, İrgun ve Stern gruplarının komandoları da Kudüs'te iş görmekteydiler; ama bunların mevcutları kış çarpışmalarında ağır kayıplar vermisti.

Silâhlarının durumu da hiç iç acıcı değildi. Yakın gecmisteki çatışmaların bütün dünyayı alıstırdığı ölçülere vurulursa, birliklerinin elindeki silâhlar cok yetersizdi. Hiroşima'dan üç yıl sonra, Kudüs savası birkac makineliye bağlı kalıyordu. 14 mayıs öncesinde, yahudilerin silâhları üç Avusturya ağır makinelisi, yetmis hafif makineli, altı havan topu, üç Davidka ve bir düzine kadar zırhlı arabayı içeriyordu. Bab el Ued gecidinde, Emile Ghory komutasındaki arapların sıkı sıkı savundukları barikatlar da her türlü takviye umudunu yok ediyordu şimdilik.

Ne kadar önemsiz görünürse görünsün, yahudilerin bu gücü yine de araplarınkini siliyordu. Dört gün süreyle, tarih, Godefroi de Bouillon ve Selâhattin Eyyübî'ye verdiği fırsatın eşini David Shaltiel'e de tanıyacaktı. Gereken

(*) 1789 Fransız ihtilâlinin yıldönümü.

manevrayı yapmayı becerirse, Kudüs'ü ele geçirebilirdi. Ben Gurion onu «saldırmaya, devamlı saldırmaya, hep saldırmaya» ittiği halde, Shaltiel genel bir saldırıyı göze alma yerine hesaplı adımlarla ilerleme yolunu seçmişti. Saldırı başarısızlığa uğrar da ağır kayıplar verirse, şehrin araplara açılacağını biliyordu. Bu düşünceyle klâsik bir harekât hazırlamıştı, son İngiliz askerinin hemen ardından başlayacak ve yahudilere şehrin kuzeyinden güneyine kesintisiz bir cephe sağlayacak «Çatal» harekâtı. Yakın geçmişteki Cebussi Harekâtının hedeflerine yönelen bu harekât, kuzeyde Şeyh Cerrah ve Scopus Tepesi, ardından merkezdeki Bevingrad kesiminin kamu binaları, en sonunda da güneyde Katamon'un ötesindeki arap mahallelerine karşı üçlü bir saldırı öngörüyordu. Bu mahalleler ele geçirildikten sonra, Shaltiel, Eski Şehir'in surlarına karşı saldırıya geçebilirdi.

Bu kesin savaşın büyük bir bilinmeyeni vardı: İngilizlerin gidişiyle, Arap Lejyonu'nun kum rengi savaş arabalarının Kudüs tepelerine varacağı an arasında geçecek süre.

David Shaltiel'in düşmanları, araplar, genel karargâhlarını şehrin ünlü noktalarından birine, lejyonları tarafından ele geçirilen Kudüs'ün göbeğinde hâkimiyetini sağlamlaştırmak için İmparator Herode'un yaptırdığı kc ca Antonia kalesine kurmuşlardı. Milyarlarca hristiyan tarafından Tanrı'nın Oğlu diye adlandırılan kişi de son yolculuğuna buradan çıkmıştı. İsa'nın geçisinden yirmi yüzyıl sonra, Acılı Yol'un taşları hâlâ Romalı lejyonerleri eğlendiren seksek oyunlarının izlerini taşıyordu.

Raudah Okulu Kudüs'ün en ünlü arap eğitim kuruluşlarından biriydi. Arap milliyetçiliğinin ilk kıvılcımları, bugün okulu elde tutan şeflerden bir çoğuna bu okul sıralarındayken değmişti. Ama David Shaltiel'in genel karargâhı gerçek bir komuta karargâhına yakından benziyorsa, Raudah'daki karargâh daha çok bir pazar yerini andırıyordu.

Bir sürü havan topu parçası, şarjör ve fişeklik av-

lularda koridorları dolduruyordu. Tüfekler karmakarışık, köşelere yığılmıştı. Duvarları Kuran'dan alınma ayetlerle süslenen sınıflardaki kürsülere tabancalar rasgele atılmıştı. Özenle kapılarına asma kilit vurulan bütün dolaplarda elbombası ya da mermi sandıkları duruyordu. Bir sürü adam girip çıkıyor, birbirini itip kakıyordu. Aşağıdaki sokağa devamlı bir gönüllü dalgası boşaltan taksilerle eşekler, bitmek bilmeyen bir korna sesi ve «balek, balek!» çığlıklarıyla kendilerine yol açabiliyorlardı.

Aslında Kudüs'teki arap komutanlığının, büyük ölçüde eksikliğini duyduğu şey ne insan gücüydü; ne de silâh. En büyük eksik gerçek şeflerin yokluğuydu. Düşmanlıkları susturabilecek ve dağınık çeteleri bir araya getirebilecek güçteki tek arap komutanı da Raudah'ın pencerelerinin iki yüz metre kadar ötesinde, koca bir mimoza kümesinin ardında, Hazreti Ömer Camiinin görkemli kubbesi altında son uykusuna vatmış bulunuyordu.

Abdülkadir'in yerine geçen Halid Hüsseyni, taraftarlarında kayıtsızlıktan başka şey uyandırmıyordu. Öteki seflere gelince, karşılıklı bir kusku ilişkilerini yıpratıyordu. İçlerinde en güçlü olan Fadıl Raşit bile, İran halılarıyla lüks eşyalara duyduğu aşırı ilgi yüzünden büyük güvensizlik yaratıyordu. Genel karargâhın bir «cıkarcı, ödlek ve İngiliz ajanı sürüsü» barındırdığına inanan nadir gercek arap savaşçılardan Fevzi el Kutub, orada hic görünmüyordu. Eski Şehir'deki yahudi mahallesine karsı valnız basına girişeceği yıldırı harekâtını hazırlamayı yeğliyordu. Raudah'ın karmakarışık ve gürültülü sınıflarından herkes kendi küçük savaşını yönetiyordu, Kudüs artık birbirinden kopuk bir adacıklar mozayiği halini almıstı. Genel çatışmanın hemen öncesinde kimse, harekâtın tümünü yönetebilecek yetenekte bir tek komutanlığa bağlanmaya razı gelmiyordu.

Bu otorite dağınıklığı, insan gücüyle bile giderilmemişti. Kudüs'te üç binden az arap savaşıyordu. Bunların üçte ikisi Müftü taraftarıydı; geri kalanlar da altı yüz Irak'lı ve Lübnan asıllı polis müfettisi Münir Ebu Fadıl komutasındaki eski polislerden meydana geliyordu.

Arap Birliği'nin Filistin'de savasmak üzere kurduğu

bütün birliklere komuta eden İsmail Saffet Paşa, manda yönetiminin sona erişinden beş gün önce Şam'dan savurduğu bir ihtar çığlığında alışılmamış bir gerçekçilikle Kudüs'te çarpışan güçlerin saldırı yeteneğini değerlendiriyordu. «Bu güçler umutsuz halde, diyordu. İnsan ve silâh yönünden ağır kayıplara uğradılar. Şehir her ne pahasına olursa olsun, hatta başka yerde toprak vermek gerekse bile korunmalıdır.»

Arap sorumlularının büyük çoğunluğu yine de, şehrin merkezindeki hayatî kesimlerin ele geçirilmesinin gerekliliği konusunda yahudiler kadar bilinçliydi. Polis müfettişi Münir Ebu Fadıl büyük bir Kudüs haritası üzerinde, İngilizler gittikten sonra ele geçirilecek yüz otuz sekiz hedefi göstermişti. Ama araplar bu tasarıyı gerçekleştirmek için aralarında bir plân hazırlamamışlardı. David Shaltiel'in genelkurmayı aynı harekâtı en ufak ayrıntılarına dek hazırlarken, burada sorumluluklar kişisel girişimlerin kargaşasına terkedilmişti.

Okul avlusunu dolduran kefiyeli, üniformalı, sarıklı ve çizmeli kalabalığın arasından, esrarlı ve alışılmamış bir gölge, siyah bir cüppe sık sık geçiyordu. Oysa bu kişinin varlığının, İslâm'ın kutsal yerlerinin savunmasıyla hiç ilgisi yoktu. Hayatını zeytin ağacından tesbih taneleri yapmakla geçiren Beytlehem'li yoksul bir hristiyan arabın oğlu olan Peder İbrahim Ayad, kiliseye hizmet etmekte gösterdiği şevkle arap dâvasına vermişti kendini. Din adamlarının, kuşaklardan beri hristiyanlığın en kutsal eşyaları çevresinde büyük dikkatle nöbet tuttukları koca Casa Nova binasının odalarında müzakereci yeteneğini geliştirmişti. Bir İtalyan meslekdaşının suçortaklığı sonucu, o gün cüppesinin kıvrımları arasında İtalyan konsolosundan bir mektup ve bir de anahtar getiriyordu. Araplara Kudüs'ün en hayatî binalarından birinin, İtalyan Hastanesi'nin kapılarını açacak iki «açıl susam, açıl» birden.

Yine hristiyan olan bir başka arabın, Nimra Tannus adlı genç bir kadının Raudah'da işgal ettiği çok önemli yer daha da garipti. Boğuk sesine, Haganah'ın telefon dinleyen santral kızları kadar arap genel karargâhı üyeleri

de alışkındı. Şehir telefon santralında çalışan yahudi meslekdaşlarını büyük umutsuzluğa düşüren bu genç arap kızı, son altı ay süresince geveze yurttaşlarına düşman kulakların kendilerini dinleyebileceğini ihtar edip durmaktan bıkmamıştı. Annesi ondan önceki yirmi iki çocuğunu da doğum sırasında kaybetmiş, bir büyücü yırtıcı bir hayvan adı verilmesi şartıyla Nimra'nın yaşayacağına ant içmişti. Nimra —dişi kaplan— yaşamıştı. Bir telefon santralındaki fişleri elleyen ilk arap kadınlarından olmuş, böylece de yahudi meslekdaşlarının Haganah'a yaptıkları yardımın eşini arap dâvasına sağlamıştı. Eski Şehir'deki savaşçıların bir telefon santralı kurmaları için gerekli olan bütün araç - gereci sabırla, parça parça merkez postanesinden yürütüp kaçırmıştı. On beş günden beri de, dizlerinde bir küçük kedi ve masasında bir tabanca, 25.290 numaraya —Kudüs'teki arap genel karargâhı— gelen telefonlara o cevap veriyordu.

Yahudi Ajansı'nda olduğu gibi orada da en acele istekler silâhla ilgiliydi ve karşılığında verilen cevaplar yine yahudilerde olduğu gibi hiç cesaret verici değildi. Son günlerde gelen en önemli şey Kral Faruk tarafından verilen kişisel bir armağandı. 37 milimetrelik iki top, 55 lik yedi havan ve on beş makineliyle Faruk, yine de Kudüs'ü savunan arap savaşçılarının ağır silâhlarını iki kat arttırıyordu.

Şehrin ileri gelenlerinin çoğu, Raudah'taki genel karargâhta hüküm süren kargaşalığı kuşkuyla izliyorlardı. Ama Şam, Kahire ve Beyrut radyolarının savaşçı vaadleri kuşkularını dağıtıyordu. Bu sözlü zehirleme, ürünlerini veriyor, Filistin arapları sonunda kardeş orduların gerçekten hazır olduğuna ve «sözü silâha bırakma» saatinin yaklaştığına inanıyorlardı.

☆

Bir elinde radyosu, ötekinde kanaryasının kafesi, Sami Hadavi adlı arap memur evini terkediyordu. Paylaştırma kararının açıklandığı gece, İngilizlerin gideceğine inanmayı reddetmişti. Yanılmıştı. İngilizler gidiyorlardı.

Sami Hadavi de gidiyordu. Bahçesindeki çiçeklerle kaplı tarhlara, üzerinde hâlâ çocuklarının oyuncaklarının durduğu kum yığınlarına son bir kere gözattı. Ardından, başını bir daha çevirmeksizin, sık adımlarla yakınlarının kendisini beklediği Eski Şehir'in yolunu tuttu.

İngiliz işgalinin son günleri, surların dışındaki bütün arap mahallelerinde aynı sahnelerle karşılaşıldı. Arap halkının beslenmesi tehlikede olmadığından, kaçışa yol açan ne açlık ne de susuzluk korkusuydu. Çok daha korkunç bir nedendi bu: Katamon Haganah tarafından alınalı beri yerleşen ancak bir İngiliz karşı - saldırısı korkusunun yahudilerin ilerlemesine engel olduğu yolundaki kesin inanç.

Bu dalga dalga kaçış, Noel'den beri arap mahallelerini boşaltan ve bu mahallelerde oturanları Şam'a, Beyrut'a, Amman'a yönelten kesintisiz göçün yeni bir dönemiydi. Bazı aileler, ad vermeden edilen bir telefonun ya da yakınlarda bir yerde patlayan bombanın ardından gitmişlerdi. Bazıları da, hazırlanmakta olan fırtınanın sonunu sağlam bir sığınakta beklemek için kaçmışlardı. Birkaç istisna dışında da, yalnız hali vakti yerinde olanlar gidebilmişlerdi. Müftü'nün emirlerini çiğneyerek, örgütünün aşağı yukarı bütün önde gelen yöneticileri komşu arap başkentlerine sığınmışlardı. Yine de, radyolar aracılığıyla yahudileri denize dökme niyetinde olduklarını açıklamaya devam ediyorlardı. Arap Yüksek Komitesi'nin Kudüs'te topu topu iki delegesi kalmıştı, yürekli ama güçsüz iki yetmişlik ihtiyar.

Eski Şehir'in duvarları içinde ileri gelenlerden küçük bir grup, en eski ailelerden birinin temsilcisi olan avukat Enver Nuseybi yönetiminde, belediyenin bünyesini durumun gereklerine uydurmaya çalışıyordu. Ama çabaları, bu işin büyüklüğü ve bilgili memur yokluğu karşısında eriyip gidiyordu. Her yana yerleşmekte olan kuşku, kargaşalık ve büyüyen korku havası göçe yeni bir itilim verdi. Pek az kişi, Sami Hadavi gibi evinin yakınında sığınacak bir yer bulabilme talihliliğine sahipti. Büyük çoğunluk yabancı ülkelerde yer arama zorundaydı.

Göçten önce kamyonlarla yük arabaları durup din-

lenmeden eşya taşıdılar. Taşıdıkları malların büyük çoğunluğu, doğal olarak Kudüs'te bol bol raslanan kuruluşların yolunu tutuyordu: Sayısız mezhebin manastırıyla imaretlerinin. Müslümanlar gibi hristiyanlara da, hiç bir barınak bu dinsel topluluklar kadar güven verici gelmiyordu. Dünya nimetlerinden el etek çekenlerin kasvetli hücreleriyle birlikte oturdukları odaları değerli şeyler halılar, tabak çanak ve gümüşlerle doldu. Mamillah caddesinde tuhafiyecilik yapan Emile Kashram, Şefkat Rahibeleri manastırını seçti. Bir saat geçmeden, kendi hallerindeki rahibeler evlerine kutu kutu naylon çorabın, ince naylon çamaşırların, koku ve güzellik kremlerinin yığıldığını gördüler.

Yaylım ateşin kesilmek bilmediği dehşet verici bir gecenin ardından, Arap Koleji memurlarından İbrahim Ebu Hava, Kudüs'ten ayrılmaya karar verdi. Bir İngiliz askerine rüşvet verip taksi yolculuğunun vazgeçilmez eki olan bir bidon benzini sağlamak için, Allenby kışlasına kadar koştu. Altı çocuğunu arabaya yerleştirdi ve karısını çağırdı. Aşağı inmeden, kadın bütün biblolarını sardı sarmaladı ve eşyalarına kılıf geçirdi. Ardından biriktirdiği parayı gizlediği yerden çıkardı ve birkaç parça kâğıt parayı sütyenine soktu. Kapıyı kapamadan da en sevdiği iki şeyi toparladı, radyosuyla dikiş makinasını. Ama kocası bunları almayı reddetti. Pek çok kişi gibi, evden uzak kalmalarının arap ordularına şehirde düzen ve barışı sağlamak için gerekli olan zaman kadar süreceğinden emindi. Sekiz gün sonra, diye söz verdi inanmazcasına bakan karısıyla çocuklarına, hepimiz Kudüs'e dönmüş olacağız.

Eski bir kadastro memuru olan Cemal Tukan, bu hayalden vazgeçmekte gecikmeyecekti. Bir tek bavulla sığındığı Eski Şehir'de, iki gün sonra evinin telefon numarasını çevirdi.

— Şalom, diye karşılık verdi tanımadığı bir ses.

Gözleri yaşlarla dolan Ambara Halidî, **İlyada**'yı arapçaya çevirdiği kitaplığın kapaklarını teker teker kapadı. Bu kitaplığı bir zamanlar dolduran paha biçilmez parşömenler kaybolmuştu. Eski Şehir'deki bir manastırın bod-

rumunda, bir sandık içindeydi şimdi hepsi. Ambara, son bir kere odaya göz gezdirdikten sonra hizmetçisi Arisa'yı öpüp vedalaşmak üzere mutfağa girdi.

— Yeni ders yılının başında dönmüş oluruz, dedi.

Sonra kapıya yürüdü. Kasvetli bir gündü. Kocasının yönettiği kolejin pencereleri tahtalarla kapatılmıştı, silâhlı muhafızlar bir zamanlar öğrencilerinin toplanmaya bayıldıkları çimenleri arşınlıyorlardı. Solda, gelecek ders yılında öğrencileri kabule hazırlanan yeni lâboratuvarları ve koğuşlarıyla kolejin yeni kanadı uzanıyordu. Çünkü Sami Halidî'nin ihtirası, yönettiği Arap Koleji'ni İbranî Üniversitesi'nin rakibi yapmaktı.

Ailesinin altı ferdi kendilerini bekleyen taksiye doluştu. Ambara uzaklaşan evini seyretmek üzere döndü. «Burada ne kadar mutlu oldum», diye düşündü. Kocası sadece yola bakıyordu, hayatını verdiği kuruluşa son bir kere gözatmayı reddediyordu. Kızı dizlerinde bir bebek tutuyor, en küçük oğlu Tarif bir oyuncak ayıyla oynuyordu.

Taksi uzun bahçe yolunun son selvisini de geride bıraktığında, Ambara hıçkırıklarını tutacak gücü bulamadı artık kendinde. Çocukları onu avuttular:

— La tibki mader, ha nerjaa baden — Ağlama anne, döneceğiz.

Dönmeyeceklerdi. Yeni bir göçün kurbanları olan bu insanlar, İsrail'in ve bütün dünyanın vicdanına çökecek bir trajedinin, Filistin mültecileri trajedisinin ilk oyuncuları olacaklardı. Halidî'ler yetenekleri ve enerjileri sayesinde Lübnan'da, başka bir arap toplumunun çocuklarının yetişmesine katkıda bulunma fırsatını elde ederek göçün felâketlerinden kurtulacaklardı. Ama yurttaşlarından yüz binlercesi için, Filistin'den uzaklaşan yol ancak bir mülteci kampının sonu gelmez kararsızlığına götürecekti onları.

Düzenli arap orduları yetişmeden bir takım hedefleri ele geçirme yolunda yahudilerin verdikleri karar, İn-

giliz mandasının son haftalarında pek çok arabı yerinden yurdundan etti. Bu hedeflerin çoğu paylaştırma kararı uyarınca yahudilere bırakılan topraklar içindeydi, ama oralarda hâlâ kalabalık arap toplulukları yaşıyor ve heyecan içinde arap ülkelerinin vadettiği askerî müdahaleyi bekliyorlardı.

18 nisan günü, önce Taberiye düştü. Haganah, Roma İmparatorlarının bu eski başkentini denetimi altına aldıktan hemen sonra, uzantısı çok daha büyük olan yeni bir zafer kazandı. Yirmi dört saatlik şiddetli çarpışmalardan sonra, yahudi ordusu Haifa limanını ele geçirdi. Eski Cabale (*) şehri Safed 10 mayısta düştü, Galiée'nin bir sürü küçük kasabası ve şehri yahudilerin eline geçti.

İngiliz ordusu bu saldırıyı durdurmak için bir kere, Tel - Aviv'in ikiz kardeşi Yafa'da duruma müdahale etti. İngilizlerin pasif kalmaları konusundaki arap protestolarına öfkelenen Ernest Bevin, Başkomutan General Mac Millan'a yolladığı «doğrudan ve açık seçik bir emirle askerlerini harekete geçirip Yafa'yı en kısa zamanda araplara geri vermesini» istedi. Mac Millan istemeyerek bu emri yerine getirdi. Ama askerleri şehri geri verecek arap bulamadılar. Mayıs başında, şehirde yaşıyan yetmiş bin kişinin atmış beş bini kaçmıştı.

Bütün Filistin'de aynı acı durum tekrarlanıyor, çoğu kere de yahudi ordusu buna isteyerek yol açıyordu. Palmach şeflerinden Yigal Alon, bitkin düşen güçlerini öne sürmeden ve Suriye ordusu harekete geçmeden önce, Yukarı Galilée'yi arap halkından temizlemek için psikolojik savaşa başvurmaya karar verdi. «Arap köyleriyle ilişkisi bulunan bütün yahudi belediye başkanlarını topladım, diye yazacaktı daha sonra kaleme aldığı **Palmach'ın Hikâyesi**'nde, önemli yahudi güçlerinin Galilée'ye ulaştığı ve Huleh gölü yöresindeki bütün köyleri ateşe verecekleri söylentisini yaymalarını istedim. Zaman varken kaçmalarını telkin edeceklerdi araplara. Bu hile tümüyle hedefi-

(*) İbranice «kabbalah» sözcüğünden alınma, yahudilerce Adem ya da İbrahim çağından beri kuşaktan kuşağa geçtiğine inanılan ve ancak bazı kimselerce bilinen Tevrat tefsiri.

ne ulaştı. Araplar binlerce kişilik topluluklar halinde kaçtılar.»

Orta sınıftan pek çok kişiyle yöneticinin kaçışı, her yerde arap köyleriyle şehirlerinin boşaltılmasını hızlandırıyordu. Kudüs'teki kardeşleri gibi, Filistin'in geri kalan bölümündeki araplar da uzaklaşmalarının geçici olduğuna, kısa sürede zafer kazanacak arap ordularının ardından geri döneceklerine inanıyorlardı.

Bazan yahudi yetkilileri, halkı bulunduğu yerde kalmaya ikna etmek için çalıştılar. Bunu sağlamak üzere Haganah'ın Hayfa temsilcisi Touvia Arazi Hahambaşı'dan, yahudi fırıncıların araplara ekmek yapmaları için Paskalya tatilini çiğnemelerine imkân verecek olağanüstü bir izin istedi. Bu davranışa rağmen, binlerce arap denizde yüzebilen ilk ceviz kabuğuna atlayıp Lübnan'a kaçmak için limana koştular.

Korku ve panik önüne geçilmez gibiydi. Sekiz yıl önce Belçika ve Fransa'nın sivil halkını etkileyen bu korku ve panik, çok daha az gelişmiş, Filistin araplarını haydi haydi etkiliyor, onları yollara döküyordu. Fransızlarla Belçikalılar yolları üzerinde ırza geçme ve kıyım hikâyelerini nasıl yaydılarsa, araplar da Deir Yasin'de olan korkunç şeyleri anlatıp bozgunu arttırdılar.

Şehirler, köyler, koca koca mahalleler böylece boşaldı. Sefil ve çılgına dönmüş, yoksul mal varlıklarını denklerle paketlerin ağırlığı altında ezilen otobüslere, taksilere dolduran, yürüyerek, bisikletle ya da eşek sırtında yol alan Filistin arapları, yahudi komşularının tersine dostlukla karşılanacakları bir yer bulabileceklerine inanarak sınırları geçtiler. Yanılıyorlardı. Annelerine geri döneceklerini söyleyen Ambara Halidî'nin çocukları gibi, onlar da yanılıyorlardı.

29

«GİDİN ATIN TAŞLARINIZI!.»

11 Mayıs 1948 salı günü olağanüstü oturumu çevreleyen sır perdesine rağmen, küme küme polis gösterişli Mısır parlâmentosu binasını kuşatmıştı. Büyük sayıda güvenlik görevlisinin ortaya çıkışı, halkın savaşçı heyecanını uyandırmak üzere önceki ay başında başlatılan kampanyanın başarıya ulaştığını ispatlıyordu. Sonuçlar umulanları çok aşmıştı ve yetkililer, aşırı sağcı Müslüman Kardeşler'in kışkırtılmış halk yığınlarını Kahire sokaklarına dökmelerinden korkuyorlardı.

Kral Faruk bile gece kulüplerinde mareşal üniformasıyla caka satarak, Kahire'de bir savaş havasının yaratılmasına katkıda bulunuyordu. Çevresindekilerin de buna ayak uydurabilmeleri için, sarayda üniforma giymeyi zorunlu kılan bir kararname çıkarmış ve kızkardeşleriyle dalkavuklarına askerî rütbeler vermişti.

Kraliyet parlâmentosu sıralarında hava çok kasvetliydi. Bütün sabahını hazırlamakla geçirdiği söylevinin yazılı olduğu kâğıtları sinirli sinirli sıkan Mahmut Nukraşi Paşa, ciddi bir yüzle ayağa kalktı. Kürsünün tepesinden, büyük bir sessizliğin çöktüğü anfiye uzun uzun baktı. Saat akşamın altısıydı. Mısır başbakanının kaçınmayı çok istediği an gelip çatmıştı. Soğukkanlı ve sert bir sesle, parlâmentodan Filistin'de kurulacak yahudi devletine savaş ilân edilmesi yönünde oy kullanmasını istedi.

Bu sözleri protesto etmek için bir tek ses yükseldi.

— Ordu hazır mı? diye sordu kuşkuyla, kendinden önceki başbakan Ahmet Sıtkı Paşa.

— Hazır olacak. Buna söz veriyorum, diye cevap ver-

di soruyu karşılayan yuh sesleri ve haykırışlar arasında kılı kıpırdamadan duran Nukraşi Paşa başka bir açıklama yapmaksızın.

İki saat içinde her şey olup bitmişti. Mısır halkının temsilcileri başbakanın isteğini yerine getirmişlerdi. Savaş ilânı, sıkıyönetim ve ordu için on milyar lira ek ödenek ayrılması yolunda oy kullanmışlardı.

Bu orduyu meydana getiren kırk bin kişiden on beş bini, Sina'daki El Ariş limanı çevresine toplanan bir çeşit seferî güç meydana getirmişlerdi. Ama Filistin'in yol haritalarını sonunda ele geçirmelerine rağmen, bu birliklere hâlâ bir tek gezici mutfak verilmemişti. Sadece dört tabur savaşa hazırdı. Bu güçlerin komutan yardımcısı, Sudan asıllı bir albay olan Muhammet Necip, felâkete koştuklarını belirterek üstlerini uyardı.

— Saçma! karşılığını verdi komutan General Ahmet Ali el Muavi. Birliklerimiz gerçek bir direnmeyle karşılaşmayacak. Hem ordunun ödevi emirleri yerine getirmektir, bunları tartışmak değil.

Beş yüz kilometre kuzeyde, arap orduları saflarını kabartan sekiz yüz kişi Lübnan'ın Sidon limanına çıktı. Sırtlarında dalgalanan bej rengi yünlü bornozlar, boyunlarına asılı deri keselerdeki minnacık Kuran'larla bu Faslı gönüllüler başlatılmakta olan cihada Kuzey Afrika'nın katkısıydı. Lübnan Cumhurbaşkanı Riyad Sulh, görkemli bir hareketle onları Kudüs yoluna koydu. Sonra Kral Faruk'u savaşa girmeye ikna eden adam, hoşnutlukla ihtilâfın kardeşi kardeşe düşüren yönünü acı bir biçimde ortaya koyacak başka bir hareket yapmak üzere başkente döndü. Minicik ordusuna bağlı bir müfrezeyi Beyrut'un eski yahudi mahallesini korumakla görevlendirdi. Tarihî eğilimine sadık kalan Emevî halifelerinin şehri, bütün arap başkentleri içinde savaşçı ateşini en çok açığa vurandı. Suriye zırhlı tugayının tankları her gün, binlerce insanın gürültülü haykırışları arasında Şam sokaklarını dolaşıyordu. Başbakan Cemil Mardam'ın çağrısına uyan Suriye parlâmentosu da, kurulacak yahudi devletine savaş ilân edilmesi yolunda oy kullandı ve Filistin'deki İngiliz mandasının sona ermesinden iki saat önce bütün sı-

nırların kapatılması için bir kararname çıkardı. Beş bin kişinin daha orduya katılabilmesi için, parlâmento altı milyon Suriye lirası tutarında ek ödenek verilmesini de kararlaştırdı. Ne garip bir çelişkidir ki, bu para askere gitmek istemeyen genç Suriyelilerin ödedikleri bedelden geliyordu.

Şam'daki entrikaların tapınağı Orient - Palace Otelinde, sırtından hiç çıkarmadığı kurşun geçirmez yeleğiyle Hacı Emin salondan salona geziyordu. Müftü başka bir çözüm yolu ummuştu. Ama kendi emrindeki Cihadı Mukaddes Savaşçıları, yahudileri denize dökmeyi becerememişlerdi. Ellerindeki toprakları bile ancak koruyabiliyorlardı. Filistin'in kaderi bundan böyle başka ellerdeydi, düzenli arap ordularını yöneten ellerde; özellikle de, baş düşmanı Amman'daki Kral Abdullah'ın ellerinde.

Arap Savaş Kurulu'nun yaptığı gizli bir oturumda, iki gün süren çetin tartışmalardan sonra Abdullah, Hacı Emin'in en çok bel bağladığı tasarının gerçekleşmesini önlemeyi başarmıştı: Bu tasarı, İngilizlerin gidişinde Arap Yüksek Komitesi'nin koruyucu kanadı altına konacak bir Filistin Arap Devleti kurulmasını öngörüyordu. Kurul arap denetimine geçecek bütün Filistin topraklarının yönetiminin Arap Birliği'ne verilmesini kararlaştırmıştı.

Ama Hacı Emin yenilgiye uğramış saymıyordu kendini. Koruyucusu Faruk'u savaşa girişinden ötürü kutladıktan sonra, birliklerin Tel - Aviv'e değil de Kudüs üzerine sürülmesi için, El - Ariş'deki Mısır Ordusu Genel Karargâhına bir gizli mesaj yolladı. On iki yıl süren bir sürgüne rağmen, Hacı Emin yine de Kutsal Şehir'in Müftü'süydü. Ancak Kudüs duvarlarının tepesinden Filistin'in denetimini yeniden eline alabilirdi, en sağlam umudu da Mısır Ordusuna dayanıyordu. Çünkü zaferi yahudiler yerine Abdullah'ın da kazanması halinde Kudüs'e dönme olanaklarının çok zayıflayacağını biliyordu.

Eski mendirek, güneşte pırıl pırıl yanan suların içinde uzanıyordu. Aşınan kazıkları otuz bir yıl önce, T.E.

Lawrence'in Şam'ı almasını sağlayan silâhların çıkarılması için Akabe Körfezinin çamurlu dibine çakılmıştı. Şimdi buraya, yeni bir savaşta kullanılacak silâhlarla cephane çıkarılıyordu. Bu silâhlarla cephane, şubat ayında yaptığı Londra ziyareti sırasında yurttaşlarının Arap Lejyonu'na verdikleri milyonlarca sterlinlik yardımla, John Bagot Glubb'ın satın aldığı savaş araç - gerecinin önemli bir bölümünü meydana getiriyordu.

Yine bu para, silâhların Akabe Körfezine kadar taşınmasını sağlayan serüven aşığı bir teğmenin de Lejyon'a alınmasını sağlamıştı. Nigel Brommage, milyonlarca merminin çölden geçirilip demiryolunun başlangıç noktası olan Ma'an'a taşınması için, Ürdün'de bulabildiği topu topu yirmi yedi kamyona el koymuştu. Kırk sekiz saat sonra, ilkinden daha önemli yeni bir partinin gelmesi bekleniyordu: Arap Lejyonu topçuları için altı bin top mermisi.

Bu iki parti silâh ve cephane, Kral Abdullah ordusunun giriştiği hazırlıkların ilk bölümünü meydana getiriyordu. Kralın ısrarlarına dayanamayan İngiliz hükûmeti, Ürdün'lülere resmen, otuz gün sürecek bir «topyekûn savaş» için gerekli cephaneyi vermeyi kabul etmişti. Aslında, Arap Lejyonu bunun çok daha fazlasını elde etmişti. Filistin'den ayrılmadan önce, İngilizler her gece cephane stoklarını Ölü Deniz'e atmışlardı. İlişkileri sayesinde, Glubb bunların büyük bölümünü kendi birliklerine bağlı kamyonlara aktarmıştı. İngiltere'nin yardımları ayrıca Arap Lejyonu'nun mevcudunu da arttırmasını sağlamıştı. Şimdi Arap Lejyonu'nda, dört bin beş yüzü zırhlı dört alaya ayrılan yedi bin kişi vardı. Ürdün'lülerin gözünde hiç bir başlık lejyonerlerin kırmızı beyaz damalı kefiyesi kadar değerli olamazdı. Beni Sakr ve Huveyde kabilelerine bağlı bedevîlerin peşinde koştukları en büyük şeref de bu kefiyeyi takmaktı. Hepsi gönüllü, çok disiplinli, iyi eğitilmiş olan Glubb'ın lejyonerleri Haganah askerlerinin çekindikleri tek askerî gücü meydana getiriyorlardı.

İngilizlerden alınan ağır silâhları değerini, daha önce Afrikakorps'a karşı göstermişti. Bunlar 55 lik tank-

savar topları, koca koca 88 lik sahra topları, 81 lik havan topları ve zırhlı güçlerinin gözbebeği olan elli Marmon Harrington savaş arabasıydı. Dört vitesli sekiz silindirli bir motor, 37 milimetrelik bir top ve bir ağır makineli, her kulede atmış top mermisi ve bin beş yüz kurşunla, bu savaş arabaları Arap Lejyonu'nun vurucu gücüydü. Ayrıca Clubb, Lejyon'un yönetiminde kendisine yardımcı olmaları için Birmanya'da, Girit'te, El - Alameyn'de ve Ren kıyılarında savaşmış, meslekten yetişme küçük bir grup İngiliz subayını özenle seçip yanına almıştı.

Arap Lejyonu'nu çok güçlü araç - gereçlerle donatmasına rağmen, Glubb Paşa bu birliği Tel - Aviv üzerine saldırmasını emretmek niyetlisi değildi. Ateşli zırhlı araçlarına öngördüğü sınırlar, Birleşmiş Milletler'de 29 Kasım 1947 günü oylanan sınırları izliyordu. Albay Goldie'nin Haganah'la yaptığı gizli görüşmelerin ortaya çıkardığı gibi, Glubb'un başlıca derdi Ernest Bevin'le Ürdün Başbakanı Ebu Hüda arasında varılan toprak anlaşmasına saygı gösterilmesini sağlamaktı. Emrindeki İngiliz subaylara birliklerini, arap devletine ayrılan sınırlar içinde tutmalarını kesinlikle emretmişti.

Amman'da toplanan askerî konferans, Kudüs'ten Nablus'a uzanan sınırı Lejyon'a, güneyde Beytlehem'e kadar giden sınırı da Mısır'lılara bırakmıştı. Suriye'lilerle Irak'lılara gelince, Glubb Paşa alaylı alaylı onların «ağıla giren kurt gibi Gelilée'ye dalacaklarını» söylüyordu.

Glubb bir çok kereler durumun stratejik yönünü incelemişti. Hayfa'nın doğusundan güneyde Beersheba'ya kadar uzun bir tepe dizisinin, kıyıdan gelecek her ordunun Filistin'in göbeğine girişini engellediğini biliyordu. Bir «sözde savaş» vermeyi öngördüğü için, ordusunu nöbetçi gibi bu dağlık perde boyunca dizmeyi ve her türlü yahudi sızmasına karşı hazır beklemeyi düşündü.

Bu plânın bir tek isteği vardı: Kudüs. İngiliz generali bu şehre karşı hiç bir özel duygu beslemiyordu. Emrindeki araplar çölde yaşarlardı. Askerî olduğu kadar da siyasî nedenlerle, Lejyon'u Kutsal Şehir dışında tutmaya kararlıydı. Bedevîlerinin üstün ateş gücü, düşmanlarından daha az hazırlandıkları sokak savaşlarında ziyan olup gi-

decekti. Kudüs'ün alınmasının iki binden fazla adam, yani aşağı yukarı emrindeki gücün yarısını gerektireceğini hesaplamıştı. Üstelik, herkesten önce bağlı bulunduğu İngiltere Kudüs'ün uluslararası sayılması yolundaki umudunu hâlâ öne sürdüğüne göre, bu özel durum onu büyük bir dikkatle davranmaya itiyordu. Dolayısıyla da, Glubb'ın subaylarına verdiği emirlerin hiçbiri Kudüs'le ilgili olanı kadar kesin değildi. David Shaltiel'in kafasını kurcalayan kâbus haksız görünüyordu. John Glubb dilediğini yapabilirse, Arap Lejyonu'nun savaş arabaları asla Kudüs tepelerinde görünmeyecekti.

☆

Ama kısa süre sonra başka sesler, arap lejyonerlerine bir «sözde savaş» tan başka şey sunmama niyetlisi İngiliz generalinin kararına itiraz edeceklerdi. Şam, Bağdat ve Kahire'den yapılanları andıran zafer dolu vaadler ve çılgınca propagandayla büyülenmiş Amman halkı da gerçek bir savaş istiyordu. Bütün gün tozlu sokaklardan, ordularının kutsal savaş alanlarında kazanacakları zaferleri önceden alkışlayan kalabalıklar geçiyordu. Filistinden kaçan arapların anlattıkları ve silâh almak için durmadan gelip gidenler Ürdün halkını devamlı bir gerilim içinde tutuyordu. Bu bitip tükenmeyen gidiş - gelişe Kudüs ileri gelenlerinden bir grup da katıldı. Müftü taraftarları, sonu gelmez görüşler öne sürüp Kudüs'ün kaybının arap dâvasına indireceği darbeyi belirterek düşmanları Abdullah'tan silâh dilenmek için, gururlarını ayaklar altına almaktan çekinmemişlerdi.

Kral onların gösterilerini çok özel bir hoşnutlukla karşılıyordu. Kudüs'ün önemini kendisine hatırlatmak gerekli değildi. Şehir ihtiraslarının en başında geliyordu. Yine de, karşısındakilerin kendisinde uyandırdıkları nefreti gizleyemiyordu.

— Müftü hesabına çalışan kaatillere ödemede bulunmak üzere hayatınız boyunca para topladıktan sonra, şimdi de gelip benden para istemek gözüpekliğini gös-

teriyorsunuz! diye haykırdı Arap Yüksek Komitesi muhasebecisine.

Konukları, bu sözler karşısında da istiflerini bozmadılar.

— Cephanemiz neredeyse tükendi, diye inlediler, yakında Kudüs'ü taşla savunmak zorunda kalacağız.

— İyi ya, diye karşılık verdi Kral soğuk bir sesle, gidin atın taşlarınızı ve geberin!.

Aynı akşam, bir araba sessizce Sir Alec Kirkbride'ın evinin servis kapısına doğru süzüldü. Amman'daki İngiliz Büyük Elçisini alıp, kendisini bekleyen Arap Birliği genel sekreteriyle görüştürmek üzere şehrin öteki ucuna götürmek için gelmişti. Birkaç gün önce, Azzam Paşa Filistin'deki İngiliz yüksek komiseriyle görüşüp, Kudüs'teki İngiliz işgalinin bir süre daha uzatılmasını istemişti. Kirkbride arabı «düşünceli, sanki savaşa girmekten ürker gibi» bir halde buldu.

Kahire'deki İngiliz Büyük Elçisinin Nukraşi Paşa'yı yatıştırdığından habersiz olan Azzam Paşa da, bir ihtilâf halinde İngiliz Ordusunun Süveyş Kanalı bölgesinde araplar arası bağlantıları engellemeyeceği konusunda garanti istedi. Kirkbride, İngiliz hükûmetinin bölgede izlediği politika dikkate alınırsa, bu ihtimalin kendisine epey uzak göründüğü cevabını verdi. Yine de, bir İngiliz müdahalesi öngörülüyorsa bu niyetin açıklanmayacağını belirtip, bu konuyu bir kere de Londra'ya sormayı teklif etti. Cevap, nasılsa olumsuz çıkacaktı.

Bu sözler arap yöneticinin kuşkularını yatıştıracağa benzemiyor, ancak, İngiltere'nin tutumunu olduğu gibi yansıtıyordu: Dışişleri Bakanlığı arapların savaşa girişini gerçek bir keyifsizlik duymadan bekliyordu. Hacı Emin ordularının başarısızlıklarının ötesinde, olaylar aşağı yukarı İngiliz diplomasisinin öngördüğü gibi geçmişti. Uzmanlar ihtilâfın «kısa süreli olacağı ve Birleşmiş Milletlerin bir kararının buna son verebileceği» görüşündeydiler. Ernest Bevin'in kendisi, gayri resmî olarak Filistin'li bir

arap dostuna şu öğüdü vermemiş miydi: «Girişeceğiniz eylem ne olursa olsun, on beş gün içinde başarıya ulaşmaktan emin olmalısınız. Belki size iki hafta süreyle yardım edebiliriz. Bu süre geçtikten sonra, diplomatik alan dışında hiç bir şey yapamayız.»

Bevin ve yardımcıları «bu savaşta arapların göz açıp kapayıncaya dek büyük başarılar kazanacaklarını» öngörüyorlardı. Bevin'in yardımcısı Sir Harold Beeley daha sonra şöyle diyecekti: «Özellikle Kudüs'ün yahudi kesimi konusunda büyük kuşkularımız vardı. Orada yaşıyan yahudilerin durumu öylesine güç geliyordu ki dayanabileceklerini hiç sanmıyorduk. Arapları savaşa girmekten vazgeçirmeye çalışmıyorduk, ama temkinliydik. Arap devletlerini Filistin'e girmeye kışkırtmıyorsak bile, cesaretlerini kırmadığımızı da söylemek en doğru şey olur.»

Amman'daki İngiliz temsilcisinin görüşü çok daha içtendi. Yirmi yıl sonra, Sir Alec Kirkbride alaycılıkla şöyle diyecekti: «Sadece araplara yeşil ışık yakıyorduk.» (*).

☆

Amman'ın yüz yirmi kilometre kadar kuzey batısında, Arap Lejyonu'nun denetim noktalarından birinin önünde bir araba durdu. Nöbetçi, arka koltuktaki kara peçeli ve iri yapılı kadını süzdü. Kadının yanında astra-

(*) O çağda İngiltere'nin politikasına yön veren bazı görüşlerin ne denli yanlış olduğunu göstermek ilginçtir belki de. İngiliz ordusu haberalma bölümünün aylık bülteni, 1948 yılı mart ayının sonunda yer verdiği bir yazısında şöyle diyordu: «Yüzyıllar boyu, uyanık İngiliz diplomasisi Rusları Orta Doğu dışında tutmayı başarmıştır. Oy politikasından başka herşeye gözü kapalı olan Amerikan demagojisi, sonunda onlara kapıları açmak üzeredir. Yunanlılar ve Türkler, Filistin kapılarını ardına kadar açarken bir Rus saldırısını önlemek için kendi topraklarından yararlanma isteğinin ne kadar boş olduğu yolunda Birleşik Amerika'yı uyarmışlar ama sözlerini dinletememişlerdir. **İngiliz askerleri gider gitmez, Rusya'daki komünist yahudilerin sınırsız göçünü önleyecek kimse kalmıyacaktır.»**

gan kalpak giymiş, kısa boylu ve tıknaz bir adam oturuyordu. Şoför askere doğru eğildi ve sadece şu sözü söyledi:

— Zurbati.

Bu bir parola değil adamın adıydı, okuma yazma bilmeyen ve Kral Abdullah'ın güvenilir adamı haline gelen bir Irak kürdünün adı. Asker saygıyla esas duruşa geçti, selâm verdi ve arabaya geçmesini işaret etti.

Yolun üç saat süren devamı boyunca, on kere Zurbati adı şaşmaz bir anahtar gibi işledi. Arka koltukta oturan iki yolcu susuyordu. Kadın peçesinin ardından, Şeria nehrine doğru inerken yanlarından geçen Arap Lejyonu'nun zırhlı arabalarını kuşkuyla inceliyordu. Amman'a vardıklarında, esrarengiz şoför onları saraydan bir ırmakla ayrılan taştan köşkün kapısı önünde indirdi. Binada, kara kiremitlerden yapılma koca bir şöminenin dikkati çektiği yeşil renkli ve yuvarlak bir salona alındılar. Geleneksel naneli çaylarını içerlerken, ev sahibinin incecik gölgesi eşikte belirdi. Arap giysili kadın yerinden kalktı ve Ürdün Kralını sevimli bir «Şalom» sözcüğüyle karşıladı.

Golde Meir bu 10 mayıs 1948 pazartesi akşamı, ibranilerin «şalom» u ve müslümanların «selâm» ıyla şereflenen bir nimeti —barışı— aramak için bedevî krala başvurarak, son bir girişimde bulunup hayatını tehlikeye atıyordu. David Ben Gurion onu, yeryüzündeki bütün siyonist paralarından daha değerli bir ürün almak, Arap Lejyonu'nun kaçınılmaz hale gelen çatışma dışında kalmasını sağlamak için yollamıştı.

Abdullah'ın başlangıçtaki niyetleri ve Glubb Paşa'nın kısa süre önce yahudilere başvurması, bu işin rahatça gerçekleşeceğini düşündürebilirdi. Yine de, Albay Goldie'nin Haganah temsilcisiyle karşılaşmasından bu yana durum büyük ölçüde bozulmuştu. Golda Meir kralı «bezgin ve sinirli» buldu. Başkentinin sokaklarından yükselen savaş çağrıları Abdullah'ın kararlılığını sarsmıştı. Öteki arap ülkelerinin şefleri onu ağlarına almışlar ve manevra özgürlüğünden yoksun bırakmışlardı. Hâlâ ihtiraslarını gerçekleştirmeyi umuyorsa da —Filistin'in araplara bıra-

kılan bölümünü kendi topraklarına katmak gibi— şartlar onu taktik değiştirmek zorunda bırakmıştı. Önce, öteki arap ülkeleri liderlerini işgal tasarılarından vazgeçirmeye çalışmıştı. Bu amaçla doktoru El Satı'yı, müttefiklerini silâhlı bir çatışmaya girmek yerine barışı aramanın faydaları konusunda ikna etmek için, İsrail yöneticilerinden bazı topraklardan vazgeçmelerini istemekle görevlendirmişti.

Golda Meir'in yolculuğuna sebep olan da bu mesajdı. Bir örtüye sarınan Golda Meir, bütün rüzgârlara açık küçücük bir uçakla Kudüs'ten havalanmıştı. Hayfa'da, yapacağı alışılmamış ziyaret için büründüğü arap giysisini bir kadın terzi ona acele hazırlamıştı.

Sami ırkının ikinci kez karşı karşıya gelen iki ayrı dalının temsilcileri - ataları yüzyıllardan beri Arap yarımadasında yaşayan bir bedevî krala daha da eski tarihî ve dinî ilişkilerin bu topraklara bağlandığı Kiev'li bir dülgerin kızı - halklarının savaşmasını önlemek için son bir çabaya giriştiler.

Kral, doktoru ve elçisinin Yahudi Ajansı temsilcilerine ilettiği uzlaşma şartlarını sıraladı: Yahudi devletinin ilânını ertelemek ve yahudilerin kendi kesimlerindeki özerkliklerine saygı göstererek Filistin'in bütünlüğünü korumak, sonra da iki topluluğun eşit sayıdaki temsilcilerinden meydana gelecek bir parlâmentoyla kaderine yön vermek. Barışı dilediğini de belirtti Abdullah, ama yahudiler tekliflerini geri çeviririlerse savaşın kaçınılmaz olmasından korkuyordu.

Golda Meir şartlarının kabul edilemeyeceği karşılığını verdi krala. Filistin yahudileri arap komşularıyla barış yapmayı içtenlikle istiyorlardı, ama başlıca istekleri olan kendilerine ait bir topraktan vazgeçme pahasına değil. Yine de, eğer kendisi kasım ayındaki görüşmeleri sırasında sözkonusu edildiği gibi, Filistin'in arap kesimini topraklarına katmakla yetinmeye hazırsa o zaman bir anlaşmaya varabilirlerdi. Barış hüküm sürdükçe, Yahudi Ajansı Birleşmiş Milletler'ce çizilen sınırlara saygılı olmaya hazırdı. «Savaş patlarsa, dedi Golda Meir yavaşça, halkım ulaşabildiği her köşede ve gücü yettiği sürece çar-

pışacak.» Bu gücün son aylarda çok büyük ölçüde arttığını da belirtti.

Abdullah yahudilerin «her türlü saldırıyı püskürtmek zorunda olduklarını» kabul etti. Ama ilk raslaşmalarından bu yana durum kesinlikle değişmişti. Deir Yasin arap yığınlarını alevlendirmişti.

— O sıra ben yalnızdım, dedi. Şimdi beş arap ülkesinden birini temsil ediyorum ve tek başıma hiç bir karar alamayacağımı keşfettim.

Golda Meir ve kendisiyle birlikte gelen ünlü şarkiyatçı Ezra Danın, yahudilerin tek gerçek dostları olduğunu Kral Abdullah'a hatırlattılar.

— Bunu iyi biliyorum, dedi kral içini çekerek. Hayale kapıldığım da yok. Sizin buraya bir «Takdiri İlâhi» sonucu getirildiğinize de yürekten inanıyorum; siz, göç ettiğiniz Avrupa'nın gelişimine büyük ölçüde katkıda bulunan sami ırkından gelme halkı, bilginize ve yaratıcılığınıza ihtiyaç duyan Doğu'ya geri veren de Takdiri İlâhi. Ama şartlar güç. Sabırlı olunuz.

Golda Meir yahudi ulusunun iki bin yıl sabrettiğini belirtti. Özerkliğine kavuşma saati çalmıştı ve ertelenemezdi. Bir anlaşmanın şartları başka temeller üzerinde tartışılamaz ve Majesteleri savaşı yeğlerse, dedi, «korkarım gerçekten savaş çıkacaktır.» Ülkesi bu savaşı kazanacak ve belki de çatışmadan sonra iki özerk ülke temsilcisi sıfatıyla yeniden karşılaşebileceklerdi.

Konuşma en nazik noktasına varmıştı. Kral gerçek niyetlerini açıklasa belki hâlâ bir anlaşmaya varmak mümkün olabilirdi. Ama bunu yapmadı, susmasının nedenlerini de kendisiyle birlikte mezara götürecekti. Tarihçiler daha sonra bir varsayım ortaya attılar: Belki de Filistin'in araplara bırakılan kesimini topraklarına katmak krala öyle tehlikeli bir amaç gibi görünüyordu ki, ancak kralın amacını gerçekleştirmekle görevli olanlar —Sir John Glubb ve Arap Lejyonu'nda görevli İngiliz subayları— bunu bilebilirlerdi.

— Çok üzgünüm, dedi Abdullah konuklarına. Gelecek günlerde dökülecek kana ve yakılıp yıkılacak yerlere

şimdiden yanıyorum. Evet, yeniden karşılaşmayı ve ilişkilerimizin kopmamasını dileyelim.

Araplarla yahudiler arasındaki çatışmayı önleyebilecek görüşme sona ermişti. Bu yolculuğa başlamadan önce Golda Meir Ezra Danin'e, bir tek yahudi savaşçısının hayatını kurtarmak için «cehenneme kadar yürüyeceğini» açıklamıştı. O gece bir tek hayatı bile kurtaramadığının acı bir şekilde bilincine vararak, yerinden kalktı.

Kapının eşiğinde Ezra Danin krala döndü. Yıllardan beri tanışırlardı.

— Haşmetmeap, dedi, camide namaz kılmaya gittiğinizde ve eteklerinizi öpmesi için halkınızın yanınıza yaklaşmasına izin verdiğinizde dikkatli olun. Bir gün, biri sizi öldürmeye kalkışabilir.

— Dostum, diye cevap verdi kral, ben özgür bir adamım ve bir bedevîyim. Babalarımızın geleneklerinden vazgeçip muhafızlarımın tutsağı olamam. Kaderimiz Allah'ın elleri arasındadır.

El sıkıştılar. Golda Meir'e bu arap kralından kalan son görüntü, merdivenlerin başında «hafif hafif, hüzünle bir veda işareti yapan» beyaz entarili ufak tefek adam oldu.

30

TEK OY FARKLA

Bir akordeonun hüzünlü notaları Kfar Etzion gecesinde dalgalanıyordu. Özlemle dolu, bir kışkırtıcı olan Viyana'lı şair Zvi Ben Joseph çevresine toplanan bir grup genç yahudiye son eserini söylüyordu. Haganah'da görevli delikanlılarla genç kızlar bir ağızdan «Eğer ölürsem, dost, tüfeğimi kap ve öcümü al» diye tekrarlıyorlardı. Bu nakarat, 11 mayıs gecesi talihsiz tepelerini son kez kaplayacak insan selini gözleyen beş yüz kırk sekiz kişinin ruh halini herşeyden iyi yansıtıyordu.

Altı hafta önce, konvoyun Nebi Daniel'de pusuya düşürülmesinden beri olaylar hızlanmıştı. 12 nisan günü, topluluk bir yanıyla varlığını doğrulayan görevi almıştı: El - Halil ve Kudüs arasındaki arap trafiğini baltalamak. Sonra 30 nisanda, Katamon savaşçılarını rahatlatmak amacıyla verilen kaderlerini mühürleyecek emir ellerine ulaşmıştı. Güneyden Kudüs'ü koruyan kalenin muhafızları, El - Halil'den arap takviyelerinin gelmesini engellemek amacıyla yolu keseceklerdi.

Nazi toplama kamplarında geçirdiği yıllar sonucu yüzü çöken, Kfar Etzion komutanı Moşe Silberschmidt, **«Netsah Yeruşalayim»** (Kudüs'ün ebediyen yaşaması için) olan parolalarını hatırlatarak adamlarına bir söylev vermişti. Barikatlar dikerek, telefon tellerini keserek, pusular kurarak, köprüleri uçurarak görevlerini o kadar iyi başarmışlardı ki, araplar bu açık meydan okumayı görmezlikten gelemezlerdi. 4 mayıs sabahı güneş doğarken, kaçınılmaz olan gerçekleşti. O gün, Filistin'de ilk kez, yahudi savaşçılar David Ben Gurion'un çok uzun süre önce dü-

şünebildiği şekliyle savaşı keşfettiler: Üniformalı, bir zırhlı araç perdesi ardından saldırıya geçen düzenli birliklerin savaşını.

İngilizlerin gidişinden önce bu stratejik mevziyi yok etmeye kararlı olan Arap Lejyonu, saldırıya geçiyordu. İki dizi savaş arabası, çiftliğin ileri karakolu olan, Kudüs yolu kıyısında terkedilmiş bir Ortodoks Rum manastırına çok yakından ateş açtı. Sonra, yüzlerce köylünün takviyesiyle güçlenen bedevî piyadeleri harekete geçti. Zırhlı araçları durduramayan manastırın savunucuları, saldırganların beş yüz metre yaklaştıkları merkeze çekilmek zorunda kalmışlardı. Aceleyle karalanan bir mesaj o gün kurtulmalarını sağladı. Yeniden El - Halil yolunu açmaktan başka şey düşünmeyen ve önemli bir savaşa girmek istemeyen Glubb Paşa, saldırıyı yöneten subaya geri çekilip güçlerini çarpışmanın başladığı andaki noktaya çekmesini emrediyordu. Kazanılmış saydığı bir zaferden yoksun kalan birliklerin komutanı Abdullah Tell, köylülere yemin etti:

— Geri döneceğiz!

Ertesi gün, çiftliğin çiçek dolu meyva ağaçlarının altına kazılmış mezar başında, Moşe Silberschmidt Kfar Etzion'un verdiği on iki yeni kurbana övgü dolu bir ağıt okudu.

— Hayatımızın değeri ne? diye sordu askerlerine. Görevimize oranla bir hiç. Unutmayın: Burada savunduğumuz Kudüs'ün duvarlarıdır.

O gece, çiftçilerden biri günlüğüne şunları yazdı: «Zamana karşı bir yarışa girmiş gibiyiz.» Gerçekten de, son günler, son geceler, Kfar Etzion'lular köstebekler gibi yeni siperler kazmış ve bu yeni yıkıcı tehlikeye —toplara— karşı mevzilerini güçlendirmişlerdi.

Kıraç tepeleri meyva ağaçlarıyla kaplamadan rahat yüzü görmeyeceklerine yemin eden bu adamlarla kadınlar, şimdi şeflerinin vadettiği gibi yeni bir «Masada Efsanesi» yaşayacaklardı. Son yahudi Zelot'larının, ortak bir intiharla hayatlarına son vermeden önce Romalılara direndikleri o tarihî sığınakta olup bitenlerin tekrarını. «Hiç değilse, diyordu içlerinden biri son mektubunda,

Avrupa gettolarındaki gençlerin yapamadıklarını yapabilecek durumda olmakla, elde silâh düşmana karşı ayaklanabilmekle kıvanç duyabiliriz.»

Oysa, 11 mayıs akşamı Zvi Ben Joseph'in Neveh Ovadia'da çalan akordeonu sustuğunda, yeniden her yanda kahkahalar çınladı. Birkaç saat süreyle, bir nöbet süresi ve kısa bir uyku arasında, Kfar Etzion'un genç savunucuları unutmanın yolunu bulmuşlardı.

Bu rahatlık kısa sürecekti. Hastaneye bıraktığı genç hemşireden ayrılırken, Jacob Edelstein iç güdüsüyle bir takım şeyler hissetti. Doğduğu ülke Polonya'nın ormanlarında, partizanlarla birlikte Alman askerlerine karşı savaşmıştı ve Kfar Etzion'un üzerine çöken tehlikeyi içgüdüsüyle hissediyordu.

— Dinle, dedi Edelstein sevgilisine, geri dönmek üzere olduklarından eminim. Korkarım bir daha görüşemeyeceğiz.

Haklıydı. Arap Lejyonu geri dönüyordu. İngiliz generalin haberi olmadan, bir sürü asker savaş arabalarıyla zırhlı araçlara biniyordu. El - Halil'de ve çevredeki köylerde, başıbozuklar da yola dökülmüştü. Hepsi Kfar Etzion'a doğru gidiyordu.

Saldırı, 12 mayıs perşembe sabahı saat dörtte başladı. İlk mermilerin patlamasıyla yatağından fırlayan Jacob Edelstein, pijamasının üstüne üniformayı geçirdi ve görevinin başına koştu. Sipere atlarken, tepeleri kaplayan sisin arasından tanyerinin ilk kurşunî ışıklarını gördü. Yanılmamıştı. Son Kfar Etzion savaşı başlıyordu.

Arap Lejyonu komutanı Abdullah Tell, verdiği yemine sadıktı. Kfar Etzion'u «yahudiler mevzilerini iyice takviye etmeden her ne pahasına olursa olsun söküp atılması gerekli kama» gibi gören Tell, saldırıya geçişini Glubb Paşa karşısında doğrulamak için bir hileye başvurmuştu: Astlarından birine, Yüzbaşı Hikmet Muhayir'e, radyoyla Lejyon başkomutanına konvoylarından birinin yahudilerin tuzağına düştüğünü bildirme görevi vermiş-

ti. Saldırısının Kfar Etzion'da bulunanların tümünün yok edilmesiyle sonuçlanacağından emin olmak için, ayrıca Muhayir'e, şiddetli yahudi karşı - saldırılarının güçlerini tehlikeye soktuğunu bahane ederek bütün gün takviye istemesini emretmişti.

Muhayir bir piyade bölüğü, bir dizi savaş arabası ve yüzlerce başıbozukla ileri atıldı. Saldırısı iki yol izliyordu. Bir takım «Muhtarın Eyeri» diye adlandırılan tepeyi eline geçirmek ve ana kibbutz binalarının güneyinde bulunan ada çamı ve selvi kümesine kadar kendine yol açmak zorundaydı. Güçlerin büyük bölümü 4 mayıs saldırısında izlenen taktiğe uygun olarak hareket edeceklerdi. Yoğun bir topçu ateşinden sonra, lejyon askerleri Rus manastırını alacak ve oradan Kfar Etzion'un merkezine yüklenebileceklerdi. Sonra, savaş arabalarıyla başıbozukların bir bölümü, kuzeyde tepesine dikili koca bir meşe ağacından ötürü «Yalnız Ağaç» diye adlandırılan tümseğe doğru ilerleyeceklerdi. Bu noktaya varıldığında, Kfar Etzion'un ana kibbutzu birkaç yüz metre kuzeyde ve doğuda bulunan çevresindeki üç uydudan, Massuot, Revadim ve Ein Tsurim'den kopacaktı. O zaman Muhayir, öteki yerleşme merkezlerini teker teker yok etmeden önce ana kibbutza savaş arabalarıyla yüklenecekti.

Manastıra karşı girişilen saldırı kısa ve öldürücü oldu. Mevzileri top ateşiyle yok olan, siperleri hallaç pamuğu gibi atılan, barınakları göçen binanın savunucuları, arkalarında bir sürü yaralı bırakarak çekilmek zorunda kaldılar. Top mermileri ve bir ağır makinelinin yaylım ateşiyle hırpalanan savaşçılar, bir mermi çukurundan ötekine atlayarak kibbutza doğru kaçtılar. Şarkılarıyla Neveh Ovadia'daki son geceye can veren şair Zvi Ben Joseph ölümcül bir yara aldı. Şarkısının nakaratının bir gerçek olduğunu görebilecek kadar yaşadı: Bir arkadaşı makinelisini kapıp ilerleyen arapların üzerine ateşe devam etti. Birkaç dakika sonra, başka bir kurşun Moşe Silberschmidt'in Masada efsanesini yenileme yolundaki büyük isteğine son verdi. Hitler'in toplama kamplarında geçirdiği dört yıla rağmen hayatta kalan Moşe, şair dostunun birkaç metre ötesinde can verdi.

Manastır ele geçince, Muhayir ve emrindeki araplar «Yalnız Ağaç» yolunu kesen başka bir destek noktasına doğru atıldılar. Bir tümsek üzerindeki bu mevzi, ellerinde bir Spandau makinelisi ve topluluğun tek havan topu bulunan on sekiz yahudi tarafından tutuluyordu. Bir saatin sonunda, mili kırılan savunmacılar da Kfar Etzion'a doğru çekilmek zorunda kaldılar.

Yıkıcı bir top ateşiyle yollarını açan araplar, ardından kendilerini Kfar Etzion'un tek tanksavar silâhının —eski bir İngiliz bazukası— beklediği «Yalnız Ağaç» a doğru saldırdılar. Bazukayla atılan on kadar mermi ilerleyen savaş arabaları karşısında hiç etkili olmadı ve yahudiler değerli silâhlarını da yanlarına alarak çekildiler. Araplar, beyaz taşlarla kaplı ve telefon santralının bulunduğu küçük bir tepeyi aştılar. Santral görevlileri bütün cephanelerini tükettikten sonra, araçlarını baltayla parçalayıp geri çekildiler. Kısa süre sonra karadan her türlü bağlantı kopacaktı ama dört kibbutz arasındaki telefon bağlantısı şimdiden kesilmişti.

Ağır kayıplara rağmen, Yüzbaşı Muhayir, plânının ilk hedefine ulaşmıştı. Saat on buçukta Kfar Etzion'u dört adacığa ayırmıştı. Bunları teker teker yok etmekten başka yapacak şeyi kalmıyordu.

Hayatının önemli kararlarından pek çoğunu aldığı Tel - Aviv'deki evinin küçük çalışma odasında, David Ben Gurion şimdiye kadar katıldığı toplantıların en önemlisine gitmeye hazırlanıyordu. Birkaç saat sonra, Ulusal On üçler Kurulu —Yahudi Ajansı'nın yerini alması ve geçici bir hükûmet meydana getirmesi için kurduğu örgüt— yahudi devletini ilân edecek ya da kurulmasını erteleyecekti. Birleşik Amerika Dışişleri Bakanı Marshall'ın sert ihtarı ve Filistin sınırlarındaki arap ordularının tehlikeli varlığı kurul üyeleri üzerinde öyle bir etki yapmıştı ki, oylama sonucu önceden kestirilemiyordu. Ben Gurion, oyunu kendisine vereceğinden emin bulunduğu aşırı

tutucu bir yaşlı hahamı getirtmek için Kudüs'e küçük bir uçak yollamaktan çekinmemişti.

Ben Gurion seçimini çok önceden yapmıştı. Siyonist hareketin yönetimi konusunda sık sık çekiştiği yaşlı bilginle aynı görüşteydi. Yahudi devletini ya şimdi ilân etmek gerekiyordu, ya da hiç bir zaman. Yahudi ulusu bu kesin günü ertelerse, duraklaması ona çok zarar verebilir ve uğrunda nicedir çarpıştığı bir özerklikten ebediyen yoksun bırakabilirdi. Çünkü Birleşik Amerika, yahudileri devletlerini kurmayı ertelemeye ve ateş - kes'i kabul etmeye çağırırken, bu erteleme süresinin Filistin sorununun yeniden incelenmesiyle geçeceğini ima etmişlerdi. Her yeni tasarı, kaçınılmaz olarak yahudileri araplara karşı bir takım tavizler vermek zorunda bırakacak, böylece de siyonist hareketin üç yıldan beri topladığı ürünler azalacaktı. Devletlerini kurduklarını hemen ilân etmekten ve Filistin'de geri dönülmesi imkânsız bir durum yaratmaktan vazgeçerlerse, yahudiler kısa süre sonra hayallerini Birleşmiş Milletler tarafından Filistin sorununun başka şekilde çözümüyle değiştirmek zorunda bırakılabilirlerdi.

Üstelik, Marshall'a duyduğu saygıya rağmen, Ben Gurion devletin ilânını erteleyerek arap saldırısının önleneceğine inanmıyordu. Ancak ulusal bir özerkliğin sağladıkları, yahudilere savunmalarını örgütleyip bir arada yaşamalarını güvenlik altına alma imkânı verebilirdi. Araplar gibi, açıkça silâh satın alıp kendi deniz filolarıyla bunu Filistin'e taşıyabilirlerdi. Ancak bir devlet, halkına gelecek sınavlarda inancını ayakta tutacak bir ulusal kimlik verebilirdi.

Ulusal Kurul'daki rakipleri, ateş - kes'te her şeyden önce bir zaman kazanma fırsatı görüyorlardı. Aşırı bir aceleciliğin arapları bir genel saldırıya itmesinden ve yahudi ulusunun yıllardır uğrunda çarpıştığı devletin kuruluşunu kesinlikle tehlikeye atmasından çekiniyorlardı. Nazi fırınlarında kendilerinden altı milyon kişi yok olmuştu: onların, yahudi ulusunun şeflerinin başka bir kıyım tehlikesini göze almaya ve içinde ulusal yahudi canlanışının işlenebileceği tek potanın mahvolmasını görmeye hakları var mıydı? Ayrıca, arap ordularını da için için

yıyen bazı iç bölünmelerin, kendi ordularını da kemirdiğini birbirlerinden gizlemiyorlardı.

Bu sorun Haganah'ın yapısından ileri geliyordu. Devletin ilân edildiği ve ardından bir çatışma çıktığı varsayımı kabul edilirse, Haganah'ın gerçek bir ordu olması gerekiyordu. Ben Gurion'un askerlerine örnek diye gösterdiği ordu da Filistin'den ayrılmaya hazırlanan İngiliz ordusuydu. Ona göre, yeraltı çalışmalarıyla oluşan çoğu Haganah şefleri «gerçek bir devletle gerçek bir savaşın ne olduğunu» her zaman kavrayamamışlardı. Bir takım büyük çiftlikleri korumaya alışmışlardı, oysa vermeleri gereken gerçek bir savaştı.

— Savaş halinde bir Tel - Aviv'liyi alıp Beersheba önüne koyarsanız, hayatını Beersheba için değil devlet için vermeye hazır olmalıdır, sözlerini tekrarlamaktan çok hoşlanırdı.

Haganah'ı bu yeni biçime hazırlamak için, Ben Gurion içgüsüyle, İkinci Dünya Savaşı sırasında Filistin'de kalmış olanlara değil İngiliz ordusunda savaşanlara güvenme eğilimindeydi.

Bu tutum, yahudi güçlerinin kaymağını meydana getiren beş bin iki yüz savaşçının, Palmach'ın gücenmesine yol açmıştı. Subayları ve erleriyle bütün bu adamları özel bir dostluk birbirine bağlıyordu. Askerî disiplinin dış belirtilerini hiçe sayarak, savaş sırasında bir çeşit ateşlilikle eylemde gösterdikleri büyük esnekliğin birleşmesi sonucu kendini ortaya koyan karşılıklı dayanışma ve güvenden alıyorlardı güçlerini. Bu dayanışmadan aldıkları büyük üstünlük duygusu onları başka birlikleri küçümsemeye, Haganah subayları tarafından verilen emirleri tartışmaya, hatta yerine getirmemeye itiyordu. Silâh ve cephane yönünden eksiklerini tamamlamak için, Haganah depolarına karşı gözüpek baskınlara kalkışmaktan çekinmiyorlardı. Filistin'de manda yönetimi devam ettiği sürece taktikleri son derece etkili görünmüştü. Ama yeni durumda, Ben Gurion bunun kendilerini bir felâkete sürüklemesinden korkuyordu. Ayrıca Palmach yöneticilerinin çoğu, kendi partisi Mapai'nin daha solunda bir sosyalist parti olan Mapam'ın başındaki siyasal rakiplerinin kib-

butzlarından geliyorlardı. Dolayısıyla da Ben Gurion, Mapam'ın bir gün solcu bir hükûmet darbesinin aracı olmasından korkuyordu. Palmach hep, teknik yönden Haganah genelkurmayına bağlı kalmış, ama ondan ayrı ve değişik komutanlar tarafından yönetilmişti. Böylesine özerk ve bu denli siyasileştirilmiş bir askerî güç, Ben Gurion'un gözünde yeni devletin kabul edemeyeceği bir tehlike meydana getiriyordu. Dolayısıyla da, Palmach'ı daha sıkı denetlemek için bir takım tedbirler almıştı. Önce Haganah yüksek komuta kurulu kademesindeki Palmach temsilcisi İsrael Galili'nin görevine son vermişti. Ama böyle bir tedbirin kopardığı gürültü Ben Gurion'un kararından vazgeçmeye ve Galili'yi yeniden görevi başına getirmeye zorlamıştı. Ancak olay, Palmach'ın ayrı bir güç olarak günlerinin sayılı olduğunu gösteriyordu.

Kâğıt üzerinde, yahudilerin durumu göründüğü kadar umutsuz değildi. Haganah, askerî eğitim görmüş altmış bin kişiye dayanabilirdi. Bu yurttaş - asker'lerin üçte biri tecrübelerini, İkinci Dünya Savaşı sırasında Yahudi Tugayı saflarında ya da başka bir orduda edinmişlerdi. Çoğu askerlik çağında bulunan yirmi sekiz bin mülteci, İngilizlerin Kıbrıs'taki kamplarında bekliyordu. Manda yönetimi sona erer ermez gemiler bunları Filistin'e taşıyacaktı. Bir çokları da, Avrupa'dan gelen vapurlara tıklım tıklım dolmuş yoldaydılar.

Ama 12 mayıs günü, yahudi ordusunun savaşçı birlikleri yirmi bin askeri bile bulmuyordu. Bunlar altı Haganah ve iki Palmach tugayından meydana geliyordu. İçlerinden ikisi kuzeyde Galilée'yi ve Hayfa'nın kuzeyindeki kıyı şeridini korumak üzere mevzilenmişti; ikisi Tel - Aviv'in güneyindeki giriş yollarını koruyordu; ikisi Negev'de bekliyordu; biri Kudüs'ü savunuyor, sonuncusu da Bab el Ued geçidinde savaşıyordu. Bu güçler çok geniş bir alana yayılmıştı, çoğu kere de toprak üstünlüğü araplardaydı. Denizden on beş kilometre kadar uzaklıktaki Tulkarem'den hafif bir çıkış yapıp ülkeyi ikiye bölebilirlerdi. Lydda ve Ramleh'de, Tel - Aviv kapılarındaydılar. Negev Mısır tankları önünde ardına kadar açık gibiydi.

Özellikle de Kudüs, yapayalnız kalmıştı. Yol açmak için girişilen yeni bir çaba daha başarısızlığa uğramıştı.

Yine de, Haganah'ın gerçek dramı olan silâh sorunu yanında bu sorunlar çok önemsiz kalırdı. Askerî eğitim görmüş altmış bin yahudiden sadece yirmi bini askerse, bunun nedeni yalnız silâhsızlıktı. Temel silâhları meydana getiren on bin tüfeğe, kısa süre önce Ehud Avriel tarafından Çekoslovakya'dan satın alınan dört bin beş yüz tüfek ve Hayim Slavine'in atelyelerinde gizlice yapılan yedi bin makineli katılmıştı. Zayıflığına rağmen, bu hafif silâhlar ağır silâh sıkıntısı yanında bir hazine sayılırdı. Yahudi topları, aşağı yukarı tümüyle yerli atelyelerin yaptığı Davidka'lardan ve satın alınan ya da çalınan 81 lik birkaç havan topundan meydana geliyordu. Bütün ülkede bir tek savaş uçağı yoktu. Joseph Avidar'ın atelyeleri her türden altı yüz kadar aracı zırhla kaplamıştı. Ama bu zırhlar pusularda atılan kurşunlara karşı araçları gerçekten koruduysa bile, Glubb Paşa'nın savaş arabaları ya da Mısır tankları karşısında araçların hepsi birer yürüyen tabut olmaya mahkûmdu.

Ben Gurion'un çalışma masasındaki iki dosya da, inatla zafere inanmanın nedenleri ve belki de arkadaşlarını devletin kurulduğunu ilâna ikna edecek başlıca deliller bulunuyordu. Bu dosyalarda Ehud Avriel ve Yehuda Arazi tarafından yabancı ülkelerden satın alınan silâhların listesi vardı. Avrupa'da bekleyen ve yahudi devletinin resmen kurulmasıyla kanunî olarak Filistin yolunu tutma imkânı bulacak bu silâhlar, çatışmanın yönünü değiştirebilirdi. Ben Gurion'un pencerelerinin tam karşısında bir yerde, Filistin karasuları sınırında ilk silâh yükü bekliyordu. **Borea** adlı şilebin ambarlarında bir sahra topçusunun ilk parçaları, 65 milimetrelik beş dağ topu ve kırk sekiz bin top mermisi bulunuyordu. Ben Gurion, **Borea**'nın öncülüğünü yaptığı silâh yüklü filo gelene kadar arkadaşlarının son kararsızlıklarını da yok etmeye kalkışacaktı. Yahudi devletinin kurulup kurulmamasının bağlı olduğu belgeleri aldı ve Tel - Aviv'deki Ulusal Ya-

hudi Fonu merkezinde yapılacak toplantıya gitmek üzere yola çıktı.

☆

— Çember gitgide daralıyor. Acele hava kuvvetlerinin işe karışmasını isteyelim.

Kfar Etzion merkez kibbutzunda, genç Polonyalı telefon memuresi Elisa Feuchtwanger yeni bir yardım çağrısında bulunuyordu. Çevresindeki adamlar son ve kesin saldırıyı bekliyorlardı. Arap Lejyonu'nun savaş arabalarından atılan mermiler kibbutz binalarından çoğunu yıkmıştı. Neveh Ovadia'nın damı da yarı yarıya çökmüştü. Yemekhane, mutfak, kitaplık, revir ve koğuşlar yıkıntı halindeydi.

Yalnız, Alman benediktinlerinden satın alınan sağlam taş binadaki genel karargâh ayaktaydı. Büyük salon yaralılarla, yorgunluktan aptallaşmış erkekler ve kadınlarla dolmuştu. Patlamaların gümbürtüsü, yanan barakaların çıkardığı acı duman, gergin yüzler, cephane ya da yardım isteyen bitip tükenmek bilmez çağrılar odada bir isteri ve bozgun havası yaratıyordu. Moşe Silberschmidt'in yerini olan siyah saçlı, genç sabra (*) Abras Tamir yaralı olarak yattığı sedyenin üzerinden emir yağdırıyordu.

Öğleyi biraz geçe, Elisa radyoyla yeni bir S.O.S. yolladı.

— Durumumuz çok kötü. Görünürse hâlâ bir tek uçak yok. Kızılhaç'ı uyarın ve yardım gönderin!.

Ateş hattının öteki yanında, Yüzbaşı Muhayir de bir mesaj yolladı. Tell'le anlaştıkları gibi, radyoyla durumun dramatik bir görünümünü çizdi ve o da takviye istedi. Fazladan iki takım yollandı hemen kendisine.

Akşama doğru, bombardıman artan bir şiddetle yeniden başladı. Ardından yeni bir saldırı geldi. Kibbutzdan önceki son mevzi «Taşlık Tepe» den, bazuka haline getirilen 54 lük bir havan topuyla iki hafif makineli zırhlı saldırganlara bir baraj ateşi yöneltti.

(*) Sabra, Filistin yerlisi yahudilere verilen addır,

— Savaşçıların, silâhların ve cephanenin durumu umutsuz. Bu gece yardımımıza gelin. Yaralılarla uğraşamaz olduk, diyordu hava kararırken çekilen yeni bir S.O.S.

Alacakaranlık çöktüğünde, hortlağı andıran birkaç sersemlemiş kişi komuta merkezine vardı. Bunlar, kibbutzun başlıca savunma hattını koruyan son mevzilerden hayatta kalanlardı. Hâlâ pijamasının üstüne çektiği üniformasıyla, Jacob Edelstein, makinelisinden başka ellerinde ölen bir arkadaşının dipçiği parçalanmış tüfeğini sıkıyordu. Arkadaşının anısına son bir yaylım ateş açmak için bu tüfeği kullanmaya kararlıydı. Savunmacıları seyreden yaralı bir çiftçi, yanındakine mırıldandı:

— Onların gözlerine bak, umutsuzluklarını gizlemek için kendilerine gereken cesareti bu gözlerde göreceksin.

Bütün mevzilerin araplar tarafından ele geçirilip yıkılmasına rağmen, Kfar Etzion kibbutzu 12 mart akşamı yaşamaya devam edecekti. Gecenin ilk gölgeleri tepeleri rahatlatıcı bir gevşeklikle kaplarken, savaş birden kesildi. «Taşlık Tepe» de savaşanların yiğitliği, Arap Lejyonunun savaş arabalarının saldırısını durdurmayı başarmıştı. Lâstikleri patlayan arabaların çoğu geri dönmek zorunda kalmıştı. Zırhlı araçlarını çok geniş bir cepheye yaymakla, Yüzbaşı Muhayir, istemeden düşmanlarına bir soluk alma fırsatı vermişti.

David Ben Gurion, Ulusal Yahudi Fonu salonuna girdi ve kendisinden önce gelen dokuz kişiyi dikkatle süzdü. Şartların bu toplantıya katılmalarını engellediği üç arkadaşları dışında, siyonist hareketin en yüksek organının —Ulusal Kurul— on üyesi, kısa bir süre sonra verecekleri oylarla yahudi ulusunun devlet kurması gerekip gerekmediğini kararlaştıracaklardı. İçlerinden üçü saygıdeğer hahamlardı; kuşaktan kuşağa mistik bağlarını koruyarak bu toprağa bağlılığını gösteren bir ulusun dinî bilincini temsil ediyorlardı. Golda Meir, Eliezer Kaplan ve Moşe Sharett gibi ötekiler, yeni örgütün yerini aldığı

Yahudi Ajansı yürütme kurulunda yıllardan beri çok önemli bir rol oynamışlardı. Geri kalanlar, ülkenin başlıca siyasî ve toplumsal akımlarının temsilcileriydi.

Ben Gurion'un yüzlerin çoğunda okuyabildiği kararsızlık, hatta korku, hazırlanan oylamanın sonucu hakkında kötü bir haberciydi. Birleşik Amerika Dışişleri Bakanı Marshall'la yaptığı son görüşmenin ayrıntılarını açıklamakla, Moşe Sharett kendi partisi Mapai temsilcilerinden üçte birini sarsmıştı. Golda Meir'in Kral Abdullah'ı ziyareti hakkında verdiği rapor kuşkuları daha da arttırmıştı.

Genel istek üzerine, önce Yigael Yadin toplantıda hazır bulunanlara askerî yönden görüşlerini açıklayacaktı. Eğer yahudiler General Marshall tarafından teklif edilen ateş - kes'ten ülkeye silâh sokmak ve askerî hazırlıklarını tamamlamak yönünden faydalanabilirlerse, o zaman bu ateş - kes'i kabul etmek gerektiğini söyledi. Tersine, ateş - kes teklifi geri çevrilir ve hemen ardından savaş patlarsa, Haganah çok ağır bir darbe yerdi. Genelkurmay, casusları sayesinde Suriye'lilerin plânlarını aşağı yukarı biliyordu, ama Irak'lıların, Mısır'lıların ve Arap Lejyonu'nun plânları bir sırdı onlar için. En iyi haliyle, diye açıkladı dinleyicilere, zafer kazanma olanağı yüzde ellidir.

Ben Gurion, Yadin'in sözlerini izleyen umutsuz iç çekişleri işitince yüzünü buruşturdu. Hemen işe karışmaya ve toplantıyı bizzat sürdürmeye karar verdi. Tehlikeleri küçültmeye hiç çalışmadı ve önce «ülkenin morali» hakkında beslediği kuşkuların üstünde durdu. Şimdiye kadar ülkenin talihi büyük olmuştu. Düşman, şehirleri ele geçirmek için giriştiği bütün saldırılarda başarısızlığa uğramıştı. Kuşkusuz, bundan üzüntü duymamak gerekirdi ama şimdi ağır kayıplarla ya da bazı toprakların terkedilmesi durumuyla karşılaşılırsa, halkın cesaretine kötü bir darbe inmesinden korkuyordu. Herşey de, yakın gelecekte başlayacak olan çatışmanın hem can hem de toprak kaybına yol açacağını ortaya koyuyordu. Getirdiği iki dosyayı açmak için sustu ve Marshall'ın Shaltiel'i uyardı-

ğı sıra bilmediği şeyi ortaya koydu. Ülke, durumu değiştirebilecek silahları satın almıştı.

Ağır ağır, etkiyi arttırmak için her sayı üzerinde durarak, dosyalardaki raporları okumaya koyuldu. Avriel yirmi beş bin tüfek, beş bin makineli, elli sekiz milyon mermi, yüz yetmiş beş kısa namlulu top ve otuz savaş uçağı; Arazi de kendi yönünden, on tank, otuz beş uçaksavar topu, 120 milimetrelik on iki havan topu, beş bin tüfek, iki yüz ağır makineli, çeşitli boyutlarda doksan yedi bin top mermisi ve dokuz milyon kurşun edinmeyi başarmıştı.

Ben Gurion'un umduğu gibi, bu sayılar hazır bulunanları gevşetti. Hatta bazı yüzlerde yeniden bir güven doğduğunu bile gördü. Eğer bu silâhlar Filistin'de olsaydı, diye devam etti, durum çok daha az ürkütücü olurdu. Ama Filistin'de değildi ve bunları getirtmek için gereken zaman, yalnız savaşın sonucu için değil, süresi ve ölümüne yol açacağı insan sayısı yönünden de önemli olacaktı. Arap ordularının saldırısı, muhtemelen önemli stokların Filistin'e varmasından önce başlayacaktı; bu durumda ağır kayıplar verileceğini beklemek gerekiyordu. Ama yakın gelecekteki bu takviye haberi, Ben Gurion'un kendi askerî uzmanlarına meydan okumasını sağlıyordu.

— Zaferi kazanacağımıza inanma cesaretini gösteriyorum, diye bağırdı. Kazanacağız!.

Şeflerinin etkisiyle değişiveren yahudi ulusu liderleri susuyorlardı. Ben Gurion oylama istedi. Sorun, Marshall'ın bir ateş - kes ve yahudi devletini kurmanın ertelenmesi yolundaki çağrısının kabul edilip edilmiyeceğiydi. Ateş - kes'in karşısında olacak bir oylama sonucu, yahudi devletinin ilânı anlamına gelecekti.

Ben Gurion'un son konuşmasındaki güçlülüğe rağmen, yahudi ulusu, az kaldı bu devlete kavuşamıyordu. Ateş - kes'ten yana olanların oylarını belirtmelerini istediğinde, David Ben Gurion dört elin havaya kalktığını gördü. Bir yahudi devleti kurma kararı tek oy farkla sağlandı.

Kurul bunun üzerine, yahudi devletini ilân etmenin şartlarını inceledi. Biri bağımsızlık bildirisinin yeni devle-

tin sınır çizgisini de belirtmesi, bu çizginin Birleşmş Mlletler'de alınan paylaştırma kararında gösterilen sınır olması gerektiği görüşünü öne sürdü.

Ben Gurion bu teklifi reddetti. Amerikalılar, dedi, bağımsızlık bildirilerinde devletlerinin sınırlarını belirtmemişlerdi. Özellikle Kudüs'ü ilgilendirenlerle birlikte paylaştırma plânının pek çok şartına itirazları olmasına rağmen, yahudilerin paylaştırma kararını kabul etmeye karar verdiklerini hatırlattı. Araplar aynı şeyi yapmamışlar ve tutumları, paylaştırma plânıyla ilgili her türlü haktan onları yoksun bırakmıştı. Sınırlar, gelecek çatışma sonucu ortaya çıkacak sınırlar olmalıydı.

— Devletimize yaşayabileceği sınırlar kazandırma fırsatını elimizde tutuyoruz, diye bağırdı. İlân edeceğimiz devlet Birleşmiş Milletler'in bir kararından değil, bir fiilî durumdan doğuyor.

Sonra kurul yeni devlete bir ad koymaya karar verdi. «Sion» ve «İsrail» adları ortaya atıldı. Bir oylama bunu da sonuçlandırdı. Yahudî devletinin adı «İsrail» olacak ve resmen «İsrail Devleti» diye anılacaktı.

Son bir karar kalıyordu geriye. Yahudi ulusunun iki bin yıla yakın bir süre beklediği haberi tam olarak saat kaçta açıklıyacaklardı? Aslında yeni devletin 14 mayıs cuma günü gece yarısı doğması gerekiyordu. Ama bu tarih ve bu saat kutsal günün tam ortasına raslıyordu. Kurulun sofu üyelerinden hiçbiri bu saatte ne arabaya binebilir, ne de bir belgeye imza atabilirdi. İsrail Devletinin kuruluş bildirisine bile. İçlerinden biri, dininin kurallarına kesinlikle uyan her yahudinin yanında taşıdığı küçük takvimi cebinden çıkardı.

Takvimi inceledikten sonra, güneşin batışında sona erebilmesi için, yeni yahudi devletinin doğuşunu kutlayan törenin 14 mayıs 1948 günü tam saat on altıda başlaması gerektiğini bildirdi. İbranî takvimine göre, 5078 yıl İyar ayının beşinci günü (*).

(*) Yahudiler takvimlerini, geleneğe göre Milâttan 3760 yıl önce saptanan Yaradılış gününden başlatırlar.

Kfar Etzion'un sessiz tepeleri üzerinde savunucular, uçakların yardımlarına gelebileceği gibi delice bir umutla yıldız dolu gökyüzünü inceliyorlardı. Ama Haganah'ın o gece havalandırabildiği birkaç küçük uçağın bütün topluluğu kurtarmasına imkân yoktu. Kibbutzlarda yaşayanlara paraşütle indirmek istedikleri cephane ve ilâçlar savunma hatlarının ötesine düştü.

Karanlıktan yararlanan bir istihkâm müfrezesi, kibbutzun giriş yollarına elde kalan bütün mayınları döşemek için arap mevzilerine kadar süründü. Yattığı sedyeden hâlâ savunmayı yöneten Abras Tamir, otuz beş yaralıyı başka bir kibbutza yollamaya karar verdi. Gönüllüler yürüyemeyecek halde olanları taşıdılar. Kızılordu'nun eski cerrahlarından Dr. Aaron Windsberg yönetimindeki acınacak yaralı kafilesi, bir keçi yolunun taşlarıyla çalılıkları arasına daldı. El yordamıyla, ölüm halinde olanların iniltileri ve yakınmaları dışında gürültü çıkarmadan, kendilerine yeni bir sığınak buldular.

Gece yarısına doğru, bir top mermisi ambarın tavanını ateşe verdi. Yangını söndürecek su yoktu. Gecenin karanlığında oynaşan alevler bazı çiftçilere, Tapınağın kutsal eşya bölümünün yanışını hatırlattı. Polonya'lı Eliezer Sternberg **birkaç korkunç saniye süresince, daha yakın bir** trajediyi, Varşova gettosunun sonunu yeniden yaşadı.

Ara sıra bir izli mermi dizisi gecenin karanlığını çiziyordu. «Nefis bir ilkbahar gecesiydi», diyor o günü hatırlayan Jacob Edelstein. Karanlıktan yükselen tek ses ağustos böceklerinin hışırtısı ve çevreye yığılan arapların gırtlaktan gelen sesleriydi. Bitkin düşen pek çok kişi uyudu. Bazıları dua ediyorlardı. Her yanlarını kaplayan bu gecenin hiç bitmemesi için dua ediyorlardı.

Jericho yakınında bir kampta, bir sahra telefonunun hafiften çalan zili arap askerini uyandırdı. Emirberinin «Paşa!» diye bağırdığını işiten Binbaşı Abdullah Tell yatağından fırladı ve ahizeyi askerin elinden kaptı. Lejyon'da ve Abdullah Tell'in hayatında bir tek Paşa vardı.

Glubb'ın çağrısını bekliyordu. İngiliz, mızmız sesi ve bedevî arapçasıyla 6. Alay komutanına güçlerini toplamasını ve Kfar Etzion'a saldırmasını söylüyordu. Yüzbaşı Muhayir, diyordu Glubb, ağır güçlüklerle karşı karşıya.

Tell gülümsedi. Hile başarıya ulaşmıştı. Hareket etmeyi bekleyen askerlerine, yola çıkmaya hazırlanmalarını emretti. Sonra uğurunu, gümüş işlemeli incecik değneğini kaptı ve kafilenin başındaki komutan cipine yerleşti. Arap Lejyonu'nun Filistin'deki ilk «fethinde» hazır bulunmak için yanıp tutuşarak, hareket emrini verdi. Kudüs'ten geçerken farların ışığında, dört yıl önceki balayı yolculuğu sırasında keşfettiği surları seyretti. Acıyla, Lejyon'un kutsal hazineleri ve kuşattıkları şehrin halkını korumak için hiç bir plân hazırlamadığını düşündü.

Adamlarının başında, kuşatılan Kfar Etzion kibbutzuna saldıran bu otuz yaşındaki subay için hiç bir ihtiras aşırı sayılmazdı. Tell, eşine az raslanır bir biçimde, bu ülkenin eski arap uygarlığını yaşatıyordu. Hatlarının çok düzgün oluşu, siyah bıyığı, koyu renk gözleri, bembeyaz dişlerini ortaya koyan pırıl pırıl gülüşü ve çifte siyah iplikle zarif bir şekilde tutturulan kırmızı - beyaz kefiyesiyle, Hollywood'da çevrilen şark dramlarındaki bir fatihi andırıyordu. Aşağı yukarı hizmetinde çalıştığı ülkeyle yaşıttı. Annesi sık sık, halkının tarihindeki dönüm noktasını görebilmesi için onu doğar doğmaz pencereye götürdüğünü anlatırdı. Bu dönüm noktası da, Türk askerlerinin İrbid sokaklarından çekilip gidişiydi. Kendi kuşağının pek çok genci gibi, Tell, Filistin'de Türklerin yerini alan hâkim güç İngiliz'lere karşı nümayişlere katıldığı için, daha on sekiz yaşındayken cezaeviyle tanışmıştı. Yine de yedi yıl sonra, İngiliz üniformasını ve Lawrence'in çocukları tarafından kurulan ordunun kırmızı - beyaz kefiyesini giymeye karar vermişti. Ama ne Irak'ta başkaldıran Alman müttefiki araplarla savaş, ne çöllerin öteki ucunda giriştiği bir sürü polis harekâtı «mümkün olduğunca bir İngiliz subayına benzemek» ve adamları tarafından «Glubb Paşa'nın bedevîlerce sevildiği» gibi sevilmek tutkusu kadar enerji harcatmıyordu ona. 30 kasım 1947 gü-

nü, bir İngiliz subay kantinindeyken, radyoda Filistin'in paylaştırıldığı haberini işittiğinde Tell bu benzerliğin sınırlarını anlayabildi. Haber orada hazır bulunan İngiliz'lerin hiçbirini heyecanlandırmamış gibiydi. Yıllar sonra bile, kantinde böyle bir olayın sadece kendisi için önem taşıdığını keşfettiğinde geçirdiği büyük sarsıntıyı unutamayacaktı.

Genç subayın gelecekteki davranışına hiç bir şey, bu acılı uyanış kadar güvenle yön veremezdi. Arapların kendi kaderlerini kendi ellerine almaları gerektiğini anlamıştı. Tell'e göre de, bu soylu ihtiras ancak en parlak subaylarından biri olduğu, seçkin askerî birlikle gerçekleşebilirdi. Kfar Etzion'u almak için Glubb Paşa'yı zorlamakta diretmesi, bu kararlılığın bir belirtisiydi sadece. Büyük bir hırsla «paylaştırma kararının yarattığı haksızlığı» silmek istiyordu.

31

SON KUMAR

Yirmi sekiz yıl boyunca her sabah, Fuat Tannus adlı arabın çalışma günleri hep aynı şekilde başlamıştı: Bir fincan Türk kahvesi, gazeteye bir göz atma ve Kudüs tahlil lâboratuvarında çalışan meslekdaşlarıyla günün haberleri üzerine birkaç şaka. 13 mayıs perşembe sabahı, bu alışkanlıkları son olarak paylaşacak topu topu iki kişiydi meslektaşları. Üç adam yerlerine oturup bakıştılar. Artık yapacak, söyleyecek hiç bir şeyleri yoktu. Ama hayatını verdiği İngiliz yönetiminin sadık bir memuru olan Tannus, son saatine kadar görevi başında oturacaktı. Paydosa birkaç dakika kala, iyi hizmet belgesini almak için memleket hastanesi müdürünün odasına girdi.

— İşte, dedi İngiliz kâğıdı uzatarak.

Ne bir teşekkür, ne bir veda sözcüğü, hatta ne bir el sıkma. Britanya İmparatorluğuna, yirmi sekiz yıl boyunca bağlılıkla edilen hizmet böyle son buluyordu.

Fuat Tannus lâboratuvarı kapatmak için işinin başına döndü. Genellikle, kimyevî maddelerin ve ilâçların bulunduğu dolabı dikkatle kilitlerdi. Bu kez anahtarı kilide soktu ve orada bıraktı. «Ne önemi var, diye düşündü. Nasılsa burayı yahudiler ele geçirecek. İlâçları alacaklar. Binayı alacaklar. Bütün ülkeyi alacaklar.»

Birkaç yüz metre ötede, Yafa Bulvarının ucundaki belediye başkanlığı binasında, kısa bir tören Kudüs'teki İngiliz yönetimine son verdi. Şehrin İngiliz muhasebecisi, belediyenin banka hesabında kalan parasını arap ve yahudi toplulukları temsilcilerine paylaştırdı. Her birine birer çek verdi. Antoine Safiye adlı arap, eline verilen çek-

teki paranın tutarını okuyunca soluğunun kesildiğini hissetti. Yirmi yedi bin beşyüz İngiliz lirası, hayat boyu kazanabileceği paradan da fazlaydı. Birden omuzlarına çöken ezici sorumluluktan ürküp, bu serveti bildiği en güvenilir yer olan belediyenin kasasına koydu. Sonra kendini çok daha bayağı bir işe verdi. İki arkadaşının yardımıyla, çoğu çöp kamyonu olan yirmi yedi aracı Yafa kapısının ardına götürüp surların içine bıraktı.

Ama o sabah en büyük soğukkanlılığı gösteren belediye memuru, Safiye'nin kardeşi Emile'di. İngiliz geleneğinden edindiği kamu yararı duygusuyla harekete geçerek, hayatı boyunca üzerinde çalıştığı dosyaları güvenilir bir yere koymaya karar vermişti. Safiye, ne kadar küçük olursa olsun, hiç bir devletin, hiç bir eyaletin, hiç bir şehrin bu tür belgeler olmadan yaşayamayacağını biliyordu. Bir bakıma bu dosyalar, Kudüs'ün yeni arap belediyesine verebileceği en güzel işe başlama armağanıydı. Bütün vergi mükelleflerinin dosyalarıydı bunlar.

☆

Yüksek Komiserin sözcüsü Richard Stubbs, her günkü gibi o sabah da Kudüs'ün bütün gazetecilerini odasında topladı. 15 mayısta sivil İngiliz yönetiminin Kudüs'teki görevinin sona ereceğini, ama İngiliz ordusunun büyük bölümünün en az bir hafta daha şehirde kalacağını onlara bildirdi.

Bu büyük bir yalandı. Hareketini kaçınılmaz bir biçimde izleyecek olan savaşlara artçılarının da katılmak zorunda kalmaması için, bir an önce Kudüs'ten ayrılmak isteyen General Jones, şehrin boşaltılmasına gece yarısından sonra başlamaya karar vermişti. Her şey tasarladığı gibi olup biterse, ertesi sabah gazeteciler günlük basın toplantısı için Stubbs'ın boş çalışma odasına girdiklerinde Kudüs'te ne bir tek İngiliz askeri ne de bir tek subay kalmış olacaktı.

İngiliz kuvvetlerinin, şehri daha bir süre ellerinde tutmaya devam edeceklerine herkesi ikna edip Kudüs halkının içini rahatlatmak sözkonusuydu. Şehri yatıştırmak-

la da yetinilmiyordu. Hükûmet sekreteri Sir Henry Gurney, aynı gün Birleşmiş Milletler delegesi Pablo de Azcarate'ye «birkaç günden önce kesinlikle hiç bir şey olmayacağına» dair teminat vermişti. Böylece içi rahatlayan diplomat, İngilizler gitmeden önce Kudüs'e döneceğine emin, kısa bir Amman yolculuğuna çıktı.

✡

Haganah genel karargâhı olan Kırmızı Ev'in damından, heyecan içindeki iki adam, dürbünle Tel - Aviv limanına doğru suları yaran şiş karınlı küçük bir şilebin ilerleyişini izliyorlardı. David Ben Gurion'un arkadaşlarına vadettiği gibi, kısa süre sonra yahudi devletini kurtarmak amacıyla satın alınan silâhları getirecek filonun ilk gemisi **Borea**'ydı bu.

Ambarlarındaki beş top ve kırk sekiz bin mermi öylesine büyük bir sabırsızlıkla bekleniyordu ki, genelkurmay büyük bir tehlikeyi göze almıştı: Gemiyi manda yönetiminin sona erişinden kırk sekiz saat önce limana sokuyordu.

Birden, gözlemcilerden biri bir inilti koyverdi. Joseph Avidar, **Borea**'nın peşinden gelen bir İngiliz destroyerinin karaltısını farketmişti. Avidar az sonra patlak veren dramı radyoyla izleyebildi. İngiliz gümrük müfettişleri gemiye çıktılar ve yük manifestosunu görmek istediler. Ama manifestoda belirtilen tonlarla domates suyu, patates ve vazgeçilmez soğan meraklarını gideremedi. Ambarların iyice incelenebilmesi için **Borea**'nın kaptanına gemiyi Hayfa limanına çekmesini emrettiler.

Avidar radyoyla kaptana, gemiyi olduğu yerde hareketsiz bırakması için hayatî bir parçayı kırıp makineleri durdurmasını emretti. Ama İngiliz yetkililerin kararlılığını hiç bir şey engelleyemezdi. Manda yönetiminin ancak birkaç saatlik ömrü kaldığı halde, gümrükçüleri, son ana kadar yahudilerin silâh almasını önlemek amacıyla benimsenen kuralların uygulanmasını sağlama kararındaydılar. **Borea**'yı bağlayıp çekmek üzere gelen ikinci bir destroyer Avidar'ın dürbününde belirdi. Ardından Haga-

nah şefleri, umutsuzlukla, küçük şilep ve taşıdığı beş topun Filistin kıyıları boyunca ağır ağır Hayfa'ya doğru uzaklaştığını gördüler.

Devamlı gözetlemekten gözleri ağrıyan, yorgunluktan kolları ve bacakları uyuşan başka bir grup Haganah askeri, yakında mevzilerine karşı saldırıya geçecek silâhların geldiğini gördüler. Abdullah Tell'in zırhlı savaş arabalarının yavaş yavaş gelişi, Kfar Etzion merkez kibbutzunda sağ kalan yüz elli kişinin son umudunu da yok ediyordu.

Oysa Arap Lejyonu'na bağlı 6. Alay komutanı, durumu sandığından çok daha güç bulmuştu. Yüzbaşı Muhayir savaş arabalarını öyle geniş bir alana yaymıştı ki, bunlar etkililiklerinin büyük bir bölümünü yitirmişlerdi. Başıbozuklarla birleşen lejyon askerlerine de yağmalama hırsı hâkim olmuştu. Muhayir merkez kibbutzunu öyle sıkı sarmıştı ki, adamlarından bazıları ara sıra birbirlerine ateş ediyorlardı.

Tell hemen harekâtın yönetimini ele aldı. Piyadeleri başıbozuklardan ayırdı, ateş gücünü belirli bir noktaya yöneltmek için de savaş arabalarını «Yalnız Ağaç» çevresinde topladı. Bu yükseklikten, önceki gün «Taşlı Tepe» den gelen zırhlı araçların saldırısını durduran bir avuç adamı yok edebilirlerdi. Saat on bir buçukta saldırı işaretini verdi. Daha sonra kabul edeceği gibi, «yahudiler inanılmaz bir yüreklilikle döğüştüler. «Dalga dalga birbirini izleyen saldırganlara ancak çok yakından ateş edebilmek için, mevzilerinin dibine kadar gelmelerini bekliyorlardı. Tek ağır makinelilerini bir mevziden ötekine taşıyarak, sağda solda kefiyeli yığınları püskürtmek için cehennemî bir yarışa kalktılar. İki bin beş yüz yıl önce aynı tepeler üzerinde Asmon'lu savaşçılarla Suriye'li işgalcileri karşı karşıya getiren Kutsal Kitap'taki savaş gibi, bu da ölümüne bir mücadeleydi. Merkez kibbutzla bağlantıları kesilen ileri karakollarda sağ kalanlar, arkadaşlarının ölüleri arasında yiğitçe direniyorlardı. Yaralılar son kurşunlarıyla kendilerini vuruyorlardı.

Top mermileri altında ezilen «Taşlı Tepe» savunucuları, cephaneleri tükenene kadar direndiler. Sonra silâhlarını işe yaramaz hale getirip çekildiler. Kibbutzun girişini koruyan son kilit de kırılmıştı.

Nahum Ben Sira, ana kapıdan savaş arabalarının «Yalnız Ağaç» tan aşağı indiğini gördü. Muathausen'den kurtulan ve ailesinden sağ kalanlarla birlikte Kfar Etzion'a gelen genç adamın ellerinde kibbutzun tek bazukası, üstünde ilkel bir kalkan bulunan bir çeşit soba borusu vardı. Ne Ben Sira, ne de arkadaşı Abraham Gessner o güne kadar bunu kullanmışlardı. Parmağı silâhın tutamağına iyice yapışan Ben Sira, ilk savaş arabasının ilerleyişini izledi. Araçla arasında elli metre kaldığında tetiğe bastı. Hiç bir şey olmadı. İki adam silâhı diledikleri kadar sarssınlar, Kfar Etzion'un bazukası inatla susuyordu. Bunun üzerine Ben Sira, tam girişi kapayan barikatın önündeki mayın patlatıcısına doğru süründü. Savaş arabası barikata vardığında kolu indirdi. Ama bazuka gibi, mayın da patlamak istemedi bir türlü. Çevresine o kadar çok top mermisi düşmüştü ki, patlamasını sağlayacak tel kopmuştu.

Zırhlı araba barikatı yerle bir edip kibbutzun içine girdi. Orada, hedefi bulan iki Molotof kokteyli sonunda hızını kesti. Ben Sira'yla Gessner'in talihsizlikleri son bulmuştu. Ama kazandıkları zafer kısa süreliydi. Alevler içindeki aracı saran yoğun duman bulutunun ardından, peşlerinde naralar atan başıbozuklar yığınıyla homur homur öteki savaş arabaları geliyordu.

Elisa, komuta yerinden Kudüs'le radyo bağlantısı kurdu.

— Araplar kibbutzun içine girdiler. Elveda!

Bu sözcükleri okurken, Kfar Etzion'un boşaltılmasını ısrarla isteyen David Shaltiel gözlerine yaşların dolduğunu hissetti. Genç Polonyalı kız birkaç şey daha ekledi.

— Dört yanımız hep arap dolu, diyordu. Binlerce var. Tepeler insandan kararmış.

Birkaç dakika sonra, komutanlık binasının damında kanla lekeli bir çarşaf sallayarak göründü ve bunu radyo

antenine bağladı. Kibbutzun biraz daha aşağısındaki çeşitli noktalarda mevzilenenler bu acı bayrağı göremiyeceklerinden, haberciler onlara kadar sürünüp teslim olma kararını bildirdiler. Bunun üzerine silâhlar teker teker sustu ve yorgunluktan sersemleşen savunmacılar komutanlığa doğru çekildiler. Bazıları bu karar üzerine rahatlamış görünüyorlardı. Auschwitz'den kurtulan Zipora Rosenfeld adlı güzel Polonyalı kız gibileri ağlıyorlardı. Jacob Edelstein gibi bazıları da, sessiz bir umutsuzlukla silâhlarını sıkıyorlardı.

Sağ kalan elli kişi komutanlık binasının önündeki küçük alanda toplandılar. Yakın bir gelecekte, mesajları Filistin'de efsaneleşecek olan Elisa Feutchwanger de aralarındaydı. Jacob Edelstein, bakışıyla iki gün önce beraber olduğu hemşireyi aradı. Onu bir daha görememekten korkmuştu. Ve ölmüştü genç kız. İzak Ben Sira, Avrupa'nın ölüm kamplarından Kfar Etzion'a kadar getirdiği beş erkek ve kız kardeşini bulabilmek için yüzleri inceliyordu. İçlerinden sadece biri, Nahum, hâlâ hayattaydı. Zipora Rosenfeld, kibbutzdaki kadınlar geriye gönderildiğinde terketmek istemediği kocasının göğsüne iyice sokuldu. Birkaç hafta önce doğan ve Kudüs'te kendisini bekleyen oğlu Yosi'yi düşünüyordu.

İntikam isteyen «Deir Yasin» haykırışlarıyla, yüzlerce başıbozuk göründü. Yahudiler ellerini havaya kaldırdılar. Edelstein bir arabın yaklaştığını, fotoğraf makinesinin düğmesine basarak siyonistlerin Kfar Etzion tepelerine yerleşmelerinin tarihindeki en acı görüntüyü ölümsüzleştirdiğini gördü.

Birden bir makineli takırdadı. Edelstein çevresinde bir takım gövdelerin devrildiğini gördü. «Sonumuz geldi, diye düşündü bir an, ama benim ölümüm yahudi ulusunun kaderinin bir parçası.» Bir arkadaşının göğsüne saplanan süngünün uyandırdığı dehşet onu şaşkınlıktan sıyırdı. Ölü yığınının üzerinden atlayıp deli gibi koşmaya başladı. Aynı itilimle harekete geçen beş altı arkadaşı onu izlediler. Vahşi ve içgüdüsel bir yarıştı bu. «Hiç bir yere gidilemezdi, diyecekti Edelstein daha sonra, çünkü araplar her yandaydı.» Bitkin düşen Nahum Ben Sira

kibbutzun bir ucunda, yağma peşindeki arapların geçtiği yolun birkaç adım ötesinde küçük bir bağa yığıldı kaldı ve yaylım ateşten önceki ölüm habercisi «Yahud!» çığlığını bekleyerek hava kararana dek yattı. Edelstein kibbutzun duvarını aşmayı ve aşıkların en sevdiği barınak olduğu için «Kantiklerin Kantiği» diye adlandırılan küçük ormana varmayı başardı. İzak Ben Sira orada kendisine yetişti. İki kaçak, pek çok sevgilinin buluşmasına tanıklık eden gürgenlerin gölgesinin şimdi hayatlarını kurtaracağı umuduyla, yaprakların altına gizlendiler. Ama bir yaprak hışırtısı Edelstein'a görüldüklerini haber verdi, karşısında birden yaşlı bir arabın dişsiz ve buruşuk yüzünü buldu. Dostluk belirtisi olarak elini göğsüne götüren arap, içlerini rahatlattı.

— Hiç korkunuz olmasın, diye mırıldandı.

Aynı anda, bir başıbozuk sürüsü yaprakların arasından fırladı ve Edelstein'la Ben Sira'nın üzerine saldırdı. Ama yaşlı arap araya girdi ve zavallı gövdesiyle iki yahudiye siper oldu.

— Yeteri kadar öldürdünüz! diye bağırdı.

— Sus! diye haykırdı başıbozuklardan biri, yoksa seni de öldürürüz.

— Yaklaşmayın! karşılığını verdi yaşlı adam kollarıyla iki yahudiyi sararak. Benim koruyuculuğum altındalar.

Tam o sıra iki lejyon askeri göründü ve tartışmaya son verdi. İki yahudi götürülürken, aşıklar ormanından gelen tüfek seslerini işittiler. Başıbozuklar iki başka kaçak daha bulup öldürmüşlerdi.

Elisa hayatta kalan beş altı kişiyle birlikte, okulun ardında kazılan hendeğe atmıştı kendini. Araplar oraya da geldiler ve birbirine karışan gövdelerin üzerine şarjörlerini bosaltmaya koyuldular. Genç kızın attığı iç paralayıcı çığlık, araplardan birinin onu hendeğin dışına cekmesine yetecek kadar kısa bir süre kıyımı durdurdu. Hemen başka adamlar, elinde olmadan kızı kurtaran araptan ırza geçme imtiyazını almak için koşup geldiler. İki arap sonunda, kibbutzun dumanı tüten yıkıntıları arasından kızı geçirip bir koruluğa götürdüler. Yere de-

virip giysilerini parçalayarak çıkarmaya koyuldular.

İki yaylım ateş işitildi. Şaşıran Elisa, arapların ölü olarak ayakları dibine yığıldığını gördü. Yerinden kalktı ve kendini, elinde dumanı tüten makinelisini tutan bir Arap Lejyonu teğmeniyle karşı karşıya buldu. Teğmen Naif el Hamud, cebinden bir ekmek parçası çıkarıp kıza uzattı.

— Şunu yiyin, dedi.

Son kırıntıyı da yutana kadar bekledi.

— Artık benim koruyuculuğum altındasınız, dedi ve kızı savaş arabasına kadar götürdü.

Onlar uzaklaştıklarında, kibbutzdan, yıkıntılar arasında boğuşan yağmacıların haykırışları geliyordu sadece. Elisa, merkez kibbutzun savunmasıyla görevlendirilen Palmach gurubundan tek sağ kalan kişiydi. Tell'in saldırısı başladığında sağ olan seksen çiftçiden de üç kişi kurtulmuştu: Nahum ve İzak Ben Sira ile Jacob Edelstein.

Moşe Silbershmidt'in o karamsar kehaneti gerçekleşmişti. Yüz kırk sekiz kişi meyvalarla kaplamaya yemin ettikleri toprağı kanlarıyla sulamışlar, kendilerini feda etmekle de çağdaş bir Masada —Kfar Etzion kubbutzunun— efsanesini gelecek kuşaklara sunmuşlardı (*).

Bir toz bulutu, hareket halindeki araç dizisini incecik bir gri tabakayla kaplıyordu. Amman'ın dış mahallelerinde, köylerde, bütün kavşaklarda, damlardan, pencerelerden, bedevîlerin keçi derisinden yaptıkları çadırlardan çılgına dönen halk askerleri alkışlıyordu. Arap Lejyonu savaşa gidiyordu. Kfar Etzion'u yok eden ordunun askerleriyle zırhlı araçları, Ürdün'ün göbeğindeki Mafrak

(*) Kurbanlar arasında, güzel Polonyalı Zipora Rosenfeld ve ayrılmak istemediği koca'sı da vardı. On dokuz yıl sonra, altı gün savaşının ertesi, tanımadığı annesiyle babasının uğrunda can verdikleri bir görevi yerine getirmek üzere başka bir Rosenfeld kasvetli Kfar Etzion tepelerine dönecekti. Yosl Rosenfeld bugün, yeniden canlandırılan Kfar Etzion kibbutzunda elektrikçidir.

ve Zerka üslerini, Moab dağlarından aşağı inmek ve Filistin'e girmeyi beklemek üzere Şeria kıyısında toplanmak için bırakmışlardı.

Beş kilometre uzunluğunda, ardı arkası kesilmeyen bir dizi halinde Ürdün yollarını kaplıyorlardı. Beş yüzden fazla araç vardı. Kamyonlar, cipler, radyolu arabalar, gezici mutfaklar, paletli araçlar, savaş arabaları, top çekenler, cephane taşıyıcılar, onarım atelyesi olarak kullanılan römorklar. Bu güç gösterisi geçtiği her yerde halk yığınlarının coşmasına yol açıyordu. Kadınlar kara örtülerinin ardından «yu yu» lar çekiyorlardı. Bin iki yüz yıl önce Peygamber'in askerleri Arabistan çöllerinden dışarı çıkalı beri, bütün müslüman savaşçıların harekete geçişinde atılan bir savaş çığlığıydı bu. Erkekler alkışlıyor ve askerleri yüreklendiriyorlardı. Çocuklar onlara çiçek atıyor ve araçların ardından sevinçle bir koşudur tutturuyorlardı. Kırlarda, at ya da deve sırtındaki adamlar araç dizisiyle birlikte yol alıyor ve delice dörtnala kalkarak silâhlarını havaya boşaltıyorlardı.

Aynı heyecan ve ateşle yanıp tutuşan askerler de, halka coşkun selâmlarla karşılık veriyorlardı. Kamyonlar zakkum ve palmiye dallarıyla süslüydü. Halkın coşkunluğu askerlere de bulaşmıştı. Gurur ve sevinçten sarhoş olan bu insanları seyrederken, 2. Alayın kurmay başkanı Teğmen Ali Ebu Nuvar şunları düşündü: «Bütün umutlarını bize bağladılar.» Gidip «Filistin'deki kardeşlerini kurtarmak» düşüncesiyle başı dönen takım komutanı Yusuf Jeries, «bütün ordunun bir düğüne gittiği» izlenimine kapılmıştı.

Askerlerinin ortasında yol alan Sir John Glubb için, bu yürüyüş «savaş yolundaki bir ordunun hareketinden çok karnavaldaki geçit törenini andırıyordu.» Arapları çok iyi tanıyan bir adam için, askerlerinin ruh halini şaşırtıcı bir yanlışlıkla yorumlamak oluyordu bu. Lejyon'daki bedevîler savaşacaklarından, Tel - Aviv üzerine yürüyeceklerinden, zırhlı araçlarını Akdeniz kıyılarına kadar götüreceklerinden emindiler. Bu savaşa susamış hava, İn-

giliz generalinin onlara sunmayı kurduğu «sözde savaş» la güç bağdaşıyordu.

☆

Glubb'ın kuvvetlerinden bir bölümün yeni ayrıldığı Zerka üssüne yerleşen arap orduları irtibat merkezinde, çok daha az iyimser bir hava hüküm sürüyordu. «Burası, dedi Azzam Paşa durumu görünce, tam bir kargaşalık içinde.» Mısırlıların irtibat subayı olarak yolladıkları general, ordusunun hareketlerinin tümünden habersiz görünüyordu. Irak'lılara gelince, onlar daha ortaya çıkmamışlardı.

Bu acınacak durumun üzerine tüy dikmek için de, Saffet Paşa'nın Şam'dan çektiği bir telgraf 13 mayıs günü öğlende geldi. «Belirli bir harekâta girişme konusunda görüş birliğine varamamanın bizi felâketten başka şeye götürmeyeceğine kesinlikle inanmış olarak, diyordu, istifamı sunuyorum.» Azzam Paşa onun yerine başka bir Irak'lıyı, hiç değilse Selâhattin Eyyübî'nin komutanlarından birinin adını taşımak gibi bir şerefin sahibi, Nurettin Mahmut adlı bir kürdü getirdi. O kargaşalıkta, Arap Birliği genel sekreteri içini rahatlatacak tek ses duyuyordu. Arap Lejyonu'na bağlı İngiliz irtibat subayı, sabır ve inançla, hiç durmadan her türlü korkuyu unutmak gerektiğini tekrarlıyordu.

— Onları evire çevire yeneceğiz, diyordu.

☆

Ertesi gün yola çıkmak üzere bavullarını toplayan başka İngilizlerin gözünde de, savaş artık sona eriyordu. İçlerinden bir çoğu, 1939 yılından beri yeryüzünün dört bucağında durmadan savaşmışlardı. Eski Şehir'in çarşısı, Filistin'de geçirdikleri günlerin son bir anısını edinmek isteyen İngiliz askerleriyle kaynıyordu. Hadassah konvoyunun kurbanlarını kurtarmaya çalışan subay, Albay Jack Churchill, çoktan beri iki halı edinmek isteğindeydi. Uzun süre Orta Doğu'da yaşayan bu adam pazarlık sa-

natını çok iyi biliyordu. Ama o gün pazarlığa başvurmak çok gereksizdi. Yüz lira isteyen tüccarın eline dört onluk bıraktı.

— Bununla yetinin, diye öğütledi adama, çünkü yarın yahudiler burada olacak ve bütün hâlılarınızı elinizden bedava alacaklar.

Bu hareket, küçük bir subay topluluğunu insanlar ve savaş kadar eski bir seçimle karşı karşıya bırakmıştı: Sevilen kadını terketmek ya da onun uğruna askerden kaçıp sürgünde yeni bir hayata başlamayı denemek. Mike Scott hiç düşünmedi bile. Aylar boyunca çalıştığı İkinci Büro'dan çaldığı belgeleri karanlıktan yararlanıp yahudi nişanlısının eline tutuşturmak için her hafta sinemaya gitmişti. Yol kâğıdını alır almaz, eski Guards subayı Vivian Herzog'u buldu ve Haganah'ın hizmetine girdiğini ona bildirdi. Sadece, yeni görevine başlamasını bir armağanla kutlayıp kutlayamayacağını sordu. İngiliz ordusunda geçirdiği yılların geliştirdiği bir şakacılıkla, Herzog bir topun çok işlerine geleceğini bildirdi.

Böylece, 13 mayıs günü öğleden sonra, Binbaşı Mike Scott Hayfa'nın en önemli silâh ve cephane deposuna bir vinç, bir kamyon ve üç askerle girdi. Sorumlu generale, Kudüs'teki komutanlığın Ramalleh yöresindeki yolda bir kaza sonucu 88 lik bir top kaybettiğini, boşaltma sırasında karışıklıkların çıkabileceğini düşünerek bunun yerine hemen bir yenisini koymak istediğini bildirdi.

— Dilediğinizi alın, diye cevap verdi general topları göstererek.

Birkaç dakika sonra Carmel tepesindeki bir garajda, gayretkeş bir İngiliz deniz subayının değerli toplarından yoksun bıraktığı ordu, **Borea**'ya el konmasının öcünü alıyordu. Haganah ilk ağır topunu ele geçiriyordu.

Ama Filistin'de kalan İngilizlerin çoğunun bu kararı almasına yol açan, bir kadına duydukları sevgi değildi. Tarafsız polisler olarak gelen bu insanlar, sonunda bir dâvayı benimsemişler, bir takım ihtiraslara kapılmışlar, bölünmelerde bir yanı tutmuslardı. İdeal uğruna ordudan kaçarak o gün iki yandan birine geçtiler. Silâhlarını ve üç sandık cephareyi yüklenen sivil giyimli üç asker, gar

yakınında oturan arap şeflerinden Antoine Sabella'nın evinin kapısını çaldılar ve hizmetlerini sundular.

Eski Şehir'in yahudi mahallesinde, bir İngiliz onbaşısı, birden bir makineli tüfeği kaptığı gibi koşup bunu rasladığı ilk Haganah görevlisinin ellerine bıraktı. Ayrıca bütün silâhlardan daha değerli bir bilgi verdi: İngiliz birliklerinin mahalleyi boşaltacakları saati. Böylece, gaydaların ardından son işgal müfrezesi çekip giderken ve bir İngiliz subayı yaşlı haham Mordehay Weingarten'e Sion kapısının anahtarını verirken, Haganah hazırdı. Boş bira ve viski şişeleriyle sigara kutularını bekleyip dağıtan yahudiler, İngilizler boşalttıkça bütün destek noktalarını ellerine geçirdiler. Hava kararırken Yılan Harekâtı hedeflerine ulaşmıştı. Haganah eski mahallenin bütün askerî karakollarını, Sion kapısını, Ermeni mahallesinin sınırındaki bir kilit nokta olan ve batıdaki savunma hattına hâkim bulunan Saint - Jacques kilisesinin yüksek kubbesini elde tutuyordu.

☆

Schneller yetimhanesi avlusundaki bir sandık yığınının ardına gizlenen Katamon'un en genç fâtihlerinden Joseph Nevo adlı yahudi, büyük bir mutluluk içinde, gitmesini gerçekten istediği tek İngiliz'in yola çıkışını gözlüyordu. Bu sonucu elde etmek için enerjisinin bütün imkânlarını seferber etmişti. Sırtında çok zarif bir gri tayyör ve başında geniş kenarlı, çiçekli bir şapka olan yaşlı kadın, arap kuşatmasını yararak Tel - Aviv'e ulaşmaya çalışacak Palmach konvoyunun tek sivil yolcusuydu. Konvoy gözden kaybolur kaybolmaz, Nevo ile karısı Naomi birbirlerinin kollarına atıldılar.

— Bu akşamdan tezi yok senin yanına yerleşiyorum, dedi genç koca.

— Hayır! diye karşılık verdi karısı. Bir gece daha bekle. Yarın sabah saat onda seni Atara kahvesinde bulurum.

☆

Bir ölüm sessizliği Kfar Etzion tepelerini kaplıyordu. Merkez kibbutzun düşüşü onun uyduları olan Massuot, Ein Tsurim ve Revadim topluluklarını başlıca destek noktalarından yoksun bırakıyordu. Tecrit edilen, savunmaları daha zayıf ve silâhları daha az olan bu kibbutzlar, sırayla yutulmaya hazır birer kalıntıydı artık.

Ama onlara son darbeyi Abdullah Tell'in adamları indirmeyecekti. Her türlü direnme olanağını yok ettiğine inanan ve manda yönetimi sona ermeden Ürdün'e dönmekte acele eden Abdullah Tell, güçlerini Jericho'ya yollamış ve uydu kibbutzları ele geçirme işini başıbozuklara bırakmıştı. Kfar Etzion yıkıntılarına çullanan binlerce köylünün, bu işe girişmeden önce yapacakları daha tehlikesiz bir görev vardı. Akşama doğru, Massuot kibbutzunda yaşayanlar bir kamyon ve araba dizisinin Kfar Etzion'a girdiğini gördüler. Konvoy gerisin geri çıktığında, tutuklu arkadaşlarını görebilmek için bakışlarıyla araçları taradılar. Ancak kibbutzdan arta kalanları görebildiler. Yağmalanan mallarla dolup taşan konvoy, kilometreler boyunca uzanıyordu. Bir yahudiye, araplar «son çivisine kadar Kfar Etzion'u alıp götürüyorlarmış», gibi geldi. «Yataklar, şilteler, mutfak araçları, eşyalar, karasahanlar, inekler, katırlar, saman yığınları ve hatta damlardaki kiremitler dolduruyordu araçları. Yıkıntı haline gelen Neveh Ovadia'nın torahları bile, çevredeki köylerden birini süslemek üzere yola çıkmış gidiyordu.

Bu müthiş taşınma sona erdiğinde, Hacı Emin'in El - Halil bölgesindeki başlıca temsilcisi Abdülhalim Şalaf, üç kibbutzun yok edilmesi için taraftarlarını topladı. Onların eline düşmemek kararında olan Ein Tsurim kibbutzu, içinde yaşayanların geceden yararlanarak bir genel çıkış yapmayı ve yürüyerek Kudüs'e ulaşmayı düşündüklerini Shaltiel'in genel karargâhına bildirdi. Bu eylemin yeni bir kıyımdan başka sonuç vermiyeceğine kesinlikle inanan Shaltiel, çiftçilere oldukları yerde kalmaları için yalvardı. Kendisi de bir yandan, Kızılhaç'ın ve Fransız, İngiliz, Belçika konsoloslarının araya girip onları kurtarmasını sağlamak için ölüme karşı bir yarışa başladı.

☆

Saint - Sépulcre kilisesinin çanları alacakaranlığı bildiriyor ve müminleri akşam duasına çağırıyordu. Müezzinin yakınan sesi de müminleri akşam namazına çağırmak için yolların derinliklerine süzülüyordu. İngiliz askerleriyle memurları, kışlalarıyla evlerinden bu gürültüleri son kez duyuyorlardı. Sesler, General Edmund Allenby'nin Yafa kapısına varışından otuz yıl, beş ay ve dört gün sonra, Kudüs'teki İngiliz varlığının sonuna refakat ediyordu.

Her İngiliz bu saati kendine göre yaşayacaktı. Rehavia mahallesinin bir pansiyonundaki subay grubu, eskiden kendi saflarında hizmet etmiş bir yahudinin evinde akşam yemeği yiyorlardı. Vivian Herzog için bu toplantı, Kudüs'ün merkezindeki başlıca birkaç binanın sorumlularına minnetini gösterme fırsatıydı. Gerçekten de, her biri şu ya da bu şekilde Haganah'ın birkaç saat sonra binaları ele geçirmesine yardım etmişti. Bu akşam Herzog için «son yemeğin» akşamıydı. Oysa çok yoksul bir akşam yemeğiydi. Viski bolca içiliyorsa da, tabaklardaki yiyecekler şehrin beslenme yönünden acıklı durumunu yansıtıyordu. Yahudi subayın bütün sunabildiği yumurta tozuyla yapılmış bir omletti.

Koca Notre - Dame de France binasına yerleşen Highland Light İnfantry kantininde, birliğin subayları geleneksel içkileri Athol Brose'la —viski, bal, yulaf ezmesi ve krema karışımı— ıslatılacak son bir akşam yemeği için kiltlerini ve tören ceketlerini giymişlerdi.

Yemin Moşe mahallesinin girişinde, dev bir poker partisinin haykırışları Press Club'ün son gecesini noktaladı. Kulübün küçücük ve kasvetli barı birkaç arap, yahudi ve İngilizin hâlâ yanyana oturdukları son yerdi. Burası son haftalarda büyük içki âlemlerine sahne olmuştu. Taburelerinin tepesinden, yahudi gazetecilerin en kıdemlisi Gaby Sifroni ve arap meslekdaşı Ebu Sait Ebu Riş, Müftü'nün nişancıları ya da İrgun ve Stern gruplarının gönüllüleri tarafından tehdit edilen gazeteci arkadaşlarının dost ve akrabalarına yardım etmek için pek çok anlaşma yapmışlardı.

Radyonun sesi şimdi, vedalaşırken ve son poker par-

tisini çevirirken çıkardıkları gürültüyü bastırıyordu. İki askerî marş arasında, arapların elindeki Filistin Radyosu saat yirmi birde yapılacağı açıklanan önemli bir İngiliz bildirisi için dinleyicilerinin radyo başından ayrılmamalarını istedi. Birkaç gazeteci alay ederek, İngilizlerin en sonunda kalmaya karar verdiklerini açıklayacaklarını söylediler.

Daha az sayıda kişiyi bir araya getiren seçkin bir başka akşam yemeği, Kral David Oteline birkaç yüksek memuru, hükûmet genel sekreterini, başsavcıyı ve Chief Justice Sir William Fitzgerald'ı toplamıştı. İsviçreli müdür tarafından verilen yemek, Fitzgerald'ın hatırladığı kadarıyla «kasvetli ve sessiz» geçti. Sona erdiğinde küçük topluluk büyük pencerelere doğru yürüdü. Orada, ayakları dibine serilmiş, ay ışığı altında parıldayan kubbeleri ve çan kuleleriyle yeryüzünün en büyüleyici görüntülerinden biri, Kudüs'ün damları uzanıyordu. İçgüdüsel bir hareketle, herkes Eski Şehir'in şerefine içmek üzere kadehini kaldırdı.

Mimar David Ben Dor'un siyah beyaz nefis danua köpeği Esat V. için de, son yemekti bu. Sahibi, boş midesinin hoşnutlukla kabuledeceği fazladan bir yemeği yutturmak için Esat'ı her gün hastaneye götürmesinin karşılığını görecekti.

Mutfakta görevli çavuş, yeni bir kutu konserve et açtıktan sonra gidip bir sandık getirerek mimara sundu.

— Alın, dedi, götürün bunu. Köpeğinizi son olarak besleyebileceğim. Bu gece hareket ediyoruz.

— Yok canım? dedi Ben Dor ilgisini gizlemeye çalışarak. Saat kaçta?.

— Yarımda.

Yarım saat sonra, bir Haganah birliği hastaneyi çevreleyen yollarda mevzileniyordu.

Government House'un şatafatlı şölen salonunda şamdanlar, Sir Alan Cunningham'ın veda yemeğini aydınlatıyordu. Bütün nişanlarıyla süslü tören giysilerini sırtlarına geçiren genelkurmayın yüksek rütbeli subayları,

Highland Light İnfantry alayı orkestrasının neşeli müziğini dinleyerek tatlı tatlı sohbet ediyorlardı.

☆

Saat dokuzdan biraz önce, iki savaş arabasının refakat ettiği siyah bir Rolls - Royce Filistin Radyosu stüdyosunun önünde durdu. Çalışma odasının penceresinden dışarı bir göz atan radyo haberler şefi Raci Seyhun adlı arap, dinleyicilerine haber verdiği «önemli açıklama» yı yapacak kişinin geldiğini anladı.

Sir Alan Cunningham, asık suratla arabadan indi. Raci Seyhun onu A stüdyosuna kadar götürdü. İçinde bir mikrofon, bir iskemle ve bir sehpa bulunan küçük bir kayıt kulübesiydi burası. Tam dokuzda, radyodan yayınlanan askerî marşı kesti ve «Ekselâns Yüksek Komiser'in bir açıklama yapacağını» bildirdi. Teknisyen bir düğmeye bastı, Raci Seyhun da bir el işaretiyle Sir Alan'a konuşabileceğini bildirdi.

İlk sözcükler kulaklarına gelirken, Raci Seyhun boğazında bir şey düğümlendiğini hissetti. Yüksek Komiser Filistin'e veda ediyordu. Konuşması kısa ve dokunaklı oldu. Sözlerini bitirdiğinde, Seyhun saygıyla arapça bir şeyler eklemesinin gerekli olup olmadığını Sir Alan'a sordu.

— Hayır, cevabını verdi İngiliz sakin sakin. Sadece **God Save The King**'i çalın lütfen. Belki de son olarak marşımızı çalma fırsatını elde ediyorsunuz.

Tel - Aviv'deki küçük çalışma odasında, David Ben Gurion da uyumak bilmiyordu. Önünde, Sir Alan Cunningham ve temsil ettiği ulusça boş bırakılan yerin yeni bir otorite tarafından işgal edildiğini birkaç saat sonra bütün dünyaya duyuracak metin duruyordu. Yahudi devletini resmen açıklayacak metnin müsvettesiydi bu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KUTSAL ŞEHİR UĞRUNA YAPILAN SAVAŞ

14 MAYIS — 16 TEMMUZ 1948

32

5 İYAR 5708

Dikenli tellerle sınırlı yolu fısıldaşan iki gölge arşınlıyordu. Tanyerinin ilk ışıkları, Kudüs'ün merkezinde bulunan ve yahudilerce «Bevingrad» diye adlandırılan bina kümesini aydınlatmaya başlamıştı bile. Bu binalardan sorumlu İngiliz binbaşısı, son İngiliz'in gidişinden sonra binaları ele geçirmekle görevli Haganah subayı Ariyeh Schurr'a son bilgileri veriyordu.

— Başarılar dilerim artık! dedi binbaşı sonunda veda ederek.

Ama Schurr onu bırakmadı.

— Durun, dedi, size minnetimizin bir belirtisini sunmak isteriz. Belki de Kudüs yahudilerini ölümden kurtarmakta bize yardım ettiniz.

Schurr elini cebine attı ve kuşatılan şehirde bulabildiği en lüks armağanı çıkardı: Üzerinde İngilizin adı, tarih ve bunu kendisine sunan ordunun anısını hatırlatmaya yarayacak kısa bir yazı bulunan altın bir kol saatiydi bu. Yazıda da «H'ın şükranlarıyla» deniyordu.

İngiliz yönetiminin binalarından çalınan telefon araç-gereçleri sayesinde, Schurr bağımsız bir telefon şebekesi kurmuştu. Bu şebeke onu, şehrin merkezini çevreleyen damlara yerleştirdiği yirmi dört gözetleme noktasıyla Bevingrad sınırındaki evlerde gizlenmiş bekleyen birliklere bağlıyordu. P.T.T. görevlileri, ellerinde telefonlarla Schurr'a alacakları her metre yolu bildirmek üzere birliklerin peşinden gitmeye hazır bekliyorlardı. Schurr ayrıca, İngiliz ordusu artıklarından yüzlerce tel makasını içeren bir stok keşfetmişti. Tanesi iki şilinden alınan bu araçlar, Bevingrad'ın batı cephesini koruyan dikenli tel-ormanı arasında yahudi askerlere çabucak yolalma olanağı sağlayacaktı.

Bir ışık yandı santralda. Gözlemcilerden biri, ilk İngiliz askerlerinin Büyük Postane'den ayrılmaya başladıklarını bildirmek için telefon ediyordu. Schurr saatine göz attı.

İngiliz subay yalan söylememişti.

Saat tam dörttü.

☆

Notre - Dame de France binasında, bütün Bevingrad kesiminde, Allenby ve El Alameyn kışlalarında, Kötü Öğüt tepesinde ve Kral Davut Oteli holünde, hâlâ kendilerini barındıran Kudüs'ün bütün binalarında İngilizler güneş doğduğundan beri ayaktaydılar. Askerler torbalarını kamyonlara atıyor, siviller bavullarını kilitliyorlardı. Her yanda motorlar homurdanmaya başlamıştı. Araçlar diziler meydana getiriyor, herkes toplanma yerlerine yöneliyordu.

General Jones için, İngiliz ordusunun Kudüs'te yaptığı son manevra «basit bir ulaştırma harekâtı» ydı. Bunu şifreli bir adla belirtmek için, irtibat subayı ne Kutsal Kitap'tan bir anı, ne de Kutsal Şehir'in ünüyle uyandırdığı ilgiye uygun bir tarihî hatırlatma bulabilmişti. Bir balık adıyla yetinmişti. 14 Mayıs 1948 günü Kudüs «Morina» ydı.

Saat yedide, ilk birlikler harekete hazırdı. Önceki yüzyıl Yeni Zellânda'lı Maori'lere (*) karşı dalgalanan sarı ipekli sancaklarının ardında, Suffolk Alayı'na bağlı askerler kamyonlara binmek üzere Sion Tepesinin yamaçlarından aşağı inmeye başladılar. Gaydalarının peşinde, Highland Light İnfantry askerleri de Notre - Dame de France binasından gösterişli bir yürüyüşle çıkıyorlardı. Hadassah konvoyundan son sağ kalanları toplayan Lifeguards subayı, Yüzbaşı Michael Naylor Leyland, zırhlı araçlarını İngiliz kesimini Kudüs'lülerden ayıran dikenli teller üzerinden geçirdi. Yol aldıkça, aşağı yukarı kimsenin hareketlerinde hazır bulunmadığını acıyla farkediyordu.

(*) Yeni Zelânda'nın yerli halkı.

İngiliz askerlerinin Kudüs'ten götürdükleri son görüntüler, içlerinden birinin deyimiyle, «iki taraf arasında futbol topu» ndan başka şey olmadıkları yerden ayrılmanın verdiği rahatlıkla renkleniyordu.

Bazıları için, Kutsal Şehir'in son izlenimi dinî olacaktı. Teğmen Robert Ross gibileri için de, ilk kurşunun ıslığını işittikleri garip yerin, Gethsemani bahçesinin anısı. Glasgow'lu kıdemli onbaşı Gerard O'Neil için bu, Kudüs'ten ayrılan son İngiliz askeri olmanın şerefiydi; Yüzbaşı Naylor Leyland için, birkaç gün önce öldürülen askerinin hâlâ zırhlı aracın kulesinde görülen kanı; on - on iki savaşta çarpışan Yarbay Alec Brodie için de, bavullarını bağlamakta kullanacağı bir parça ip bulmak amacıyla yaptığı telâşlı arama.

Binbaşı Dan Bonar'ın yola çıkışı, otuz yıl önce başka bir mayıs sabahı başlayan meslek hayatının sonuydu. Somme savaşının ardından Adinfen'e Ünion Jack'i (*) o çekmişti. Hizmet yılları onu Arhangelsk'den İrlanda'ya, Mısır'dan Dunkerke'e, Normandiya'dan Ruhr'a ve sonunda Filistin'e sürüklemişti. Çember kapanmıştı artık. Hâlâ Kudüs göklerinde dalgalanan son İngiliz bayrağını da indirdi.

Yüzbaşı James Crawford için son görüntü, esas duruşa geçen yaşlı bir şeyhin askerî selâmıydı. «Ardımda bıraktığım ve aslında kendilerini ilgilendirmeyen bir dâva uğruna canlarını veren arkadaşlara karşı bir saygı belirtisi», diyecekti bu selâm konusunda.

General Jones için de, Government House'un ıssız koridorlarında yapılan son bir denetimdi. Bütün odalar temiz ve düzenliydi. Çıplak masası ve boş koltuğuyla, Sir Alan'ın çalışma odası «hiç oturulmamış» izlenimini bile uyandırıyordu insanda.

Chief Justice Sir William Fitzgerald da beraberinde, Filistin kadar eski bir görüntü götürecekti: Ağır ağır Beytlehem'e doğru yol alan ve konvoyun geçişini seyretmek için başını bile kaldırmayan bir fellâhın görüntüsünü. Onu arabasının camından gözleyen Sir William bir-

(*) İngiliz bayrağı

den kendi kendine sordu: «Filistin'de geçirdiğimiz otuz yıl süresince gerçekten bir şey değiştirebildik mi?»

☆

— Bugün Filistin için yeni bir çağ başlıyor. Özgür ve bağımsız Filistin'in ömrü uzun olsun! diye bağırdı Raci Seyhun adlı arap, birkaç saat önce Sir Alan Cunningham'ın veda mesajını okuduğu mikrofondan.

Sonra gazeteci şehrin yahudi kesimindeki stüdyodan ayrıldı ve istasyonun çekildiği Ramalleh'e gitmek üzere bir arabaya bindi. Şehirden çıkarken, terkettiği kesimi son bir kere seyretmek üzere dönüp baktı. Gözlerinin üzerinde durduğu şey, az önce haber verdiği yeni çağ için hayırlı bir kehanette bulunmuyordu. Siyonizmin mavi - beyaz bayrağı Filistin Radyosu üzerinde dalgalanmaktaydı.

Daracık Kraliçe Melisande caddesi, Yafa bulvarı ve Saint - Paul sokağıyla sınırlanan ve Haganah askerlerinin işgale başladıkları üçgen, Kudüs'ün yeni kesiminin merkezini meydana getiriyordu. Üçgenin bir ucu surların kuzey - batı köşesine kadar uzanıyordu. Ulaşmaları gereken hedeflerin büyük çoğunluğu aşağı yukarı, İngilizlerin Bevingrad bölgesi demek olan bu alanın içinde kalıyordu. Burada emniyet müdürlüğü, belediye binası, cezaevi, mahkemeler, memleket hastanesi, büyük postane ve telefon santralı vardı.

Bu stratejik üçgenin dışında kalan tek hedef, E biçimindeki Notre - Dame de France binasıydı. Surlara karşı yapılan bu bina, bütün şehre hâkimdi.

☆

Ariyeh Schurr'un görevini yapabilmesi için, elinde dört yüz asker ve yerel miliste görevli altı yüz gönüllü vardı. Saat sekizde, dikenli telleri kesen ekiplerin ardından, ilk yahudi birlikleri Bevingrad kesimine sızdılar. Onları orada tatsız bir olay bekliyordu: İngilizler içeri ikinci bir dikenli tel şebekesi yerleştirmişlerdi. Yanlarına

aldıkları merdivenler sayesinde duvarlarla pencerelere tırmanıp, İngiliz birlikleri üçgenin öteki ucundan çıkıp gitmeden ilk binaları ellerine geçirebildiler. Yafa bulvarında Players Tugayından kırk kişi, İngilizlerin boşalttıkları an büyük postane ve telefon santralını işgal ettiler. Santral hemen çok önemli bir psikolojik silâh halini aldı. Yahudiler, en yakın hedefleri olan binalarda oturan araplara telefon ederek onları korkutup kaçmalarını sağlamaya çalıştılar.

Bir saat dolmadan, Schurr kendisine gösterilen binalardan yarısını ele geçirmişti. Sadece iki kesim biraz başını ağrıtıyordu: biri arapların tutunabildikleri merkez cezaevi yakını, öteki de düşmanlarının kendilerinden önce giren Haganah askerlerini dışarı atabildikleri Notre - Dame de France binasıydı.

David Shaltiel tarafından, şehrin kuzeyinden güneyine uzanan kesintisiz bir sınır elde etmek üzere başlatılan Çatal Harekâtı'nın öteki bölümleri çok elverişli şartlarda geçeceğe benziyordu.

Şehrin kuzey kesiminden sorumlu olan İzak Levi, sendikalar binasının damından İngilizlerin gidişini gözlemişti. Scopus Tepesinin ardında kaybolduklarını görür görmez, Mea Shearim mahallesinin sınırında, Nebi Samuel sokağında bekleyen adamlarına harekete geçme emri verdi. Öyle çabuk ilerlediler ki, taş atıp kolları yorulmadan polis okulu binalarını ve yahudi güçlerinin bir İngiliz ültimatomuyla on yedi gün önce kovulduğu Şeyh Cerrah mahallesini ele geçirdiler. Öğle olmadan, Levi kuşatılan üniversite ve Scopus Tepesindeki hastaneyle bağlantıyı kurmuştu.

Güneyde Abraham Uzieli, ele geçirilmesiyle Bekaa mahallesi, Alman mahallesi ve Rum mahallesinin geri kalan arap mahalleleriyle bağlantısını koparacak Allenby kışlasını almak zorundaydı. Böylece Haganah güneyde, gardan Mekor Hayim ve Talpiot adlı yahudi mahallelerine ve hatta şehrin güney ucunda bulunan Ramat Raşel kibbutzuna kadar uzanan devamlı bir çizgi üzerinde tutunmuş olacaktı. Verilen görevi yerine getirmesi için Uzieli'nin elinde iki takım, bir Davidka, üç mermi ve pek

az zamanı vardı. Kendisinden önce kışlaya giren Irak'lılar saldırısını püskürttüler.

Arapların bu tepkisi yine de bir istisnaydı. Aşağı yukarı her yerde, araplar gerek İngilizlerin kısa sürede gidişi ve gerekse yahudilerin çabuk harekete geçişiyle boş bulunmuşlardı. Peder İbrahim Ayad Vatikan bayrağını taşıyan bir arabayla Müftü adına İtalyan Hastanesini teslim almak üzere geldiğinde, mimar David Ben Dor'un yolladığı ve hastaneyi çoktan ele geçiren yahudilerle karşılaştı.

Eski Şehir'in arap şeflerinden biri olan, bir zamanların polis müfettişi Münir Ebu Fadıl, Wolf adlı buldog köpeğini surlar boyunca gezdirirken konvoyların geçtiğini gördü: Ancak o zaman İngilizlerin gittiğini anladı. Yardımcısı Enver Kâtip, yahudi nişancılarından kurtulmak için sığındığı Mamillah mezarlığından Sir Alan Cunningham'ın arabasının geçtiğini gördü. O an bu arabanın gideceği günü ne büyük bir sabırsızlıkla beklediğini hatırladı ve arabanın gidişini gördüğünde gelecek için duyduğu kararsızlığa şaştı.

Ravdah Okuluna yerleşen genel karargâha döndüğünde «ne bir bağlantı, ne bir sorumlu yetkili vardı: Kavga eden bir sürü insandan başkası görülmüyordu.» Başıbozuk birlikleri Ebu Fadıl'ın plânında gösterilen mevzileri ele geçirme emrini almışlardı ama, bundan hiç bir düzenli eylem çıkmamıştı. Bir çoğu en ufak bir harekâta girişmemişti; bir şey yapmayı deneyenler de, Notre - Dame de France'da olduğu gibi, üstünlüklerinden faydalanacak halde değildiler.

Kâtip üzüntüyle «Ravdah'ın yarı isterik, birlikte harekete geçmek için aralarında anlaşabilmekten yoksun bir insan sürüsü» olduğunu anladı. Irak'lı gönüllülerin komutanı Fadıl Raşit ve Müftü taraftarlarının başındaki Halit Hüsseynî inatla karargâhlarından çıkmayı reddederken, Münir Ebu Fadıl'ın hiç değilse Eski Şehir'in savunmasını düzenlemek için harcadığı çabalar devamlı yirmi beş yaşındaki bir kunduracı oğlu, adamlarının «General» dedikleri Hafız Bereket adında bir çete reisi tarafından engelleniyordu.

Emile Ghory'ye gelince, altı yüz arabın başına geçip bunları yahudilerin işgal ettiği Şeyh Cerrah mahallesine saldırtmayı düşünüyordu. Ancak plânında bir yanlış vardı. İngilizlerin 15 mayıs günü gideceklerini sanan adamları, daha Kudüs'e varmamışlardı bile.

Arapların gerçek bir direnme gösterdikleri tek yer, Şam Kapısından Şeyh Cerrah'a kadar uzanan, bahçeler ve güzel villâlarla kaplı küçük Amerikan mahallesiydi. Orada, Suriye'li Müslüman Kardeşler'den, Irak'lı ve Lübnan'lılardan oluşan birliğin başındaki öğretmen Bagit Ebu Garbiyeh, David Shaltiel'in saldıran askerlerini başarısızlığa uğratıyordu.

☆

Sabah Kudüs arapları için felâketlerle doluydu ama, on beş kilometre ötede başka araplar, yankıları yahudi halkının bu zafer gününü karartacak bir başarı kazanıyorlardı. Kfar Etzion'un son üç kibbutzu da teslim olmak üzereydi.

Geceyarısından hemen sonra, güç duyulan bir radyo mesajı merkez kibbutzundaki arkadaşlarının acı sonuyla karşılaşmamaları için girişilen müzakerelerin sonuca vardığını üç kibbutz halkına bildiriyordu. Ama tepelerinin kıraçlığını kurdukları bahçelerin meyvalarıyla giderme isteği karşılığında ödeyecekleri bedel çok ağırdı. Yahudi halkının en acı geleneklerinden biriyle karşılaşacaklardı. Tutsak olup, Amman'a sürgüne gideceklerdi.

Massuot Kibbutzu revirinin damından, Palmach üyesi şair Uriel Ofek, saatlerden beri çevreye yığılan arapları gözlüyordu. Sayıları o kadar çoktu ki, Kudüs'ten El - Halil'e kadar bütün köyler boşalmış, bu köylerin halkı oraya dolmuş gibi geldi Ofek'e. «Binlerle akıyorlardı, diyecekti, ve Kfar Etzion'a giden yola serpiştirilmiş mayınların hâlâ patlamaya devam etmesi bile hızlarını kesmiyordu.»

Kızılhaç'ın kabul ettirdiği güçsüz bir ateş - kes, sabahın dördünden beri yürürlükteydi. Ama zaferin çok yakın olduğunu hisseden araplar, üç kibbutzu da ele ge-

çirmek için sabırsızlanıyorlardı. Teslim şartlarının yerine getirilmesini kollamakla görevli Kızılhaç temsilcileri, ilk kibbutza varamadan naralar atan bir insan denizi tarafından yutuldular. Oraya vardıklarında yahudi yetkilileri merkez kibbutzundaki arkadaşlarının başıbozuklar tarafından öldürülmesi yüzünden, ancak Arap Lejyonu'na teslim olacaklarını bildirdiler. Bir haberci, Glubb Paşa'nın emrine rağmen hâlâ bir Lejyon müfrezesinin bulunduğu El - Halil'e koşturuldu. Birkaç saat sonra kibbutzdakiler, bu «emre itaatsizliğe» şükredeceklerdi.

Bedevî askerleriyle kamyonları öğleye doğru geldi ve teslim şartlarının yerine getirilmesine başlandı. Her kibbutzdaki Haganah subayları, kadınlar ve yaralılar can kurtaranlara bindirilmeden, adamları da Arap Lejyonu'nun kamyonlarında güvenlik altına alınmadan silâhlarını bırakmayı reddettiler. Ein Tsurim'de bir çiftçi, arapların doluştuğu yemekhaneye dönüp duvardan Sefer Torah'ı, dürülmüş kutsal Kanun metnini indirdi. Massuot'ta bir haham, kutsal günün dualarını okumaya başladı.

— Tanrı Tüm Adalettir. Bizim Kayamız ve Varlığımızdır, diye karşılık veriyordu adamlar gözlerinden yaşlar akıtarak.

Sonra radyonun başındaki görevli son bir mesaj gönderdi:

— Akşam artık burada olmayacağız. Kfar Etzion hikâyesinin son bölümü de böyle kapanıyor.

Tepelerden aşağı inen kamyonlara doluşan tutsaklar, güç şartlar altında yaşadıkları derme çatma binalara son bir göz attılar. Bunların alevler arasında kaybolduğunu gördüler. Sonra yağmalarla arap çekirge sürüsü gibi çullandı bağlarla meyva bahçelerine. Kendilerine ait olan tepelerdeki son yabancı izleri de silmek istercesine, ilk ürünleri taşıyan incecik ağaçları söktüler.

İki yüz kilometre ötede iki sağlam halat, baska bir yahudi venilgisini Hayfa limanında tamamlıyordu. Ambarlarında Haganah'ın toplarıyla mermileri bulunan **Borea**

rıhtıma yanaşır yanaşmaz, bir İngiliz müfrezesi hemen geminin çevresinde mevzilendi. İçinde kolera olayına rastlanan bir gemi bu kadar sıkı karantinaya alınmazdı. İngiliz subayı geminin süvarisine sadece, yeni bir emre kadar mürettebattan kimsenin karaya çıkamayacağını bildirdi.

☆

Kfar Etzion'da her seyin bittiğini öğrenen David Shaltiel, rahatlamayla karışık büyük bir üzüntü duydu.

Ne Kudüs komutanı, ne de adamları bu yenilgiye fazla yakınacak zaman bulabildiler. Kudüs içindeki ilerlemeleri devam ediyordu. Ariyeh Shurr'un askerleri, Bevingrad üçgeninden içeriye sızmayı başarmış birkaç arabı kovuyorlardı. Arkalarından gelen özel ekipler, ele geçirilen bütün binaları inceden inceye gözden geçiriyorlardı. Bu binaların her biri, donatımı cok kötü olan yahudi askerleri için gerçek bir define adasıydı. Tertipli olmalarına rağmen, İngilizler yine de arkalarında şaşılacak kadar çok şey bırakmışlardı. Bir tek binada tam kırk bin çift postal buldular, yani yahudi ordusunun her askerine bir cift. Yandaki bir binada öyle çok fener stoku vardı ki, bir yahudi asker «bunlarla o gece bütün şehrin aydınlanabileceğini» düşündü. Natanael Lorch, Emniyet Müdürlüğünde kısa süre sonra yahudi devletinin ilk cumhurbaşkanının göreve baslaması dolayısıyla yapılan törende kullanılacak, elde işlenmiş nefis bir kılıç buldu Lorch ayrıca, Filistin hükûmetinin son genel sekreteri Sir Henry Gurney başlıklı, kutular dolusu kağıt kesfetti. Gelecek aylar mektuplarını bu nefis kâğıtlar üzerine yazacaktı. Anteni indirmek için Filistin Radyosu binasının damına çıkmakla görevlendirilen Murray Hellner adlı asker, dama tırmanış karsılığında garip bir armağan aldı. Stüdyolardan birinin dolabında, Kudüs'te ölen İngiliz askerlerinin tabutlarının sarıldığı iki büyük İngiliz bayrağı buldu. Bunları hemen yatak çarşafı olarak kullanmaya karar verdi.

Memleket Hastanesinin önünde, bir İrgun üyesi bü-

yük bir nimetle, bir koyun sürüsüyle karşılaştı. Hastanenin arap operatörü Hasip Boulos, koyunların dağılmasını önlemek için umutsuzca koşup duruyordu. Bunlar sayesinde, gelecek zor günlerde hastanede çalışanları doyurabilmeyi ummaktaydı. İrgun askerine Kızılhaç kolluğunu gösterip koyunları yakalamasında kendisine yardımcı olmasını istedi.

— Koyunların da kollukları var mı? diye sordu yahudi alaycı bir sesle.

Arap doktorun şaşırıp susması karşısında devam etti:

— Talihin yokmuş öyleyse. Koyunlar benim.

İngiliz gazeteci Eric Downtown başka bir İrgun askeriyle yürürken, olağanüstü bir sahnede hazır bulundu. Yahudi, bir polis karakolunun kapısını kırınca iki adam dehşet verici bir görüntüyle burun buruna geldiler. Önlerinde bir darağacı duruyordu. İpin ucunda da ilmik sallanıyordu; hemen altındaki kapak açılmaya hazırdı. Şaşkanlık bir an İrgun'un adamını olduğu yerde dondurdu. Sonra İngiliz'e döndü.

— Yurttaşlarınız arkadaşlarımı burada astılar, dedi sadece.

Haganah kuvvetlerinin hızla ilerlemesinin öğleye doğru hâlâ şaşırtmaya devam ettiği araplar içinde en üzgünü, belki de Antoine Safiye'ydi. Yaylım ateş altında kendine yol açarken, şaşırtıcı bir haber aldı. «Kudüs'ün en emin yeri», kasasına yirmi yedi bin beş yüz liralık çeki koyduğu belediye binası yahudilerin eline düşmüştü. Safiye umutsuzlukla, üzücü haberi vermek için Eski Şehir'deki meslekdaşlarını aramaya koştu. Belediyeleri beş parasız kalmıştı.

Şehrin güneyinden, başka araplar daha da dehşet verici bir haber uçurdular. Telefon santralını ele geçiren yahudiler de Allenby kışlasını koruyan Irak'lılardan gelen çağrıyı dinleyebildiler.

— İmdat! diye bağırıyordu bir ses. Yahudiler bizi bir çeşit atom bombasıyla bombalıyorlar.

David Uziel'in ilk Davidka'sı patlamasa da, ikincisi çıkardığı gürültüyle kışlayı savunanları dehşete düşürmüşe benziyordu. Uziel hemen üçüncü ve son mermisiini yolladı. Öğleyin, askerleri kışlaya giriyorlardı sonunda. Kışla bomboştu. Sandıklarla İngiliz sigarasını ve konserveyi bırakan bütün Irak'lılar kaçmışlardı.

Bu süre içinde, İzak Levi sabah ele geçirdiği yerleri takviye ediyor ve Şeyh Cerrah mahallesinin tümüne hâkim oluyordu. Ancak kendi sorumluluğu altındaki kesimde Kfar Etzion trajedisinin tekrarlanmasını önlemek için, Ben Gurion'un yahudilerin yerlerinden kıpırdamamaları yolundaki kesin emrini çiğnemekten çekinmedi. Kudüs'le Ramalleh arasındaki araplarla kuşatılmış Neveh Yaacov kibbutzu halkına, kendi hatlarının gerisine çekilme izni verdi.

Günün yarısı dolduğunda, askerlerinin hâlâ başarısızlığa uğradığı yerler Bagit Ebu Garbiyeh'in müthiş bir direnme göstermeye devam ettiği Amerikan mahallesiyle Musrara mahallesiydi. Arap öğretmen yetmiş adamını üçe ayırmıştı. Suriye'liler bir okulda pusu kurmuslardı, Irak'lılar Ragadan otelinde, Lübnan'lılar da Notre - Dame de France'ın ardındaki Saint - Paul sokağında. Tek makinelisini de, yakında ikiye ayrılmış Kudüs'ün simgesi haline gelecek bir eve yerleşen yahudi destek noktasına çevirmişti. Bu ev bir yahudiye, Mandelbaum adlı zengin bir kumaş tüccarına aitti.

Akşama doğru, savaş durulurken Shaltiel hedeflerden çoğuna ulaşıldığını ve «düşmanın direnmesinin çok zayıf» olduğunu bildirmek için Tel - Aviv'e bir radyo mesajı gönderdi. Aynı anda da Kudüs'ten başka bir mesaj yola çıkıyor ve Haganah komutanının raporunu doğruluyordu. Kudüs'teki arap komutanlığı tarafından Hacı Emin'e gönderilen bu mesajda şöyle deniyordu: «Durum çok ciddi. Yahudiler neredeyse Eski Şehir'in kapılarına ulaştılar.»

*

Kudüs'ün en mutlu yahudisi ıslık çalarak Ben Yehuda sokağında yürüyor ve Atara Kahvesine doğru gidiyordu. Joseph Nevo iki olayı, evlilik hayatının başlamasını ve Kudüs'ün yahudi kesiminde başlayan yeni dönemi kutlamak üzere aldığı iki saatlik izinden faydalanacaktı. Ama karısının soluk yüzünü görünce, Nevo, o sabahın kendisine hazırladığı sevinç fırsatlarını gözünde fazlaca büyüttüğünü anladı. Naomi'nin ilk sözleri de kuşkularını doğruladı.

— Annem geri döndü, diyerek içini çekti genç kadın. Konvoy geçememiş.

O sabah bunun kadar tatsız bir olay, Pedro de Azcarate'yi Amman dönüşünde bekliyordu. İngiliz yönetimi, Birleşmiş Milletler hizmetindeki görevini büyük bir küçümsemeyle karşıladıktan sonra, bir yalanla ona veda etmişti. Sir Henry Gurney'in teminatına rağmen, İngilizler çıkıp gitmişlerdi işte. «Bilinmeyene doğru atılma anı geldi çattı», diye not etti acı acı günlüğüne.

Azcarate'yi Filistin'e gönderen örgüt New York'ta, ülkeyi sarsan kargaşalığa karşı koyabilmek için bulduğu tek çözüm yolunu gösterme kararı verdi. Birleşmiş Milletler Filistin'e bir peygamber yollayamazdı ama, hiç değilse bir arabulucu teklif edebilirdi. Ama bu umut verici davranış, Kudüs uğruna can vereceklerin listesine yeni bir ad daha eklemekten başka işe yaramayacaktı: Kont Folke Bernadotte'un adını.

İbrani halkının Kalde'den başlayıp Mısır firavunlarının topraklarından, Babil'deri ve yeryüzünün bütün gettolarından geçen uzun ve acılı yolu, Tel - Aviv'in göbeğindeki Rothschild bulvarında basit bir taş binanın önünde son buluyordu. Orada, bir mayıs günü öğleden sonra Davud adlı savaşçı kralın «alkışlar ve boru sesleri arasında» kutsal sandığı Kudüs'e getirmesinden beri siyonist hareketin yöneticileri belki de tarihlerinin en önemli hareketini yapmaya hazırlanıyorlardı.

Tel - Aviv'in ilk belediye başkanını barındıran bu

bina, artık bir müzeydi. Ancak duvarlarında ne bir toprak kap parçası, ne kutsal bir vazo, ne de geçmiş yahudi uygarlığının herhangi bir başka belirtisi vardı. Tersine bu duvarlar, binanın içinde doğacak uygarlığın çağdaş sanatla ilgili en gözüpek ürünlerini sergiliyordu. Dışarda bir askerî polis müfrezesi, binada yapılacak törene tanık olma imtiyazını elde eden iki yüz kişinin kimliklerini dikkatle inceliyordu. Bu adamlarla kadınların geçmişi kaynakları kadar farklıydı birbirinden. Bazıları, Galilée bataklıklarını kuruturken sıtmaya yakalanmış ve ölümden kılpayı kurtulmuşlardı. Bir bölümü de Çarlık Rusyası programlarından ve Nazilerin toplama kamplarından sağ çıkmıştı. Minsk'den, Cracovie'den, Köln'den, İngiltere'den, Kanada'dan, Güney Afrika'dan, Irak'tan, Mısır'dan geliyorlardı. Ortak bir inançla —siyonizm—, ortak bir mirasla —yahudiliğin tarihi— ve ortak bir baskı deneyiyle birbirlerine bağlıydılar.

Hareketlerinin kurucusu olan kara sakallı, Viyana'lı gazetecinin büyük portresi onları seyreder gibiydi. Théodor Herzl'in, Alfred Dreyfüs'ün halk içinde küçük düşürülmesine tanık olduğu kış gününden bu yana ancak elli üç yıl geçmişti. Bu yıllar halkı için özellikle karaydı, üstelik bu halk kıyamet gününü andıran bir trajedi, insanların hayal gücüne gerçek bir meydan okuma yaşamıştı. Ama bu yıllar aynı zamanda zafer yıllarıydı da, çünkü siyonist hareketin olağanüstü canlılığı onu 20. yüzyılın siyasal olaylarının en önemlilerinden biri yapmıştı. Herzl olacakları önceden bilmişti, yahudi halkı inatla istediği için şimdi bir devlet kurmak üzereydi.

Tam saat dörtte, David Ben Gurion ayağa kalktı. Hazır bulunanların hepsi, ayakta, kendiliklerinden Hatikvah'ı söylemeye koyuldular. Balkona yerleştirilmiş bulunan filarmonik orkestra boş bulundu ve ancak az sonra yetişebildi Hatikvah'ı söyleyenlere. Siyah elbise ve beyaz bir gömlek giyen, günün önemini dikkate alarak bir kravat takan yahudi lider dürülmüş parşömeni eline aldı. Tören öylesine acele hazırlanmıştı ki, parşömen üzerine bildiriyi yazmakla görevli sanatçı ancak süslerini yapacak zamanı bulabilmişti. David Ben Gurion'un oku-

yacağı metin parşömene iliştirilen bir kâğıda daktiloyla yazılmıştı.

— İsrail Devleti, diye söze başladı Ben Gurion, yahudi ulusunun doğduğu yerdir. Manevî, dinî ve ulusal yanları burada oluşmuştur. Burada bağımsızlığına kavuşmuş ve gerek ulusal, gerekse evrensel önemde bir uygarlık yaratmıştır. Bütün dünyaya armağan edeceği Kitapların Kitabını burada yazmıştır.

Sözlerinin önemini belirtmek için bir an sustu. O anın coşturuculuğuna kayıtsız, her zamanki gerçekçiliğinden sıyrılmıyordu. «29 kasımda olduğu gibi, mutlu kişiler arasında yine benim göğsüm sıkışıyordu.», diye yazacaktı birkaç saat sonra günlüğüne. Bu bildirinin sözlerini okurken, «yüreğimde hiç bir sevinç yoktu. Bir tek şeyi, vermek zorunda olduğumuz savaşı düşünüyordum», diyecekti.

Okumaya devam etti.

— Kutsal topraklardan sürülen yahudi ulusu, dağıldığı bütün ülkelerde bu topraklara sadık kaldı, geri dönmek için ve orada ulusal özgürlüğünü kurma umuduyla hep dua etti. Bu nedenle, yahudiler yüzyıllar boyu atalarının ülkesine dönmek ve orada devletlerini kurmak için çalıştılar. Son otuz, kırk yıl içinde de yığınlarla geldiler buraya. Çölü tarıma elverişli hale getirdiler, çölde şehirler ve köyler yaptılar, devamlı gelişme halinde, kendi ekonomik ve kültürel hayatına sahip güçlü bir topluluk kurdular. Barış istiyorlardı, ama kendilerini korumaya da hazırdılar. Bu topraklar üzerinde yaşayan herkese gelişimin nimetlerini taşıdılar.»

Balfour bildirisine göre «yahudi ulusunun Filistin'le bağlarının ve orada bir ulusal yuva kurma hakkının bütün uluslarca kabul edilmesi gerektiğinin» benimsendiğini belirttikten sonra devam etti:

— Avrupa'da milyonlarca yahudiyi yok eden Nazi kıyımı, yeniden bir an önce yahudi devletinin kurulması gerektiğini ispatladı. Ancak bu devlet kapılarını bütün yahudilere açarak ve yahudi halkına uluslar ailesi içinde eşitlik tanıyarak vatansız yahudilik sorununu çözümleyebilir. Avrupa'daki felâketten sağ çıkanlar ve öteki ül-

kelerde yaşayan yahudiler onurlu, özgür ve çalışkan bir hayat isteyerek tehlikelerle engellerden korkmaksızın durmadan Filistin'e girmenin yollarını aradılar. 2. Dünya Savaşı boyunca Filistin'in yahudi halkı, Nazi felâketine karşı özgürlüğe tutkun ulusların verdiği savaşa tümüyle katkıda bulundu. Askerlerinin katlandığı yoksunluklar ve işçilerinin çabaları onlara Birleşmiş Milletler'i kuran uluslar arasında yer alacak niteliği sağlıyordu.

Birleşmiş Milletler'in 29 kasım 1947 tarihinde aldığı kararı hatırlatan Ben Gurion, bağırdı:

— Yahudi ulusunun doğal ve tarihî hakkı, uyarınca, Kutsal Topraklarda yahudi devletinin kurulduğunu ilân ediyoruz. Bu devlet İsrail adını taşıyacaktır.

Ardından yeni ulusa yön verecek ilkeleri sıraladı.

— İsrail Devleti, dedi, bütün ülkelere yayılan yahudilerin göçüne açık olacaktır. Ülkeyi halkının çıkarına geliştirecektir. İsrail peygamberlerince tasarlandığı gibi, barış, özgürlük ve adalet ilkeleri üzerine kurulacaktır. Din, ırk ve mezhep ayırımı gözetmeksizin, bütün yurttaşlarının toplumsal ve siyasî eşitliklerine saygı gösterecektir. Din, vicdan, eğitim ve kültür özgürlüğünün teminatı olacaktır. Bütün inanışların kutsal yerlerini koruyacaktır. Birleşmiş Milletler anlaşmasının ilkelerini doğrulukla uygulayacaktır.

Bu tarihî açıklamayı bütün dünyaya yaymak için, stüdyo niyetine kullandıkları müze tuvaletlerine yığılan radyo teknisyenleri, gırtlaklarının heyecandan düğümlendiğini hissediyorlardı. Bu anı izleyen sessizliği ancak birkaç saygıdeğer ihtiyarın hırıltılı soluğu bozuyordu. Bazıları daha sonra, yoğun sessizlikte, bu günü kutlamalarına engel olunan altı milyon kurbana ortak bir saygı gösterisi bulacaklardı.

— Birleşmiş Milletler'den, yahudi ulusuna devletini kurması konusunda yardımcı olmasını ve İsrail'i uluslar ailesinin içine almasını rica ediyoruz, diye devam etti Ben Gurion.

Sonra, İsrail yahudilerinin tehlikeli hayatlarını paylaşmak zorunda oldukları milyonlarca araba hitap ederek ekledi:

— İsrail Devleti sınırları içinde oturan arapları da barışı korumaya, eşit ve mutlak bir yurttaşlık temeline dayanarak bütün kuruluşlarda, geçici olsun olmasın, cemaatlerini temsil ederek ülkenin gelişiminde kendilerine düşen görevi yapmaya davet ediyoruz. Barış ve iyi komşuluk ilişkileri kurma isteğiyle, elimizi bizi çevreleyen bütün devletlere uzatıyor, herkesin ortak çıkarı için onları bağımsız yahudi ulusuyla işbirliği yapmaya çağırıyoruz. İsrail Devleti bütün Orta Doğu'nun gelişimine katkıda bulunmaya hazırdır.

Sonra, bütün dünyadaki yahudilere çağrıda bulunarak «göç ve donanım konusunda yardım» ve «kaç kuşağın düşü olan yahudilerin kurtuluşunu gerçekleştirmek için verdiğimiz büyük mücadelede yanıbaşımızda bulunmalarını» istedi.

— Ebedî Ulu Tanrı'ya duyduğumuz güvenle, diye sonuçlandırdı sözlerini, bu açıklamayı Vatanımızın topraklarında, Tel - Aviv şehrinde, kutsal gün arefesinde, 5 İyar 5708 yani 14 Mayıs 1948 de toplanan geçici kurulun bu oturumunda imzalıyoruz.

Ardından, başını dikip ekledi:

— Yahudi devletini kuran antlaşmayı kabul etmek için ayağa kalkalım.

Herkes yerinden kalktı. Zafer anıydı bu. Heyecandan titreyen sesiyle bir haham «şimdiye kadar bize destek olan Tanrı'dan» kendilerini kutsamasını dileyen bir dua okudu. Ateşli bir «Amin» ona karşılık verdi.

Yeniden söz alan Ben Gurion, 1939 yılında İngiliz Beyaz Kitabıyla kabul ettirilen göç ve toprak alımı konusundaki bütün kısıtlamaların kaldırıldığını, ancak manda yönetiminin geri kalan öteki yasalarının geçici olarak yürürlükte bulunduğunu bildirdi.

Bunun üzerine, Ulusal Kurul üyeleri teker teker gelip parşömenin üzerine imzalarını attılar. Sonra, büyük bir sessizlik içinde kaskatı kesilen bu insanlar Hatikvah'ı dinlediler. Pek çok kişinin yanaklarından gözyaşları akıyordu.

Saat 4.37'ydi. Tören ancak yarım saat sürmüştü.

David Ben Gurion bir kere daha masaya vurdu ve açıkladı:

— İsrail Devleti doğdu. Oturum kapanmıştır.

☆

Aynı gün Nil kıyılarında başka bir tören yapılıyordu. Bu tören de bir parşömenle, Mısır Kraliyet Ordusu Kurmay Okulu'ndan çıkan her yeni subaya verilen diplomayla son buluyordu. Tel - Aviv'de yapılan açıklamayla, pek az adam bu subaylar arasında bulunan otuz yaşındaki biri kadar etkilenecekti. Bir gün gelecek, gemi azıya alan güçler onu dünya politikasının ön plânına itecek, arap halkları yeni bir Selâhattin Eyyübî gibi alkışlayacaktı. Şimdilik genç yüzbaşının yüreğini dolduran çok basit bir sevinçti. Önemli bir görev almıştı. Kurmay başkanlığını üstlenmek üzere, kırk sekiz saat içinde 6. Taburda bulunacaktı. Cemal Abdülnasır'ın alayı Ben Gurion'un ilân ettiği Devlet'i yok etmek için Tel - Aviv üzerine yürüyecekti.

☆

Alacakaranlık çöküyordu. Güneyde, Moab ve Yahuda tepeleri arasında tutsak olan Ölü Deniz'in hareketsiz suları güneşin son ışınlarını yansıtıyordu. Glubb, Şuheyb ırmağının yemyeşil vadisindeki sazlar ve katmerli zakkumların yakınında Arap Lejyonu'nun toplama yolunu seçmişti. Doğuda, sekiz kilometre kadar ötede Şeria ve Allenby köprüsü vardı. Öteki kıyıda, Glubb Jericho'nun damlarını, daha ötede de Filistin dağlarının meydana getirdiği yüksek duvarı seçebiliyordu.

Jericho'nun hemen ardında, kargaların peygamber Eli'yi beslediği Karitk Irmağıyla Eğilim Tepesi arasında, bir patika yamaçlar boyunca tırmanıyordu. Hiç bir harita İngiliz generalinin gurur duymasına yol açan bu geçişin varlığını belirtmiyordu. Bu patikayı savaş arabalarının geçebileceği bir yol haline getirmeleri için, Jerichoyu çevreleyen köylerin halkına dört bin İngiliz lirası da-

ğıtmıştı. Gece yarısı, dört bin beş yüz lejyon askeri Filistin'e doğru yürüyüşe geçecekti. Bu yoldan, yirmi beş yüzyıl önce Yeşu İsrail çocuklarını kutsal topraklara götürmüştü.

Glubb gururla önünde toplanan ordunun saygı uyandıran yığınını seyrediyordu. Ama kalbi kırıktı. Askerlerinden bazılarını henüz çocuk oldukları, babalarının onları kendisine teslim ettikleri günlerden beri tanıyordu. Lejyon'unu deli gibi seviyor, büyük tehlikelerle karşılaşacağı bir çatışmaya gidişini içi kan ağlayarak izliyordu. Araya girmesinin işi bir «sözde savaş»la sınırlayacağını sanmıştı. Şimdi bundan gitgide daha çok kuşkulanıyordu. Arap başkentleri bir savaş ateşine tutulmuştu. Durum —o gece hissediyordu bunu— «karışık ve umutsuz» olmaya başlıyordu. Suriye'lilerle Mısır'lıların neler yapacakları konusunda en ufak fikri yoktu. Yeni topları için beklediği değerli mermi yükü bile daha Akabe'ye varmamıştı.

Çamurluğunun üzerinde bayrak dalgalanan siyah bir araba önünde durdu. Şerefine askerlerini bir araya topladığı adam gelmişti. Sırtında İngiliz ordusunun bir üniformasıyla, Kral Abdullah küçük tahta kürsüye doğru yürüdü. Güneye doğru, epey uzaklarda, bir kum fırtınasının belirtisi olan döne döne yükselen sütun gökyüzünde seçiliyordu. Bando Ürdün millî marşına başladı ve kral belki de İngilizlerin kendisini hapsettikleri kum zindanından, millî marşın yücelttiği bu çölden kurtaracak olan askerlerini selâmladı. Belki de bedevîlerinin en basiti kadar, bu büyük güç gösterisi ve gösteriye yol açan yüce nedenle allak bullaktı.

Birden, nereden çıktığı belli olmayan kum fırtınası ortalığı kasıp kavurmaya başladı. Görüş birkaç saniyede yirmi beş metrenin altına indi. Kumların kamçıladığı adamlar, yüzlerini kefiyeleriyle örttüler. Komutanları Abdullah Tell kralın söylevinin ancak ilk üç sözcüğünü duyabildi: «Sevgili oğullarım...» Geri kalanlar rüzgârda yitti gitti. Aylar sonra Tell, bu fırtınanın «bizi savaşmak için değil, Kral Abdullah'ın ülkesine toprak kat-

mak için Filistin'e gönderen çatışmaya karşı Tanrı'nın bir protestosu» olduğunu düşünecekti.

Sonunda sesini duyurmaya çalışmaktan vazgeçen kral, bir tabanca çıkardı ve havaya ateş etti. Ardından, herhalde o anın coşkunluğuyla kendini kaybedip o güne kadar nice komutanın askerlerinin heyecanını arttırmak için başvurduğu tılsımlı savaş çığlığını attı. Askerlerinin Kutsal Şehir'e girmeleri çok kesin emirlerle yasaklanmıştı. Abdullah yine de şöyle bağırdı:

— Kudüs'e doğru ileri!

☆

Tel - Aviv müzesinin tuvaletine yerleştirilen verici sayesinde, bütün yahudi halkı yahudi devletinin yeniden doğuşunu ilân eden sözleri biliyordu. Arap ordularının gelişini bekleyen adamlar da bu sözleri Negev ya da Galilée'deki kibbutzlarında işittiler. Tel - Aviv'de, binlerce kişi müzeye doğru koştu, polis kordonlarını dağıttı ve polisleri de araya alıp sevinç gösterilerinde bulundu. Kudüs'teki karargâhlarının radyosundan, David Shaltiel ve subayları Ben Gurion'un uzaktan gelen ve çok güç işitilen sesini dinlediler. «Bir devletin ne anlama geldiğini hepimiz biliyorduk, diyecekti içlerinden biri daha sonra, biraz daha kan. Oysa Kfar Etzion'da yeterince kan akıtmıştık.»

☆

Yahudi Ajansı'nı ateş - kes görüşmelerinin yapıldığı Fransız konsolosluğunda temsil eden Vivian Herzog, saat dörtte artık «bağımsız bir yahudi devleti temsilcisi» olduğunu açıkladı. Meslekdaşları onu kutlamak için yanına geldiklerinde, olağanüstü bir sahne dikkatini çekti. Salonunun pencerelerinden girebilecek serseri kurşunların korkusuyla dizleri üzerinde sürünen Madam Neuville, olayı kutlamak için bir tepsi dolusu şampanya kadehiyle geliyordu.

Eski Şehir'de, haham Ornstein'in oğlu haberi baba-

sına bildirmek için bir an nöbetinden ayrıldı. Yaşlı adam hemen bir **Sheheiyanu,** «bu günü görmemize izin verdiği için» Tanrı'ya şükran duası okudu. Ama haham kuruluşunu kutladığı devletin yaşayışını pek fazla göremeyecekti.

Başka yerlerde, genç bir Haganah subayının da hatırlatacağı gibi «kutlamalara ayrılacak zaman yoktu; yaralılar ve ölüler vardı.» Bu, devletin kuruluşunun halk çoğunluğu üzerinde yarattığı tepkinin sık raslanan bir örneğiydi. Bu devletin gelecek saatlerde saldırıya uğrayacağının bilincinde olan halk, Birleşmiş Milletler'deki oylamayı karşılayan çılgınca sevinç patlamalarına pek seyrek bıraktı kendini.

Aşağı yukarı Kudüs'ün göbeğinde, kısa süre sonra Mandelbaum kapısı adını taşıyacak olan dört yol ağzında, bir grup genç terkedilmiş bir evde toplandı. Bu kesimi savunan sofu bir Gadna birliğine bağlı bulunan gençler, geleneksel kutsal günün başlamasını bekliyorlardı. Mum bulamadıklarından alacakaranlıkta dizçöktüler. Ellerinde topu topu iki dua şalı ve elden ele geçirdikleri iki ya da üç mezmur kitabı vardı. Yoksulluğuyla, şefleri Jacob Ben Ur'un hayatındaki en unutulmaz tören olacaktı bu. Tüfekleri kapıya dayalı, kafalarında hâlâ Ben Gurion'un sözleri çınlayan Ben Ur ve genç arkadaşları, çok eski bir duayı okuyarak sesleriyle patlamaların yankılarını örtüyorlardı: «Halkımıza, İsrail'e ve Kudüs'e yaydığın Barış'ının koruyuculuğundan ötürü Sana şükürler olsun, Tanrım.»

Kfar Etzion'dan hayatta kalan üç yüz elli dokuz kişi için, devletlerinin yeniden doğuşunu belirleyen kutsal günün başlangıcı korkunç bir anı olarak kalacaktı. Küfürler, tükürükler, ara sıra da sille ve tokatla saldırıya uğrayarak kellelerini isteyen çılgına dönmüş halkın arasından El - Halil sokaklarında yürüyorlardı. Sadece Arap Lejyonu'ndan olan muhafızlarının dikkati, bir kıyımın bu kutsal gün akşamını yasa boğmasını engelledi. Pek

çoğu hâlâ Auschwitz'in, Dachau'nun ve Buchenwald'ın numaralarını taşıyan adamlarla kadınlar için sonu gelmez nefret geçidi, burada aramaya geldikleri özgürlüğe değil, yeni bir kampın dikenli telleri arasına götürüyordu onları.

Ters yönde ilerleyen bir otobüs, ağır yaralı yahudileri Kudüs'e taşıyordu. Sedyesinden askerlerine komuta eden Abras Tamir, Arap Lejyonu'ndan bir teğmenin araca atladığını gördü. Kendinden geçmek üzereyken, Tamir askerin arapça bağırdığını işitti:

— Sizin Ben Gurion yahudi devletinin kurulduğunu ilân etti, ama sekiz gün içinde bu devletin hesabını göreceğiz.

Tamir henüz devletin resmen kurulduğunu bilmiyordu. Sevincini haykırmak için doğrulmaya çalıştı, ama çok güçsüz olduğundan tükenip uzandı yine. O an gurur ve mutluluk yaşlarının gözlerine dolduğunu hissetti.

☆

Tertemiz üniformasıyla çok gösterişli bir görünüşü olan İngiliz deniz subayı, Hayfa limanına bağlı **Borea** şilebinin güvertesine çıkıp süvariyi kibarca selâmladı.

— Tam yirmi iki, dedi kolundaki saate bir göz atarak. İki saat sonra İngiliz hükûmetinin Filistin üzerindeki manda yönetimi sona erecek. O saatte her türlü denetimin sona ereceğini bildirmekle görevliyim. Geminiz ve yükü size iade edilecek.

Borea'nın kaptanı, şaşkınlığını yenmeye çalışıp ölüm halindeki bir yönetimin bu son davranışının anlamını kavramaya çalışırken, subay onu yeniden selâmladı.

— Başarılar, dedi güverteden ayrılmadan önce.

☆

Carmel Tepesinin gölgesinde, Hayfa Körfezine doğru uzanan kayalık tümseğin üzerinde, yalnız bir karaltı dalgaları seyrediyordu. 1917 yılının bir kış gecesi, Kudüs'ün yüksek tepelerinin birinden, James Pollock adlı İngi-

liz «İngiltere'nin Filistin dramı» nın perdesinin açılışında bulunmuştu. 1948 yılının bu ilkbahar gecesi de, Kudüs'ün son emniyet müdürü hayatı boyunca hizmetinde çalıştığı rejimin son perdesine tanık olmak üzere bu kayanın tepesine çıkmıştı.

Euryalus'un denizcileri palamarları çözdüler ve kruvazör ağır ağır rıhtımdan ayrıldı. Sir Alan Cunningham kaptan köprüsünden, kendisini götüren geminin provasının denizde yapılacak bir geçit töreni için dizilmiş gibi duran uçak gemisiyle beş altı destroyerin bulunduğu mendireğe doğru kaydığını gördü. Gemilerin güvertelerinde, bembeyaz giysili denizciler esas duruştaydı. Birden bütün ışıldaklar **Euryalus**'un güvertesindeki yalnız adama çevrildi.. Hızlanan kruvazör görkemli gemi dizisinin önünden süzüldü. Uçak gemisi boyunca geçerken, bir bando **God Save The King**'i çaldı.

«Gösteri sona erdi», diye düşündü Cunningham millî marşın gökyüzüne yükselişini ve geminin burnundan fışkıran dalgaların hışırtısını dinlerken. Allak bullaktı, ağır ağır uzaklaşan Carmel Tepesinin karanlıklara boğulmuş nefis yığınından bir türlü gözlerini ayıramıyordu. Cunningham'ın İskoçyalı olduğunu belirtmek için, bando o sıra **Highland Lament**'i çaldı. Filistin'deki son Yüksek Komiser gırtlağına bir şey düğümlendiğini hissetti. «Ah bu müziğin sesiyle gidişim duruma ne kadar uygun düşüyor!» dedi kendi kendine.

Her şey ne iyi başlamıştı ve her şey ne kadar kötü bitiyor, diye düşündü. Kurtarıcı'nın haçını taşıdığı taşlar üzerinden ancak yaya geçilebileceğini düşünerek Yafa Kapısında atından inen Lord Allenby'nin eşsiz davranışıyla, o sabah kendisinin Kudüs'ten kaçamak tüyüşü arasında umutlardan koca bir dünya harcanmıştı. Nice çabalar bu toprağa gömülmüş, nice İngiliz bu toprakları ele geçirmek ve birbiriyle çelişen inanılmaz bir vaadler dizisi adına yönetmek için canını vermişti! Şimdi, «bütün bu hayal kırıklıklarından, bu kadar yıldan sonra başarısızlık büyük. Gidiyoruz, ardımızda savaş ve sefaletten başka şey kalmayacak.»

Karasularının sınırına vardığında, Sir Alan Cunning-

ham'ın kruvazörü durdu. Filistin'deki İngiliz mandasının resmen sona erişini son bir törenle kutlamak gerekiyordu. Koca bir donanma ateşi, geminin bir ucundan ötekine geceyi turuncu, kırmızı ve sarı demetlerle lekeleyip Akdeniz göklerini aydınlattı. Son kıvılcım da denize düştüğünde, Sir Alan düşündü: «Bu kez, her şey sona erdi.»

Saatine baktı. Henüz yirmi üçtü. Filistin'deki İngiliz mandası son bir yanlış yapılmadan bitmezlik edememişti. Bir saat erken sona ermişti. Gemi komutanı Greenwich'in yaz saatiyle Filistin saati arasındaki farkı hesaba katmayı unutmuştu.

33

«DAYANACAKLAR»

Öfkeli bir düdük sesi Kahire garını çınlattı ve uzun vagon dizisi soluyarak harekete geçti. Peron boyunca, kadınlar, akrabalar, dostlar, çocuklar askerleri alkışlıyorlardı. Pencerelerden sarkan 6. Piyade Alayı askerleri gülüyor ve ellerini, kollarını sallıyorlardı. Savaşa gidiyorlardı ama Kahire'nin Abbasiye garını dolduran halk kadar keyifliydiler. Yirmi altı yaşındaki alayın haberleşme subayı Muhammet Rıfat, «gezinti» ye çıktıklarından emindi. Arkadaşlarına bir ay sonra geri döneceklerini ve o zaman kendilerini bekleyecek karşılamanın gidişlerinden çok daha çılgınca olacağını söylemişti.

Bütün Mısır başkentinde başka savaş hazırlıkları da yapılıyordu. Kahire radyosu, geceyarısı **Aida**'nın marşını —Mısır millî marşı— çaldıktan sonra sıkıyönetim ilân edildiğini bildirdi. Büyük El Ezher camii imamı da:

— Kutsal savaş saati çaldı! diyordu.

Bütün arap savaşçılarının, Filistin için mücadeleyi dinî bir görev saymaları gerektiğini açıkladı. Başbakan Nukraşi Paşa «siyonizmden kurtarmak ve sınırları içine barışı götürmek» için ülkesinin Filistin'i işgale başladığını bağırarak belirtti. Birkaç dakika sonra, Mısır Dışişleri Bakanlığından çekilen resmî bir telgraf, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne, İngiliz mandasının sona ermesi nedeniyle «Mısır Silâhlı Kuvvetlerinin Filistin'e girmeye başladıklarını» bildirdi. El Mazah havaalanında, ilk hava akınları hesaba katılarak Mısır'ın tek bombardıman filosuna bağlı uçaklar bombayla dolduruluyordu.

Alışılmamış bir savaş görüntüsü, Nil kıyısındaki Semiramis otelinin tatlı bir müzikle şenlenen yumuşak havasını bile değiştirdi. Terasın bir köşesinde, üniformalı birkaç kişi bir masanın çevresine oturmuşlardı. Yanında

güzel bir kız, önünde açık bir harita, mareşal üniforması giyen Kral Faruk genelkurmayını meydana getiren subaylarla ordusunun Tel - Aviv'e doğru başlayan zafer yürüyüşünün ilk hareketlerini inceliyordu.

Kahire Radyosu savaşçı açıklamalar yayınlamayı bitirdiğinde, güçlü bir kadın sesi işitildi. Hiç bir söylev, hiç bir askerî marş, hiç bir kahramanlık şiiri arap dünyasının halk yığınlarını bu ses kadar coşturamazdı. Bu ses Ümmü Gülsüm adlı şişman bir şarkıcının sesiydi. 15 mayıs sabahı başlarken, Şark'ın bütün radyoları, onun şarkısını dinlemek için açıldı. Seçtiği uzun hava, dinleyicileri kadar bunu dile getiren ses için de evrensel bir çekiciliği olan yeri, Kudüs'ü yüceltiyordu.

Beyrut'ta, Lübnan Başbakanı Riyad Sulh kızlarının odasına girdi ve radyonun yayınladığı ürpertici şarkıyı dinlemeleri için onları uyandırdı. Ümmü Gülsüm Peygamber'in üzerinden gökyüzüne yükseldiği kutsal kayayla ilgili şarkısını bitirdiğinde, genç Aliye babasının gözlerinden yaşlar aktığını gördü. Ateşli bir yurtsever olan Riyad Sulh, allak bullak olmuştu.

— Tanrım, Tanrım, diye mırıldandı, ne olur bu kayanın hep bizde kalmasını sağla.

Şam'da, Suriye hükûmeti sınırların kapatıldığını bildirdi, sıkıyönetim ilân etti ve radyosundan bir sürü askerî marş yağdırdı. Bağdat'ta, generalleri iki hafta içinde Hayfa'yı ele geçireceklerine yemin eden Nuri Sait, şimdiye kadar Filistin'e ancak iki bin kişi yollamıştı. Gönderdiği askerlerin komutanı da, Sir Alec Kirkbride'a göre, «bir piyade takımına komuta edemeyecek kadar yeteneksiz budalanın teki» ydi. Oysa Nuri Sait, sayıları iki ile üç milyon arasında olan Irak'lı bedevîlerin Filistin'e saldırmaya hazır olduklarını söylüyordu. Kuşkularını gizlice itiraf eden Azzam Paşa bile, o anın heyecanına kendini kaptırmış gibiydi.

— Moğolistan'daki savaşlar ve Haçlı Seferleri kadar unutulmaz bir yok etme savaşı, bir kıyım olacak, yolunda yıllar boyu peşini bırakmayacak bir kehanet savurdu.

Hacı Emin'in sözcüsü Ahmet Şukeyri, daha da bayağı

bir dille arapların hedefinin «Yahudi Devletini yok etmek» olduğunu açıkladı. Bütün dünya basını bile büyülenmişti. Reuter Ajansı Kahire'den, iki yüz bin kişilik bir Mısır Ordusunun harekete geçtiğini bildiriyordu. **New York Times**'ın özel muhabiri Şam'dan «bir Suriye tugayının Akdeniz'e doğru hızla ilerler gibi yapıp Galilé'ye doğru saldırışı» nı anlatıyordu.

Arap Lejyonu'nun öncüleri tam geceyarısını beş dakika geçe, kum fırtınasının birkaç saat önce Kral Abdullah'ın söylevini duyulmaz kıldığı toplanma yerinden ayrıldılar. Dizinin başındaki cipte, 4. Alayın komutan yardımcısı Yüzbaşı Mahmut Russan bulunuyordu. Ay yok gibiydi ve araç dizisi bütün ışıklarını söndürmüş ilerliyordu. Russan'ın tek duyduğu gürültü motorların boğuk homurtusuydu. Allenby Köprüsünün ağzında askerî polisler genç yüzbaşıya işaret ettiler. Şeria'nın öteki kıyısına giden köprü açıktı. «Bu, diye hatırlayacaktı Russan, hayatımın en coşturucu anıydı.» On beş gün sonra, paylaştırma kararının yanlışını düzeltip zafer kazanmış bir orduyla bu köprüden geçerek geri döneceğine inanıyordu.

☆

14 mayıs günü, David Ben Gurion kendisini bekleyen zorlu işleri düşünüp erkenden yattı. Ama sabahın birini biraz geçe, Birleşik Amerika'nın yeni devleti resmen tanıdığını bildiren bir telefonla uykusundan uyandı. Bundan «büyük bir hoşnutluk» duydu.

Çok kısıtlı pratik sonuçlarına rağmen, bu davranışın halkı için ne «büyük bir manevî destek» olabileceğinin farkındaydı.

Haber, 9 mayıs günü yeni yahudi devletini tanımama yolunda alınan Amerika'nın kararını değiştirmek üzere Vaşington'da girişilen beş günlük yoğun çabanın ürünüydü. General Marshall, sonunda durumunu yeniden gözden geçirmeyi kabul etmiş ve Başkan'a da aynı şeyi yapmasını öğütlemişti. Rahatlayan Truman danışmanı Clark Clifford'a, yeni kurulan devletin bir an önce tanınması

için gereken tedbirleri almasını emretmişti. Tel - Aviv müzesinde devletin kuruluşunun ilân edileceği tören başlarken, Clifford da Yahudi Ajansı'nın Vaşington'daki temsilcisi Elie Elath'ı çağırıyordu.

— Ülkenizi tanımamız için bize bir mektup yazarsanız iyi edersiniz, öğüdünü verdi.

Elath, bir diplomatın yahudi ulusu adına mektup yazmasının üzerinden iki bin yıl geçmiş olduğunu düşündü. Bu işin bir tek güçlüğü vardı: Tanınmasını istediği devletin adını henüz bilmiyordu. Sadece «Yahudi Devleti» demekle bu sorunu geçiştiren Elath, mektubunu Beyaz Saray'a gönderdi. Mektubu götüren taksiye binmişti ki, radyo yeni devletin adını açıkladı. Diplomat hemen ilkinin ardından ikinci bir haberci koşturdu. Mektup Beyaz Saray'ın kapısında geri çevrildi. Manda yönetiminin sona ermesinden tam on iki dakika sonra, Başkan Truman Birleşik Amerika'nın İsrail Devleti'ni tanıdığını ilân etmiş bulunuyordu.

Bu haber o gece David Ben Gurion'un uykusunu kaçıran tek haber olmayacaktı. Üç saat sonra Haganah haberleşme şefi Jacob Yani, Paula Ben Gurion'un öfkeli itirazlarına boşverip Birleşik Amerika için radyoda bir açıklama yapmasını istemek üzere yaşlı liderin odasına dalıyordu. Gözleri uykudan şişen David Ben Gurion yataktan kalktı, Paula çoraplarıyla pabuçlarını giydirirken pijamasının üzerine bir palto aldı.

Haganah'ın vericilerinden birinin mikrofonunda yeni konuşmaya başlamıştı ki, birkaç saat önce Kahire'de yüklenen bombardıman uçakları Tel - Aviv üzerine varıyordu. İlk bombaların patlamaları stüdyo duvarlarını sarstı, ve yankıları mikrofondan bile işitildi. Ben Gurion dramatik bir sesle dinleyicilerine, duydukları gürültünün yeni devletin bağımsızlığı için verdiği savaşın ilk bombaları olduğunu bildirdi.

Yayın sona erdiğinde, durumu incelemek üzere bombalanan yerlere gitti. Geçerken, bir zamanlar Alman bombaları altındaki Londra'lıları incelediği gibi yurttaşlarının yüzlerine de dikkatle baktı. Korkuyorlar mı? diye düşündü. Ama gördüğü içini rahatlattı. Yüzlerde kuşku vardı,

ama en ufak bir bozgun belirtisine raslanmıyordu. Evine döndüğünde, Ben Gurion o geceki izlenimini özetleyen iki sözcüğü günlüğüne geçirdi: **«Eleh Yaamdu.** Dayanacaklar.»

☆

Bir arap ordusu, öteki arap ordularının ters yönünde ilerliyordu. Filistin'den ayrılıyordu bu ordu. Tel - Aviv'i almaya ya da birliklerinin başında can vermeye yemin eden Fevzi el Kavukçu için, gelecek saldırıda hiç bir rol öngörülmemişti. Bu harekâtın onu Prusya'lı generaller düzeyine çıkarması gerekiyordu; oysa ardında toplarının ateşiyle yerle bir olan birkaç Kudüs evinin yıkıntısını bırakarak, zafer kazanamadan dönüyordu. Şam'dan aldığı emirler uyarınca, ordusunu Şeria'nın öteki kıyısına geçirmeye hazırlanıyordu. Orada dağıtılacak ve varlığı son bulacaktı. Sabaha karşı, birlikleri henüz uykuda olan Ramalleh sokaklarında Arap Lejyonu'nun bir zırhlı birliğiyle karşılaştı. El Kavukçu bu birliğin, çekildiği Latrun tepelerindeki mevzilere yerleşeceğinden emindi.

Şimdi Harun Ben Cazzi komutasındaki iki yüz başıbozuk tarafından tutulan bu mevziler, Kudüs'ün en önemli kavşağını denetlemeyi sağlıyordu. Eteklerinde, Ayalon vadisinin buğday tarlaları ve bağları arasında, kuzeyden, batıdan ve güneyden gelen başlıca yollar Bab el Ued geçidinden Kudüs'e çıkmak üzere birleşiyordu. Kutsal Kitap'ta sözü edilen çağlardan beri, Kudüs'ün kaderi Latrun tepelerinde aydınlanmıştı.

Kanlı bir savaşın akşamı, Yeşu orada Canaan'lılara karşı kazandığı zaferi tamamlamak için zaman kazanmak üzere güneşten durmasını istemişti; Yargıçlar çağında, Filistinliler oradan yola çıkıp İbrani'lere dehşet saçmışlardı. Judas Maccabée —«Çekiç» Judas— halkını kurtarmak için düşmanlarını orada ezmiş, Herod yahudileri bu tepelerde yenmiş ve Vespasianus lejyonlarını bu tepelere yerleştirmişti. Bu tepelerin en yüksek olanlarından bi-

rinde, Aslan Yürekli Rişar «halifelerin yolunu gözleyecek bir kale» yaptırmıştı. Selâhattin Eyyûbî de sırası geldiğinde, Kudüs yolunu tutmadan önce bu kaleyi yıktırmıştı. Dokuz yüzyıl sonra, 1917 de Prusya'lılar ve Türk'ler burada General Allenby'nin askerlerini durdurmayı denemişlerdi. Bir ay önce, bu tepeler araplar tarafından değil de İngilizler tarafından tutulduğu için, Nachson Harekâtına katılan ve Kudüs kapılarını açmak üzere yola çıkan yahudiler buraları almak zorunda kalmamışlardı.

Şimdi Yeşu'nun güneşi yeni bir devletin ilk günü Ayalon vadisi üzerinde doğarken, Fevzi el Kavukçu komutasındaki birliklerin geri çekilmesi Kudüs yolunu kilitleyen bu mevzilerin ele geçirilmesi için İsrail askerlerine beklenmedik bir fırsat veriyordu.

☆

Sabahın alacakaranlığında namaz seccadesi üzerine dizçöken Kral Abdullah, tek gözlü kedisini sevgiyle okşuyordu.

Amman'daki sarayında kabul ettiği gazeteciye sert bir sesle:

— Anlaşmaya varıldı, dedi, arap devletleri savaşa girmeye karar verdiler. Tabii bizim de onların safında olmamız gerekiyor. Ama bedelini pahalı ödeyeceğimiz bir hata yapıyoruz. Bir gün isteklerine uygun bir devleti kendiliğimizden yahudilere vermediğimiz için büyük pişmanlık duyacağız. Kötü bir yola saptık, bunu izlemeye devam ediyoruz.

Kral sustu. Sonra, hafif bir gülümsemeyle ekledi:

— Bu sözlerimi yazarsanız resmen yalanlıyacağım, sizi de yalancılıkla suçlayacağım.

☆

Kudüs Haganah'ının ulusal egemenliğin ilk gününde başlıca kuşkusu, arap öğretmen Bagit Ebu Garbiyeh'in hâlâ Musrara mahallesinde inatçı bir direnme göstermesinden ileri geliyordu. Sabahın yedisinde, bir yahudi ko-

mandosu arapları Notre - Dame de France'dan çıkarıp bütün mahalleye hâkim olan bu koca binayı ele geçirmeyi başarmıştı. Pencerelerden, hoparlörler Ebu Garbiyeh'in askerlerine sesleniyordu:

— Eski Şehir'e dönün, yoksa hepiniz öleceksiniz!

Bu ültimatom Ravdah'daki okuldan da işitildi ve öğretmen surların içine çekilme emrini aldı. Ama cesaretle çekilmeyi reddetti ve gerekirse, doğduğu bu mahalleyi savunmak için ölmeye kararlı, savaşa devam etti.

Güneyde, Allenby kışlasının düşmesi sonucu şehrin arap kesimiyle bağlantısı kesilen Alman ve rum kolonilerinin bulunduğu arap mahallesi Bekaa'da günün en belirgin yanı, Kutsal Şehir'e giren bütün orduların beraberlerinde getirdikleri çok eski bir felâket, yağma oldu. Hâlâ bu burjuva mahallelerinde yaşayan Naim Halabi ve birkaç arap için, 15 mayıs gününün anısı penceresinden tanık olduğu görüntüyle karışıyordu. Önce, açlığın sadece bir parça yiyecek dilenmeye ittiği birkaç yahudinin geldiğini gördü. Sonra «gerçek bir yağma rezaleti» başladı. Halabi yahudilerin bir at ve bir arabayla komşusunun terkedilmiş evi önünde durduklarını ve evde ne varsa götürdüklerini gördü. Yolun öteki ucunda, başka yağmacılar otomobil lâstikleri, mobilyalar, gaz bidonları ve dağ gibi yığılı elbiseleri yüklenmiş gidiyorlardı. Ama penceresinin önünden Willys marka yeşil bir arabanın geçtiğini gördüğünde büyük üzüntü duydu. Karbüratörünü söktüğü için kimsenin el sürmeyeceğinden emin olarak arabasını bir arkadaşının garajına bırakmıştı. Yahudiler karbüratörü bulmuş ve yerine takmışlardı.

Bir İrgun askerinin koyunlarını aldığı arap operatör Hasip Boulos'un babası, elbiselerin konduğu yerli dolap da dahil bütün eşyalarını götüren başka bir yağmacı dalgasının akınında, elinden bir şey gelmeden hazır bulundu. «Bilseydim, diye yakınacaktı, o sabah hiç değilse en güzel elbisemi giyerdim.» Bakkal Davut Dajanı bir gürültü duydu ve pencereye koştu. Kapısını kırmaya çalışan bir yahudi gördü. Seslendi adama. Ürken yahudi kendini bakkalın ayaklarına attı. Yıllar boyunca dükkânından alışveriş eden Yemen'li bir şofördü bu. Emile Hurani, akşa-

ma doğru, komşu evi boşaltmakta olan iki yahudi kadının acı acı yakındıklarını işitti.

— Zenginler, diyorlardı, en iyi malları götürmüşler ve bize bir şey bırakmamışlar.

Haganah o gün askerî işlerle öylesine doluydu ki, bu hırsızlıkları önlemek için gösterdiği çabalar simgesel kalacaktı. Haganah'a muhalif örgütlerin başvurduğu sistemli yağma da durumu güçleştiriyordu. Bir arap garajcı gelip, yepyeni yüz seksen otomobil lâstiğine el koyan adamların üzerine ibranice bir şeyler karaladıkları kâğıdı bir Haganah subayına gösterdi.

— İrgun bu, karşılığını verdi subay, sizin için bir şey yapamayız.

Her an yaylım ateşin gürültüsünü bastıran cankurtaranların canavar düdükleri, Kudüs'ün tarihindeki başka bir geleneği yeniden yaşamaya başladığını gösteriyordu. Halkı her yanda —yahudiler kadar araplar da—, şehirlerine duydukları bağlılığı, uğruna kanlarını dökerek ödüyorlardı. Yeni Şehir'e yerleşen yahudilerin ilk yardım merkezleriyle ameliyathaneleri şimdiden dolmuştu. Scopus Tepesindeki hastanenin sağladığı kolaylıklardan yoksun kalan yahudi sağlık hizmetleri, çeşitli mahallelerdeki kuruluşları askerî ilk yardım hastaneleri haline getirmişlerdi. Hatta Saint - Joseph manastırındaki sınıfları, ek ameliyathaneleri yerleştirmek için kiralamışlardı.

Sargı bezi, plazma, antibiyotik ve iki bin şişe kan stoku bu ilk yardım merkezleri arasında paylaştırılmıştı. Ama su her yanda o kadar azdı ki, yaraların yıkanmasında kullanılanla daha sonra yerler siliniyordu. Çarşafları yıkayacak zaman olmadığından, ölülerin çarşafları gelen yaralılara veriliyordu. Elektriğin sık sık kesilmesi, operatörleri çoğunluk gaz lâmbasında ameliyat yapmak zorunda bırakıyordu. Ne tatanos serumu ne de morfin vardı yeterince.

Saint - Joseph manastırındaki hemşireler için, genç bir Haganah askerinin başına gelen felâket şehirlerinin üzerine çöken acıları gösteriyordu. Yaralı kardeşi yakınındaki bir yatağa yatırılmıştı. Babası birkaç saat önce, Neveh Yaacov kibbutzundakiler geri çekilirken öldürül-

müştü. Kendisi iki bacağını kaybedecekti. Uyuşturucu olarak da bir tek morfin iğnesiyle annesinin sakat bacakları çevresine yerleştirdiği buzlar vardı.

Yine de Kudüs yahudilerinin paha biçilmez bir kaynakları, Hadassah tuzağından arta kalan doktorlarının büyük ustalığı vardı. Bunlar arasında, Peygamberler sokağındaki hastanenin baş hekimi Profesör Edward Joseph de bulunuyordu. Edimburg Tıp Fakültesinden yetişen bu hekim, 1929 ve 1936 yıllarında iki kere, şehirlerini korurken yaralanan hemşerilerini tedavi etmişti. Yorgunluktan bitmiş, sessiz, kendisini karın cerrahisinde dünyanın en büyük uzmanlarından biri yapan ustalığıyla Haganah askerlerinin parçalanan gövdelerini düzeltiyordu şimdi.

Birkaç yüz metre ötede, bir arap operatör umutsuzca aynı hareketleri yapmanın yollarını arıyordu. Yirmi dokuz yaşındaki Doktor İbrahim Tleel hiç karın ameliyatı yapmamıştı. Çevresinde yardımcı yoktu, tek hemşiresi de başka bir köşede meşguldü. Pek çok alanda olduğu gibi derme çatma hastanesinde hüküm süren kargaşalık ve düzensizlik de, arapların, örgütlenme yeteneklerinin karşılığında ödemek zorunda kaldıkları bedeldi. Acılı Yol üzerinde, İsa'nın haçıyla ilk kez düştüğü noktada bulunan Avusturya misafirhanesinde bir ilk yardım merkezi kurmaları için, İngiliz sağlık servisleriyle uluslararası Kızılhaç'ın kendilerini birçok kere uyarması gerekmişti. Aşağı yukarı her şeyden yoksundu bu hastane. Ne su vardı, ne elektrik, ne sargı bezi, ne kan, ne uyuşturucu, ne alçı, ne de yiyecek. Gönüllüler Eski Şehir'de kapı kapı dolaşıp biraz gaz, birkaç parça şeker, bir çarşaf dilenmek zorundaydılar. Üç gün önce, genç operatör edinebildiği her şeyi buraya getirmişti: Tarih öncesinden kalma bir sterilizatör, eski bir ameliyat masası, biraz plazma, penisilin ve morfin. Şimdi Yeni Şehir'de bulunan memleket hastanesi ve öteki sağlık kuruluşlarıyla bağlantıları kopan araplar, yaralılarına ancak mezara gitmeden önce bir bekleme odası sunabiliyorlardı.

Güvenebilecekleri adamlar orada değildi. Dr. Tleel'e kâbus gibi gelen ameliyatı Dr. Hasip Boulos yapabilirdi ama, yahudilerin eline geçen Bevingrad'daki hastanesin-

de kalmıştı. İki ateş arasında kalan Fransız Hastanesi baş hekimi Dr. René Bauer'in de durumu aynıydı.

Genç Filistin'li, kalan tek çıkış yolunu seçti. Odasına giden merdivenleri dörder dörder çıktı ve başucu masasında yığılı duran altı koca ciltten birini kaptı. Tleel bu kitapları altı gine (*) karşılığı Londra'dan getirtmişti. Ameliyat masası üzerinde can çekişen adamı kurtarmasını sağlayacak bilgiler edinmek için, Love ve Bailly'nin eseri olan **Acil Ameliyatlar** adlı kitabın sayfalarına daldı (**).

Dr. Tleel'in yardımına koşan gönüllüler arasında, Kral Davud otelinde İngiliz meslekdaşlarına veda etmeye giden ve **Arap Uyanışı** adlı kitapla evinden ayrılan genç arap kızı Asiye Halabi de vardı. Karşılaştığı ilk yaralı bir Suriye'liydi. Biri, başındaki kocaman yaraya bir bez parçası tıkmıştı. Bezi çıkarıp yarayı temizlemek için bir makas istedi. Hiç bir yerde makas yoktu. Çarşıya koştu, sokak sokak dolaşarak sonunda bir makas bulabildi. Kara bir şeritle boynuna astığı makas bir çeşit silâh, doğduğu şehri parçalayan savaşa katkısının simgesi oldu.

☆

Sir John Glubb, topları için gerekli binlerce mermiyle Akabe'ye yanaşması gereken gemiyi bütün gün sabırsızlıkla beklemişti. Akşama doğru, eski dostlarından biri gecikmenin nedenini bildirmek için ona Süveyş'den telefon etti.

— Bana bak dostum, dedi Orta Doğu'daki İngiliz kuvvetlerinin başkomutanı, müttefiklerinin sana ait cephaneyi yürütmekte olduklarını görüyorum.

General, Mısır'lıların gemiye rıhtıma dönme emri verdiklerini ve yükünü boşalttıklarını açıkladı. Ambarla-

(*) Altı İngiliz lirası ve altı şilin.

(**) Kalın barsağı delinen yaralı kurtarıldı. Sonraki günlerde genç cerrah, bu kitapları aldığı için kendini kutlayacaktı. Tecrübesini aşan durumlarda, kitabın rehberliğiyle ciğerlerinden yaralı birçok kişiyle başından yara alan birini kurtarabildi.

rındaki mermiler Mısır Kralının toplarında kullanılacaktı, Faruk'un nefret ettiği ufak tefek bedevî kralın değil.

☆

İsrail Devleti'nin bu ilk gününde, en önemli olay basit bir keşif olacaktı. Givati yahudi tugayının bir birliği, Latrun tepelerine birkaç havan mermisi yolladıktan sonra, hiç karşılık gelmediğini şaşkınlıkla gördü. Yahudi askerleri, önceki gece Fevzi el Kavukçu'nun terkettiği tepelere doğru dikkatle ilerlediler: En ufak bir direnmeyle karşılaşmadılar. Birkaç dakika sonra da kendilerini, altı hafta önce uğrunda nice yoksunluklara katlandıkları, Kudüs yoluna hâkim, eski İngiliz polis karakolunun yeri olan tahkim edilmiş binada buldular.

Karakoldan, Latrun trappist manastırı çevresinde bir yeşillik halkası oluşturan zeytin ve selvi ormanına doğru yöneldiler. Amaçları manastırın ardındaki tepeyi gözden geçirmekti. Oraya vardıklarında, birden amansız bir saldırıyla karşılaştılar. Ama bu saldırı arap düşmanlarından değil, süt ve bal ülkesine girmelerine öfkelenen binlerce arıdan geliyordu.

Yüzleri davul gibi şişen Latrun fâtihleri polis karakoluna çekildiler. Yine de kazandıkları başarının tadını çıkararak, Kudüs yolunun açıldığını ve Latrun tepelerinin araplar tarafından terkedildiğini Tel - Aviv'e bildirdiler. Latrun'un işgali şimdilik Arap Lejyonu komutanının stratejisine girmiyordu.

Olağanüstü bir raslantıyla, Haganah'ın stratejisinde de Latrun tepelerinin işgaline yer yoktu. Sonunda denetleyebildikleri yoldan sonu gelmez bir kamyon dizisinin akacağını umdukları halde, yahudi askerler bir gün «yetim konvoy» diye adlandırılacak tek bir küçük kamyonun geçtiğini gördüler. Birkaç saat sonra, bu mevzileri boşaltmalarına yol açan emir onlara büsbütün anlaşılmaz göründü.

İsrail ordusu harekât başkanı için yeni devlet 15 mayıs 1948 sabahı «örtünmek için bir mendilden başka şeyi olmayan çıplak bir kadını» andırıyordu. Genç ka-

dının neresini saklayacağı konusunda bir seçim yapması gerektiği gibi, her yandan arap ordularınca tehdit edilen ülkesinin hangi bölümünü öncelikle savunacağına Yigael Yadin'in karar vermesi zorunluydu. Genç arkeolog, 15 mayıs günü en ciddi tehlikenin Kudüs'ün durumu değil, Mısır tanklarının güneyden yıldırım hızıyla gelmesi olduğuna inanıyordu.

Latrun'u ele geçirmek için yalvaran İzak Rabin'in isteğini geri çevirip, Givati tugayına Faruk'un kuvvetlerine karşı çıkma emrini verdi. Böylece, hem araplar hem de yahudiler tarafından terkedilen Latrun'un hayatî önemdeki tepeleri, birkaç saat süreyle boş kalacaktı. Ama uzun sürmeyecekti bu. Kader kısa süre sonra Latrun'dan uzak duran iki orduyu, bir İsrail ordusunun araplara karşı vermek zorunda kaldığı en kanlı savaşlarda karşı karşıya getirecekti.

☆

Yeni İsrail Devleti'nin kıyılarından binlerce kilometre ötede, New York'taki Waldorf Astoria otelinin bir dairesinde, bir dost topluluğu Hayim Weizmann'ın yatağını çevreliyordu. Siyonizmin en saygıdeğer sözcüsünün verdiği uzun mücadele, herkesten fazla hak kazandığı bir şerefle sona eriyordu. Yaşlı ve hasta bilgine doğru şampanya kadehini kaldıran sekreteri Joseph Linton, içmeyi teklif etti:

— İki bin yıldan beri ilk kez, yahudi devletinin cumhurbaşkanı şerefine!.

34

«MERYEM'İN AYI BU, EN GÜZEL AY»

Avusturya misafirhanesinin yanındaki sığındığı binada, işsiz bir arap memur, pilli radyosunun düğmelerini sabırla çeviriyordu. 14 mayıs günü, Alaattin Namari kendi kendini «Kudüs'ün arap Haberleşme Bakanlığı» na atamıştı. Bu görevi yaptığı iki günden beri, hemşerileri askerî yönden hep başarısızlıkla karşılaşmışlardı. Ama bu talihsizlik içinde, büyük ağırlığı olan bir avuntuları vardı: Arap başkentlerinden gelen yüreklendirici sesler. Namari bunları dinliyor, her radyo istasyonundan aldığı haberleri not edip coşturucu yorumlarla tamamlıyordu. Sonra hemen daktilosuna koşup, daha sonra Kudüs araplarına dağıtılmak üzere teksir edilecek bültenini yazmaya koyuluyordu. 16 mayıs pazar günü, bu derme çatma bülten aracılığıyla Filistin Radyosunun Ramalleh'den verdiği haberden, «arap ordularının zafer üzerine zafer kazanarak bütün cephelerde ilerlediğini» öğreneceklerdi. Bağdat, «Filistin'in büyük bölümünü besleyen Rutenberg elektrik santralının Irak kuvvetleri tarafından ele geçirildiği» haberini veriyordu. Kahire, «Mısır ordusunun Han Yunus yoluyla Gazze'ye ulaştığını ve zafer dolu yürüyüşünü sürdürdüğünü» anlatıyordu. Beyrut, Lübnan ordusunun yolu üzerindeki bütün yahudi yerleşme merkezlerinin mevzilerini yakıp yıktıktan sonra, başarılı yürüyüşüne devam ettiğini» ilân ediyordu. Namari bu zafer listesine bir tek yerli haber kattı. Avusturya misafirhanesine yerleşen derme çatma hastane büyük bir yokluk içindeydi ve yiyecekle çamaşır bekliyordu.

O sabahki bültenin tek gerçek haberi buydu. Irak'-

lılar tarafından alınan Rutenberg santralı Ürdün sınırları içinde bulunan bir yerdi. Han Yunus ve Gazze'de de hep araplar yaşamıştı.

Bültenin okunması ve Mısır'lıların Beersheba, El - Halil ve Beytlehem'de zafer kazandıklarının bildirilmesi Filistin'li Georges Deeb'in öfkesini uyandırdı. «Kendilerine yolladığım haritaları da mı okuyacak yetenekten yoksun bunlar? diye sordu kendi kendine. Bütün ünlü zaferleri arap sınırları içinde kalıyor.»

Bu gürültülü başarılar sadece hayal ürünü olsa bile, yahudi devletinin durumu yine de çok zordu. David Ben Gurion günlüğünde, hiç değilse o gün Namari'nin verdiği haberlerin ruhunun doğru olduğunu kabul etmek zorunda kalacaktı. «Taburlarımızdan biri, beş yüz mevcudundan yüz ellisini kaybetti, diye yazdı. Yukarı Galilée'de durum korkunç. Pek çok birliğin morali kötü. Nirin ve Kfar Darim'de Mısır saldırılarından söz ediliyor, yahudi kuvvetleri dayanamamaktan korkuyor. Bazı haberlere inanmak gerekirse, Mısır birlikleri kıyı boyunca yukarı çıkıyorlar ve bütün güney önlerinde açık.»

Bu birliklerin birinde, birkaç gün önce Kahire garında büyük sevinç gösterileri yapan 6. Tabur görevlisi genç subaylardan teğmen Muhammet Rıfat bulunuyordu. Şimdi büyük bir şaşkınlığa düşmekteydi. Harita üzerinde bile belirtilmeyen yahudi yerleşme merkezlerinden Dangor'u ele geçirme emrini almıştı. Her türlü bilgiden yoksun, savaş alanında hiç bulunmamış bir albay tarafından yönetilen Rıfat ve askerleri bu esrarlı hedefi aramaya çıktılar. Saatler boyu çölde gezindikten sonra, bir raslantı sonucu Dangor'u buldular. Dangor'un, sözde Tel - Aviv yolu üzerinde bulunan savunmasız yahudi köyleriyle ortak yanı yoktu. Üç sıra dikenli telle ve tahkim edilmiş destek noktalarıyla korunuyordu. Bir makineli tüfek ateşi kısa sürede Rıfat ve askerlerinin son hayallerini de silip süpürdü. Yakıcı kumda mıhlanıp geri çekilmek için havanın kararmasını beklediler. Birliğe döndüklerinde son ve korkunç bir sürpriz onları bekliyordu. Bir tek damla su kalmamıştı. Bitik, susuzluktan kavrulan genç Mısır'lı

Tel - Aviv'e kadar uzanan «gezinti» sinin burada sona erdiğini anladı.

☆

Kudüs savaşı, özellikle şehirde oturanların bir bölümünün hayatını alt üst ediyordu: Kadın ya da erkek, şehrin tanrısal yanına hizmet etmeyi seçen kişilerin. Eski Şehir'in din adamları, mahzenlerini doldurup taşıran her çeşit eşyadan sonra, bir sürü arap mültecinin aileleriyle kendilerine sığındığını gördüler. Dünyada olup bitenlerden kopma yolunu seçen bazıları da, bu Pentecôte pazarı (*), birden krizin en amansız yönleriyle burun buruna geliverdiler.

Kolalı yakasının içinde boğulacak gibi olan Christ Church'ün anglikan papazı, savaşçıların katedraline girmelerini engellemek için bir kapıdan ötekine koşuyordu. Zaman zaman da bir Davidka mermisi hedefini şaşırıyor ve gelip avlusuna düşüyordu. Kulakları sağır edici gürültü ve «soluma zorunluluğunu özellikle tatsız bir angarya» haline getiren duman yüzünden, din adamı pazar ayinini yönetmek için yakındaki bir okula sığınmak zorunda kaldı. Biraz ötede, bir rahibe topluluğu önünde ayini başlatan İrlandalı fransisken papazı Eugene Hoade, altında dua okuduğu mihrabın kapısına saplanan kurşunun yolu üzerinde bulunmamasını o an dizçökmesine borçluydu. Ermeni patriği, civcivlerini toplayan bir anaç tavuk gibi beş bin kişilik ermeni cemaatini patrikhane binasının yüksek parmaklıkları ardına toplamıştı. Onlar için büyük yiyecek stoku yapmış, bu arada da Kudüs'ün en büyük zahire tüccarı olan bir ermeniden iki bin çuval un almıştı. İleri görüşlü din adamı, Lübnan'dan bir sağlık ekibi bile getirtmişti. Notre - Dame de France'da iki Fransız papazı, Peder Pascal ve Peder Mammert, umutsuzca iki düşmanın koca misafirhanelerine doluşmasını önlemeye çalışıyorlardı. Gerçek bir muhafız olan,

(*) Paskalyadan sonraki yedinci pazar, Ruhul Kudüs'ün havariler üzerine inişini kutlayan hristiyan bayramı.

bir kurşunla şimdiden delinen sömürge şapkasını başından hiç çıkarmayan Peder Pascal, araplar kadar yahudilerde de saygı uyandırmayı beceriyordu. Birinci Dünya Savaşına katıldığından, Verdun savaşının gözüpek askerleri gibi atışların geldiği yeri ve yönünü hemen anlıyordu. Yine de serseri bir kurşunun yaşlı arkadaşını öldürmesine engel olamadı ve onu eliyle Notre - Dame'ın bahçesine gömdü.

Ama bütün bu kargaşalıklardan en çok etkilenen yirmi dokuz kişilik bir rahibe topluluğu oldu. Kudüs'ün en tehlikeli yerinde bulunan bir binaya kapanmak talihsizliğine uğramışlardı. Yeni Kapı'yla Eski Şehir'in kuzey köşesi arasındaki surların hemen üzerine yapılan binaları, bir çeşit çağdaş muhasara kulesiydi.

Meryem'in Onarıcı Rahibeleri topluluğu dünyadan öylesine uzak yaşıyordu ki, papazları çoğunun yarım yüzyıldan beri gördüğü tek erkekti belki. Manastıra geldikten sonra Kudüs sokaklarına bir kere bile çıkmamışlardı, bu manastırdan da ancak öldüklerinde Gethsemani mezarlığına gömülmek üzere ayrılacaklardı. Onların Kutsal Şehir'i, mihrabından birkaç yüz metre ötede çarmıha gerilen Kurtarıcı'larına duydukları bitmeyen tapınmayla dizçöktükleri kiliselerine sığıyordu. Ama rahibelerin barış vahası birden gemi azıya alan savaşın hedefi oluverdi. Bir yanda araplar ötekinde yahudiler, sürüyle savaşçı manastırlarından geçerek düşman hatlarını yarmak istiyordu. İlk kırk sekiz saatin çarpışmalarında, stratejik bir mevzi olan dam önce araplar tarafından alındı, sonra Haganah'ın eline geçti, tekrar araplarca geri alındı. Baş rahibe ve yardımcısı, askerlerin manastıra her girişinde, tarafsızlıklarını öne sürerek bütün güçleriyle ama boşuna, cehennemin yıldırımlarını yağdıracaklarını söyleyip işgalcileri kovmaya çalışıyorlardı.

Pentecôte pazarı, bu kaleyi ele geçirmek için Haganah'ın büyük çapta bir harekât hazırladığını öğrenen baş rahibe, sonunda küçük topluluğunun kurallarını bir süre için geçersiz saymaya karar verdi. Savaş, Meryem'in Onarıcı Rahibeleri'ni komşu lâtin patrikhanesine ulaşana dek yeryüzüne çıkaracaktı. Piskoposların tören salonuna yer-

leştirilen rahibeler, kırmızı kadife kaplı koca koca koltukları duvarlara dayayarak yıkık dökük manastırlarındaki basit hücreleri yeniden meydana getirmeye çalıştılar. Akşam duasında neşeli sesleri, Meryem Ana'ya adanmış mayıs ayı içinde söylenen eski bir Fransız kantiğinin dizeleriyle ortalığı çınlattı:

«Mayıs ayıdır bu,
Meryem'in ayı,
Ayların en güzeli...»

Fevzi el Kutup, Eski Şehir'in yahudi mahallesine karşı giriştiği kişisel seferini başlatmak üzereydi. Bunun için de, karargâh olarak kullandığı Türk hamamında özel olarak hazırlanan silâhlar vardı. Şam'dan alınan Bickford fünyeler ve kangal kangal fitiller yirmi beş cehennem aracını patlatabilirdi. El Kutup eski mahalledeki binaları teker teker uçurarak kendi yolunu açacaktı.

İlk hedefi, doğduğu yerden yüz metre kadar ötedeki Varşova binaları blokuna yerleşen Haganah destek noktası oldu. Emrindeki yirmi beş dinamitçiden oluşan topluluğa —«Tadmir»— örnek olmak için, bir sigara yaktı ve ilk patlayıcısıyla ileri atıldı. Koşarken mayınlanmış bir aracı uçurdu, parçalar yüzünde yaralar açtı. Bidonu hedefinin önüne koydu, fitili yaktı ve koşup bir köşeye sığındı. Yüzünden kanlar sızarak, yıkıcı bir delilik içinde ikinci bir bidon yakaladı, bir zamanlar patlayıcı dolu karavanını Fransız Konsolosluğunun pencereleri altına kadar götüren viski düşkünü Tunus'luyu da birlikte sürükledi. Dehşet içindeki zavallı, öldürücü silâhı çeşmeden dönen bir sakanın dikkatiyle başının üzerine yerleştirdi ve koşup fırlattı. Doymak bilmeyen El Kutup onu ikinci bir bidon almaya yolladı. Arka arkaya üç kere, tabanca tehdidi Tunus'lunun isteksizliğinin hakkından geldi. Sonunda El Kutup'un ayaklarına yattı.

— İstersen beni öldür, diye inledi, vazgeliyor, ama oraya dönmeyeceğim.

Bunun üzerine El Kutup başka bir gönüllüye, Sabah

Gani adlı on dört yaşındaki bir Suriye'liye çağrıda bulundu. Gönüllülerin Şam sokaklarında yaptığı bir geçit töreniyle coşan arap çocuğu, Kudüs'te çarpışmakta olan babasıyla ağabeysine katılmak üzere evinden kaçmıştı. Dizleri titreyerek, kucağında patlayıcı dolu bir bidonla yahudi mevzilerine doğru koşmaya başladı. Ama birden önüne bir ihtiyar adam çıktı, bidonu elinden kaptığı gibi «Allahü Ekber!» çığlıklarıyla onun yerine ileri atıldı. Bir tünelden çıkmak üzere olan iki Haganah askeri, makinelilerinden çıkan kurşunlarla ihtiyarın hızını kestiler, öteki dinamitçileri de geri çekilmek zorunda bıraktılar.

Durgunluk çok kısa sürecekti. Arap başıbozukları, her yandan eski mahallede oturanları sardılar. Yahudi ve ermeni mahallelerinin birleştiği batı ucunda durum gitgide güçleşiyordu. Araplar Saint - Jacgues kilisesinin haç biçimi çan kulesini ele geçirmişlerdi. Çan kulesiyle Sion Tepesinden açılan iki ateş arasında kalan yahudi savaşçılar, Sion kapısındaki mevzilerinden çekilmek zorunda kaldılar. Bunun üzerine araplar, haham Weingarten'in oturduğu Yahudiler Sokağına inip eski mahallenin göbeğine doğru ilerleyebildiler. Sokaktan sokağa, evden eve amansız bir çarpışma patlak verdi. «Sihirbaz elli» genç yahudi Emmanuel Medav ve «Makinelici» diye adlandırılan İzak adlı okuma - yazma bilmez kürt mahallenin iki ağır silâhı olan bir makineli tüfekle bir Lewis ağır makinelisini damdan dama taşıyorlardı.

Bir mevziden ötekine doğduğu Londra'nın sokaklarında gezermiş gibi soğukkanlılıkla geçen Esther Cailingold, cephane, yiyecek ve yüreklendirici sözler dağıtıyordu. Toz kaplı bir sandviç tepsisi keşfedince, bu ihmalciliklerinden ötürü askerleri sakin sakin payladı. İngiltere'de, bu bombardımanlar sırasında insanlar hiç bir şey ziyan etmemeyi öğrenmişlerdi. Yine bir görev sırasında, bir mermi duvardan sekti ve onu kalçasından yaraladı. Arkadaşlarının cephedeki varlığı çok değerli olduğundan, hastaneye kadar taşınmayı reddetti. Yüzü acıyla büzülerek, tek başına yolu tuttu.

O gün verilen kayıplardan hiçbiri, yahudi savaşçıların morallerini öğlenden biraz sonra, arap saldırısının

yolu üzerindeki terkedilmiş bir binada başlarına gelen kadar etkilemedi. Emmanuel Medav, saldırıyı durdurmak için, İrgun'da görevli bir arkadaşının yaptığı mayını yerleştirmek üzere bir binaya süzülmüştü. Ama mayının mekanizmasındaki bir hata erken patlamaya yol açtı. Genç çocuğun parçalanan vücudu hastaneye taşındı.

Rika Menaşe adlı genç kız onu bir saat sonra hastanede buldu. Eski Şehir'in operatörü Dr. Abraham Laufer, yüzü sargı bezleriyle kaplı nişanlısının yatmakta olduğu sedyenin yanına götürdü genç kızı.

— Yaşayacak mı? diye sordu genç kız.

Operatör ellerini havaya kaldırarak karşılık verdi. Genç kız diz çöktü, enerjik ve hayat dolu bir gençken tanıdığı, şimdi neredeyse soluk bile alamayan delikanlının kırık dökük vücudunu okşadı. «Sihirbaz ellerin» den biri kesilmişti, öteki bir kol parçasıydı. Emmanuel Medav bir daha göremeyecekti. Patlama iki gözünü de çıkarmıştı.

Haganah'ın bütün gücüyle direnmesine rağmen, ilerlemelerini sürdüren araplar, kısa süre sonra Yahudiler Sokağındaki bütün yahudi mevzilerini tahdit etmeye koyuldular. Darbe ağırdı. Bir günde, mahallenin yüzölçümünün dörtte birine yakın bölümünü ellerine geçirmişlerdi. Dehşete düşen mahallenin yahudi halkı koşup İstanbul sinagonuna sığındı. Haganah'la ilişkileri, İngiliz'lerin gidişinden bu yana çok bozulmuştu. 15 mayıs cumartesi günü bazıları «Shabbos! — Kutsal gün!» diye bağırarak siper kazmayı reddetmişlerdi. Şimdi çoğu çözülmüştü. Deliye dönen kadınlar her yanda kaybettikleri çocukları ararken, mezmurlar okumak üzere bir araya toplandılar.

— Teslim olun! Beyaz bayrak sallayın. Kurtarın ruhlarımızı! diye bağırdılar az sonra.

İşi askerlere yüklenecek kadar da ileri götürdüler.

— Araplarla barış ve huzur içinde yaşıyorduk, diye başkaldırıyorlardı. Teslim olursak, yine onlarla birlikte huzur içinde yaşayabiliriz.

David Shaltiel'in emriyle, bu yahudiler mahallenin öteki ucuna götürülüp Batei Machse'ye, öğrencileriyle birkaç yoksul ailenin oturduğu surların yakınındaki evlere yerleştirildiler. Bir Haganah askeri, onların uzaklaşmala-

rını seyrederken, duyduğu tiksintiyi gizleyemedi ve bunun hayatında rastladığı en acınacak olaylardan biri olduğunu düşündü. Herkes aceleyle dürdüğü eşyalarından bir koca dengi sırtına vurmuştu. Kadınlar yeni doğmuş bebelerini kucaklarında taşıyorlardı. Sersemlemiş halde ve sendeleyerek yürüyen ihtiyarlar, hayatlarının tek gerçeğine, umutsuz bir koro halinde mırıldandıkları mezmurlara dört elle sarılır gibiydiler.

Bu teslim olma çağrıları ve bir tek günde arapların kazandıkları başarıların büyüklüğü, eski mahallede bulunan Haganah şeflerinin moralini etkiledi. Ne Çek asıllı genç subay Moşe Russnak, ne yardımcıları bu tür olaylarla baş edecek eğitim ve tecrübeye sahiptiler. Yeni Şehir'deki genel karargâha yolladıkları mesajlar gitgide ısrarlı olmaya başladı. «Durum çok ciddi, araplar her yandan geliyorlar», diyorlardı. «Hemen yardım gönderin, arap savaşçıların çokluğu bizi boğacak», diye yalvarıyordu akşama doğru gelen başka bir çağrı.

Bu artan bozgun havasında Weingarten, Mintzberg ve Hazan adlı hahamlar gelip araplarla pazarlığa girişmesi için mahallenin askerî komutanını sıkıştırdılar. Bundan fazla direnmek gereksiz, diye arkadaşları adına konuştu Weingarten, suçsuz sivillerin öldürülmesini ancak teslim olmamız önler artık. Yeni Şehir'deki üstlerinin anlayışsızlıklarına kızan ve kendisine destek olmadıklarına inanarak cesareti kırılan Russnak, böyle bir kıyımın sorumlusu olmaya katlanamadı ve sonunda kabul etti.

— Peki, diye cevap verdi hahamlara. Gidelim.

Az sonra, arap şartlarını öğrenmek için Ravdah okuluna giden hahamlardan bir telefon alıyordu Peder Alberto Gori. Din adamı, isteğinin «sönmek üzere bulunan kor yığını üzerinde bir esinti» gibi geldiği izlenimine kapıldı. Başarılarına rağmen, araplar gerçekten duruma hâkim değillerdi. Disiplinden yoksun oldukları için, başıbozuklar akıl almaz bir hızla cephaneleri çarçur etmişlerdi. Çağrılarından hiçbiri, inatla bedevîlerini Kudüs dışında tutan Glubb Paşa'nın kararsızlığını sarsmamıştı. Eski Şehir'deki yahudi mahallesine ve rahibelerin manastırına karşı girişilen saldırılar dışında, bu bayram pazarı arap-

ların tek eylemi, Fevzi el Kavukçu'nun henüz Şeria'nın öteki kıyısına geçirmediği birkaç topunun ateşi olmuştu. Nebi Samuel tepesinden kardeşlerinin moralini güçlendirmek için, Kudüs'ün yahudi kesimini rasgele top ateşine tutmuşlardı.

İngilizlerin gidişinden bu yana ilk zaferlerini kazanma düşüncesiyle coşan Ravdah şefleri, Kızılhaç denetiminde sivil halkın boşaltılmasına izin vermek niyetlisi olduklarını, ama bütün savaşçıların tutsak edileceğini açıkladılar. Bu şartları kimin açıkladığını keşfedince, Weingarten yıkıldı. Kafasında, yahudi mahallesinin teslimini Arap Lejyonu sunuyordu, başıbozuklara değil. Yurttaşlarının çoğu gibi, Kfar Etzion'da tutsak edilenlerin öldürülüşünü kafasından atamamıştı.

— Peki ama Arap Lejyonu nerede?. diye sordu korkuyla.

☆

Oysa Kudüs şehrinde biri, Arap Lejyonu'nun ortaya çıkmayışına seviniyordu. Kum rengi savaş arabaları görünmeden geçen her saat, David Shaltiel'e şehrin ele geçirilmesinde yeni bir adım daha atma olanağı sağlıyordu. İngilizlerin gidişinden sonra kendisine şehrin anahtarını sunacak Çatal Harekâtı'nı neredeyse tamamlamıştı, yahudi kuvvetlerini Eski Şehir'e karşı saldırıya geçirmek üzereydi.

Ancak seçtiği ilk hedef en güç olan gibiydi. Süleyman'ın kalesinin tahkim edilmiş üç kulesiyle Yafa kapısıydı bu. Ama Shaltiel'in elinde bu kaleyi ele geçirmek için gizli bir taktik vardı. Bu taktiği kendisine açıklayan, genelkurmayındaki bir subayın arkeolog karısıydı. Kale duvarlarının dibinde, binanın içine giden gizli bir geçidin parmaklıklı kapısı bulunduğunu açıklamıştı kadın kendisine. Shaltiel'in plânı basitti. Bütün zırhlı birliklerini —Joseph Nevo komutasında iki savaş arabası ve bir keşif aracı— arapların dikkatini çekmek için öne sürecek, bu arada da bir istihkâm takımı parmaklıkları uçuracaktı. Piyadeleri bunun üzerine beklenmedik bir sırada tünele

dalacak ve kalenini içindeki arapların üzerine çullanacaklardı.

Bütün gün Eski Şehir'den, bir genel kuşatma yerine bu hileye başvurmasına yol açan neredeyse isterik mesajlar almıştı. Bu mesajların birinde, kuşatılanlar «bir çeyrek daha» dayanamıyacaklarını bildiriyorlardı. Hahamların giriştikleri teslim görüşmelerinden habersiz olan Haganah komutanı, «mahalleyi yok olmaktan kurtarmak» için saate karşı bir yarış verdiği inancındaydı. Kaleye girdiklerinde, adamları ermeni mahallesine sızabilir ve kuşatılanların yardımına koşabilirlerdi. Arapların güçlerini Yafa kapısı çevresinde toplamalarını önlemek için iki oyalama saldırısı öngörmüştü: Bunlardan biri soldan İrgun ve Stern gruplarına bağlı komandolar tarafından Yeni kapı'ya yönelecekti; ikincisinde, bir Palmach birliği sağdan Sion Tepesine saldıracaktı.

Daha başlangıçta, bu plân engellerle karşılaşmıştı. İrgun ve Stern örgütleri gibi Palmach'a bağlı subaylar da, Shaltiel'in kendilerine ikinci derecede bir rol verip Eski Şehir'i ele geçirme şerefini kendi birliklerine ayırmasından kuşkulanıyorlardı. Ayrıca, iki Palmach şefi İzak Rabin ve Joseph Tabenkin, bu plânın başarıya ulaşacağına inanmıyorlardı. Yafa kapısına saldırmak, diyordu Rabin kendi kendine, «kafayı taştan bir duvara çarpmaktır.» Bütün güçlerini surların kuzey - doğu kesimine karşı girişilecek bir ortak saldırıda toplaması için Shaltiel'e yalvardılar. Bu harekât, arapların Eski Şehir'le bağlantılarını sağlayan başlıca yolların kesilmesine imkân verecekti.

— Bu savaşı yönetme konusunda sizin görüşünüzü sormuyorum, diye onlara sertçe karşılık verdi Shaltiel. Bütün öğrenmek istediğim, bir oyalama harekâtının gerçekleştirilmesine hazır olup olmadığınızdır.

Genelkurmayının üyeleri bile David Shaltiel'in plânından şüphedeydiler. İzak Levi, kalenin Davud kulesine yerleştirilecek bir tek makinelinin saldırıyı başarısızlığa uğratmaya yeteceğini söyledi. Harekâtı yönetmesi için Shaltiel'in seçtiği ilk subay, Zelman Mart, bunun hiç bir başarıya ulaşmayacağını öne sürüp itiraz ederek her türlü sorumluluğu reddetti.

Yine de hiç bir eleştiri David Shaltiel'in kararlılığını sarsamadı. Tasarısının başarıya ulaşacağına öylesine güveniyordu ki, zaferini uygun düştüğü gibi kutlamayı bile düşünmüştü. Davud kulesinin tepesine dikmek niyetlisi olduğu, yeni yahudi devletinin bayrağını bile hazırlamıştı. Kudüs'teki eski yahudi uygarlığının geleneklerinden birine dönmeyi de öngörmüştü. Yahudi Ajansı'ndaki genel karargâhının bir odasına bir kuzu kapatılmıştı. Hayvanı bekleyen son, arap çobanın onun için düşündüğünden çok daha yüceydi. Yahudi komutan, Kudüs duvarlarını yahudilere kazandırdığı an kuzuyu Davud kulesinin dibinde kurban edecekti.

35

«ZAMANI HANGİ SAATTE ÖĞRENİYORSUNUZ?»

Gece karanlık ve sakindi. Amman'ın yedi tepesinden birine tüneyen binanın sessizliğinde, bir adam yere serdiği yatağından kalktı ve namaz seccadesini açtı. 17 mayıs günü, saat sabahın dördüydü. Ürdün Kralı için, atalarından birinin Peygamberi olduğu Tanrı'yla diyaloga başlayacağı bir gün doğuyordu.

Ama, Kudüs'ten gelen bir telefonla allak bullak olan yaveri Hazza el Macali'nin içeri girmesiyle uğraşı birden yarıda kalıverdi. Telefonun öteki ucunda, şehirde kalan Arap Yüksek Komitesi üyelerinden Ahmet Hilmi Paşa'nın hıçkırıklar arasında boğulan sesi bir kere daha yalvarmıştı: «Allah aşkına, Kudüs'ü ve halkını yok olmaktan kurtarmak için Abdullah yardımımıza koşsun.»

Yaverin o gece Hilmi Paşa'yla ikinci konuşmasıydı bu. Son yirmi dört saat içinde Amman'a yağan yakarı selini noktalıyordu.

— Asker yollamzsanız yahudi bayrağı babanızın mezarı üzerinde dalgalanacak, bile demişti bir Kudüs'lü krala.

Abdullah bu uyarılara kayıtsız kalmıyordu. Filistin'in paylaştırılmasına boyun eğdiyse bile, Kudüs'ün uluslararası şehir sayılması onda da Ben Gurion'daki kadar büyük bir üzüntü uyandırmıştı. Sadece tahtının ayakta kalması için yardımlarından ve desteğinden vazgeçemediği İngiltere'nin devamlı baskıları, şimdiye kadar bedevîlerini kutsal şehir Kudüs'ün yardımına yollamasını engellemişti. Ama şehrin elden gitmesi kişiliğiyle prestijine korkunç bir darbe indirecekti. «Askerlerim İslâm'ın en kutsal yerlerinden birini koruyamadıktan sonra, diyordu

kendi kendine, Orta Doğu'nun en güçlü ordusuna sahip olmak neye yarar?»

Abdullah'ın sarayı o gece Kudüs'ün geleceğinin tartışıldığı tek yer değildi. Amman yakınlarında, geceyi geçirdikleri Zerka askerî kampında, arap ülkelerinin başlıca yöneticileri başka bir yardım isteğiyle uykularından uyandırılmışlardı. Arap Lejyonu işe karışmazsa şehrin düşeceğini bildiren bir haberci gelmişti Kudüs'ten. Büyük bir cephane sıkıntısı başgöstermişti, Yeni Şehir'deki aşağı yukarı bütün arap mahallelerinin elden gitmesi morali korkunç denecek ölçüde sarsmıştı. Yahudiler bir tek büyük saldırıya giriştiler mi, «tüm Kudüs onların olacak» tı.

Azzam Paşa villâsının salonunda, sırtlarında pijamaları ve ayaklarında terlikleri koşup gelen yönetici dostlarıyla bir harekât plânı hazırlamaya çalışıyordu. Zaman zaman yükselen seslerin belirlediği büyük bir gerilim toplantıya can veriyordu. Azzam sonunda Irak kral naibi ve Abdullah'ın yeğeni Prens Abdülillâh'a döndü.

— Amcanızı hemen güçlerini Kudüs'e yollamaya ikna edemezseniz, diye gözdağı verdi, onların işe karışmamasından ötürü de Kudüs düşerse, darağacında sallanma pahasına bütün dünyaya Haşimî'lerin hain olduklarını açıklarım.

Hemen herkes giyindi, Amman'a koşup harekete geçmesi için krala baskı yapmak üzere arabalara atladılar.

Aynı anda da, Ürdün başkentinde küçük bir evin lâmbası yanıyordu. Tevfik Ebu Hüda kalktı, sırtına bir sabahlık attı ve önce hayal gördüğünü sandı. Kral'ın beklenmedik davranışlarına alışkındı, ama onun gece yarısı odasına daldığını görmeye hazır değildi. Devlet adamı kafasını toplayarak, kuşkularından kendisine söz etmeye gelen efendisine, Kudüs'e en ufak bir müdahalede bulunmalarının İngilizlerle yaptıkları anlaşmayı çiğneyeceği karşılığını verdi. Arap Lejyonu'nun Kudüs'e girmesi, ayrıca Birleşmiş Milletler'de de büyük gürültü koparacaktı.

Bu sözler kralı kararsız bıraktı. İstediği kadar Peygamber soyundan gelsin, ordusuna bir İngiliz komuta ediyordu. Kudüs'ün yardımına koşmak için ne kadar sabır

sızlanırsa sabırsızlansın, Abdullah daha, tek müttefiki olan ülkeye de açıkça meydan okumaya hazır değildi.

Somurtuk bir yüzle sarayına dönerken, yolda, Arap Birliği üyeleriyle karşılaştı. Azzam Paşa Irak naibine verdiği gözdağını ona da tekrarlamaktan çekinmedi. Ama bu kez konuştuğu Abdullah olduğundan, Mısır'lı şunları ekledi:

— Arap Lejyonu Kudüs'ü kurtarırsa, Kudüs Kralı olmanıza karşı hiç bir itirazda bulunmayacak ve kendi kralının isteğine karşı bile çıksa, tacı elimle başınıza geçireceğim.

Ufak tefek Kral koltuğundan fırladı ve Azzam Paşa'yı öptü.

— Hayal kırıklığına uğramayacaksınız, sözünü verdi.

Kudüs'te, Nathanael Lorch adlı yahudi subayı önüne konan beş adet Four Square sigarasını kuşkulu bir bakışla gözlüyordu. Günde üç sigara dağıtılıyordu, genç adam bu iltimasın bedelini ödemek zorunda kalacağını düşündü. Bir nefes bile çekmemişti ki Shaltiel'in genel karargâhına çağırıldı. Orada, öteki subaylarla birlikte, yahudi kuvvetlerine Eski Şehir'i alma imkânı verecek Yafa kapısı saldırısında kendisini bekleyen rolü öğrendi.

Bu «çok tantanalı ve gösterişli bir toplantı oldu», diyecekti Lorch daha sonra. Özenle ütülenmiş üniformasının içinde «terütaze» görünen Shaltiel, sonunda saldırıyı yönetmek üzere seçtiği Efraim Levi'nin şehir haritası üzerinde harekâtı anlatmasını dinliyordu. «Kimsenin varlığından haberli olmadığı, bir tünele giden küçük delik yoluyla Eski Şehir'e zorla girmek istemenin çılgınlık» olduğunu söylemişti ilkin kendi kendine. Üzerinde düşündükçe, vermekten kaçınamayacakları ağır kayıplara rağmen, sonunda şu ya da bu şekilde geçebileceklerine inanmıştı.

İrgun ve Stern grupları Yeni Kapı'ya yüklenirken, Haganah'a bağlı iki takım Yafa Kapısı'nın tam karşısındaki Tannous binasında pusuya yatıp bekleyecekti. İstihkâmcılar duvarların dibindeki parmaklıklı kapıyı uçurduktan

sonra, Joseph Nevo komutasındaki üç zırhlı arabanın koruyuculuğu altında tünele doğru atılacaklardı. İçeri girer girmez, ilk takım Yafa Kapısı'na hâkim olan kuzey-batıdaki kuleyi alacak, Lorch'un takımı da güney-doğudaki kuleyi ve sonra hemen ardındaki polis komiserliğini ele geçirecekti.

Genç subay sözlerini bitirdiğinde, Shaltiel'e tünelin varlığını açıklayan arkeolog kadının kocası David Amiran, kalenin mimarisi üzerinde bir açıklama yaptı. Onu dinlerken, Lorch eski anıtların incelenmesine hiç bu kadar ilgi duymamış olduğunu düşündü. Sonra Shaltiel genç subaylara, yeni devletlerinin bayrağını uzattı:

— Yarı sabah, diye söz verdi onlara, Sion'un renkleri Davud kulesinin tepesinde dalgalanacak.

Sir John Glubb, Arap Lejyonu'nun acele haberlerde kullandığı kırmızı kâğıtlardan birinin üzerinde yazılı mesajı dikkatle okudu. «Majeste Kral birliklerine Kudüs yönünde ilerlemelerini emrediyor, deniyordu mesajda. Yahudileri Kudüs'te bir ateş-kes kabul etmeye zorlamak için korkutmak istiyor.»

Yarım saat sonra, öğlende, Glubb ikinci bir tel alıyordu. Bunda Kral daha açık olarak, niyetlerini belirtiyor ve ileri gitmeye cesaret ettiğini gösteriyordu: «Çok kuşkulu» olduğundan, «araplar üzerindeki baskıyı gevşetmek ve yahudileri Kudüs'te bir ateş-kes kabul etmeye zorlamak için» bir kuvvet gösterisi yapmak niyetindeydi. «Majeste çok çabuk harekete geçilmesini istiyor, deniliyordu mesajın sonunda. Gecikmeden harekâtın başladığını bildirin.»

Glubb, kırk sekiz saatten beri Krala ve bakanlarından çoğuna karşı çıkıyordu. Şehrin üzerine yürümek ona «hem askerî hem de siyasî» yönden itici geliyordu. Bu çöl insanı şehirli araplara duyduğu içgüdüsel nefretin ötesinde, Kudüs'ün arap komutanlarını, kendi güçlerini gerektiği gibi kullanmaktan çok düşman kuvvetlerini büyütmek eğilimindeki yarı isterik bir yeteneksizler sürüsü o-

lamak görüyordu. Cephenin geri kalan her yanında sadece istediği gerçekleşmişti; bir «sözde savaş» sürdürüyordu sadece. Lejyonu iki günden beri Filistin'deydi ve bir tek önemli harekâta katılmak zorunda kalmamıştı. Alaylarından çoğu tek mermi bile atmamıştı.

Yine de bu mutlu hareketsizliğin bedelini ödemek gerekiyordu, geçen her saat daha da yükselen bir bedel.

Bütün arap radyolarının zafer dolu bültenleriyle iyice kamçılanan Amman halkı:

— Ya bizim zaferlerimiz nerede? diye haykırmaya başlamıştı.

Kralın «Kudüs'e doğru ileri!» diye bağırdığı lejyon askerleri de, seslerini halkın sesine katıyorlardı. Halkın alkışları arasında Ürdün topraklarını geçen gururlu bedevîler, şimdi konakladıkları yerlerin kendileriyle alay eden ve ödleklikle suçlayan kadınlarla ve adamlarla dolduğunu görüyorlardı. Bazı subaylar açlık grevi yapıyorlardı. Lejyondan kaçıp başıbozuklar arasına katılanların sayısı ürkütücü ölçüde artıyordu. Birliklerden biri ayaklanmaktan söz ediyor, bütün öteki birliklerde arap subaylarıyla İngilizler arasındaki bağlar çok gerginleşiyordu. Astlarıyla aralarında çıkan bir tartışma sırasında Albay Ashton Hindistan örneğini hatırlatmak beceriksizliğinde bulununca, çoğu arap subaylarının beslemeye başladıkları duyguları özetleyen bir cevap aldı:

— Hindistan sizin ülkeniz değildi, bu da bizim ülkemiz, karşılığını verdi yardımcısı teğmen Ali Ebu Nuvar sertçe.

Bu baskılara rağmen, Glubb kuvvetlerini Kudüs dışında tutmaya kesinlikle kararlıydı. Konsoloslararası kurulun ateş-kes'i kabul ettireceği ve Kudüs'ü uluslararası şehir yapma yolundaki plânı iflâstan kurtaracağı umuduna hâlâ dört elle sarılıyordu. Her zamankinden çok, değerli birliklerini bir sokak savaşına sokmanın korkusu içindeydi. Ama kralın emirlerini de toptan kulak arkası edemezdi. Dolayısıyla da Kudüs yahudilerine surlarının yakınında, Yahuda tepelerinde konaklayan ordunun gücünü hatırlatmaya karar verdi. Londra'dan sağladığı ek yardımlarla satın alınan 88 lik toplardan birinin hemen atışa ha-

zırlanmasını emretti. Belki, Abdullah'ın umduğu gibi, bu ağır topun birkaç mermisi şehrin yahudi yöneticilerinin saldırganlığını yatıştırmayı başaracak ve ordusunu Kudüs'e sokma zorunluluğundan onu kurtaracaktı.

☆

Natanael Lorch üzgündü. Kendininki de başta olmak üzere Kudüs'ün yahudi analarının, pek yetersiz olan aldıkları yiyeceği feda edip Eski Şehir'in yahudi mahallesindeki aç hemşerilerine yüzlerce sandviç hazırlamışlardı. Şimdi hepsini ezen cephane, su ve ilâç yükünün ağırlığına ek olarak, Lorch her askerine sandviç dolu bir de torba taşıtmak emrini almıştı.

Bunları Eski Şehir'deki aç yahudilere ulaştırma amacını güden saldırı, pek de iyi başlayacağa benzemiyordu. Hareket edeceği mevzilere doğru ilerlerken, Lorc'un takımı bir arap makinelisinin ateşiyle karşılaştı.

— Genel karargâh araplarda otomatik silâhlar bulunmadığını belirtmişti! diye bağırdı askerlerden biri.

— Genel karargâh yanılmaz, karşılığını verdi bir arkadaşı alaylı alaylı. Makineli değil bu, arka arkaya ateş eden on arap!

Askerler otobüslerden atladılar ve Yafa Kapısı'nın karşısındaki Tannous binasına varmak için Ticaret Merkezi'nin yıkık dökük sokaklarından geçtiler. Bir kurşun askerlerden birinin beynini buldu. Bu ölümün genç askerlerinin morali üzerinde yapabileceği etkiden çekinen Lorch, sadece bayıldığını belirterek hemen ölüyü evin bir köşesine oturttu.

☆

Muhammet Ma'ayteh adlı arap, Nebi Samuel tepesinden şehri seyrederken, olağanüstü bir heyecanın her yanını kapladığını hissetti. Arap Lejyonu'nun topçu subayı Kudüs'e bir kere, kır atı Sabha'nın üzerinde, İngilizlerin El Alameyn zaferini alkışlayan halkın arasından kutsal şehir sokaklarından geçmek üzere gelmişti. Şimdi, Glubb'-

ın emriyle şehre ateş açacak ve böylece arap Lejyonu'nu Kudüs savaşına sokacaktı.

Üç günden beri toplarının başında rahat durmak bilmeyen adamları, savaşma emrini bekliyorlardı. «Ateş!» diye bağırdığında, Ma'ayteh anlatılamayacak kadar büyük bir zevk duydu. «Kudüs için çarpışan ilk lejyon askeriyim», diye düşündü. Bu düşünceyle başı dönerek, ateşi kesmesini söyleyen bir İngiliz subayı görünene kadar şehre sekiz mermi —emredilenin iki katı— yolladı.

Ilk top mermileri Kudüs göklerinde kükrerken, başka bir arap Lejyonu subayı Ramalleh'deki Filistin Radyosu'na giriyordu. Yayın şefi Raci Seyhun'a bir kâğıt uzattı. «Arap Lejyonu'nun topçusu Kudüs'teki yahudi mevzilerini topa tuttu, deniyordu kâğıtta. Filistin arap devletinin dört renkli bayrağı bütün şehir üzerinde dalgalanmadan topçu ateşi kesilmiyecektir.»

Glubb ve Abdullah'ın umutlarının tersine, Haganah'ın kararlılığını sarsmamak için sekiz top mermisinden çok fazlası gerekiyordu. Ayrıca o gün David Shaltiel'in, basit bir topçu ateşinden çok daha önemli kaygıları vardı. Kuşatılan yahudi mahallesini sonraki gece kurtarmayı umuyordu. Eski mahalledeki yahudilerin ancak düzenli Arap Lejyonu birliklerine teslim olacaklarını öğrenen başıbozuklar, artan bir güçle saldırılarına yeniden başladılar. Çeşitli konsolosluklar kuşatılanları inatlarından vazgeçirebileceği umuduyla Yahudi Ajansı'na başvurdular. Bu girişim, Yafa Kapısı'na saldırıp kurtarmayı düşündükleri mahalle yetkililerinin teslim görüşmelerine başladıklarından habersiz bulunan Shaltiel'in genelkurmayında büyük şaşkınlık yaratti.

Savunmacılardan birinin ifadesine göre, mahalle bütün gün boyunca «bir felâketler dizisi»nden başka bir şey görmedi. Fevzi el Kutup'un dinamitçileri, mahallenin kuzey-doğu sınırındaki sinagoglardan birini ele geçirdiler. Sinagogun kubbesine çıkan bu adamlardan biri, yurttaşlarını ele geçirdikleri yeri seyretmeye çağırdı. Bir kur-

şun onu deviriverdi. Ölenin öcünü almak için de, El Kutup sinagogu patlayıcıyla doldurup toz etti. Saldırıyı birbirleriyle bağlantılı sürdürmekten yoksun olan araplar, aldıkları binaları birer birer yağmalayıp yakıyor, bu da mahalleye tam olarak girebilmelerini engelliyordu. Yahudiler, bitkin düşmelerine rağmen, inatçı bir direnme göstermeye devam ediyor, ancak metre metre geriliyorlardı. Komutanları Moşe Russnak, astlarının kesin tutumu karşısında kendini toplamıştı. Yine de yardım isteklerine karşı Yeni Şehir'den gelen vaadler savaşçıların moralini yükseltmiyordu hiç. Her saat başı yardımın kendilerine ulaşacağı bildiriliyordu, hatta mesajlardan birinde kuşatılanların bir buçuk saat sonra kurtarılacağı bile belirtiliyordu. Ama bu umut verici sözlerin hiç birinin arkası gelmemişti. Mahalleyi savunanlar, yakında her türlü yardımın gereksiz olacağını, akşama doğru Shaltiel'e bildirdiler. «Bu yardıma şimdi ihtiyacımız var, diyordu mesaj. Bizi bir buçuk saat sonra kurtaracağınıza söz vermenizden bu yana otuz altı saat geçti. Zamanı hangi saatten öğreniyorsunuz siz?»

*

Kudüs'lü bir yahudi kızının aşkıyla yeniden savaşa atılan Amerikalı eski paraşütçü Bobby Reisman, Schneller yetimhanesinin avlusundaki bir zırhlı otobüsün kapısı önünde, arkadaşı Moşe Salamon'la sakin sakin konuşuyordu. Birkaç dakika sonra, içlerinden biri askerlerini Yafa Kapısı saldırısının en tehlikeli noktasına —kalenin dibindeki tünelin girişine— götürmek üzere otobüse binecekti. Ne Reisman ne de Salamon inanıyordu pek harekâtın başarıya ulaşacağına.

— İçeriye girebildiğimizi kabul et, dedi Salamon, ne yapacağız orada? On dakika bile dayanamayız.

Cebinden bir şilin çıkardı ve açıkladı:

— Tura gelirse ben gidiyorum, yazı gelirse sen.

Parayı attı. Avrupa'daki savaştan beri kahramanlığa ömür boyu karnı tok olan paraşütçü rahat bir soluk aldı. Bu kez savaşa katılmayacaktı. Salamon askerlerine oto-

büse binme emrini verdi, kendisi de yerine çıktı.

— Mazel Tov! diye bağırdı Amerikalı, otobüs dostunu götürürken.

Yemin Moşe sinagogonda, Sion Tepesindeki oyalama harekâtını gerçekleştirecek olan Palmach askerleri, harekât noktasına gitme emrini bekliyorlardı. Başlarında, altı hafta önce Castel'i alan subay, Uzi Narkis vardı. Emrindeki dört takım tamam bile değildi. Bu dört takım, bir buçuk aylık bitmek bilmez savaşlardan sonra 4. Taburun kalan askerlerinden oluşmuştu.

Narkis, hareketinden hemen önce, Shaltiel tarafından arandı.

— Yanınıza bir bayrak aldınız mı? diye soruyordu Haganah komutanı.

— Bayrak mı? diye karşılık verdi Narkis. Niçin?

— Sion Tepesine vardığınızda dikmek için.

Efraim Levi kendi bayrağını beline dolamıştı. Gece sona ermeden bunu, karanlıkta mazgalları seçilen Davud kulesine dikeceğinden emindi. Joseph Nevo'yla birlikte Tannous binasının bir penceresinden, iki bin yıldan beri bir yahudi ordusunun ilk saldırısını yöneteceği duvarların kara yığınını seyrediyordu. Karanlık bir geceydi. En ufak kıpırtı yoktu. Karanlık ve ani saldırının etkisi onların yararınaydı. Nevo'nun üç zırhlı aracı ve Moşe Salamon'un otobüsü biraz aşağıdaki sokağa gizlenmişti. Levi saatine bir göz attı. Geceyarısı olacaktı. Arkadaşının omuzuna hafifçe vurdu ve Nevo zırhlı araçlara ulaşmak üzere yerinden kalktı.

☆

Kudüs kadar eski bir çığlık Kutsal Şehir'in dolambaçlı yollarına yayıldı:

— Surlara!

Kemal İrekat üzerinde sadece bir pantolonla yalınayak koşan iki yardımcısıyla birlikte fırladı. Yafa Kapısına vardığı sıra biri bağırdı:

— Yahudiler geliyor!

İrekat, geçidi kapayan seyrek kum torbalarını görün-

ce korkudan ürperdi. Sonra kale duvarı dibinde, Antonie Safiye'nin getirdiği eski belediyeye ait on üç çöp kamyonunu gördü. İrekat hemen bu armağandan sağlayabileceği faydayı anladı. Adamlarını çağırdı ve kamyonları gediğin önüne ittirdi, böylece de sağlam bir barikat yaratmış oldu hiç yoktan.

Tepede, surlar olağanüstü bir hareketle canlandı. Yarı çıplak adamlar her yandan koşup geliyor, duvarları aşıyor, gözetleme yerlerine ve mazgallara koşuyorlardı. İrekat'ın askerleri Godefroi de Bouillon'un haçlılarının üzerine kaynar zeytinyağı döken ataları gibi, geceyi aydınlatmak ve saldırganların yerlerini anlamak için yukardan yanan kâğıt toplar attılar. Başlıca silâhları, El Kutup'un karargâhı olan Türk hamamında yaptığı elbombası stokuydu. Dinamit lokumlarından meydana gelen bu elbombalarının her biri iple bağlanıyor, havada döndürülerek epey uzağa fırlatılmaları sağlanmış oluyordu. Türk hamamında El Kutup'un hazırladığı elbombalarını kale duvarlarına ulaştırmak üzere, kadınlar ve çocuklardan bir zincir oluştu kısa sürede.

Tannous binasının bir penceresi ardına sinen Efraim Levi, Yafa Kapısı'na doğru ilerleyen Nevo'nun zırhlı arabasının karaltısını seçiyordu. Araç surlardan fırlatılan yanar kâğıtların aydınlattığı alana girince, müthiş bir yaylım ateşle karşılaştı. Nevo elbombalarının etki alanı dışına çıkmak için manevra yapmaya çalıştı, ama bunların özel atılış biçimini bilmediğinden, patlamaların tam ortasına düştü. İki savaş arabası eldeki yirmi bin mermiyi surlara yollarken, tam tepesinde bir bazuka mermisinin ıslık çaldığını işitti. Sonra kendi makinelisinin ses vermediğini farkedip geri döndü ve silâh başındaki adamın yere serildiğini gördü. Telsizci de birden olduğu yerde sarsıldı ve devrildi. Bunun üzerine şoför ön camın kepengini indirip kilitledi ve dehşet içinde, direksiyonun üzerine kıvrıldı. Tam o sıra Nevo, baştaki savaş arabasının hedefe varmadan çok önce durduğunu keşfetti. Bütün yolu kesiyordu. Hareket edemezse, Moşe Salamon ve istihkâmcılar zırhlı otobüslerinden çıkmak ve makineli tüfek ateşi altında tüneli kapayan parmaklığa kadar koşarak gitmek zorunda

kalacaklardı. Hiç biri de oraya canlı olarak varamıyacaktı.

Tam tepesinde, bir mazgalın ardında dizçöken Pierre Salih adlı arap öğrenci, çarpışmanın belli belirsiz ışıklarında hareketsiz kalan diziyi seyrediyordu. Çevresinde tam bir kargaşalık vardı. Patlamalar ve çığlıklar akıl almaz bir gürültü çıkarıyordu. Yüzlerce yıldan beri nöbetçilerin dolaştıkları yol ölüler ve yaralılarla kaplanmıştı. Arap nişancılar kurşunları bitene kadar delice boşaltıyorlardı tüfeklerini. Kısa süre sonra, bazıları yeni cephane gelmesini bekleyerek namlusu kızan silâhlarını duvara dayamak zorunda kaldılar. Bir cipin, duvarların dibine sandıklar dolusu cephane getirebilmesi için acele bir yol hazırlandı. Az ötede, entarisinin eteklerini önlüğünde elma taşıyan kadınlar gibi toplayan bir ihtiyar, teker teker herkesi dolaşarak kurşun dağıtıyordu. Savunmacılardan bazıları tetiğe bastıkça alev çıkaran eski İtalyan tüfekleriyle ateş ediyor, bu da yahudilere hedefini bulan mermilerle karşılık verme fırsatı sağlıyordu. Birden, bir Molotof kokteylinin patlaması ortalığı gündüz gibi aydınlattı. Alevler Moşe Salamon'un hareketsiz otobüsünü yalamaya başlayınca, duvarların tepesindeki araplar sevinç çığlıkları attılar.

En büyük kargaşalık da Ravdah Okulu'nun içinde hüküm sürüyordu. Bir sürü insan bağırıyor, koşuyor, şimdiye kadar görülmemiş bir keşmekeş içinde emirler veriyordu. Üstü başı dökülen askerler kurşun ve yardım istemek üzere koşarak geliyorlardı. Yahudilerin surları aşmak üzere olduğuna inanan telefoncu Nimra Tannous, Ammandaki kral sarayını aramaktan çekinmedi. Büyük bir şaşkınlık içinde, bizzat kralla konuşabildi.

— Haşmetmeap, diye bağırdı, yahudiler kapılarımızda. Birkaç dakika sonra Kudüs onların olacak.

Yahudiler gerçekten surların kapılarında, ama aynı zamanda da büyük tehlikedeydiler. Aracını kurtarabilmeyi başaran Nevo, gelip baştaki savaş arabasının yanında durdu ve neden hareket etmediğini keşfetti. Kulesi eğri büğrü olmuş, lâstiklerinden üçü patlamıştı, içinden de hiç bir hayat belirtisi gelmiyordu. Sesini yaylım ateşin güm-

bürtüsü arasında duyurmaya çalışarak bağırdı, ama hiç bir cevap alamadı.

Ardında, arap kurşunları istihkâmcıların bulunduğu otobüsün incecik zırhını delip geçiyor ve ağır kayıplara yol açıyordu. Birden, Moşe Salamon hıçkırdı.

— Yaralandım, diye inledi yere yuvarlanmadan önce.

Surların tepesinde, durum aşağıdaki kadar dramatik değildi. Düzinelerle arap ölüsü ve yaralısı kalenin yakınlarıyla Yafa Kapısı çevresini dolduruyordu. Pierre Salih'in yanı başında ateş eden gönüllü ölmüştü. Öğrenci, adamın çevresindeki yeri kırmızıya boyayan küçük kan gölüne bakarken, şaşkınlık içinde ölüyle iki çift lâf bile etmemiş olduğunu düşündü. Yanı başında, Kutsal Şehir'in duvarları üzerinde, nereden geldiğini ve kimliğini bile öğrenemeden ölmüştü.

Duvarların üzerinde bir çeşit umutsuzluk yayılmaya başlıyordu. «Bu kez, diye düşündü Pierre Salih, yahudiler içeri girecek.» İrekat, ateş edenlerin kurşunlarını dikkatli kullanmaları için yalvararak mazgaldan mazgala koşuyor, ama ricaları etkisiz kalıyordu. Düzenli savaşlara pek alışkın olmayan adamlar, «sanki kurşunları düşman kurşunlarını durdurabilirmiş gibi», şarjörlerini delice boşaltıyorlardı.

Joseph Nevo, istihkâmcıların otobüslerinden atladıklarını ve Tannous binasına doğru kaçtıklarını görünce, yahudi saldırısının başarısızlığa uğradığını anladı. Efraim Levi de aynı sonuca varmıştı. Artık iki yahudi subayının kafasını aynı şey kurcalıyordu: Ne pahasına olursa olsun, yaralılarla araçları kendi hatlarına çekmek.

Bu kargaşalıkta sadece, Palmach'ın oyalama harekâtı tahminlere uygun geçiyor gibiydi. Uzi Narkis'in adamları, iki bin yıl boyunca dağınık yahudi ulusunun gözünde Kudüs'ü simgeleyen Sion Tepesi'nin yamaçlarını hızla tırmanmışlardı. Orada, ermeni mezarlığının içinde, Meryem'in son uykusuna yattığı yerin üzerinde yükselen Dormition kilisesinin konik kulesi altında, Kral Davut'un kendi soyundan gelenlerin yirmi iki tacıyla süslü mezarının birkaç metre ötesinde, Palmach askerleri duvarların ardındaki araplarla çarpışıyorlardı. Mezar taşları üzerinde patlayan

El Kutup'un elbombaları, gecenin karanlığında delifişek leri andıran ışıltılar saçıyordu.

✡

— Kudüs düşmek üzere. Peygamberin oğlu nerede? diye haykırdı binbaşı Abdullah Tell'in uyuduğu Jericho'daki polis komiserliğinin küçük odasına dalan bir grup çılgına dönmüş arap.

Kfar Etzion'u yerle bir eden adam yatağından fırladı. Ziyaretçilerinden biri gözyaşları içindeydi; bir başkası tirtir titriyordu. Şehirde hüküm süren korkunç durumu, başıbozukların bitkinliğini, yavaş yavaş halka yayılan bozgunu, cephane sıkıntısını anlattılar. Tell kahve hazırlattı, sonra ziyaretçilerden bu haberleri hemen krala götürmelerini istedi. Telefonu açıp saraya geleceğini bildirdi.

Yalvarmalarına rağmen hiç bir yardım alamadığı için üzülen Fadıl Raşit adındaki Irak'lı sonunda, yahudileri denize dökmeye ya da askerlerinin başında ölmeye yemin eden General Fevzi el Kavukçu'ya bir S.O.S. çekti. «Durum umutsuz, diyordu, yardımımıza koşun yoksa sonumuz gelecek. Dikkat edin: Sonumuz, diyorum.» Ordusunu Filistin'den çıkarma emri aldığı halde, El Kavukçu cevap vermekten kendini alamadı: «Dayanın, geliyorum! Emrine girmek için koşuyorum, tanrısal cami.»

Yafa Kapısı'nın önünde, karanlığı korkunç bir gürültü dolduruyordu şimdi. Yediği Molotof kokteyliyle içindekilerin hepsi ölen Joseph Nevo'nun savaş arabalarından biri, duvarların dibinde duruyordu. Eğri büğrü burnundan, yahudi ve arap halkın sinirlerini sarsan bir felâket borusu gibi takılan kornasının korkunç çığlığı yükseliyordu.

Natanael Lorch ve üç adamı, Moşe Salamon'un da içinde yattığı otobüs kalıntısına doğru el yordamıyla ilerlediler. Karanlık, dumanlar ve kargaşalık arasında kurtarıcılara yön veren sadece subayın hafif iniltileriydi. Lorch ağır yaralı Salamon'u Tannous binasına taşıdıktan sonra, Nevo'nun arabasındaki telsizcinin yardımına koştu. Arapların üzerine kurşun yığdırmamaları için lâmbasını yakma-

dan, başını bulana kadar telsizcinin gövdesini yokladı. Parmaklarına kan aktığını hissedince, elinden geldiği kadar iyi sarıp sarmalamaya koyuldu. Sonra yaralıya bir şeyler söyledi. Cevap alamayınca onu sarstı. Sonunda nabzını tuttu. Lorch, o an bir ölünün yarasını sardığını anladı. Lâmbasının ışığını ölünün yüzüne tuttu. İrkildi. Yeğeniydi bu.

☆

Saat tam sabahın ikisiydi ki, Abdullah Tell'in karargâhında telefon çaldı. Emirberi titreyerek ahizeyi ona uzattı.

— Efendimiz, dedi.

Kral Abdullah kararını vermişti. Kudüs'ün durumunun onda yarattığı heyecan, siyasî gerekçeleri ve İngilizlerle yaptığı anlaşmaya bağlı kalma kaygusunu aşmıştı. Şimdi şehrin gerçekten düşeceğinden ve yeni İsrail bayrağının babasının yattığı cami üzerinde dalgalanacağından emindi. Ordusu şehri tehdit etmekte yetinmemeliydi; almalıydı Kudüs'ü. Bile bile ast üst ilişkilerini çiğneyerek hâlâ dikkatli davranmak gerektiğini belirtip itiraz etmesinden korktuğu İngiliz generaline değil, kendininkine eş bir ihtirasın anında harekete geçireceği araba emir vermeyi kararlaştırdı.

— Oğlum, dedi Abdullah Tell'e, bana yolladığınız Filistin'li ileri gelenlerle görüştüm. Daha fazla bekleyemeyiz. Gidin kurtarın Kudüs'ü

☆

Duvarlar üzerinde durumun birden durgunlaşıvermesi arapların moralini yükseltmemişti. Pierre Salih, mazgalının ardında Eski Şehir'e yayılacak son saldırıyı bekliyordu. Şehrin öteki ucunda, dehşete düşen yüzlerce sivil Saint - Etienne Kapısına toplanmış, kaçmak için yahudilerin savunma hatlarını yardığını bildiren çığlığı bekliyorlardı sadece. Scopus Tepesinden Haganah gözcüleri, şehir hal-

kından bazılarının Zeytinlik Dağı yamaçlarına şimdiden tırmandığını seçebiliyorlardı.

Aynı anda da David Shaltiel ve başarısızlığa uğrayan saldırısının sorumluları şiddetle tartışıyorlardı. İstihkâmcıların hiç biri duvarların dibindeki parmaklıklı kapıya varamadığı halde, Shaltiel yeni bir saldırı denemesine girişmesi için Efraim Levi'yi sıkıştırıyordu. Ama Levi hiç hevesli değildi. Bol bol mermi çarçur etmelerine rağmen, arap başıbozukları belki de bu savaşı kazanacak ve düşmanlarını Kudüs'ün Eski Şehir'inden yoksun bırakacaklardı. Yahudiler öyle bir kurşun yağmuru altında kalmışlardı ki, arapların ne denli bitik olduklarını akıllarına bile getiremezlerdi. Yeni bir saldırı, dedi Levi, büyük kayıplara yol açacak. Shaltiel de sonunda bu görüşe uydu. Bir yahudi bayrağının Davud kulesinde dalgalanması için aradan yirmi yıl geçecekti.

Amman'dan Arap Lejyonu'nun yola çıktığını bildiren haber, az sonra Ravdah Okulu'na ulaştı. Bu haberle, okulun içinde hüküm süren bezginliğin yerini olağanüstü bir canlılık aldı. Savunmacılara mesaj götüren ulaklar, koşarak surların yolunu tuttular.

— Ne pahasına olursa olsun dayanın. Yardım geliyor. Arap kardeşlerimiz yolda, deniyordu bu mesajlarda.

Yafa Kapısı karşısında, Natanael Lorch ve arkadaşları Tannous binasının pencerelerini kum torbalarıyla kapama emrini aldılar. Lorch binanın içinde bir zerre toprak bulamadı, gidip dışardan taşımak da tehlikeliydi. Cesareti kırıldı ve torbaları Kudüs gibi açlık çeken bir şehirde en az raslanan maddeyle doldurmaya karar verdi. Adamlarına, analarının nice yoksunluk pahasına hazırladıkları sandviçlerle torbaları doldurmalarını emretti. Birkaç gün sonra, tüfek mermilerini durduracak kadar sertleşecekti sandviçler.

36

BİR KUŞAK SÜRECEK UTANÇ

Arap binbaşısı Abdullah Tell, Zeytinlik Dağı'nın tepesinden, karanlıkları gözlüyordu. Zaman zaman, bir patlama şehri gün gibi aydınlatıyordu. «Dünyanın birinci şehri», diye mırıldanıyordu kendinden geçmiş halde. Kudüs'ün kaderi onun ellerine verilmişti.

Büyük bir tarih meraklısı olan Abdullah Tell, bir zenci kölenin oğlu olan Halife Ömer'in 636 yılında bu tepe üzerinde şehrin anahtarlarını teslim alıp Kudüs'ü İslâm dünyasına kattığını biliyordu. «Yüzyıllar bu taşların üzerine ne kanlar akıttı», diye düşündü şimdi kendisinin de kan akıtmaya devam edeceğinin bilincinde olarak.

Önceki gün güneş batarken ulaştığı bu yüksek tepeden, genç binbaşının öncüleri Yafa Kapısı'nda devam eden çetin savaşları kuşkuyla izlemişlerdi. Tehlike içindeki şehrin yardımına koşmakta ne denli sabırsızlanırsa sabırsızlansın, Tell harekete geçmek için birliklerinin büyük bölümünün gelmesini beklemeye karar vermişti. Ama saatler boyu akın akın çaresizliklerini haykıran halkın gelip gidişi ve bir an önce çarpışmak isteyen askerlerinin öfkesi, plânlarını değiştirmek zorunda bırakmıştı onu.

Yüzbaşı Mahmut Musa'ya bölüğünden elli adam seçip Eski Şehir'e yollamasını emretti. Bunların görünüşünün, alayın tümü gelene kadar savunmacıları yüreklendireceğini umuyordu. İki subay, askerlerin belli belirsiz karaltılarının Gethsemani bahçesi ve Saint - Etienne Kapısı yönünde Zeytinlik Dağı'nın yamacından aşağı inişlerini seyrettiler. Kırk dakika sonra, 18 mayıs salı sabahı saat üç kırkta, yeşil bir fişek Kutsal Şehir'in karanlık göğünde zarif bir arabesk çizdi. Sir John Glubb henüz bir şey bilmediği halde, Kudüs'ten uzak tutmak için çok

çalıştığı ordusunun ilk güçleri surların tepesinde mevzilenmişti.

Aşağı yukarı aynı anda da, David Shaltiel'in karargâhına kısa bir mesaj ulaşıyordu.

— Sion Tepesi'ni elimize geçirmiş bulunuyoruz, diyordu Uzi Narkis.

Haganah'ın Sion Kapısı'na karşı giriştiği saldırı başarısızlığa uğramışsa da, karşılığında Palmach'ın oyalama harekâtı başarılı olmuş ve eski mahalleye yardım yollamaları için yahudilere ideal bir atlama taşı sağlamıştı. Uzi Narkis ve adamları surların on metre kadar ötesindeydiler.

Narkis, artık seslerini işitebildiği arkadaşlarının yalvaran çağrılarını dinlerken, yahudi mahallesine doğru yarma hareketine girecek bir komando birliği kurmaya karar verdi. Ama emrindekilerin bitikliği ve bir arap top mermisinin güçlükle elde ettiği Davidka'yı yok etmesi bu harekâtı sonraki geceye ertelemesine yol açtı. Komandosu ermeni mahallesi boyunca, Yahudiler Sokağına doğru bir geçit açmayı deneyecekti. O zaman da Sion Kapısı'nın çevresini işgal etmek ve eski mahallenin girişini tutmak için, Shaltiel'e sadece takviye yollamak kalıyordu. Öğleden önce, Narkis askerlerine herşeyin hazır olduğunu bildirebildi: O akşam Shaltiel, yarma hareketinden faydalanabilecek gerekli birlikleri yollayacaktı. Bu kez kesindi: Yahudi mahallesini kurtaracaklardı.

Surların öteki yanında, aynı anda, arap yüzbaşısı Mahmut Musa şaşırtıcı bir keşif yapıyordu: Palmach komandosunun o akşam geçmeyi deneyeceği kapının tepesindeki mazgallı kule terkedilmişti. Kuleyi savunan başıbozuklar, Sion Tepesi'nin yahudiler tarafından alınması üzerine burayı bırakmışlardı. Musa hemen kuleye ve komşu ermeni mahallesinin başlıca binalarına bedevîlerini yerleştirdi.

Bir an aralanan Eski Şehir'in kapısı yeniden kapanmıştı.

☆

Joseph Atiye adlı yahudi öğretmen sofraya oturmak

üzere evine dönmeye hazırlanırken, yerel muhafız birliklerinde görevli arkadaşları gibi Schneller yetimhanesinde bulunma emrini aldı. Atiye'nin evine dönüp öğle yemeğini yiyebilmesi için bir yıla yakın bir süre geçecekti. Avluda «Eski Şehir'i birlikte kurtarmaya çalışacakları» seksen yeni asker bulunuyordu.

Bu yahudilerin hiçbiri tüfek kullanmayı ya da elbombası atmayı tam anlamıyla bilmiyor, ama Uzi Narkis'in Eski Şehir'deki yahudi mahallesine doğru girişmeyi tasarladığı yarma hareketinden faydalanmak için David Shaltiel'in toplayabildiği tek gücü meydana getiriyorlardı. Onlara komuta eden Castel fâtihi Motke Gazit, subaysız ve disiplinsiz bir birlikte toplanan bu acınacak sivil sürüsünü görünce dehşete düştü. İçlerinde en savaşçı görünüşlü bulduğunu başçavuşluğa atadı. Özellikle talihsiz bir seçimdi bu: Adam birkaç saat sonra kaçıp gidecekti.

Shaltiel bu savaşçıların tecrübesizliklerine karşı bir çare olarak, onları mümkün olan en iyi silâhlarla donatmayı denedi. Her asker yepyeni bir çek silâhı, seksen kurşun ve dört elbombası aldı. Gazit dağıtım sırasında, içlerinden pek çoğunun bir tüfek mermisini hayatlarında ilk kez gördüklerini farketti. Üniforma yerine savaşçılara İngilizlerin Bevingrad'da bıraktıkları giysiler, şapka olarak da Amerikan deniz kuvvetleri topçularının miğferleri verildi. Kulaklıkla birlikte takılmak üzere yapılan bu miğferler kafalarında çorba kâsesi gibi göbek atıyor, onlara gülünç bir Orta Çağ savaşçısı görünüşü veriyordu. Bu askerlerin gerçek görevi, yola çıktıkları andan başlayarak mutlak bir yanlış anlaşılma konusu oldu. Komutanları sadece gidip Sion Tepesi'ndeki kuvvetlere yardım etmeleri gerektiğini sanırken, Uzi Narkis yarma hareketini başarır başarmaz Sion Kapısı'nı tutmakta, oradan da yahudi mahallesine kadar uzanan geçidi korumakta onlara güveniyordu. İlgililere gelince, yahudi mahallesine yiyecek ve cephane taşımakta kullanılacaklarından ve güneş doğarken evlerine döneceklerinden emindiler.

Bu garip birlik Schneller yetimhanesinin avlusunda

toplanırken iki yahudi, hemen yandaki bir sınıfın döşemesini kaplayan maden parçalarından oluşma bilmecenin üzerine şaşkınlıkla eğiliyorlardı. Bir uçakla Kudüs'e varan iki çek makinelisinin parçaları sözkonusuydu.

Bir Kudüs'lü yahudi kızın aşkı uğruna savaşa katılan Amerikalı eski paraşütçü Reisman, New York'lu hahamın oğlu olan arkadaşı Carmi Charny'yi de yanına almıştı. Ama ikisi de, bu parçaların nasıl birleştirileceğini bilmiyorlardı. Gururu bir yana bırakıp bu sorunun üstesinden gelebilecek tek uzmana, Kızılordu'nun eski bir çavuşuna başvurdular.

*

Kudüs'ün boğazına en düşkün kişileri, bir zamanlar Ramalleh'deki arap otelinin yemyeşil bahçelerine koşarlardı. 18 mayıs salı gecesi yeniden aynı bahçede bir canlılık görülüyorsa da bunda ne Fas usulü kuskusun, ne de arpacık soğanıyla pişirilmiş Musaghan tavuğunun katkısı vardı. Ziyaretçiler üniformalıydı: Bu toprak rengi duvarlar Filistin'deki Arap Lejyonu genel karargâhının harekât bölümünü barındırıyordu.

Ürdün Kralı, Glubb Paşa'yı oldu - bittiyle karşı karşıya bırakmıştı: Alaylarından biri Kudüs'teki çarpışmalara katılıyordu. Glubb bu davranışın sonuçları üzerinde uzun uzun düşünmüştü. Kralının emirlerine karşı gelemediğinden, hiç değilse sayıca az olan bedevîlerinin bir yenilgiye koşmamalarını sağlayacak biçimde davranmalıydı. Bu nedenle akşam, yardımcısı general Norman Lash'a acele bir mesaj yollamıştı: «Kudüs'te kuvvet kullanarak müdahaleye karar verdim.»

Zarlar atılmıştı.

Lash, elinde bir viski - sodayla subaylarına güçlü bir zırhlı birlikle üç piyade bölüğünün Abdullah Tell'in alayını desteklemek üzere Kudüs'e yürümesi gerektiğini bildirdi. Bir baraj ateşinin ardında ilerleyecek olan birlikler, yahudileri şehrin kuzeyindeki Şeyh Cerrah arap mahallesinde işgal ettikleri mevzilerden söküp atacak ve

Şam Kapısı'ndaki arap birlikleriyle bağlantı sağlayana kadar ilerlemeye devam edeceklerdi.

Az sonra, Arap Lejyonu'nun 3. Alayına komuta eden Avustralyalı albay Bill Newman ve birlikleri Kudüs'e götürmesi gereken İskoçyalı binbaşı Bob Slade, arap subaylarını Kalandia köyü yakınındaki bir meyva bahçesinde topladılar. Bir kayısı ağacının güzel kokulu çiçekleri altında, Newman bir lüks lâmbasının ışığında haritalarını açtı.

— İşte yönümüz, dedi parmağını Kudüs'ü gösteren kocaman ve eğri büğrü lekeye koyarak. Düşman şehri ele geçirmek üzere.

Zafer ve mutluluk çığlıkları sözlerini duyulmaz kıldı. Newman şaşırmış gibiydi. Bedevî teğmen Fendi Omeyş, Avustralya'lının gözlerinde umutsuzluk parıltıları bile farketti.

— Oysa harika bir şey bu! diye bağırdı.

— Ne yazık ki hayır! cevabını verdi Newman hüzünle, askerlerimin hazırlıklı olmadıkları bir savaş bu.

Alaya verilen yeni görev kampa yayılmakta gecikmedi. Bunun üzerine arap askerler şarkı söylemeye, **Dabke** dansı yapmaya, zırhlı araçlarıyla çadırlarının çevresinde dua etmeye koyuldular. Birkaç saat önce hareketsizliklerinden ötürü onlarla alay eden köylüler koşuyor, Peygamberlerinin gökyüzüne yükseldiği Kutsal Şehir'i savunmak için Allah tarafından seçilen bu adamlara meyvalar, çiçekler, tatlılar getiriyorlardı.

Yirmi dört saat geçmeden, içlerinden bin kadarı savaş arabaları ve toplarıyla şehirde olacaklardı. Onlar şehre varmadan bitik bir Palmach grubunun Sion Kapısı'na karşı girişmeye hazırlandığı saldırı, Kudüs'ün alınması için David Shaltiel'e sunulan son fırsattı. Ertesi gün hava kararırken, eski surları almak için beslenen son umut da yok olup gidecek ve savaşın gidişi tersine dönecekti. Eriyen cephanesi ve açlık tehlikesine düşen halkıyla, yardım gelene kadar Kudüs'ün taşlarına umutsuzca sarılma sırası David Shaltiel'in olacaktı.

Ciddi, koltuğunun altında sopa gibi dürülmüş bir harita tutan Sir John Glubb, İngiltere'nin Amman Büyükelçisi Sir Alec Kirkbride'ın evine girdi. Yakın bir dostluk bu iki adamı bağlıyordu. Glubb İngiliz hükûmetinden emir almaya geldiğini söyleyen düşmanlarına meydan okuyarak, bilgeliği ve tecrübesine saygı duyduğu diplomatı sık sık ziyarete giderdi.

O gece, özellikle yüreklenme ve rahatlamaya ihtiyacı vardı. Dikkatle, İngiliz ordusunun inceden inceye hazırladığı haritayı yemek odasının masası üzerine açtı.

Kudüs'ün açığından geçen yay biçimi kalın bir çizgi Beytlehem, Ramalleh ve Nablus şehirlerini birleştiriyordu. Glubb'ın Filistin'deki güçleri için öngördüğü cepheydi bu. Bütün hedefleri, Birleşmiş Milletler plânının arap devletine verdiği bölgenin epey içindeydi. On altı gün önce Haganah'a gizlice bildirdiği gibi, iki düşman arasındaki bir diplomatik anlaşmanın sonucunu bu mevzilerde beklemeyi ummuştu. Ama Kudüs savaşının patlaması, olayları hızlandırarak onu yeni bir durum karşısında bırakmıştı. Şimdi askerlerini yolladığına göre, Glubb Kudüs için çarpışmak zorunda kalacaktı. Ama kesin catışma herhalde şehrin dışında olacaktı. Arapların gerilla harekâtının da gösterdiği gibi, Kudüs'ün anahtarı Abdülkadir'in kestiği yol üzerinde bulunuyordu. Kirkbride haritaya eğildi.

— Eh, dedi kısa bir süre düşündükten sonra, Kudüs'te olduğunuza göre, sanırım şimdi Latrun'a gitmeniz gerekiyor. Savaşın sonucu orada ortaya çıkacak.

Glubb kararsızdı. Yigael Yadin gibi üç gün önce boş bıraktığı bu tepelere Arap Lejyonu'nu yollamak, yahudi ordusunun kabul etmek zorunda kalacağı bir meydan okuma olacaktı. Yahudi ordusu Kudüs'ü kaybetmek istemiyorsa, onu bu tepelerden kovması gerekecekti.

— Haklısınız, diye onayladı Kirkbride'ı, ama Latrun'a gidersem gerçek bir savaşa girmek zorunda kalacağız.

Bir çanın garip ve sakin tıngırtısı gölgelenen tepeleri çınlatıyordu. Latrun'daki Yedi - Acı manastırının çanı, her gece olduğu gibi topluluğun kırk keşişini yeni bir günün doğuşunu kutlamaya çağırıyordu. Bu keşişlerle onlardan öncekiler, yarım daire biçimindeki pencereleri Latrun'un stratejik kavşağına hâkim olan gösterişli bina kümesini yapmışlardı. Manastırlarından ancak beş kilometre sonra, iki yüz yetmiş hektarlık topraklarından çıkar çıkmaz Kudüs yolu tehlikeli Bab el Ued geçidine giriyordu. El Kavukçu'nun emrindeki araplar damlarının üstündeki tepeyi tutmuş, Palmach'ın Givati tugayına bağlı yahudi askerler terkedilen İngiliz polis karakolunu kısa bir süre ellerinde tutmak için keşişlerin buğday tarlalarıyla bağlarının arasından geçmişlerdi.

On yedi Fransız keşişinin bir manastır kurmak üzere Ayalon vadisinin üstündeki bu tepeye yerleştiği 31 ekim 1890 gününden beri, Datrun geçidinin uykusu devamlı bu gece duası çağrısıyla kaçmıştı. Çan sesi, tümüyle sessizliğe, düşünceye ve toprakta çalışmaya adanmış bir hayatın her gününün alışılmış başlangıcını belirliyordu. Yarım yüzyıllık zorlu bir çalışmadan sonra, Latrun'un keşişleri çiftliklerini Filistin'in en zengin kibbutzları düzeyine getirmişlerdi. Yirmi Hollanda ineği, öfkelerini Palmach'ın askerlerinden alan arıları, bu vadiyi Kutsal Kitap'ta gösterilen «süt ve balın aktığı toprak» haline getirmelerine yardım etmişti. Latrun'un keşişleri yayıklarında gizlice öyle lezzetli bir «Port - Salut» peyniri (*) yapıyorlardı ki, Tel - Aviv tarım sergisi 1935 yılında buna altın madalya vermişti.

Ama manastır ününü başka bir ürüne borçluydu, Orta Doğu'daki bütün ağzının tadını bilenlerin aradığı ürüne. Yeşu'yu bu vadide durduran güneşin ışınlarında şişen üzümleri pommard ve chablis şarabı, hatta konyak oluyordu. Bu değişimi sağlayan simyacı, hayatta iki büyük inancı olan Belçikalı bir din adamıydı: Bunların ilk Tanrı'nın «insan suretinde» yeryüzüne inişi, ikincisi de şarap yapımı ve korunmasıydı. Peder Martin Godart'ın mah-

(*) İnek sütünden yapılma bir çeşit Fransız peyniri

zenleri, Latrun'u Filistin'in en hayatî noktası haline getiren kavşağın hemen altında, yüzlerce metre karelik bir alanda uzanıyordu. 1948 mayısının karışık ve Ayalon vadisini yüzyıllar önceki savaş alanı haline getirecek günlerinde, Peder Godart'ın mahzenleri bu kavşağı isteyenlerin tümünü barıştıracak yetenekteki tek hazineyi barındırıyordu: Yetmiş sekiz bin litre pommard ve chablis şarabı, yirmi sekiz bin litre konyak, on iki bin litre vermut, curaçao, nane likörü.

✡

Kudüs duvarlarının birkaç metre ötesindeki Sion Tepesi'nde, Uzi Narkis, yahudi mahallesine doğru bir geçit açmak üzere emrindeki komandoları Eski Şehir'e doğru harekete geçirmek üzereydi. Ele geçireceği mevzilerde tutunabilmek için, David Shaltiel'in yollamayı vadettiği takviyeleri bekliyordu sadece. Her yaştan seksen sivilin, cephane ve yiyecek yükünün altında soluyarak, çıkageldiğini görünce, Narkis büyük bir öfkeye kapıldığını hissetti. Bu acınacak haldeki sürü, girişeceği yarma hareketinden faydalanması için Kudüs komutanının yollamaya söz verdiği takviye birliğini mi meydana getiriyordu gerçekten? Kızgınlıktan köpürerek Shaltiel'e telefon etti. Ama Shaltiel, ona yolladığı adamların elindeki tek yedek kuvvet olduğunu anlatabildi sadece..

Bu «savaşçılar» verilen görevi yerine getirecek yetenekten yoksundular. Narkis onlara başka bir görev vermeye boyun eğdi.

— Adamlarınız girip eski mahalledeki savaşçıların sayısını arttıracaklar, dedi komutanları Motke Gazit'e. Hiç değilse bu işe yarasınlar.

Ama Gazit karşı çıktı. Emrindeki siviller savaşmayı bilmiyorlardı, kuşatılanlara yük olmaktan başka işe yaramıyacaklardı. Üstelik onlara, yirmi dört saatten fazla evlerinden uzak kalmıyacaklarına söz verilmişti.

Narkis kollarını havaya kaldırdı: Yapacak şey yoktu, her şeye rağmen gideceklerdi.

Narkis saldırısını hazırladı. Altı hafta önce, Nachshen

Harekâtı başladığında Kudüs'e doğru yola çıkan dört yüz Palmach askerinden hayatta kalan kırk adam vardı sadece elinde. Saldırıyı yönetmekle görevli, Katamon manastırının alınması sırasında zorlu çarpışmalar yapan genç subay David Eleazar komando birliğini meydana getirecek yirmi iki kişiyi seçmek zorunda kaldı: Yirmi delikanlı ve iki genç kız. İlk kez ortaya hiç gönüllü çıkmamıştı. Aşağı yukarı Kudüs'ü savunan herkes gibi bir takım haplarla ayakta duruyorlardı. Ama öylesine bitkindiler ki, Novadrin onlarda aspirin etkisi yapıyordu ancak.

Sabah ikiyi yirmi geçe, bir Davidka ve üç havan topu Sion Kapısı'na ateş açtı. Mermilerden biri kısa düştü ve komando birliğinde görevli iki kişiyi öldürdü. İki istihkâmcı fırlayarak kapıya kadar koşup demir kanadının önüne seksen kilo ağırlığında patlayıcı yerleştirdiler. Kapı parçalanan taş ve madenin gümbürtüsü arasında devrildi.

— Peşimden gelin! diye bağırdı bunun üzerine Eleazar başını önüne eğip ileri atılarak.

Kimsenin peşinden gelmediğini çabucak anlayınca durdu. Adamları hâlâ ermeni mezarlığının dibinde yatıyordu. Geri dönen yahudi subay, tam duvarın dibine vardığı sıra garip bir gürültü işitti: Bu gürültü savaşçıların horultusuydu. Yorgunluktan bitkin düşüp uykuya dalmışlardı. Onları tekmeleyerek uyandırdı. Sonunda, uykudan ayakta sallanan adamlarını peşine takıp yeniden Sion Kapısı'na karşı saldırıya geçti.

Elli kadar arap Lejyon askerinin işgal ettiği ermeni manastırının bir penceresinden, bedevîlerinin Sion Kapısı'nın tepesindeki kuleden karmakarışık çekildiğini gören teğmen Naif el Hamud, umutsuzluk içinde irkildi.

— Kule! diye haykırdı. Kuleyi boşaltmayın!.

Çok geç olmuştu. Eleazar ve uykulu askerleri oraya varmışlardı bile. Judas Maccabée'den bu yana hiç bir yahudi askerinin yapamadığını on sekiz delikanlıyla iki genç kız başarmış, Kudüs duvarlarını aşabilmişlerdi. Sion Kapısı yeniden yahudilerin elindeydi. Bir İngiliz subayı tarafından haham Weingarten'e verilen eski bir paslı anahtar değildi bu kapıyı açan; Yeni Kudüs'ün mahzenlerinde

yapılan bir cehennem ateşiydi. Eleazar'ın adamları, üçer üçer ermeni mahallesindeki dükkânlar boyunca evden eve geçerek Yahudiler Sokağına vardılar. Saldırıya katılanların şeflerinden Elie Ranana Narkis'le radyo bağlantısı kurduğunda, saat sabahın üçünü çalmıştı.

— Oldu. İçerdeyiz!.

Arapların bulunduğu yanda, teğmen Naif el Hamud bir karşı - saldırıya geçmesinin gerekip gerekmediğini düşünüyordu. Hafif yaralanan üstü, yüzbaşı Musa geri gönderilmişti. Bu gidiş genç bedevî subayı yeni sorumlulukları karşısında kararsız bırakıyordu. Sonunda hiç bir şey yapmamaya ve üstünün dönüşünü beklemeye karar verdi. Yahudi mahallesine doğru geçit açılmıştı.

Mahalle halkı kurtarıcılarını alkışlamak için sokaklara döküldü. Sinagoglara yığılan yüzlerce mülteci, onları ağlayarak kucaklamak için barınaklarından dışarı çıktılar. Yerlerine taze kuvvet geldiğine inanan pek çok savaşçı eşyalarını toplamaya başlamıştı.

Bu yardımın gelişi hastanede daha da büyük bir heyecan yarattı. Artık sakat ve kör olan genç savaşçı Emmanuel Medav, hâlâ hastanede ölümle boğuşuyordu. Bitik düşen nişanlısı Rika Menaşe sedyesinin dibinde uyuyakalmıştı. Bir an bile yanından ayrılmamış, dudaklarını ıslatmış, ateşli gövdesinden sızan teri devamlı silmişti. Bir hemşire onu uyandırdı. Genç kız, gözlerini açtığında pis ve sakallı bir Palmach askeriyle karşılaştı.

— Yarma hareketini başardıklarını bilmeniz için onu yanınıza getirdim, dedi hemşire. Kurtulduk.

Büyük bir umutla dolup taşan genç kız, mutluluğunu paylaştırmak için nişanlısının parçalanmış gövdesine sarıldı.

Ama Emmanuel Medav için artık çok geçti. Az önce ölmüştü.

Yol açıldığından, Motke Gazit emrindeki seksen sivili eski mahalleye sokma emrini aldı. Onları toparlamak için dünyanın güçlüğünü çekti. Hepsi uyumustu, Gazit ermeni mezarlığının taşları arasında teker teker adamlarını aramak zorunda kaldı. Yüklerinin altında iki büklüm, kafalarında gülünç denizci miğferleri, İsrail'in en

kutsal ve en büyük tehlikeyle karşı karşıya bulunan toprak parçasına doğru yola çıktılar. Sion Kapısı'na vardıklarında, bazıları ailelerinin tek evlâdı olduklarını, dolayısıyla da cephe hizmetinden yoksun tutulabileceklerini bahane edip daha fazla ilerlemek istemediler. Tepelerinden geçen bir makineli ateşi ilerlemeye ikna etti onları.

Eski mahalleyi savunanların başındaki Moşe Russnak, Motke Gazit'in karargâhına girdiğini görünce:

— Sonunda gelebildiniz! dedi. Artık uyuyabilirim.

Beş günden beri tatmadığı bir lükstü bu. Yardımcısı da onu izledi. İki adam öylesine derin bir uykuya daldılar ki, bu çok hareketli sabahın en kötü haberi geldiğinde Gazit onları bir türlü uyandıramadı. Palmach komandosu, Yeni Şehir'e çekilmek üzere eski mahalleyi terkediyordu.

Uzi Narkis, acı bir vicdan muhasebesi sonunda bu kararı almaktan başka çıkar yol bulamamıştı. Bütün gece süren çabalardan bitkin düşen adamlarının, arap lejyonerlerinin girişeceği en ufak bir karşı - saldırıya direnemeyeceklerinden korkuyordu. Sadece Sion Kapısı'nı tutmak da «bir çok serzeniş ve pek çok ölü» yü birlikte getirebilirdi. Eski mahalleye doğru açılan bu geçidi tutmak için gerçek askerler gönderemeyen —ya da göndermek istemeyen— Shaltiel'e kırgındı.

Savunucuları olan Palmach'la Haganah arasındaki çekişmelerin ve kopukluğun acısını Kudüs çekecekti.

Palmach askerleri sendeleyerek, uykulu uykulu bakınıp günün ilk ışıklarında çekildiler. Yahudi mahallesi bir kere daha kuşatma çemberinin içinde kalıyordu. Bir yahudi askerinin yeniden bu duvarları aşabilmesi için, yirmi yıla yakın bir süre geçecekti. O gece duvarları aşanlardan David Eleazar, bu olay için, «bütün bir kuşak sürecek utanç» diyecekti (*).

(*) Bu girişimin başarısızlığa uğramasından, Uzi Narkis David Shaltiel'i sorumlu tuttu. Palmach'ın yarma hareketini başaracağına inanmamak ve bu başarıdan yararlanmak için işe yarayacak bir kuvvet göndermemekle suçladı onu. Öte yandan Shaltiel de Narkis'i, kendisine haber vermeden geri çekilmek ve bunun sonuçlarını düşünmeden adamlarını kurtarmaya çalışmakla suçladı.

37

«NAOMİ, KOCAN KUDÜS'Ü KURTARDI.»

— **Efta el Nar** — Ateş!

Arap topçusunun gümbürtüsü Yahuda tepelerinin sessizliğini yok etti. Yüzbaşı Ma'ayteh'in topları, bu kez şehre giden yolu Arap Lejyonu'na açmak için yeniden Kudüs üzerine ateş püskürüyordu. Bir savaş arabası dizisi, motorları işler halde karanlıkta duruyordu. Arkada, kamyonlarının ve paletli araçlarının içinde teğmen Valid Selâm'ın askerleri sabırsızlıkla hareket emrini bekliyorlardı. Irak asıllı, koyu tenli bir bedevî olan teğmen Selâm, ilk olarak saldırıya geçme şerefinin kendi bölüğüne verilmesini istemişti. Genç subayın hayatındaki en unutulmayacak andı bu. İlk kez Kutsal Şehir Kudüs'e girecekti.

İngiliz eğitmenlerin derslerini harfi harfine uygulayan Ma'ayteh atış menzilini arttırdı. Toplarından çıkan mermiler kısa süre sonra, sofu ve dine çok bağlı yahudilerin mahallesi Mea Shearim üzerine düşmeye başladı. Ardından, 75 milimetrelik havanlar da bu şenliğe katıldı ve yollar dehşete düşen insanlarla doldu. Topçu ateşiyle yataklarından fırlamış, umutsuzca bir barınak peşinde koşuyor ya da şehrin merkezine doğru kaçıyorlardı. Sokaktan sokağa korkunç bir söylenti yayılmaya başlamıştı bile: «Arap Lejyonu geliyor.» Bozguna uğrayan yalnız mahalle halkı değildi. Şeyh Cerrah'ın girişindeki polis okulu binalarını koruyan İrgun askerleri de, bombardımandan ürkmüş kaçıyorlardı.

Yüzbaşı Ma'ayteh'in topçu ateşi sabahın dört buçuğunda kesildi. Son Palmach askerinin de Eski Şehir'deki yahudi mahallesinden ayrıldığı andı bu. Ardından, binbaşı Bob Slade bedevîlerini Kudüs üzerine saldırttı. Çek

makinelisiyle bütün gece surlara ateş eden New York'lu hahamın oğlu Carmi Charny, bulunduğu Filistin Radyosu binasının damından arap askerlerinin sabah karanlığında belirdiklerini gördü. Ürperdi. Savaş arabaları «geçit törenine çıkmış gibi», Kudüs'ün göbeğine doğru gururla salınarak ilerliyorlardı.

Karargâhını yerleştirdiği Mea Shearim'deki mandıranın, Tipat Chalav'ın damından, beş gün önce arapları Şeyh Cerrah'tan kovan yahudi İzak Levi de zırhlı araçların ilerlemesini seyrediyordu. Ama çok daha ürkütücü bir görüntü dikkatini çekti: İki savaş arabası polis okulunu topa tutmuş, burayı savunan son İrgun askerlerinin de kaçmasına yol açıyordu.

Bu kaçışın birden şehrin bütün kuzey kesimini savunmasız bıraktığını anlayan Levi tabancasını çekti ve kaçaklara doğru atıldı. Tabanca tehdidiyle birkaçı görevlerinin başına döndüler. Sonra Shaltiel'den, acele kendisine Joseph Nevo'yu ve zırhlı araçlarını göndermesini istedi.

Yafa Kapısı'nda verdikleri savaşta çok hırpalanan araçlar, gümbürtüyle Mea Shearim sokaklarından geçtiler. Kudüs'ün en mutsuz damadı zırhlı araçlarının üzerine aceleyle, yeni İsrail ordusunun altı köşeli yıldızını yaptırmıştı. Bu araçların görünüşünün halkı rahatlatacağını umuyordu. O da Arap Lejyonu'na bağlı zırhlı araçların ilerleyişini görmek için Tipat Chalav'ın damına çıktı. Gelişlerini dürbünüyle seyrederken, yüreğinin atışlarının hızlandığını hissetti. «Böyle ilerlemeye devam ederlerse, diye düşündü, bir saat geçmeden Sion alanında olurlar.» Mahalle sınırında tek tük nöbetçi karakollarından meydana gelen dayanıksız hat dışında, zırhlı araçları durduracak hiç bir şey yoktu. Savaş arabaları «tereyağına gömülen bir bıçak gibi» Kudüs'ün yahudi kesiminin merkezine dalacaklardı. Arap Lejyonu yahudiler arasında öyle bir ün yapmıştı ki, böylesine hızlı bir ilerleme halkın en büyük korkularını doğrulayacak ve bir yenilgi psikozu yaratacaktı ancak. Yine de bir ayrıntı Joseph Nevo'nun dikkatini çekti. Düşman kuvvetleri İngiliz askerî taktiğinin başlıca kurallarından birini çiğniyormuş

gibi geldi ona. Kendisinin de İngiliz ordusunda öğrendiklerinin tersine, piyadeler önden geleceklerine zırhlı araçların ardından gidiyorlardı. Bunun da iki anlamı olabileceğini düşündü: Ya Arap Lejyonu'nda görevli İngiliz subayları bedevî piyadeleri tehlikeye atmaktan çekiniyorlardı, ya da Haganah'ın elinde tanksavar silâh bulunmadığını sanıyorlardı.

Ama Joseph Nevo, yine de Kudüs'ün kaderinin İngiliz taktiğinin başka bir ilkesine uymaya bağlı kalacağından emindi. Bu taktik de, birliklerin ilk ele geçirdikleri yerlerdeki durumlarını sağlamlaştırdıktan sonra ilerlemeye devam etmeleri gerektiği yönündeydi. Lejyon askerleri buna uyarlar ve daha ileri gitmeden Şeyh Cerrah'daki mevzilerini sağlama alırlarsa, Haganah'a acele bir savunma hattı kurup belki de Kudüs'ü kurtaracak birkaç saatlik zaman kalırdı. Tersi olursa Nevo onları durduramaz ve belki de bütün Kudüs önlerinde açılırdı. Genç subay, vardığı sonuçları açıklamak için Shaltiel'e telefon etti. Başkomutan hemen cevabını verdi. Onu bulunduğu kesimin başına getirdi.

— Lejyon'u durdurun, emrini verdi.

Nevo karargâhtaki şaşkın subaylar arasından kendisine en enerjik görüneni yardımcı olarak seçti ve ötekileri yerlerine gönderdi. Sonra bir felâketi önlemek için, elinde bulunan cılız güçlerin sayımını yapmak üzere mahalleyi dolaşmaya çıktı.

✡

Mea Shearim'den üç yüz metre ötede, gizlendiği Amerikan ruhban okulunun bahçesinde, direnmesi bu kesimde Haganah'ı gerçekten kuşkulandıran arap öğretmen Bagit Ebu Garbiyeh çevresine düşen mermilerin hangi taraftan geldiğini düşünüyordu. Derken şehre doğru ilerleyen arap zırhlı araçları dizisini farketti. Bir hoşnutluk homurtusu koyverdi. Sonra yorgunluktan kapanan gözleri bir güle takıldı. Gözüpek arap savaşçısı bunu kopardı ve özenle makinelisinin namlusuna taktı. Kudüs'ün ka-

deri, diye düşündü rahatlamış olarak, şimdi benimkilerden daha iyi silâhlanmış ellerde.

Bedevî teğmen Valid Selâm Kudüs'ün damlarını görünce yere kapandı, tek ve merhametli Allah'ına coşkunlukla şükredip üç defa rukûya vardı. Aynı mistik akım askerlerini de dolaştı. Kutsal Şehir onları bir mıknatıs gibi çekiyordu. Binbaşı Slade yönetimindeki dizi hızlandı. Ancak iki kere durdu yol boyunca, topçulara iki barikatı uçurmak için gereken sürece.

Polis okulundaki savunmacıların bozguna uğramasıyla rahatlayan Slade, kendine güveniyordu. «Hoş bir küçük saldırıyı sürdürmekteyiz», diye düşündü keyifle. Yine de Şeyh Cerrah mahallesindeki ilk dönemeci aldığında taşlardan, kalaslardan ve dikenli tellerden zorlu bir engelle karşılaştı. İngiliz, bu engeli yıkmak için bedevîlerine yardım etmek üzere, yere atladı. Tam o sıra bir patlama ayaklarının altındaki toprağı oyuverdi sanki. Havan toplarından birinin mermisi kısa düşmüştü. Sırtı mermi parçalarıyla yara bere içinde kalan Slade, bayıldı. Ardında, vücudu Kudüs'e çevrilmiş başka bir subay da ölü olarak yatıyordu. Teğmen Valid Selâm, Irak çöllerinde geçirdiği çocukluğunun düşlerine can veren şehri tanıyamıyacaktı.

Joseph Nevo, Mea Shearim'in bir damından, şaşkınlıkla arapların durduğunu, sonra birden bozguna uğramış gibi geldikleri tepelere doğru çekildiklerini gördü. Başlarındaki en önemli iki subayın birden ortadan silinmesi, Arap Lejyonu'nun zorlu saldırısını durduruvermişti. Bu beklenmedik geri çekilme Joseph Nevo'ya inanmaz olduğu fırsatı, zamanı veriyordu.

☆

Eski Şehir'in Yahudiler Sokağında, bir Haganah askeri Sion Kapısı'nı gözlemek için başını dikkatle siperden çıkardı. Kulenin mazgalları arasında kırmızı - beyaz kefiyeler görür gibi oldu.

— Hey, çocuklar! diye şaşkınlıkla göstererek sordu arkadaşlarına, şu yukardakiler araplar mı?

Eski mahalleyi savunanların çoğu gibi, «Güçlü» Pinhas adlı asker de, dışardan gelen Palmach komandolarının yarma hareketini başardıktan sonra çekildiklerini bilmiyordu. Tepesinden ıslık çalarak geçen bir mermi sorusuna verilen cevap oldu. Gerçekten araplardı bunlar. Yarası sarılan yüzbaşı Mahmut Musa, tanyeriyle birlikte bölüğünden arta kalanlarla Eski Şehir'e dönmüştü. Askerlerine hemen Sion Kapısı'nı yeniden ele geçirmelerini ve bütün mahalledeki baskılarını arttırmalarını emretmişti. «Güçlü» Pinhas ve arkadaşları kısa süre sonra, Yahudiler Sokağını kesen kum torbalarından yapılma bir barikatın ardına geçmek zorunda kaldılar. Aceleyle çağrılan takviyeler lejyon askerlerinin ilerlemesini durdurmak için kemerlerin altında, dükkânlarda damların üstünde mevzilendiler. Yaylım ateşin arasında kediler gibi süzülen yahudi çocuklar, yahudi kemancının karısı Leah Wultz'un yaptığı elbombası sandıklarını taşıyorlardı. Damlarda ve teraslarda başka çocuklar, nişancılara düşman hedeflerini gösteriyorlardı. Tiz sesleri dalgaların gümbürtüsünde duyulan martı çığlıkları gibi patlamalar arasında ortalığı çınlatıyordu.

Palmach'ın acele çekilmesi sonucu emrindeki sivillerle mahallede kalan Motke Gazit, hemen Yahudiler Sokağına koştu. Bu zorlu direnme karşısında şaşıran lejyon askerleri, baskılarını gevşetmek zorunda kaldılar ve çekildiler. Onların çekilişini gözlemek isteyen Gazit de bir Talmud Torah'ının —mahalledeki sayısız dinsel okullardan biri— kiremit damına tırmandı. Tam damın üzerine çıkarken bir kadının bağırışını işitti:

— Dikkat!

Geç kalmıştı. Bir kurşun tam göğsünden vurmuştu onu. Kanın fışkırdığını gördü ve yere devrildi. Kendini kaybetmeden önce, çok basit bir düşünce geçti kafasından: Hayatının son anı mıydı bu, yoksa bir hastane yatağında mı uyanacaktı?.

☆

Duvarların öteki yanında, Yeni Şehir'deki bir odada,

çek makinelisinin parçaları yatağın üzerine saçılmıştı. Disiplinli bir asker olarak, New York'lu hahamın oğlu Carmi Charny bunu bir gece süren yaylım ateşin ardından sökmüştü. Temizlemeye hazırlanırken bir ses onu çağırdı.

— Çabuk makinelinle Mea Shearim'e koş. Arap Lejyonu saldırıya geçecek, diye bağırıyorlardı.

Charny, önceki gece makinelisinin parçalarını birleştirmesine yardım eden uzmanın hareketlerini hatırlamak için boşuna uğraştı. Her an, kapısına indirilen yumruklar acele etmesi gerektiğini belirtiyordu. Başarısızlığını itiraf ederek sonunda kapıyı açtı ve bir kere daha eski Kızılordu çavuşunun yardımını istedi.

Joseph Nevo, Mea Shearim çevresinde kesintisiz bir cephe tutmak için gerekli güce sahip olmadığını biliyordu, bu makineli de onun için vazgeçilemezdi. Genç subay bir varsayım üzerine büyük kumar oynamıştı. Arap Lejyonu'nun yine aynı düzende saldırıya geçeceği görüşündeydi: Önde zırhlı araçlar, arkada piyadeler. Demek ki güçlerini savaş arabalarının saldırısına hazırlıyacaktı. Araçların önünde, mahalleye girebilecekleri iki yol vardı. Biri Mea Shearim'in en kuzeyindeki polis okulu önünden geçiyordu. Kudüs'ün yahudi kesiminin merkezine inebilmeyi sağlayacak en kısa yol buydu. Öteki, Şeyh Cerrah'ı geçtikten sonra Mandelbaum evinin önündeki kavşaktan geniş bir caddeyle Mea Shearim'e doğru dönüyordu. Nevo'ya göre, Arap Lejyonu zırhlı araçlarının başlıca yükünü bu noktada toplayacaktı. Dolayısıyla da güçlerini ikiye ayırdı, tanksavar silâhlarını Mandelbaum evinin çevresine topladı. Merkezi neredeyse savunmasız bırakıyordu.

Mandelbaum kavşağı, son kutsal günü acele sinagoga çevirdikleri destek noktasında ve yaylım ateş arasında kutlayan genç Gadna askerleri tarafından tutuluyordu. Komutanları Jacob Ben Ur, hepsini ellerindeki molotof kokteylleriyle ikinci kattaki bütün gediklerin önüne yerleştirdi. Karanlık çöker çökmez, Nevo acınacak haldeki güçlerinin en iyilerini —iki savaş arabasını, iki bazukasını ve tek Davidka'sını— çevrede pusuya yatıracaktı. Caddeyi yıkıntılarla kapamak ve ilk savaş araba-

larına geri çekilme olanağı bırakmamak için, iki binayı mayınlattı.

Öteki giriş yolunu korumak için elinde topu topu iki makineli kalıyordu. Arap zırhlı araçları bu yolu seçerse, makineli başındakiler «tek başlarına dayanmak için ellerinden geleni yapacaklardı.» Carmi Charny ve Çek makinelisini —sonunda tekrar birleştirilen— yedekte tutuyordu, Arap Lejyonu'nun hedefleri anlaşılınca savaşa sokacaktı.

Geceyarısına doğru hazırlıkları bitince, Joseph Nevo adamlarını karargâhının mahzeninde mumların ışığında topladı ve ertesi günkü savaş için hazırladığı plânları açıkladı. Yine de onlara kuşkularını açıklamadı: Eğer Arap Lejyonu, piyadelerini kurduğu savunma düzeninin ortasına saldırtır ya da aynı anda iki yerden saldırıya geçerse onları durduramayacaktı. Son talimatını verirken onu dinleyen Charny, genç subayın soğukkanlılığıyla kendine güvenine büyük hayranlık duydu. Yine de, hatırladığı kadarıyla «gergin bir hava hüküm sürüyordu o gece.» Nevo'nun soğukkanlı havasının «umutsuzluğun verdiği rahatlık» olması gerektiğini düşündü.

Arap yüzbaşısı Ma'ayteh'in havanları, tanyerinin ilk ışıkları görünmeden çok önce düzenli olarak Mea Shearim'i dövmeye başladı. Önceki akşam iki yahudi savaş arabasının rahatlatıcı görünüşünün ardından evlerine dönen mahalle halkı, yeniden dehşete kapıldı. Bazıları günün ışımasını bile beklemeden kaçtı. Birkaç saat uyumaya çalıştığı karargâhının mahzeninde, Nevo ilk patlamayla uyandı. Arap Lejyonu'nun ona tanıdığı dinlenme süresi bitmişti.

Mea Shearim'e hâkim tepelerde, Slade'in yaralanmasından sonra yerine geçen binbaşı Joyn Buchanan, yeniden şehre saldırmak üzere bedevîlerini hazırlıyordu. Baştaki savaş arabasında, teğmen Muhammet Necip sabırsızlıkla yanıp tutuşmaktaydı. Arap topçusunun atışlarını düzenlemek için, acele şehrin merkezinde beklenmek-

teydi. Şoförü Muhammet Abdullah da onun heyecanını paylaşıyordu. Kudüs'e hiç gelmediği halde, yolunu bulacağından emindi. Şeyh Cerrah'ın hemen altındaki keskin dönemeci alır almaz doğru Şam Kapısı'na ve surlara doğru ilerlemesi gerektiğini biliyordu.

☆

Joseph Nevo «bol zamanları varmış gibi» sakin sakin Şeyh Cerrah'a doğru inen savaş arabalarını seyrediyordu. Bizi korkutmaya çalışıyorlar, diye düşündü. Yenilmez sanıyorlar kendilerini.

Arap zırhlı araçlarının yaklaşmasıyla karargâhında yedek bırakılan otuz askerin duyduğu gerçekten korkuydu. Bazıları öylesine titriyorlardı ki, yerlerinden kalkamıyorlardı. Hepsi de barınaklarından çıkmayı reddediyorlardı.

Nevo tabancasını çekti. Silâhını en baştakine çevirerek:

— Üçe kadar sayacağım, ateş etmeden çıkmaya bak! diye bağırdı.

Askerlerinin hepsi çıktığında, Nevo onları hazrola geçirdi ve bir söylev verdi. Birbirlerini yüreklendirmek istercesine, Hatikvah'ı söylemeye koyuldular. Önce titrek çıkan sesleri, kısa süre sonra güvenle yükseldi ve Nevo küçük birliğini savaş mevzilerine doğru götürebildi.

Az sonra geri dönmüştü.

— Şimdi sıra sende! dedi Charny'ye.

Genç Amerikalı bütün kaslarının gerildiğini hissetti. New York'lu hahamın oğlu, ağır makinelisi sırtında komutanını izledi. Ardında iki arkadaşı mermi şeritlerini taşıyorlardı. Nevo şimdi, Arap Lejyonu'nun iki makineli bıraktığı yerden saldırıya geçmeyeceğini biliyordu. Yine de zırhlı araçlar iyice yaklaşmadan yollarını kesmek istedi. Carmi Charny ve iki yardımcısını, kum rengi savaş arabalarının geçeceği yolun kıyısındaki boş arsaya götürdü.

— Mümkün olduğu kadar uzağa sürünün ve mevzilenin, dedi onlara. Göründüklerinde deliler gibi ateş

edin. Elinizde dünya kadar cephane olduğunu sanmaları gerek.

Charny düşünmemeye çalışıyordu. Çok korkmuştu, her hareketi büyük bir irade gücü harcamasını gerektiriyordu. Arsanın girişini belirleyen, dikenli tellerden yapılma çitin yanında soluk almak için durdu.

— Daha ilerle! diye bağırdı Nevo.

Charny sürünmeye devam etti. Sonunda silâhının namlusunu bir taşın üzerine dayadı. İri ter damlaları sırtını buz gibi donduruyor ve avuçlarını ıslatıyordu. Soluğu kesik kesikti. Bütün yahudi çocuğu düşleri birden, hayatla sonsuzluk arasındaki askerden arınmış bölgede kalıvermenin korkunç kâbusuna karışıyordu. Mermiler ıslık çalarak tepesinden geçti ve ardında bir inilti işitti. Geri döndü. Yardımcılarından biri, ağzı açık, başı kasap satırıyla ikiye bölünmüş gibi yere serilmişti.

Bu ölüm, Amerikalı yahudinin bastıramadığı korku üzerinde beklenmedik bir etki yaptı. «İşte, diye düşündü, başıma gelebileceklerin en kötüsü bu.» Birden kendini sakin ve kayıtsız hissetti. Artık korkmuyordu.

Tam o sıra, iki arap savaş arabası göründü. O kadar yakındılar, ilerlemeleri de öylesine yavaştı ki Charny lâstiklerinin üzerindeki markayı bile seçebiliyordu. Nevo'nun emrettiği gibi, uzun bir yaylım ateş açtı. «Büyük, çılgınca bir uyanıklık içinde», mermilerinin zırha ve lâstiklere çarpışını seyrediyordu.

Başka yahudiler de aynı anda savaş arabalarının belirdiğini gördüler. Mandelbaum evinin ikinci katında, Gadna gençlerinden biri bağırdı:

— İşte, geliyorlar!.

Barışın Kudüs üzerine inmesi için altı gün önce dua eden genç savaşçılar, molotof kokteyllerine sarıldılar. Şefleri Jacob Ben Ur, zırhlı araçları teker teker sayıyordu. Artan bir dehşet içinde, genç çocuklar da her sayıyı tekrarlıyorlardı.

— Birinci kattaki bazuka için kaç roket var? diye sordu sayıları onu geçtiğinde içlerinden biri.

— Üç, cevabını verdi bir arkadaşı.

— Hayır, yedi! diye düzeltti bir üçüncü.

Rahatlamaları kısa sürdü: Ben Ur, Şeyh Cerrah yolu üzerinde en az on yedi savaş arabası bulunduğunu açıkladı.

İngiliz ordusunda hizmet etmiş bir yahudi olan Mişka Rabinoviç, tam Mandelbaum evinin köşesinde, Saint - Georges Caddesine karşı bazukasıyla bir taş yığınının üzerine çökmüştü. Gerçekten elinde yedi roket vardı, ama Haganah o sabah başlıca kozlarından birinden yoksundu: En iyi nişancısının ustaca atışlarından. Birkaç gün önce, bir Davidka mermisinin erken patlaması Rabinoviç'in sağ elinin bir parçasını koparmıştı. Nevo'nun çağrısına cevap verebilmesi için de hastaneden kaçmak zorunda kalmıştı.

Bazukayı kullanamadığından, hiç değilse atışını düzenleyecekti. Kendi yerine ateş edecek genç Polonyalıya, üzerinde «Kudüs: 1 Kilometre» yazılı tabelâya nişan almasını emretti. Sonra da:

— İlk savaş arabası ardında, tabelâyı gizleyince ateş et.

Nevo karargâhının damından, «gücünden çok emin, ağır ve gösterişli araç dizisini» seyrediyordu. Saint - Georges Caddesinin ucundaki dönemeçte bir savaş arabası belirdi. Duralar gibi oldu. Dosdoğru Şam Kapısı'na gidecek yerde sağa, caddeye saptı. Nevo gırtlağında bir şey düğümlendiğini hissetti. Zırhlı araç tuzağa doğru ilerliyordu. Kutsal Şehir'e bir an önce girmenin telâşıyla, arap topçusu Muhammet Necip yolunu şaşırmıştı. Hatasının sonuçları çok ağır olacaktı.

Güçlü arap zırhlı araçları, o sabah Kudüs'ün yahudi kesiminde bir karış toprağı bile ele geciremeyeceklerdi. Binbaşı Buchanan, Eski Sehir'in surlarını işgal eden Abdullah Tell'in askerleriyle bağlantı kurabilmeleri için, bedevî askerlerine doğru Şam Kapısı'na yollanmalarını emretmişti.

Savaş arabasının yaklaştığını görünce, Rabinoviç bir iyimserlik duygusuna kapıldı. «Dünya şampiyonunu belli edecek maçta kaleci oynuyorum», dedi kendi kendine. Soluğunu tuttu. Yanında, genç Polonyalı tetiğe bastı. Roket fırladı. Mermiyi tam önden yiyen savaş arabası caddenin kıyısına sekti. «Cehennem o an başladı», diyor

olayı hatırladıkça Nevo. Şoförün yanlışı yahudi subayın beklediği harekâtı başlatmıştı, ama bu arapların plânlarına girmiyordu. Yarım düzine kadar savaş arabası isabet alan aracın yardımına koşmak üzere göründü. Teğmen Necip, kulenin dibinde ölü olarak yatıyordu. Şoförü de yaptığı hatanın bedelini ağır ödeyecekti. İngiliz gazeteci Eric Downtown, yakındaki bir otelin penceresinden soförün —bacakları kanlı et parçalarına dönüşmüş gülünç bir cüce— dışarı çıktığını ve az sonra caddenin taşları üzerinde can verdiğini gördü.

İngilizlerden çaldığı Daimler marka savaş arabasından Reuven Tamir adlı yahudi de konvoyun geldiğini gördü. Ama ancak üçüncü mermiyi attıktan sonra bir sevinç haykırışı koyverebildi. İkinci arap savaş arabasının tepesinden de alevler çıkıyordu.

Mandelbaum evinin çevresinde amansız bir savaş başladı. Arap piyadeleri ileri atıldılar. Kırmızı - beyaz kefiyeler binanın önüne vardıklarında, Gadna'lı gençler ellerinde kalan molotof kokteyllerini fırlattılar. Pencerelerin birinden, komutanları Jacob Ben Ur tek makineli tüfeğin kurşunlarını aşağı boşaltıyordu. Başka bir kapı girintisinde pusuya yatan, mahallenin en sofu ailelerinden birinin kızı olan nişanlısı Sarah Milstein, tüfeğinin doğrultusunda bir lejyon askerinin belirdiğini gördü. Simdiye kadar hiç silâh kullanmamıştı, hemşireydi. «Onu öldüremem», diye düşündü. Askerin avakları dibindeki kaldırıma nişan aldı. Sonra rahatlayarak tüfeğini bıraktı. Arap geri dönüp kaybolmuştu.

Karşılaştıkları amansız direnmeye şaşan bedevîler kısa süre sonra baskılarını gevşettiler. Yeniden toplanıp gerçek hedefleri olan Şam Kapısı'na doğru yürümek üzere çekildiler. Yara almadan kurtulan savaş arabaları da geri dönmeye başlayınca, Mandelbaum evinin bütün pencerelerinden dışarı sevinç çığlıkları taştı.

Evleri uçurup saldırganları tuzağa düşürmesi gereken mayınlar patlamadığı halde, Joseph Nevo da düşmanın gidişini büyük bir rahatlamayla izledi. Glubb Paşa'nın güçlü zırhlı birlikleri arkada üç kalıntı bırakıyordu.

Bu zafer haberi birkaç dakikada Kudüs'ün bütün

yahudi kesimine yayıldı. Psikolojik önemi hesaplanamayacak kadar büyüktü. Bir avuç delikanlı yahudilerin en çekindiği düşmanı, Arap Lejyonu'nun zırhlı araçlarını geri çekilmeye zorlamıştı. Bu başarı sarsılanları canlandırıyor, gelecek günlerde değeri büyük olarak bir güven veriyordu yeniden yahudilere. Hiç bir şey bunu, Joseph Nevo'nun genç karısının olayı öğrendiği an kadar iyi anlatamazdı. Arkadaşlarından biri sevinç gözyaşları dökerek evine koştu.

— Naomi, Naomi, diye bağırdı kollarına atılıp, kocan Kudüs'ü kurtardı.

38

«ELLE TUTULUR VE DEV BİR TANIK»

Patlamalar çoğalıyordu. Arap Lejyonu zırhlı araçlarının başarısızlığını önemsemeyerek Kudüs'ün yahudi kesiminin merkezini dövüyordu. Mermileri şimdi Dov Joseph'in yardımcılarını topladığı, Yahudi Ajansı'nın gösterişli binasına yaklaşıyordu.

Kudüs'ün beslenmesinden sorumlu kişi, camlarla duvarları sarsan gümbürtülere kayıtsız, açıklamasına soğukkanlılıkla devam ediyordu.

— Tembellik kaçınılmaz olarak cesaretsizliği getirir, dedi. Halkı, her ne pahasına olursa olsun, elden geldiğince normal bir hayat sürmeye zorlamamız gerekir.

Herkesin görevi başına gitmeye devam etmesi, alışverişini yapması, günlük işleriyle uğraşması gerekiyordu. Kudüs artık devamlı top ateşine tutulduğu ve kimsenin elinde satacak şey kalmadığı halde, Dov Joseph bütün yiyecek satan dükkânların her gün sabah sekizden akşam dörde kadar açık tutulması gerektiğini bildirdi. Halka önemli olayları bildirecek günlük bir bültenin yayınlanmasını da kararlaştırdı. Bunun adı **Savunucunun Sesi**'ydi.

Dov Joseph'in kendisi de, görünürde normal bir hayat sürme olanağı bulunduğunun en inandırıcı örneğiydi. Gömleklerini hep zarif kol düğmeleri süslüyordu, pabuçları eskiden olduğu gibi parlak ve kravatı özenle düğümlenmişti. Sadece gömleğinin acınacak görünüşü Kudüs yahudilerinin çektiği korkunç susuzluğu ortaya koyuyordu.

Zor beğenir, inatçı, sırasında sert ve görevine büyük bir ihtirasla bağlı olan Dov Joseph, bu dramatik saatlerde güven ve saygı uyandırmayı biliyordu. «Kudüs'ü

her şeyin üstünde tutan bir adamdı», diyecekti yardımcılarından biri onun hakkında.

Gözünden bir şey kaçmıyordu. Bir kamyon şoförü on beş litre benzin istese, nedenini soruyordu. Bir fırında on somun ekmek eksik çıksa, soruşturma yapılmasını emrediyordu. Her sabah saat dörtte, arap topçusunun yol açtığı zararı öğrenmek ve o gün dağıtılacak yiyecek listesinin kendisine bildirilmesini istemek için, iaşe komiseri Jacob Picker'e telefon ediyordu. Sayıca çok az olan iş arkadaşlarından —bir yardımcı ve iki sekreter— önce işinin başına geliyordu. «Onu izlemek son derece güçtü», diyecekti sonraları sekreterlerden biri. En ufak bir yorgunluk belirtisi göstermiyor, yardımcılarının herhangi birinin de yorulabileceğini kabul etmiyordu. Sekreterlerinden biri, günün birinde bitkin düşüp kendisine rapor yazdırdığı sıra yığıldı olduğu yere.

— Mr. Joseph, diye yalvardı, biraz dinlenmeme izin vermezseniz bayılacağımı hissediyorum.

— Bayılırsanız yüzünüze soğuk su serperim ve işimize devam ederiz, karşılığını verdi sadece.

Günlük yiyeceğin dağıtılmasından yarım saat sonra, çizelgelerinin üzerine eliyle kaydettiği bir dizi rakam geliyordu önüne. Masasının bir gözünde tuttuğu turuncu kaplı dosyada, Kudüs'teki yiyecek stokunun son durumu kayıtlıydı. Meraklıların cesaretini kırmak için, bu dosyada hiç bir belirli işaret yoktu ve Dov Joseph gerçek durumu bütünüyle yalnız kendisinin anlayabileceği biçimde kurmuştu örgütünü. Kendini de meslekdaşları gibi çok sıkı bir rejime zorluyordu: Üzerinde bir damla reçel ya da bir parça helva bulunan iki dilim ekmek, Yahudi Ajansı kantininin inatla çay diye adlandırmaya devam ettiği şeyden de bir fincan. Günlük işi pilli bir lâmbanın ışığında geceyarısına kadar sürüyordu.

İşlerinin çokluğu, halkın morali yönünden çok önemli saydığı bir şeyi yapmasına engel olmuyordu. Düzenli olarak şehrin sokaklarını arşınlamaya çıkıyor ve ürkek halka hep «Yihye Tov — İşler yoluna girecek» sözlerini tekrarlıyordu. Yine de Dov Joseph, görünürde normal bir hayatı devam ettirmek için en fazla günlük üç öğün

yemeğe güveniyordu. Ama günde üç kere önlerine koymalarını istediği tabaklarında, Kudüs'lüler, 1948 yılı mayıs ayı sonunda doğru dürüst bir şey bulamıyorlardı : Günde dokuz yüz kalori, yani İkinci Dünya Savaşı süresince nazilerin Bergen -Belsen kampındaki yaşayan- ölülere verilenden ancak iki yüz kalori fazla.

Arap topçusunun ateşi ve yiyecek peşinde koşmak, saplantı haline gelen işler oluyordu. Aşağı yukarı ıssız yollarıyla, Kudüs gündüz bir hayalet şehir görünümü alıyordu. Elektrik akımının yokluğu geceleri çok kasvetli yapıyordu. Hem suyun buharlaşmasını, hem de arap mermilerine hedef olma tehlikesini azaltmak için su dağıtımı gece yarısı yapılıyordu. Bütün bu tedbirlere rağmen, kuşatma sırasında altı tanker şoförü top mermilerine hedef olup ölecekti.

Karaborsa ve değiş - tokuş alıp yürümüştü. Her şey bulunuyordu karaborsada, litresi kırk lira gibi akıl almaz fiyata madensuyu bile. Viyana kahvesi, şehrin göbeğinde başlıca değiş - tokuş borsasını barındırıyordu. Özellikle aranan da sigaraydı. Bir tek sigara için, bazı günler, yarım somun ekmek ya da bir kutu ringa balığı vermek gerekiyordu.

Bu açlar dünyasında, çocuklar yine de istediklerini bulabildiler. Bir glikoz stokuna el koyan Dov Joseph, hepsine şekerleme dağıtarak savaşı unutturmaya çalışmıştı.

Makineli tüfekle Arap Lejyonu'nun zırhlı araçlarına ateş açan New York'lu hahamın oğlu Carmi Charny, iki yardımcısıyla, mevzilenme emri aldığı binanın duvarlarının kalınlığını hoşnutlukla seyrediyordu. Hiç değilse burada top mermilerinden korunacaklardı.

Neredeyse iki gün süren kesintisiz çarpışmalardan bitkin düşüp, biraz uyumak için yere uzandılar. Dalarken, Charny varlığını bile unuttuğu garip ve hoş bir kokunun burun deliklerinden içeri sızdığını hissetti. Arkadaşlarıyla

yan odaya koştu. Şaşkınlıkla, terkedilmiş bir çukulata fabrikasında bulunduklarını keşfettiler. Her yanı didik didik aradılar ama, topu topu, farelerin bile dokunmak istemeyeceği kadar sert ve bayat on parça çukulata bulabildiler.

Birkaç yüz metre ötede, Haganah üyelerinden üç kişi, bu kez daha gerçek bir hazine peşinde sürünüyorlardı. Dirsekleriyle dizleri kan içinde kalan Joseph Nevo, Mişka Rabinoviç ve Jacob Ben Ur, Saint - Georges Caddesinin ortasında hareketsiz duran üç kara yığına yaklaşıyorlardı. Cephane dolu kuleleri, topları ve telsizleriyle Arap Lejyonu'nun terkettiği üç savaş arabası Haganah için paha biçilmez bir nimetti. Nevo bunları kendi saflarının gerisine çekmeye kararlıydı. Savaş arabaları onarıldığında, bütün zırhlı araçların sayısını neredeyse iki katına çıkaracaktı.

Sarah Milstein Mandelbaum evinin bir penceresinden, nişanlısının makinelisiyle üçlüyü koruyordu. Arap nisancılarının korkusuyla, Rabineviç şimdiden kafatasının patladığını hisseder gibiydi. Bir moloz yığınının ardına sığınıp kendini sağlama almak istedi. Orada korkusu daha da arttı: Tam önünde, yakılıp yıkılmış bir ormandaki ağaç gövdesi gibi gökyüzüne dikilmiş bir ölü bacağı gördü. Gadna'lı gençlerin molotof kokteylleriyle can veren bir lejyon askerinden arta kalandı bu. Şaşkınlığı geçip kolunu kaplayan alçının ay ışığında yerini belli edeceğine inanan Rabinoviç, yoluna devam etmeden küllerle bunu iyice kararttı. Jacob Ben Ur'a ilk aracın dingiline bir ip bağlamakta yardım etti, sonra vites kolunu boşa getirmek için aracın sürücü yerine kaydı. Nevo, arap savaş arabasını çekmek için kendi araçlarından birini ilerletti. Savaş arabası Mandelbaum evine doğru yavaşça hareketlendi.

Birkaç dakika sonra, üç adam aynı işlemi ikinci savaş arabasıyla tekrarladılar. Tam bunu kendi saflarına çekerlerken, ele geçirmek istedikleri üçüncü araç ters yönde yola koyuluyordu. Joseph Nevo ve arkadaşları gecenin karanlığında düşmanın kalıntılarını toplarken, kırk

elli metre ötelerindeki Arap Lejyonu görevlilerinden teğmen Zaal Errhavel de araçlarını kurtarmaya çalışıyordu.

☆

Kudüs'ten üç bin kilometre ötede, o gece Ehud Avriel adlı yahudinin kafasını kurcalayan İsrail Devleti hava kuvvetlerinin ilk bombardıman uçağının kaderiydi. Kısa süre önce Alman işgalinden kurtulan Südetler bölgesindeki küçük Çekoslovak şehri Zatec, kazandığı son başarıya tanıktı. İsrail'i kurtarması gereken hava gücüne bağlı adamların, uçakların ve araç - gerecin istenen zamanda yola çıkabilmesi için eksiksiz bir havaalanının emrine verilmesi gerektiğine Çek dostlarını ikna etmişti. Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği soğuk harbin batağına gömülürken, Amerikan yahudisi pilotların denetimindeki koca bir hava üssü doğuyordu demirperde gerisinde.

20 mayıs perşembe günü, Çek hava üssü Zatec'in bir bakıma resmen İsrail havaalanı oluşunu belirliyordu. Üç günden beri Ben Gurion, İsrail'e Messerchmitt avcı uçakları göndermesi için Avriel'i sıkıştırıyordu. Yeni devletin gökleri henüz, en ufak direnmeyle karşılaşmadan her gece Tel - Aviv'i bombalayan Mısır hava kuvvetlerine aitti. İki gün önce otobüs garajına bir bomba düşmüş, tam kırk bir kişiyi öldürmüştü.

Aceleyle Paris'ten çağrılan Ocean Trade Airways şirketine bağlı tek uçağın pilot ve sahipleri, Avriel'in adamlarının çabalarını kuşkuyla izliyorlardı. Bir sürü insan onlara ait DC 4 uçağının içine hayatının en garip yükünü, bir Messerschmitt 109 uçağının tüm gövdesini sokmaya çalışıyordu. Altı hafta önce Haganah'a ilk çek silâhlarını teslim eden Ocean Trade Airways mürettebatı, İsrail hava kuvvetlerinin ilk uçağını da taşıyacaktı. Yine de bu görev Çekoslovakya'daki bir uçuş pistinde başarısızlığa uğramak üzereydi. Nereye çevrilirse çevrilsin, Messerchmitt sonunda hep DC 4 uçağının kapısına sıkışıp kalıyordu.

Değerli uçağın orada çakılıp kalabileceğini düşündükçe kendi kendini yiyen Avriel, yükleme çalışmalarını he-

yecanla izliyordu. Krikolarla vinçleri bir kuyumcu ustalığıyla oynatan adamları uçak gövdesini ittiler, çektiler, kaldırdılar, indirdiler ve nasıl olduğunu kimse anlayamadan DC 4 ün karnına yerleştirene kadar çalıştılar. İsrailliler, Çekler ve Amerikalılar bir ağızdan zafer çığlığını koyverdiler. Sonra avcı uçağının İsrail'e varır varmaz işe yarayabilmesi için, DC 4 ün içine bomba ve makineli kurşunu doldurdular. Ezer Weizmann ve Mordehay Hod uçağa tırmandılar. İsrail hava kuvvetlerinin ilk avcı uçağı pilotlarıydı bunlar. Filistin'e varır varmaz uçağı harekete hazır hale getirmek için, iki Çek makinisti de onlarla gidiyordu. Avriel heyecanla güneye doğru gözden kayboluşlarını seyretti.

Canlı bir yüzün ortasında pırıl pırıl parlayan binbaşı Jacques Lafont'un gözleri, gökyüzünde harıl harıl DC 4 uğaçını arıyordu. Dört aydan beri, müdürü olduğu Ajaccie havaalanı yahudi hava trafiğinin gizlice uğrayıp geçtiği yerdi. DC 4, orada benzin ikmali yaptıktan sonra, geldiği gibi sessizce son hedefine doğru hareket etti. Artık Yunan zindanlarıyla arap darağaçlarından başka, üç bin kilometrelik yol üzerinde inip konaklayabilecekleri yer yoktu.

Sekiz saat sonra, umulmadık bir karşılama bekliyordu uçağı İsrail kıyılarında. «Don Jose» Arazi'nin Hispane - Suiza toplarından atılan gizli mermiler uçağı çevreledi. Mısır Tel - Aviv göklerine öylesine hâkimdi ki, hiç bir yahudi topçusu gelen koca dört motorlu uçağın araplardan başkasına ait olabileceğini düşünemezdi.

Mermilerin arasında zikzaklar çizen pilot, 31 mart gecesi konduğu pistin yakınındaki eski bir İngiliz hava üssü olan Zakir'e doğru indi. Yerde göz kırpan ışıkları farkettiğinde aldığı rahat soluğun, yine de yahudi mermilerinden kurtulmanın sevinciyle ilgisi yoktu. Kimse Amerikalı pilot kadar yere inmekte sabırsızlanmıyordu. İsrail'in yaşaması için gerekli silâhları getirerek oynamış olduğu role şimdilik kayıtsız kalan pilotun kafası, sadece güzel bir Paris'li kadının bıraktığı acılı anıdaydı. Sevinçten çılgına dönerek kutlamak için kendisine doğru koşan

İsraillilere, hiç bir tarih kitabının kaydetmiyeceği şeyleri söyledi homurtuyla.

— Çabuk, bana bir doktor getirin. Penisilin iğnesi yaptırmam gerekiyor!.

✱

Hayfa limanında çalışan dok işçileri, şaşkınlıkla rıhtımın üzerinde yükselen yığına bakıyor ve boşalttıkları bunca şeyin neye yarayacağını düşünüyorlardı. Xiel Federnıan tarafından tutulan **İsgo** şilebi rıhtıma yanaşmıştı. Getirdiği iki düzine paletli araç ve yüzlerce arkalık, öteki iki gemiyle gelen araç - gereç ve Avriel'in Messerchmitt'i, İsrail Devletinin ilk haftası Haganah'ın dışardan aldığı bütün yardımı meydana getiriyordu. David Ben Gurion'un en kötümser anlarında bile öngördüğünden azdı bu. Çok sayıda silâhı Akdeniz'den geçirmek, düşündüğünden daha zor oluyordu. Dünyanın bu bölgesinde devam eden çatışmalar armatörlerin, sigortacıların ve kaptanların cesaretini kırıyordu. Birleşik Amerika gibi bazı ülkeler, savaşçılara gönderilecek her türlü silâh üzerinde sıkı bir ambargo uyguluyorlardı. Bu da Haganah görevlilerini uzun ve tehlikeli yolculuklara zorluyordu. Ben Gurion'un gitgide artan istekleriyle dolu mesajlarına rağmen, bütün bu güçlükler silâhların tesliminde ürkütücü gecikmelerle kendini gösteriyordu.

Oysa yahudilerin bu silâhlara en kısa zamanda ihtiyaçları vardı. İnatla direnmelerine rağmen, terazi kaçınılmaz biçimde ateşgücü yönünden üstün olan araplardan yana ağır basıyordu. Arap ordularının saldırısı umulan «Tel - Aviv gezisi» ne benzemediyse bile, yine de bütün cephelerde ilerliyor ve her savaş günü değerli yahudi güçlerinden bir taburu eritiyordu.

Savunulacak toprağa oranla savaşçı sayısının çok az olduğu güneyde, İsraillîler en ürkütücü durumla karşı karşıyaydılar. Bu kesimdeki yirmi yedi yahudi topluluğundan sadece beşi otuzdan fazla savaşçıya sahipti. Beersheba ilerisine yayılan Negev tugayının, topu topu sekiz yüz askeri ve ağır silâh olarak 20 milimetrelik iki topu,

iki Davidka'sı ve on mermisi vardı.

Öte yandan Mısır kuvvetleri, bir bombardıman uçağı filosu tarafından desteklenen on bin askere, bir tank alayına ve 88 lik toplarla donatılmış bir topçu alayına sahipti.

Mısır birlikleri iki yoldan ilerliyordu. Özellikle Müslüman Kardeşler gönüllülerinin oluşturduğu ve Albay Abdülaziz'in komuta ettiği ilk ordu doğru Kudüs'e gidiyordu. Öncüleri 21 mayıs günü El - Halil'i geçmişlerdi. Kfar Etzion kibbutzları şimdi arapların elinde bulunduğuna göre, yeni Kudüs'ün göbeğinden üç kilometre uzaklıktaki Ramat Rachel'e kadar önlerinde bir tek yahudi savaşçısı kalmıyordu.

Mısır Başkomutanı General Muavi, ikinci bir orduyu kıyı boyunca götürüyordu. Teğmen Muhammet Rifat, haritada gösterilmeyen kibbutz önünde uğradığı başarısızlıktan sonra taktik değiştirmeye karar vermişti. Raslayacağı yahudi topluluklarını teker teker yok edecek yerde, çoğunun çevresini dolanarak yol alıyordu. Bu kesimde Mısır'lıların ilerlemesini durdurmak için, yahudiler her türlü tanksavar silâhından yoksun olan Palmach'ın Givati tugayının iki bin yedi yüz askerini savaşa sürebilmişlerdi.

Kuzeyde de yahudilerin durumu düşündürücüydü. Suriye ordusu üç kibbutzu ele geçirmiş, büyük stratejik önemi bulunan, Degania «A» ve Degania «B» ye karşı saldırıya geçmeye hazırlanıyorlardı. Bu tehlike David Ben Gurion'a hayatının en kuşkulu anlarını geçirtti. En eski dostlarından biri olan Degania «B» şefi, Suriye tanklarını püskürtmek için hiç değilse bir tek top vermesini sağlamak üzere ta Tel - Aviv'e gelip yalvardı.

— Topumuz yok, diye ona cevap verdi büyük üzüntü içindeki Ben Gurion. Bir topum olsa sana verirdim. Belki yarın gelecek. Ama şimdilik, elinizde olanla savaşmanız gerekiyor.

Ben Gurion, topsuz kalan Degania «B» dekilerin umutsuz bir savaş sonucu ölüme mahkûm olduklarını biliyordu. Dostunun gidişini seyrederken, büyük bir güç-

süzlük duygusuyla sarsıldı. Hayatında ilk kez, umutsuzluk gözyaşlarının gözlerine dolduğunu hissetti.

✡

Kudüs'te, yahudi askerlerinin Mea Shearim önünde gösterdikleri başarı şehrin yahudi kesimini kurtardıysa da, şimdiden yeni tehlikeler beliriyordu savunmacıların tepesinde. Güneyde Mısır tankları Beytlehem'e varmak üzereydi. Hazırlanan fırtınanın ön belirtisi olarak, Mısır topçusu 21 mayıs cuma günü öğleden sonra şehrin kapılarındaki Ramat Rachel kibbutzunu dövmeye başladı.

İkinci önemli nokta olarak da Eski Şehir'deki yahudi mahallesi kalıyordu. Binbaşı Abdullah Tell'in bedevî askerleri surların içine çok iyi yerleşmişlerdi. Bir Urdün'lü tüccarın kurup paraca desteklediği bir başıbozuk birliği de gelip bunlara katılmıştı. Bu yeni birlik on kadar kiralık Alman, İngiliz ve Yugoslav askeriyle elli gerillacıdan oluşuyordu, komutanı da Robert Brandenbourg adlı eski bir S.S. subayıydı. Ayrıca Abdullah Tell, Fevzi el Kutup'un dinamitçileriyle yüze yakın Hacı Emin taraftarına da güvenebilirdi.

Arap Lejyonu'nun genç komutanı Eski Şehir'e ulaşır ulaşmaz karargâhını başıbozukları kibarca ama kesinlikle kovduğu Ravdah okuluna yerleştirmişti. Çalışma odası olarak kullandığı sınıfın duvarına, üzerinde bütün binaların gösterildiği Eski Şehir'in dev bir haritasını astırmıştı. Bir dizi kırmızı başlı toplu iğne askerlerinin yerini belirliyor, yahudi mahallesini kuşatıyordu. Başıbozukların düzensiz saldırıları yerine, mahalle «bir ceviz kıracağın ağzındaki badem» haline gelene dek kendi kuvvetlerinin düzenli ve devamlı bir baskıya girişmelerine karar verdi. Yahudi destek noktaları düştükçe bunların yok edilmelerini emrediyor, böylece düşmanın aynı yerlere dönmesini engelleyip zamanla elindeki toprağı azaltıyordu. Acele etmeye hiç niyeti yoktu. Stratejisi bir nedene dayanıyordu: Bedevîlerinin hayatlarını korumak.

Mahallenin genç yahudi komutanı Moşe Russnak, yeni arap taktiğini çabuk anladı. Ağır ağır ama kaçınılmaz

biçimde, hâlâ elinde tuttuğu kesimin göbeğine doğru gitgide daha çok itiliyordu. Palmach komandosunun yarma hareketinden sonra Shaltiel'in yolladığı takviyeler, savaşçılık yönünden pek kötü çıkmıştı. Bazıları sivil halkla birlikte sinagoglara sığınmış, bir çokları da savaşmayı reddetmişlerdi. Russnak duruma boyun eğmek zorunda kalmıştı. Seksen askerlik bir takviye değildi aldığı, fazladan doyurulması gereken seksen boğazdı.

Arap kuvvetlerinin üçüncü hedefi Kudüs'ün en gösterişli binası, koca Notre - Dame de France misafirhanesinin üç katlı yapısıydı. Her biri bir Fransız azizinin ve bağışta bulunan cömert bir zenginin adını taşıyan beş yüz kırk altı hücresiyle, Notre - Dame gerçek bir kovan, Kudüs'ün göbeğinde hacıların barınması için yapılmış bir Hilton'du. Daha da öte, granitten yapılma iki kanadı 19. yüzyıl Avrupa'sının Kutsal Şehir'e bağlı olduğunu göstermekten başka, politika ve çıkarın da buna yabancı kalmadığını ortaya koyuyordu.

Binanın yapımı, 1870 savaşının hemen sonrasında Fransız katoliklerince girişilen bir «Ceza Haccı» dönüşü, buharlı bir gemiyle yolculuğa katılanlar arasında toplanan parayla başlamıştı. «Sadece Fransa'dan gelecek hacılarımız için yatacak bir yer yapmak sözkonusu değil, deniyordu ilk çağrıda. Düşmanlarımıza boyutları çok geniş ve mimarî yönünden çok büyük, Kudüs'e duyduğumuz yakınlığın ve orada yüzyıllardır süregelen haklarımızın elle tutulur ve dev bir tanığını göstermek.» Fransa'nın her kilisesinde katolikler bir frank vermeye, bir napolyon altını gözden çıkarmaya çağrıldılar. Fransa'nın Kudüs'te «artık çadırda oturan bir göçebe değil.. düşmanları gibi kendine ait bir sarayda yaşaması ve burada yalnız manevî olmakla kalmayan, aynı zamanda maddî çıkarlarının da bulunması için.»

Çocuğunu Kudüs göğüne sunan yirmi altı tonluk Meryem heykeli binanın tepesine oturtulmuştu, bu tek parça ve görkemli taş yığını yakındaki Rus kilisesinin üç kubbesine hâkimdi. Kimsenin bu binanın gerçek anlamı konusunda yanılmaması için, Fransız konsolosu altmış yıl önce açılış konuşmasını yaparken şöyle bağırmıştı: «İşte.

Rusya'nın bizi milyonları ve binalarıyla ezdiği yere yapılan, katolik Fransa'nın şanına uygun yüce bir anıt.» Notre - Dame bu ünü taşlarının her biriyle ödeyecekti.

Zorlu bir savaştan sonra, Haganah 19 mayıs gecesi binayı geri almıştı. O günden beri de Notre - Dame, çoğuna on yedi yaşındaki silâh arkadaşları tarafından silâh kullanma öğretilen doktorlar, avukatlar ve tüccarlardan oluşma bir yerel muhafız bölüğü desteğindeki Gadna'ya bağlı küçük bir genç grubu tarafından korunuyordu.

Sir John Glubb için Notre - Dame de France, Kudüs'ün çevresinde oluştuğu eksendi. Bina yahudilerin elinde kaldığı sürece, emrindeki arapların Yeni Şehir'e giremeyeceklerinden emindi. Bir yanlışlık sonucu Mandelbaum evi önündeki tuzağa düşen zırhlı araçların da, bu binanın duvarlarına karşı saldırıya geçmeleri gerekiyordu.

Notre - Dame de France'ın alınması, İngiliz generalinin Kudüs'ün yahudi kesimini ele geçirme olanaklarını doğru olarak değerlendirmesini sağlayacaktı. Eğer bedevîler fazla kayıp vermeden binayı alabilirlerse, Yeni Şehir'i kendisine kazandıracak bir sokak savaşına salabilirdi onları. Bu işi başaramazlarsa, Kudüs'ün yahudi kesimine boyun eğdirecek başka yollar bulmalıydı.

✱

Süleyman Sokağının öteki yanında, aşağı yukarı Notre - Dame de France'ın karşısında, başka bir Fransız kuruluşu John Glubb'un koca misafirhane için düşündüğü sınavı şimdiden geçiriyordu. Bir pazar günü savaşın ortasında kaçışan Meryem'in Onarıcı Rahibeleri'nden beşi, iki tarafın da manastırlarını terkettiklerini öğrenince, burayı yeni yıkımlardan kurtarmak umuduyla acele geri döndüler. Sofuca bir hayaldi bu: Boş olduğunu sandıkları odalarda karaltılar görünce, yahudi ve arap nişancıların her biri binanın yeniden düşman tarafından işgal edildiğini sanıp ateş açtılar.

İki ateş arasında kalan rahibeler, bu yerlerde barışın hüküm sürmesi için çok uğraşan Tanrı'ya insanla-

rın deliliği tarafından tehdit edilen kutsal evlerini koruması için dua etmek üzere, kiliselerinin kemerli kubbesi altına çekildiler. Başrahibe Mère Emerance'ın aklına o sıra bir şey geldi: Koşup sarı - beyaz renkte bir papalık bayrağı aldı ve binanın cephesine astı. Ama girişimi manastırını kurtaracak yerde, kargaşalığı daha da arttırdı. Bu simgenin gizlediği barışçı gerçekten habersiz olan yahudilerle araplar, amacın karşısındakiyle alay etmek olduğunu sandılar. İki yandan açılan yaylım ateş yoğunlaştı. Yangın mermilerinin yağmuru kısa süre sonra binanın bir kanadını ateşe verdi. Alevlerin tutsağı olma tehlikesiyle karşılaşan rahibeler, yolun tam öteki yanındaki Fransız Hastanesi'nde çalışanların dikkatini çekmeyi denediler. Hastane müdürü sonunda yardım isteyen çığlıklarını işitti. Alzas'lı olan Dr. René Bauer, on dört yıldan beri Kudüs halkının acılarını gerek arap gerekse yahudi cemaatinde minnet duyguları uyandıran bir bağlılık ve yetenekle gidermeye çalışıyordu. Koşup hastanenin kapısını açtı ve rahibeler yeni sığınaklarından içeri dalabildiler. Ama başlarından geçen olaylar sona ermemişti. Mère Emerance ertesi gün hastanenin bir penceresinden yahudi askerlerin manastırın içine tel germeye uğraştıklarını gördü.

— Yine ne yapıyorlar? diye sordu kadın şaşkınlıkla.

Dr. Bauer kollarını havaya kaldırdı:

— Belki ileri karakollarıyla telefon bağlantısı kuruyorlar.

Tanksavar silâhlarıyla toptan yoksun bulunan Haganah, aslında arap zırhlı araçlarının Kudüs'ün yahudi kesimine girmesini engellemeye çalışıyorlardı. Mère Emerance'ın dehşetle büyüyen gözleri önünde, korkunç bir patlama manastırın koca bir bölümünü uçurarak Süleyman Sokağını büyük bir kiriş ve taş yığınıyla tıkadı.

☆

David Ben Gurion, çalışma masasının üzerindeki cama yığılan telgraf destesini acıyla seyrediyordu. Gün boyu

cepheden gelen telâşlı yardım çağrıları almıştı, onun gözünde bunlar her şeyden önce gelirdi. Kudüs'ün yiyeceği ve cephanesi tükeniyordu, şehir kuzeyden Arap Lejyonu'nun ve güneyden Mısır'lıların tehdidi altındaydı. David Shaltiel ve Dov Joseph şehrin yardımına koşmanın bir yolu bulunmazsa, felâketin kaçınılmaz olduğunu bildiriyorlardı.

Ben Gurion böyle bir yol bulmaya kararlıydı. «Ülkemiz halkının Kudüs'ün düştüğünü görünce güvenini yitireceğini biliyordum», diyecekti çok sonra. Şimdiye kadar bir askerî strateji sorununa karışmamıştı hiç. Yine de o akşam, buna karar verdi: Vaktin geç olmasına rağmen, Yigael Yadin ve Haganah'ın başlıca sorumlularını çağırttı.

Üç hafta önce, özel paskalya konvoyunun başında, giderken, yaşlı lider sorunun esasını inceleme fırsatını bulmuştu. Glubb Paşa ve Sir Alec Kirkbride gibi, David Ben Gurion da Kudüs anahtarının Latrun kavşağında bulunduğunu biliyordu, Arap ordularının en ürkütücüsü orada görüneli beri, tehlike iyiden iyiye büyümüştü. Palmach'ın adamlarının bu tepeleri birkaç saat ellerinde tuttuklarından habersizdi. Kararının kesinliği konusunda süpheye yer vermeyecek bir ses tonuyla, Yigael Yadin'e şunları söyledi:

— Latrun'u almanızı ve Kudüs yolunu açmanızı istiyorum.

Genç arkeolog kaskatı kesildi. O gece, yahudi ordusunun bütün harekâtından sorumlu olan kişi için başka cephelerin Kudüs'ten çok daha büyük bir önceliği vardı. Yad Mordehay kibbutzu düşmanın eline düşerse, Mısır'lıların ilerlemesi Tel - Aviv'i tehdit edecekti. Öte yandan, bütün Galilée Suriye'lilere açık gibiydi. «Bu emri yerine getirirsek, diye düşündü Yadin, başkentimizi kurtaracağız ama devletimizi yitireceğiz.» Kudüs'ün dayanabileceğinden emindi. Oraya takviye yollamadan önce, Mısır'lılarla Suriye'lilerin ilerlemesini durdurmak gerekiyordu.

— Nasılsa, dedi zaman kazanmak için, cepheden girişilecek bir saldırıyla Latrun'u almak mümkün değil.

Yanlarından kıskaca alarak darbeyi indirmemiz için de bir hazırlık dönemine ihtiyacımız var.

Genelkurmayın dosyalarında bu tür bir plân bulunduğunu anlattı. Kuzeyden Ramalleh ve, güneyden de Ramleh'e saldırmayı öngörüyordu bu plân. O zaman Latrun, olgun bir meyva gibi düşecekti.

Ben Gurion diretti. Yadin'in istediği süre takviminde sıralanan kaygılara cevap vermiyordu. Zorlu bir çatışma iki adamı karşı karşıya getirdi.

— Kudüs dayanamaz, diye tekrarladı Ben Gurion, Sizin plânınıza uygun olarak Latrun'u aldığımızda, Kudüs diye kurtarılacak bir yer kalmamış olacak.

Ben Gurion genç yardımcısının yüzünün öfkeden sapsarı kesildiğini gördü. Yadin öylesine büyük bir güçle yumruğunu masaya indirdi ki, cam tıızla buz oldu. Elindeki kesiklerden sızan kanı sildi ve dik dik yaşlı lidere baktı. Yıllar boyu nice zaferlerinin mimarı olan adama bir subay ilk kez kafa tutma yürekliliğini gösteriyordu.

— Beni iyi dinleyin, dedi Yadin ihtirasını güç gizleyen buz gibi bir sesle. Kudüs'te doğdum. Karım Kudüs'te. Babamla annem de orada. Sizi Kudüs'e bağlayan her şey beni de fazlasıyla bağlıyor. Bütün kuvvetlerimi oraya yollamakta sizinle görüş birliğine varmam gerekirdi. Ama bunu yapmayacağım şimdi, çünkü kendilerine verilenlerle dayanabileceklerinden eminim, çünkü daha büyük tehlikelere karşı koymak için bütün kaynaklarımıza ihtiyacımız var.

Beklenmedik patlama karşısında şaşıran Ben Gurion, boynunu omuzlarının arasına gömdü. Sarsılmaz kararlılığının şaşmaz belirtisiydi bu. Masasının üzerindeki cam kırıklarını süpürdü, koltuğuna iyice yerleşti ve sakin sakin Yadin'i süzdü. Ardından, açık ve tartışılmaz emrini tekrarladı.

— Latrun'u alacaksınız!.

39

«HER BİRİNE İHTİYACIMIZ VAR»

Ben Gurion'un emrinin yerine getirilmesi, on altı gün önce Glubb Paşa tarafından gizlice yollanan habercinin Arap Lejyonu komutanının Filistin'de barışçı bir çözüm yoluna razı olduğunu ima ettiği soğukkanlı ve kıdemli Haganah yöneticisine verildi. Şimdi Shlomo Shamir, yeni İsrail Devleti tarafından kurulan ilk büyük birliğin başına geçecek ve bu birliği İngiliz generalinin ordusuna karşı savaştıracaktı.

Otuz üç yaşında, Rus asıllı bir yahudi olan Shamir tezgâhtarlık, matbaacılık, desinatörlük, elektrikçilik yapmış, dünyayı dolaşmış ve sonunda kendini tümüyle Haganah'a vermişti. Yine de Ben Gurion'un onu yeni bir tugayın, 7. İsrail tugayının başına getirmesi, gizli yahudi ordusu saflarında kazandığı tecrübeden değil, İngiliz ordusunda yıllarca hizmet etmesinden ileri geliyordu.

Shamir arap ordularına karşı yeteneklerini ispatlamadan önce, kurnazlık ve enerji yönünden bütün kaynaklarını seferber edecek bir başarı göstermek zorundaydı. Tugayını oluşturacak bin kişi toplaması gerekiyordu. Mevcudun yarısı şimdiye kadar varolan birliklerden gelecekti. Ama geri kalanları depolardan, masabaşı hizmetlerinden, ya da kendi deyimiyle sadece «Tel - Aviv kaldırımlarından» bulması gerekiyordu. Bu görev ona öyle güç, verilen kırk sekiz saatlik süre öyle yetersiz geldi ki, 7. Tugayın kurulmasının «İbranileri Kızıldeniz'den geciren Musa'nın» yaptığı iş kadar tehlikeli olup olmadığını düşündü.

Shamir, Haganah muhasebecisinin sağladığı cılız ödenekle sözde bir genel karargâh kurmak için, Tel - Aviv'in göbeğindeki Bristol Oteli'nde üç oda tutmakla işe başladı. Sonra ülkenin her yanına iz sürecek adamlar çıkar-

dı, birkaç subay toplamak için dört yana telefon etti. Bunların çoğu görevliydi, savaş sırasında değer verdiği arkadaşlarının adlarını hatırlamak için belleğinin derinliklerini karıştırması gerekiyordu.

İlk hatırladığı, artık Kudüs'teki görevi sona ermiş bulunan eski bir Guards subayıydı. Tel - Aviv'den acele çağrılan Vivian Herzog, küçük bir uçağa atlayıp geldi ve Shamir'in harekât başkanı oldu. Herzog'un Bristol Oteli odalarında keşfettiği hava, bildiği İngiliz karargâhlarının havasına pek benzemiyordu. «Burada hem bir tatil havası, hem de bir kargaşalık hüküm sürüyordu, diyecekti sonraları. Rütbesiz bir takım gençler, İngilizlerin dokuz ayda gerçekleştirdiklerini iki günde başarmak üzere birbirlerinin omuzuna vurarak buluşuyorlardı.»

Shamir taburlarından ikisini yönetecek iki de Rus buldu. Clausewitz'in (*) büyük bir hayranı olan ve kuramlarını uygulamayı düşleyen yirmi dokuz yaşındaki Hayim Laskev, Yahudi Tugayı'nın eski bir yüzbaşısıydı. Çocukken Beresina kıyısında bulduğu Napolyon'un askerlerinin üniforma düğmelerini toplarken, askerliğe duyduğu eğilimi keşfetmişti. Zırhlı araçlar uzmanı olan Laskov, yedi hafta önce bulup buluşturduğu uydurma savaş arabalarını Latrun tepeleri önünde yayarak Nachshon Harekâtı'na katılan askerlerin ilerlemesini sağlamıştı.

Şimdi, bütün subayları güneydeki arkadaşlarına yardım etmek için çekip giden eski bir Palmach taburunun komutasını üzerine alıyordu. Zırhlı araçları da, alelacele saçla kaplanan yirmi kadar çeşitli taşıt ve Amerikan savaş artıklarından, İsgo şilebinin getirdiği bir düzine paletli araçtı. Laskov'un itirafına göre, bu «79. Zırhlı Tabur» bir zırhlı birlik karikatürüydü aslında. Araçlar makineliden, cephaneden, telsizden yoksundu. Sürücülerine gelince, ışık yakmadan ve hele kepenkleri açmadan araba kullanmayı hiç bilmiyorlardı. Bazıları lâstiklerin ne kadar şişirileceğinden bile habersizdi.

(*) General Karl Von Clausewitz (1780 - 1831) Ünlü savaş kuramcası ve Prusya'lı komutan. «VOM KRİEGE - Savaş Hakkında» eseri hâlâ ilgiyle incelenir.

Yirmi dokuz yaşındaki, gece gerillası için kurulan özel müfrezelerin eski bir üyesi olan Zvi Hourewitz'in görevi daha da güç gibiydi. Genç subay kendi taburunun, sadece yaratıcılarının hayalinde varolduğunu keşfetti. Şhamir, birliğinin çekirdeğini meydana getirmek üzere, Haganah'ın eğitimini bir an önce tamamlamak istediği yüz kadar öğrenci sağlayacağına söz vermişti. Yanına bir çavuş alan Hourewitz, en iyi gençleri toplayabilmek için askerlik şubesi haline getirilen Tel - Aviv dışındaki Tal Hashomer Hastanesine koştu. Hatırladığı kadarıyla burası, «tam bir şark pazarına benziyordu. Tugay komutanları askerleri ekmek parçaları gibi paylaşıyorlardı, kendine kırıntıdan başkasının kalmasını istemeyen döğüşmek zorundaydı.»

Hourewitz ilk grubu topladıktan sonra, 7. Tugay komutanına, geri kalanların nereden geleceklerini sordu.

— Hiç bir fikrim yok, cevabını verdi Shamir. Belki yarın öğreniriz.

✡

Kudüs'te, Arap Lejyonu'nun Eski Şehir'deki yahudi mahallesine karşı giriştiği saldırı yoğunlaşıyordu. Bu saldırıyı desteklemek için, Binbaşı Abdullah Tell zırhlı araçlarıyla tanksavar toplarını Zeytinlik Dağı'nın tepesine yerleştirmişti. Kuşatılan mahallenin damlarıyla daracık sokaklarına her gün iki yüzden fazla top mermisi düşüyordu. Acımasız bir savaş evden eve sürüp gitmekteydi.

Lejyon askerlerinin saldırdığı ilk önemli destek noktası, Nissan Bek sinagogu oldu. Bu sinegog yahudilerce kurulan düzende önemli bir rol ovnuvor, küçük garnizonu umutsuzluğun verdiği bir inatla kendini koruyordu. Sadece, bu kargaşalıkta şaşırtıcı bir sahneyle karşılaşmaları savaşçıların ateşini bir an için söndürdü: Kiraları toplayan arap, başında fesli sarığıyla, yurttaşlarına ait evlerin kirasını almak üzere yollarda sakin sakin geziniyordu.

Saldırıyı durdurmak için, mahallenin yahudi komutanı Moşe Russnak güçlükle korunan öteki mevzilerden

sinagoga acele takviye getirtmişti. Genç İngiliz kızı Esther Cailingold mermilerin arasından süzülüp mevzileri dolaşıyor, savaşçılara cesaret verip yaraları sarıyordu. On altı yaşında genç bir kız olan Judith Jaharan, sinagogun yanındaki, doğduğu sokak köşesini korumak için sargı bezi kutusunu atıp bir tüfek kapmıştı.

Fevzi el Kutup dinamitçileriyle birlikte arap askerlerinin yardımına koştu, ama adamlarından biri sinagoga yaklaştıkça kurşunu yiyip devriliyor, bütün komşu yahudi evlerinden zafer çığlıkları yükseliyordu. Binanın duvarları öyle kalındı ki, Kutup'un kendi eliyle duvarın yanına bırakmayı başardığı yirmi beş kiloluk T.N.T. bidonu üzerinde sadece birkaç çentik açabildi. Boşa çıkan bir çok girişimden sonra, binanın kuzey - batı cephesinde bir gedik açabilmeyi başardı. Patlamanın çıkardığı duman ve toz bulutundan yararlanan bir grup lejyon askeri, top mermilerinin deldiği kubbenin altına doluştu. Arkalarından bir sürü başıbozuk yığıldı içeri ve bütün Nissan Bek kısa süre sonra arapların eline geçti. El Kutup, yahudilerin sinagoglarını kaybetmeye razı olmayacaklarını biliyordu. Bütün güçlerini toplayıp karşı - saldırıya geçmelerinden önce, burayı uçurmaya karar verdi. Koşup içinde yüz kilo T.N.T. bulunan bir varil getirdi, bunu kubbenin hemen altına yerleştirdi, fitili ateşledi ve lejyon askerleriyle başıbozukları uzağa götürdü. Beş dakika sonra korkunç bir patlama bütün Eski Şehir'i sarsıyor ve soylu bina, parçalara ayrılarak bir dağ gibi dökülüyordu. Duman dağıldığında, El Kutup yakındaki yahudi mevzilerinden acılı bir mırıltı yükseldiğini işitti. Ama kısa sürede, yahudi askerlerin şaşırtıcı gözüpekliğini selâmlayan zafer çığlıkları yakınmaların yerini aldı. Genç hemşire Judith Jaharan'ın ardından karşı - saldırıya geçtiler ve Nissan Bek'in dumanı tüten taşlarını araplardan geri almayı başardılar. Yıkıntılar arasında, omuzlarını dua örtüleriyle kaplanmış, gömleklerinin içine Torah'ın parşömenleri sokulmuş, cepleri kutsal eşyalarla doldurulmuş bir sürü başıbozuk ölüsü buldular.

Yine de sinagogun geri alınması anlamsız bir yiğitlik olarak kaldı. Aynı akşam lejyon askerleri, bir zaman-

lar üzerinde büyük sinagog binasının yükseldiği yıkıntı yığınını geri vermemek üzere alacaklardı.

Yahudilere, mahallelerini kurtarmaları için yiğitlikten çok daha fazlası gerekirdi. İki kere, savunucuları Sion Kapısı'na doğru bir yarma hareketine giriştiler. Başarısızlık onları bir çeşit kaderciliğe itti. O gece mahallenin en saygıdeğer hahamlarından ikisi, Yeni Şehir'deki meslekdaşlarına umutsuz bir çağrıda bulundular.

— Cemaatimiz ölmek üzere. İmdat! En büyük kuruluşları ve bütün dünyayı uyarın! Gelip bizi kurtarsınlar.

Aynı gece, Saint Jean - Baptiste'in doğduğu köy olan Yeni Şehir'in güney batısındaki Ein Karem sokaklarına başka bir tehlike çığlığı yayıldı. Bu yahudi mahallesinin çevresini kollayan gözcüler, Ramat Rachel kibbutzunun düştüğünü bildirmek üzere evden eve koşuyorlardı. Mısır'lılar Kudüs'ün altı kilometre ötesindeydi.

Mısır'lı Albay Abdülaziz yolu üzerindeki pek çok yeri ele geçirmişti, ama hep eskiden beri arapların elinde bulunan köyler sözkonusuydu. Ramat Rachel, gerçekten yahudilerin elinden aldığı ilk yerdi. Ardı arkası kesilmeyen yirmi saatlik bir topçu ateşi sonunda, hava kararınca birlikleri yıkıntıların üzerine çullanmışlardı. Şimdi Ein Karem ve Kudüs'ün merkezine doğru yöneldikleri söylentisi dolaşıyordu.

Genç yahudiler «iki kolu ve iki bacağı bulunan» herkesi barikat yapmak üzere koşup gelmeye davet ettiler. Sabahlıklı ve bigudili kadınlar, pijamalı ya da pantolonunu aceleyle giymiş adamlar, iç çamaşırlı ve ayaklarına sandallarını geçirmiş çocuklar... bütün Ein Karem kısa sürede sokağa döküldü. İhtiyarlar kayaları üst üste yığıyorlardı. On iki yaşındaki çocuklar araç - gereç yüklü el arabalarını barikatlara doğru sürüyorlardı. Kadınlar yiyecek torbalarında yeni taşlar getirmek üzere, tarlaların toprağını eşelemeye koştular. Mahalle bütün gece, hareket halinde olan bir karınca yuvası gibiydi. Ein Karem bir arap ordusuyla çarpışmak zorunda kalırsa, halkı

Kudüs'ün geri kalan köşelerine örnek olmak niyetindeydi. Abdülaziz'in kamutasındaki arap askerleri her yahudi evinin alınmasını pahalı ödeyeceklerdi.

*

Brooklyn'in gemi mezarlığından çıkarılan eski tekne ağır ağır, soluğu kesilmiş bir ihtiyar gibi körfeze giriyordu. Uzun yıllar önce lüks mevkide sekiz yüz yolcu taşımak üzere yapılan **Kalanit**'in güverteleriyle koridorlarında, sessiz bir şaşkınlıkla Hayfa limanı ve tepesindeki Carmel Dağı'nın yeşil yamaçlarını seyreden iki bin kişi kaynaşıyordu. Bu yıllarca süren bir hayalin ve yedi, sekiz ya da dokuz yıl önce Hitler işgalinin izinden Orta Avrupa'nın bir köşesinde başlayan yolculuğun sonuydu. Bazıları ormanlara kaçmayı başarmış, zafer anına dek partizanların yanıbaşında avcılar tarafından kovalanan hayvanlar gibi savaşmışlardı. Nazi Almanyası'nın ölüm kamplarına atılanlar da, altı milyon kardeşlerinin can verdiği gaz odalarının kapılarında kurtuluşlarını beklemişlerdi.

Çok istedikleri müttefik zaferi, onları bir kampın dikenli telleri arasından başka bir kampın dikenli telleri arkasına geçirmişti. Haganah bunların çoğunu, mültecilerin toplandığı kamplarda bulmuştu. Siyonist ya da değil, dinsiz ya da dindar, proleter ya da burjuva, hepsi kendilerini Nazi cellâtlarına teslim eden ve bugün birer parya gibi kovan Avrupa'dan uzaklaşıp Filistin'e göç eden kardeşlerinin yanına varmak isteğiyle yanıp tutuşuyordu.

Haganah onlara bu olanağı sağlamıştı, ama Filistin'e ancak çarpışmak üzere götüreceğine söz vermişti. Gizli mülteci kuruluşları tarafından toparlanan bu insanlar dikkati çekmeden toplanma merkezlerine götürülmüşler, bazıları orada uydurma bir askerî eğitim bile görmüştü. Hareket noktalarının en önemlisi Fransa'nın Sète limanıydı. O sabah **Kalanit**'te bulunan adamların pek çoğu, aylar önce yine tıklım tıklım dolu bir gemiyle bu limandan yola çıkmışlardı. Ama **Exodus**'un provası Carmel Dağı eteklerindeki suları yaramamıştı. İçindeki talihsiz insan-

lar, yeniden kamplara dağıtılmak üzere Avrupa'ya gönderilmişlerdi tekrar.

14 mayıs günü, daha açık denizdeyken, varacakları ülkenin kendilerini açıkça kabul edebilme hakkını sağladığını öğrenen **Kalanit**'teki mülteciler zafer çığlıkları atmışlardı. Oysa, Hayfa limanı rıhtımında onları ne bando, ne söylev, ne de kolları çiçek demetleriyle dolu güzel kızlar karşıladı. Gemilerinin güvertesinden sadece, kendilerini bekleyen sarı otobüs dizisini gördüler.

Almanya ya da Romanya'dan beri kendileriyle gelen genç Haganah subayı Matti Meged, bir arabanın rıhtımda ilerlediğini ve birinin kendisine seslendiğini işitti. İki saat sonra, cephesi denize bakan Tel - Aviv'in kırmızı binasında bir odaya alınıyordu. Tıklım tıklım dolu odanın bir ucundaki masanın ardında, **Kalanit** yolcularının listesi üzerine eğilmiş beyaz saç kümesini gördü ve tanıdı. Ben Gurion başını bile kaldırmadan sordu:

— Kaç kişi?

Avrupa'dan yola çıkarıp buraya kadar getirdiği mültecilerle ilgili bir sürü kısa ve kesin soru, şaşkın Meged'in üzerine yağdı. Ben Gurion her şeyi öğrenmek istiyordu: Kim olduklarını, nereden geldiklerini, yaşlarını ve geçtikleri askerî eğitimi. Sonra yaşlı şef birden başını kaldırdı ve Meged'in gözlerinin içine baktı.

— Neden burada olduklarını biliyor musunuz? diye sordu. Çünkü onlara ihtiyacımız var.

— Ama hemen değil herhalde? diye kuşkuyla karşılık verdi genç subay.

Bu soruya biraz şaşıran yahudi yönetici, Meged'e dik dik baktı.

— Orası sizi ilgilendirmez! dedi.

İsrail'e kadar getirdiği adamların, yeni ülkelerine girişlerini hazırlıklı olmadıkları bir savaşa katılmakla ödeyeceklerini birden anlayan Meged, onlara bir süre tanıması için Ben Gurion'a yalvardı.

— Buna siz karar veremezsiniz, diyerek sözünü kesti Ben Gurion. Durumun ne kadar ciddi olduğundan haberiniz yok.

Sonra, acı acı ekledi:
— Her birine ihtiyacımız var.

☆

Shlomo Shamir'in önceden tahmin ettiği gibi, ertesi gün tabur komutanı Zvi Hourewitz'e eksik mevcudunu tamamlama olanağı sağladı. Hayfa doklarından doğru Tal Hashomer'e getirilen dört yüz elli **Kalanit** mültecisi sarı otobüslerden indikçe, yahudi subay her birini inceliyordu. Hepsi de çok gençti. En yanık tenli olanlar İngiliz'lerin Kıbrıs'taki kamplarında bir süre geçirmiş olanlardı. Ötekiler soluk ya da kül rengindeydi. Tek varlıkları olan bir bez torbayı, sefil bir bavulu kollarında sıkıyorlardı. Mavi gözlü Polonyalılar, Macarlar, Romenler, Çekler, Yugoslavlar, esmer Bulgarlar, saman sarısı Ruslar vardı aralarında. Hepsi de çok zayıftı, bakışlarındaki kaçamak parıltı acılarla dolu bir geçmişi yansıtıyordu.

Hourewitz hepsini hastane avlusuna dizdi ve bu yeni kampa gelişlerini daha öncekilerde pek az rasladıkları bir dikkatle belirlemeye karar verdi. Ama söylevine başlar başlamaz, yüzlerde tabutunun bir Babil Kulesi olduğunu okudu. Bu insanların bilmedikleri tek dil ibraniceydi.

Sekreteri olan Polonya'lı çavuşu çağırttı, sözlerini yiddish ve Polonya diline çevirtti.

— İsrail ordusu saflarına hoş geldiniz, diye yeniden başladı söze. Buraya ulaşmanızı sabırsızlıkla bekliyorduk. Acelemiz büyük, Kudüs tehlikede. Onun yardımına koşuyoruz.

Bu son sözleri çevrilirken, Hourewitz her yanını bir ürpertinin kapladığını hissetti. Ölüme mahkûm bir ulustan sağ kalanların hüzünlü suratları birden canlanıveriyordu. Her göğüsten bir sevinç çığlığı fışkırdı.

Askerlerini dört bölüğe ayırdı ve her birine uydurma bir üniformayla bir tüfek verdi. Mevcudun üçte biri sözde askerî eğitimden geçmişti ama, hiçbiri, İngiliz Lee Enfield tüfeğini kullanmamıştı. Bölükler takımlara ve mangalara ayrıldı, bu iş yapılırken de mümkün olduğu kadar aynı dili konuşanların bir araya getirilmelerine

bakıldı. Kimse birbirini tanımadığı, assubayları subaylardan ya da askerlerden ayırmak için hiç bir yol bulunmadığı için, Hourewitz çavuzlarla onbaşılara gömleklerinin apoletlerine birer kırmızı şerit dikmelerini emretti.

Kalıyordu geriye dil sorunu. Takım ve manga komutanları ibraniceden başka dil bilmeyen yerli yahudiler. di, Hourewitz emirlerini anlayamayan adamları savaşta nasıl yöneteceklerini düşünüyordu. Bunu tartışmak için astlarını topladı.

— O kadar acelemiz var ki, dedi sonunda, çocuklara yapıldığı gibi davranacağız onlara. Birkaç basit kelime öğretin hepsine, savaşmak için öğrenmeleri gerekenleri.

Kısa süre sonra Tal Hashomer hastanesinin önündeki boşluktan garip bir mırıltı yükseldi, bir takım heceleri tekrarlayan yüzlerce sesin gürültüsü. 7. Tugayın yeni askerleri, Hâkımlerin ve Peygamberlerin dilinde, Kudüs'ün kurtuluşu için gerekli birkaç sözcüğü öğrenmeye çalışıyorlardı.

Büyük güçlüklerle Eski Şehir'in surları üzerine çıkarılan Sir John Glubb'un 55 lik iki topu, dört yüz yıl önce Kanuni Sultan Süleyman'ın mimarları tarafından kemankeşler için yapılan mazgallar arasından ağızlarını boşluğa açmışlardı. Daha aşağıda, Şam Kapısı yakınında iki Vickers makinelisi pusudaydı. Hemen altındaki tümsekte de, 55 lik sekiz havan topundan meydana gelen bir batarya bekliyordu. Topraktaki bir engebeyle korunan Herode Kapısı önünde, bütün topların en güçlüsü, bir 88 lik vardı. 23 mayıs pazar günü öğlendi. Bu topların tümü de aynı hedefe çevriliyordu. Hristiyan hacılar tarafından yapılan Notre - Dame de France, mimarlarının büyük ihtiraslarının kurbanı olacaktı.

Bedevî teğmen Fendi Omeyş, 88 lik topun dürbününden son bir kere baktı. Notre - Dome'ın cephesinin orta yerine, çocuğunu taşıyan Meryem heykeline nişan alınmıştı. Hedefi hafifçe sola doğru kaydırdı.

Hristiyanların kutsal anasına saygı duyan müslüman topçu, erlerine:

— Meryem'i vurmamaya bakın, dedi.

Koca bina bir toz ve duman bulutu ardında kayboldu. Ama John Glubb'ın tecrübeli bakışı, bu topçu ateşinin Notre - Dame binası üzerinde ancak «bir sapan taşı etkisi» yaptığını anlamakta gecikmedi. «Göründüğü kadarıyla, diye söylendi somurtuk bir yüzle, kutsal bina sonsuzluğa dek ayakta kalmak üzere yapılmış.»

Yine de arap topçusunun ateşi, binanın içindekiler üzerinde bir sapan taşı etkisi yapmaktan çok uzaktı. Bir taş, tahta ve alçı yağmuru binayı savunan yahudilerin üzerine yağdı. Toz ve duman genç Gadna'lılarla yerel muhafızlardan olan yardımcı ağabeylerini soluksuz bırakıyordu. İçlerinden bazıları patlamaların çıkardığı gümbürtüyle sersemlemişlerdi. Topçu ateşi, dakikada yarım düzine mermiden tam iki saat sürdü. Notre - Dame'ın cephesi Fransa'nın şanına lâyık bir bina değil, daha çok bir parça gravyer peynirine benzeyene dek.

Topların gümbürtüsü kesilirken, daha ürkütücü bir gürültü binayı savunanların kulaklarına geldi. Süleyman Caddesinden Notre - Dame'a doğru tırmanan, bedevî teğmen Zaal Errhavel komutasındaki dört savaş arabasının motor gürültüsüydü bu. Mişka Rabinoviç, iki boru parçası ve bir aynayla kendi kendine yaptığı periskoptan araçların ağır ağır yaklaşmasını izledi. Şimdiye kadar Notre - Dame duvarları Rabinoviç'i ve yahudilerin tek bazukasını korumuştu. Mandelbaum evinin önündeki gibi, kolu hâlâ alçıdan olan Rabinoviç, kendi yerine ateş edecek genç Gadna topçusu için nişan aldı.

Yere yatan yahudiler yaklaşan savaş arabalarının uğultusunu ve makinelilerin takırtısını işitiyorlardı. Binadaki herkes bazukanın ilk atışını bekliyor, silâhın yeri anlaşıldığında ikinci bir atış yapıp yapamayacağını merak ediyordu. Shaltiel'ın yardımcılarından biri olan Zelman Mart, cephedeki bir gediğin ardında atışa hazırlanan Rabinoviç'in genç yardımcısına bakıyordu. «Bu çocuk beklemek ve ancak isabet ettireceğinden emin olduğunda ateş etmek için gereken soğukkanlılığı göstermeyi asla başa-

ramayacak», diye düşündü. Yine de genç Gadna askeri, araçlar yüz metre yaklaşana kadar kendini tuttu. Kendinden çok emin, o an tetiğe bastı. Baştaki savaş arabası yalpaladı. Bazukaya yeni bir roket yerleştirildi. İkinci atış da yapıldı ve ikinci bir savaş arabası hareketsiz kaldı. «Tanrım, dedi Mart kendi kendine, eğer şu yumurcak bu işi başarırsa, ordumuzdaki herkes başarır.»

Son iki araçtaki arap askerleri, bu kadar yakından toplarını üçüncü kata kadar kaldırıp bazukayı susturamayacaklarını anladılar. Teğmen Erravel isabet alan iki zırhlı araca geri çekilmeye çalışmaları emrini verdi, öteki ikisini de atış menzilinin dışına çekti.

Bu süre içinde, doğduğu yer olan Arabistan'ın kabileler arası savaşlarında pişen teğmen Gazi el Harbi komutasındaki arap piyadeleri, saldırıya geçtiler. Lejyonerleri misafirhanenin bahçesine vardılar, bahçeyi geçtiler ve binaya doğru atıldılar. Aziz adları taşıyan bir sürü hücreden pek merhametli sayılmayacak bir elbombası yağmuru geldi. Karşılığın yoğunluğuna rağmen, birkaç arap binanın ilk katına girmeyi başardı. Süngü ve elbombasıyla akıl almaz korkunçlukta bir çarpışma oldu. Sonunda, bazıları on altı yaşını bile doldurmayan ve çoğunlukla ilk kez savaşa katılan genç Gadna'lılar, lejyon askerlerinin ilerlemesini durdurabildiler.

İkinci katta bir odaya girdiğinde, Mişka Rabinoviç on yedi yaşındaki Jacques adlı Fransız gencine rasladı. Fransa'da mukavemete katılan bu delikanlı, Kudüs'te kendine olağanüstü bir ün yapmıştı. «Devamlı çarpışıyor ya da yağmalıyordu», diyecekti onun hakkında komutanlarından biri. Bir pembe toz tabakasıyla kaplanmış, savaşçıdan çok palyaçoyu andırıyordu.

Oysa Jacques'ın nişan aldığı hedef hiç de gülünecek gibi değildi. Tam penceresinin altında manevra yapan zırhlı bir arap aracını gözüne kestirmişti. Teğmen Fendi Omeyş, yaralı bedevîlerinden birinin yardımına koşmak üzere tam karşıdaki Yeni Kapı'ya doğru atılmıştı ki, bir molotof kokteylinin havada zarif bir eğri çizdikten sonra aracının önünde yere düştüğünü gördü. Yol hafif eğimliydi, alev alan sıvı asfalt üzerinde aracın altına kadar

uzanan bir alevden ırmak oluşturdu. Rabinoviç ve Jacques, pencerelerinden alevlerin aracı yutuşunu hayranlıkla seyrediyorlardı. Cephane dolu kule, kor halindeki maden parçaları ve yanık lâstikler fırlatarak havaya uçtu. «İşte, neyim var neyim yoksa gitti, diye düşündü teğmen Ömeyş aracının yanmakta olduğunu görünce. Battaniyem, diş fırçam, sabunum, karımın resmi.»

Aracın sürücüsü de gidiyordu. Patlamadan hemen önce, Ali dışarı fırlayıp Yeni Kapı'nın ardına sığınmayı başarmıştı. Çok kötü başlayan bu savaştan tiksinti duyarak, koşmaya başladı. Ancak doğduğu yer olan Arabistan'a vardığında duracaktı.

☆

David Shaltiel'in kuvvetleri, o gün şehrin güneyinde başka bir başarı kazanmışlardı. Mısır'lı Albay Abdülaziz'in birliklerinin, kendilerini yağmaya kaptırıp dağılmalarından yararlanan yahudi komandosu, Ramat Rachel kibbutzunu geri almıştı. Kudüs kapılarındaki bu dumanı tüten yıkıntılar daha birkaç kere el değiştirecekti. Güneş doğarken, Ein Karem mahallesinde oturanlar Ramat Rachel'in yıkılan yemek salonunun bacasında yine yahudi bayrağının dalgalandığını göreceklerdi.

☆

O sabah, Arap Lejyonu'nun bedevîleri yeniden Notre - Dame'a karşı saldırıya geçtiler. Ama genç Gadna'lılar bir kere daha zorlu bir mermi ve elbombası barajıyla onları durdurdular.

Eski Şehir'deki gözlem yerinden, Sir John Glubb askerlerinin çabalarını artan bir kuşkuyla izliyordu. Öğleden hemen sonra, 3. Alaya komuta eden Avustralya'lı Bill Newman ona acı bir haber getirdi. Önceki gün Notre - Dame'a saldıran iki yüz askerin yarısı ölü ya da yaralıydı. İngiliz'in kuşkuları doğrulanmış oluyordu. «Bizim işimiz çöl savaşı, diye düşündü bir kere daha, bir şehri ev ev ele geçirmek değil.» Teğmen El Harbi'ye piyadelerini geri

çekme emrini verdi. Bedevî subay, son bir kere daha saldırıya geçmesine izin vermesi için İngiliz generaline yalvardı. Ama Glubb yumuşamadı. Notre - Dame de France duvarları önündeki başarısızlığı, Kudüs savaşında izlenen arap stratejisi için dönüm noktası oluyordu. Yeni Şehir'i sokak sokak, ev ev ele geçirmesi için yeterli sayıda askere ve hazırlığa sahip olmadığına kesinlikle inanmıştı.

Ama şehrin yahudi kesimini düşürmenin başka bir yolu bulunduğunu biliyordu: Ben Gurion'un kâbusu olan kuşatmaydı bu. Kuşatmanın anahtarının da, birkaç gece önce Sir Alec Kirkbride'la birlikte incelediği hayatî kavsakta olduğunu biliyordu. Orada, Latrun önünde uzanan ovada, Arap Lejyonu'nun bedevîleri kendilerine uygun düşen bir savaş alanında düşmanlarıyla karşılaşabilirlerdi.

40

«BEYAZ BAYRAKLA İLK ORTAYA ÇIKAN KURŞUNA DİZİLECEKTİR»

Arap Lejyonu'nun 4. Alayına komuta eden yarbay Habis Macelli, geniş görüntüyü dürbünüyle didik didik ediyordu. Bir kere daha, düşmanın niyetlerini keşfetmeye çalışıyordu. Topraktaki en ufak engebe, en ufak bir ağaç kümesi, bir tek köy kaçmıyordu dikkatinden. Tarihin en ünlü komutanlarından birkaçı kendisinden önce, bulunduğu yerden Kudüs yoluna hâkim Latrun tepelerinin çevresini gözlemişlerdi. Hatta Halife Ömer'in komutanlarından İbni Cebel, yabanî nanelerin hoş kokulara boğduğu bu tepede dinlenme yolunu seçmişti. Arap yarbayının üzerine çıktığı taş yığını da, Aslan Yürekli Rişar tarafından yapılan ve sonra Selâhattin Eyyübî'nin yerle bir ettiği bir kalenin yıkıntılarıydı.

Aslında Macelli yahudilerin niyetlerinden şüphe etmiyordu. Glubb Paşa'nın da önceden kestirdiği gibi, Arap Lejyonu'nun Latrun'da bulunması gerçek bir savaşı da birlikte getirecekti. Kudüs'e doğru bir geçit açmak ve şehirdeki yüz bin yahudinin yardımına koşmak için Haganah'ın arap mevzilerini ele geçirmesi zorunluydu. Bu akşamüstü, yahudi saldırısı Macelli'ye kaçınılmaz geliyordu.

Bedevî askerleri günlerden beri bu saldırıya hazırlanıyorlardı. Fevzi el Kavukçu'nun acele boşalttığı tepeleri makineli yuvalarıyla doldurmuşlardı. Otuz yıl önce Türklerin Allenby'in İngiliz ordusunu püskürtmeye çalıştıkları eski siperleri temizleyip derinleştirmişler, buralara yerleşmişlerdi. Yamaçlar mayın ve dikenli tel kaplıydı. Ana geçitlere de tanksavar silâhları hâkimdi. Fran-

sız trappist manastırının batısındaki eski İngiliz polis karakolunun damına üç Vickers makinelisi yerleştirilmişti. Bu makineliler bütün ovayı ateş altında tutabilirlerdi. Doğuda, Bab el Ued boğazının, girişinin üstündeki Yalu köyünün çevresine Macelli 81 lik havan topları gizlemişti.

Her gece, yardımcısı yüzbaşı Mahmut Russan Haganah mevzilerinin bulunduğu yerleri anlamak için ovaya devriyeler çıkarıyordu. Hatta müfrezelerinden birini, saflarının beş kilometre ilerisindeki bir köy olan Hartuv'un polis karakoluna yerleştirmişti. 24 mayıs gecesi, bir devriyenin köye giden yol üzerindeki tek köprüyü uçurması gerekiyordu. Böylece Russan yahudileri, Kudüs yolunun bu girişinden yoksun bırakmayı hesaplıyordu.

Macelli mevcutlarını çoğaltmak için, köylerdeki basıbozuklarla milisleri yardımcı birlikler halinde örgütlemişti. Ürdün'ün en güçlü bedevî kabilelerinden birinin oğlu olan Macelli kadar kimse bu işe uygun düşmezdi. İlk kez, bu arap, şimdiye kadar yalnız İngiliz subaylarına verilen bir şerefe ulaşmıştı: Arap Lejyonu alaylarından birine komuta ediyordu. Çölün renkli dilinde emirler verirken, her birliğe vahşetiyle savaşçılığını esitlediğini düşündüğü bir hayvanın adını takıyordu. Yeni silâhlarla donatılmış Macelli'nin Aslanları, Kaplanları, Kurtları ve Şahinleri düzenli birliklere bağlandı.

Bedevî yarbay kuvvetlerinin gözbebeğini ağlar altında, Beyt Nuba köyü yakınındaki bir zeytinliğe gizlemişti. 88 lik altı topu bu yükseklikten Kudüs'e doğru tırmanan tek asfalt şerite yönelik bütün vollara hâkimdi. Bu topların başına da, kendisi gibi Ürdün'ün en ünlü bedevî ailelerinden birinin oğlunu geçirmişti. Mahmut Ma'avteh —Kudüs'e ilk ateşi açan Muhammet Ma'avteh'in ağabeyi— okuma - yazma bilmeyen bedevîlerine, Vichy kuvvetlerine karşı verilen savaş sırasında Surive'de ele geçirilen eski bir 75 lik Fransız topu üzerinde, geometrivi ve topçuluğun sırlarını öğretmişti. Bunlar öylesine ustalasmıslardı ki, Ma'ayteh'in Latrun çevresinde kendilerine gösterdiği hedeflere göre toplarını ayarlamaları için iki havai fişek yetmişti. Bedevî subay seçimini yaparken hiç

düşünmemişti bile, savaş öncesindeki son manevralarının konusu özellikle bu stratejik yerin ele geçirilmesiydi.

Gözetleme yerinin tepesinden, yarbay Macelli'nin bakışı ovadaki olgun başakların köpürüşünü izledi, sonra kuzey - batıdaki Ramleh camiinin dikdörtgen biçimi minaresine ve daha ötede, ufukta seçilen Tel - Aviv ve Yafa'nın damlarına kaydı. Dürbünleri Dalila'nın ülkesi Sorek vadisi yönünde yemyeşil Shaaron vadisine eğildiğinde, emir subaylarından biri radyo mesajı getirdi. Mesaj tugay genel karargâhından geliyor ve 2. Alayın üç taburunun toplarıyla birlikte, kendi mevzilerini takviye etmek için Latrun'a doğru geldiklerini bildiriyordu. Haberden hoşnut kalan Macelli, yeniden görüntüyü seyretmeye koyuldu. Bu kez, dürbünleri on kilometre kadar uzaklıktaki bir çam ve selvi ormanı üzerinde durdu. Ağaçların ardında, birbirini izleyen kırmızı damlar gördü. Haritası bir düşman kolonisi olduğunu doğruladı: Kudüs yolu üzerindeki son yahudi kalesi, Houlda kibbutzuydu bu.

Dov Joseph, Hahambaşı İzak Herzog'un Kudüs'teki evinde toplanan en sofu hahamlar topluluğunu sessizce süzüyor ve içlerinden birinin konuşmaya karar vermesini bekliyordu.

— Mr. Joseph'i görmek istiyordunuz, diye bağırdı sonunda Hahambaşı. Eh işte, kendisi burada, söylemek istediğinizi açıklayın.

Topluluğun sözcüsü, saygıdeğer bir ihtiyar, tedirgin bir tavırla yahudi inancının insan ruhunun kurtulmasına verdiği büyük değer ve ahlâkî kuralları konusunda bir söyleve başladı. Kendi mahallesi Mea Shearim'in Arap Lejyonu'nun top ateşiyle çok hırpalanmış olduğunu belirtti. Pek çok kadın ve çocuk ölmüştü. Hiç kuşkusuz, Haganah'tan araplara karşı giriştiği mücadeleyi bırakması beklenemezdi. Ama belki de hahamlar, bu mahallede yaşayan topluluklarının savaş dışı bırakılmasını sağlayacak bir anlaşmaya varılması için görüşmeler yapabilirlerdi.

Dov Joseph yaşlı hahamın ne isteyeceğini hemen an-

ladı: Bir çeşit yerel teslim olma. Bunun ardından, bütün şehre bulaşabilecek bir bozgun dalgası gelebilirdi.

Yaşlı adam güçlükle sonuca doğru yol aldı. Bu plân, diye üstüne bastı, kadınlarla çocukları hiç değilse başka açılardan koruyacak ve suçsuz ruhları kurtaracaktı. Mr. Joseph bu teklife ne diyordu?.

Sert yüzlü ve bıyıklı hukukçu, buz gibi bir bakışla karşısındakini süzdü.

— En uygun bulduğunuz şeyi yapın, dedi, ben de kendi yönümden, en uygun bulduğumu yapacağım.

Uzun bir sessizlik oldu. Ardından haham Mr. Joseph'in «en uygun bulduğu» şeyin ne olduğunu sordu.

— Beyaz bayrakla ilk ortaya çıkanı kurşuna dizdireceğim, cevabını verdi Dov Joseph sadece.

*

Arap yarbayı Macelli'nin yerlerini kestirmeye çalıştığı birlikler, Houlda kibbutzunda toplanmaktaydı. Latrun'a karşı girişilecek yahudi saldırısının saati, 24 mayıs pazartesi günü geceyarısı olarak kararlaştırılmıştı. Her zaman olduğu gibi de, Haganah subayları harekâtın adını Kutsal Kitap'tan bulup çıkarmışlardı. Nun'un oğlu, gecenin gelişini geciktirmek ve İsrail düşmanlarının yok edilişini gün ışığında tamamlamak için Ayalon vadisinde güneşi durduran Yeşu'nun anısına, «Ben Nun» adı verilmişti harekâta.

Yeni İsrail ordusunun komutanları, bu güneşin doğuşunu yasaklamak isterlerdi doğrusu. Harekâtı başarıya ulaştırmak için gecenin örtüsüne ihtiyaçları vardı.

Anarşi ve kargaşalıkta hazırlanan bu yahudi saldırısı pek parlak geçeceğe benzemiyordu. Önce 23 mayıs geceyarısı başlaması kararlaştırılmış, sonra 7. Tugayın silâhlarıyla araç - gereci zamanında Houlda'da bulundurulamadığı için yirmi dört saat ertelenmişti. 23 mayıs günü akşamın altısında, saldırı için güvenilen başlıca kuvvet, Palmach'ın Alexandroni tugayı tarafından gönderilen bir piyade taburu daha ortada görünmemişti. Shaaron vadisinin bu tarım işçileri gerçek bir askerlik

tecrübesine sahiptiler, Shamir de başlıca rolü onlara vermişti: Latrun manastırının batısındaki polis karakolunun alınmasını. Laskov'un savaş arabalarıyla paletli araçlarına gelince, daha bunların ne makinelisi, ne cephanesi, ne de verici radyosu vardı. Zvi Hourewitz komutasındaki mülteciler Tel - Aviv'in 5 numaralı hattında çalışan ve el konulan otobüslerle Holuda'ya varmışlardı ama, ne miğferleri, ne mataraları, ne de giysileri ve donanımları vardı. Taburda görevli subaylar adamlarını, adamlar da silâhlarını tanımıyorlardı. Mülteciler öğrenebildikleri ve belki de kısa süre sonra hayatta kalabilmelerini borçlu olacakları birkaç ibranice sözcüğü mırıldanmaya devam ediyorlardı. Böylesine feci bir durum karşısında Shamir, saldırıyı yirmi dört saat ertelediğini Yadin'e bildirmişti.

Palmach'ın gelmek bilmeyen taburu ertesi gün öğlende görününce, Shamir ve subayları bunu rahat bir soluk alarak karşıladılar. Ama askerler otobüsten indikçe sevinçleri şaşkınlığa dönüştü. Yeni İsrail Devleti'nin ordusu henüz toparlanamamıştı. Temelde bir yeraltı savaşı için düşünüldüğünden, komutanları durumu kendi kendilerince değerlendirme alışkanlığı edinmiş ve dolayısıyla emirleri de böyle yorumlayan bir topluluklar birikimi halinde kalmıştı. Askerlerini Houlda'ya yollamadan önce, Alexandroni Tugayının subayları her birinin silâhlarını ve donanımlarını almışlardı. Arap Lejyonu'yla karşılaşmalarından yarım gün önce, tüfeksiz olarak geliyorlardı. Vivian Herzog o günleri hatırladıkça acı acı «bir serseriler tugayı» diyordu.

7. Tugayın bu hazırsızlık ve acıklı hali karşısında hiç kimse, saldırı konusunda Ben Gurion'a şiddetle karşı çıkan kişi kadar dehşete kapılmamıştı. Saldırıya geçecek güçleri denetlemek için küçük bir uçakla gelen Yigael Yadin, keşfettiği şey karşısında dehşete düştü. Taburlar, yedekten, destek birliklerinden ve bağlantıdan yoksun birer bölükler topluluğuydu sadece. Topçusu da «Napoleonchiks» diye adlandırılan iki eski Fransız dağ topundan, Mike Scott tarafından Haganah'a kazandırılan 88 lik top ve on beş mermisinden, ayarlama imkânı bulunmayan 81 lik dört havandan ve kimsenin kullanmayı bil-

mediği bir Davidka'dan oluşuyordu. Yadin yine dehşetle, «sağlık hizmeti» diye adlandırılabilecek herhangi bir şey hazırlanmadığını da gördü: Tugayın ne doktoru, ne can-kurtaran arabası, hatta ne de yeterince sedyesi vardı.

Silâh satın alanların harcadığı akıl almaz çabalara ve bütün dünya yahudilerinin desteğine rağmen, İsrail Devleti yapılması gereken işlerin çokluğu ve büyüklüğü altında ezilmişti. Kurulalı on gün oluyordu. Geçmişte nice mucizeler yaratan halkının yaratıcı yeteneği ve inanılmaz hünerliliği yetersiz kalıyordu artık.

Bir trajediyle karşılaşacaklarını sezen Yadin, bu intihar - saldırıyı durdurabilecek tek adamın kararını değiştirmek için yeni bir girişimde bulundu. Çağrısına verilen cevap gecikmedi. Su götürmeyecek bir «hayır» dı bu. Birliklerin hazırlığını tamamlamak için hiç değilse birkaç gün kazanmak amacıyla herşeyi yapmak isteyen Yadin, Ben Gurion'u saldırıyı yönetecek subayla karşılaştırma kararına vardı. Görüşmeden önce Shamir'e uzun uzun öğüt verdi:

— Her şey kendisine anlatacaklarınıza bağlıdır. Bu saldırı onu kendinden geçiriyor neredeyse. Artık beni hiç dinlemiyor. Biz saldırıya geçmezsek Kudüs'ün düşeceğinden hiç kuşkusu yok, söylediklerimin hiç biri de onu etkilemiyor.

Shamir tugayın harekete geçmesini engelleyen güçlüklerin tümünü sıralayamadan, Ben Gurion Kudüs dramını heyecanla anlatmaya koyulmuştu. Şehre gidecek bir yol açmak için bir tek gün, bir tek saat bile kaybedilmemesi gerektiğini söyledi. Sözlerini bitirdiğinde, konuşmasıyla kendinden geçen Shamir sadece şu cevabı verdi:

— Sizin isteğiniz benim de isteğimdir. Bütün emirlerinizi yerine getireceğim.

Dışarda, Yadin patladı.

— Emirlerini yerine getireceğinizi söylemenizi sizden kim istedi? Tabii ki, emirlerine uyacaksınız! Ama, Tanrı aşkına, ona açıklamanız gereken kendi görüşünüzdü!

Yakınmanın zamanı geçmişti. Birlikte Houlda'ya döndüler. Oraya vardıklarında, sonunda araçlara makineli verildiğini ama bunları gres yağı tabakasından kur-

tarmak ve kurşunları şeritlere geçirmek için saatler gerektiğini öğrendiler. Bu işler ve daha pek çok benzerleri son kırk sekiz saat süresince 7. Tugay subaylarının bütün zamanını aldığından, düşman savunma hatlarının yerlerini anlamak için devriye çıkaracak zamanı bile bulamamışlardı. Zaman bulsalar bile eldeki mevcutlar yetmeyecekti nasılsa.

Korku içindeki Yadin, bütün öğleden sonra Houlda'da kalıp hazırlıkları denetledi. Gitmeden önce, yirmi dört saat daha kazanmak için Ben Gurion'dan son bir ricada daha bulundu. Ardından acı içinde, tugayın bir felâkete koştuğuna inanmış olarak Tel - Aviv'e döndü.

☆

Shamir subaylarını Latrun kesiminin 1/200.000 ölçekli haritası önünde topladığında saat akşamın yedisiydi. Son **Briefing**'ine İngiliz genelkurmaylarında yapıldığı gibi başladı. Elinde İsrail Ordusu'nun, klâsik dört soruya cevap veren ilk harekât emrini tutuyordu: Saldırının hedefi, hedefe ulaşmanın yolu, saldıracak kuvvetlerin durumu ve düşman kuvvetlerinin durumu.

Hedef açıktı: Latrun ve Bab el Ued arasında kalan Kudüs yolunun beş kilometrelik bir bölümünü ele geçirmek, Rehovot'la Kfar Bilou kampı arasında bekleyen yiyecek yüklü büyük konvoyu hemen başkente doğru yola çıkarmak.

Shamir ardından düşman kuvvetlerinin durumuyla ilgili, haberalma servislerinin raporunu açıkladı. Bu rapor umut kıracak kadar inceydi: «Düşman, Latrun kesiminde sayıları kestirilemeyen bir takım tepeleri elde tutuyor. Elinde belki birkaç parça top da var. Bab el Ued kesimi de herhalde başıbozukların elinde.» Rapor bu kadardı. İngiliz işgal kuvvetlerine karşı gizli görevlerinden alınlarının akıyla çıkan yahudi haberalma servisleri, çağdaş bir savaşta askerî casusluğun gereklerine ayak uyduramamışlardı.

Ardından Shamir saldırı plânına geldi. Bunun incelemesine başlarken, bir haberci Tel - Aviv'den gelen me-

sajı sunmak için sözünü kesti. Bu Yadin'in saat 19.30 da yolladığı bir haberdi: «Aralarında pek çok zırhlı araç ve top da bulunan yüz yirmi taşıtlık bir düşman kuvveti, herhalde Latrun'a gitmek üzere Ramalleh'den ayrıldı. Şu sıra, haritadaki 154 - 141 kesişme noktasını geçiyor.» Bir keşif uçağı arap kuvvetlerini farketmişti. Shamir haritayı inceledi: Bir saate kadar, dedi, Latrun'a varır. Demek ki bu yeni birlikler mevzilerine ulaşmadan saldırıya geçmek gerekiyordu.

— Baylar, dedi, saldırının başlangıcını iki saat geriye almak zorundayız. Saat yirmi ikide saldırıya geçeceğiz.

Shamir konuşmasına devam etti. Hareket noktası Houlda - Latrun yolu üzerinde, Kudüs yoluyla birleştiği kavşağın dört kilometre gerisindeydi. Oradan, iki tabur iki hat üzerinden ilerleyecekti. Alexandroni Tugayının izlediği yol dosdoğruydu, birlik Latrun köyünü, polis karakolunu ve Anwas köyünü alacaktı, amacı yeni arap takviyelerinin gelişini engellemekti. Hedeflerine ulaştıktan sonra, Kudüs'e gidecek konvoyun geçişini korumak için sağlam bir pusu kuracaktı.

Shamir, Zvi Hourewitz komutasındaki mültecilerden oluşan tabura görev vermek üzereyken, başka bir haberci Yadin'in yeni bir mesajını getirdi. «Kudüs'ün durumu ciddi, diyordu. Geçidi bu gece zorlamanız gerekiyor.» Albay Abdülaziz komutasındaki Mısır birlikleri, üç günde üçüncü kere Kudüs kapılarında bulunan Ramat Rachel kibbutzunu geri almıştı. Şimdi yıkık yemek salonunun bacasında Mısır bayrağı dalgalanıyordu. Daha da tehlikeli bir belirti, Arap Lejyonu'na bağlı bazı birlikler Mısır kuvvetlerine yardımcı olmuşlardı.

Shamir gaz lâmbalarını yaktırdı ve talimat vermeye devam etti. Mültecilerden oluşan tabur doğuya, Kudüs yolunun Bab el Ued geçidine girdiği yere kadar geniş bir hareket yapacaktı. Yolu geçecek ve geçidin üzerindeki tepelerle Deir Eyüp, Beyt Nuba ve Yalu köylerini ele geçirmek için tam karşıdaki yamaçlara tırmanacaktı O da aldığı yerlerde mevzilenip Kudüs'e giden konvoyun geçişini koruyacaktı. Yüzbaşı Laskov'un zırhlı birliğin sal-

dırısını destekleyecekti. Sınırlı bir destek, diye düsündü Laskov. Savaş arabalarından sadece üçü ve paletli araçlarından ikisi savaşa katılmaya hazırdı.

Shamir, mültecilerden oluşan taburla Laskov'un zırhlı araçlarının konvoyun ardından Kudüs'e gideceklerini açıklayarak sözünü bağladı. Bu saldırı öngörüldüğü gibi geçerse, baştaki taşıtların şoförleri sabahın ilk ışıklarında Kudüs damlarını seçeceklerdi.

Sözlerini bitirirken, bir askerî plânın her zaman karşılaştığı aksiliklerin ilkini bildirmek üzere içeri bir çavuş girdi. Latrun arılarının soktuğu askerler on gün önce geri çekilirken, o gece tugayın geçeceği yola bir barikat kurmuşlardı. Otobüslerin geçebilmesi için barikatı yıkmak gerekiyordu. Elinde buldozer olmayınca, Shaalay karargâhına haber verdi.

sine yol açacak büyük bir olayla karşılaşmayı da umuyordu bir yandan.

Bu mucize sayılabilecek aksilik yerine, 20.30 da tugay komutanı Yadin'in üçüncü mesajını aldı. Ben Gurion'un son ricasına verdiği cevabı konuyla en yakından ilgili kişiye aktarıyordu.

Daha sonra Shamir, bu mesajı okurken birden vermesi istenen savaşın hedeflerinin Latrun tepelerini çok aştığını farkediverdiğini söyleyecekti. Asıl hedefi Kudüs olduğuna göre, halklarının yaşayabilmesi için bütün İsrail yahudilerinin verdiği savaştı bu.

— Ne pahasına olursa olsun, saldırın! diyordu Ben Gurion.

41

«KIPKIRMIZI OLMUŞ GÖZLER»

Sadece ağustos böceklerinin madenî sesleri ve ara sıra bir köpek havlaması bozuyordu gecenin uyuşukluğunu. Batıda El Kubab'dan doğuda Yahuda Dağlarının ilk yamaçlarına kadar, Latrun'un buğdaylarıyla selvilerini en ufak bir esinti ürpertmiyordu. Ağır ve boğucu ama yanıltıcı sessizlikte bir geceydi. Manastırın trappist kemir bu işin saatler alacağını ve harekâtın başlamasında şişleri önemli bir bayram arifesinde okunan duaya başlamışlardı ki, Shlomo Shamir'in askerleri Kudüs yolunu ele geçirmek üzere ileri atıldılar.

Üç saat gecikmişlerdi bile. Üstelik de sayıları dört yüzdü. Ben Gurion Filistin'in en önemli kavşağını ele geçirmek için çok daha büyük bir güce güvenmişti. Ayrıca, en iyi taburun komutanı saldırıdan iki saat önce rahatsızlanmış, Shamir son anda yerine Hayim Laskov'u geçirmek zorunda kalmıştı.

Şıkır şıkır bir ay ışığında, Laskov ve bir tek subayını tanımadığı üç bölük kovanın içinde başlıca mevzileri almak üzere ileri atıldılar: Bu mevziler, İngiliz polis karakolu ve manastırın üzerindeki tepeler dizisiydi.

Sağda, Zvi Hourewitz ve mültecileri, Bab el Ued'den Hartuv köyüne kadar Yahuda Dağlarının eteklerinden geçen dar yola doğru yöneldiler. Bu yola vardıklarında kuzeye dönecekler, Bab el Ued geçidinin girişini geçecekler ve geçidin tepesindeki tepelerle köylere saldıracaklardı.

Arap Lejyonu'nun 4. Piyade Alayında görevli teğmen Kasım el Ayed, tam da o gece bu yol üzerindeydi. Tek köprüyü uçurmaya yarayacak patlatıcıları getirmeyi unuttukları için, emrindekilerin dalgınlığına sövüp sayıyordu.

Eksikleri tamamlamak üzere üsse giden iki lejyon askerini beklemek için yolda mola vermek zorunda kaldı.

Yeni ülkelerine yetmiş iki saati bile bulmayan bir süre önce ayak basan yahudiler, bu aksiliği pahalı ödeyeceklerdi. Çoktan mevzilerine dönmesi gerekirken, arap teğmeni birden ovada yol alan bir takım şüpheli karaltılar farketti. Karanlığı dikkatle gözden geçirince, Bab el Ued'e doğru ilerleyen uzun mülteci dizisini seçti. Hemen dramatik bir gecikmeye yol açacağını biliyordu. Başka çaresi de yoktu. Yeniden harekâtın başlama saatini gece yarısına aldı, bu arada saldırıdan kesinlikle vazgeçme-

Bu raslantı İsrail'lileri en değerli kozlarından, ani baskından yoksun bırakıyordu. 25 mayıs salı günü saat sabahın dördüydü. Kudüs yolunu açması gereken ilk büyük savaş başlamıştı.

Sarsılarak uyandırılan arap teğmeni Mahmut Ma'ayteh, albay Macelli'nin önceki gün uzun uzun görüntüyü seyrettiği gözetleme yerine tırmandı. Gözlerine inanamadı. Tanyerinin kurşunî ışığında, bir sürü düşman askeri Latrun'un buğday tarlalarında ilerliyordu.

Tepenin her yanına yerleştirilen bütün toplardan, havanlardan, tüfeklerden ve makinelilerden, kaçınılmaz bir biçimde yükselen güneşin ilk ışınları karşısında şaşıran yahudi kuvvetleri üzerine öldürücü bir yaylım ateş başladı. Arapların atışları, daha bir tek hedefe ulaşılmadan, hatta birine bile yaklaşılmadan yahudi saflarını biçti. Laskov'un kesiminin merkezinde, baştaki bölük Latrun'dan Bab el Ued'e giden yola kadar bile varmamıştı. Askerler ortalığın yatışmasını bekleyerek keşişlerin sebze bahçesindeki sırık fasulyeleriyle domateslerin altına sindiler. Sollarına gelen bir yerde, bir başka bölük Latrun köyü kıyısında ve polis karakolunun altında sıkışmıştı. Savaş alanının öteki ucunda, Bab el Ued geçidi yakınında, Teğmen Ayed'in bir sürü köylü tarafından desteklenen bedevîleri Hourewitz komutasındaki mültecilerin bomboş bulunan iki kanadına yüklendiler. Mülteciler birliği çekilmek zorunda kaldı.

Shamir karargâhından, arap bataryalarını susturmak için yahudi topçusunun savaşa katılmasını isteyen

dokunaklı çağrıları işitiyordu. Birkaç dakika sonra, bir anlı büyük patlama Latrun manastırının şarap uzmanı Peder Martin Godart'ı, ruhun yeniden insan suretinde yeryüzüne dönmesi konulu vaazını kesmeye zorladı. İki eski Fransız dağ topu, Mike Scott'un 88 liği, ayarı bulunmayan 81 lik havanlar ve birkaç hafif havan topu ellerinden geldiğince arap toplarını susturmaya çalıştılar.

Atışları gerçek etki yapmayan hızlı bir gösteri atışı oldu. Cephanesi biten yahudi topçuları kısa süre sonra durmak zorunda kalarak, piyade arkadaşlarını Arap Lejyonu'nun makinelileri ve toplarıyla başbaşa bıraktılar. Vericilerin çoğu arap topçusu tarafından yok edilmiş, bölükler sıkı sıkı yapıştıkları daracık toprak parçaları üzerinde birbirlerinden kopmuşlardı.

Kurşunî bir gökte soluk bir güneş, o sabah yahudi askerlerini yere serecek en amansız düşmanın gelişini bildirdi. Arabistan çölünün içlerinden eden ve Filistin'i bir ateşten örtüyle kaplayan, sıcak ve kavurucu hamsin rüzgârıydı bu. Beraberinde **Barkaş** diye adlandırılan sürülerle küçük kara sinek getirirdi. Askerlerin burun deliklerine, ağızlarına, gözlerine, derilerinin her noktasına dolan bu sinekler onları sokup dayanılmaz acılara mahkûm ederlerdi.

Askerlerini dürbünle gözleyen Shlomo Shamir, İsrail subayı olarak verdiği ilk savaşı daha gerçek anlamıyla başlamadan kaybettiğini anladı. Kuvvetleri, güpegündüz cepheden girişilecek bir saldırıyla Latrun'u ele geçirebilecek yetenekte değildi. Çabuk ve düzenli bir geri çekilmeyle onları gereksiz kayıplardan ve acılardan kurtürlü radyo bağlantısından yoksun öteki birlikler de mevzilerini terkettiler.

Ağır ve korkunç bir geri çekilmeyle bütün ova canlandı. Felâketi önlemek için, Laskov keşişlerin bostanına sinen bölüğe tam Latrun tepelerinin karşısındaki kayalık bir tümseğe —314 sayılı tepeye— gitme emrini verdi. Ama yahudi askerleri bostandan çıkar çıkmaz arap topçusu onları yakaladı. Binlerce yıl önce, kuyrukları yanan Samson'un üç yüz tilkisiyle ateşe verilen buğday tar-

laları, teğmen Mahmut Ma'ayteh'in fosforlu mermileriyle alev aldı.

Dört yana sıçrayan mermi parçalarıyla, kurşunlarla, boğucu sıcakla, yanan tarlaların yoğun dumanıyla çevrilen, susuzluğun ve acımasız barkaşların işkence ettiği askerler yere devrildiler ve yaralılarını çekerek süründüler, ya da bir kayadan ötekine atlayarak yol aldılar. 314 sayılı tepeye kadar bir yol açmayı başaranlar bir kaya çölüyle karşılaştılar. Ne kürek ne de kazma getirdiklerinden, silâhlarını yerleştirecekleri çukurları elleriyle kazmak zorunda kaldılar. Yine de, arapların çekilen arkadaşlarını yok etmelerine engel olmayı başardılar. Bir buçuk saat süren yaylım ateş sonunda, makinelileri bozuldu. Ezra Ayalon adlı asker, komutanının hafif makinelisini kapıp bir ağacın ardına sindiğini ve askerleri çekilirken arapların ilerlemesini durdurmaya çalıştığını gördü. Yarım saat süreyle, Ayalon makinelinin takırtısını işitti. Sonra ortalığa sessizlik çöktü.

Arap subayları gözetleme yerinden savaşı izliyorlardı. «Tanrım, diye düşünüyordu yüzbaşı Russan, yahudiler Latrun'u almayı bu kadar mı istiyorlardı ki, kendilerini toplarımın önüne fırlattılar.» İsrail'lilerin ölüleriyle yaralılarını götürmekte bu kadar inat etmeleri onu özellikle etkilemişti. «Bu türden her deney, fazladan iki kişinin ölümüne mal oluyordu», diyor arap subayı o günü hatırladıkça. Geri çekilme hiç bir plâna uyulmaksızın sürüp gidiyor gibiydi. «Çobansız bir sürünün dağılarak kaçışı gibi.»

Arap albayı Macelli havan toplarının ateşini tepeye yöneltti, büyük sahra topları da arkadan inen patikayı hallaç pamuğu gibi atıyordu. Zvi Hourewitz de mültecilerini tam bu patikadan Houlda'ya götürmeye çalışmaktaydı.

Pek çok kişi için, kendilerini Avrupa'nın ölüm kamplarıyla gettolarından çekip alan yol burada, Latrun Ovası cehenneminde son buluyordu. Polonya, Rusya ve Macaristan'ın genç çocukları, amansız bir güneş, sineklerin korkunç ısırıkları, susuzluğun işkencesi, arap toplarının öldürücü fırtınası arasında, Kutsal Topraklar'da kısa ve

ölümcül bir savaştan başka şey tanımıyacaklardı. Hançerlerini çeken arap köylüleri onları kovalıyor, güneş altında dayanamayıp yere serilen yaralıların üzerine çullanıyorlardı.

Topçu ateşinin dehşet verici havasında, mültecilerin çoğu gemiden indiklerinde aceleyle öğrendikleri birkaç ibranice sözcüğü de unutmuşlardı. Bitik düşen komutanlarının bağırarak verdikleri emirleri anlayamıyor, ibranice bilmeyişlerinin kurbanı olup devriliyorlardı. Ben Gurion'a, çarpışmayı öğreninceye kadar zaman tanıması için yalvaran Matti Meged, birkaçını Houlda'ya ulaştırmak için çalıştı. Ürkek hayvanlar gibi olduklarını hatırlıyordu. «Mermilerin altında sürünmeyi bile bilmiyorlardı. Bazıları, birkaç saat önce ellerine verilen tüfeklerin nasıl kullanılacağından habersizdi. Takım komutanları emniyet tetiğini nasıl çekeceklerini göstermek için birinden ötekine koşuyordu.» Ateş etmeyi bilenler de, nişan almaktan habersizdiler. Hourewitz yiddish dilinde inleyen birini hatırlıyor: «Onu görüyordum, görüyordum ama bir türlü vuramıyordum.»

Meged, **Kalanit**'te kendisiyle birlikte yolculuk eden on yedi yaşındaki genç bir çocuğu tanıdı. Aldığı ölümcül yarayla bir hendeğe uzanmış, mırıldanıyordu.:

— Sizi nasıl hayal kırıklığına uğrattık kimbilir!

En önceki Laskov'un bölüğüyle Hourewitz'in taburundan arta kalanlar, kısa süre sonra 314 sayılı tepenin vamaçlarında üst üste yığılmış olarak buluştular. Saat on birde, bütün cephaneleri tükenince güneye doğru küçük arap köyü Beyt Jiz'e çekilme emri aldılar. Orasının İsrail kuvvetlerince ele geçirildiği söyleniyordu. Havatın kendisi kadar değerli bir nimet, su bulacaklardı köyde.

Sağ kalanlar, her yandan yürümeye koyuldular. Onları korumak için, Laskov zırhlı araçlarını ovada delice sürüp arap topçusunun ateşini üzerine çekme yolunu seçti. Hamsin'in yere serdiği, susuzluktan ölecek hale gelen yahudi askerler kupkuru toprağın üzerine birbiri ardına seriliyorlardı. Laskov bile susuzluk ve bitkinliğin yarattığı başdönmesinin her yanını kapladığını hissediyordu. Gördüğü bir şey onu canlandırdı: Bir bölük komutanı,

elde tabanca, bir mülteci topluluğunu zorla kurtuluşa doğru sürüklüyordu.

Bir takım adamlar koşuyor, düşüyor, kalkıyor, ölülerle ölüm halindekilerin gövdelerine çarpıp tökezliyor, birkaç kurşun atmak için geri dönüyor, yere devrilivorlardı. Öldürücü bir bezginlik havası yayılmaya basladı. Yaralılar sağ kalanlardan kendilerini öldürmelerini istediler. Havim İnav adlı asker ölü sandığı bir gövdeye takıldı. Sarstı. Sanki bu hareket onu canlandırmış gibi, «ölü» ayağa fırladı ve ovada koşmaya başladı. Bazıları ayağa kalkmayı reddettiler. Çavuş Asher Levi, gözleri dehşetle dolu iki askerin yanyana yattıklarını gördü.

— Bizi rahat bırak, diye homurdandı içlerinden biri. Burada kalmak istiyoruz.

Hiç bir şey onları kımıldamaya razı edemedi, ne yaklaşan arap köylülerin bıçaklarının ürkütücü havali, ne yağmur gibi yağan top mermileri, ne de ailelerinin hatırlatılması. Levi sonunda ayağa kalkmaları için, onları tekme ve dipçikle iyice okşamak zorunda kaldı.

Bazıları da ayağa kalkacak halde değillerdi. Güçsüz bir sesin kendisini çağırdığını işiten Hourewitz, yine **Kalanit'**le gelen genç bir mülteciyi hendekte buldu. Göğsü bir mermi parçasıyla açılmıştı.

— Burada olan annemi göremedim, diye mırıldandı varalı rusça, sen git onu gör ve burada öldüğümü söyle.

Vadedilen Beyt Jiz cennetinde, sendeleyen acınacak haldeki insan sürüsünü karşılamak için ne su vardı, ne taşıt, ne de Haganah. Başka arap tüfekleri onları bekliyordu. Başıbozuklar küçük köye yerleşmişti, onların vavlım atesi bu kâbuslu geri çekilişe katılan bir çok askeri daha devirdi.

Saat öğleden sonranın ikisini bulmuşu ki, sağ kalanların öncüleri on iki saat önce ayrıldıkları yolla otobüslere varabildiler. Bütün gün Laskov ve araçları, kömür rengini alan ovada sağ kalan birkaç kişiyi daha bulabilme umudu içinde arap mermileriyle saklambaç oynadılar.

Yüzbaşı Mahmut Russan, Latrun'daki karargâhında

teğmen Ayed komutasındaki devriyenin yahudi ölülerinden topladığı sürüyle kimlik kartını gösteriyordu. Russan şaşkınlıkla şöyle diyordu: «Bu kimlikler, süt ve bal ülkesi uğruna savaşmak üzere dünyanın dört köşesinden gelen yahudilere aitti.» Bu korkunç savaştan sağ kalanlarla ölülerin bakışlarının anısı, hayatının sonuna kadar Hayim Laskov'un gözleri önünden gitmiyecekti. O günün acıları ve dehşetiyle büyüyen gözbebekleri, İspanya iç savaşı sırasında Uluslararası Tugaylarda savaşan adsız bir gönüllünün yazdığı şiirle birlikte silinmemek üzere belleğine kazınacaktı:

«Koşan, düşen, haykıran insanların gözleri,
Bağıran, terleyen kanı akan insanların gözleri,
Kan çanağına dönen yaralıların gözleri,
Ölmek üzere olanlarla ölenlerin gözleri (*).»

(*) O gün yeni ülkelerine ayak basmanın bedelini hayatlarıyla ödeyen mültecilerin sayısını kimse bilmeyecek. Saldırı öncesindeki kargaşalık içinde, bölüklerin doğru dürüst bir listesi bile yapılmamıştı. Haganah resmen yetmiş beş ölü verildiğini bildirdi. Yıllar sonra tarihçileri ölü sayısının çok daha fazla olduğunu kabul edeceklerdi. Arap Lejyonu saldırganlardan sekiz yüzünü öldürdüğünü bildirdi —bu abartılmış bir sayıydı tabii— ama iki yüz tüfek de ele geçirmişti. Arap kayıpları çok önemsizdi. O gün ölen adamların sayısı ne olursa olsun, kararlı bir ordunun verdiği cevap, hamsin ve barkaşlarla karşılaşan Shlomo Shamir komutasındaki 7. Tugayın mültecileri, araplarla yapılan üç savaşta bir İsrail ordusunun karşılaştığı en kanlı yenilgiye uğramasıydı.

42

BİR LÂNETLİLER ŞÖLENİ

Amman çarşısı insandan görünmüyordu. Şarkı söyleyen, bağıran, uyumlu el çırpan coşkun bir kalabalık ordusunun kazandığı başarıyı alkışlıyordu. Bu gösteri, pencereleri nefis Roma amfiteatrına bakan otelin salonunda görüşen kişileri çok rahatlattı. Arap Lejyonu'nun Latrun'da kazandığı zafer Arap Birliği siyasî komitesinin sevinç duyacağı tek askerî başarı değildi. Aynı gün, Mısır ordusu Tel - Aviv yolu üzerinde bir kilit nokta olan Yom - Mordehay kibbutzunu almıştı. Bir arap ordusunun bazı başarısızlıklara uğradığı tek cephe kuzey cephesiydi. Orada, Suriye'liler önce durdurulmuş, sonra da Galilée'den çıkarılmışlardı.

Amman'da toplanan arap yöneticileri zaferin gecikmeyeceğinden ve eksiksiz olacağından emindiler. Zafer onların gözünde öylesine su götürmezdi ki, örgüt genel sekreteri Azzam Paşa'nın kendilerine sunduğu bir belgeye pek iltifat etmediler. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi otuz altı saat içinde bir ateş - kes istiyordu. Bu çağrı, uluslararası örgütün altı ay önce paylaştırmaya karar verip yatıştırdığını sandığı bir toprak üzerinde barışı geri getirmek için giriştiği çabaları noktalıyordu. 14 mayıs gününden beri, Birleşik Amerika Güvenlik Konsevi'nden devamlı ateşin kesilmesini ve bunu reddedecek tarafların cezalandırılmasını, gerekirse de Orta Doğu'da bir Birleşmiş Milletler barış gücü kurulmasını istiyordu.

Bu çabalara, İngiltere hiç durmadan engel olmuştu. Arap ordularının savaşı kazanacağına güvendikleri açıkça belli olan İngilizler, savaşların bir an önce sona erdirilmesi için acele etmeye hiç gerek görmüyorlardı. «Du-

rumun olgunlaşmasını beklemek gerekir», öğüdünü veriyordu Dışişleri Bakanlığı'nın bir danışmanı Vaşington'daki temsilcilerine. Çoğunlukla, Güvenlik Konseyi üyeleri de İngiltere örneğini izliyorlardı. Bu işte, Birleşik Amerika'nın soğuk harp başlangıcında pek şaşırtıcı gelen tek müttefiki vardı: Sovyetler Birliği. Ancak Vaşington, Londra üzerinde farkedilmeyen ama zorlu diplomatik baskılar yapıyor ve İngiltere'den arap ülkelerine silâh göndermeyi durdurmasını, Arap Lejyonu'nda hizmet gören subaylarını da geri almasını istiyordu. Hatta Başkan Truman isteklerinin reddedilmesi halinde, özellikle İsrail'e karşı uyguladıkları ambargoyu kaldırmakla gözdağı veriyordu.

Sonunda, 22 mayıs günü, Güvenlik Konseyi Birleşik Amerika ve Rusya'nın birleşik isteklerine boyun eğdi. Tarafların bir ateş - kes anlaşmasına varmaları gerektiğini oyladı, ancak Londra'nın karşı çıktığı ultimatom ve ceza tehdidini zorunlu bulmadı. Çok kısır da olsa, karara uyulabilirdi. Savaşçıların ortak bir anlaşmayla buna uyacakları umudu devam ediyordu. Dışişleri Bakanı Marshall arap ülkeleri büyükelçilerinden, hükûmetlerini ikna etmeye çalışmalarını bizzat istedi.

Tel - Aviv'de, David Ben Gurion savaşın kesilmesinin yerinde olup olmadığı konusunda genelkurmayı sorguya çekti. İsrail kuvvetlerinin silâh gücü büyük ölçüde artmıştı. Beş yeni Messcerchmitt gelmiş, ilk önemli silâh yükünü taşıyan gemi bunları Hayfa limanına boşaltmıştı. Yine de Ben Gurion'un çevresi aynı görüşteydi: Bir ateş - kes memnunlukla karşılanacaktı.

Amman'da toplanan arap yöneticileri aynı ihtiyatlı eğilimde değillerdi. Arka arkaya kesin zaferler kazanacaklarından emin, herşeyden önce de Kudüs şehrini tümüyle ellerine geçirecekleri inancıyla, silâhlarını susturmayı kesinlikle reddettiler. Hatta Birleşmiş Milletler'e gerçek bir uyarıyla karşılık verdiler. Yahudi devletinin varlığını içermeyen yeni bir çözüm yolu bulması için, uluslararası örgüte kırk sekiz saatlik bir süre tanıdılar. Birleşmiş Milletler'in bunu kabul edip etmediğine pek al-

dırdıkları yoktu doğrusu. Bu yeni çözüm yolunu kendi olanaklarıyla koparacaklarından emindiler.

☆

Kudüs'ün Eski Şehir'indeki yahudi mahallesinde, hahamlar Haganah komutanına yeniden yalvarıyorlardı. Bir tek kurtuluş çaresi kalmıştı: Teslim olmak. Hem Tanrı'nın iradesi konusunda kuşkuya yer yoktu.

— Mezmur okumaya ara vermeden devam ettik, yine de savaş sürüp gidiyor! diye inledi içlerinden biri Moşe Russnak'ın karşısında.

Yahudi savunmacıların mevzileri birbiri ardından düşüyordu. Daracık olan eski mahalle, günden güne ufalan bir tılsımlı deri haline gelmişti. Sarnıçlar boşalmak üzereydi. Elektrik yoktu. Lâğımlar patlamıştı, çöpler üst üste yığılıyordu. Bu yaz başlangıcının boğucu sıcağında, çürümekte olan pisliklerin leş kokusu fışkırıyordu sokaklardan. Daha da korkuncu, hastaneye yakın evlerin duvarlarına çürümüş bir et kokusu siniyordu. Ölüler gömülemediğine göre, yahudiler bunların eski bez parçalarına sarılıp avluya yığılmasını söylemişlerdi. Haham Ornstein ve karısı da ölenler arasındaydı. On beş yaşındaki oğullarıyla kızları mahallelerini savunmak için çarpışırken, İsrail'in kuruluşunu coşkun bir şükran duasıyla kutlayan hahamın evine bir top mermisi düşmüştü. Genç oğlu annesiyle babasının ölüleri başında **Kaddish**'i —ölülerin duası— okumak üzere bir an için bile görevi başından ayrılamadı.

Muhafaza etmek için buz olmadığından, hastanedeki kan şişelerini de atmak gerekmişti. Uyuşturucu kalmamıştı, ameliyatlar el lâmbalarının ışığında yapılıyordu. Ağız ağıza dolan kemerli eski salonlara arap topçusunun ateşiyle yaralanan sivil ve asker, yüz elliden fazla insan yığılmıştı. Eski Şehir'in savunmasına katılmayı çok isteyen genç İngiliz kızı Esther Cailingold, sırtı bir havan mermisiyle parçalanmış olarak sedyede yatıyordu.

Arapların ilerlemesiyle evlerinden atılan, ya da topçu ateşi altında yaşamak imkânsızlaştığından kaçan bin

yedi yüz nüfusun çoğu, Haganah'ın ilk mevzilerinin hemen ardındaki üç sinagogda toplanmıştı. Bitlerin kaynaştığı iğrenç ot şiltelere karmakarışık serilen bu insanlar dua ediyor, ağlıyor ya da çevrelerinde yıkılan dünyadan uzakta hayale dalıp kaçış yolunu buluyorlardı.

Russnak durumun bütün acılığını görüyordu, ama inatla hahamların yalvarmalarını reddetti. Yeni Şehir kısa süre önce kesin vaadlerde bulunmuştu: Kırılan nice umuttan sonra, gece yardım gelecekti.

O gece de yahudi mahallesine ulaşamayacak olan takviyelerin yerine, araplardan gelen bir sürprizle karşılaştılar. Zeytinlik Dağı'ndan ateş eden topçusunun sağladığı sonuçlardan pek hoşnut kalmayan binbaşı Abdullah Tell, yahudi direncini yakından kırmak için toplarını Kudüs'ün göbeğine taşıma kararını vermişti. Acılı Yol'a sapan iki güçlü savaş arabası, eşek arabalarından başka şeyin görülmediği daracık sokaklardan süzülerek gelip yahudi mahallesinin yakınlarında pusuya yattı.

Bu manevra, bitik savunmacıların saflarında büyük bozgun yarattı. «Bize neyin ateş ettiğini bilmiyorduk», divor o günleri hatırlayan Yehuda Choresh adlı asker. Mahallede bir tek tanksavar silâh yoktu. Choresh ve arkadaşları damlara çıkıp ellerinde kalan birkaç molotof kokteylini araçlara fırlattılar. Ama pisliklerin kapladığı daracık yolların zırhlı araçları kendilerinden daha iyi durdurabileceği inancındaydılar.

☆

Paskalya'dan otuz üç gün sonra gelen yahudi bayramı Lag Ba'Ömer, hem Romalılara karşı verilen savaş sırasında Yahuda'yı kasıp kavuran vebanın mucize sonucu birden kesilmesini, hem de o çağda yahudi halkının bağımsızlığını koparmak için verdiği son savaşı anar. Savaş yüzünden geleneksel eğlentilerinden yoksun kalan bu bayram günü tanyeri ağarırken, herkes —Eski Şehir'in sofu halkı gibi savunucuları da— açıkça ancak yeni bir mucizenin kendilerini kurtarabileceğini görüyordu.

Savaşın başında iki yüz kişi olan mevcudundan, 27

mayıs sabahı Moşe Russnak'ın elinde kala kala otuz beş sağlam adam kalmıştı. Her biri on kadar kurşuna sahipti. Tek ağır makinelilerinin de mermisi bitmişti. Leah Wultz mahallenin son sigara ve konserve kutularını elbombası haline getirmişti. Bir tekini elinde tutmuştu sadece, sonu gelip çattığında kendini öldürebilmek için özenle saklamıştı bunu da.

Hayatta kalanların savundukları acınacak haldeki toprak parçası, hastaneyi, karargâhı ve mahzenlerinde mültecileri barındıran üç eski sinagogu kapsıyordu. Bir tek önemli sinagog daha yahudilerin elindeydi, bütün Filistin'in değilse bile Kudüs'ün en güzel sinagogu sayılan Aşkenaz'ların başlıca tapınağı Hourva. Saint - Pierre kilisesinin kubbesi nasıl Roma'nın görüntüsüne hâkimse, Hourva'nın zarif kubbesi de eski Kudüs'ün damları üzerinde yükseliyordu. Böylesine saygıdeğer ve görkemli bir tapınağı zarar vermeden ele geçirmek kaygısında olan Abdullah Tell, Haganah elde tuttuğu mevzileri boşaltmazsa Hourva'ya da saldırmak zorunda kalacağını uluslararası Kızılhaç'a bildirdi.

Yahudi savunmasının başındaki kişi böyle bir isteğe boyun eğemezdi. Hourva sinagogu hâlâ denetimi altındaki mahalle parçasının son engelini meydana getiriyordu. Burası da düşerse, araplar korunmasını sağlamakla yükümlü olduğu bin yedi yüz sivilin yığıldığı üç barınağın on beş metre ötesine varacaklardı. Dolayısıyla, güçten düşene dek Hourva için çarpışacaktı. Sözkonusu bina, adında bile bu inatçılığı mahkûm eden talihsiz alınyazısını taşıyordu. Yapanlar, Kudüs'teki ilk aşkenaz sinagogunun yıkıntıları üzerinde yükseldiği için buna Hourva —yıkıntı— adını vermişlerdi.

Bütün mahalleyi kaplayan umutsuzluk ve düşkünlüğün en koyulaştığı anda bile, haham Weingarten'in devamlı defterine geçirdiği günlük olaylar sürüp gidiyordu. Bütün kafaları meşgul eden bir saplantının anısına, Madam Agi doğurduğu kıza «Tegboret - Takviye» adını verdi. Hastane doktoru ona bir yatak buldu, ama ancak doğum süresince. Kucağında yeni doğan çocuğuyla, Madam

Agi hemen bütün ailesinin yığıldığı sinagogdaki yerine döndü.

Her sabahki gibi, Jacob Rangye adlı hastabakıcı gece ölenlerin kefenleri üzerine adlarını taşıyan etiketler taktı. Sonra özel durumlar için özenle sakladığı temiz gömleğini giyip, yıkıntı halindeki bu mahallenin hayatını sürdürmesine yardım olan törende hazır bulunmak üzere Gökyüzü Kapıları Yeshivasına koştu. Evlenecekti. Ön saflarda çarpışan müstakbel karısı düğün için gelmişti az önce. Savaş giysisinin yerine bir elbise giyecek zamanı ancak bulmuştu. Patlamaların yol açtığı sarsıntıyla titreyen bir mumun alevinde, iki genç karşılıklı dileklerde bulundular ve yahudi nikâhı gereğince, «yakın gelecekte Yahuda şehirleriyle Kudüs sokaklarında sevinç ve mutluluğun yankılanması için» dua ettiler.

☆

O sabah, Eski Şehir'deki Arap Lejyonu genel karargâhında yapılan toplantıda, Abdullah Tell'in bölük komutanları aynı görüşteydiler: Yahudi mahallesini ele geçirmek için son bir saldırı yetecekti. Bu son çabanın yöneleceği hedef de su götürmüyordu. Hourva sinagogunun düşmesi yahudi direnişinin yıkılmasına yol açacaktı. Uluslararası Kızılhaç'a yaptığı çağrının cevapsız kalması üzerine, Abdullah Tell'in başka çaresi yoktu.

— Öğleden önce sinagog bizim olmalı, diye emretti subaylarına.

— Bu işi başarırsak öğleden sonra gelip orada çay içeceğinize söz verir misiniz? diye sordu yüzbaşı Musa.

— İnşallah! cevabını verdi Arap Lejyonu 6. Alay komutanı.

Fevzi el Kutup lejyonerlere bir geçit açmakla görevlendirildi. Bu görev, Filistin'linin şiddet içinde geçen hayatının doruğu olacaktı. Sinagogu çeviren duvarı uçurmak için, bir merdivenin üzerine patlayıcı madde dolu iki yüz litrelik bir varil yerleştirdi. Bir sedye gibi bunu iki ucundan tutan dört adam, öldürücü aracı duvarın dibine bırakmak için avludan süzüldüler. Castel'de Ab-

dülkadir'in ölüsünü bulan genç Nadi Dayes dört kişiden biriydi. Elde tabanca, fırlayıp geçitten içeri dalabilmeyi bekleyen lejyon askerlerinin hayranlık dolu bakışları arasında, El Kutup onları sıkıştırdı.

Varil kalın duvarın dibine yerleştirildiğinde, Kutup soğukkanlılıkla dudaklarında yanan izmariti fitile bastırdı ve adamlarına sinmelerini işaret etti. Korkunç bir patlama lejyonerlere bir delik açtı. Kırk beş dakika süreyle, komşu evlerde mevzilenen on kadar yahudi nişancısı, onları bir elbombası ve kurşun yağmuru altında oyalayabildi. Sonra ateş kesildi. Bedevî askerler terkedilmiş mevzilerde alışılmamış bir ganimet —beş tüfek— buldular. İlk kez, yahudi mahallesinin savaşçıdan çok silâhı oluyordu.

Lejyonerler sinagoga doluşup arap bayrağını dikmek için kubbenin tepesine tırmanmayı denediler. İçlerinden üçü vuruldu, ama dördüncü asker bu işi başardı. Her yandan görülen kumaş, Arap Lejyonu'nun zaferini bildirerek Kudüs göklerinde dalgalandı. David Shaltiel'in Eski Şehir'in damları üzerine çekilişini görmeyi dilediği mavili - beyazlı bayrak değil, Ürdün Krallığının yeşilli kırmızılı ve siyah bayrağıydı bu.

Sadece sinagog çevresinde pek çok dükkân bulunması, o öğleden sonra mahallenin tümüyle yok olmasını engelledi. Gerçekten de, arap birlikleri baskılarını birden gevşetip kendilerini ele geçirdikleri toprağı yağmalamaya verdiler. Bu boşluktan yararlanan yahudi savunması komutanı, savunma hattını yeniden düzenlemeyi denedi. Arap işgalini önleme konusunda tek umudu sinagoga bitişik küçük bir binanın yeniden ele geçirilmesine dayanıyordu. Oradan, elinde kalan birkaç savaşçı son kurşunlarıyla, belki lejyon askerlerinin mahallenin göbeğine saldırmalarını engelleyebilirdi.

Bu işi başaracak yetenekteki adam, bütün saldırılarda hazır bulunan ve «Makineli» İzak adını taktıkları, okuma - yazma bilmeyen bir kürttü. Ama bu gözüpek savaşçının bile morali bozulmuştu.

Emri kendisine getiren genç kıza bezginlikle:

— Artık gereği kalmadı, cevabını verdi. Sonumuz yakın, eninde sonunda teslim olacağız nasılsa.

— İzak, diye yalvardı genç kız, bu mevzii kesinlikle geri almamız gerekiyor. Araplar, kadınlarla çocukların doldurduğu sinagoglardan topu topu on beş metre ötede.

Boyun eğen genç kürt yerinden kalktı, makinelisini aldı, beş kişi çağırdı ve çekti gitti. Az sonra, ölmüştü. Savunmacıların son silkinişi de başarısızlığa uğramıştı.

Bunun üzerine, müthiş bir patlama bütün şehri sarstı. Eski Şehir'in göbeğinden gökyüzünü karartan ve bütün damları beyazımsı bir toz tabakasıyla kaplayan, duman ve tozdan oluşma mantar biçiminde koca bir bulut yükseldi. Sessizlik geri geldiğinde, üç sinagogun mahzenlerinde yüzlerce korkulu ses yahudiliğin en kutsal duası Shema Yisrael'i okumaya koyuldu. Kudüs göğü en güzel anıtlarından birini yitirmişti. Hourva'da çay içmeye gelen Abdullah Tell değil, Fevzi el Kutup olmuştu.

Sanki bu kutsal yapının yıkılması kendilerini mahkûm eden kaderin kesin bir deliliymiş gibi, sığınaklarında üst üste yaşayan yahudiler garip bir tepki gösterdiler. Yoksul yaşamlarının son anlarına refakat etmesi için gizledikleri hazineleri ortaya çıkardılar. Karanlık ve sızan sularla nemlenen, üç sinagogun leş kokulu mahzenleri, garip bir şenliğe sahne oldu. Nice yoksunluk ve acının hayalete çevirdiği kişiler çukulata, çörek, sigara, kuru fasulya, pirinç ve hatta şarap değiş - tokuş etmeye başladılar. Birden hayata dönen bu yerler, dev bir lânetliler şöleni barındırdı.

Moşe Russnak Yeni Şehir'deki genel karargâha son bir çağrıda bulundu: Yardım o gece gelmezse herşeyin yenip bitirileceğini söylüyordu. Ama o gece duvarları aşabilen tek yardım, barutu alınan bir Davidka mermisinin içindeydi. İki Palmach askeri, merminin barutunu çıkarıp yerine ulaşma imkânı bulamadıkları kuşatılmış arkadaşlarına yardımı dokunabilecek tek şeyi, tüfek mermilerini koymuşlardı. Mermilerin üzerinde de bir mesaj

vardı. «Cesaret, sizlerle beraberiz», diyorlardı bu mesajda. Davidka mermisi arap safları arasına düştü.

☆

28 mayıs cuma sabahı saat dokuzu biraz geçe, Abdullah Tell'in Ravdah okulundaki genel karargâhının telefonu çaldı.

— İki haham, diyordu yüzbaşı Musa, mahalleden beyaz bayraklarla çıkıyorlar.

Tell sopasını kaptı ve hemen Musa'nın yanına koştu. Arap subayı aceleyle Eski Şehir'den geçerken, Kudüs'ün ilk müslüman fâtihi Halife Ömer'i ve mağlûplara karşı gösterdiği cömertlik yüzünden Tarih'in adına duyduğu büyük saygıyı düşündü. Efsane onu, arapların mert ve gönlü yüce yaradılışının bir çeşit simgesi yapmıştı. Abdullah Tell bugün, hiç bir şeyin bu efsaneyi kirletmemesini diliyordu.

Musa'nın karargâhını yerleştirdiği Kutsal Yazı Çevirmenleri adlı ermeni okuluna girerken, Abdullah Tell hayatında karşılaştığı ilk yahudilerle burun buruna geldi: Yetmiş yaşındaki Reuven Hazan ve seksen üç yaşındaki Zeev Mintzberg adlı hahamlarla. Otuz bir yıl önce şehri İngiliz askerlerine teslim eden arap belediye başkanının yaptığı gibi, hahamlar mahallenin Arap Lejyonu'na teslim olduğunu bildirmek için bir yatak çarşafıyla gelmişlerdi.

Bu davranış, iki saat süren zorlu bir çarpışmayı izliyordu. İlk teslim olmaya kalkıştıklarında, mahallenin Haganah şefi onları durdurmak için saygıdeğer ihtiyarların üzerine ateş açtırmaktan çekinmemişti. Koluna raslayan kurşun yine de haham Hazan ve meslekdaşının kararlılığını sarsmadı.

— Gidip araplara mahallenin anahtarlarını teslim etmemizi önlemek için, dedi Moşe Russnak'a, bizi öldürmek gerek. Kimin tarafından öldürüleceğimiz umurumuzda bile değil. Durum nasılsa umutsuz.

Sarsılan Russnak, yardımcılarını topladı. Durum gerçekten de umutsuzdu: Lejyon askerleri mahalle hal-

kının yerleştiği iki sinagogdan sadece altı metre ötedeydiler. Hastanede bir tek ilâç kalmamıştı. Sargı bezi ve alkol bile tükenmişti. Son savunmacıların elinde birkaç mermi kalmıştı topu topu, bu da yarım saat daha dayanmalarına ancak yeterdi. Sonra bin yedi yüz sivil arapların insafına terkedilecekti. Russnak zaman kazanmayı denemeye karar verdi. Ölülerle yaralıları toplamak için, hahamların basit bir ateş - kes istemelerine izin verdi.

Abdullah Tell bu kurnazlığı hiç yutmadı. Terbiyelice, ama kesinlikle iki hahamdan gidip bir Haganah temsilcisi getirmelerini rica etti.

Russnak cevabını elinden geldiğince geciktirdi ve sonunda arapça bilen yardımcılarından Shaul Tawil'e arap komutanın yanına gitmesini emretti. Abdullah Tell yahudilerin teslim oluşunda hazır bulunmaları için uluslararası Kızılhaç örgütünün bir temsilcisini, İsviçre'li doktor Otto Lehner'i ve Birleşmiş Milletler temsilcisi Pablo de Azcarate'yi çağırmıştı. Azcarate görüşmelerin mükemmel ve duygulandırıcı bir dürüstlükte geçtiğini hatırlıyor. «Arap subayı yenilgiye uğrayan yahudileri şu ya da bu şekilde küçük düşürecek, hakaret sayılabilecek en ufak söz ve davranıştan kaçındı.» Sakin ve ağırbaşlı yahudi subay Shaul Tawil de, kendi yönünden, «en ufak bir kin ya da en küçük bir yaltaklanma belirtisi göstermedi.» Yine de Abdullah Tell herhangi bir tartışmaya girmek niyetlisi değildi. Şartları basit ve dürüsttü. Bütün sağlam erkekler tutsak edilecekti. Kadınlar, çocuklar ve yaşlılar Yeni Şehir'e gidebileceklerdi. Yaralılar durumlarının ağırlığına göre tutsak edilecek ya da bırakılacaklardı. Haganah saflarında bir çok kadının da çarpıştığını bildiği halde, Abdullah Tell bunlardan hiç birini tutsak etmek istemedi.

Araplarla yahudiler görüşürken, görülmemiş bir olayla karşılaşıldı. Birkaç temsilcinin, mahallenin teslim olması için görüşmeler yapmaya gittiğini öğrenen sinagoglardan birinin mahzenine sığınmış mahalle halkı sevinç çığlıkları atmaya ve şükran dualarını okumaya başladılar. Sonra, Haganah'ın kendilerini korumak için dik

tiği askerleri itip kakarak dışarı fırladılar. Birkaç dakika içinde, daha iki üç saat önce birbirlerini boğazlayan araplarla yahudiler kucaklaşmaya ve öpüşmeye başladılar. Eski dostlar gözyaşları içinde buluştular yeniden. Lejyon askerleri mevzilerinden çıkıp gelerek Haganah askerlerine karıştılar. Yahudi esnaf dükkânlarını yeniden açtı. Russnak büyük bir acıyla, daha önce kendi adamlarına bir bardak su vermeyi istemeye istemeye kabul eden bazı kişilerin, araplara sunmak için gizledikleri yerlerden kahveyle şekerleme çıkardıklarını gördü. İki topluluğun iyice kaynaştığını görünce de her şeyin gerçekten bittiğini anladı. Resmen teslim olmaları artık basit bir işlemden başka şey değildi.

Üzüntü içinde, son sigarasını içti ve subaylarını topladı. İrgun temsilcisi dışında hepsi teslim olma kararını kabul ettiler. Bunun üzerine Russnak, Avustralya askerlerinden kalma bir kaput giydi, başına bir bere geçirdi, beline bir parabellum taktı ve yeryüzündeki yahudi toprağının en eski parçasını araplara teslim etmek üzere yola koyuldu.

☆

Pabuçlarını parlatan, üniformalarını özenle ilikleyen otuz bir sağlam Haganah askeri, teslim olma töreninin yapılacağı avlunun köşesine dizildiler. Öte yandan mahalle halkı çocuklarını, çıkıntıların ve evlerinden kurtarabildikleri birkaç bibloyu toparlamaya başlamıştı.

Russnak'ın topladığı zavallı birliği gören Abdullah Tell, başını salladı:

— Bu kadar az olduğunuzu bilseydim, dedi yahudi savunmasının komutanına, sizlere topla değil sopalarla saldırırdım.

Sonra arap subayı sivillere yaklaştı. Yüzlerin çoğunu büzen korkuyu görünce, bu acınacak haldeki kalabalığın niçin dehşete düştüğünü anladı: Öldürülmekten korkuyorlardı. Sıraların arasında ağır ağır dolaşarak herkesi bir söz ya da bir davranışla yatıştırmaya çalıştı. Hastanenin dolup taşan koridorlarıyla koğuşlarında dolaşan

subaylarından biri, yaralıların gözlerinde «kesinlikle öldürülecekleri inancı» nı okudu. **United Press** ajansının muhabiri Sami Suki, ölüm kokusunun kol gezdiği bu sefil kalabalıkta kendine yol açmaya çalışırken bir sesin kendisini çağırdığını işitti. Döndü ve genellikle arabasına bindiği yahudi taksi şoförünü tanıdı. Çıkışta arap askerlerinin kendisini boğazlayacaklarından emin olan zavallı adam, zangır zangır titriyordu. Suki korkulacak hiç bir şey olmadığını söyleyerek ona bir sigara verdi.

Abdullah Tell, Halide Omer kadar insanca ve mertçe davranacaktı. O gün öğleden sonra da, lejyon askerlerinin kurbanları yahudiler değil araplar olacaktı: Elini fazlaca çabuk tutan birkaç yağmacı.

*

Bütün çağdaş yahudi tarihinin en kısa ve en acı sürgünü, güneş batmadan az önce başladı. Yahudi mahallesinde oturanlar, Sion kapısını Yeni Şehir'den ayıran beş yüz metrelik yolu geçmek için yürümeye başladılar. Kudüs'ün eski surları içinde, iki bin yıl neredeyse kesintisiz süren yahudi varlığının sonunu belirliyordu bu yürüyüş. Şehirde en son kalanlar, pek çok kuşağın ardından, büyük bir sofulukla nöbetçiliğini yaptıkları koca duvarları geride bırakıyorlardı. Yahudi varlığının izi sonsuzluğa dek silinsin diye Kfar Etzion meyva bahçelerindeki genç fidanların sökülmesi gibi, atalarının alınlarını süreerek parlattıkları bu duvarların yahudiliğin kutsal yerini dolduran öteki kalıntılarla birlikte yıkılmasından korkuyorlardı. İlk sürgünler Sion kapısını geçerken, yağmacılarla başıbozukların çıkardığı yangınlar evlerini yakmaya başlıyordu bile.

Hayatlarının karanlık ve dokunaklı dekoru olan bu daracık yolları geçtikleri sürece, lejyon askerleri vücutlarını onlara siper ettiler. Yaşlılara yardım ediyor, yüklerinin ağırlığı altında ezilen kadınların bebeklerini kolunda taşıyorlardı. Kendinden geçen kalabalığı dipçik vuruşlarıyla geriletiyor, taş atanları durduruyor, sefil ka-

fileyi tehdit eden bir tehlike oldu mu başların üzerinden ateş açmaktan çekinmiyorlardı.

O gün evini terkeden pek çok aile, Eski Şehir'in surları dışına hiç çıkmamıştı. Yüz yaşında bir ihtiyar doksan yıl önce bir kere, Yeni Şehir'in ilk evlerinin yapımını seyretmek üzere aşmıştı bu surları.

En acınacak görüntüyü ihtiyarlar meydana getiriyordu. Belleri bükülmüş, sakalları pis, takkeleri yağlı, arkalarında öğrenmekle geçen bütün bir hayatı bırakıyorlardı. Bir talih sonucu evlerinin önünden geçenler, kapının eşiğindeki **Mezuza**'yı (her yahudi yuvasının Tanrı tarafından korunması amacıyla yerleştirilen, içinde parşömen parçası bulunan muhafaza) öpmek için kafileden ayrılıyorlardı.

Sion kapısına varırken, yaşlı bir haham anide sıradan çıktı ve Antoine Albina adlı arabın kollarına koca bir paket bıraktı.

— Sinagogun kutsal bir eşyası, dedi. Size emanet ediyorum. Koruyun bunu.

Otuz üç metre uzunluğundaki ceylân derisinden parşömene elle yazılmış, yedi yüz yıllık bir Torah'dı bu (*).

O sıra, Yeni Şehir'dekiler heyecanla gelenleri karşılamaya hazırlanıyorlardı. Dov Joseph onları, araplar tarafından terkedilen Katamon'daki evlerde barındırmaya karar verdi. Yardımcısı Hayim Haller'i, bulduğu çarşaf ve battaniyeye el koymakla görevlendirdi. Bir katolik ailenin evinde Haller yığınla mum buldu. Eski yahudi mahallesinden gelenlerin sürgünde ilk kutsal günü kutlamak için mum bulmayı ne kadar isteyeceklerini bildiğinden, kaynağını saklamaya karar verip, hepsini topladı götürdü.

Terkedilen mahallede çıkarılan yangınlar çoğalırken, hüzün verici kafile bütün öğleden sonra Sion kapısından geçip gitmeye devam etti. Evleriyle sokaklarının alev-

(*) Albine bunu on bir yıl sakladı. Sonra Kudüs'ün arap kesimini ziyaret edebilen ilk hahama teslim etti. Seçkin bir bilgin olan ve siyonizme karşı görüşleriyle tanınan Elmer Berger adlı bu haham da, torah'ı bir New York sinagoguna armağan etti.

ler arasında kaybolduğunu gören haham kızı Masha Weingarten şöyle düşündü: «Bu benim hayatımın sonu. Ailem kaç kuşaktan beri orada yaşadı, şimdi her şey bitti.» Babası, ileri yaşına rağmen, on dört gün önce bir İngiliz subayının kendisine teslim ettiği Sion kapısının anahtarını da yanına alarak, tutsaklarla birlikte Amman'a gitme izni istedi.

Genç Abraham Ornstein'la kızkardeşi Sarah, anneleriyle babalarının öldüğü eve son bir ziyarette bulunabildiler. «Kitaplar ve çocukluk anılarımızla doluydu», diyor Abraham o günü hatırladığında. Yanına bir şey almak istedi, ama bir türlü seçim yapamadı. Sarah rasladığı ilk eşyayı aldı ve cebine soktu. Sonra birbirlerinden ayrıldılar. Genç kız Yeni Şehir'in, kardeşi de iki yüz doksan üç sağlam tutsakla birlikte bir esir kampının yolunu tuttu.

Sion Kapısı yakınındaki bir sokak köşesinden, bu mahalleye karşı yıkıcı saldırıya girişen arap son sürgünlerin de gidişini seyrediyordu. Fevzi el Kutup, dünyaya geldiği Kudüs'ün Eski Şehir'inde hayat boyu yahudilerle yanyana yaşamıştı. Birden onları son kez gördüğünü anladı. Acınacak kafileleri, on iki yıl önce bir yahudi otobüsüne attığı elbombasıyla başlayan acımasız meslek hayatının zaferi oluyordu.

Kapıdan en son geçenler arasında Leah Wutz da vardı. Lejyon askerlerinin küçük lâboratuvarına birden dalmaları, intihar etmek için hazırladığı bombayı kullanma fırsatı bırakmamıştı ona. Mahalleyi yakıp kül eden yangına bakarken, «alevler içindeki gettolarından çıkan İspanyol yahudilerini» düşündü. Acıyla, Yeni Şehir'de karşılaştığı ilk adamların yüzüne şöyle haykırdı:

— Yahudiler! Siz burada oturdunuz ve biz teslim olmak zorunda kaldık!.

Hava kararıyor, iniltiler içinde hastanenin kubbeleri altına yığılan yüz elli üç yaralıdan başka kimse kalmıyordu eski mahallede. Bir tıp kurulu gelip onların nakledilmesi işini yoluna koyacaktı. Ama mahalleyi kasıp kavuran yangın kısa süre sonra hastane binasını da tehdit etmeye başladı. Lejyon askerlerinin geldiğini gören yara-

lılar, öldürüleceklerini sandılar. Ama araplar tam tersine, düşmanlarını yangından kurtarmaya geliyorlardı. Hepsini Ermeni patrikhanesinin içine taşıdılar.

Aynı anda, Abdullah Tell'e bu coşturucu günün doruğu sayılabilecek bir telefon geliyordu. Ürdün kralı, on gün önce Kudüs'e yardım etmek üzere yolladığı genç subayı coşku dolu bir sesle candan kutladı.

Sürgün edilenler Yeni Şehir'de götürüldükleri her evde hayatlarındaki ani değişikliğe alışmaları için kendilerine yardım etmeye hazır yahudiler buldular. Kaderin kendisine yolladığı kişileri yüreklendirmek için, Hayim Haller odadan odaya koşuyordu. «Hepsi büyük bir şaşkınlık içindeydi», diyor o günleri hatırladığında. Ama daha da büyük bir hayretle, bu zavallıları şaşırtan şeyin ne olduğunu anladı. Ölümün yanından geçmek değil, varlarını yoklarını kaybetmek de değildi korkularının nedeni. Cuma akşamı Sion kapısından geçip Katamon mahallesine giderken, hayatlarında ilk kez kutsal günü çiğnemiş olmaktan geliyordu üzüntüleri.

Bunun üzerine Haller, umutsuzluklarını hafifletebilecek tek hareketi yaptı. Her adamla kadının eline, Kudüs'ü kendileri gibi kutsal şehir sayan başka bir dinin rahiplerince kutsanmış bir mum tutuşturdu. Mumlar teker teker yakılırken, Haller çevresindeki yüzlerin sevinçle aydınlandığını, nicelerini çiğnedikten sonra kutsal günün emirlerinden hiç değilse birine saygı göstermenin mutluluğuyla dolduğunu gördü.

Ermeni manastırında, bir sedyede yatan İngiliz kızı Esther Cailingold can çekişiyordu. Korkunç acılarını hafifletecek morfin de kalmamıştı. Yanında yatan yaralı, bir ihtiyarın üzerine eğilip elindeki tek uyuşturucuyu —bir sigara— kıza verdiğini gördü. Esther sigarayı almak için elini uzattı, sonra indirdi kolunu.

— Hayır, diye mırıldandı, bugün kutsal gün.

Bunlar genç kızın son sözleri oldu. Birkaç dakika sonra, komaya giriyordu. Eski mahalledeki savaş sırasında başına bir şey gelebileceğini düşünerek, beş gün önce annesiyle babasına yazdığı mektup yastığının altındaydı. Genç İngiliz kızının bıraktığı vasiyetnameydi bu.

Sevgili anneciğim ve babacığım,

Benden gelebilecek bütün haberleri dilediğim serinkanlılıkla kabullenmenizi rica etmek üzere size yazıyorum. Zor bir savaş sürdürüyoruz. Cehennemi tanıdım, ama savaşın sonunda umutlarımızın gerçekleşeceğini göreceğimizden emin olduğum için bu zahmete değiyor. Hayatımı doludizgin yaşadım, burada, topraklarımız üzerinde yaşamak bana çok tatlı geldi.

Yakında bir gün hepinizin buraya geleceğinizi ve mücadelemizin ürünlerini tadacağınızı umuyorum. Mutlu olun ve beni sadece sevinçle hatırlayın.

Şalom
Esther

Genç kızın yanında uzanmış yatan kızıl sakallı dev, soluğu gitgide hafiflemeye başladığında hıçkırmaya koyuldu. Dışarda, Esther'in uğrunda can verdiği mahalleyi kasıp kavuran alevler geceyi kızartıyor, karanlığa kıvılcım kümeleri saçıyordu. Karanlıkta uzanıp yatan Yeshuv Cohen, çocukken sık sık okuduğu Kutsal Kitap'ın bir ayetini hatırlıyordu. Önce hafiften, sonra gitgide sesini yükselterek, yattığı sedyeden bas ve derinden gelen sesi olanca gücüyle ortalığı çınlatana dek bu ayeti okumaya koyuldu. Karanlıkta yatan çevresindeki öteki yaralılar ona katıldılar. Yüksek kubbelerin altında az sonra bir gurur şarkısı, bir meydan okuma yükseldi:

— Yahuda kan ve alev içinde yok olacak, kan ve alevden doğacak yine.

43

«KUDÜS'TEN MERHABA VE İYİ GECELER»

Kudüs'ün beş kilometre ötesinde, bir tepede, bir teğmen önüne açtığı 1/25.000 ölçekli haritayı dikkatle inceliyordu. Arap Lejyonu'nun 1. Topçu Alayından, yirmi dört yaşındaki teğmen Emile Jumean, hedeflerinin her birine şifreli bir ad vermişti. Notre - Dame de France, bir zamanlar burayı ellerinde tutan İskoçya'lıların en sevdikleri içkinin anısına «viski» oluyordu; Yahudi Ajansı «çiçek»; Haganah üssüne dönüştürülen Schneller yetimhanesi «elmas». Genç arap subayı, şimdi Kudüs'ün Yeni Şehir'i için en yakın tehlike sayılacak güce komuta ediyordu: On iki tane 88 lik topa.

Eski Şehir'i ele geçirince, Abdullah Tell bedevîlerinin şehrin yahudi kesimine saldıracaklarını ummuştu. Ama Notre Dame duvarları önündeki başarısızlığından ders alan Glubb, bu teklifi kesinlikle reddetmişti. Abdullah Tell de üzüntü içinde, elde etmek istediği kararı zorla aldırmak amacıyla topçu arkadaşlarına başvurmuştu. Şehrin devamlı döğülmesi, diye düşünüyordu, sonunda yahudi mahallelerinde yaşayanlara hayatı zindan edecek ve halkı teslim olmaya zorlayacak.

Teğmen Jumean toplarını üç stratejik tepeye yerleştirmişti. Ayrıca, Şeyh Cerrah mahallesinin damlarından birinde, Nebi Samuel camiinin minaresinde ve Zeytinlik Dağı'ndaki evlerden birinde, üç gözlem subayı atışları herhangi bir hedefe yöneltmek üzere hazır bekliyorlardı. Glubb'ın sağladığı sınırlı imkânlarla bile —top başına günde on mermi, fazladan da gizlice elde edilen biraz cephane— teğmen Jumean şehrin yahudi kesimini gerçek bir cehenneme dönüştürebilirdi.

Bu tehlikeye karşı, yahudilerin bir savunması yoktu. Arap topları, yahudilerin karşı - saldırıya geçip susturamayacakları kadar uzun menzilliydi. Sonunda 1920 yılından kalma bir İngiliz yönetmeliği —tarihin bir cilvesi— şehri tümüyle yıkılmaktan koruyacaktı. Kudüs'ün geleneksel havasını korumak için, bu yönetmelik mimarları gözle görülebilir koca koca taşlardan bina yapmaya zorluyordu. Ama karşılığında, şehir halkının hayatını korumayı amaçlayan bir yönetmelik yoktu. Her geçen gün, arap mermileri damların üzerinden gürleyerek geçerken, kurbanların listesi de uzadıkça uzuyordu. Savaş sonunda Kudüs, nüfuslarla orantılı bir karşılaştırma yapılırsa, nazi bombardımanının en korkunç anlarında Londra halkının verdiği kayıplardan beş kat fazlasını verecekti.

Bu dehşet verici saldırıya karşı, Haganah'ın cevabı çok gülünç olabilirdi ancak. Givat Shaul mahallesindeki terkedilmiş bir birahanede, Elie Sochaczewer adlı yahudi —önceki kışın bir gecesi, Menorah kulübünün iki eski topunu elde edip Davidka'ya çeviren kişi— aceleyle elbombaları, mayınlar ve Kudüs'lü yahudi askerlerin büyük ölçüde ihtiyacını duydukları mermiler için acele patlayıcı yapıyordu. Elinde gerçek bir hazine vardı: Potasyum klorattan elde edilmiş böcek öldürücü bir ilâç stoku. Epey karışık kimyevî işlemler sonucu, Chedde adlı küçük Fransız şehrinde yapıldığı için oranın adını alan güçlü patlayıcı Cheddite'e benzer bir şey yapmayı başarabiliyordu. Çalışmaları öyle bir saygıyla çevriliydi ki, bir sabah laboratuvarına dalan haham oradaki bütün Davidka mermilerini öpmüş ve kutsamıştı.

Mermilerin değeri çok büyük olduğundan, David Shaltiel bunları pintice biriktiriyordu. Kişisel onayı olmadan kimsenin bir tek havan ya da Davidka mermisi atmaya hakkı yoktu. Birliklerden biri topçu desteği istediğinde, morallerini ayakta tutmak için yakınlarına bir arap mermisi düşmesini bile beklediği ve buna sahip çıktığı oluyordu. Ama bütün bu tedbirlere rağmen, stoklar tehlikeli noktaya gelmişti, tüfeklere gereken cephane yönünden de durum daha iyi sayılmazdı. Genelkurmayın özel izni dışında, ağır ya da hafif makineli tüfekle devamlı

ateş etmek kesinlikle yasaktı. Notre - Dame de France'ın savunucuları, yüz metreyi geçen uzaklıktaki hiç bir hedefe ateş edemezlerdi. Bir gece, Notre - Dame'daki tüfeklerin her birinde ancak beş - altı mermi kaldı. Bu acıklı durumu düşmana belli etmemek için, verilen talimat gereğince, silâh ya da cephaneyle ilgili her türlü telefon ya da radyo görüşmesi kesinlikle yasaklanmıştı. Uçakla gelen ender cephane sandıkları hemen bir ordonat sorumlusu tarafından teslim alınıyordu, bu adam Yaffe adlı ve Yemen asıllı büyük bir peynir fabrikatörüydü. Adam ancak kendisinin ve Kudüs komutanlığının bildiği gizli yerlere cephaneyi dağıtıyordu. Yemen'linin dağıttığı bu bir avuç tüfek mermisi ve birkaç top mermisine yahudiler «hurda demir tayını» adını takmışlardı. Dov Joseph yiyecek yönünden ne denli hasis davranıyorsa, Yemen'li de cephane yönünden aynı şeyi yapıyordu. Ancak en son anda dağıtılacak olan stok da Yahudi Ajansı'nın bir mahzeninde gizliydi. 29 mayıs gecesi, eski mahallenin teslim oluşunun ertesi günü, İzak Levi bu anın birkaç saat erken gelmesini kıl payı atlattıklarını keşfetti. O sabah, şehri koruyan birliklerin elinde topu topu sekiz havan mermisiyle tüfek başına kırk kurşun kalmıştı.

Ama açlık ve susuzluk her türlü öteki düşünceleri bastırıyordu. İngiliz askerleri hareket ettikleri gün Kudüs'e şifreli «Morina» adını verirken, hâlâ Dov Joseph'in depolarında bulunan bir maddeyi istemeyerek selâmlamışlardı. Kötü kokulu eski bir kurutulmuş balık stoku sayesinde, halk tümüyle açlıktan ölmüyordu. Ama pek çok asker gıdasızlıktan düşüp kalıyordu. Bir sosis parçası ya da bir ekmek kabuğu uğruna döğüşenler vardı. Boş mideli savunmacıları harekete geçirmek için, Shaltiel bir ilân yapmak zorunda kalmıştı: «Askerler! diyordu bu ilânda. Kudüs'teki ihtiyarlar, kadınlar ve çocukların sizler kadar aç olduklarını hatırlayın.»

Kudüs halkı, hayatta kalabilmek için hayal gücünün bütün kaynaklarını seferber etmişti. Kuraklık son «hubeyza» demetlerini de yaktığında, Kudüs kadınları bahçelerinde biten asma yapraklarını topladılar. Bu yapraklar

kaynatıldığında, belli belirsiz bir ıspanak tadı veriyordu. Birkaç damla zeytinyağında ezilen hamursuz ekmek kırıntıları başlıca yiyeceği meydana getiriyordu. Alaylı bir dille «maymun yağı» diye adlandırılan bu hamur, başka bir ekmeğin üzerine sürülüyordu. Ruth Erlik adlı hemşire penceresinin pervazında turp yetiştirdi. Elindeki son su damlalarının çeşitli işlerde kullanılması sona erdiğinde, bununla turplarını suluyordu. Kudüs'ün önde gelen kadınlarından Bayan David Rivlin, içinde yapılan yüzlerce litre çayın tadından birazını geçirebileceği umuduyla, konuklarına, semaverinde kaynattığı sıcak suyu sunuyordu. Kısa sürede bu yoksunlukların sonuçları tehlikeli bir hal aldı. Gıdasız kalan çocuklar her türlü hastalık tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Simdiden yaralılarla dolup tasan hastaneler, hasta çocukların bakımını karşılayamazdı.

Dov Joseph en kısa zamanda paraşütle bol bol yiyecek atılması için Ben Gurion'a yalvardı. Havacılık uzmanlarıyla görüşen Ben Gurion, haftada üç ton yiyecek atılabilmesi için imkânsızı gerçekleştirmeyi bile deneyeceklerini ona bildirdi. Bu rakam Dov Joseph'i verinden sıçrattı. «İnsanların yaşayabilmesi için bir haftalık asgarî yiyecek yüz kırk ton un, üç ton yumurta tozu, on ton süt tozu, on ton kurutulmuş balık ve on ton peynir buluyor, diye telgraf çekti Ben Gurion'a. Sizin atacağınız üç ton hic bir şeyi çözümleyemeyecek.»

Bu büyük miktarları yollayacak olanağı bulunmayan Ben Gurion, halka ancak bir avuntu mesajı yolladı: «Cesaret, diyordu mesajında. Yakında ordu başkentimizi kurtaracak ve özgürlüğüne kavuşturacak.»

Genel yoksunluk her kesimi etkiliyordu. Yakıt yokluğundan, kamyonlar yığılan ve leş gibi kokan çöpleri taşıyamaz olmuştu. Yaralı akını hastanelerdeki durumu her geçen gün biraz daha kötüleştiriyordu. Antibiyotik ve mikroptan arıtıcı araçların eksikliği yüzünden, kanamadan büyük zarar vermeye basladı. Açlığın sebep olduğu başdönmesiyle devamlı boğusan Profesör Edward Joseph ve ekibi, günde ortalama yirmi bir ameliyat yapıyordu. Yirmi dört saat aralıksız çalıştıkları da oluyordu.

Sigara tümüyle ortadan kalkmıştı. Büyük bir tiryaki

olan David Shaltiel'in bile sigarası kalmamıştı. Bir gece, yardımcısı Yeshurun Schiff sokakta ezilmiş üç izmarit buldu. Hemen koşarak bunları komutanına götürdü, koca adamlar hemen iki okullu gibi bu bulunmaz nimetin tadını çıkarmaya koyuldular.

Şehrin ortaya koyduğu karanlık görüntüye rağmen, yine de normal bir hayatın bazı belirtileri kalmıştı geriye. Bunların en önemlisi de, uydurma bir radyo istasyonu olan «Kol Yeruşalayim - Kudüs'ün Sesi» ydi. Radyoda çalışanlar içinde en sevilenler de orkestrasının otuz üyesiydi. Verdikleri konserlerin radyolarda izlenebilmesini sağlayacak elektrik akımı bulunmadığından, her salı sokakta arap bombardımanına meydan okuyacak kadar yürekli olanların önünde çalıyorlardı. Bombardıman çok şiddetlendiğinde de, müzisyenler derme çatma stüdyolarına sığınıyor, orada kılları kıpırdamadan çalmaya devam ediyorlardı.

Yine de her akşam, ibranice, arapça, ingilizce ve fransızca olarak verilen haberleri halkın dinleyebilmesi için, birkaç dakika süreyle elektrik veriliyordu. Haberleri hazırlayanlar, bir zamanlar Kudüs'lü gece kuşlarının devam ettiği ve kıtlık yüzünden kapanan Réhavia kahvesine yerleşmişlerdi. «Kudüs'ün Sesi» nde çalışan gazeteciler, patlayan mermilerle saklambaç oynayarak devamlı savaş alanı, kahve ve mikrofonları arasında mekik dokuyorlardı. Fransızca haberleri, ateşli bir kalem ve sesle hem yazan hem de okuyan, Robert Pireau adlı ünlü bir arkeologdu.

Bu haberler Kudüs halkına, devamlı dayanabilecekleri inancını aşılıyordu. Pek çokları, bombaların altında ve karanlık bir mahzende rahatlatıcı sözler söyleyen spikerin sesini bekledikleri geceleri asla unutamayacaklardı: «Kudüs'ten merhaba ve iyi geceler.»

*

Savaşın dertleri, aynı sıkıntıları çekmese bile, arap halkın da gözünün yaşına bakmıyordu. Bitip tükenmeden devam edecek bir trajedinin başlangıcı olan en önem-

li sorun, göçmenler sorunuydu. 14 ve 15 mayıs günleri Haganah tarafından alınan Yeni Şehir'deki mahallelerden kaçan aşağı yukarı otuz bin kişi, Eski Şehir'e yığılmış ya da Şeyh Cerrah'a yerleşmişti. Bu akın sonucu öyle bir yığılma olmuştu ki, o günlerde yahudi topçusunun çektiği cephane sıkıntısı büyük bir kıyımı önlemişti ancak.

Bu içiçe geçmiş evlerde, sağlık şartları da acınacak haldeydi. Yığınla sinek ve fare sürüsü, çöp ve pislik dolu sokaklarda cirit atıyordu. Avusturya misafirhanesine yerleşen derme çatma hastane her şeyden yoksundu. Mezarlıklar Haganah'ın ateşi altındaydı, ölüleri bahçelere ya da arka avlulara gömmek gerekiyordu. İrlandalı bir fransisken papazı olan peder Eugen Hoade, arapların safında çarpışmak için İngiliz ordusundan kaçan iki yurttaşının ölüsünü Gethsemani bahçesinde yakmak zorunda kaldı.

Belediyenin elektrik santralı yahudilerin eline geçtiğinden, Eski Şehir neredeyse mutlak bir karanlıkta yaşıyordu. Su sıkıntısı da başgösterdi, yahudi halkı susuzluktan kırmak için Müftü'nün saborajcıları tarafından uçurulan borulardan bir bölümü şehrin arap kesimini de besliyordu. Ama şehrin on dört kilometre ötesindeki eski Ein Fara kaynağı yeniden açılabildi de, Eski Şehir'in muslukları akmaya başladı.

Mısır ordusuna Tel - Aviv'e kadar yapacağı «gezinti» için gerekli yol haritalarını sağlayan Georges Deeb, başka bir iş daha başardı. Beyrut'un en büyük bakkalının depolarından kamyonlarla on bin ton yiyecek getirtti. Böylece arap halk açlık tehlikesini uzaklaştırmış oluyordu. Deeb daha da iyisini becerdi. Bütün bu yiyeceklerin satışına yüzde on vergi koydu, elde edilen paralar belediyenin kesesine aktarılarak Antoine Safiye'nin kaybettiği çek yüzünden boşalıveren kasaları doldurmayı başardı.

☆

Ürdün Başbakanı Tevfik Ebu Hüda, ani bir hareketle masasındaki kâğıdı alıp Glubb Paşa'ya uzattı. Bu Amman'a yeni ulaşan, İngiliz Millî Savunma Bakanlığının bir

mesajıydı. İngiliz hükûmeti, deniyordu mesajda, Filistin'de devam eden çarpışmalar sırasında, İngiliz uyruklu birinin tutsak edilmesi halinde güç durumda kalacağını bildirir. Dolayısıyla, Arap Lejyonu saflarında görev alan bütün İngiliz subaylarının savaş alanından geriye çağrılması gereklidir.

— Müttefik denen bu İngiltere gibi mi olur? diye sordu Ebu Hüda tiksintiyle.

Bu emir gerçek bir diplomatik bombaydı. İngiltere'nin tutumunda yüz seksen derecelik bir dönüş demekti. «Haftalar boyu araplara yeşil ışık yaktıktan sonra, birden yollarını kesiveriyorduk» diyecekti daha sonra İngiltere'nin Amman'daki Büyük Elçisi Sir Alev Kirkbride acı acı. Londra bir anda, Arap Lejyonu'nu olağanüstü bir güç yapan subaylardan Glubb'ı yoksun bırakıyordu. İngiliz general için, Ürdün başbakanıyla yaptığı bu kısa görüşme hayatının «en zor ve en küçültücü» anlarından biri olarak kalacaktı hep.

İngiltere'nin kararı aslında, Vaşington'un Orta Doğu konusundaki çizgisine gelmek demekti. Birleşik Amerika buraya varmak için işi savaş yaralarını sarması için vazgeçilmez olan hayatî yardımdan yoksun bırakmakla İngiltere'yi tehdit edecek kadar ileri götürmüştü.

Tevfik Ebu Hüda'nın John Glubb'a uzattığı kâğıt parçası Londra'nın o gün Amman'a yolladığı tek mesaj da değildi. Birkaç saat sonra daha da önemli bir haber geliyordu. İngiltere, Orta Doğu'ya gönderilen bütün silâhlara ambargo koyuyordu. Arap Lejyonu'na yapılan İngiliz yardımı bile, diyordu Dışişleri Bakanlığı, Ürdün Birleşmiş Milletler'e meydan okursa azaltılabilirdi. John Glubb için bu kararlar «tam anlamıyla felâket» demekti.

Aynı akşam, bu tutum değişikliğinin doğrudan etkilediği subaylarından birini, albay Hugn Blackenden'i çağırttı. Hemen Londra'ya gidip mutlak bir ambargo uygulamaması için Savunma Bakanlığını ikna etmekle görevlendirdi onu; ayrıca, geri çağrılan subayların yerlerine yenilerini almak üzere bir askerlik bürosu da açacaktı.

Filistin'de Abdullah tarafından yönetilen ve çıkarı İngiltere'yle bağlarını sürdürmek olan, yaşayabilecek bir

arap devletinin temellerini atmak istiyorsak, dedi, bu bozgunda hâlâ kaybedilmemiş ne varsa onu kurtarmaya çalışmalıyız.

Subaylarıyla cephanesinden yoksun bırakılırsa, diye düşünüyordu, Arap Lejyonu'na iki yoldan birini seçmek kalıyor: Bir askerî yenilgiye koşmak ya da savunma görevini üstlendiği toprağı kaderine terketmek.

Otuz altı saat sonra, albay Blackenden Londra'da, 6, Upper Fillimore Gardens adresinde Arap Lejyonu'na subay almak için bir askerlik şubesi açıyordu.

Kapıdan içeri giren ilk aday kıpkırmızı yüzü, «leş gibi kokan nefesi» yle «müthiş bir akşamdan kalmalığın» bütün izlerini taşıyordu. Ama yüzbaşı Geoffrey Lockett'in taşıdığı nişanların ağırlığı herhangi bir adamın kamburunu çıkaracak ölçüdeydi.

Üç saat sonra bir uçak, Glubb Paşa'nın ilk yeni subayını Amman'a götürüyordu.

Müttefikinin ihaneti, Abdullah'ın ülkesindeki İngiliz uyruklulara karşı kralların en kibarı gibi davranmasını engellemiyordu. Londra'nın Arap Lejyonu'nda görevli subaylarını geri çektiği gün, kral kendi hizmetinde yaralanan iki İngiliz'i ziyaret etmeyi ödev bildi. Binbaşı John Buchanan'ın elini sıktıktan sonra, kollarına koca bir çiçek demeti bıraktı.

44

«BİZ KIZILDENİZ'İ GEÇMEDİK Mİ?»

Shlomo Shamir'in 7. Tugay karargâhını yerleştirdiği, Houlda kibbutzunun çocuk bakımevine dalan kabak kafalı ve yanık yüzlü adam İsrail'li değildi. West Point'in eski öğrencisi, Normandiya çıkarması ve Avrupa savaşlarında bulunmuş, bir sürü Amerikan ve İngiliz nişanına sahip, Amerikan yahudisi albay David Marcus, Pentagondaki görevini bırakıp bir başka orduda çarpışmak üzere gelmişti. Houlda'ya gelişi, David Ben Gurion'un en gizli girişimlerinden birinin ürünüydü. Yeni savaş yalnız çağdaş silâhlar gerektirmiyordu; strateji yönünden faydalı olacak adamlar da istiyordu. Bunu göz önüne alarak Birleşik Amerika'daki ajanlarını, bir yüksek Haganah genelkurmayı kurmasını sağlayacak askerî şefler toplamakla görevlendirmişti.

Eisenhower'in eski kurmay başkanı general Walter Bedell Smith, hizmetlerini yeni devletin emrine vermeyi kabul edenler arasındaydı. Ama Birleşik Amerika Savunma Bakanlığının kesin bir vetosu bu isteği sonuçsuz bırakmıştı. Ben Gurion'un tasarısını boşa çıkaran bu yasağa tek aldırmayan albay Marcus'du.

Hep Kudüs'ün durumunu düşünen yaşlı lider, daha önce Yadin'e verdiği görevi Marcus'a vermişti: Latrun'u alıp Kudüs yolunu açmak.

Amerikalı albay ceketinin cebinde, 28 mayıs günü kendisini Latrun'dan şehire kadar uzanan cephenin komutanlığına atayan emri taşıyordu. Ben Gurion bu kuvvetlerin komutanına yeni bir rütbe —**Aluf**— vermiş ve David Marcus'u böylece Judas Maccabée'den bu yana yahudi ordusunun ilk generali yapmıştı.

David Marcus, Shlomo Shamir'le birlikte yeni bir

saldırı hazırlamak üzere Houlda'ya geliyordu. İki adam, kabaca, eski taktiği uygulama kararını verdiler: Düşman kuvvetlerinin iki kanadı arasında cepheden saldırıya geçmek. Ama önceki başarısızlığın nedenlerini hesaba katmaları da gerekiyordu, bu kez saldırılarını bir saat dakikliğiyle yürütmeye karar verdiler.

İki arap köyü Beyt Jiz ve Beyt Susin'i ele geçirerek kuvvetlerinin saldırıya geçeceği kesimi temizlemekle işe başladılar. Sonra subaylarını, araziyi dikkatle incelemek ve daha önce büyük ölçüde eksikliğini duydukları şeyi —arap savunma hatları konusunda bilgi edinme— sağlamak için bir sürü devriye çıkarmakla zorunlu tuttular. Alexandroni Tugayı tarafından kendilerine takviye verilen tabur kalıntılarını Givati Tugayının bir taburuyla değiştirdiler. Palmach'ın kıdemlilerinden Jacob Proulov komutasındaki bu birliğe, saldırının en önemli bölümü düştü: Bab el Ued tepelerini ele geçirmek, Deir Eyüp, Yalu ve Beyt Nuba arap köylerini almak, oradan da Latrun üzerine çullanıp Arap Lejyonu mevzilerini çevirmek. Marcus ve Shamir, Latrun tepelerine, İsrail ordusunun ilk zırhlı saldırısını yönelttiler.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Libya çöllerinde kapışan zırhlı ordulara oranla, Xiel Federman'ın yılbaşı günü Anvers'den satın aldığı on üç zırhlı araç ve yerel atelyelerde yapılan yirmi iki savaş arabası gülünç kalıyordu. Ama Beresina kıyılarında Napolyon ordularının kalıntılarını toplayan yahudi için, bu İsrail'in gururuydu. Hayim Laskov, üç gün süren büyük çabalarla uyumlu bir harekât sonucu bütün arap güçlerini karşılarına alacak ve Proulov'a direnmeye raslamadan düşmanı çevirmeyi sağlayacak üç saldırı birliği kurmuştu. Soldaki birliğin Latrun köyünü ele geçirmesi bekleniyordu; sağdaki de, Ramalleh, Tel - Aviv ve Kudüs yollarının kavşağını. Merkezdeki en güçlü birliğe en zor iş düşüyordu, düşmanın başlıca mevzilerini, eski İngiliz polis karakolunu almak. Bu son hedefe ulaşmak öyle güç görünüyordu ki, Laskov bir sahneye koyucu titizliğiyle harekâtın provasını yapmıştı. Kibbutz yakınındaki bir tarlada, sandıklar, kum ve taşlarla tepeleri, haçlı şatosunun yıkıntısını, ağaç kümesinin or-

tasındaki trappist manastırını, daracık Ramalleh yolunu ve tam karşısında polis karakolunun mazgallarla delinen geniş dörtgenini canlandırmıştı. Büyük bir raslantı, Laskov'un binanın içini de bilmesini sağlıyordu. Bir yıl önce, Palestine Electric Co. de çalışırken bu kesime yüksek gerilimli bir hat çekmiş ve kendisini tesislerini gezmeye davet eden İngiliz işgalcilerle karşılaşmıştı. Karakolun girişi kocaman bir çelik kapıyla korunuyordu, tahkim edilmiş bir kule de binanın kanatlarını savunmaktaydı. Laskov, iki yüz elli kilo T.N.T. ile bu kapıyı uçurmayı öngörmüştü. Kuleye gelince, bunu da çok daha dehşet verici silâhlarla susturmayı hesaplıyordu, Roma yakınlarında bir zamanlar Alman askerlerine karşı kullandığı alev makineleriyle. Onun talimatına uygun olarak Haganah atelyelerinde yapılan alev makineleri, zırhlı araçların üzerine takılacaktı. Bir tabanca mermisinin tam aracın önünde ateşlediği napalm, alev makineleriyle yirmi beş metre öteye fışkırtılabiliyordu. Laskov kuledeki lejyon askerlerinin, meşale gibi alev alev yanmaktan korkarak, kendileri yaklaşır yaklaşmaz, kaçacaklarından emindi. Yine de kullanacakları bir takım sakıncaları bulunan nazik bir silâhtı. Önceden düşünülmediği için de, İsrail zırhlı birliklerinin üzerine bir felâket çökecekti.

☆

İlk saldırının tersine, Ben Nun II Harekâtı tespit edilen saatte başladı. 30 mayıs pazar günü gecenin onunda, Shlomo Shamir'in «Napolyonchiks» leri Latrun'daki arap mevzilerini döğmeye başladı, Proulov da Bab el Ued'e doğru atılıyordu.

Manastırı sarsan ilk patlamalarla yatağından yere düşen peder Martin Godart, cüppesiyle sandallarını giyip hücresinden dışarı fırladı. Ünlü tanrı - bilim uzmanı tabanları yağlamış koşuyorsa, ölmekten korktuğu ya da kilisedeki kutsal eşyaları kurtarmak istediği için değildi bu telâşı. Yerleri hemen kırık camlarla kaplanan koridorlardan bir melek gibi uçarcasına geçip, manastırın en değerli hazinesinin bulunduğu yere doğru gidiyordu: Manas-

tırın ününü Orta Doğu'nun en iyi sofralarına yaymayı sağlayan araçların durduğu yere. Trappist papazı, kaybolan bir uygarlığın kalıntılarını düzenleyen müze müdürünün dikkatli hareketleriyle, imbiklerini ve cam balonlarını manastırın en derin mahzenine sakladı.

İçlerinden birinin yazdığı gibi, «Filistin'in savaş içinde olduğunu İsa'nın farketmemesi için» papazlar tarafından çiçekler ve zeytin dallarıyla süslenen üstü kapalı galeri kırık kiremitlerden, kafası kopmuş heykellerden, patlayan renkli camlardan bir halıyla kaplıydı. Top mermileri gitgide yakına düşüyordu. Boğucu bir duman ve barut kokusu oraya sığınan keşişlerin genzine doldu. Sonunda bir elde mum, ötekinde şilteleri, pommard ve chablis fıçılarının yakınına sığınmak için hepsi peder Martin Godart'ın mahzenine indiler.

Arap savunmasına komuta eden albay Habis Macelli, manastıra hâkim tepede, subaylarıyla birlikte patlamaların ışığının aydınlattığı karanlığı gözlüyordu. Topçu ateşi hafiflerken, aşağıdaki ovadan paletli araçların takırtısı yükseldi. Yahudiler saldırıya geçiyorlardı. Macelli uzun giysili ufak tefek bir adama döndü.

— Bize yeni bir zafer bağışlaması için Allah'a dua edin, dedi birliğin imamına.

Laskov da, gecenin karanlığında Latrun'a doğru ilerleyen zırhlı araçlarının iç rahatlatıcı gürültüsünü dinliyordu. Saatine baktı. Geceyarısıydı.

Üçüncü zırhlı aracın içinde, başına kulaklıklarını geçiren on dokuz yaşındaki sarışın Polonyalı kız tepelerin kara çizgisinin yaklaşmasını seyrediyordu. Hadassah Limpel, bir zırhlı araçla Kudüs yolunu kesen mevzilere doğru saldırma imtiyazını elde etmek için yeryüzünün yarısını aşıp gelmişti. Dokuz yıl önce, Nazi Almanya'sının tankları onu Polonya ve Rusya yollarına atarak çocukluğuna son vermişti. Kimsenin istemediği bin beş yüz sefil Polonya'lı çocukla, Sibirya'dan İran'a ve oradan da Karaşi'ye gönderilmişti. Derme çatma gemiler onu daha sonra

Bombay'a, Aden'e, Port - Said'e ve sonunda kutsal topraklar kıyısında bir rıhtıma getirmişti.

Savaşın kargaşalığında kaybolmuş bir akraba ya da bir çocuğu bulma umuduyla koşup gelen yüzlerce aileden hiç kimseyi tanımıyordu. Bir kibbutza gönderilen Hadassah Lampel, bundan böyle hayatlarını paylaşacağı güçlü kuvvetli bütün genç sabralara benzeme kararını vermişti. Buna erişmek için de, Palmach gençlik hareketi saflarında görev aldı. Bütün amansız 1948 ilkbaharı süresince, elinde bir makineli ve iki elbombasıyla genç Polonya'lı kız Abdülkadir'in adamlarının durdurmaya çalıştıkları konvoylara arkadaşlarıyla birlikte refakat etmişti. Yolun kesilmesiyle Tel - Aviv'de kalınca, Xiel Federman'ın satın aldığı vericileri kullanmayı öğrenmek için gönüllü çıktı. Böylece, yeni devletin ordusunun bir ferdi olmayı umuyordu. «Burada yaptığımdan utanç duymayacağına eminim, diye yazıyordu Polonya'da kalan annesine, geldiğinde de özgür bir ülke bulacaksın.»

Bütün duyuları ayakta olan arap yüzbaşısı İzzet Hasan, Latrun ovasında ilerleyen paletli araçların gürültüsünü izlemeye çalışıyordu. Arap Lejyonu alayının destek taburu komutanı olarak, saldırıyı durdurması gereken tanksavar toplarıyla havanlardan sorumluydu. Topçuları, gözleri dürbünlerinde, hareketli bir hedef seçmek için karanlığı inceliyorlardı. Arap subayının bütün dikkati şimdi, yolun karakolun hemen dibinde meydana getirdiği tümsekteydi. Topları da bu tümseğe doğru çevriliydi. Yahudi zırhlı araçlarının oradan geçtiğini görürse, hepsini havaya uçuracağından emindi.

Karakolun damında, Vickers makinelisinin ardına geçen dürzü çavuş Yusuf Saab da bu tümseği kolluyordu. Çevresinde, kum torbalarının ardına yatan öteki lejyon askerleri elbombalarıyla bekliyorlardı. Tam aşağıda, binanın kapısını koruyan küçük kalede, alay komutan yardımcısının yeğeni olan Mahmut Ali Russan, bazukasını sıkı sıkı omuzuna yapıştırıyordu. Hepsi büyük bir sürprizle karşılaşacaklardı.

Sis bombalarının yarattığı bulut ve aysız gecenin karanlığıyla korunan yahudi zırhlı araçları, bir tek mer-

mi yemeden tümseği aştılar. Laskov şifreli «Yona» adını taşıyan komuta aracından, Hadassah görevlisi genç kızın tatlı ve sakin sesini işitti:

— Dikenli telleri aşalım.

Aynı anda dikkati, gökyüzüne yükselen yeşil bir fişeğin izlediği yola takıldı. Bu ışık demetini bir hoşnutluk gülümsemesiyle karşıladı. Böylece Proulov, ilk hedefi olan Bab el Ued'in üstündeki Deir Eyüp köyünü aldığını bildiriyordu. Laskov'un içi rahatlamıştı: Proulov, kendi zırhlı araçlarının yüklendiği arap mevzilerinin ardına dolanacaktı yakında. Birkaç dakika sonra, Laskov, füzenin atıldığı yerden gelen zorlu bir yaylım ateş işitti. «Proulov bir direnme yuvasıyla karşılaştı», diye düşündü.

Latrun'da saldırı, tam öngördüğü gibi sürüp gidiyordu.

— Bir numaralı araç kapının elli metre ötesinde, dedi Hadassah Limpel.

Olağanüstü bir raslantı sonucu, zırhlı araçtan açılan yaylım ateş girişteki arabın savurduğu bazuka mermisine rasladı ve yönünü değiştirmesine yol açtı. Bazukacı hemen öldü. Damdaki lejyon askerlerinin dolu gibi yağdırdıkları elbombası yağmuru altında, baştaki zırhlı araçta bulunan yahudiler koşup patlayıcıyı kapının önüne bıraktılar. Buna gerek yoktu. Araplar kapıyı sürgülemeyi unutmuşlardı. Üç yüz metre öteden, yüzbaşı Hasan savaşı kuşkuyla seyrediyordu. Karanlıkta yahudi araçlarının tam yerini bir türlü kestiremiyor, mermilerinin arap savunmacıları da vurmasından çekiniyordu.

— Alev makineleri atışa hazır olsun, dedi komuta aracı «Yona» da bulunan Hadassah Limpel'in sesi.

Görülmemiş bir ışık demeti, birden geceyi aydınlatarak, polis karakolunun cephesini gündüz gibi ortaya çıkardı. Bu korkunç görüntü karşısında yüzbaşı Russan, «yahudilerin kapıyı dev bir asetilen bataryasıyla keseceklerini» düşündü. Patlayıcı madde kapıyı bir yanar maden yağmuru arasında uçurur uçurmaz, bir yahudi komandosu ikinci araçtan atladı ve karakolun içine daldı. Elbombasıyla, makineliyle ve sonunda kasıburayla, gö-

ğüs göğüse amansız bir savaş binanın giriş katını kısa sürede kapladı. Lejyon askerleriyle başıbozuklar, Allah'ın adını haykırarak yanyana kargaşalığa doğru atılıyorlardı. Ama savaşın sonucu dışarda belli olacaktı. Laskov'un kuledeki ve damdaki savunmacıları kaçırmak için güvendiği alev makinelerinden fışkıran ateş, binanın cephesini tutuşturmuştu. Alevler şimdi saldırının yapıldığı kesimi bir tiyatro sahnesinin ışıldakları gibi aydınlatıyordu. Yüzbaşı Hasan birden, yahudi araçlarının mükemmel birer hedef olarak ortaya çıktığını gördü. Işık öylesine müthişti ki, yüzbaşı Russan «başında kulaklıklar bulunan sarı saçlar» bile seçti.

Hadassah Limpel, sakin sesiyle Laskov'un saldırısını anlatmaya devam ediyordu: Saldırı birliğinin başında bulunan Yaaki, polis karakolunun içinde ne olup bittiğini anlamak üzere aracından fırlamıştı. Birkaç sıçrayışdan sonra damdan atılan bir izli mermi kümesi onu ışıltılı saçaklarıyla yakaladı. Kızılordu'da savaşmış genç bir mülteci olan yardımcısı komutayı ele almak istedi ama, bu cehennemde kimse emirlerini duymuyordu. Tek bildiği dil rusçaydı. Derken, Arap Lejyonu'nun tanksavar topları yahudi zırhlı araçları üzerine mermi yağdırmaya koyuldu. Birbiri ardına, araçlar alev alev yanan kalıntılar halini aldı. Laskov kulaklıklarında boğuk bir gurultu işitti, sonra ses kesildi.

— Yona, Yona! diye seslendi.

Komuta aracından hiç bir cevap gelmedi. Bütün içindekiler ölmüş, Hadassah Limpel'in uzun yolculuğu sona ermişti.

Ayakta sallanan dalgın bakışlı iki gölge, o sıra karanlıklardan çıkıp Laskov'a başka bir felâketin haberini getirdiler. İstihkâmcılar, piyade birliklerini taşıyan otobüslerin geçeceği yola döşeli mayınları temizledikten sonra, bunları zararsız hale getirmeden yolun kıyısına yığmışlardı. Otobüsten inen ilk asker müthiş bir patlamaya yol açmıştı. Arkadaşlarından yirmi kadarı ölmüş, bütün geri kalanlar da kaçmıştı.

Birkaç dakika sonra, Laskov üçüncü bir felâketi haber veren Shamir'in radyo mesajını aldı.

— Arkadaşın kayboldu, diyordu sadece mesaj.

Laskov, arap topçularını çevirmek için güvendiği Proulov ve adamlarının gecenin karanlığında kaybolduklarını anladı. Fişeği attıktan hemen sonra, Proulov bir arap makinelisine toslamış ve adamlarından üçü biçilmişti. Kayıplarını yeterli bulan Proulov da, kendiliğinden ilerlemeyi durdurmuştu. 7. Tugayın ikinci Latrun saldırısı kesinlikle başarısızlığa uğramış bulunuyordu.

Polis karakolunun önünde, umulan zaferi bir felâkete çeviren alev makineleri sönmüş, zırhlı araçlar eğri büğrü olmuş, içindekilerin de aşağı yukarı hepsi ölmüştü. Saldırı birliğinin karakola giren askerlerinden hiç biri sağ çıkmadı. Araçların içinde sağ kalanlar, yeniden ortalığa çöken karanlıktan yararlanarak binanın damından yağan ateş yağmuru altında geri çekilmeye çalışıyorlardı. Bu cehennemden kurtulup saflarına dönmeyi başaranlar pek azdı.

Haganah, bu kez de Kudüs yolu üzerindeki Arap Lejyonu'nun sürgüsünü uçurmayı başaramamıştı. İki saldırı arasında beş gün geçmişti, Kudüs'teki Dov Joseph'in depolarının tanelerini akıtan bir kum saati düzenliliğiyle boşaldığı beş gün. Yahudi ordusu da şehri kurtarmaya, Ben Gurion'un Yigael Yadin'e Latrun'u almasını emrettiği geceden daha yakın değildi.

David Marcus ve Shlomo Shamir için, biçilen taburlarını üçüncü bir kere Arap Lejyonu'nun toplarına karşı sürmek imkânsızdı. İki yenilgi, Kudüs'ün Latrun'u alarak kurtarılamayacağını açıklıkla ortaya koyuyordu.

Cip gıcırdıyor, sarsılıyor, dikiliyor, saçma bir mekanik protestoyla kayıyordu. İçindeki yahudilerden ikisi aracı hafifletmek ve taştan taşa ilerlemesini sağlamak için indiler. Avrupa'daki savaş alanlarında üç bin kilometre yol alan David Marcus ve Vivian Herzog, böyle bir işkenceyle karşılaşan araç görmemişlerdi. Genç bir Palmach subayı olan Amos Cholev, direksiyona sıkı sıkı sarılmış, delisu üzerinde kayan bir kano gibi kullanıyordu cipi. Bir dere yatağının dibinden, tepenin öteki yamacını

metre metre tırmanmaya, gecenin serinliğini bir yanık kauçuk ve yağ kokusuyla doldurmaya koyuldular. Aracı tepeye kadar neredeyse itip çıkararak ürkütücü tırmanmayı tamamladılar.

Kırk kilometre kadar ötede, önceki gece kuvvetlerini boş yere üzerine sürdükleri yeşil tepeleri ay ışığında farkettiler. Latrun manastırının dibinde, trappistlerin arazisini Bab el Ued yönünde geçen Kudüs yolunun gümüşsü şeritini seçiyorlardı.

Cipi ittikleri cehennem geçidi bu yola paraleldi. Terkedilmiş arap köyü Beyt Susin'i geçtikten sonra, Yahuda tepelerinin sarp uçurumlarıyla yamaçları arasına dalıyordu. Kutsal Kitap'ta sözü edilen bu koyunlarla keçilerin geçidi, engebelerin keyfine kendini kaptırıp yabanî kekiklerin, tavşankulaklarının ve hardalların arasında ilerliyordu. Soluk alan Amos Cholev, tepelerin koyu renk çizgisini süzdü.

— Buradan geçebilseydik, diye içini çekti. Kudüs'e giden yedek bir yolumuz olurdu.

— Sence mümkün olabilir mi bu? diye sordu Vivian Herzog.

Marcus bir homurtu koyverdi.

— Neden olmasın? Biz Kızıldeniz'i geçmedik mi?

Birkaç saat sonra bir motör sesi, gün doğduğunda araştırmalarını sürdürmek üzere dinlenmekte olan üç adamı uyandırıverdi. Makinelilerini kaptılar ve bir yabanî zeytinliğin ardına uzandılar. O an, ters yönden gelen ve cipine üzerinde bulundukları tepeye çıkması için yol gösteren karaltıyı seçtiler. Cholev dikkatle ilerledi. Birden, bir sevinç çığlığı atıp ayağa kalktı ve bayır aşağı koştu. Cipin sürücüsüyle yardımcısını tanımıştı. Bunlar, Palmach'ın Harel Tugayından iki arkadaşıydı. Kudüs'ten geliyorlardı.

Çıplak Yahuda tepelerinde iki yahudi cipinin raslaşmasının hesaplanamayacak önemde sonuçları olacaktı. İki araç, Kudüs'ün yahudi kesimini kurtuluşundan ayıran yolun iki ayrı bölümünü aşmışlardı. İzledikleri yol

kamyonlarla insanların geçebileceği bir geçit haline getirilebilirse, Kudüs belki de kurtarılabilecekti.

☆

David Ben Gurion, çalışma odasına giren kirli paslı ve saçları başları dağınık üç adamı dinlerken elektrik akımına tutulmuş gibi sarsılıyordu. David Marcus, Vivian Herzog ve Amos Cholev Tel - Aviv'e döner dönmez, yaptıkları keşfi öncelikle ona anlatmak için karşısına çıkmışlardı. Sözlerini bitirdiklerinde, Ben Gurion yerinden fırladı. Hemen anlamıştı. Belki sonunda, aralık ayından beri hepsini rahatsız uğursuzluğu —Kudüs'ün yalnızlığını— başlarından atacaklardı. Ama Ben Gurion, her gece üzerinden bir kaç cip geçirmeyi başaracakları patikanın yüz bin aç insanın yaşadığı bir şehri kurtaramayacağını biliyordu. Bir yola, Kudüs'e kadar ulaşan bir ikinci yola ihtiyaçları vardı. Bir tek savaşta, İskender'den bu yana bütün orduların yeryüzünde açtığından çok yol açan ordunun eski subayına dönerek şöyle dedi:

— Marcus, bir yol yapmak gerek, gerçek bir yol.

Sonra Tel - Aviv'den gelen bir tek cipin kuşatılan Kudüs halkının moraline yapabileceği katkıyı düşünerek sonraki gece aynı şeyi tekrarlamasını Amos Cholev'e emretti. Bu kez, cipinin sonuna —Kudüs'e— kadar gitmesi gerekiyordu.

☆

O haziran sabahı İzak Levi'nin dinlediği rapor, hayatı boyunca işiteceği «en karanlık haberler dizisi» ydi.

Neredeyse kurşun kurşun, Kudüs'teki yahudi savunmacıların ellerindeki cephanenin durumu sözkonusuydu. Hızla yapılan bir hesap, cephanenin iyimser düşünüşle, yoğun savaşlarla geçecek bir tek gün dayanmaya imkân verebileceğini İzak Levi'ye gösterdi. Ama sabahın tek kasvetli görünümü bu değildi. Birkaç dakika sonra Dov Joseph'in çalışma odasında, halkın cılız tavınlarını yapmak için şehrin depolarında sadece yedi günlük un kaldı-

ğını öğreniyordu. «Ne pahasına olursa olsun takviye almamız gerek, dedi kendi kendine, yoksa her şey yıkılır.»

Levi kasvetli istatistikleri incelerken, önceki gece keşfedilen keçiyolunu aşan ilk cip Kudüs'e varıyordu. Amos Cholev, Ben Gurion'un istediği simgesel görevi yerine getirmişti: Tel - Aviv'den hareket eden cipi, başkente ulaştırmayı başarmıştı. Bir Palmach birliğinin, sonraki gece bu işi ters yönde gerçekleştirmeye çalışacağını öğrenen Levi, Kudüs stoklarının gerçekten feci olan durumu konusunda Ben Gurion'u uyarmak için onlara katılma kararını verdi.

Gecenin saat onunda, Kudüs Haganah'ının elindeki Yahuda teplerinin işkencelerine karşı koyabilecek tek araçla şehirden ayrıldı. Bu araç krem rengiydi ve eski sahibi, yahudi subayın açmaya çalıştığı yolu kesmek için umutsuzca bir deneye giriştiği sıra ölmüştü. 14 mayıs çarpışmaları sırasında ele geçen Abdülkadir'in cipiydi bu.

Sabahın beşinde, yedi saat süren işkenceden sonra, Levi Tel - Aviv banliyösüne ulaşıyordu. Bitik halde, bir fincan kahve içmek için Rehovot'un bir kahvesinde mola verdi.

— Nereden geliyorsunuz? diye sordu kahvenin patronu.

— Kudüs'ten.

— Kudüs'ten mi?

Bu sözler üzerine bütün müşteriler, öpmek, kucaklamak, Everest'in tepesine ulaşmayı başaran kişiymiş gibi kutlamak için şaşkın Levi'nin üzerine çullandılar.

Aç yolcu bunun üzerine, kahve sahibinin olağanüstü bir karşılama armağanıyla yaklaştığını gördü: Bu, koca bir tabak kremalı çilekti.

Çilekleri yer yemez, Levi Ben Gurion'a koştu. Lider onu amansız bir soruyla karşıladı.

— Kudüs'te dayanabilir miyiz?

Cevap da aynı amansızlıktaydı.

— Şehir aç. İnsanlar henüz açlıktan ölmüyor ama ölecekleri gün de uzak değil. Oysa bugün Kudüs'ün ge-

leceği halkının beslenmesine değil, cephane yönünden takviyesine bağlı.

Stoklar için önceki gün kendisine bildirilen durumda bir değişiklik olmamıştı.

— Araplar bir tek ciddi saldırı başlatırlarsa, dedi, tüfeklerimizde kurşun kalmayacak.

Bunca sorumluluğun altında ezilen karşısındaki adama bir an baktı ve ciddi ciddi ekledi:

— Yok edileceğiz.

Ben Gurion hemen, Haganah'ın bu konudaki sorumlusu Ukraynalı değirmencinin oğlu Joseph Avidar'ı çağırdı. Bu tepeleri bir cip aşabilirse, yirmi cip de aşabilir demekti. Yükleri Kudüs'ün ihtiyaç okyanusunda bir damla olurdu belki ama, hiç değilse savunmacılara kendilerine yardım etmek için yapılabilecek her şeyin yapıldığı gösterilirdi. Ben Gurion Avidar'a, Tel - Aviv'de bulabileceği bütün ciplere el koymasını, bunları silâh ve cephaneyle doldurmasını, o geceden tezi yok tepelerden aşırıp Kudüs'e götürmesi için Levi'ye teslim etmesini emretti.

Askerî polisler, değerli araçlara el koymak üzere Tel - Aviv'in başlıca kavşaklarına koştular. Ama bu yeni el koyma kararı şehre yayılmakta gecikmedi ve cipler sırra kadem basmışcasına ortadan kayboldu. Aramayla geçen koca bir gün gülünç sayılacak kadar az ürün toplamayı sağladı: Acınacak durumda olan bir tek cip. Canından bezen Ben Gurion acı acı Levi'ye baktı ve:

— Hiç değilse benimkini de alın, dedi.

Ardından ekledi:

— Shaltiel'e, ne pahasına olursa olsun dayanmasını söyleyin. Kudüs'ü kurtarmak için yeni bir yol açacağız.

Askerlerinin elinde bir avuç mermiden başka şey bulunmayan subay, bir saat sonra Houlda kibbutzunun hangarlarında hayale dalmasına yol açan bir hazine keşfetti. «Tanrım, dedi kendi kendine Levi cephane sandıklarından oluşan dağı seyrederken, bütün bunlar Kudüs'te bulunsa durum ne farklı olurdu!»

Pastaneye dalan bir çocuk gibi, neyi seçeceğini bilemiyordu. Sonunda kendi cipine otuz çek makinelisi, Ben

Gurion'un cipine de yüz kadar havan mermisi doldurdu ve Kudüs'e döndü.

☆

Önce zayıf ve uzaktan gelen homurtu, bütün Amman göklerini kaplamaya başlıyordu. Oysa, bu geç saatte hiç bir yolcu uçağı bedevî başkentinin üzerinden geçmezdi. Yıldızlarla dolu gecede görünen iki küçük uçak hiç bir hava şirketine bağlı değildi: İsrail Hava Kuvvetlerinin iki Messerschmitt 109 bombardıman uçağıydı bunlar.

Amman üzerinde görünmeleri, aynı gün Ben Gurion tarafından verilen başka bir emrin sonucuydu. Ehud Avriel'in Çekoslovakya'dan aldığı yarım düzine Messerschmitt İsrail'e varmıştı şimdi. Bu uçakların ilki havalanırken düşüp parçalanmıştı; ikincisi düşürülmüştü; ama üçüncüsü iki Mısır uçağı düşürmeyi başararak, İsrail'in bundan böyle göklerinin hâkimiyeti konusunda araplara karşı çıkma niyetlisi olduğunu ispatlamıştı.

Bu uçaklar, bir Mısır zırhlı birliğinin saldırısını durdurduktan sonra, o gece 14 mayıstan beri Tel - Aviv'in yaşadığı gecelerin bir benzerini Amman'lılara tattıracaklardı. Yahudi Messerschmitt'lerinin kanatları altında Ragdan sarayının ışıkları, bir eğlenti varmış gibi parlıyordu. Abdullah arap yöneticileri şerefine büyük bir şölen veriyordu. «Benim yâni bir Haşimî'nin siyonist tehlikesi yüzünden ışıklarını söndürmek zorunda kaldığı asla söylenemeyecek» diyerek, her zaman karatmaya gitmeyi reddetmişti. O gece ufak tefek kral, Ben Gurion'un hava akınına kişisel bir karşılıkta bulunmayı da istedi. Konuklarının şaşkın bakışları arasında özel muhafızının tabancasını çekti, dışarı fırladı ve neşeyle gökyüzüne ateş etmeye koyuldu.

☆

Tel - Aviv'in denize bakan cephesinde, «Kırmızı Ev» in odalarından birinde iki adam Haganah tarihinde tek

olan bir toplantıya başkanlık ediyorlardı. Bir Rus, Joseph Avidar, ve bir Amerikalı, David Mercus, yürüyerek Kızıldeniz'i geçen ve sürgünde çölleri aşan ulusu yeni bir serüvene atılmaya zorlayacaklardı. Silâh yoluyla başaramadıklarını alınteri, teknik ustalık ve gözüpeklikle başarmaya, Kudüs'e doğru bir yol açmaya çalışacaklardı.

Araç - gereç yönünden olanaklarının yoksulluğu göz önüne alınırsa, bu dev bir girişimdi. İnişli çıkışlı Yahuda tepelerinde, Kudüs anayolunun Arap Lejyonu denetimindeki bölümünü dolaşan yeni bir geçit açmak sözkonusuydu. Ayrıca bu akrobasiye yatkın ciplerin geçebileceği bir patika değil, ağır kamyonlardan oluşan konvoyları çekebilecek gerçek bir yol olmalıydı. Üstelik bu yolu çabucak, Latrun'daki arap toplarıyla lejyon askerlerinin saldırılarının devamlı tehdidi altında açmak gerekiyordu.

Haganah şefleri bir kerelik, bu girişimin adını Kutsal Kitap'ta aramaya kalkışmayacaklardı. Bu iş, çok daha geniş ölçüde milyonlarca Çin'linin yardımına koşan akıl almaz bir başarının adını taşıyacaktı. İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerika'lı mühendislerle Çin'lilerin yaptıkları, Birmanya'nın ormanlarıyla dağlarını aşan bin yüz atmış sekiz kilometrelik yolun anısına, Kudüs'ü kurtarmayı umdukları yola da «Birmanya Yolu» adını vermeyi kararlaştırdılar.

45

«ARAP ULUSU SİZİ ASLA BAĞIŞLAMAYACAK.»

Denizin kaçınılmaz yükselmesi gibi, açlık felâketi de Kudüs'ün yahudi kesimini kaplamaya başlıyordu. Notre - Dame de France binasında mevzilenmiş, açlıktan mideleri guruldayan Gadna'da görevli gençler, yolunu şaşıran bir tavuk keşfetme umuduyla dürbünlerini terkedilmiş arap evlerinin avlularına çeviriyorlardı. Hava kararır kararmaz, bu boş mideli delikanlılar gördükleri hazinelerin peşine düşerek hayatlarını tehlikeye atıyorlardı. Bunlar ölümle burun buruna yapılan çıkışlardı. Sırtında bir çuval pirinç ve bir İran halısıyla böyle bir gezintiden dönen genç savaşçılardan biri, bir arap havan mermisinin patlaması sonucu öldü. Birkaç gün önce Arap Lejyonu'nun savaş arabasını uçuran, mukavemet hareketinden gelme genç Fransız Jacques'dı bu.

Bu çıkışların ara sıra garip sonuçları da oluyordu. Birkaç Gadna üyesi, bir ermeni bakkalda buldukları bütün gazoz şişelerini boşalttıktan sonra, büyük ağrılara tutuldular. «Çabuk bir doktor yollayın, araplar bizi zehirledi», diye yalvardılar az sonra Shaltiel'in genel karargâhına ulaştırdıkları mesajda. Doktor yokluğunda, Shalom Dror adlı subay gençlerin yardımına koştu ve onları acınacak halde buldu. Hepsinin sarhoş olduğunu keşfetti. Hayatlarında ilk kez şampanya içmişlerdi.

Kudüs'ün yüz bin açı arasında, Tanrı'nın koruduğu kırk bir kişiydiler. Bu küçük topluluk, imtiyazlı bir beslenme kaynağı sayesinde, araplarla yahudilerin ateşi arasında kalmasına rağmen dayanıyordu. Bir keşiş Sion tepesi yamaçlarında, Saint Pierre'in İsa'yı inkâr edişine nedamet getirdiği Gallicante'deki Saint Pierre kilisesi ya-

kınında bulunan yönettiği küçük çiftliğin ürünlerini, savaş alanından geçen dolambaçlı yolları aşıp onlara ulaştırabilmeyi başarıyordu. Bu yiyecekler Fransız Konsolosluğundaki Fransızlara gidiyordu.

François adlı keşiş, bir gün yurttaşlarına elindeki en seçkin yiyeceklerden sunmak istedi. Üç süt domuzunu bir çuvala tıktı ve bir konsolosluk görevlisinin kendisini beklemesi gereken Kötü Öğüt tepesinin yolunu tuttu. Ama domuzlardan birinin kaçışı, bu mundar hayvanın ortaya çıkışıyla deliye dönen arap halkın öfkesini zavallı din adamının üzerine yöneltti. Keşişin Kötü Öğüt tepesine varışı daha da gürültülü oldu. Konsolosluk görevlisini bulamayınca en yakın kibbutza başvurdu. İki Haganah nöbetçisi, elde makineli, üzerine çullandılar. Saygıdeğer keşiş o telâşla, arap kesimini aşarken başına geçirdiği kefiyeyi çıkarmayı unutmuştu. Fransızca protesto sözcüklerinden çok domuz yavruları, İsrail askerlerinin tarafsızlığına inanmalarını sağladı. Gerçekten de bu hayvanlar yahudiler için, araplar için olduğundan daha mundardı. Ama Fransız Konsolosluğu görevlileri, kısa süre sonra bu hayvancıkları büyük sevgi gösterileriyle karşıladılar,

4 haziran cuma günü un stokları öylesine azalmıştı ki, Dov Joseph adam başına verilen küçücük tayını yüz elli grama indirmekten başka çare bulamadı. Sonra Ben Gurion'a o güne kadarki uyarılarının en karanlığını yolladı. «Mucizeye güvenemeyiz. Ne yoldan olursa, bize un yollamanızı istiyoruz. En az günde on yedi ton. Cipleri ya da develeri deneyin.»

Oysa Kudüs'ün güvenmesi gereken şey gerçekten bir mucizeydi. David Marcus adlı yahudinin bu mucizeyi gerçekleştirmek için beklediği araç gelmişti. Solel Boneh inşaat şirketinin küçük bir buldozeriydi bu. Haganah Amerikan ordusu değildi. Bu bir tek araç, Marcus'un «Birmanya Yolu» için köprübaşı seçtiği Beyt Jiz köyüne akmasını dilediği makinelerin, skreyperlerin ve hidrolik küreklerin yerini tutacaktı. Amerikalı albay şoföre, Yahuda tepelerinin inişli çıkışlı görüntüsünü işaret etti.

— Şuradan geçmeniz gerekecek, dedi.

Terkedilmiş küçük arap köyü birkaç saat içinde, hareketli bir şantiye görünüşünü aldı. Buldozer ilk tepeyi metre metre yutmaya koyuldu. Ağır ağır, amansızca deldi, temizledi, tesviye etti, söktü.

Makine yokluğunda insan gücüne başvuruldu. Buldozerin kaldırdığı dumanların ve kırmızı toz bulutunun arasında ter döken ve boğulacak gibi olan bir sürü yol işçisi ve taşçı, çukurları doldurmak, toprağı düzlemek, çelik bıçağın açtığı geçidi kazmayla genişletmek için buldozeri izliyorlardı. Tel - Aviv'den ve ülkenin bütün kibbutzlarından gelen bu insanlar, yaşaması için Kudüs'e sunulan bir adak gibi alınterleriyle güçlerini getiriyorlardı.

Gece gündüz çalışıyorlardı. Bir duman bulutu gündüzleri tepelerde ilerlemelerini belirliyordu; gece, yankısı tepeden tepeye geçip Latrun'a kadar uzanan küskülerin ve buldozerin homurtusuydu işitilen.

Gürültüyle tozun sonunda Arap Lejyonu'nun dikkatini çekeceğine ve bu kesimde müdahaleye zorlayacağına inanan Marcus, şantiyenin çevresine nöbetçiler dikti ve pusular kurdu. İkinci bir buldozer kısa süre sonra geldi. Ama yol öylesine engebeliydi ki, her tepeyi sonu gelmez bir dönemeç dizisi halinde delmek gerekiyordu. Bu dev çabalar, yine de Marcus'un umutsuzluğa kapılmasına engel olmuyordu. Mucizesi çok zaman isteyecekti. Bir tek kamyona Yahuda tepelerini aşma olanağı sağlanamadan Kudüs pes edecek, belki yok olacaktı.

Emile Jumean adlı bedevînin toplarıyla Mısır'lı Abdülaziz'in bataryaları bir tayfun gibi Kudüs'ün yahudi kesimini kasıp kavuruyor, durmadan daha çok ölü ve yaralı verilmesine yol açıyordu. Arap topçuları ekmek ve su dağıtımının saatini biliyor gibiydiler, çünkü her dağıtımı hastanelere çok sayıda yaralının dolması izliyordu. Bütün ilk yardım merkezleri dolup taşmıştı. Yeni gelenleri koridorlara, avlulara, merdivenlere yığıyorlardı. Sıcak ve pisliğin çektiği binlerce sinek göründü ve salgın

tehlikesini arttırdı. Yaralılarla hemşirelere günde üç dilim ekmek ve biraz reçel ya da margarin veriliyordu.

Bombardımanların yoğunluğu, Dov Joseph'in normal bir hayat görünümünü devam ettirme yolundaki düşünü yok etmişti. Dükkânların çoğu kapanmıştı ve Kudüs sokakları gündüz olduğu gibi gece de bomboştu. Ölüm her zamankinden çok piyangoydu. Arap topçularının genellikle rasgele ateş etmesi halkın içini rahatlatmaktan uzaktı. Herkes her an bir mermi yiyebilirdi. İnsanlar gecelerini avlularda ya da evlerin bodrum katlarında geçiriyorlardı. Kısa sürede, gümbürtülerinden top mermilerinin nereye düştüğünü kestirir oldular. **New - York Times** muhabiri Diana Adams Schmidt bu bitip tükenmeyen topçu ateşini, İkinci Dünya Savaşı alanlarında röportaj yaptığı dört yıl süreyle yaşadıklarının tümünden daha dehşet verici buluyordu.

Böyle durumlarda hep görüldüğü gibi, en iyiyle en kötü yanyanaydı. Bazıları karaborsa sayesinde zenginleşmek için fırsatlardan yararlanırken, bazıları da en büyük yiğitliği gösteriyorlardı. Gadna'lı gençler en iyiler arasındaydılar. Her yanda patlayan top mermilerine kayıtsız, mesajları oradan oraya taşıyor, savaşçılara cephane götürüyor, bir çok mevzii koruyorlardı. Tova Goldberg adlı esmer bir genç, bacaklarının bütün gücüyle koşarak en emin şekilde arap topçularından kurtulmayı umuyordu. Yine de bir sabah, koşusu yeterince hızlı olmadı: Bir top mermisi onu yakaladı. Ulaştırması gerekli mesajı tutan sağ elinin kopup yola düştüğünü gördü. «Kimin tek elli bir genç kızı sevebileceğini» düşünerek elini yerden aldı, sonra sendeleyerek Haganah merkezine daldı.

— İşte bir mesaj, dedi kopuk elini uzatarak. Şimdi, bana bir doktor bulun lütfen.

Batı dünyasındaki hristiyan topluluklarının gösterdiği büyük kayıtsızlık şehrin yahudi halkı için çok acıydı. Ne Vatikan, ne İngiltere kilisesi, ne Ortodoks Kiliseleri Birliği, ne de Kudüs'ün uluslararası şehir sayılmasını destekleyen ülkelerden herhangi biri, Yeni Kudüs'ün çektiği acılara karşı en ufak bir protesto sesi yükseltmeyi gerekli gördüler. Bütün dünyanın, hristiyan Kudüs'ün taş-

larını kurtarmayı yahudi hayatları kurtarmaktan daha çok önem verdiğine inandı şehir halkı. Oysa duvarlar ve telgraf direkleri, yeni devletlerinin başkentini savunurken can veren adamlarla kadınların ölüm habercisi kara çerçeveli küçük afişlerle gitgide daha fazla kaplanıyordu.

Bu afişlerde bir gün, güneydeki kibbutzlardan birinde ölen genç bir kızın resmi görüldü. Ertesi gün, kızın babası her zamanki gibi işinin başındaydı. Yurttaşları için olduğu gibi Dov Joseph için de, hayatın devam etmesi gerekiyordu.

☆

7 haziran perşembe günü, açlık Kudüs kapılarındaydı. Hâlâ dağıtılmakta olan günlük cılız tayından elde üç gün idare edecek yedek kalmıştı. Dov Joseph elinden bir şey gelmeyen kişilerin bezginliği içindeydi. «Yüz bin kişinin yaşamasından sorumlu olarak, diyecekti daha sonra, çocukları için yemek isteyen Kudüs'lü kadınların kapıma dayanacakları ve kendilerine boş depolarımdan başka şey gösteremeyeceğim güne hazırlanmam gerekiyordu.»

Felâketin kaçınılmazlığı karşısında, David Ben Gurion'a yeni bir telgraf çekti. «Cumadan önce elimize un geçmezse, Kudüs'te açlık başlayacak.»

☆

Bu ültimatomun zorunlu kıldığı süre öyle kısaydı ki, ilk yiyecek kamyonu «Birmanya Yolu» ndan Kudüs'e ulaşamadan şehir herhalde açlığa yenilmiş olacaktı. Tepelerde hâlâ, aşılması imkânsız beş kilometre uzunluğundaki yamaçların oyulması gerekiyordu. Yüz bin yahudinin hayatı, böylece yeryüzünün en eski ulaşım olanağına bağlı kalacaktı.

Ben Gurion ve yardımcıları, her gece sırtlarında yirmi kilo yiyecekle beş kilometre yol alabilecek altı yüz adam bulurlarsa, yoğun yardım gelene kadar şehre yeterince besin ulaştırabileceklerine karar verdiler.

İki saat geçmeden, Palestine Electric Co. şirketi sayaç denetim müfettişlerinden Pinhas Bracker, yüzlerce Tel - Aviv'li gibi hemen sendikalar konfederasyonu merkezinde bulunma emri aldı. 1940 dan beri yerel muhafızların üyesi olarak bu tür çağrılara alışkındı, karısına akşam yemeğine döneceğine söz verdi.

Bir otobüs dizisi Bracker ve arkadaşlarını bekliyordu. «Çok kısa ama çok güzel bir görev» için otobüslere binmeleri rica edildi. Her türden adam vardı otobüslerde: Bankacılar, memurlar, işçiler, tüccarlar. Ünlü folklor şarkıcısı Mordehay Zeira bile aralarındaydı. Bu adamların çoğunun iki ortak yanı vardı: Hepsi emeklilik yaşına yaklaşmıştı ve şehirli olduklarından yürüme alışkanlığını yitirmişlerdi.

Otobüsler onları, Nachshon Harekâtına katılan İngiliz ordusunun eski kampı Kfar Bilou'ya götürdü. Orada büyük bir hareket hüküm sürüyordu. Komşu kibbutzlardan koşup gelen kadınlar büyük bir telâşla çuvallara un, pirinç, şeker, kuru sebze, süt tozu dolduruyorlardı. Çuvalların ağırlığı, herkesin gücüne uygun bir yük taşıyabilmesini sağlayacak şekilde hesaplanmıştı.

Joseph Avidar kısaca birkaç talimat vermek üzere hamalları topladı. Konuşmasını sürdürdükçe, yüzlerin çoğunun korkudan kırıştığını görüyordu. Haganah için elbombası yaparken tek elini yitiren Ukrayna'lı değirmencinin oğlu, heyecandan boğulan bir sesle Tel - Aviv-lilere Kudüs'lü kardeşlerinin o gün yiyecek olarak adam başına dört dilim ekmek aldıklarını açıkladı. Kendilerini bekleyen çuval dizisini de göstererek bağırdı:

— Her biriniz sırtında, yüz yahudiyi bir gün daha hayatta tutmayı sağlayacak kadar yiyecek taşıyacaksınız.

Bu durum hepsine yeni bir güç veriyormuş gibi, en ağır çuvalları taşıma şerefi uğruna itişip kakıştılar. Avidar onlara bir sürpriz daha hazırlamıştı. Xiel Federman'ın yılbaşı günü, Anvers'ten tanesi bir franga satın aldığı arkalıklar sonunda bir işe yarayacaktı.

Avidar bunları hamallara dağıttı ve onları yeniden

otobüslere bindirdi. Şimdi, başkenti açlıktan kurtarmak için Yahuda'nın yüksek tepelerini aşmaları gerekiyordu.

*

Kudüs'ü kurtarmanın belki başka bir yolu vardı ve Ben Gurion fırsatını bulursa bundan faydalanmaya kararlıydı. Bu da bir ateş - kes'ti. Çarpışmaların durdurulması yolundaki ilk Birleşmiş Milletler çağrısının araplarca geri çevrilmesinden sonra, İngiltere, dört hafta sürecek bir ateş - kesi öngören karar tasarısını 27 mayıs günü Güvenlik Konseyi'ne sunmuştu. Ancak Tel - Aviv, karar tasarısının getirdiği iki şartı olumsuz karşılamıştı: Silâhlar üzerinde mutlak bir ambargo ve savaşabilecek çağdaki bütün yahudilerin İsrail'e girmesinin yasaklanması. Bu iki hedefin gerçekleşmesini hızlandırmak için, David Ben Gurion çarpışmaların geçici olarak kesilmesini herşeyden çok istiyordu.

Araplar bu teklifi kabul etmekte hiç aceleci görünmediklerinden, tarafları görüşlerinde uzlaştırma işi Birleşmiş Milletler'ce seçilen arabulucuya kalıyordu. Kont Bernadotte acele Kahire, Beyrut, Amman ve Tel - Aviv'in yolunu tutmuştu. Bernadotte, 7 haziran pazartesi sabahı İsrail hükûmetine önemli tavizler veren yeni bir tasarı sunuyordu. Askerlik çağındaki yahudiler, ateş - kes kararından önce kurulan birliklerde görev almamış olmak şartıyla ülkelerine girebileceklerdi.

Bu ateş - kes'in getirdiği kısıtlamaları ne pahasına olursa olsun çiğneme kararlısı olan Ben Gurion, Bernadotte'un teklifini kabul etme yolunu seçti. «Dayanacak halimiz kalmamıştı, diyecekti sonradan. Asâdî vukarı bütün yedeklerimiz tükenmisti.» Haganah iki kere Latrun'un önünde basarısızlığa uğramıstı, Eski Sehir'i kaybetmisti. Cenin önünde, düşman sağladığı üstünlüğü devam ettirse cok ağır sonuçlar verebilecek bir yenilgiye uğramıstı. Mısır'lılar Tel - Aviv'in otuz beş kilometre ötesindevdiler. Yahudi ordusu tek başarıyı kuzeyde elde etmiş, Akkâ'yı almış, Lübnan sınırına ulaşmış ve Suriye'lileri Galilé'den kovmuştu. Ama bütün birliklerinin

yeniden toparlanması, örgütlenmesi, donatılması gerekiyordu.

Yine de başlıca sorun Kudüs'tü. «Birmanya Yolu»nu açanların yiğitçe çabalarına rağmen, Ben Gurion arapların «sonunda şehri ele geçirmelerinden» gitgide daha çok korkuyordu. Düşmanlarının da kendisi gibi davranmalarını dileyerek, hemen karar tasarısını kabul ettiğini bildiren bir telgraf çekti.

*

Arap yöneticileri de o sıra, bu sorunu tartışmak üzere Amman'da toplanmışlardı. İlk bakışta, savaşa son vermeleri için hiç bir gerek yoktu. Zaferleri ateşli söylevlerinde vadettikleri kadar parlak olmadıysa da, orduları her yerde İsrail'lileri savunmaya geçme zorunda bırakıyordu. Mısır ordusu büyük toprak parçaları elde etmişti ama, pek az yahudi topluluğuna pes ettirebilmişti. Her yanda, bir sürü kibbutz gerilerini ve ulaşım hatlarını tehdit ediyordu. Sayıca yetersiz olmalarına rağmen yahudi savunmacıların her yerde gösterdikleri inatçı direnme, buraları ele geçirmek için ödenmesi gereken yüksek bedeli ortaya koyuyordu. Ayrıca da, güçlü bir yahudi karşı - saldırısı Tel - Aviv'in güneyindeki Mısır ordusunun ilerleyişini durdurmuştu. İlâç, yiyecek, su, benzin, cephane sıkıntısı her yanda çekiliyordu. Tüfekler bozuluyor, pek çok elbombası askerlerin ellerinde patlıyordu. Yüksek rütbeli subayların çoğu çadırlarını, savaşın korkunçluğu ve çölün sıcağını, adamlarıyla yanyana karşılaşmayı ve tutuyorlardı. Ordunun morali bozuktu. Genç subaylar hazırlıklı olmadıkları ve yeterince donatılmadıkları bir savaşa itildiklerinin acı acı farkına varırlarken, Kahire'de bulunan yöneticiler lüks ve rahat içinde yaşamaya devam ediyorlardı. Irak ordusu korkunç bir hayal kırıklığı yaratmıştı, Lübnan ordusu neredeyse ortalıkta görünmemişti. Suriye ordusu da aldığı hayatî yerlerden hiç birini elinde tutamamıştı. Arap Leyvonu bile, Latrun'da kazandığı büyük başarılara rağmen, Eski Şehir'deki zafer-

lerinden yararlanıp bütün Kudüs'ü ele geçirmeyi başaramamıştı.

Ama arapların durumunu değiştiren, en büyük uluslararası desteklerinin birden yüz seksen derece dönüşüydü. Irak'lılar, Ürdün'lüler, Mısır'lılar, hepsi askerî yardım yönünden İngiltere'ye bağlıydılar. Oysa Londra, savaşın başlamasına engel olmak için hiç bir şey yapmadıktan başka, şimdi Orta Doğu'lu dostlarına ateş - kes'i kabul etmelerini öğütlüyordu.

Arap yöneticileri bu öğüdü dinleme konusunda bölünmüşlerdi. İşin en gülünç yanı, savaşa en az katılan iki ülke —Lübnan ve Suriye— savaşın devam etmesini en çok isteyenlerdi. Hacı Emin'in temsilcisi de büyük bir inatla ateş - kes'e karşı çıkıyordu. Gerçekten de Müftü, böyle bir kararın arapların hızını kesmesinden ve arap ülkelerinin savaş alanında güç sağlanan beraberliklerini sıfıra indirmesinden korkuyordu. Azzam Paşa da bu görüşü paylaşıyordu. Arapların savaşa girmesini onaylamayan bu adam, savaşların geçici de olsa kesilmesinin düşmana yarayacağı inancındaydı. Uluslararası durum dikkate alınırsa, dedi, araplar silâhlanmak için bu ateş - kes'ten pek faydalanamayacaklardır. Oysa İsrail'liler, bunu hiç kuşkusuz başaracaklardır.

Ama bu kez terazi, kesin olarak bir ateş - kes'ten yana eğiliyordu. Abdullah sahsen «ateş - kes'e taraftar» dı, cünkü Glubb ona bu yolu öğütlemişti. Çarpışmaların kesilmesi Arap Lejyonu komutanını ancak sevindirebilirdi. Kudüs dışında, kuvvetleri korktuğu ağır kayıplardan hiç birine uğramamış ve de «çok kötü şartlarda savaşa girip umduğumdan çok daha fazla şey başarmıştı.»

Savaşta yer alan başlıca devletin sonucu etkilevecek sesini duyurmak, Mısır başbakanı Nukraşi Paşa'ya kalıyordu. Faruk tarafından 11 mayıs günü yahudilere savaş acma kararını meclisten çıkarmaya zorlanan bu tarih profesörü, Mısır'ı arap ülkeleri koalisyonundan çekmeyi çok istiyordu.

— Bu savaşa hiç girmememiz gerekirdi, dedi. Ateş - kes'i kabul etmeliyiz, ve önümüzdeki dört haftayı kuvvet-

lerimizi takviye edip toplamakla geçirmeliyiz. Belki böylece savaşı kazanabiliriz.

— Saçma! karşılığını verdi Azzam Paşa. Ordunuz Tel - Aviv'in otuz beş kilometre ötesinde. Bir tek yenilgiye uğramadınız ve soluk almak istiyorsunuz! Yahudilerin ateş - kes süresince ne yapacaklarını sanıyorsunuz? Hiç bir şey yapmayacaklar mı? Onlar da bu süreden yararlanacaklar ve dört haftanın sonunda eskisinden iki kat güçlü çıkacaklar karşınıza.

— Sevgili Azzam, dedi Nukraşi kılını kıpırdatmadan, tutumum genelkurmay başkanımın öğütlerine dayanıyor. Bir askerin görüşü sizinkinden çok daha değerlidir.

— Askerlik konusunda Mısır'ın en yeteneksiz adamından söz edilirse değerli olamaz, diyerek sözünü kesti Azzam.

Arap Birliği genel sekreteri bosuna mücadele ettiğini biliyordu. Kral Faruk'un İsrail'e savaş ilân etme kararı verdikten sonra, çatışmaya olan ilgisini yitirdiğini ve Mısır siyasî çevrelerinin de Nukraşi gibi masrafları kesmek istediğini biliyordu. Yalnız, hep ertesi gün zaferi kazanacaklarına söz verdikleri halkın tepkisinden korkmaları, şimdiye kadar arap yöneticilerini bu savaştan kesinlikle çekilmekten alakoymustu.

Ateş - kes taraftarlarının zaferi kesinleşince, Azzam Pasa bir kâğıt parçası aldı ve üzerine birkaç sözcük karalavarak masanın üzerine attı. Sonra avağa kalkıp, meslekdaşlarına istifa kararını bırakarak dışarı çıktı.

Allak bullak olan Nukraşi onu koridorda yakaladı.

— Azzam, dive inledi kolundan çekerek, ne yapmakta olduğunuzun farkında değilsiniz! Beni ölüme mahkûm edivorsunuz. İstifanızı ateş - kes kararıvla birlikte Kahire'ye götürürsem, halk beni öldürür. Geri dönün!

Arap Birliği genel sekreteri sarsılmış göründü. Nukraşi'nin doğru söylediğini biliyordu. Siyasî konulardaki görüş ayrılıklarına rağmen dosttular ve nice krizi birlikte atlatmışlardı.

— Peki, dedi, kabul ediyorum. Ama hepiniz, yap-

maya hazırlandığınız şeyin arap halkları tarafından asla bağışlanmayacağını bilmelisiniz.

*

Pinhas Bracker adlı yahudi, şimdi akşam yemeğine yetişemeyeceğini biliyordu. Houlda'yı geçtikten sonra, otobüs Latrun'a dönmüştü. 7. Tugayın iki kere Arap Lejyonu'ndan geri almaya çalıştığı kavşaktan üç kilometre önce, otobüs doğru Beyt Jiz köyüne giden toprak yola sapmıştı.

İlk otobüsler Yahuda tepelerinin eteklerine vardığında geceyarısıydı. Tepelerden buz gibi bir poyraz esiyor, çoğunluk Tel - Aviv'in sıcak ve rutubetli sokaklarından bir şort ve kısa kollu bir gömlekle gelen adamları titretiyordu. Yeşil ve kırmızı fişeklerin parıltıları zaman zaman karanlık gökyüzünü çiziyor, bu işaretlerin arap kuvvetlerine geldiklerini haber verip vermediğini düşündürüyordu onlara. Top mermileri ıslık çalarak geçti ve hamallar oturdukları sıralarda büzüldüler. Konvoy Beyt Jiz'i geçti ve «Birmanya Yolu» nun en ileri noktası olan Beyt Susin köyüne doğru, tavşankulaklarıyla yabanî lâvantaların arasına daldı.

Nachshon Harekâtı için gerekli taşıtları Tel - Aviv'den kaçıran Bronislav Bar Shemer adlı subay, adamlarını tek sıra halinde dizdi. Her hamal karanlıkta yolunu kaybetmemek için önündekinin gömleğini tutma emri aldı. Sonra, başlarında Bar Shemer, karanlığa daldılar.

Kaybolduklarını gören Vivian Herzog'un dikkatini garip bir ayrıntı çekti: «Dünyanın en geveze ulusundan olan bu adamların sessizliği.» Karanlıkta kaybolan adamlar David Marcus'a da, «Hazreti Süleyman'ın yollarında ilerleyen eski çağ kervanlarını» hatırlattı.

Uzun dizi, öteki geceler gibi o gece de yolu açmava çalışan buldozerlerle taşçıları geçti. Bir takım işçiler, kısa süre sonra Kudüs'e gönderilecek tankerleri doldurmak üzere tepelerden getirilecek su için boru döşüyorlardı. Yüz bin yahudinin susuzluğunu gidermeyi amaçlayan boru hattının, daha önce başka bir başkentin halkına

su götürmesi düşünülmüştü. İkinci Dünya Savaşı sırasında nazi bombalarıyla yok olan Londra su şebekesinin yerini alması gerekiyordu.

Kısa bir inişten sonra, yol ilk tepelere çıkan dik bir yamaca varıyordu. Orada hamalların işkencesi başladı. Zifiri karanlıkta sendeliyor, kayıyor, düşüyor, yeniden yola düzülüyorlardı. Kalp krizi geçiren içlerinden biri boşluğa uçtu. Ardından gelenler zinciri koparmamak için hızlanmak zorunda kaldılar. Kısa süre sonra tepeden, solumaların kesik gürültüsü ve taşlara takılan ayakların sesi yükseldi. Pinhas Bracker ağır ağır tepeye tırmanırken çektiği işkenceyi unutmak için, yeni evli olduğu sıralar bu tepelerde yaptığı neşeli bir pikniği hatırlamaya zorladı kendini. Savaşma çağını çoktan geçiren adamları da, bir merminin gelip kendilerini öldürmemesi için dua ediyorlardı. Bazıları Avidar'ın sözlerini ve acılı sırtlarında hayat taşıdıkları bütün kadınlarla çocukları için kaygılanıyorlardı. Hepsi de ayaklarını basacakları yeri düşünüyorlardı. Yamaç öyle dikleşti ki, Haganah askerlerinin özel ad taktıkları kırmızı çiçekli bir çeşit yaban çileği kümelerine yapışmak zorunda kaldılar. Bitik yahudiler, «Maccabée'lerin Kanı» na yapışarak Kudüs'e doğru yol alıyorlardı.

Dizi, bir söz söylemeden, bir çığlık atmadan, üç saat süreyle acılar içinde tırmandı. Bar Shemer sonunda, alacakaranlıkta kamyon karaltıları seçti. Bunlar Kudüs'ün kamyonlarıydı.

Yükün altında ezilen uzun kervanın karanlıktan çıkıp geldiğini gören gazeteci Harry Levin, bir «araf sahnesi» ne tanık olduğunu düşündü. Dov Joseph'in umutsuz çağrısı işitilmişti. Üç yüz Tel - Aviv'linin çabaları otuz bin Kudüs'lüye bir gün daha yaşama olanağı sağlıyordu.

Güneş doğar doğmaz, Kudüs'ün yiyecek stoklarından sorumlu Ariel Belkind, Rothschild okulundaki başlıca depova koştu. 7 haziran sabahı burada birkaç sandık bisküviden başka şey kalmamıştı. Oraya giderken Belkind, «kaçınılmaz hale gelen trajedi» den başka şey düşünemezdi. Birden avluda, koca bir çuval yığını gördü. Elini ilk çuvala daldırdı, parmaklarının arasından akan ince

toza baktı. Undu bu. Heyecandan kendini kaybedip hıçkırmaya koyuldu.

*

— Yah Habis! diye bağırdı ziyaretçi, yahudiler Kudüs'e giden gizli bir geçit yapıyorlar.

Tel - Aviv'li hamalların ıssız Yahuda tepelerinde hiç alışılmamış görünüşü, yine de bazı kişilerin dikkatinden kaçmamıştı. Latrun'daki arap savunmasının komutanı albay Habis Macelli'nin çadırına giren köylü, o sabah aynı haberi getiren dördüncü kişiydi.

Bedevî subay, mevzilerinin ilerisindeki tepelerin ardında yahudilerin giriştikleri çalışmalardan zaten şüpheleniyordu. Birtakım araçların gürültüsü, tepelerden yükselen toz bulutu, yahudi devriyelerinin çoğalması —her şey— şimdi köylünün verdiği bilgilerle doğrulanan şüpheler beslemesine yol açmıştı.

Albay kuşkulu değildi. Tepelerin ardında bile olsalar, yahudiler 88 lik toplarının ve havanlarının menzilindeydiler. David Marcus'un dört günden beri çekindiği şeyi —bir kıyımı— gerçekleştirmek için tek söz söylemesi yeterliydi. Bu emri de şimdi verecekti. Toplarını ateşlemeden ve Ben Gurion'un Kudüs'ü kurtarma yolunda son umutlarını da yok etmeden önce, yine de üstlerini uyarmak ve fazladan önemli bir cephane takvivesi istemek zorundaydı. Yardımcısı yüzbaşı Mahmut Russan'ı, Tuqay'a komuta eden İngiliz albayı T. L. Ashton'a yolladı. Russan, aldıkları kesin bilgilere göre yahudilerin Latrun çevresini dolaşan ve Kudüs'e giden bir yol yaptıklarını İngiliz'e açıkladı. Ashton omuz silkti.

— Arazi çok sert, dedi, ve de çok engebelli. Buradan asla bir yol geçiremezler.

Albay Macelli'ye sunulmak üzere genç subay bir yazılı emir verdi. «Beyt Jiz - Beyt Susin kesiminde, ne bahaneyle olursa olsun cephanenizi harcamamanız gereklidir.»

46

YAŞAYANLARIN ŞEREFİNE

— Ben Mahmut Russan. Yahudiler polis karakolunu ele geçirdiler. Bütün toplarınızın atışını bina üzerine yöneltin. Yok edin!

Latrun arap savunmasının dalga uzunluğunda kendi adını işiten yüzbaşı Mahmut Russan irkildi. Mikrofonu kaptığı gibi bağırdı:

— Ben gerçek Mahmut Russan. Yahudiler sizi yanıltmak istiyorlar. Herhangi birinin polis karakoluna ateş açmasını yasak ediyorum. Adamlarımız hâlâ içerde.

Bu kurnazlığın başarısızlığa uğraması yahudi kuvvetlerini, 9 haziran gecesi neredeyse kazanmış oldukları zaferden yoksun bırakacaktı. İsrail ordusu üçüncü kere Kudüs yolunu açmak, bir ateş - kes buralardaki arap varlığını kesinlikle doğrulamadan «Birmanya Yolu» üzerinden tehlikeyi uzaklaştırmak için Latrun tepelerini Arap Lepyonu'ndan almaya çalışmıştı. 7. Tugayın biçilen bölükleri yerine Galilée'den bütün bir tugay getirilmişti. Bir komando birliği lejyon askerlerinin dikkatini karakolun önüne çekerken, bu tugay da arap mevzilerini arkadan vurup düşürmeye çalışacaktı. Kuvvetlerin büyük bölümü tepelerde yolunu şaşırmışken, beklenenin tersine, az kaldı bu oyalama saldırısı başarı kazanıyordu.

Komando birliği, manastırın ardındaki tepede bulunan Habis Macelli'nin karargâhına kadar ulaştı. Ama destekten yoksun olduğu için bu olağanüstü zaferi sağlamlaştıramadı.

Güneş doğarken, alay imamının «Allahü Ekber» sesleriyle coşan arap birlikleri karşı - saldırıya geçip zaferi kendi yönlerine çevirdiler. Latrun tepeleri on dokuz yıl süreyle Arap Lejyonu'nun elinde kalacaktı.

Haganah'ın Latrun'da uğradığı üçüncü yenilginin haberi Kudüs'e ulaştığında, şehri kasvetli bir hava sardı. Hâlâ çalışabilen iki fırıncıdan birine, Leon Angel'e, 10 haziran sabahı «ölüm şehri kovalıyormuş» gibi geldi. Kepenkler kapalıydı, her yer sessizdi. Yoksunluklardan bitik düşen şehir halkı son gücünü de harcamamak için evlere kapanmıştı. Bu kez fırıncının hamurhanesinde bir tek gram un yoktu, birkaç ekmek daha yapabilmek için yerleri süpürmek zorunda kalmıştı. Hamalların Yahuda tepelerinde gösterdikleri bütün yiğitlik, Kudüs'ü kurtarmaya yetmezdi. Getirdikleri un çuvalları bir avuntu olmuştu sadece. Ne karınları doyurabilirdi, ne de azıcık bir un stokunun kaldığı depoları doldurabilirdi. Yalnız adam başına bir somun ekmeğin üçte birini sağlayabilirdi.

Yahudi askerlerinin direnme gücünü biraz daha uzatmak için, Dov Joseph ve David Shaltiel bu tayını öncelikle onlara vermeyi kararlaştırdılar. O perşembe sabahı, Schneller yetimhanesinde mevzilenen adamların her biri bir dilim ekmekle altı zeytin aldı. Ailelerin çoğunda, en karanlık günler için saklanan değerli stoklar tükenmişti. Mal yokluğundan, karaborsa bile durmuştu. Açlık artık bütün yahudileri eşit olarak etkiliyordu. Ama bütün Kudüs yahudileri bu olayı aynı metanetle karşılamıyordu. Örneğin doğulu cemaatler, yetkilileri kuşkulandıran bozgun belirtileri göstermeye başladılar. Bir açlık ayaklanmasının çok kötü sonuçları olabilirdi. Bütün şehre yayılabilir ve özellikle, yetkililerin korktukları gibi, yahudilerin acı durumunu araplara gösterebilirdi.

Onları yatıştırmak için, mimar Dan Ben Dor doğululara iltimas yapılmasını teklif etti. Avrupa yahudileri, dedi, o kadar çok acı çektiler ki, bu yeni felâketlere doğulu kardeşlerinden daha iyi katlanabilirler.

— Ne? dedi Dov Joseph öfkeyle. Zayıflıklarından ötürü onlara armağan vermek mi? Asla!

Kudüs gökleri üst üste yirmi altıncı gün, açlıktan da yıpratıcı günlük sınavla, arap topçusunun gümbürtüsüyle çınladı. Son kırk sekiz saat içinde, yalnız arap teğmeni Emile Jumean komutasındaki toplar Kudüs'ün ya-

hudi kesiminin damlarına ve sokaklarına altı yüz yetmiş mermi yağdırmıştı.

David Shaltiel'in havanlarıyla Davidka'larının, arapların elindeki Eski Şehir'e atacak cephaneleri yoktu. Arap teğmeni Emile Jumean büyük bir kurnazlık gösterip kendi topları sayesinde bu eksiği tamamlayacaktı. İsrail'lilere karşı bütün dünyanın nefretini uyandırmak için, Eski Şehir'deki hristiyanlığın ve müslümanlığın en kutsal yerlerine iki 88 lik mermi yolladı. İlki Saint - Sépulcre kilisesinin kubbesini deldi, öteki de Hazreti Ömer camiinin kubbesini.

Bu ölüm, açlık ve umutsuzluk kaosu arasında, günlerden beri söylenti halinde dolaşan bir haber Kudüs sokaklarına yayılıverdi. Birleşmiş Milletler arabulucusu Kont Bernadotte'nin çağrıları karşılık görmüştü. Diplomat, otuz günlük bir süre için ateş - kes ilân edildiğini resmen açıklıyordu. Kudüs'te savaş ertesi gün, 11 haziran cuma, sabahın onunda kesilecekti. Ne gariptir ki, bu haber şehrin yahudi kesiminde hiç bir özel coşkunluk gösterisine yol açmadı. Sanki bitkin halkın sevinecek gücü kalmamıştı. Hatta pek çok Kudüs'lü, daha önce de Birleşmiş Milletler'in iki kere tarih verdiğini ama ateş - kes'in gerçekleşmediğini hatırladı ve haberi kötümser karşıladı. Dov Joseph için bu haber, yüz bin Kudüs'lü yahudinin kurtulacağı anlamına geliyordu. Kanada asıllı somurtuk hukukçu, önceki haftalar boyu gösterdiği soğukkanlılıkla yardımcılarıyla birlikte o akşam çalışma odasına kapandı.

Son savaş gecesini çok önemli bir işle geçireceklerdi: Ateş - kes ilân edildiği an depolarına doldurmaya başlayacakları besinlerin, teker teker kaç ton olacağının tesbiti.

☆

Dov Joseph'in çalışma odasından otuz kilometre ötede, iki adam, tonlarla yiyeceğin üzerinden geçip geleceği yolda ciplerine işkence ediyorlardı. David Marcus'un buldozerleriyle yol işçileri tarafından kazılan yolda

ateş - kes'ten birkaç saat önce iki Amerikalı gazetecinin bulunuşu, «Birmanya Yolu» nun açılışını resmen ortaya çıkarıyordu. Bu yolun gerçek durumuyla ilgisi bulunmayan bir gösteriydi, ama İsrail'liler ateş - kes başlamadan gelecek için büyük önem taşıyan bir hedefe ulaşmak istiyorlardı: Yeni bir yolun Kudüs'ün yahudi kesimini ülkenin geri kalan bölümüne bağladığını bütün dünyaya bildirmek. Yolun ateş - kes'ten önce açıldığını ispatlayarak da, Birleşmiş Milletler temsilcilerine yolu denetleme hakkı tanımıyorlardı.

☆

İki Amerikalı'nın cipinin birkaç kilometre ötesinde, Ebu Gosh adlı hristiyan arap köyünün kilisesi yakınında bir makineli takırdadı. Bu kesimde bulunan Haganah kuvvetleri karargâhının nöbetçisi, vurduğu beyaz giysili karaltıya doğru koştu. David Marcus, gücünün büyük bir bölümünü yapımına harcadığı yolun açılışında bulunamayacaktı. Judas Maccabée'den bu yana ilk yahudi generali, korkunç bir yanılgı sonucu, karanlıkta arap sanılarak öldürülmüştü.

☆

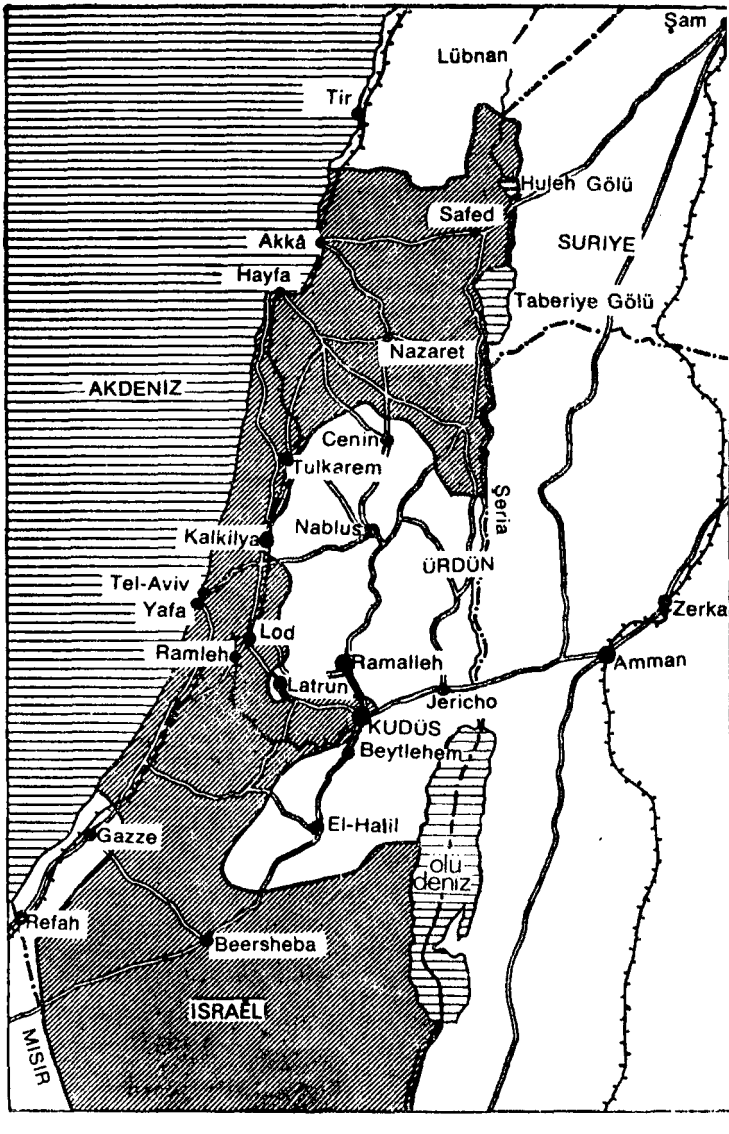
11 haziran sabahı saat on biri biraz geçe, bir arap gazetecisi Abdullah Tell'in karargâhına girdi. Sait Ebu Reesh Kudüs'teki Arap Lejyonu komutanına bir tek soru soramadan, telefon çaldı.

— Evet efendimiz, dedi Tell sararark.

Kudüs'ün yardımına koşturduğu alay komutanının kendi birlikleri ve Hacı Emin taraftarlarının ateş - kes'e uymalarını sağlamakta büyük güçlük çekeceğini bilen Abdullah, onu bizzat arama yoluna gitmişti.

— Ama efendimiz, diye itiraz etti Tell öfkeyle, adamlarımı nasıl durdurabilirim? Zaferin avuçlarında olduğunu çok iyi hissediyorlar.

Gazeteci Ebu Reesh kralın sesinin telefonu çınlattığını işitiyordu.

29 gün süren çarpışmalardan sonra İsrail Devletinin ve Arapların elindeki Filistin topraklarının durumu
(11 Haziran 1948 tarihli ilk Ateş - Kes)

— Siz bir askersiniz, bu da size verdiğim emirdir. Saat onda ateşi kesmek zorundasınız.

Sonra kral, sözlerine daha da büyük bir ağırlık vermek istercesine, öğle namazını kılmak üzere Kudüs'e gelmeye karar verdiğini bildirdi.

Abdullah Tell, büyük bir üzüntüyle telefonu kapadı. Kefiyesinin ucuyla gözlerini sildi, bir şey söylemeden gazetecinin önünden geçti ve dışarı çıktı.

Sonraki iki saat süresince, iyiden iyiye artan yaylım ateş ve topçu atışı Kudüs'ü sarstı durdu. Sanki iki taraf, ateş - kes'ten önce bütün cephanesini tüketmek istiyordu. Kudüs saatlerinin onu gösterdiği an, topçu atışı ve yaylım ateş iyice arttı. Ardından, bir fırtınanın son yağmur damlaları gibi, tüfek seslerinin araları uzadı. Eski Şehir surlarının mazgalları ardında, Arap Lejyonu'nda görevli bedeviler arasında bir sözcük kulaktan kulağa dolaşıyordu: «Hudna —Ateş - kes.» Mandelbaum kavşağında, Notre - Dame de France binasının pencerelerinin ardında, Sion tepesinde canavar düdükleri çarpışmaların sona erdiğini bildirir bildirmez, David Shaltiel'in askerleri silâhlarını bıraktılar. Onu dört geçe, gerçek dışı, boğucu bir sessizlik çöktü şehrin üzerine.

Arap mahallelerinde duyulan bir çeşit inanmazlıktı sonra bu hemen kızgınlığa ve öfkeye döndü. Bir sürü insan, kendilerini zaferden yoksun bırakan politikacılarla aynı görüşte olmadıklarını belirtmek için toplandılar. Müftü taraftarları savaşı canlandırmak umuduyla ateş bile açtılar. Abdullah Tell komutasındaki bedevî askerler onları susturdular ama kendileri de kopkoyu bir hoşnutsuzluk içindeydiler, bunu sokaklarda bedevîlerin cenaze dansını yaparak gösterdiler.

Komutanları, savaşın durmasının yahudi kesiminde uyandırdığı tepkileri gözlemek için, David Shaltiel'in İsrail bayrağını dikmeyi umduğu kulenin tepesine çıktı. Top seslerinin kesildiği bu şehirde gözüne çarpan ilk gölge «elinde sepeti, başını eğmiş koşan bir yahudi kadınıydı.» Onun uzaklaşmasını seyrederken, birden bu gölgeyle birlikte zaferinin de uçup gittiğini, Kudüs'ü ele

geçirmeye asla o sabahki kadar yakın olamayacağını düşündü.

Kudüs'ün yahudi halkı şaşkın, sessizlikle sersemlemiş gibi, ağır ağır mahzenleriyle barınaklarından çıkıyor, boşa giden bunca umuttan sonra yaylım ateşle top seslerinin gerçekten kesildiğine inanmakta güçlük çekiyordu. Sokaklar kırık cam, moloz ve çöp doluydu. Kudüs evlerinin taşları yiğitçe dayanmıştı ama, yıkık bir dam, göçmüş bir bina cephesi her sokak köşesinde çarpışmaların şiddetine tanıklık ediyordu.

Dov Joseph bu anın tadını çıkarma fırsatını bile bulamadı. Hemen, temel besin maddelerinden meydana gelen sınırlı bir konvoyu ilk fırsatta yollaması için Ben Gurion'a telgraf çekti. Son saatlerde gerçekten bir açlık ayaklanması çıkacağına inanmıştı: «Pes etmeye ne kadar da yaklaştık!» dedi kendi kendine.

David Shaltiel Yahudi Ajansı merkezinde, çalışma odasına genelkurmayındaki başlıca subayları toplamıştı. 14 mayıs saldırısı sırasında bir arap evinde bulunan şampanya şişesini çekmecesinden çıkardı, herkese bir kadeh doldurdu. Ardından, ateş - kes sonucu hayatları kurtulan askerlerin şerefine içmeyi teklif etti. Ama bu ateş - kes, dedi, topu topu dört hafta sürecek. Çarpışmalar yeniden başladığında hazır olmak için boş geçen her günü değerlendirmek gerekiyordu. Savaşın ikinci bölümünün kendilerinden yana işleyeceğine söz verdi.

Kral Abdullah, açıkladığı gibi öğle namazını kılmak için Kudüs'e geldi. Cami çıkışında şehrin ilerigelen sivil ve asker yöneticilerinin şerefine düzenledikleri bedevî şöleninde bulunmak üzere Ravdah okulunun bir sınıfına götürüldü. Geleneğe uygun olarak pirinçten bir dağ üzerine oturtulmuş bütün bir kızarmış koyun krala sunuldu. Bu tür şölenlerin bir de özelliği vardı. Çok geveze bulduğu konuğa, kral hayvanın dilini sunardı; sıkıcı ya da görüşleri canını sıkan konuklara da hayvanın beynini verirdi. O gün kralın şereften başka dağıtacak şeyi yoktu ve ilk armağanı alan da binbaşı Abdullah Tell oldu. Kral, kendi adına Kudüs'ü kurtaran genç subaya albay rütbesine yükseltildiğini bildirdi. Konuklarından izin

istediğinde de, keyifli olup olmadığını göstermek için değişik biçimde uzatmak alışkanlığı edindiği elini öpmek üzere herkes sıraya girdi. Yüce minnetini genç albaya en sıcak biçimde gösterdi. Öptürmek üzere avucunun içini uzattı.

11 haziran günü, Kudüs'ü kurtaran bir başka subay da kazandığı zaferin tadını çıkarıyordu. Orta yaşlı bir kadın, başında çiçekli şapkasıyla, kuşatılan şehirden ilk ayrılan konvoydaki bir cipin arka koltuğuna oturmuştu. Joseph Nevo adlı yahudi, fazlaca yer tutan bu yolcuyu cipin şoförüne kabul ettirmek için bütün ilişkilerinden yararlanmıştı. Kaynanasının gidişi, beş haftadan beri beklediği bir olayı o gece kutlamasını sağlıyacaktı: Zifaf gecesini.

Yahuda tepelerinin eteğinde, bir çok kişinin can verdiği kavşağa hâkim bir yerde, Latrun manastırının keşişleri Saint Bernard ayinini özel bir coşkunlukla söylediler. Sonra, moloz yığınıyla dolu yemekhanelerinde, her zamanki yoksul yemeklerini peder Godart'ın mahzenlerinden çıkma nefis bir pommard şarabıyla sulayıp geri gelen barışı kutladılar.

David Ben Gurion için, ateş - kes'in kuşatılan ülkesine sunduğu otuz günlük soluk alma fırsatı «altından bir düş» e benziyordu. Ama o gece, paylaştırma kararının oylandığı ya da İsrail devletinin ilân edildiği günlerde olduğu gibi, sevinmeye ne isteği vardı ne de zamanı. Ehud Avriel'in Çekoslovakya'dan yolladığı bir rapor masasının üzerinde onu bekliyordu. Bu raporda, silâh yüklü üçüncü bir geminin bir Yugoslav limanından yola çıkmak üzere olduğu bildiriliyordu. Avriel Fransa'dan 100 milimetrelik havan mermileri satın almıştı, Çekoslovak'lar da pilotları, paraşütçüleri, tankçıları eğitimden geçirmeyi kabul etmişlerdi. Hiç yere konmadan Prag - Tel - Aviv seferi yapabilecek uçaklar da, Zatec adlı çek hava alanına ulaşmıştı.

Bunun üzerine Ben Gurion, ülkesinin tarihinde yeni bir döneme girdiğini ve düşmanların ateş - kes'i kabul etmekle «bir hata, büyük bir hata» yaptıklarını anladı.

47

«İLÂÇ GİBİ»

Hiç kuşkusuz bir raslantıydı bu. Ama, bir ay süreyle Kudüs uğruna çarpışan iki adamın görüşmesi için seçilen yer onlara özel olarak cesaret vermek ister gibiydi. Arap ve İsrail'li, kendi düşlerini —Kudüs'ü almak— yüzyıllar önce gerçekleştiren Godefroi de Bouillon adlı savaşçının adını taşıyan yolun ortasında buluştular.

David Shaltiel —Hamburg'lu yahudi— ve Abdullah Tell —çöl arabı— karşı karşıya durdular ve sessizce birbirlerini süzdüler. Sonra selâmlaşıp el sıkıştılar. İki düşman kutsal şehrin bir bölümünde, Musrara adlı arap mahallesinde ateş - kes çizgisini tespit edeceklerdi. Önceki gün, son bir yahudi saldırısı arap savunmacıları iki yüz metre geriletmişti ve Shaltiel ayırım çizgisinin bu yeni mevzilerin önünden geçmesini istiyordu.

— Bu mevziler sizinse, dedi Tell, nerede tahkimatınız?

— Tahkimatımız kan lekeli gömleklerimizdir, cevabını verdi Shaltiel.

Bu sözler arabı etkilemiş gibiydi.

— Güzel, dedi, sizin gibi bir subay ve centilmenin sözüne güveniyorum.

☆

Yavas vavaş, Kudüs'ün yahudi kesimi hayata döndü. Dükkânlar yeniden kapılarını açtı, sokaklar temizlendi. **Palastine Post** gazetesi veniden cıktı, hatta birkaç otobüsün işlemeye başladığı bile görüldü. Ama çarpışmaların kesilmesi özellikle, bütün halkın kafasını kurcalayan aclık korkusunu uzaklaştırıyordu. İlk konvoylar şehre geldikçe, Kudüs yeniden beslenmeye başlıyordu. Tel - Aviv'li bir dostun ziyareti, Ruth Erlik adlı hemşire için bu yeni-

liğin başlangıcını belirledi. «Peygamber Eli'nin ta kendisi birden karşıma çıksaydı onu daha iyi karşılamazdım, diyecekti. Kolları çukulata ve konserve dolu olarak geliyor.» Bir akşam, Greta Asher pansiyonundaki odasına dönen David Shaltiel'i de buna benzer bir sürpriz bekliyordu. Dört ay önce Tel - Aviv otobüs garajında ayrıldığı karısı odadaydı. Judith Shaltiel kocasına bayıldığı bir yiyecek getirmişti: Camembert peyniri. Ama peynir «Birmanya Yolu» nun güneşinde erimiş, geriye sarımsı ve kötü görünüşlü bir kremadan başka şey kalmamıştı.

Dov Joseph'in ilk işi, Birleşmiş Milletler arabulucusuyla devamlı bağlantı kurmak oldu. Kont Folke Bernadotte'un görevi hakkındaki görüşü ilişkilerini kolaylaştıracak türden değildi. İsveç'li diplomata göre, ateş - kes iki tarafın karşılıklı durumunu hiç bir şekilde değiştirmemeliydi. Silâh ve cephane depoları gibi yiyecek depolarının da, ateş - kes'in son günü ilk günkü düzeyde yani bomboş kalmasına çok dikkat ediyordu.

Tabii Dov Joseph böyle bir isteğe boyun eğemezdi. Tam tersine, son haftaların kâbusunun tekrarlanmaması için elinden gelen her şeyi yapacaktı. Bu otuz günlük sürede, bulabildiği bütün yiyecekleri «Birmanya Yolu» ndan gizlice sokmayı düşünüyordu.

— Nasılsa, dedi bu yolu da denetlediğini iddia eden arabulucuya, siz de yiyeceğimizi vesikaya bindirmeye başlayacak değilsiniz!

David Shaltiel de, Birleşmiş Milletler temsilcilerinin denetimini atlatmak ve çarpışmalar başlar başlamaz saldırıya geçmesini sağlayacak silâhlarla cephaneyi Kudüs'e sokmak için aynı yoldan faydalanmayı düşünüyordu. Çünkü bu kez Kudüs'ün bütününü ele geçirmek istiyordu.

☆

Bu ilk fırtınanın tehlikeleri arasında halkına yol gösteren yaşlı adam, son durumu inceliyordu. 12 haziran pazar günü David Ben Gurion yahudi ordusunun bütün komutanlarını toplamıştı. Verdikleri müthiş savaş hepsinin maddî ve manevî direnme gücünü çok sarsmıştı,

ama fedakârlıklarının hiç biri boşa gitmemişti. Bitkinliklerine rağmen, bu sıcak ilkbahar sabahı sevinmeleri için pek çok neden bulunuyordu. Hayatta kalmışlardı ve bu bile bir başarıydı. Tecrit edilmiş toplulukların halkı, arapların eline düşenler bile, inatçı bir savunma göstermişlerdi. Hepsi de, düşmanlarının her zaman göstermedikleri bir irade koymuşlardı ortaya: Savundukları topraklar üzerinde dayanmak ya da ölmek.

Yine de, bu başarının bedeli ağırdı ve kuzey cephesi komutanı Moşe Carmel, o sabah konuşurken bütün arkadaşlarının duygularını özetlediğini biliyordu:

— Ateş - kes ilâç gibi geldi.

Yahudi kayıpları en kötümser tahminleri bile aşmıştı. Koca koca birlikler biçilmiş, savaş İsrail ordusunun örgütlenmesindeki bütün yetersizlikleri gün ışığına çıkarmıştı. Bunları düzeltmek gerekecekti. Ağız ağıza dolu sandıklar Hayfa rıhtımlarında bekler ya da yetersiz bir dağıtım yöntemi yüzünden kaybolurken, her yanda silâh ve cephane sıkıntısı çekiliyordu. Tanksavar silâhlarının yokluğu bazı kesimlerde feci sonuçlar vermişti. Bir takım yerlerde de, askerler çölün kızgın güneşi altında yalınayak ve başı açık savaşmak zorunda kalmışlardı.

Ben Gurion bütün serzenişleri en ufak bir sabırsızlık belirtisi göstermeden dinledi. Sonra söz aldı.

— Önümüzde otuz gün var, dedi. Bunun her saniyesini hazırlanmaya harcamalıyız. Otuz gün bir yahudi askerini eğitmeye yeter.

Ateş - kes'in zorunlu kıldığı kısıtlamalara rağmen, bu süreyi Avrupa'dan mümkün olduğu kadar çok silâh ve Kıbrıs'ta bekleyen bütün yahudileri getirmekte kullanacaklardı. Ama Ben Gurion'a göre başlıca sorun, postal ya da miğfer yokluğu değildi. Bu bir komuta ve disiplin sorunuydu. Yıllar yılı yeraltı savaşı sürdüren subaylar, çağdaş bir savaşın şartlarına uymalıydılar. Daha da açık olarak, yahudi ordusu binlerce başlı bir canavar olmaktan kurtarılmalıydı. Herkes üstünden gelen emirleri tartışabildiği için kaç mevzinin düştüğünü sordu. Sonra,

Palmach birliğine hâkim olan bağımsızlık ruhunu hedef alarak şu açıklamayı yaptı:

— Birkaç ordu yerine bir tek ordumuz olsa, bütün olarak bir plân uygulayabilmeyi başarsak, çabalarımız daha çok ürün verir.

Böyle bir duruma son verme zamanının geldiğini söyledi.

Bir sessizliğin ardından, ağır ağır vardığı sonucu açıkladı:

— Savaş yeniden başlarsa —yeniden başlayacağını da hep düşünmeliyiz— bu son savaş olacaktır.

Sir John Glubb, Amman'daki genel karargâhında o sabah büyük bir iç rahatlığıyla dolu gibiydi. Glubb savaşın yeniden başlayacağını düşünmüyordu. Hatta «yeni çatışmalara» bile pek ihtimal vermiyordu. Bunun için de önemli nedenleri vardı. Ben Gurion'un Tel - Aviv'de ordu komutanlarını topladığı sıra, başbakan Tevfik Ebu Hüda, Arap Lejyonu komutanına çarpışmaların yeniden başlamayacağını garanti ediyordu: Mısır başbakanı Nukraşi ve kendisi savaşın yeniden patlamasını önlemeye kararlıydılar.

Hiç bir durum İngiliz generaline bundan daha uygun düşmezdi. Biten savaş, arapların yahudi devletiyle ihtilâfa girmekle ne büyük bir tehlikeye atıldıklarını ona göstermişti. Yahudilere karşı tutumları Glubb'a «yahudilerin Roma'lılara karşı ayaklandıklarında benimsedikleri tutum» u hatırlatmıştı. «Onlar gibi araplar da durmadan güçlerini bölüyor, kimsenin emrini dinlemiyor, işler aksadı mı her zaman bir hain bulmak gerekiyordu. Bu hain olmazsa akla başka açıklama yolu gelmiyordu.»

«Ayrıca, diyordu Glubb Paşa acı acı, kendi halkının devamlı nümayişlerinin baskısı altında bir ülkenin savaşı sürdürmesi çok güç.» Gelişimlerinin çok farklı dönemlerinde bulunan iki toplum arasındaki bu ihtilâfın eşit olmayan kuvvetleri karşı karşıya getirdiği ona çok açık görünüyordu. Araplar daha olgun yönetimler, eko-

nomiler ve uluslar yaratmadıkça, diye düşünüyordu, yahudi komşularıyla etkili bir biçimde yarışamazlar ve onlarla her türlü çatışmadan kaçınmakla daha iyi ederler.

☆

«Birmanya Yolu» üzerindeki çalışmalar, on kat artan bir güçle yeniden başladı. Fazladan bir sürü yol işçisi daha görevlendirildi ve en sarp yamaçlarda kamyonları çekmek için iki güçlü traktöre el kondu. Yol 19 haziranda tamamlandı, çalışmaların başlamasından bu yana üç hafta bile geçmemişti. O gün, her biri üç ton mal taşıyan yüz kırk kamyon, Arap Lejyonu'nda görevli bir İngiliz albayının açılmasına imkân olmadığını söylediği yoldan Kudüs'e ulaştı.

Kamyonlar elli ton dinamit, yüzlerce tüfek, makineli, çek ağır makinelisi, sandıklar dolusu elbombası ve cephane getiriyordu. Daha sonra, çeşitli boyutlardaki havan topları şehre ulaştı. Yahudi savaşçılar, bu kez Arap Lejyonu'nun toplarına birkaç Davidka ve uydurma bir yaylım ateşten çok daha başka biçimde karşılık verebileceklerdi. İlk topların geldiğini gören David Shaltiel, yılbaşı günü armağanlar karşısında kendinden geçen bir çocuk gibi seviniyordu: Bıkıp usanmadan «Tanrım! Oh Tanrım!» diye tekrarladığını işitiyordu yardımcısı Yeshurun Shiff.

Başka konvoylar da gelip Dov Joseph'in depolarını doldurdu. İlk hafta boyunca, iki bin beş yüz ton yiyecek şehre ulaştı. Bu da dört ay dayanabilmeyi sağlayacaktı. Kudüs'ten açlık korkusunu silmek için harcanan dev çaba Amerika'ya kadar uzandı. David Ben Gurion, Birleşik Amerika'daki ajanlarından Teddy Kollek'e telgraf çekerek, bir uçak dolusu süt tozu ve yumurta tozu yollamasını istedi. Simgesel bir lüks olarak da, 22 haziran günü portakal yüklü bir dizi kamyon şehre ulaştı.

«Birmanya Yolu» boyunca dört vardiyaya ayrılan yüz elli işçi, Kudüs halkının yaşaması için vazgeçilmez başka bir unsur olan suyu götürecek on altı kilometrelik boru hattını döşemeyi tamamladı. Irak Petrolium Co. he-

sabına petrol boru hattı döşeyen, Polonya asıllı genç mühendis Moşe Rachel yönetiminde, günde on dört saat çalışıyor ve boruları açıkta döşeyip uydurma asetilen lâmbalarıyla bağlıyorlardı. Sadece on sekiz günün sonunda, şehrin su şebekesine boruların son bölümü de eklendi. Bunun üzerine Rachel, hayatının en etkileyici şeyini seyretmek için Kudüs'e koştu: Kudüs musluklarından akan ilk su damlalarını. Elde ettiği başarı öylesine olağanüstüydü ki, bunu bir basın toplantısında resmen açıklaması kendisinden istendi. Rachel bunu reddetti.

— Söyleyecek şey yok, dedi. Boru hattı döşendi, o kadar.

Yahudi başkentine giren silâhlarla cephaneler, bir aysbergin ancak açıkta kalan bölümü sayılabilirdi. İsrail'in kurulması arifesinde David Ben Gurion'un arkadaşlarına vadettikleri, ateş - kes anlaşmasının maddelerini açıkça ihlâl ederek ülkenin limanlarına yığılmaya başlıyordu artık. 15 haziran günü, Yehuda Arazi tarafından tutulan gemilerin biri 75 milimetrelik on top, on Hotchkiss tankı, 65 milimetrelik on dokuz top, dört uçaksavar bataryası ve kırk beş bin top mermisi getirdi. İkinci bir gemi on ton T.N.T. ve iki yüz bin fünye boşalttı. İsrail'liler tarafından mürettebatıyla birlikte satın alınan **Kefalos** adlı Yunan şilebi, Meksika'dan 75 milimetrelik otuz altı top, beş yüz ağır makineli, on yedi bin top mermisi, yedi milyon kurşun ve uçak benzini getirdi. Ayrıca, İngiliz Kraliyet Deniz Kuvvetleri'nin gemiyi Cebelütarık'ta çevirebileceği düşünülerek, bu yükün üzeri fazladan bin dört yüz ton şekerle kaplanmıştı. Amerika'da «Material for Palestine» örgütü cip, kamyon, tank, bombardıman uçakları için gerekli araçlar, patlayıcı yapmaya yarayan kimyasal maddeler, bir radar ve hatta bazuka yapmayı sağlayan makineler yolladı. Yorulmak bilmeyen Yehuda Arazi, İtalya'dan otuzar tonluk otuz Sherman tankı göndermeyi başardı. İsrail'in hiç bir limanında bu kadar ağır araçları indirecek vinç olmadığından, hemen

İtalya'da bulabildiği en ağır taşıma aracını, eili tonluk bir vinci satın aldı.

Ehud Avriel, hâlâ Çekoslovak silâh fabrikalarının en iyi müşterisiydi. Yalnız haziran ayında sekiz milyon mermi, yirmi iki küçük tank ve dört yüz ağır makineli satın aldı. Başlangıçta birkaç gezi uçağından oluşan yahudi hava ordusu, altı ay içinde Orta Doğu'nun en güçlü hava kuvveti haline gelmişti. Şimdi on beş C 46 uçağı, üç B 17 uçankale, üç Constellation, beş Mustang P 51 avcı uçağı, dört Boston A 20 bombardıman uçağı, iki DC 4, on DC 3, yirmi Messerschmitt, yedi Anson bombardıman uçağı ve dört Beaufighter'a sahipti. Gönüllü ya da kiralık, bütün dünyanın pilotları İsrail'in Çekoslovakya'daki hava üssü Zatec'e akmaya devam ediyorlardı.

Üç yıl önce Hayim Slavine tarafından Birleşik Amerika'dan satın alınan, silâh yapımında kullanılacak yetmiş beş bin makineli parçası gizlendiği yerden çıkarılmış ve teker teker takılmıştı. Makineler günde aşağı yukarı dokuz yüz hafif havan mermisi ve altı bin tüfek kurşunu yapıyordu. Avrupa'nın çeşitli ülkelerine yayılmış yahudiler için kurulan askerlik şubelerinden arka arkaya, bu silâhları kullanacak adamlar geliyorlardı. Ben Gurion'un birkaç hafta önce söylediği gibi, rüzgâr dönmeye başlamıştı.

Rüzgâr araplar için de dönüyordu. Ama ters yönde. İngilizlerin ambargosu yüzünden başlıca beslenme kaynaklarından yoksun kalmış, dört hafta süresince silâhlarının sayısını pek az arttırabilmişlerdi. Glubb, eski dostu olan Orta Doğu'daki İngiliz orduları komutanını ziyaret etmek için Süveyş'e gitti. Kullandıklarının yerine koymak için kendisine biraz cephane vermesini istedi. «Yüreğinin benimle birlik olduğunu biliyordum, diyecekti daha sonra, ama kesin ve itiraz tanımayan emirler almıştı. Bir tek mermi bile ulaşmayacaktı arap ordularına.»

Bunun ilk zararını gören Mısır ordusuydu. Nöbetçi-

lerin de suçortaklığıyla düzenlenen, geceleri kanal kesimindeki İngiliz silâh depolarının yağmalanmasına son vermek gerekmişti. «Kahire bize çukulata, bisküvit ve çay yolluyordu, diye yakınacaktı Negev'de çarpışan bir Mısır'lı subay, ama tek kurşun gönderdiği yoktu.»

Şimdi de araplar, bir zamanlar yahudilerin yaptığı gibi, bu eksikliği bir silâh sanayii kurarak gidermeye kalkıştılar. Birmanya'da tek gözünü kaybeden Arap Lejyonu görevlilerinden bir İngiliz albayı, Beyrut'taki Amerikan Üniversitesinin bir lâboratuvarını patlayıcı madde yapan gizli bir merkez haline getirdi. Başlıca kimyageri de, büyük yahudi düşmanı olan bir Alman'dı. Dâhi albay, Ürdün'ün Zerka şehrinde, T.N.T. ve hurda demirle doldurdukları bisiklet pompalarından mayın yapan bir arap kalaycı ekibine sahipti.

Ancak araplar bu arada, kazandıkları bir başarıyla öğünebilirlerdi. İsrail'lilerin **Lino** gemisini çek silâhlarıyla birlikte batırdıkları İtalya'nın Bari limanına. Suriye'liler acele albay Fuat Mardam'ı yollamışlardı. İtalyan balık adamlar, onun denetimi altında geminin ambarlarından tüfeklerin bir bölümünü çıkardılar. Sabırla temizlenen, yağlanan, sandıklanan tüfekler Bari'de bir depoya kondu ve başına nöbetçi dikildi. Mardam yeni bir gemi arıyordu. Kaldığı otelin yardımsever sahibi, kendisine yardımı dokunabilecek olan Roma'daki bir deniz acentasının adını verdi.

İki gün sonra, Suriye'li albay izlenmediğinden emin olunca Roma'da, Via del Corso'daki Menara denizcilik acentasına girdi. Bir milyon liret karşılığı, iki yüz elli tonluk **Argiro** gemisini kiralayabildi. Tüfekleri göndereceği için rahatlayan Fuat Mardam, bu iyi haberi telgrafla hükûmetine bildirdi ve Şam'a döndü.

Aslında haber sanıldığı kadar iyi değildi. Arap silâhları yoldaydı ama İskenderiye'ye gitmiyordu. Doğru Tel - Aviv yolunu tutmuştu. Yardımsever otelci Suriye'li albaya önemli bir ayrıntıyı bildirme gereğini duymamıştı: **Argiro** gemisi İsrail deniz kuvvetlerine aitti.

David Ben Gurion güven içindeydi: «Gündelik savaşı» nı kazanmaktaydı. Ateş - kes her geçen gün İsrail'in askerî gücünü ve yaşama olanaklarını arttırıyordu. Ama yaşlı liderin iyimser olması için de henüz erkendi. Beş arap ordusunun işgalinden de acı olan eski bir uğursuzluk birden İsrail devletinin üzerine çöktü. Eski yahudi devletini yok ettiği gibi bunu da yok etmesine ramak kaldı. İç savaş tehlikesi İsrail göklerinde bomba gibi patladı.

Birleşmiş, direnme iradesinde bölünmez gibi görünen İsrail ulusunun da iç mücadelelerle kemirildiğini bütün dünya —ve garip bir şekilde arap dünyası— şaşkınlıkla keşfedecekti. Deir Yasin köyünün alınışıyla Kudüs'e kendini askerî ve siyasî bir güç olarak tanıtmak isteyen tedhişçi İrgun örgütü, birden yeni devleti tehlikeye düşürecekti.

Yahudilerin araplara karşı değil de yine yahudilere karşı savaşmak üzere ateş - kes'i bozduklarını ortaya koyan bu inanılmaz ihtilâfın patlatıcısı, beş bin tüfek, üç yüz makineli, beş tank ve iki yüz kişi yüklü ve İrgun tarafından donatılmış **Altalena** gemisinin gelişi oldu. Tedhişçi örgüt için getirilen bu yük ve insanların karaya çıkarılması açık bir meydan okumaydı. Hükûmet ülkenin bütün silâhlı kuvvetlerini bir tek örgütte, İsrail ulusal ordusunda birleştirmişti. İrgun ve Stern grubu üyelerini de bu ordu saflarına katılmaya çağırmıştı. Ama başkanı Menachem Begin'in ateş - kes'i «utanç verici bir teslim olma» diye nitelediği İrgun örgütü, kendi hesabına çalışmayı sürdürmüştü. Bu Ben Gurion'un kabul edemeyeceği, yeni devletin otoritesini çiğnemekti. **Altalena**'nın yükünün hükûmet depolarına konmasını ve ortak çabada kullanılmasını emretti.

Menachem Begin boyun eğmeyi reddetti. 20 haziran günü, İrgun komandoları Kfar Vitkin plâjını kapladılar ve **Altalena**'yı boşaltmaya koyuldular. Alexandroni Tugayına bağlı altı yüz kişi onları kuşattı. Karşılıklı silâh atıldı ve **Altalena** denize açılmak zorunda kaldı. Kendisini yakalamak üzere gönderilen hücumbotlarından kurtulup güneye doğru yol aldı, birkaç saat sonra da kaptanı

gemiyi Tel - Aviv plâjında baştan kara etmeye kalkıştı. Ama bir gemi kalıntısına takılan **Altalena** kıyıdan yüz metre açıkta durdu. İsrail'in en büyük şehrinin önünde bu başkaldıran geminin durması bir kuvvet gösterisine yol açacaktı. İrgun, hükûmeti devirmek için bütün birliklerini harekete geçirdi. Telâşa düşen Ben Gurion, acele bakanlarını toplantıya çağırdı.

— Devlet tehlikede, dedi.

Sonra da, Palmach'ın şefi Yigal Alon'u şehirdeki ayaklanmayı bastırmakla görevlendirdi.

— Bu görev belki de şimdiye kadar üzerinize aldıklarınızın en güçü olacak, dedi. Bu kez, herhalde yahudileri öldürmek zorunda kalacaksınız.

Gerçekten de Alon'un yapmak zorunda kaldığı iş bu oldu. Bir tek günde seksen üç kişi öldü ve yaralandı. Birkaç saat süreyle, Tel - Aviv İrgun'un eline geçti. Alon **Altalena**'ya ateş açtırdı ve gemi yandı. Sonra sistemli olarak şehrin denetimini ele geçirmeye koyuldu. Tedhişçi örgüt bu yenilginin altından bir daha kalkamayacaktı. Sert bir darbe indirmekle, Ben Gurion ulusun beraberliğini korumuştu. «**Altalena**'yı batıran top, diyecekti daha sonra, İsrail savaş müzesinde bir yer hak ediyor.»

Kral Abdullah, yüzünde pırıl pırıl bir gülümsemeyle Vickers Viking uçağına bindi. Bir zamanlar ailesini kutsal Mekke ve Medine şehirlerinden kovan kralla barış yapacağı, Suudi Arabistan'ın Riyad şehrine gidiyordu. Uçağın içine birlikte götürdüğü armağanlar yığılmıştı: Bir altın hançer, porselen bir çay takımı, Londra'da bir yahudi kuyumcu tarafından özel olarak işlenmiş bir gümüş tepsi.

Araplar arasındaki uyuşmazlık şimdilik İsrail'inkinden daha belirsiz gibiyse de, varolmaya devam ediyordu. Abdullah'ın yolculuğu bunun deliliydi. Ürdün kralı İsrail'le yeniden savaşa girmenin bir çılgınlık olduğuna inanıyordu, kişisel nedenler de bu inancını sağlamlaştırmıştı. Kont Bernadotte kralın isteklerine cevap veren

bir barış plânı hazırlamaktaydı. Kudüs ve Negev'i, İsrail gümrükçülerinin denetimine girmeksizin Hayfa limanından yararlanma hakkını ve Lod'da bir hava alanını Abdullah'a veriyordu. Karşılığında yahudiler bütün Galilée'yi alacaklardı. İbnissuud'un bu teklifi desteklemesi için Abdullah eski düşmanıyla görüşmeye gidiyordu. Bu nedenle olağanüstü bir davranışta bulunup ona elini uzatmaya hazırdı: İbnissuud'un savaşçılarının ailesini kovdukları topraklar üzerinde hak iddia etmekten vazgeçiyordu.

Oysa, barışan iki hükümdarın gözyaşları arasında kucaklaştıkları sıra, Arap Birliği ülkeleri başbakanları Kont Bernadotte tarafından teklif edilen barış plânını reddetmek üzere 27 haziran günü Kahire'de toplanıyorlardı. Bu tasarı, diyorlardı üç sayfalık bir muhtırada, aslında paylaştırma plânının yenilenmesinden başka şey değildir ve yine kabul edilmesi imkânsız bir şart getirmektedir: Yahudi devletinin varlığı.

Yöneticilerinin uzlaşmaz tutumu ve propagandayla kışkırtılan halk yığınlarının gitgide artan heyecanı, arapları geçmişteki hatalarına itiyordu. Kudüs sokaklarında yeni bir parola dolaşmaya başlamıştı bile. «9 temmuzu bekleyin, göreceksiniz», deniyordu bu sözlerle savaş yeniden başladığında arapların zaferi kazanacakları belirtilerek. Bütün Filistin'de, ateş - kes'e uyduğu için halk Arap Lejyonu askerlerini yuhalamaya başlıyordu. Beytlehem'de, Müslüman Kardeşler kutsal savaşın hemen başlaması için sokaklarda gösteriler yaptılar.

Yine de hiç bir yerde, halk yığınlarının baskısı Kahire'deki gibi hissedilmiyordu. Halk yığınları, Nukraşi'nin ateş - kes anlaşmasına imza atmasını engelleyemediyse bile, hiç olmazsa savaşın yeniden başlamasını isteyebilirdi. Halkın baskısına ve Müslüman Kardeşler'in tehditlerine kayıtsız kalamayan Mısır başbakanı, tutumunu toptan değiştirdi. Üç hafta önce Mısır'ı savaştan çekmek isterken, yeniden çarpışmaya hazır olduklarını bildirdi.

Oysa bu kez, arapların savaşa girmesine göz yuman ülke şimdi onları durdurmaya çalışıyordu. İngiltere'nin Orta Doğu'ya gönderdiği temsilciler, arap yöneticilerine kesinlikle yeniden savaşa girmemelerini öğütlediler ve

silâh ya da cephane yardımı alamayacaklarını hatırlattılar.

Glubb, Kahire'deki toplantıya gitmeden önce Lübnan başbakanı Tevfik Ebu Hüda'yı ilk görüşünde direnmesi için sıkıştırdı.

— Tanrı aşkına, diye yalvardı, ne olursa olsun ateş - kes'e karşı çıkma yoluna sürüklenmeyin. Yeterince cephanemiz yok.

Ama tecrit edilme korkusu sonunda Ebu Hüda'nın da dönüş yapmasına yol açtı. Birleşmiş Milletler temsilcisi isteklerine uygun bir barış planı sunmazsa, 9 temmuzda çarpışmaların yeniden başlayacağını bildirdi.

Ebu Hüda Amman'a döndüğünde, Glubb patladı.

— Good Lord (*)! diye bağırdı, neden kabul ettiniz? Neyle savaşacağız?.

Başbakan, bir an düşündükten sonra, cevap verdi:

— Yahudiler ateş açmadan siz onlara ateş etmeyin.

☆

Silâh depoları dolan, İrgun'u yamyassı eden, Palmach'ı denetimine alan, yakın gelecekteki savaşın plânını hazırlayan David Ben Gurion'a başlıca bir tek düşünülecek konu kalıyordu: Kudüs. Bu kez kimse şehri açlığa düşüremezdi. Birleşmiş Milletler'in yasaklarına rağmen, ateş - kes'ten yararlanarak Kudüs depolarına yedi bin beş yüz ton yiyecek ve iki bin sekiz yüz ton yakıt yığılmıştı. Neredeyse bir yıl dayanmaya yeterdi bu yedekler. Oysa Ben Gurion, Kudüs halkının çok uzun sürecek bir kuşatmaya dayanmasını değil, yaşamasını istiyordu.

— Kral Davut, başkentini kurmak için ülkenin en erişilmez yerlerinden birini seçmiş, dedi bakanlarına alaycı bir biçimde.

Sonra kendilerinin de Kudüs'le dışarısı arasında bağlantı kurma sorununu çözemediklerinden yakındı. Savaş

(*) Ulu Tanrım!.

yeniden başladığında hedefleri bütün şehri almak, kıyıyla Kudüs arasında geniş bir şerit ele geçirmek, şehrin tarım yönünden kendi kendine yetebilmesi için çevresinde büyük bir toprak parçası bulundurmak olmalıydı.

— Bu savaşla, diye üsteledi inatla, barış döneminde ihmal ettiğimizi elde etmeğe bakmalıyız.

☆

Bernadotte'un teklif ettiği barış anlaşmasının araplarca geri çevrilmesi, İsrail'lilere, bu kez iki taraf için de kabul edilemeyecek durumdaki bir plânı ilk reddeden devlet olmama fırsatını sağlamıştı. 6 temmuz günü, İsrail Dışişleri Bakanı Moşe Sharett İsveç'li diplomata hükûmetinin barış plânını reddettiğini resmen bildirdi. Böylece bu barış plânı da, Filistin çıkmazının çözümlenmesi yolunda daha önce yapılan ve boşa çıkan girişimler arasına katılıyordu.

Ertesi gün barışı kurtarmak için yaptığı yeni bir girişimde, Bernadotte sadece ateş - kes'in uzatılmasını istedi. Ama İsrail'in artık bunu kabul etmesi için hiç bir neden yoktu. İki düşman da ateş - kes şartlarını sayısız biçimde çiğnemişler, ama İsrail'in çabaları araplarınkinden çok daha verimli çıkmıştı. Irak ve Mısır'ın ordularına kattığı on bin kadar asker dışında, arapların askerî gücü temel bir değişiklik görmemişti. Buna karşılık İsrail'liler, savaş alanına artık altmış bin asker sürebilirdi. İlk kez arapları sayıca ve silâh yönünden geçiyorlardı.

— Kazandığımızı biliyordum, diyecekti Ben Gurion. Artık bizi yenemezlerdi. Oysa, ulusunun insancıl yönü ve idealleri onu bütün varlığının isyan ettiği bir karar vermeye itiyordu. İsrail, geçici olarak yeniden silâhları ele almayacaktı. «Bir tek korkum vardı, diye itiraf edecekti yirmi yıl sonra, bu da arapların ateş - kes'i uzatmayı kabul etmeleriydi.»

☆

David Ben Gurion'un korkması için hiç bir neden

yoktu. Geçmişte pek çok kereler olduğu gibi, bu kez de arap yöneticileri yahudilerin ekmeğine yağ sürecek ve yaşlı liderin dileğine uygun bir karşılık vereceklerdi. Barışı kurtarmak için yaptığı son bir çabada, Abdullah arap yöneticilerini Amman'daki sarayına davet etti. Mayıs ayında olduğu gibi, kral barışı isteyen tek kişi durumuna düşmeyi arzulamıyordu. Müttefiklerini de ikna etmesi gerekliydi.

Sabırla, istemeyerek bile olsa hep birlikte ateş - kes'i kabul ettiklerini, orduları cephane sıkıntısı çekmek üzere olduğundan bu noktaya vardıklarını anlatmaya koyuldu. Ayrıca, alınan bilgiler düşmanlarının son dört hafta içinde büyük ölçüde silâh getirttiği yolundaydı. Arap Lejyonu ise, silâh ve cephane stokunu yenileyememişti. Üstü kapalı olarak, çok üstün oldukları bir sıra yenemedikleri düşmana karşı yeniden savaşa girmelerini doğrulayan ne kadar cephane takviyesi yaptıklarını sordu.

Riyad Sulh patladı. Yeniden savaşa başlamaları gerekiyordu. Hepsi bu noktada görüş birliğine varmıştı. Halkları da bunu istiyordu. Arapların gururu, şerefi ve vakarı bunu gerektiriyordu.

— Elbombası sıkıntısı çekersek, dedi Lübnan'lı devlet adamı, savaşmak ve şerefimizi kurtarmak için ağaçlardaki portakalları toplayıp yahudilere atarız.

Rahatsız edici bir sessizlik bu söylevi izledi. Abdullah içini çekti.

— Duygularınızın soyluluğu ve yurtseverliğinizden ötürü, dedi sonunda, size teşekkür ederim Riyad bey. Ancak unutmuş gibi göründüğünüz bir noktayı size hatırlatmak zorundayım. Şimdi temmuz ayındayız. Eylül ayından önce Filistin ağaçlarında portakal olmaz.

48

ŞEHRİN İÇİNDE BİR SINIR

Maden parçaları hâlâ sıcacıktı. Abdullah Tell bunların en büyüğünü eliyle tarttı ve bir mücevhere değer biçen tefecinin gözüyle inceledi. Bu havan mermisi parçalarının Kudüs tarihinde yepyeni bir dönem açtığını anladı. «Araplar için şehrin yahudi kesimini ele geçirme yolunda her türlü umut kaybolmuştu», diyecekti daha sonra. Arap topçusu Kudüs göklerinde tek başına gürlemeyecekti artık.

Çarpışmalar yeniden başlar başlamaz, arap halk da cehennemin ne olduğunu öğrendi. Yaralılar şimdi Avusturya misafirhanesine yığılıyordu. Arap radyolarının yayınladığı zafer dolu bültenleri aktararak kendini bakanlığa atayan Alaattin Namari adlı arap, korkunç bir görüntüyle karşılaştı. Bir mermi parçasıyla karnı deşilen bir kadın, inliyor ve çocuklarını istiyordu. Yanındaki sedyenin üzerinde kanlı bir et yığını durmaktaydı: Ailesinden bunlar kalmıştı geriye.

Yahudi topçusu gece de susmadı. Sersemleyen, dehşete düşen arap halk Abdullah Tell'in ilk anda farkettiği şeyi gün doğarken anladı. Büyük sabırsızlıkla beklediği 9 temmuz günü yeni bir dönemin, zaferler değil de felâketler döneminin başlangıcı oldu.

☆

İsrail ordusu bütün cephelerde saldırıya geçiyordu, güneyde Mısır'lılara, kuzeyde Suriye'lilere karşı. Galilée'nin Nazaret şehrini ele geçirdi, ama en büyük zaferi, Tel - Aviv'le Latrun arasındaki iki önemli arap şehri Lod ve Ramleh'i alması oldu.

Ateş - kes'in sona erdiği gece başlatılan saldırı, yüzüyle ülkesinin askerlik alanındaki gözüpekliğini simge-

leyecek tek gözlü ve genç bir komutanın, Moşe Dayan'ın birlikleri tarafından sürdürüldü. Bu yıldırım zafer bozguna uğrayan yeni bir arap dalgasını göç yoluna itti. On binlerce kişiydiler. Halkın boşalttığı toprakları ele geçirmenin sağlayacağı faydaları bilen İsrail'liler, bu büyük bozgunu dikkatle kışkırttılar. Oparlörlü kamyonlar iki şehrin sokaklarında dolaşıp halkı kaçmaya itti. Arap ilerigelenler çağırıldılar ve gitmeye davet edildiler. Lod'da, kalabalık aileler yerlerinden atılıp zorla Ramalleh yoluna sürüldüler.

Lod ve Ramleh'in düşüşü bütün arap dünyasında nümayişlere yol açtı. Amman'da, binlerce genç «ihanet» diye bağırarak kralın sarayına yürüdü. Muhafızlarını iten cılız ve ufak tefek hükümdar kalabalığa tek başına karşı çıktı, kışkırtıcılarından birine doğru yürüyerek ona okkalı bir şamar indirdi.

Bu hareketi izleyen şaşkınlık dolu sessizlikte, Abdullah delikanlıya dik dik baktı.

— Yahudilere karşı savaşmak istiyorsan, diye bağırdı, git Arap Lejyonu saflarına katıl. Yoksa, otur evinde ve tut çeneni!.

☆

O temmuz sabahı Akdeniz üzerinde uçan B 17 uçankale, Panama Hava Kuvvetleri'nin işaretini taşıyordu. Birleşik Amerika'dan satın alınan uçak, F.B.İ. nin denetimin bile atlatmıştı. Amerika'lıların ambargosuna rağmen havalanmış, gizlice Atlantik Okyanusu'nu geçmiş ve sonunda Çekoslovakya'daki İsrail hava üssü Zatec'e ulaşmıştı İsrail Hava Kuvvetlerine katılan ilk ağır bombardıman uçağıydı bu. Eski bir Brooklyn'li polis memuru olan pilotu Roy Kurtz, iki yıl T.W.A. şirketinin makinisti olarak buralarda bulunduğundan bölgeyi avucunun içi gibi biliyordu. Yahudi uçankalesi Tel - Aviv'e gidiyordu ama mürettebatı, Kahire'den geçip yahudi ulusunun giriştiği saldırının yalnız karada kalmadığını Kral Faruk'un halkına göstermek istiyordu.

Saat 21.35 de, Roy Kurtz Kahire'nin uluslararası hava alanıyla bağlantı kurdu.

— Kahire kontrol kulesi, dedi. T.W.A. 924 sayılı uçuş. Lütfen pisti aydınlatır mısınız?

Gecenin karanlığında hemen iki dizi ışık belirdi.

— T.W.A. 924, diye karşılık verdi Kahire, dört numaralı piste inebilirsiniz.

Johnny Adin hava alanını gözlüyordu. Pilot, daha önce de çok kullandığı piste pike yaparken Adin bombaları koyverdi.

İsrail yönünde yol alan Kurtz, bir veda mesajı için Kahire'yle yeniden bağlantı kurmaktan kendini alamadı.

— Kahire kontrol kulesi, dedi, hâlâ dört numaralı piste inmemi istiyor musunuz?

☆

14 temmuz gecesi, alışılmamış bir hareket Lübnan'ın Aley sahil kasabasını her zamanki uyuşukluğundan sıyırıyordu. Başbakan Riyad Sulh. Birleşmiş Milletler ültimatomuna karşı verilecek cevabı hazırlamak üzere koşup gelen arap yöneticilerini kabul ediyordu. Orta Doğu'daki durumun ciddileşmesi üzerine telâşa düşen Güvenlik Konseyi, çarpışmaların hemen ve kesinlikle durdurulmasını istiyordu. Bu kez, arap yöneticilerinin ateş - kes'i kabul etmek için pek çok nedenleri vardı. Kral Abdullah'ın da belirttiği gibi, otuz günlük ateş - kes savaş alanındaki güçlerin dengesini bozmuştu. Çarpışmaların yeniden başlamasından bu yana, arap orduları bütün cephelerde geriliyor ve ağır kayıplara uğruyordu.

Tartışmalar bütün gün sürdü. Azzam Pasa'nın özel sekreteri Walid el Dali, görüşmeler konusunda hatırladıklarını «eski bir dostun cenazesini andıran kasvetli hava» sözleriyle dile getiriyor. Sonunda çarpışmaları durdurma kabul edildi. Savaşçı Suriye'liler bile bu barışcı çözüm yoluna katılmışlardı. Özel nedenlerle, tabii. Suriye Cumhurbaşkanı Şükrü el Kuvvetli, arap dostlarına, ülkesinin yakın gelecekte yeni bir kutsal savaşın başına geçebilecek duruma geleceğini açıkladı. Şam'lı bir ermeni

demirci tarafından yapılan atom bombasına sahiptiler.

Geceyarısından az önce, Azzam Paşa'nın genç sekreteri, Riyad Sulh'un özel emriyle açık tutulan Beyrut merkez postanesine yıldırım gibi daldı. Uyuklayan memuru sarstı ve ona kısa bir mesaj uzattı. Birleşmiş Milletler genel sekreterine gönderilen bu mesaj, arapların geçici olarak Filistin'i işgalden vazgeçtiklerini ve ateş - kes'i kabul ettiklerini bildiriyordu.

Arap cevabının çabukluğu, Kudüs'ü ele geçirmeye hazırlanan yahudi subayını önemli bir kozdan yoksun bırakıyordu: Zamandan. David Shaltiel 15 temmuz sabahı, önünde bir ay olduğunu sanırken kasarısını gerçekleştirmesi için kırk sekiz saatinin bile kalmadığını öğrendi. Yeni ateş - kes, 17 temmuz cumartesi günü saat beşte başlayacaktı.

Shaltiel subaylarını topladı. «Bu ateş - kes, dedi, savaşın sonu ve dolayısıyla kısa süre içinde gerçekleştirilmesi imkânsız olandan yıllar, belki de yüzyıllar boyu vazgeçmek anlamına geliyor.» Kudüs komutanı Eski Şehir'in ele geçirilmesinin İsrail Devleti ve yahudi halkı için taşıdığı önemi hatırlattı.

— Kudüs'ü kendi kuşağımıza ve gelecek kuşaklara armağan etmek bizim için ne büyük bir zafer olur.

İlk plânı, Eski Şehir'in bir kıskaca alınarak kuşatılmasını, ardından da kısa ama yoğun, arap halkı kaçırma amacını güden bir top ateşine tutulmasını öngörüyordu. O zaman şehir «olgun bir meyva gibi» yahudi askerlerin eline düşecekti. Ancak plânın büyük bir eksiği vardı: Uygulanması, ateş - kes öncesindeki birkaç saatten çok daha uzun zaman gerektiriyordu. Bunun üzerine Shaltiel, subaylarının çok tehlikeli bulduğu başka bir harekât teklif etti: Surlara karşı cepheden saldırıya geçmek. Yardımcısı Yeshurun Schiff için bu gerçek bir kumardı: Her şey bir tek hamle sonucu kazanılacak ya da kaybedilecekti.

Her iyi kumarbaz gibi, yahudi komutanın elinde de bir koz vardı. O da «kendi atom bombası» na sahipti. Bunu bulan da yeryüzünün en ünlü bilginlerinden fizikçi Joel Racah'dı. Koni biçiminde olduğundan «konüs» diye adlandırılan bu araç, patlamasıyla müthiş bir delici güç sağlayan üç yüz elli kilo ağırlığında bir mermiydi. Fizikçi, aracın surlara kadar taşınması mümkün olursa, bir atışta David Shaltiel'in taburlarının Eski Şehir'e girmesine imkân verecek büyüklükte gedik açabileceğini söylüyordu.

Saldırı 16 temmuz cuma günü geceyarısından hemen önce başlayacaktı. Bu tarih, Nabukadnezar'ın Kudüs surlarına saldırmasının iki bin beş yüzüncü yıldönümüne rasladığından, yahudiler silâhın adını «Kedem - İlk Cağ» koydular. Bir yirminci yüzyıl fizikçisi sayesinde, Kedem o gece Kudüs surlarını delecek ve iki bin yıl sonra ilk kez yahudilerin şehri ele geçirmesini sağlayacaktı.

☆

Birlikleri hazırlıklarını sürdürürken, David Shaltiel Eski Şehir'de kurulacak yahudi hükûmeti tasarısını son kez gözden geçiriyordu. Saldırısının başarıya ulaşacağından emin olduğundan, ele geçirilecek yerin işgalini en ufak ayrıntılarına kadar düsünmüştü. Hatta geçici bir işgal parası bile bastırmıştı. İbranice, arapça ve ingilizce yazılı ve emirlerini bildiren afişler duvarlara asılmayı bekliyordu.

Askerî vali olarak da, arkeoloji meraklısı bir kimya profesörünü, David Amiran'ı seçmişti. Amiran da ilk kararları uygulamak için birkaç saatte gereken yardımcıları toplamıştı. Önce bir sokağa çıkma yasağı koymakla ise başlayacaktı. Ardından, Ben Gurion'un kesin talimatına uygun olarak, —«yahudi askerler birer aziz gibi davransınlar»— kutsal yerleri polislere korutacaktı. Sonra Arap Leiyonu ve başıbozuklar silâhlarını bırakmaya dâvet edileceklerdi. Hepsi gerçekleşince de normal bir hayatın sartları sağlanabilecekti. Yardımcılarının tümüne coğunlukla, hemen taktıkları birer mavi - beyaz kolluk dağıtıl-

dı. Amiran karargâh olarak da postaneyi seçti. Sonra, yakın gelecekte yükleneceği sorumlulukları düşünüp, tanyeriyle birlikte kalkmak üzere gitti yattı.

Hava karardığında David Shaltiel, zaferini resmen ilân edecek olan iki şeyi gizlediği yerden çıkardı: Bunlar, Davut kulesine asacağı yahudi bayrağı ve Tapınağın önündeki gezide kurban edeceği koyundu. Sonra, bütün dünyaya Eski Şehir'i aldığını bildirmek için Davud kulesinden yapacağı konuşmayı yardımcılarına okudu. Konuşması şu sözlerle başlayacaktı:

— Kudüs'lü askerlerin bütün şehri kurtardıklarını ve burasını gururla yahudi halkına sunduğumuzu açıklamakla şeref duyarım.

☆

David Shaltiel'in sözünü tutmasına engel olan arap, Ravdah okulundaki genel karargâhının avlusunu sinirli sinirli arşınlıyordu. Abdullah Tell için de bu gece hayatîydi. Düşmanlarının, günlerdir beklediği saldırıyı ateş - kes'ten önce başlatacaklarını biliyordu. Akşam saat ondan biraz sonra, ilk havan mermisi Eski Şehir'in damları üzerinden gürleyerek geçti. Birkaç dakika içinde, müthiş patlamalar eski mahalleleri sarsmaya koyuldu.

Yahudi komutanınki kadar yakın bir bağ Abdullah Tell'i Kudüs'le birleştiriyordu. Bu son savaşı düşünerek, o da bir günlük emir hazırlamıştı. Bunu radyoyla bütün birliklerine açıkladı. «Her gerçek müslüman savaşsın ya da ölsün! emrini veriyordu. Kutsal şehri son askerimize ve son kurşunumuza dek savunacağız. Bu gece, kimse geri çekilmeyecek!»

Sonraki üç saat boyunca, beş yüz mermilik bir çığ şehrin arap kesimine yağdı. Avusturya misafirhanesi cehennemi andıran bir gece geçirdi. Eli ayağı tutan yaralılar misafirhanenin mahzenine sığınırken ağır yaralıların sedyeleri koridorlara yığılıyordu. İlk top mermilerinden biri hastanenin tek cankurtaranını yok etti, bir başkası avludaki ağaçları ateşe verdi. Sedyeciler dışarı çıkamıyorlardı. Dr. Hasip Boulos o günleri natırlayınca «ka-

dınlar dehşet içinde bağırıyorlardı, diyor. Yaşayanlar, ölüler, cançekişenler şehrin her köşesinde birbirine karışmıştı ve yardımlarına koşmanın imkânı yoktu.»

Sion sinemasının karşısına raslayan Yeni Kudüs'ün bir binasında, saldırgan güçleri yönetecek yahudi subayı Zvi Sinai hazır bekliyordu. Yahudi plânı surları üç değişik yerden delmeyi öngörüyordu, bunların her birine ayrı ad verilmişti. İrgun'un yüz elli askeri Notre - Dame de France binasından «Paris» adı verilen Yeni Kapı'ya saldıracaktı; Stern grubunun birliklerinden biri «Moskova» Yafa Kapısına karşı saldırıya geçecekti (*). Kuvvetlerin büyük bölümü, yeni kurulan beş yüz kişilik tabur da Sion tepesinden «Berlin» e —«konüs» tarafından açılacak gedik— inivereceklerdi.

İki ay önce Arap Lejyonu zırhlılarını bazukasıyla durduran, kolu yaralı yahudi topçusu Mişka Rabinoviç, saldırgan birliklerden birine komuta ediyordu. Emirlerini verirken, bağnaz yahudilerden olan adamlarından biri sordu:

— Hazreti Ömer Camiinin önüne geldiğimizde ne yapalım?

— Pabuçlarınızı çıkarır ve savaşa devam edersiniz.

Barclay's Bankası önünde toplanan Stern grubuna bağlı askerler, Tapınağın önündeki gezide bulunan anıtlar konusunda çok başka düşünüyorlardı. Ben Gurion'un emirlerine kulak asmayıp, Hazreti Ömer Camiiyle Mescidi Aksa'yı uçurarak geziye üçüncü bir Tapınak dikmek niyetindeydiler.

✡

Yahudi birlikleri mevzilerine giderken, saldırıyı düzenleyenler birden acı bir sorunla karşılaştılar. Kudüs'ün yüreğine varmalarını sağlayacak aracı yapmanın telâşı içinde, yahudiler bunu nasıl taşıyacaklarından başka her şeyi düşünmüşlerdi. Üç yüz elli kilo ağırlık sonunda de-

(*) Siyasî güç olarak **Altalena** olayından sonra ezilen **İrgun**, askerî yönden Kudüs'te çok faaldi.

mir çubuklar üzerine kondu ve insan sırtında taşındı. Sion tepesinin yamaçlarına ulaştıklarında, aracı taşıyanlar tepeye çıkan siperin geçemeyecekleri kadar dar olduğunu gördüler. Bunun üzerine de herkesin gözü önünde, zorlanarak tırmanmaya koyuldular. Rabinoviç ve adamları onları koruyorlardı. Öldürücü yüklerinin ağırlığı altında ezilen, ayakları ve elleri kan içinde kalan taşıyıcılar metre metre yol alıyorlardı sarp yamaçta. Dakikalar, ardından saatler geçip ateş - kes anı yaklaştıkça, Shaltiel ve adamlarını bir korkudur aldı. «Konüs» ü Scopus tepesine çıkarmak için dört saat gerekti.

İrgun'un Yeni Kapı'ya yüklenmesiyle savaş başladığında saat sabahın ikisiydi. Kısa süre sonra sevindirici bir haber Zvi Sinai'nin karargâhına ulaştı. «Paris» yahudilerin elindeydi. Sinai, Sion tepesindeki kuvvetlere, «konüs» surları deler delmez saldırıya geçmelerini emretti. Ardından balkona çıkıp patlamayı beklemeye koyuldu. Yemin Moşe mahallesindeki bir siperden, David Shaltiel de bütün umutlarını bağladığı patlamanın geleceği noktaya gözlerini dikmişti.

Arap yüzbaşısı Mahmut Musa surların tepesinden karanlıkta şaşırtıcı bir görüntüyle karşılaştı. Sion tepesinin eğimi üzerindeki ermeni mezarlığında, bir takım karaltılar «mezarların arasından bir çeşit dört tekerlekli araba geçiriyorlardı.» Askerleri elbombası savurdular. Bombalardan biri bir devedikeni çalılığını tutuşturdu ve «yahudiler gündüz gibi aydınlanmış olarak göründüler.» Menachem Adlers adlı taşıyıcı, elbombalarından birinin «konüs» patlatabileceği düşüncesiyle dehşete düştü. «Alevlerle kuşatılmıştık, diyor o anı hatırladığında, yüz yetmiş beş kilo dinamit bizi her an toz edebilirdi.» Yine de komando surların dibine ulaşmayı ve aracı taşlara karşı çevirmeyi başardı. «Konüs» ü patlatacak üç ayrı sistemi harekete getirdikten sonra, yahudiler kaçıştılar.

— Dikkat! «Konüs» patlamak üzere! diye bağırdı Rabinoviç mezarlık duvarı ardına sinerek. Hazır olun!

Müthiş bir patlama bütün şehri sarsarken büyük bir ışık gökyüzünü aydınlattı. Karargâhının balkonundan Zvi Sinai bir sevinç çığlığı attı:

— Surlar delindi! Eski Şehir'e giriyorlar.

Allak bullak olan David Shaltiel siperinden fırladı ve saldırıya geçecek güçleri izlemek üzere Sion tepesine doğru koşmaya başladı. Saldırıya katılan bölüklerden birinin askerleriyle tepede pusuya yatan Abraham Uzieli adlı subay şöyle düşündü: «Tıpkı Jericho'daki gibi: Surlar borularımız önünde yıkılıyor.»

— İstediğimiz oldu! diye bağırdı bir gözlemci surlara yakın olan yerinden.

Bu çığlıkla, tabur komutanı Abraham Zorea en başta bulunan bölüğün askerlerine döndü.

— İleri! Ben ötekilerle sizi izliyorum.

Az sonra Zorea, askerlerinden birinin sapsarı bir yüzle dönüp geldiğini farketti.

— Koskoca bir gümbürtü ama tek delik yok, diye inliyordu. Birkaç çentik açılmış, o kadar.

Yeni İsrail ordusunun askerleri için, o temmuz günü sabaha karşı mucize olmayacaktı. Boruları surları devirememişti. Bütün umutlarını bağladıkları cehennem makinesinin gülünç bir çatapat olduğu anlaşılmıştı.

Bir haberci durumu kendisine bildirdiğinde, «David Shaltiel sanki on yaş birden ihtiyarladı», diyor yardımcısı Yeshurun Schiff. Saat neredeyse sabahın beşiydi ve ateş - kes az sonra başlayacaktı. Hepsi de ünlü mermilerine öyle güvenmişlerdi ki, yedek bir saldırı plânları yoktu.

— Çaremiz kalmadı, dedi Shaltiel acı acı. Artık savaşın durmasını kabul etmek zorundayız.

Zvi Sinai son bir saldırıya geçmesine izin vermesi için yalvardı. Taburunu Sion tepesinden çekebilir ve İrgun'un Yeni Kapı'da açtığı gedikten içeri sürebilirdi. Bunun anlamı, tabii, ateş - kes'in birkaç saat süreyle çiğnenmesi demekti ama elde edilecek sonuca değmez miydi? Shaltiel elini genç subayın omuzuna koydu. Kendi hayal kırıklığının da Sinai'ninki kadar büyük olduğunu söyledi, ama emirler açıktı. Bunlara boyun eğmeleri gerekiyordu. «Korkunç bir başarısızlık duygusuyla» mahvolan Sinai telefonu açtı ve birliklerine saat beşte ateşi kesmelerini emretti.

Gidip o saatte, Eski Kudüs'ün askerî valisi olması

gereken adamı uyandırdılar. Büyük bir hayal kırıklığına uğrayan David Amiran, kendisine gerekli araç - gerecin yığıldığı odaya girdi: Burada işgal paraları, afişler, beyannemeler, iki bin yıldan beri bütün Kudüs'teki ilk yahudi işgalini gösteren kolluklar vardı. İsrail ordusunun arşivine konmak üzere, her belgeden iki tane ayırdı. Sonra, acı bir gülümsemeyle, hepsini kâğıt sepetine attı.

Dışarda hava aydınlanıyordu. Topçu ateşi durulmaktaydı. Sonu belirsiz bir barış yeniden Kudüs'e yerleşiyordu. Top seslerinin boşlukta yitip gidişini dinleyen David Shaltiel mırıldandı:

— Bugün kimse ölmeyecek. Ama Eski Şehir'i alamadık.

Surların ardında Abdullah Tell, bir sürü lejyon askerinin acı çektiği Avusturya misafirhanesinin koridorlarını dolaştı. Eski Şehir'in surlarını koruyabilmenin sevinci, subayın içinde, düşmanlarına duyduğu garip bir acımayla karışıyordu. «Tanrım, diyordu kendi kendine, bunca insanın hayatı bir hiç uğruna söndü.»

Son atışlar, Notre - Dame binası önünden Yeni Kapıyı geçmeyi başaran İrgun askerleri tarafından yapıldı. Lejyon askerlerince durdurulan ve takviye alma umudu kalmayan İrgun birliği, sonunda geri çekildi ve Eski Şehir'in surlarını Arap Lejyonu'na bıraktı. Kuzeyde Şeyh Cerrah'tan güneyde Ramat Rachel kibbutzuna kadar, bu çizgi Kudüs'ü ikiye bölüyordu. İşaya'nın (*) çok eski kehaneti gerçekleşmişti. Kudüs çocukları «Tanrı'nın öfkesiyle sersemlemiş, yollarının kavşaklarında yatıyorlardı.» Bir sınır Kudüs'ü bölüyordu.

(*) İsrail kralı Hizkiya'nın danışmanı, M.Ö. VIII. yüzyılda yahudilerin dört büyük peygamberlerinin ilki, «İşaya'nın Kitabı» yazarı.

SONSÖZ

O 1948 temmuzunun sabahı Kudüs'e inen barış geçici olacak, şehir bölünmüş kalacaktı. İki çarpışma daha geçecek —biri Negev'de, öteki Galilée'de— ve ancak 1949 yılının başında Birleşmiş Milletler Mısır, Lübnan, Ürdün ve Suriye'nin İsrail'le bir ateş - kes anlaşması imzalamalarını sağlayacaktı. Bu anlaşmalar çarpışmaları durdursa bile, savaş durumuna son vermedi. Arap devletleri inat ve kararlılıkla, kabul etmeyi ve tanımayı reddetikleri devleti yok edeceklerini açıkladılar.

Yine de, İsrail'lilerin «Bağımsızlık Savaşımız» diye adlandırdıkları bu ihtilâf sona erdi. Genç ulus yaşama hakkını pahalı ödedi. Savaşlar sırasında halkından altı bin kişi kadar öldü. Genel nüfusa oranla bu kayıp, Fransa'nın bütün İkinci Dünya Savaşı boyunca verdiği kayıptan fazlaydı. İsrail'liler, Filistin'in paylaştırma plânıyla arap devletine bırakılan bin üç kilometre karelik bir toprağın ve yüz on iki köyün sahibi oluyorlardı.

Araplar ise sadece, yahudi devletine ait olan üç yüz elli kilometre kare toprakla on beş köy elde etmiş bulunuyorlardı.

Bu savaşın yol açtığı felâketlerden hiç biri, ilk ailelerin Kudüs'ten kaçışıyla başlayan arap göçmenler trajedisi kadar uzun süreli bir anlaşmazlık tohumu bırakmayacaktı. Filistin'den sürülen arapların sayısı asla kesinlikle öğrenilemedi. Arap devletleri bunların sayılarının bir milyondan fazla olduğunu söylediler, Birleşmiş Milletler de bu sayının beş yüz binle yedi yüz bin arasında olduğunu açıkladı.

David Ben Gurion, ülkesinin bu sorun karşısındaki tutumunu 1948 haziranında açıklamıştı. «Terkedilmiş köylerin hemen yahudi ailelerce işgali» ni emretti. İsrail'in, gelecekte yapılabilecek barış görüşmeleri çerçevesinde,

yüz bin göçmenin dönüşünü kabul edeceğini bildirdi. Daha çok sayıda arabın gelişi yahudi devletinin temelini sarsacağından ve tehlikeye düşüreceğinden, çeşitli İsrail hükûmetleri daha sonra bu teklifin ötesine geçmeyi reddettiler.

Arap devletleri de, kendi yönlerinden, sürgün edilen kardeşlerinin yardımına koşmakta hiç aceleci görünmediler. Zengin ve pek kalabalık ülkeler olmadıkları halde, Suriye ve Irak onlara kapılarını kapadı. Çeşitli dinî topluluklar arasındaki tehlikeli dengeyi bozmamak isteyen Lübnan da, kabul edeceği göçmen sayısını sınırladı. Mısır bunları daracık Gazze şeridine yerleştirdi. Yalnız, arap devletlerinin en yoksulu olan Ürdün, göçmenleri kabul etmek için gerçek bir çaba gösterdi.

Hem arap propagandasının yemi, hem de İsrail devletinin vicdan azabı olan Filistin göçmenleri sefil kamplara doldurulduler ve oralarda ancak Birleşmiş Milletler'in ianesiyle yaşadılar. Ama bütün dünya kendilerini unutulmaya mahkûm ettiği halde onlar unutmamışlardı ve başlarına gelen felâketten bütün dünyayı sorumlu tutuldular. Bu kampların sefaletinde koca bir kuşak doğdu ve büyüdü, hiç tanımadığı yitirilmiş topraklara dönme ve intikam düşleriyle beslendi. Altı Gün Savaşlarının ertesinde, bu Filistin'liler **Fedai** adıyla Orta Doğu sahnesine çıktılar, bu bölgede hüküm süren dram konusunda söyleyecek sözleri bulunduğunu dünya kamuoyuna açıkladılar.

Otuz üç devletin Filistin'i paylaştırmayı kararlaştırdığı akşam doğan ihtilâf, başka kurbanlar verilmesine yol açacak ve pek çok sarsıntılara sebep olacaktı. Parçalanan kutsal topraklara barışı getirmeyi uman Birleşmiş Milletler arabulucusu Kont Bernadotte, 16 eylül 1948 günü Kudüs'te Stern grubuna bağlı tedhişçilerin kurşunlarıyla can verdi. İki ay sonra, ülkesini savaşın dışında tutmak isteyen ama ihtiraslarına gem vurma cesaretini göstermeyen Mısır'lı Mahmut Nukraşi Paşa çok çekindiği kaatille buluşmaktan kaçınamadı. Kahire'de Müslüman Kardeşler mezhebine bağlı biri tarafından öldürül-

dü. Lübnan'lı Riyad Sulh da 1951 yazında vurulup öldürüldü.

Aynı yaz mevsiminin bir gecesi, Kral Abdullah Kudüs'te bir resmi kabule katılıyordu. Hüküm sürdüğü Eski Şehir'in damlarını seyrederken hüzünlüydü bedevî hükümdar.

— Başıma bir felâket gelirse Haşimî hanedanının başına onun getirilmesi gerekir, dedi başbakanına torunu Hüseyin'i göstererek.

Ertesi gün, 20 temmuz 1951 öğlende, Golda Meir'le birlikte kralı görmeye giden Ezra Danin adlı yahudinin kehaneti gerçekleşiyordu. Abdullah, cuma namazını kılmak üzere Hazreti Ömer camiine girerken öldürüldü.

Irak'lı Nuri Sait de, Filistin ihtilâfının kapıp koyverdiği güçlerin kurbanı oldu. Bütün uyarılara her zamankinden çok kulak tıkayan, genç bir ihtilâlci kuşağın İngiliz sömürgeciliğinin Orta Doğu'daki ajanı saydığı bu adam 1958 temmuzundaki hükûmet darbesiyle devrildi. Kadın kılığına girip kaçmaya çalışırken öldürüldü, bir cip ölüsünü Bağdat sokaklarında sürükleyerek dolaştırdı.

Her zamanki gibi dinç olan Hacı Emin Hüsseynî, Beyrut'un tepelerinden birinde, özel muhafızları ve güvenliğini sağlamak için harcadığı devamlı çabaların son belirtisi —bir atom sığınağı— arasında yaşamaya devam ediyor. Filistin mukavemet hareketinde artık faal bir rolü yoksa da, İngilizlerle yahudilere karşı hep aynı nefreti besliyor ve bir gün, Allah'ın izniyle kalesi olan Kudüs'e kavuşacağını umuyor.

David Gen Gurion, ulusunun bağımsızlık savaşını yönettiği gibi, devletinin kendi kendine yetecek bir ekonomik varlık haline gelmesini de sağladı. İki yıllık bir ara sayılmazsa, 1948 den 1963 yılına kadar başbakanlık yaptı ve ülkesinin nüfusunun iki katına çıktığını gördü; göçmenlerin, nice savaşlar pahasına ülkeye bağladığı Negev çöllerinin kumlarından yeni topraklar sağladıklarını gördü; mühendislerinin İsrail'i sağlam bir endüstriyel alt yapıyla donattıklarını gördü. Bugün Negev'in sınırında bulunan Sde Boker kibbutzunda, basit ve sakin bir hayat sürüyor. Dünyadan elini eteğini çekmiş ama bü-

tün olaylara dikkatli. Anıları üzerinde çalışıyor, koyunlarını kırkıyor ve her gün gidip karısı Paula'nın mezarı başında dua ediyor.

İsrail'in ilk Sovyetler Birliği Büyük Elçisi olan Çarlık Rusya'sı marangozunun kızı, doğduğu topraklara 1949 da kavuştu. Golda Meir daha sonra yıllar boyu —Kudüs'te, ardından Birleşmiş Milletler'de— İsrail diplomasisinin mimarlığını yaptı. Sağlık nedenleriyle siyasetten çekildiği sıra 1969 yılında başbakan olması istendi, bugün de İsrail başbakanıdır.

Kudüs'te, Jacob Ben Ur ve genç Gadna'lı arkadaşlarının Arap Lejyonu zırhlı araçlarını durdurdukları Mandelbaum evi, yeryüzünün en arzulanan şehrinin bölünmesinin uluslararası simgesi oldu. Bir yıkıntı ve dikenli tel görüntüsünün ortasındaki kapı, yahudi ve arap dünyalarının tek buluşma noktasıydı.

Savaş araç - gereçleri yavaş yavaş Barış Şehri'nin devamlı dekorunu oluşturdu. Şehrin göbeğinde müstahkem mevkiler ve dikenli teller yükselirken, yıkıntılar ve mayınlarla kaplı geniş bir insandan arınmış toprak parçası tam ortasında iğrenç bir yara izi çiziyordu. Yirmi yıla yakın süre, Yafa Kapısı çarpışmaları sırasında parçalanan yahudi savaş araba'sının paslı kalıntıları surların dibinde durdu. Bağnaz yahudiler, her kutsal günün akşamı, müstahkem mevkilerden damların ardındaki yitik duvarlarının gizli taşlarını hayallerinde seyretmeye geldiler. Başkaları, eşlerinin ya da çocuklarının ölüm yıldönümünde, artık ayak basamadıkları Zeytinlik Dağı mezarlığının beyaz taşlarına doğru uzun uzun bakmak için Mea Shearim'in teraslarına tırmanıyorlardı. Bir İngiliz subayının 14 mayıs 1948 günü Sion Kapısı anahtarını sunduğu haham Mordehay Weingarten, bu müminlerden biriydi. Eski Şehir'deki yahudi mahallesinin düşüşünden ölümüne kadar, yaşlı haham hayatını yahudi yasının katı ilkelerine göre sürdürdü. Yıllar yılı yönettiği bu çok eski mahallenin kaybından duyduğu acıyı, kendine göre böyle belirtti.

Şehrin öteki yanında, araplar da şimdi yahudi göçmenlerin oturduğu yitirilmiş evlerinin damlarını görmek için duvarlara tırmanıyorlardı. Müslümanlar da, şehrin yahudi kesiminin göbeğine sıkışan ve bir daha ayak basamadıkları mezarlıklarına doğru duygulu bir bakış yöneltmeyi unutmuyorlardı.

1949 da İsrail hükûmeti, hâlâ şehre uluslararası bir nitelik verme umudunu yitirmeyen Birleşmiş Milletler ve Birleşik Amerika'nın iradesine karşı çıkıp Kudüs'ü başkent yaptı.

Müminlere yasak olan Ağlama Duvarı'nın binlerce yıldan kalma taşları, gelip geçen birkaç turist ve yanındaki daracık sokakta oynayan arap çocuklarından başka şey görmez oldu. Her türlü değerli eşyadan sıyrılan yahudi mahallesinin yıkıntıları, saldırıya uğrayan bir mezarlığın dağınık taşları gibi güneşin altında uzanıyordu. Bu da araplar için, yüzyıllar boyu komşuluk ettikleri yahudilerin bir daha dönmemek üzere gidişlerinin açık deliliydi.

1967 haziranında, kral Hüseyin'den iki kere Yeni Kudüs'e yönelttiği top ateşini kesmesini istedikten sonra, İsrail Ürdün'le savaşa girdi. 1948 yılının bir mayıs gecesi bitik kuvvetlerine surlardan çekilmelerini emreden Uzi Narkis'in paraşütçüleri, kırk sekiz saat süren çarpışmalardan sonra Eski Şehir'i aldılar. Bu zaferin izinden, allak bullak bir kalabalık Duvar'a koştu. Paraşütçüler, kendilerinden geçen yaşlı hahamlar, bakanlar, Yeni Şehir'in çeşitli mahallelerinden kadınlar ve çocuklar ortak bir şükran duasında birbirlerine karıştılar. Çok eski bir ulusun, tarihinin en kutsal yerini tekrar keşfettiği duygulandırıcı bir an oldu bu. Taşları ilk seyredenler arasında, 1948 yılında burayı ele geçirmeyi uman iki adam vardı: Dov Joseph ve David Shaltiel.

1967 haziranındaki savaşı izleyen ilk günler, Kudüs sokaklarında olağanüstü kardeşlik şahnelerine yol açtı Araplar ve yahudiler eski dostlukları yeniden başlatıyor, eski ortak hayatlarının yerlerine, gürültülerine, kokularına, görüntülerine kavuşuyorlardı. Bu kısa saatler süre-

since, müstahkem yerler yıkıldı, dikenli teller söküldü, insandan arınmış bölge silinerek şehir birleştirildi.

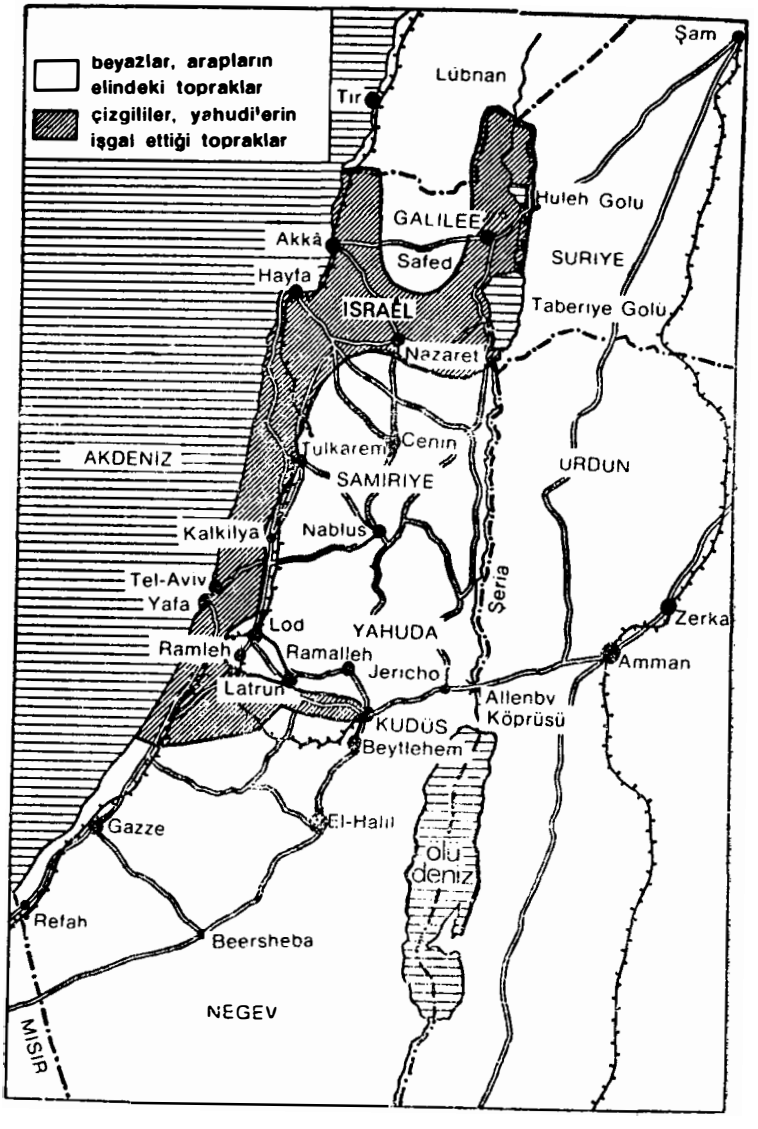
Ama bu yeniden sağlanan birliğin bağışıklığı kısa sürdü, kaybolacak ve ilk saatlerin iyimserliği silinip süpürülecekti. Kutsal yerlere ve din özgürlüğüne saygı göstermekle birlikte, yeni elde ettiği topraklardaki varlığını sağlamlaştırmaya bakan İsrail devleti, Eski Şehir'i resmen topraklarına kattı. Yöneticiler yeni göçmenleri gelip Kudüs'e yerleşmeye teşvik ettiler, ardından yeni mahallelerin yapımıyla şehri ülkenin geri kalan bölümüne daha sıkı bağlamaya yönelik bir plân hazırladılar. Hükûmet sonunda, Kudüs sorununun bir barış görüşmesi sırasında hiç bir pazarlık konusu yapılamayacağını, ancak kutsal yerlere ayrı bir statü verilebileceğini açıkladı.

İsrail politikasının kendi varlıklarını ve rollerini yok etmeyi amaçladığı görüşüne varan Kudüs arapları, ani bir düşmanlıkla içlerine kapandılar. İşgal edilen Filistin sınırlarında gerillaların ortaya çıkışı, kısa süre sonra şehir sokaklarında çınladı. 1948 yılındaki gibi, tedhişçilerin bombaları bir çarşıda, bir üniversite yemekhanesinde, kutsal gün arifesi tıklım tıklım dolu bir mağazada kan akıtıp şehrin çehresini bozdu.

Şehri bölen müstahkem yerler ve dikenli teller kayboldu, ama şehir halkının yüreğinde bir sınır varolmaya devam ediyor. Yahudi ulusunun «Seni unutursam, ey Kudüs...» diye başlayan eski duasının sami ırkından gelme başka bir ulusun toplanma çığlığı olmaması için, yahudiler ve araplar önce bu sınırı yok etmek zorundalar. Nice mucizeye tanıklık eden taşların, bir gün böyle bir mucizeyle karşılaşacaklarını dilemek mantıksız sayılmamalı. Kudüs'ü başkent yapan büyük yahudi kralı Davut için yazılan şu mezmurun sözleri, bugünkü Kudüs'ün çocukları gibi dünkü Kudüs'ün çocukları için de gerekli olmaya devam ediyor.

«Kudüs'ün selâmetini dileyin.
Duvarları içinde barış
Sarayları içinde refah olsun.» (*)

(*) Mezmur 122 / Kutsal Kitap.

Savaş sonunda İsrail devletinin ve Arap'ların elinde kalan Filistin topraklarının durumu (1949, Rodos Mütarekesi)

ÖNEMLİ TARİHLER

70 Kudüs'ün Titus tarafından alınışı ve yahudi tapınağının yıkılışı.
636 Kudüs'ün Halife Ömer tarafından alınışı ve islâm hâkimiyetinin başlaması.
1099 Kudüs'ün Haçlılar tarafından ele geçirilişi ve hristiyan hâkimiyetinin başlaması.
1187 Kudüs'ün araplar tarafından geri alınması.
1517 Kudüs'ün Türkler tarafından ele geçirilmesi.
1895 Theodor Herzl «Yahudi Devleti»ni yayınlıyor.
1916 Sir Henry Mc Mahon'un araplara verdiği söz.
1917 Lord Arthur James Balfour'un yahudilere verdiği söz. Kudüs'ün İngilizler tarafından alınışı.

1947

29 Kasım — Birleşmiş Milletler Filistin'in bir arap ve bir yahudi devleti arasında paylaştırılmasına karar veriyor.

1948

4 Ocak — Haganah Kudüs'teki Semiramis otelini uçuruyor.
22 Şubat — Kudüs'ün Ben Yehuda Sokağı arap tedhişçiler tarafından bombalanıyor.
24 Mart — Kudüs'ün yahudi kesiminin kuşatıldığı gün: Bir yahudi konvoyu şehre ulaşamıyor.
27 Mart — Kfar Etzion kibbutzuna giderı yahudi yiyecek ve silâh kamyonları araplar tarafından düşürülüyor.
9 Nisan — Deir Yasin arap köyü kıyımı.

		Hadassah hastanesine giden yahudi
	13 Nisan	konvoyu kıyımı.
	14 Mayıs	Filistin'deki İngiliz manda yönetiminin sona ermesi.
		İsrail Devletinin doğuşu.
		Filistin'in arap ordularınca ele geçirilişi.
		Kfar Etzion kibbutzunun düşüşü.
'6 —	17 Mayıs	Haganah, Kudüs'ün Eski Şehir'ini ele geçirmek istiyor, başaramıyor.
	18 Mayıs	Arap Lejyonu Kudüs'e giriyor.
	25 Mayıs	İsrail ordusu, Kudüs yolunu açmak için Latrun'daki arap mevzilerine saldırıyor.
	28 Mayıs	Eski Şehir'deki yahudi mahallesi düşüyor.
	1 Haziran	İlk yahudi cipi Yahuda tepelerinden geçerek Kudüs'e varıyor.
		«Birmanya Yolu»nun açılması için çalışmalar başlıyor.
	11 Haziran	İlk ateş - kes.
	9 Temmuz	İlk ateş - kes'in sona ermesi ve çarpışmaların yeniden başlaması.
	17 Temmuz	Kudüs'ü on dokuz yıl süreyle bölen ikinci ateş - kes.

1971'DE NE OLDULAR?

ARAPLAR

ANTONİUS, KATY : Önde gelen kadınlarından olduğu şehre döndü ve Altı Gün Savaşlarına kadar orada yaşadı. Savaş sonrasında Beyrut'a sığındı.

AZZAM PAŞA, ABDURRAHMAN : Arap Birliği genel sekreteri 1956 yılında emekli oldu.

DEEB, GEORGES : Filistin'in yol haritalarını Mısır ordusuna yollayan adam. Amman'da tüccarlık yapıyor.

EBU GARBİYEH, BAGİT : Masrara mahallesinin savunucusu Filistin kurtuluş hareketinde önemli bir rol oynuyor.

EBUSSUAN, DR. SAMİ : Semiramis oteli patlamasından sağ çıkan bu kişi, Beyrut'ta dişçilik yapıyor.

GENNO, EBU HALİL : PALESTİNE POST binasını uçuran bombanın fitilini ateşleyen kişi, müesseseleri hem araplar hem de yahudiler hesabına çalışan zengin bir iş adamıdır.

GHORY, EMİLE : Ürdün parlâmentosunda milletvekili, Hacı Emin'le yakın ilişkilerini sürdürüyor ve Ürdün hükûmetiyle Filistin gerillaları arasında arabuluculuk yapıyor.

HALABİ, ASİYE : Kudüs'ten ayrıldıkları sabah İngiliz meslekdaşlarını geçirmeye gelen genç memure, Kudüs'te yaşıyor. Son yıllarda, şehrin İsrail topraklarına katılmasını protesto ettiği için iki kere tutuklandı.

HALİDÎ, AMBARA : Halidî ailesi Beyrut'ta yaşıyor. Kudüs'ten ayrılmaya dayanamayan Sami Halidî sürgünün ilk günlerinde öldü.

İREKAT, KEMAL : Nebi Daniel'e giden konvoyu pusuya düşürmüştü, şimdi Ürdün parlâmentosunun sözcüsü.

JUMEAN, EMİLE : Kudüs'ü bombalayan topçu, Kral Hüseyin'in kardeşi Prens Muhammet'in özel sekreteri.

KAVUKÇU, FEVZİ EL : Kurtuluş ordusunun komutanı seksen yaşında, Beyrut'un banliyösünde herşeyden elini eteğini çekmiş olarak yaşıyor.

KUTUP, FEVZİ EL: Patlayıcı maddeler uzmanı Şam'da küçük bir memur. Boş zamanlarında bilgilerini Filistin gerillalarının emrine veriyor.

MACAC, HAMİT : Yafa Kapısı'ndaki patlamada karısını kaybeden posta memuru bir daha evlenmedi, Amman'da iki çocuğunun yanında sakin bir hayat yaşıyor.

MECELLİ PAŞA, HABİS : Latrun'daki Arap Lejyonu komutanı, Ürdün ordusu başkomutanı oldu.

MARDAM, FUAT : Bari'de denizin dibini boylayan silâhların alıcısı Suriyeli albay Beyrut'ta yaşıyor. Bir milyon lirete kiraladığı gemi açık denizde İsrail'liler tarafından durduruldu ve yüküne el kondu. Mardam yurttaşları tarafından Suriye'nin silâhlarını yahudilere satmakla suçlandı ve idama mahkûm edildi. İsrail, olayın gizli kalan yanını açıklayıp zavallı düşmanını temize çıkarınca hayatı kurtuldu.

PULLİ, ANTONİO : Nasır'ın hükûmet darbesine rağmen paçayı sıyıran, Faruk'un gece eğlentilerinin yorulmak bilmez düzenleyicisi, Kahire'nin banliyösünde bir pastane işletiyor.

RUSSAN, MAHMUT : Latrun savunmasının komutan yardımcısı Ürdün parlâmentosunda milletvekili.

TANNOUS, NİMRA : Ravdah okulundaki arap genel karargâhının telefon santralını yöneten «Dişi Kaplan» Amman'da oturuyor ve Mülteciler Bakanlığında önemli bir görevi var.

TELL, ABDULLAH : Kudüs'teki Arap Lejyonu komutanı, Kudüs askerî valiliğinden istifa ederek 1950 de kendi isteğiyle Kahire'ye yerleşti. Kral Abdullah'ın öldürülmesinde rol oynadığı iddiasıyla —bunu hep inkâr etti— gıyaben idama mahkûm oldu. 1967 yılına kadar Kahire'de oturdu, o tarihten sonra Hüseyin Amman'a dönmesine izin verdi.

TELL, VASFİ : 1948 yılındaki uyarıları dikkate alınmayan subay Ürdün başbakanı oldu ve bir Filistin gerillası tarafından Kahire'de öldürüldü.

İNGİLİZLER

BEELEY, SİR HAROLD : 1948 yılında Ernest Bevin'in yardımcısıydı, 1969 da Moskova ve Kahire Büyük elçiliklerinde bulunduktan sonra, uzun ve parlak bir meslek hayatının ardından emekliye ayrıldı.

CHURCHİLL, ALBAY JACK : Hadassah konvoyunu kurtarmaya çalışan subay emekli oldu ve Londra'nın dışında yaşıyor.

CUNNİNGHAM, SİR ALAN : En son Filistin Yüksek Komiseri de emekli oldu. Londra dışında oturuyor.

GLUBB, GENERAL SİR JOHN BAGOT : 1948 yılında Arap Lejyonu komutanı olan general 1956 da Kral Hüseyin tarafından kovuldu. İngiltere'de yaşıyor ve arap dünyası gibi pek az adamın kendisi kadar bildiği bir konuda yazılar yazıp konferanslar vererek hareketli bir hayat yaşamaya devam ediyor.

JONES, GENERAL C.P. : Kudüs'teki son İngiliz komutanı Londra'da Pensionners Hastanesi müdürü.

KİRKBRİDE, SİR ALEC : Amman'daki İngiliz Büyük elçisi Orta Doğu İngiliz Bankası müdürü.

MAC MİLLAN, GENERAL SİR GORDON : Filistin'deki son İngiliz başkomutanı emekliye ayrıldı, İskoçya'da yaşıyor.

İSRAİLLİLER

ALON, YİGAL : 1948 yılında Palmach şefiydi, başarılı siyaset hayatında başbakan yardımcılığına yükseldi. Moşe Dayan'la birlikte, Golda Meir'in yerine geçeceklerin başında geliyor.

AVİDAR, JOSEPH : 1948 yılında Haganah'ın iaşe sorum-

lusu olan kişi, Yahudi Sendikaları Konfederasyonu HİSTADROUTH'un yöneticilerinden.

AVRİEL, EHUD : İsrail'in ayakta kalmasını sağlayan silâhları Çekoslovakya'dan alan adam, Galilée'deki kibbutzuna döndü. Önemli bir rol oynamaya devam ediyor. Dünya siyonist hareketinin başlıca yöneticilerinden.

CHARNY, CARMİ: Arap Lejyonu zırhlı araçlarının durdurulmasına yardım eden New York'lu hahamın oğlu Kudüs'te kaldı. Şimdi en ünlü İbranî ozanlarından biri.

CHOREV, AMOS: «Birmanya Yolu» nun keşfedilmesine katılan genç Palmach subayı, İsrail ordusunda general.

COHEN, URİ : İrgun hesabına bomba atan tehdişçi EL AL havayollarında pilot.

ELEAZAR, DAVİD : Katamon manastırını zorlu çarpışmalar sonucu ele geçiren subay İsrail ordusunun en parlak generallerinden.

FEDERMAN, XİEL : Haganah'ın Noel babası İsrail'de bir lüks otel dizisinin sahibi.

GAZİT, MOTKE : Bir sivil sürüsünün başında Eski Şehir'e giren subay, İsrail'e gelen göçmenlerin yerleştirilmesiyle uğraşıyor.

HERZOG, VİVİAN: Eski Guards subayı şimdi parlak bir iş adamı. Altı Gün Savaşları sırasında radyoda yaptığı konuşmalar onu öylesine büyük bir üne eriştirdi ki, İsrail Devletinin en sayılan ve sevilen kişilerinden oldu.

HOD, MORDEHAY : Messerschmitt'lerin ilk iki pilotundan biri İsrail Hava Kuvvetleri başkomutanı.

JOSEPH, DOV: Kudüs'ün beslenmesinden sorumlu kişi, parlak bir başarının ardından eski mesleği olan hukukçuluğa döndü. Yine Kudüs'te oturuyor.

LASKOV, HAYİM : İlk İsrail zırhlı birliğinin komutanı bir elektronik işinin başında.

LEVİ, İZAK : Kudüs'e cephane göndermesi için Ben Gurion'a yalvarmak üzere Yahuda tepelerini aşan subay, Kudüs'te kurduğu yayınevini yönetiyor.

LORCH, NATANAEL : Kum torbalarını sandviçlerle dol-

duran genç subay şimdi İsrail Dışişleri Bakanlığında görevli.

NARKİS UZİ : Bitik düşen askerlerini surlardan geri çeken subay 1967 yılında Kudüs'ün alınmasını sağladı. Şimdi yeni gelen göçmenlerle uğraşıyor.

NEVO, JOSEPH : Kaynanasının gitmesini çok isteyen subay bugün askerî danışman.

RABİN, İZAK: Nachshon Harekâtı'na katılan tugay komutanı Altı Gün Savaşında büyük yararlık gösterdi. İsrail'in Birleşik Amerika Büyükelçisi.

RUSSNAK, MOŞE : Eski Şehir'deki yahudi mahallesini savunanların komutanı Kudüs'te sakin bir hayat sürüyor.

SHALTİEL, DAVİD : Kudüs Haganah'ının komutanı Avrupa ve Güney Amerika'da geçen parlak bir diplomasi hayatından sonra 1969 da öldü.

SHAMİR, SHLOMO: Uzun ve parlak bir askerlik hayatını ardında bırakan 7. Tugay komutanı, Tel - Aviv'de oturuyor.

SINAİ, ZVİ : Kedem Harekâtı komutanı orduda kaldı ve askerlik tarihi uzmanı oldu.

SLAVİNE, HAYİM : Birleşik Amerika'dan silâh yapımında kullanılan makineleri parçalar halinde satın alan kişi, hazır ev yapan bir fabrikayı yönetiyor.

WEİZMANN, EZER : İlk iki Messerschmitt pilotundan biri: Altın Gün Savaşlarında İsrail'in zaferi kazanmasında başrolü oynayanlardandı. Bakanlık yaptı, şimdi bir partinin yöneticisi.

YADİN, YİGAEL : Haganah harekât başkanı, ilk meraklı olan arkeolojiye dönene kadar parlak bir askerlik hayatı geçirdi.

ÖTEKİLER

AZCARATE, PABLO DE : Kudüs'teki ilk Birleşmiş Milletler temsilcisi, emekli olup İsviçre'nin Cenevre şehrine çekildi.

REYNİER, JACQUES DE : Uluslararası Kızılhaç'ın Kudüs temsilcisi şimdi İsviçre'nin Lausanne şehri yakınlarında yaşıyor.

TEŞEKKÜRLER

Herşeyden önce, kitabımızın hazırlanmasının gerektirdiği üç yıllık çalışmada paha biçilmez yardımcımız ve arkadaşımız Dominique Conchon'a teşekkür etmek istiyoruz. Bu işimizde bir an bile eksilmeyen bir özen, zekâ ve inançla soruşturma süresince biriken sayısız belgelerin sıralanmasını sağladı. Kitabın yazılmasıyla geçen uzun ve zor aylarda yorulmak bilmez bir yardımcı oldu: Bizi pek çok çabadan kurtaran bir titizlikle belgelerimizi hazırladı, notlarımızı düzenledi, eksilmeyen bir sabırla kitabın bin beş yüz sayfalık fransızca müsvettesini düzeltti ve sekreterliğimizi yönetti.

Aynı zamanda soruşturma ekibimize de teşekkür ediyoruz: İsrail'de sabırla yaptığı soruşturmalardan ve yaşamadığı bir savaşın çeşitli çarpışmalarının hikâyelerini toplamada gösterdiği coşkudan ötürü Lilly Rivlin'e; Arap Lejyonu eski görevlilerinin tanıklıklarını toplayan tarihçi Süleyman Musa'ya; bize bütün yardımını ve nice yurttaşının duygulandırıcı tanıklığını sunan Filistin'li dostumuz Diane'a.

Kitabımızın fransızca aslını okumak için değerli zamanından pek çok saat vermeyi kabul eden ve öğütleriyle bizi destekleyen dostumuz Rene Clair'e çok özel bir minnet borcumuz var. Konumuzla ilgili tarihî bilgisi, teşvikleri ve öğütleri özellikle değerli kılan dostumuz Pierre Nora'ya; sınırsız kültürü pek çok tarihî yanlışı düzeltmemizi sağlayan Profesör Louis Evrard'a; metnin düzeltilmesine ayırdıkları zamandan ötürü dostumuz Pierre Peuchmaurd ve sevimli karısı Fanny'ye; yahudi diniyle ilgili bölümler üzerinde yapmayı kabul ettiği denetimden ötürü

Sayın Haham Charles Touati'ye; Orta Doğu üzerine yakında çıkacak ilginç bir eserin yazarı olan Colette Modiano'ya da, çok değerli yardımları dolayısıyla ayrıca teşekkür ediyoruz.

Sadık çalışma arkadaşlarımızdan Helene Fillion, Nicole Littee, Christine Soler, Marianne Morange, Catherine Guyon, Marielle Carre, Jacqueline de la Cruz'a ve kitabın yazılmasının son saatlerini geçirmemiz için yardımımıza koşan arkadaşlarımız Jeanne Conchon ve Josette Wallet'e teşekkür ederiz.

Son olarak özenli dikkatleriyle aylarca süren çalışmamızda bizi manevî yönden destekleyen Catherine ve Marius Rocchia, Alexandre ve Paulette İsart, Rene ve Ginette Dabrowski'ye şükranlarımızı sunarız.

☆

«Kudüs... Ey Kudüs'»ün hazırlanması, Orta Doğu, Avrupa ve Birleşik Amerika'da iki yıl süren sabırlı ve güçlüklerle dolu bir çalışma gerektirdi. Doğrudan ya da dolaylı, iki binden fazla insan bu soruşturmaya yardımcı oldu. Hepsinin adını belirtmemiz imkânsız, bizi bağışlasınlar ama kendilerine ne denli minnettar olduğumuzu da bilsinler.

Değerli zamanlarını büyük cömertlikle lütfeden İsrail'liler arasında, özellikle teşekkür borçlu olduklarımız var: İki uzun görüşme boyunca bizim için 1948 yılının hayatî saatlerini yeniden yaşayan ve günlüğünün yayımlanmamış pek çok bölümüne göz atmak gibi özel bir imtiyaz sağlayan David Ben Gurion; ezici çalışma saatlerinden birkaçını ayırarak 1948 ocağında yaptığı Birleşik Amerika yolculuğunun ve savaşın patlamasından dört gün önce Kral Abdullah'la yaptığı gizli görüşmenin her dakikasını kendisiyle birlikte yaşamamıza imkân veren Golda Meir; Haile Selâsiye'nin temsilcisi kılığına girip İsrail hesabına silâh almak üzere Çekoslovakya'da

bulunduğu sıralar başından geçenleri bize anlatmakta büyük sabır gösteren Ehud Avriel; Kudüs Haganah'ı komutanının arşivleriyle kişisel yazılarını emrimize veren Madam David Shaltiel ve elçi Mr. Levavi; o çağda yazdığı raporları bizim için bulup çıkaran, aşağı yukarı tüfek tüfek yahudi silâhlanmasının gizli serüvenini yazmamızı sağlayan Joseph Avidar; Kudüs hakkındaki olağanüstü bilgisi şehrin ve halkının çeşitli yönlerini kavramamıza yardımcı olan elçi Jacob Tsur; büyük bir sabırla düşüncede Kudüs'ün sefaletleriyle sevinçlerini yaşamamıza yardım eden Vivian Herzog ve karısı Aura. Vivian Herzog ve Shlomo Shamir ayrıca, Latrun savaşlarının yaşatılmasında bize paha biçilmez yardımda bulundular. İkisine de candan teşekkürler. Bize destek olup cesaret vererek çok değerli bir yardım sağlayan Miles ve Guita Sherover'e de en derin minnetlerimizi sunarız.

Araştırmalarımıza yön verdikleri ve pek çok belgeyi gösterdikleri için İsrail Savunma Bakanlığı'nın haberalma bölümünden yarbay Elie Bar Lev'e, **Ma'arachot** *adlı askerî derginin genel yayın müdürü Gershon Rivlin'e de teşekkür ederiz.*

Araplar yönünden, bize sağlanan olağanüstü yardım daha önce gerçekleştirilememiş olan bir soruşturmayı yapabilmemize yol açtı. Özellikle borçlu bulunduğumuz sayısız kişiler arasında, Arap Lejyonu arşivlerini incelememize izin veren Majeste Kral Hüseyin'e; neredeyse üç hafta süren konuşmalarda, bizim için Kudüs savaşının arap kesiminden görüşünü dakikası dakikasına yeniden canlandıran Albay Abdullah Tell'e; Latrun savaşıyla ilgili bölümlerde çok yararlandığımız güncesinden ötürü Mahmut Russan'a; bugün Ürdün'ün Paris Büyük Elçisi olan ve Arap Lejyonu'nun Filistin'e yaptığı yürüyüşün coşturucu havasını verebilmemizi sağlayan Ali Ebu Nuvar'a; kişisel tecrübelerine dayanarak, 1948 yılında Kudüs'ün arap savunmacılarının rolünü biz-

ler için canlandıran Emile Ghory ve Bagit Ebu Garbiyeh'e; Lübnan'ı temsil ettikleri Birleşmiş Milletler'in kasım 1947 toplantılarında çok önemli roller oynayan Cumhurbaşkanı Camille Chamoun ve Dr. Charles Malik'e; genç bir gazeteci olarak savaş halindeki Filistin'de edindiği tecrübeleri bize anlatan Muhammet Hasaneyn Heykel'e; bize kocasının mektuplarını veren, Castel savaşı şehidi arap komutanının karısı Bayan Abdülkadir Hüsseynî'ye; ve son olarak anıları sayesinde Kral Faruk'un özel hayatına girmemizi sağlayan Antonio Pulli'ye teşekkür ediyoruz.

İngiltere'de görüştüğümüz kişiler arasında, özellikle Sir John Bagot Glubb'a, Sir Alec Kirkbride'a, Sir Alan Cunningham'a, Sir Gordon Mac Millan'a ve Sir Harold Beeley'e bize verdikleri öğütler ve dostça yardımlarından ötürü teşekkür borçluyuz.

Bir çok kişinin bize yardım ettiği Birleşik Amerika'da, özellikle kişisel belgelerini incelememize izin veren Clark Clifford ve Missuri'nin İndependence şehrindeki Truman kitaplığına teşekkür etmek istiyoruz.

Fransa'da anılarıyla 1948 yılı Kudüs'ünün hayatını canlandırmamızı sağlayan Fransız Baş Konsolosu'nun dul karısı Madam Rene Neuville'e; güncesiyle Notre-Dame de France çevresindeki çarpışmaları anlatmamıza büyük katkıda bulunan Kudüs Fransız hastanesi başhekimi Dr. Rene Bauer'e özellikle teşekkür etmek istiyoruz. Latrun'un Yedi Acı Trappist manastırı keşişlerine ve Deir Yasin dramını yaşatmamızı sağlayan uluslararası Kızılhaç temsilcisi Jacques de Reynier'ye minnetlerimizi belirtiyoruz.

Son olarak, yayıncılarımızın ve **Reader's DİGEST'teki** *dostlarımızın cesaret verici sözleri ve destekleri olmasa «Kudüs... Ey Kudüs»ü yazamazdık. Dostlarımız, Paris'ten Robert Laffont, Jacques Peuchmaürd ve Claude Anceau'ya, New York'tan*

Peter Schwed, Mike Korda ve Don Green'e, Pleasantville'den Fulton Oursler'e, Los Angeles'ten Irving Lazar ve Londra'dan Nicholas Thompson'a tasarımıza besledikleri sarsılmaz inançtan ötürü candan teşekkürler.

Les Bignoles
La Biche Niche
Ramatuelle
23 Mayıs 1972

BİBLİYOGRAFYA

1. YAYINLANMIŞ KİTAPLAR

ABDULLAH İBNİ HÜSEYİN (Kral Abdullah) : **My Memoirs Completed (El Tekmile)**. American Council of Learned Societies, Vaşington, D.C. 1954.

ADİN (Edelman) Benjamin : **Adventure at the Wheel,** Alfa Jerusalem Press, Kudüs 1965.

AGAR, Herbert : **The Saving Remnant,** Viking, New York, 1960.

ALEM, Jean Pierre: **Juifs et Arabes, 3000 ans d'histoire,** Grasset, Paris 1968.

ALON, Ygal : **Battles of the Palmach,** Hakibbutz Hameuchad, Tel - Aviv 1965 (ibranice).

AMRAMİ, Yaakov : **History of the war of İndipendence,** Shelach, Tel - Aviv 1951 (ibranice).

ANTONİUS, Georges: **The Arab Awakening,** Lippincott, Filadelfiya 1939.

ARİF, Arif el : **The Tragedy of Palastine,** 7 cilt, Beyrut (arapça).

ATLEE, Earl : **As it Happened** (otobiyografi). Heinemann, Londra 1954.

AVNERY, Uri : **Fields of Palestine (Bisdot Pleshet),** Tversky, Tel - Aviv, 1950 (ibranice).

AZCARATE Y FLORES, Pablo de : **Mission in Palestine,** Orta Doğu Enstitüsü, Vaşington D.C. 1966.

BAER, İsrael: **Battles of Latrun (Carvot Latrun),** Ma'arachot, Tel-Aviv 1953 (ibranice).

BARODİ, Fahri : **The Catastrophe of Palestine,** İbni Zeydun, Şam 1950 (arapça).

BAR - ZOHAR, Michael : **The Armed Prophet,** A. Barker, Londra 1967.

BEGİN, Menachem : **La Révolte d'İsrael,** La Table Ronde, Paris 1971.

BEMİS, Samuel Flagg : **The American Secretaries of State and Their Diplomacy,** Pageant Book Co., New York 1958.

BEN ELLİSSAR, Eliahu : **La Diplomatie du III. Reich et les Juifa,** 1933-39 Julliard, Paris 1969.

BEN GOURİON, David : **İsrael : Years of Chalenge,** Holt, New York 1963
BEN GOURİON, David : **Ben Gourion Parle,** Stock, Paris 1971.
BEN JACOB, Jeremiah: **The Pise of İsrael** Grosby House, New York 1939
BEN SHAUL, Moshe : **Generals of İsrael** Hadar, Tel - Aviv 1968.
BENTWİCH, Norman : **İsrael,** Benn, Londra 1952.
BERKMAN, Ted : **Cast a Giant Shadow,** Doubleday Garden City N.Y. 1962.
BERLİN, İsaiah : **Chaim Weizmann,** Farrar, Straus Cudahy, New York 1958.
BERNADOTTE, Folke : **The Curtain Falls,** Knopf, New York 1945.
BERNADOTTE, Folke : **To Jerusalem,** Hodder, Londra 1951.
BETCHY, Muhammet Ali : **Our Martyrs to Palestine,** Kahire 1949 (arapça)
BİLBY, Kenneth W. : **New Star in the Near East,** Doubleday, Garden City, N.Y. 1950.
BİRDWOOD, Christopher B. : **Nuri es-Said : A Study in Arab Leadership,** Cassell, Londra 1959.
BULLOCK, Allan : **The Life and Times of Ernest Bevin,** Heinemann, Londra 1960.
BURROWS, Miliar : **Palestine is our Business,** The Westminster Press, Filadelfiya 1949.
CARLSON, John Roy (Arthur Derounian) : **Cairo to Damascus,** Knopf, New York 1951.
CATARİVAS, David : **İsrael,** Seuil, Paris 1967.
CATTAN, Henry : **Palestine, The Arabs/İsrael, The Search for Justice,** Longmans, Londra 1969.
COHEN, Geula : **Woman of Violence: Memoirs of a young Terrorist 1943 — 48,** Holt, Rinehart/Winston, New York 1966.
CROSSMAN, R.H.S. : **A Nation Reborn,** H. Hamilton, Londra 1960.
CROSSMAN R.H.S. : **Palestine Mission** Harper/Brothers, New York ve Londra 1947.
CRUM, Bartley : **Behind the Silken Curtain,** Simon/Schuster, New York 1947.
DANİELS Jonathan : **Man of İndependence: A Biography of Harry S. Truman,** Lippincott, Filadelfiya 1950.
DAYAN, Shmuel : **Pioneers in İsrael,** World Publishing New York ve Cleveland 1961.
DEROGY, Jacques ve SAAB, Edouard : **Les Deux Exodes,** Denoel, Paris 1968
DEROGY, Jacques: **La loi du Retour, La Secrete et Vèritable Historie de l'Exodus,** Fayard, Paris 1970.
DİMOND, Max : **Les Juifs, Dieu et Historie,** Laffont, Paris 1964.

EDDY, Wiliiam Alfred: **F.D.R. Meets Ibn Saud,** American Friends of the Middle East New York 1954.

EDELMAN, Maurice : David : **The Story of Ben Gurion,** Putnam, New York 1965

ELATH, Eliahu: **İsrael and her Heighbors,** The World Publishing Company New York ve Cleveland 1957.

ELATH, Eliahu: **Israel and Elath,** Weidenfeld, Londra 1966.

ELSTON, Roy: **No Alternatives,** Hutchinson Londra 1960.

EYTAN, Walter : **The First Ten Years,** Simon/Schuster, New York 1958.

FARAG, Sayed: **Our Army in Palestine,** Fawakol, Kahire 1949 (arapça).

FEIS, Herbert: **The Birth of Israel, The tousled diplomatic Bed,** H. Feis, New York 1969.

FLAUBERT, Gustave: **Voyage en Orient,** Seuil, Paris 1964 «Bütün Eserleri»

FRANCOS Ania : **Les Palestiniens,** Julliard, Paris 1968.

FRANK, Gerold : **The Deed** Simon/Schuster, New York 1963.

FURLONGE, Geoffrey: **Palestine is my Country The Story of Musa Alami.** John Murray, Londra 1969

GABBAY, Rony E. : **A Political Study of the Arab - Jewish Conflict,** Librairie Droz, Cenevre 1959

CARCIA GRANADOS, Jorge: **The Birth of Israel,** Knopf, New York 1948.

GERVASI, Frank H.: **To Whom Palestine?** Appleton - Century, New York 1946.

GLASS, Zrubavel (ed.): **Book of the Palmach (Sefer Ha-Palmach),** 2 cilt Hakibbutz Hameuchad, Tel - Aviv 1953 (İbranice)

GLUBB, Sir John Bagot (Paşa) : **Britain and the Arabs,** Hodder, Londra 1959

GLUBB, Sir John Bagot (Paşa) : **A Soldier with the Arabs,** Harper/Brothers, New York 1957

GLUBB Sir John Bagot (Paşa) : **Story of the Arab Legion** Hodder, Londra 1948

GRAVES, Philip P. (ed.) : **Memoirs of King Abdullah of Transjordan.** Cape Londra 1950

GUGENHEİM, E. : **Le Judaisme dans la Vie quotidienne,** Albin Michel, Paris 1961.

HADAWİ, Sami: **The Arab Israeli Confliet (Cause and Effect),** Beyrut 1967

HADAWİ, Sami: **Bitter Harvest Palestine Between 1914-1967.** The New World Press New York 1967.

HAEZRAHİ, Yehuda : **The Living Rampart,** Zionist Youth Council, Londra 1948.

HALPERN, Ben : **The Idea of the, Jewish State,** Harvard Üniverstiy Press Cambridge, Mass. 1961.

HARIRI, Salih el: **The Saudi Army in Palestine**, Dar al Ketab, Le Caire 1950 (arapça).

HASHEMI, Taha: **Diary of the War**, Beyrut (arapça).

HECHT, Ben : **Perfidy,** Messner, New York, 1961.

HECHT Ben: **A Child of the Century**, Simon/Schuster, New York 1954.

HIRZOWICZ, Lukasz : **The Third Reich and the Arab East**, Rouledge/Kegan Paul, Londra 1966

HOROWITZ, David: **State in the Making**, Knopf, New York 1953.

HUREWITZ, J. C.:**The Struggle for Palestine,** Norton, New Yonk 1950.

HYAMSON, H. M.: **Palestine Under the Mandate**, Methuen, Londra 1950.

HYRKANOS-GINZBURG, Devora: **Jerusalem War Diary,** Wizo Zionist Education Dept, Jérusalem 1950.

JACOBOVITZ, Mordechai: **Heroes Tell Their Stories: Chapters on the War of *Independence***, Niv, Tel-Aviv (ibranice)

JARVİS, Claude: **Three Deserts,** J. Murray Londra 1936.

JOIN-LAMBERT: **Jérusalem** Albert Guillot, Paris 1957,

JOSEPH Bernard (Dov): **The Faithful City,** Hogarth, Londra 1962.

JOSEPHUS : **The Jewish War,** Penguin, Baltimore 1959.

KAGAN, Benjamin : **The Secret Battle for İsrael, World Publishing,** New York ve Cleveland 1966

KATZ, Samuel: **Days of *Fire***, Doubleday, Garden City, N. Y. 1968.

KELLER, Werner: **The Bible as History Archaelogy confirmş the Book of Book**, Hodder / Stoughton Londra 1956.

KATİP, Mohammed Nemr el: **The Result of the Catastrophe,** Matba Umomeya, Şam 1951 (arapça).

KHOURI, Fred J : **The Arab İsraeli Dilemma,** Syracuse Universtiy Press, New York 1968.

KIMCHE, Jon : ***Seven Fallen Pillars***, Praeger, New York 1953.

KIMCHE, Jon ve David : **A Clach of Destinies,** Praeger New York 1960.

KIMCHE, Jon ve David : **The Secret Roads,** Secker, Londra 1954.

KIRK, George: **A Short History of the Middle East**, Methuen Londra 1961

KIRK, George: **Survey of International Affairs: 1939 - 1946: The Middla East in the War,** Oxford University Press Londra, New York 1952.

KIRK, George : **Survey of International Affairs: The Middle East 1945 - 1950,** Oxford University Press, Londra, New York 1954

KIRKBRIDE, Sir Alec : **A Crackle of Thorns:** J. Murray, Londra 1956.

KNOHL, Dov : **Siege in the Hills of Hebron,** Yoseloff, New York 1958.

KOESTLER, Arthur: **Promise and Fulfilment,** Macmillan, New York 1949.

KOLLEK, Teddy ve PEARLMAN, Moshe: **Jerusalem, Sacred City of Mankind: A History of Forty Centuries,** Steimatzky's Agency Ltd. Kudüs, Tel - Aviv, Hayfa 1968.

KOTKER, Norman: **The Earthly Jerusalem,** Charles Scribner's Sons, New York 1969.

LAPIERRE Jean : **Le Mandat Français en Syrie,** Librairie du Recueil Sirey, Paris 1937.

LATOUR, Anny: **The Resurrection of Israel** The World Publishing Company, New York ve Cleveland 1968.

LAU-LAVIE, Naphtalie: **Moshe Dayan,** Vallentine Mitchell, Londra 1968.

LAWRENCE, Thomas Edward: **Seven Pillars of Wisdom,** Doubleday, Garden City, N. Y. 1935.

LEARSI, Rufus : **Israel, A History of the Jewish People,** The World Publishing Company, New York ve Cleveland 1949.

LEVER, Walter : **Jerusalem is Called Liberty,** Massadah Publicatlon Co. Kudüs 1951.

LEVIN, Harry: **I saw the Battle of Jerusalem,** Schocken Books, New York 1950.

L'HUILLIER, Fernand: **Fondements Historiques des Problèmes du Moyen-Orient,** Sirey Paris 1958.

LIAS, Godfrey: **Glubb's Legion,** Evans, Londra 1956.

LIE, Trygve: **In the Cause of Peace,** Macmillan, New York 1954.

LILIENTHAL, Alfred M: **What Price Israel?** Regnery Chicago 1953.

LIRON, Aaron: **Old Jerusalem: Under Siege and in Battle,** Ma'arachot, Tel-Aviv 1957 (ibranice).

LITVINOFF,Barnet : **The Story of David Ben Gurion,** Oceana Publications, New York 1959.

LONGRIGG, Stephen Hemsley: **Oil in the Middle East,** Its Discovery and Development, Oxford University Press, Londra 1954.

LORCH, Netanael : **The Edge of the Sword,** Putnam, New York 1961.

LOTI, Pierre: **Jérusalem,** Plon, Paris.

LOWDERMILK, Walter C.: **Palestine Land of Promise,** Harper / Brothers, New York ve Londra 1944.

LOWDERMILK, Walter C. : **The Untried Approach to Palestine Problem,** American Christian Palestine Committee Publications, New York, 1948.

LUKAN, Kadri: **After the Catastrophe,** Dar ül Elm, Beyrut 1950 (arapça).

MARDOR, Munya (Meir): Haganah, New American Library, New York 1966.

MARIN, Max: **Le Retour d'İsrael,** Desclèe de Brouwer/Cie, Paris 1935.

MARLOWE, John: **Rebellion in Palestine,** Gresset Press, Londra, 1946.

MARLOWE, John: **The Seat of Pilate,** Cresset Press, Londra 1959.

McDONALD, James G.: **My Mission in Israel,** Simon / Schuster, New York 1951.

MEINERTZHAGEN, Richard: **Middle East Dlary,** Gresset Press, Londra 1959.

MILLIS, Walter, DUFFIELD E. D. ile birlikte: **The Forrestal Diaries,** Viking, New York 1951.

NADEL, Baruch: **Benadotte,** Tel - Aviv 1968 (İbranice)

NASIR, Cemal Abdül: **Egypt's Liberation: The philosophy of the Revolution,** Public Affairs Press, Washington, D. C. 1955.

NECİP, Muhammed: **Egypt's Destiny,** Gollancz, Londra 1955.

NEHER-BERNHEIM, Renée : **La Déclaratlon Balfour.** 1917: Un Foyer National Juif en Palestine, Julliard Paris 1959.

O'BALLANCE, Edgar: **The Arab - Israeli War,** 1948, Faber, Londra 1956.

PARKES, J. W.: **A History of Palestine from 135 A. D. to Modern Times,** Gollancz, Londra 1949.

PEARLMAN, Maurice: **The Army of İsrael,** Philosophical Library, New York 1950.

PERETZ, Don: **Israel and the Palestine Arabs,** Middle East Institute, Washington, D. C. 1958.

POLK, Willkam R, STAMLER, David M. et ASFOUR, Edmund: **Backdrop to Tragedy,** Beacon Press, Boston 1957.

RABINOWICZ, Oskar K.: **Vladimir Jabotinsky's Conception of a Nation** Beechhurst Pres's, New York 1946.

REYNIER, Jacques de: **A Jérusalem un drapeau flottait sur la ligne de feu,** Histoire et Sociéte d'Aujourd'hui, Cenevre 1950.

REYNOLDS, Quentin: **Leave It to the People,** Random House, New York 1949.

ROBINSON, Donald: **Under Fire, Israel's 20 year Fight for Survival** W. W. Norton / Company, New York 1968.

ROOSEVELT, Kermit: **Arabs, Oil, and History,** Harper / Brothers, New York 1949.

ROTH, Cecil: **History of the Jews,** Schocken, New York 1961.

ROUSAN, Mahmut: **Palestine and the Internationalization of Jerusalem** The Ministry of Culture and Guidance, Bağdat 1965.

ROUSAN, Mahmut : **Battles of Bad el-Wad,** Amman (arapça).

SACHAR, Howard M.: **Aliyah: The Peoples of Israel,** World Publishing, New York ve Cleveland 1961.

SACHAR, Howard M: **From the Ends of the Earth: The Peoples of Israel.** World Publishing, New York ve Cleveland 1964.

SACHAR, Howard M: **The Emergence of the Middle East: 1914-1924** Alfred A. Knopf, New York 1969.

SACHER, Harry: **Israel: The Establishment of a State,** Weidenfeld, Londra 1952..

SADAT, Enver el: **Revolt on the Nile,** Wingate, Londra 1957.

ST. John, Robert: **Ben-Gurion: The Biography of an Extraordinary Man,** Doubleday, Garden City, N. Y. 1959.

ST. John, Robert: **The Boss: The Story of Gamal Abdel Nasser,** McGraw-Hill, New York 1960.

ST. JOHN, Robert: **Shalon Means Peace,** Doubleday, Garden City, N. Y. 1949.

SAYEGH, Faiz A: **The Arab-Israeli Conflict,** The Arab İnformation Center, New York 1964.

SCHECHTMAN, Joseph B.: **The Mufti and the Fuehrer,** Yoseloff, New York 1965.

SHAHAN, Avigdor: **The Wings of Victory** (Kanfer Hanizachon), Am Hasafer, Tel-Aviv 1966 (ibranice).

SHAREF, Zeev: **Three Days,** W. H. Allen, Londra 1962.

SHARETT, Moshe: **The Gates of the Nations (Beshar Haoumot),** Am Oved, Tel-Aviv 1958 (ibranice).

SHERWOOD, **Robert: Roosevelt and Hopkins,** Harper / Brothers, New York 1948

SHEWADRAN, Benjamin: **The Middle East, Oil, and the Great Powers,** Council for Middle Eastern Affairs Press, New York 1959.

SLATER, Leonard: **The Pledge,** Simon / Schuster, New York 1970.

SMITH, Wilfred Cantwell: **İslâm in modern History,** Princeton University Press, Princeton 1957.

SOUSTELLE, Jacques : **La Longue Marche d'İsrael,** Fayard, Paris 1968
SPICEHANDLER, Daniel: **Let my Right Hand Wither,** Beechhurst Press, New York 1950.
STARK, Freya : **Dust in the Lion's Paw,** J. Murray, Londra 1961.
STEIN, Leonard: **The Balfour Declaration,** Vallentine Mitchell, Londra 1961.
STEINBERG, Alfred: **The Man from Missouri,** Putnam New York 1962.
STEINBERG, Milton: **Basic Judaism,** Harcourt, Brace / Co., New York 1947.
STONE, İsidor: **This is Israel** Boni, New York 1948.
STORRS, Sir Ronald: **Lawrence of Arabia; Zionism and Palestine,** Penguin Books, Middlesex et New York 1943.
SYKES, Christopher: **Crossroads to Israel,** World Publishing, New York ve Cleveland 1965.
SYKES, Christopher: **Orde Wingate,** Collins, Londra 1959.
SYRKIN, Marie: **Blessed İs the Match,** Jewish Publication Society of America, Filadelfiye 1947.
SYRKIN, Marie: Golda Meir: **Woman with a Cause,** Putnam, New York 1961.
TALMAI, Menahem: **Canvoys Under Fire (Shayarot Baesh)** Amihai, Tel-Aviv 1957 (ibranice).
TAYLOR, Alan R.: **Prelude to Israel An Analysis of Zionist Diplomacy, 1897-1947,** Philosophical Library, New York 1959.
TELL, Abdullah: **The Tragedy of Palestine,** Dar el Kalam, Kahire 1959 (arapça).
THARAUD, Jèrome ve Jean : **Un Royaume de Dieu,** Plon, Paris 1920.
TREVOR, Daphne: **Under the White Paper,** The Jerusalem Press, Kudüs 1948.
TRUMAN, Harry S: **Years of Trial and Hope, Cilt. 2: Memoirs,** Doubleday, Garden City, N. Y. 1956.
TSUR, Jacob : **Prière du Matin. L'Aube de l'Etat d'İsrael,** Plon Paris 1967.
VAZE, Pinhas: **Objective: To acquire Arms (Ha-Mesima: Rechesh),** Ma'arachot, Tel-Aviv 1966 (ibranice).
VESTER, Bertha: **Our Jerusalem,** Doubleday, Garden City, N. Y. 1950.
VILNOY, Zev: **The Battle to Liberate Israel (Hamaaracha Leshichrur Israel)** Tor - Israel, Jérusalem 1953 (ibranice).
WEISGAL, Meyer W. ve Joel CARMICHAEL **Chaim Weizmann: A Biography by Several Hands,** Atheneum, New York 1963.

WEIZMANN, Chaim: **Trial and Error**, Harper / Brothers, New York 1949.

WEIZMANN Vera: **The Impossible Takes Longer,** Harper, New York 1967.

WELLES, Sumner: **We Need Not Fail,** Houghton Mifflin Boston 1948.

WYNN, Wilton: **Nasser of Egypt: The Search of Dignity, Arlington** Book, Cambridge Mass. 1959.

ZEİNE, Z. N.: **The Struggle for Arab İndependence,** Beyrut 1960.

ZURAYK, Constantine R.: **The Meaning of the Disaster,** Beyrut 1956.

II. «KUDÜS... EY KUDÜS» YAZARLARININ İNCELEYEBİLDİKLERİ YAYINLANMAMIŞ GÜNCELER, MEKTUPLAR VE BELGELER.

ARAZİ, Tuvia : Yehuda Arazi'nin silâh alımlarıyla ilgili kişisel belgeler,

AVRİEL, Ehud: Haganah'ın 1948 yılında silâh alımı için Prag'da yaptığı anlaşmalarla ilgili belgeler.

AYET, Peder İbrahim: Kişisel mektuplar ve Kutsal Topraklarla ilgili günce.

BAUER, Dr. René: Günce.

TRUMAN KİTAPLIĞI: Independence (Birleşik Amerika):

— CLİFFORD, CLARK: Kişisel belgeler ve mektuplar.

— DANİELİ, Jonathan : Truman Yönetiminin Tarihi.

— JACOBSON, Eddy: Kişisel belgeler ve mektuplar.

— TRUMAN, Harry S.: Kişisel belgeler ve mektuplar.

CHAMOUN, Camille: Beyrut, Kahire, Kudüs ve Amman arasında gidip gelen telgraflar. Lübnan Başbakanı ve Dışişleri Bakanıyla yazışmalar, telgraflar.

CHRİST CHURCH: Günce, Kudüs 1948.

CHURCHİLL, Albay Jack: 13 nisan 1948 günü, Hadassah hastanesi baskınıyla ilgili İngiliz belgeleri, kayıtları ve mesajları.

COOPER, Binbaşı Dereck: 1 Ocak 1948 - 14 Mayıs 1948 tarihleri arasında Lifeguards alayının harekâtıyla ilgili günlük raporlar.

DAVİS, Profesör Elie: Scopus tepesindeki Hadassah hastanesinin durumuyla ilgili olarak Kızılhaç, Birleşmiş Milletler ve İngiliz yetkilileriyle yazışma.

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, Birleşik Amerika: Gizli ya da gizli olmayan telgraflar: Vaşington'la Kudüs'teki B. Amerika başkonsolosluğu arasında.

— Amerikan misyonu arasında...

— Birleşmiş Milletler arasında.

— Kahire, Bağdat, Beyrut ve Amman'daki Amerikan Misyonları arasında.

EBUSSUAN, Dr. Sami: Günce.
HADASSAH hastanesi baskınıyla ilgili soruşturma komitesi: Rapor.
HERZOG, Vivian: Kişisel Belgeler.
HİGHLAND LİGHT İNFANTRY: Alayın Filistin günlüğü, 1948.
HOADE, Peder Eugene: Günce.
HÜSSEYNÎ, Haydar: Hacı Emin Hüsseynî genel karargâhının yazışmaları ve arşivleri.
HÜSSEYNİ, WAHİCE ABDÜLKADİR: Kocası Abdülkadir Hüsseyni'le yazışmaları.
KAVUKÇU, Fevzi el: Kişisel mektuplar, Haganah'dan alınan belgeler ve karargâhıyla Şam, Kudüs ve Kahire arasındaki görüşmeler.
LATRUN'UN YEDİ ACI MANASTIRI: Günce 1948.
MAC MİLLAN, Sir Gordon: 29 kasım 1947 ve 20 haziran 1948 arasında Filistin'deki İngiliz ordusunun faaliyetleriyle ilgili Savunma Bakanlığına verilen raporlar.
MALİK, Dr. Charles : Birleşmiş Milletler'deki Lübnan temsilcileriyle Beyrut arasında, paylaştırma müzakereleri sırasında gidip gelen telgraflar.
MARDAM, Cemil: Özel belgeler, mektuplar ve Suriye hükûmetinin arşivleri, 1948.
MERYEM'İN ONARICI RAHİBELERİ: Manastır günlüğü.
NEUVİLLE, Madam René: Özel belgeler ve günce.
NOTRE - DAME DE FRANCE: Günce 1948.
NUSSEYBİ, Enver: Anılar.
REYNİER, Jacques de, Filistin'deki Kızılhaç temsilcisi: Günce 1948.
ROSENMAN, Yargıç Samuel: Hayim Weizmann ve Harry S. Truman arasındaki gizli mektuplar, 1948.
SACHAROV, Elie: Tel-Aviv'deki Haganah genel karargâhına verilen, silâh alımlarıyla ilgili raporlar.
SHALTİEL, David: Belgeler ve kişisel mektuplar, Kudüs Haganah'ı genelkurmayının mektup ve mesajları. Kudüs-Tel-Aviv arasında 1948 yılında yapılan askerî yazışmalar.
SHAMİR, Shlomo: Kişisel belgeler.
SİON RAHİBELERİ: Manastır günlüğü.
SULH, Riyad: Kişisel belgeler, Lübnan başbakanına gelen ya da onun tarafından yazılmış mektup ve mesajlar.

III. ADLARINI GİZLİ TUTMAK İSTEYEN KİŞİLERCE YAZARLARA SAĞLANAN BELGELER

— İsrail haberalma servislerinin raporları.
— Aralık 1947 — temmuz 1948 arasında Kudüs'te kaydedilen, araplarla İngilizler arasındaki telefon konuşmaları.

— İngiliz ordusunun çeşitli belgeleri, emirler, raporlar, haberalma servislerinin gizli raporları ve manda yönetiminin öteki resmî belgeleri.
— 15 ekim 1947 — 18 temmuz 1948 tarihleri arasında, Arap Birliği siyasî komitesinin oturumları.

IV. BAŞVURULAN GAZETELER

LE JOUR (Beyrut)
L'ORİENT (Beyrut)
PALESTİNE POST (Kudüs)
HAARETZ (Tel-Aviv)
MA'ARACHOT (Tel-Aviv)
MA'ARİV (Tel-Aviv)
YEDİOT ACHRONOT (Tel-Aviv)
DAİLY TELEGRAPH (Londra).
LONDON TİMES (Londra).
NEW YORK HERALD TRİBUNE (New York).
NEW YORK TİMES (New York).
LE MONDE (Paris).

V. ÇEŞİTLİ YAYINLAR

A QUİ DONC APPARTİENT PALESTİNE? Yazarı Henry Cattan. Beyrut Filistin Araştırmaları Enstitüsü, 1967.

İSRAEL: THE ARAB CASE — Yazarı Clovis Maksut, 11 ağustos 1967 tarihli New Statesman'den.

İSRAEL'S RECORD AT THE UNİTED NATİONS — Golda Meir tarafından yazılmış ve Arap kadınları Haber Merkezi tarafından basılmış.

JERUSALEM — LE CAS ARABE, Walid Halidi tarafından yazılmış, 1967 yılında Amman'da Ürdün Haşimî Krallığı tarafından bastırılmış

FİLİSTİN'DEKİ ULUSLARARASI KIZILHAÇ KOMİTESİ, Cenevre Uluslararası Kızılhaç Komitesi tarafından hazırlanmış, temmuz 1948.

PALESTİNE: TERMİNATİON OF THE MANDAT 15TH MAY 1948, H.M.S.O. Londra 1948.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL KURULUNUN 6 EYLÜL - 29 KASIM 1947 TARİHLERİ ARASINDA YAPTIĞI İKİNCİ OLAĞANÜSTÜ TOPLANTISININ RESMÎ RAPORLARI.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL KURULUNUN 16 NİSAN - 14 MAYIS 1948 TARİHLERİ ARASINDA YAPTIĞI İKİNCİ OLAĞANÜSTÜ TOPLANTININ RESMÎ RAPORLARI.

THE ARAB HİGHER, COMMİTEE, İTS ORİGİNS, PENSONNEL AND PUR-

POSES, Birleşmiş Milletler, Mayıs 1947.
THE DİMENTİONS OF THE PALESTİNE PROBLEM, Yazarı Henry Cattan, 1967 yılında Beyrut'ta Filistin Araştırmaları Enstitüsü tarafından basılmış (2 cilt).
THE OLD CİTY İN PEACE AND WAR, Ma'arachot.
THE POLİTİCAL HİSTORY OF PALESTİNE UNDER BRİTİSH ADMİNİSTRATİON, İngiliz Haberler Merkezi, New York, 1947.

Yahudiler için en kutsal yer, Hazreti Süleyman'ın yaptırdığı tapınağın kalıntısı olan **Ağlama Duvarı**'dır. İki bin yıl süreyle, yeryüzünün bütün yahudileri ona dönüp dağıldıklarına gözyaşı dökmüşlerdir. (üstte) Mekke ve Medine'yle birlikte İslâm'ın en kutsal yeri, Hazreti Muhammet'in beyaz kısrağı üstünde gökyüzüne yükseldiği Hazret- Ömer

EHUD AVRİEL, 31 yaşında, Çekoslovakya'dan aldığı 25.000 tüfek, 3000 makineli, 100 milyondan fazla mermi ve 30 Messerschmitt avcı uçağıyla yahudi devletinin kurulmasına büyük katkıda bulundu.

FREDDY FREDKENS, 40 yaşında eski İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri pilotu. Havadan gelen ilk yahudi silâhlarını Filistin'de gizli bir hava alanına indirmeyi başardı.

DAVİD LEİBOVİ. 40 yaşında, Sibirya'da doğdu. Haganah'ın ilk ağır silâhları olan Davidka'ları o buldu. Bu silâh pek etkili sayılmazdı ama çıkardığı büyük gürültü karşı tarafta bozguna yol açıyordu.

YİGAEL YADİN, 32 yaşında, arkeolog. Haganah harekât başkanıydı. Kudüs'ün düşmesini önlemek ve arapların saldırılarını püskürtmek gibi ağır bir sorumluluk yüklenmişti.

VİVİAN HERZOG, 29 yaşında İngiliz ordusunun eski subaylarından. Büyük bir haberalma uzmanıydı, yahudi kuvvetlerinin kazasız belâsız Kudüs'ün bir bölümünü ele geçirmelerini sağladı.

TEDDY KOLLEK, 37 yaşında, Taberiye gölünde balıkçılıkla hayata atılıp Haganah gizli servislerinin başına kadar yükseldi. Amerika'dan Kudüs'teki askerler için gizlice silâh alanları yönetiyordu.

HADASSAH LİMPEL, 19 yaşındaki Polonyalı genç kız İsrail'de çarpışmak için dünyanın yolunu tepmişti. Kudüs yolunu açmak için verilen savaşta öldü.

SHLOMO SHAMİR, 33 yaşında, Kudüs'ü kurtarmak üzere kurulan yeni bir tugayın komutanı. İki kanlı savaşta Latrun kilidini söküp Kudüs yolunu açmaya çalıştı.

ELİE SACHAROV, 33 yaşında daha savaş başlamadan Filistin'de gizlice kurulan silâh sanayiinin önde gelen kişilerindendi.

İSMAİL SAFFET, 52 yaşında Iraklı. Filistin'e gönderilecek gönüllüler ordusunun başkomutanıydı ve paylaştırma planını uygulatmayıp yahudileri denize dökeceğini iddia ediyordu.

NİMRA TANNUS, 24 yaşında Dişi Kaplan. Kudüs telefon santralında çalışırken yahudilerin konuşmalarını dinliyor ve fazla gevezelik eden yurttaşlarını uyarıyordu.

EMİLE GHORY, 40 yaşında Cincinnati üniversitesi mezunu ve Kudüs müftüsünün sağ kolu. Paylaştırma kararının alındığı gece Kudüs'lü arapları silâhlandırmıştı.

SAMİ EBUSSUAN, 29 yaşında, dişçi ve kemancı. 5 ocak 1948 de, yahudiler ailesiyle birlikte sığındığı Semiramis otelini uçurdular. Bu patlamada ailesinin aşağı yukarı bütün fertlerini kaybetti.

EBU DAYİE, 24 yaşında, Hebron'lu çoban. Küçük bir çete toplayıp Kudüs'ü yahudilere karşı korumaya koştu. Çok yürekliydi. Ağır yaralandığı halde iskemlesine bağlı olarak savaşa devam ediyordu.

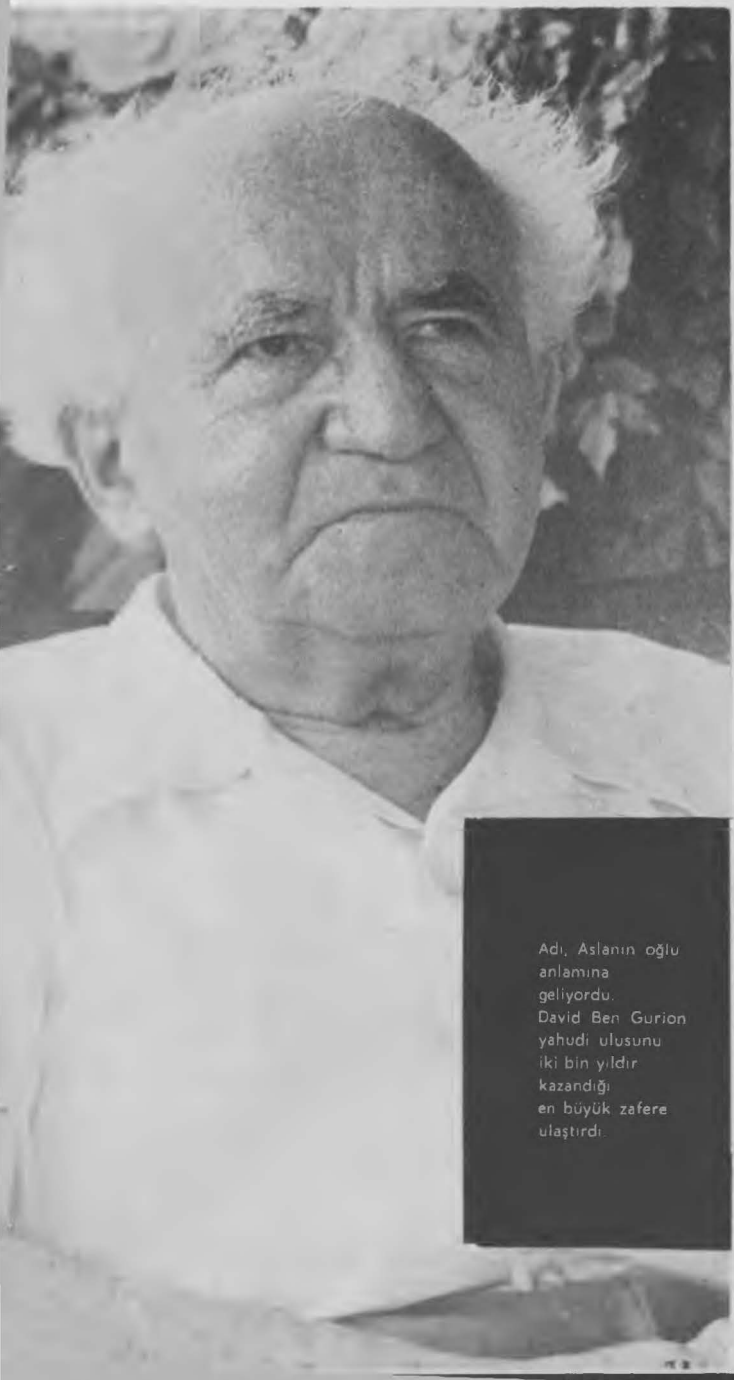

ASİYE HALABİ, 35 yaşında, ilk otomobil ehliyeti alan Filistin'li kadın. Savaş patlar patlamaz, Kudüs'ü savunurken yaralanan araplara bakmak üzere Eski Şehir'e koştu.

Üç büyük dinin üç kutsal yeri Kudüs'tedir. Bunlardan biri, hristiyanların Saint - Sepulcre kilisesi adını verdikleri yerdir. İsa'nın çarmıha gerilmeye götürülürken geçtiği Acılı Yol'un sonunda yer alır. Haçlı Seferlerinden beri milyonlarca hacı burada dua etmiştir.

Hazreti
Süleyman
Tapınağı'nın
duvarları
dibinde bir yahudi
elbombasıyla
ölen bir arap işçisi.
Ertesi gün
aynı yerde bir yahu
öldürülecektir.

Adı, Aslanın oğlu anlamına geliyordu. David Ben Gurion yahudi ulusunu iki bin yıldır kazandığı en büyük zafere ulaştırdı.

Kudüs müftüsü Hacı Emin el Hüseynî, Filistin topraklarında kuru
cak bir arap devletinin başına geçmeyi kuruyordu. Ancak tarafta
ları kadar çok düşmanı bulunduğunu hesaba katmamıştı.

OLDA MEİR, 50 yaşında, Birleşik Amerika'- a göçen Kiev'li bir dülgerin kızı. On altı ya- ında siyonist harekete katıldı. Filistin ya- udi cemaatinin başlıca yöneticilerinden biri ldu. 1948 ocağında Amerika'ya gidip 50 mil- on doları Amerikan yahudilerinden almayı aşardı.

HAYİM SLAVİNE, 41 yaşında, kendini sağır dilsiz gibi göstererek bütün Amerika'yı dola- ıp hurda demir fiyatına silâh yapımında kul- anılabilecek bir sürü makine aldı. Yetmiş beş bin parçaya ayrılıp gizlice Filistin'e so- kulan bu makineler, orada yeniden monte dilerek işletildi.

YEHUDA ARAZİ, 41 yaşında, satın aldığı si- lâhlarla yahudilere büyük faydası dokundu.

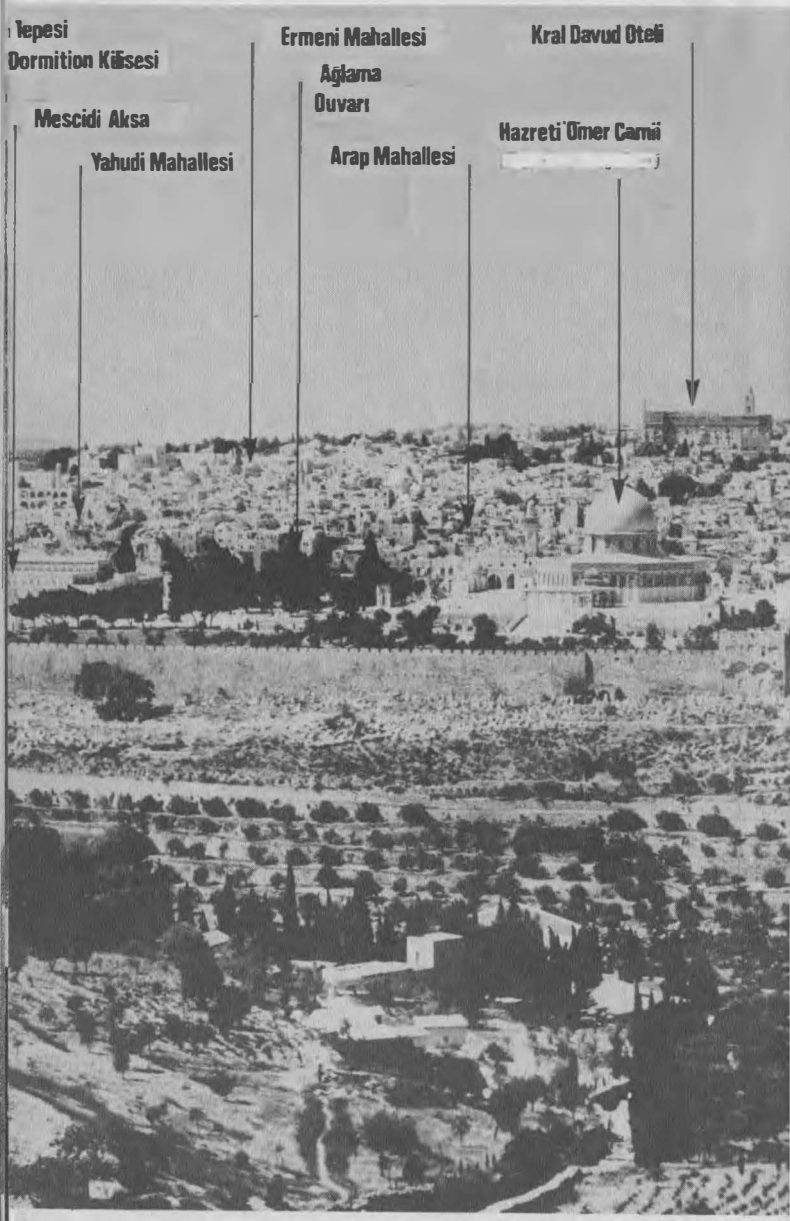

Abdülkadir (üstte) arap dünyasının yetiştirdiği en yalınkılı ve yürekli savaşçılardandı. 1934 de evlenmiş, (üstte solda) İngilizler ta-

Kral Abdullah, arap devletlerinin en etkili askeri gücü olan Arap Lejyonu'na sahipti. Lejyonu İngiliz'lerin yardımıyla kurmuş, başına da bir İngiliz olan Sir John Bagot Glubb'ı (Glubb Paşa) geçirmişti. (üstte). Lejyon 18 Mart 1948 günü Kudüs'e girdiğinde öteki arap ülkeleri yöneticileriyle gelip Hazreti Ömer Camii önünde fotoğrafçılara poz verdi. (karşıda)

Tepesi
Dormition Kilisesi
Mescidi Aksa
Yahudi Mahallesi
Ermeni Mahallesi
Ağlama
Duvarı
Arap Mahallesi
Kral Davud Oteli
Hazreti Ömer Camii

Josaphat Vadisi
Tapınak Meydanı
Saint-Sépulcre Kilisesi
Onarıcı Rahibeler Manastırı
Arap Genel Karargâhı
Acılı Yol

Pusuya düşürülen konvoylardan arta kalanlar uzun süre Kudüs yolunun çevresinde kaldı. Bu arada susuzluk çeken Kudüs halkı da, mahalle mahalle dolaşan tankerlerden günde sekiz litre olan su istihkakını almaya koşuyordu.

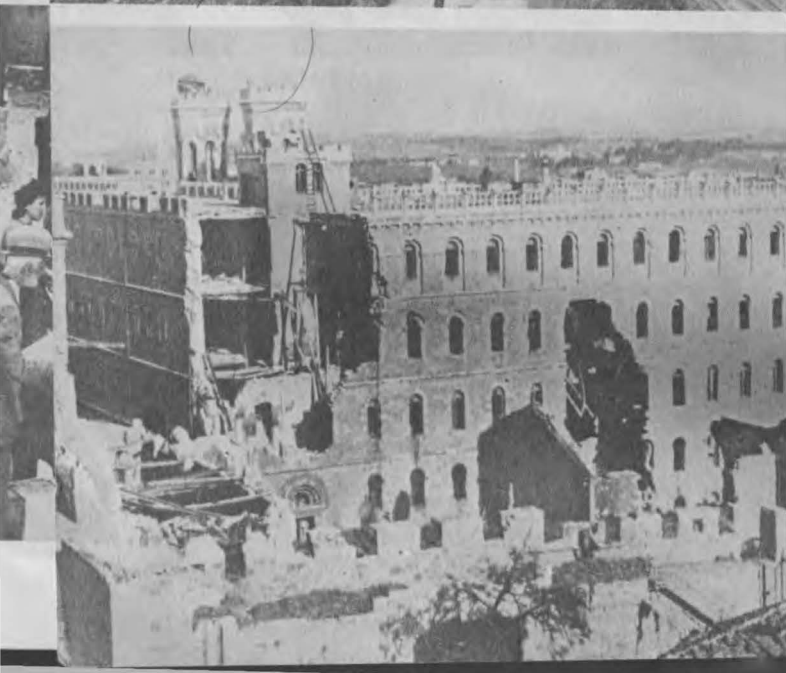
kurulduğunu ilân ediyor (üstte). Bu arada da araplar, Kfar Etzion kibbutzunu yerle bir ediyorlar. Yüzbaşı Hikmet Muhair ve Abdullah Tell'in arkasında Kfar Etzion'dan sağ çıkan iki kişi: Nahum Ben Yehuda ve Jacob Edelstein (aşağıda).

Notre - Dame de France binası arapların da yahudilerin de karşılıklı olarak ele geçirmeğe çalıştığı binalardan biriydi. 546 hücresi bulunan bu bina 1948 yılında en kanlı çatışmalardan birine sahne oldu; araplarla yahudiler göğüs göğüse, oda odaya çarpıştılar burada. Binanın cephesine 300 den fazla top mermisiyle ateş edildi, delik deşik hale getirildi.

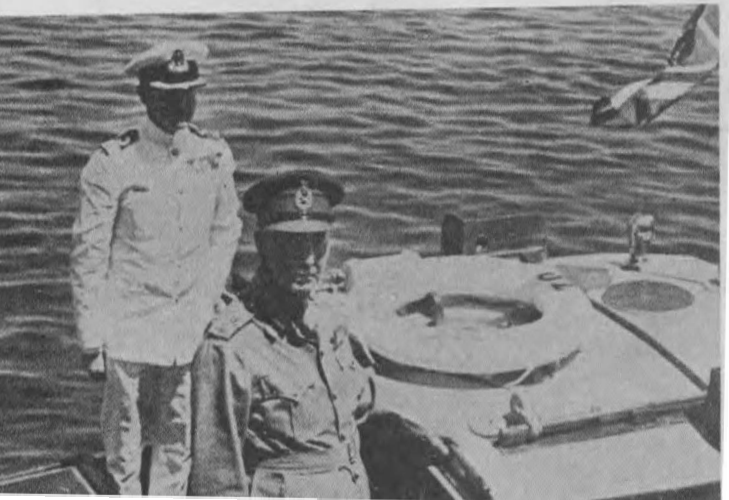

28 mayıs 1948 günü akşam üstü saat beşte Eski Şehir'in yahudi mahallesi yanmaya başladı. İsrail devletinin kurulduğu andan beri, on dört gündür yahudilerle araplar arasında süren çarpışmalar Kudüs'ü bir kere daha kana ve ateşe boğmuştu.

6 Aralık 1917 günü general Allenby Kudüs'e girerken, Osmanlı İmparatorluğunun Orta Doğu hâkimiyeti sona eriyordu. 14 Mayıs 1948 günü de son İngiliz yüksek komiseri general Cunningham Hayfa limanından ayrılırken Filistin'deki İngiliz varlığı son bulmaktaydı.

Fevzi el Kutup, 30 yaşında bir patlayıcı madde uzmanıydı. (yanda) Bu Filistinli arap 1 Şubat 1948 günü **Palestine Post** gazetesine karşı başarılı bir sabotaj hareketi düzenleyerek gazeteyi havaya uçurdu. (yukarda) sayıları oldukça yüksek yahudinin ölümüne sebep olan Fevzi el Kutup'un araplara büyük faydası dokundu.

Moşe Dayan ve Abdullah Tell, şehri ikiye bölen sınırı karşılıklı olarak tespit ediyorlar. (üstte) Bu arada da atalarının 2000 yıldan beri yaşadıkları EskiŞehir yahudi aileleri tarafından boşaltılıyordu. (Altta)

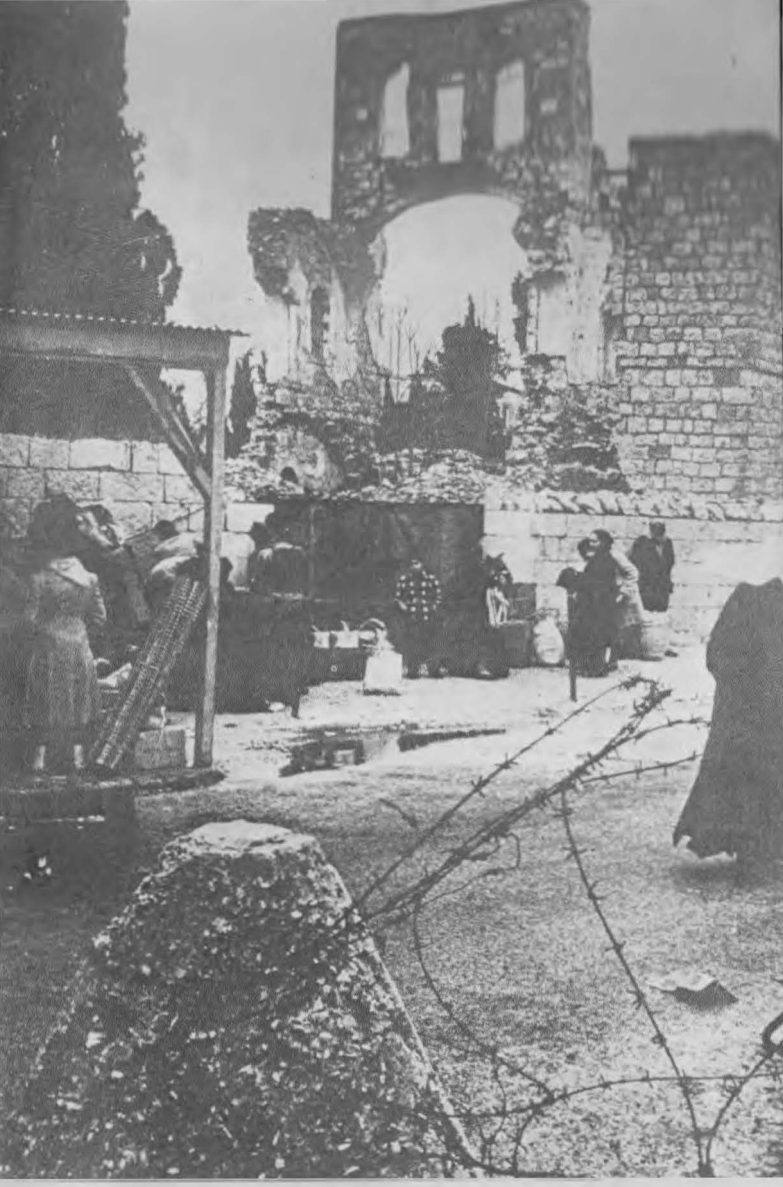
DAVİD SHALTİEL, Kudüs'teki yahudi kuvvetlerinin başkomutanıydı. Bir çok işe girip çıkmıştı, bağnaz bir yahudi değildi, askerliği Fransızların yabancılar Lejyonu'nda öğrenmişti.

ABDULLAH TELL, 30 yaşında, Arap Lejyonu'nun Kudüs'te bulunan kuvvetlerinin komutanı oldu. Eski Şehir'in alınmasındayararlılığı büyüktü, sonradan ele geçirilen yerleri koruyabilmeyi başardı.

Filistin arapları, günümüzde bütün dünyanın vicdanını rahatsız ediyor. Sayılarının bir milyon iki yüz bin olduğu sanılan bu insanlar, 1948 savaşında yerlerinden yurtlarından göçmüşler ve büyük çoğunluğu yıllar yılı kamplarda yaşamıştı. 1948 de bacak kadar olan çocuklar bugünün Filistin gerillalarıdır ve bunun sorumluluğunu bütün dünya taşımaktadır.

Kudüs'ün bu kapısı Mandelbaum adıyla anılıyordu. Şehrin yahudi ve arap kesimleri arasındaki sınırı belirlemekteydi.

Fevzi - el Kutup'un Yahudi Ajansı binasına koyduğu bomba, 11 mart 1948 günü 13 kişinin ölümüne ve 86 kişinin yaralanmasına yol açtı.